

TARİHİ YAZARKEN YAŞAMAK

Liderlerle 35 yıl

Nur Batur

TURKUVAZ
KİTAP

Nur Batur

TED Ankara Koleji ve ardından Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'ni bitirdi. 1976'da Anadolu Ajansı'nda gazeteciliğe başladı.1980'de BM Dag Hammorjold bursunu kazanarak New York'a gitti; BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nin çalışmalarıyla ilgili haber ve röportajlar yaptı. Dönüşünde Tercüman gazetesine geçti. Daha sonra da Milliyet ve Hürriyet gazetelerinde uzun yıllar iç ve dış politika yazıları yazdı. Hürriyet gazetesinin Atina ve Ankara temsilciliğini yaptı. 1994'te Kanal D'nin Ankara temsilciliğini yaparken bir yandan da "Eksen" adlı haber programını hazırlayıp sundu. CNN Türk Televizyonu'nda da haber programları ve belgeseller hazırladı. TRT, BBC, Amerika'nın Sesi ve Almanya'nın Sesi radyolarına da haber ve yorum yaptı.

1986-1987-1989 yılları arasında üç kez Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından yılın gazetecisi, 1994'te Tempo dergisi tarafından yılın en iyi televizyon sunucusu seçildi.

2004'te Uluslararası Barış ve Dostluk ödülü, 2008'de de televizyon ve gazetecilik alanında "Cumhuriyetin Altın İnsanı" ödülünü aldı.

Birçok devlet adamıyla röportajlar yaptı. Batur, Suha Arafat'la dünyadaki ilk röportajı yaptı. Suikast sonucu öldürülen Benazir Butto'yla ise son röportajı yapan gazeteci oldu.

"İngiliz Arşivlerinde Menderes Trajedisi", "Küba Krizi Sırasında Gizli Pazarlık", "Amerikan Kongre Arşivlerinde Türkiye", "Cezayir'de İslam hareketi", "CIA belgelerinde 27 Mayıs ve 12 Mart" gibi birçok yazı dizisi hazırladı.

George Town Üniversitesi Wiltonpark Konferansı ve Alman Marshall Fonu'nun Brüksel ve Halifax Forumları, Brookings Enstitüsü Konferansları, Aspen Enstitüsü Forumları, Roma ve Milano'da birçok uluslararası konferansa konuşmacı olarak katıldı.

Batur'un yayımlanan üç kitabı da bulunuyor. Batur ilk kitabında Yunan siyaset dünyasının perde arkasını anlattı. *Yeniden Yaşasaydım* adlı ikinci kitabında ise Rauf Denktaş'ın hayatını bilinmeyen yönleriyle kaleme aldı. Batur'un Benazir Butto'yla yaptığı son röportajın da içinde bulunduğu *Benazir* adlı üçüncü kitabı yayımlandı.

İki çocuk annesi olan Batur, Sabah gazetesinde iç ve dış politika yazıları yazmaya devam ediyor. Batur, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde siyasi gazetecilik dersleri veriyor.

© Nur Batur / Turkuvaz Kitapçılık Yayıncılık A.Ş. (2011)

Yayınevi: Barbaros Bulvarı, No: 153, Cam Han, Kat: 8
34349 Beşiktaş / İstanbul
Tel: 0212 354 30 00 Faks: 0212 288 50 67
www.turkuvazkitap.com.tr
Sertifika: 10706

GENEL YAYIN YÖNETMENİ Selçuk Güven

EDİTÖR Senem Kale
DÜZELTİ Serra Tüzün
KAPAK Ayşe Nur Ataysoy
GRAFİK Mahmut Hakan Güngör

FOTOĞRAFLAR
Cengiz Uysal (Kapak fotoğrafı)
Kutup Dalgakıran
Ali Ekeyılmaz
Selçuk Şenyüz
Mehmet Emin
Oshan Sabırlı
Fahir Arıkan

1. BASIM Ekim 2011, İstanbul
GENEL YAYIN 347 *YAŞAM* 13
ISBN 978-605-4505-15-9
BASILDIĞI YER Turkuvaz Matbaacılık Yay. A.Ş. 0216 585 90 00

Turkuvaz Kitap bir TURKUVAZ MEDYA GRUBU kuruluşudur.

Nur Batur

TARİHİ YAZARKEN YAŞAMAK

Liderlerle Otuz Beş Yıl

Yaşam

TURKUVAZ KİTAP

Değerli çocuklarım,
Bora ve Banu'ya...

Gerçeği her zaman savun,
anlayan olmasa bile vicdanına karşı
hesap vermekten kurtulursun...

Herbert George Welles

1866-1946

İçindekiler

Başlarken 9

KUDÜS'TE KAN DAVASI

Yaser Arafat 13
İzak Rabin 23
Şimon Peres 29
Mahmud Abbas 37

KÜRTLERLE DANS

Celal Talabani 45
Mesut Barzani 67

İDAM SEHPASINA DOĞRU

Saddam Hüseyin 87
Tarık Aziz 97

ŞAM'DA SON TANGO

Beşar Esad 107

ERGENEKON PRİZMASINDA TÜRKİYE

Francesca Cossiga 117
James Jeffrey 137

UZUN İNCE YOLDA AVRUPA ROTASI

Paavo Lipponen 157
Carl Bildt 164
Rene Van der Linden 173

DÜNYAYI DEĞİŞTİREN TERSANE İŞÇİSİ

Lech Walesa 189

KADİFE AYRILIĞIN MİMARI
Vaclav Klaus 201

BALKANLAR'DA BİR SAVAŞÇI
Stjepan Mesic 211

NATO'NUN SON ŞÖVALYESİ
Anders Fogh Rasmussen 217

EGE'DE SİRTAKİ
Kostas Simitis 231
Yorgos Papandreu 243
İsmail Cem 256
Teodoros Pangalos 268
Spilyos Spilyotopulos 276

BİTMEYEN KAVGA
Rauf Denktaş 285
Yorgos Vasiliu 298
Alvaro de Soto 317

SATRANÇ OYUNCUSU
Haydar Aliyev 335

BABA
Süleyman Demirel 347

KADININ DAYANILMAZ AĞIRLIĞI
Benazir Butto 369
Suha Arafat 392
Angela Merkel 403
Dora Bakoyannis 413
Margarita Papandreu 423
Elisabeth Rehn 434
Şeyha Mozah 442

Başlarken

Silah seslerinin gecenin karanlığını deldiği Beyrut'ta Kalaşnikoflu Filistinli gerillarla sabaha karşı Yaser Arafat'la görüşmeye giden ben miydim acaba?

Ya ismini bile duymadığım Nawabsah kasabasının toprak köy yollarında Benazir Butto'yu izlerken Azrail'le burun buruna geldiğim an!

Alacakaranlıkta beni Benazir sanıp "Jiva* Benazir... Jiva Benazir," diye etrafımı çeviren Pakistanlı köylüler!

Ve Benazir'le 18 saat köy köy dolaştıktan sonra sabaha karşı binlerce Pakistanlının toplandığı meydandaki ilk buluşmamız ve yıllar sonra Dubai'deki son söyleşimiz!

Neden sanki bir "veda" gibiydi söyleşimiz?

❖❖❖

Mesleğe adım attığım günün üzerinden tam 35 yıl geçti.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın dediği gibi "Yolun Yarısı" demek!?

Dante gibi ortasındayız ömrün!?

İnsan yolun yarısına gelince bir an durup düşünüyor.

Uzun gazetecilik yıllarımda yaşadıklarım gerçek miydi acaba? Yoksa hayal mi? Eflatun'a göre, gerçeklere değil de gerçek gibi görünen şeylere inanıyor insanlar! Ve ben de, gerçeklerin peşinde koşarken, gerçek gibi görünen şeylere mi inandım yıllarca?

Yoksa siyaset zaten gerçeklerle hayallerin içi içe olduğu bir gölge oyunu mu?

Ya da William Shakespeare'in ünlü deyişindeki gibi "Dünya sadece bir sahne" mi?

---

* Urduca, "çok yaşa" anlamında.

Ve ben nefes nefese geçen 35 yılda bu dev sahnenin kaderini çizen başrol oyuncularıyla mı buluştum?

❖❖❖

Dünyanın ve Türkiye'nin akıl almaz bir değişim yaşadığı bugünlerde yeniden zaman tüneline girdim.

Dünle bugün arasındaki kavgayı kimlerle konuşmamışım ki?

Geriye dönüp baktığım zaman bazen saatlerce bazen de günlerce konuştuğum liderler olduğunu gördüm. Hepsi de 21. yüzyıl dünyasının ve Türkiye'sinin kaderini çizen başrol oyuncularıydı.

Tünelde kimler kimler çıktı karşıma!

Körfez Savaşı'na beş kala Bağdat'ta görüştüğüm Saddam Hüseyin'den, ülkesini kana bulayan çılgın diktatörü sonuna kadar terk etmeyen Tarık Aziz'e!

Hayatını Filistin davasına adayan Yaser Arafat'tan, Filistin bayrağını yere düşürmemek için uğraşan Mahmud Abbas'a!

Fanatik bir Yahudinin kurşunlarına hedef olan İzak Rabin'den, hayatını barışa adayan Şimon Peres'e!

Sovyetler Birliği'nin çöküşünü başlatan efsanevi tersane işçisi Lech Walesa'dan, bir kasaba papazının kızıyken dünyanın en güçlü liderleri arasına giren Angela Merkel'e!

Ege'de beyaz güvercinler uçuran Yorgos Papandreu'dan, can yoldaşı İsmail Cem'e!

Kıbrıs satrancının efsanevi lideri Rauf Denktaş'tan, 50 yıllık satranç arkadaşı Glafkos Klerides'e!

Ortadoğu'nun en kıvrak siyasetçilerinden biri olan Kürtlerin "Mam Celal"i Celal Talabani'den, babasından aldığı "Kürt Milliyetçiliği" bayrağını taşımaya devam eden Mesut Barzani'ye!

Soğuk Savaş'ın gizli örgütü Gladio'nun lideri İtalya Eski Cumhurbaşkanı Francesca Cossiga'dan, her askeri darbede parmağı olduğunu varsaydığımız ABD'nin Ankara'daki kilit adamına!..

❖❖❖

Yıllar içinde buluşup konuştuğum bazı liderler bende derin izler bıraktılar. Bazıları ise gölgelerin arasında kayboldular.

Gazetecilik serüvenimde yaptığım yüzlerce söyleşi arasından Türkiye'nin de kaderinde rol oynayanlarla bugüne ve yarına ışık tutanları seçtim.

Seçtiğim liderlerin bazıları tarihe damgalarını vurup dünyaya çoktan veda ettiler.

Bazıları ise hâlâ hayatta!

Hepsi geçmişe, bugüne ve geleceğe ışık tutacak.

Churchill'in dediği gibi; dünle bugün arasında kavga yaşadığımız bugünlerde yarını kaybetmemek umuduyla tarihe kayıt düşüyorum.

11 Eylül 2011

KUDÜS'TE KAN DAVASI

YASER ARAFAT

Filistin Efsanesi

5 Ekim 1979. Tarihi bir gün!

O gün Filistin bayrağını göndere çeken ünlü Ebu Ammar mıydı?

Tüm dünyada fırtınalar estiren Filistinlilerin efsanevi lideri!

Asıl adı Muhammed Abdurrahman Abdurrauf Arafat el Kudva el Hüseyni'ydi. Ama Filistinli gerillalar arasındaki adı Abu Ammar'dı. Dünya ise onu Yaser Arafat diye tanıyordu.

Filistin Kurtuluş Örgütü Ankara Temsilciliği'nin açılışı için gelmişti Yaser Arafat! Tarihi olay Türkiye'nin Ortadoğu politikasında da bir dönüm noktasıydı.

Temsilcilik binasına Filistin bayrağını çektikten sonra Yaser Arafat basın toplantısı düzenledi. İsrail'i yerden yere vuruyor, Filistin halkının özgürlüğü için dünyaya sesleniyordu. Arafat konuşmasını noktalayınca ayağa kalktım.

"Bir gün İsrail'le komşu olmayı kabul eder misiniz?"

Salona bomba düşmüş gibi oldu.

Arafat başladı bağırmaya:

"Bunu bana bir Amerikalı gazeteci sorsaydı kabul ederdim ama nasıl bir Türk gazeteci sorar?"

Aslında amacım kavga çıkartmak değildi. Sadece yıllardır dünyada sorulan bir soruyu sormuştum. O kadar! Neyse Arafat birkaç dakika bağırıp çağırdıktan sonra yatıştı ve hiçbir şey olmamış gibi konuşmasını noktaladı. Tam ayağa kalkmış kapıya doğru yürüyordum ki FKÖ'nün Ankara Temsilcisi Abu Firas'ın Arafat'ın kulağına bir şeyler söylediğini fark ettim. Sonra da birlikte bana doğru yürüdüler. Arafat yanıma gelir gelmez koluma girdi ve "Beni çok kızdırdın," deyip kahkahayı patlattı. Sohbet ederek kapıya yürürken beni Beyrut'a davet etti.

Böylece Filistin'in efsanevi lideriyle tanıştım. Ve yıllar süren köşe kapmacam da başlamış oldu.

1979'da Ankara'da tanıştığımız zaman Arafat 50 yaşındaydı. Hayatını Filistin davasına adayan karizmatik bir liderdi. Ben ise çiçeği burnunda heyecanlı, bir gazeteciydim.

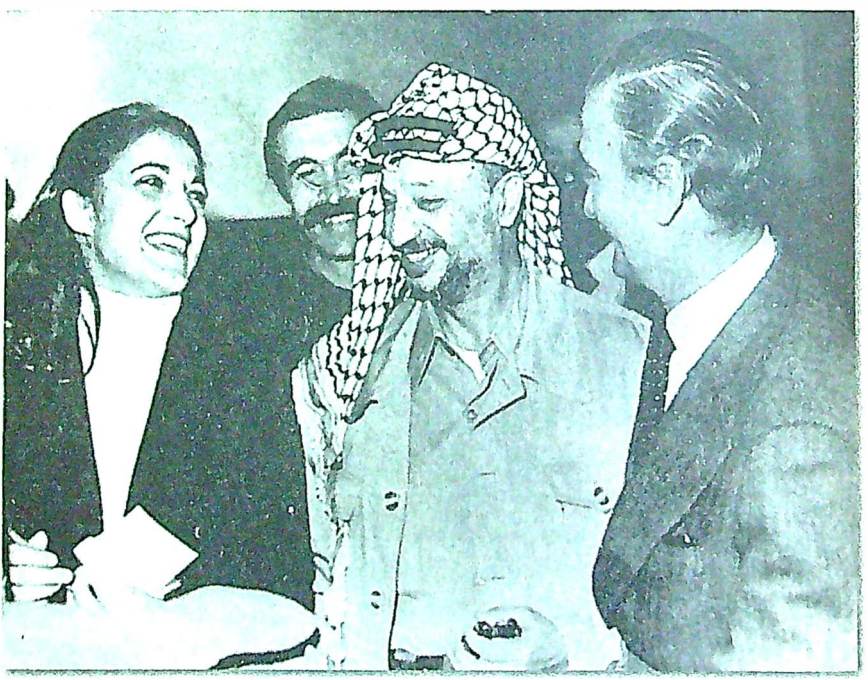
Aslında her şey Filistinli gerillaların Ankara'daki Mısır Büyükelçiliği'ni basmalarıyla başlamış, ben de birçok meslektaşım gibi gece gündüz Büyükelçiliğin karşısındaki kaldırımda olayları izlemiştim. Sonunda Abu Firas Ankara'ya gelip baskını yapanları teslim olmaya ikna edince Ecevit Hükümeti de FKÖ temsilciliği için yeşil ışık yakmıştı.

Arafat'la olaylı tanışmamızın üzerinden birkaç gün geçmişti ki Abu Firas aradı:

"Nur, Arafat seni Filistin Parlamentosu için Beyrut'a davet ediyor. Özel röportajı da kabul ediyor."

Bütün dünyada gazetecilerin peşinde koştuğu Arafat beni davet ediyordu. Müthiş bir olaydı.

Bir hafta geçmeden ateş altındaki Beyrut'taydım. Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında içsavaş sürüyordu. Şehir ikiye bölünmüştü. Caddelerde barikatlar kurulmuş, kalaşnikoflu Filistinli gerillalar araçları durdurup kontrol ediyorlardı. Bütün gece silah ses-

"Bir gün İsrail'le komşu olmayı düşünür müsünüz?" diye sorunca "Nasıl bir Türk gazeteci bunu sorar," diye bağırmaya başladı. Sanki büyük bir şovdaydı. Salondan çıkarken ise koluma girip beni Beyrut'a davet etti.

Yaser Arafat kısa boylu, gösterişsiz ve çelimsizdi. Ama öyle bir karizması vardı ki, salona girdiği anda odak noktası oluverdi. Konuşmaya başladığı zamansa adeta devleşti. Beyrut'ta sürgündeki Filistin Parlamentosu'nda konuşmasını izlerken de aynı duyguya kapıldım. Dünyaya meydan okuyordu.

leri ve patlamalar durmuyordu. Filistin Parlamentosu'nu izlemeye gelen bütün gazeteciler gibi ben de Müslüman kesiminde bir otelde kalıyordum. Arafat'tan haber beklemeye başladım.

Dördüncü gece sabaha karşı ikide telefonum çaldı. Uyuyordum. Uyku sersemi telefona cevap verdim. "Arafat sizi bekliyor," dediler.

"Şimdi mi?" "Evet."

Hemen giyinip lobiye indim. Bir askeri cip ve Kalaşnikoflu iki Filistinli gerilla beni bekliyordu. Cipe atladık. İki gerillanın ortasına oturdum. 15-20 dakika şehirde dolaştık.

Nereye gittiğimizi bilmiyordum! Sonunda bir yere geldik. Beyrut'un lüks otellerinden biri! 10. kata çıktık. Bir toplantı odasının önündeki lobide beklememi söylediler. Kapının karşısındaki bir koltuğa iliştim. Beklemeye başladım. Kapı zaman zaman açılıyor. Birisi girip çıkıyor. Kapı açılınca Arafat'ı da görüyorum. Bekledim. Bekledim. Kapı açılıp kapandı.

Arafat bir aşağı bir yukarı yürüyor. Görüyorum. Sonunda sabaha karşı 5 oldu. Kapı yeniden açıldı. Arafat'ın danışmanı yanıma geldi. Ayağa kalktım. Heyecanlıyım.

"Tamam, şimdi görüşmeye gireceğim."

Adam yanıma gelip, "Başkan çok yorgun, ne yazık ki görüşemeyecek," demez mi? Kaynar sular başımdan döküldü. Geceyarısı yatağımdan kaldırılmışım. İki Filistinlinin arasında bir ciple Arafat'ın kaldığı otele getirilmişim. Saatlerce beklemişim. Sabaha karşı 5 ve Arafat benimle görüşmüyor. Yaşadığım en büyük hayal kırıklıklarından biriydi! Ama yapacak da bir şey yoktu. Otelden çıktım. Yine askeri cipin arkasında iki Filistinli gerillanın arasında otelime döndüm. Arafat'la görüşme hayalim de başka bir bahara kaldı.

Yıllar geçti. Arafat Beyrut'tan atılınca Tunus'a karargâh kurdu. Tunus yönetimi, silahlarını teslim etmesi şartıyla Arafat'a ve El Fetih gerillalarına kapılarını açmıştı.

BM'ye bile belinde silahla giden Arafat'ın kolu kanadı kırılmıştı adeta. Bir süre sonra Arap dünyası 62 yaşındaki Arafat'ın evlendiği dedikodularıyla çalkalanmaya başladı. Arafat karısını dünyadan saklıyordu.

Ben de yine Arafat'ın peşine düştüm. Tunus'taki karargâhıyla temas kurup randevu aldım. Birkaç gün sonra haber geldi. Arafat bekliyordu. Uçağa atlayıp Tunus'a giderken aklımda sadece Yaser Arafat'la röportaj yoktu. Dünyadan sakladığı karısıyla da görüşebilir miydim acaba? Göle yoğurt çalmak gibi bir şeydi Arafat'ın gizlediği karısıyla görüşme talebim! Ama neden olmasın! Ya tutarsa! O gün otele yerleşir yerleşmez Arafat'ın Basın Danışmanı Halit Selam'ı aradım. Halit Selam benden telefon bekliyordu, "Hoş geldin, akşam birlikte yemek yiyelim, Arafat'la randevuyu da konuşuruz," dedi...

Bense zaman kaybetmek niyetinde değildim doğrusu. Arafat'ın karısıyla da tanışmak istediğimi söyledim. Halit "Mesajı ileteceğim," demekle yetindi. Akşam Halit'le lüks bir restoran olarak restore edilmiş tarihi bir Osmanlı hanında buluştuk. Masamıza oturmuştuk ki, içeriye yeşil bir döpiyes giymiş genç, sarışın, uzun boylu şık bir kadın girdi. Halit gülerek "İşte, Arafat'ın karısı, görmek istiyordun," diyerek ayağa kalktı, genç ve güzel kadına doğru yürüdü. Biraz sonra yeniden benim oturduğum masaya dönüp "Nur, gelin sizi tanıştırayım. Sizinle görüşmeyi kabul ediyor. Yarın için randevu saatini hemen tespit edin," dedi.

İlk anda kulaklarıma inanamadım. Nasıl olmuştu da neredeyse bir buçuk yıldır gazetecilerden gizlenen, konuşması ve fotoğraf çektirmesi yasaklanan hatta hakkında hiçbir bilgi sızdırılmayan Yaser Arafat'ın karısı talebimi kabul etmişti.

Sonradan anladım ki, Suha Arafat'la görüşme talebim çoktan Arafat'a iletilmiş ve izin Abu Ammar'dan çıkmıştı.

Halit, Yaser Arafat'ın ertesi gün Arap zirvesi için Suudi Arabistan'a uçacağını, dönüşünde benimle görüşeceğini söylüyordu ama Suha Arafat'la ertesi gün buluşmak için sözleştik. Böylece Suha'yı dünyaya tanıtan ilk röportajı yaptım.

Yaser Arafat'a gelince... Ertesi gün Suha'yla buluşmamızdan birkaç saat sonra uçağı Cidde'ye yakın bir yere çakıldı. Ölümden döndü ve buluşmamız da yine başka bir bahara kaldı.

Aradan iki yıl daha geçti. Ve iki yıl içinde hayal dahi edilemeyen şey oldu. Arafat, İzak Rabin'le barış masasına oturup İsrail'i tanıdı. 1 Temmuz 1994'te Arafat'ın Gazze'ye dönüşüyle tarih yeniden yazılmaya başlıyordu. Arafat'ın Gazze'ye dönüşünden dört ay sonraydı. Kanal D'de "Eksen" adını verdiğim haber programı için yine Arafat'ın kapısını çaldım. Daha önce de olduğu gibi "Evet," yanıtı geldi. Bu kez randevumuz Gazze'deydi. Ama sadece Arafat'tan değil, İzak Rabin ve o zaman Dışişleri Bakanı olan Şimon Peres'ten de randevu almıştım. İlk randevum Arafat'la tarihi Oslo Anlaşması'na imza atan İsrail Başbakanı İzak Rabin'leydi. Rabin fanatik Yahudilere meydan okuyacak kadar cesur bir liderdi. Akan kanı ne olursa olsun durdurmak istediği için yıllarca terörist ilan ettikleri Arafat'la masaya oturup anlaşmayı göze almıştı. Rabin'le görüştükten sonra Kudüs'te çan sesleriyle ezanın karıştığı bir anda Ağlama Duvarı'nın önünde program için çekimlerimizi yaptık. Üç dinin de kutsal saydığı ve yüzyıllardır süren kanlı kavganın kalbinin attığı yerdi burası!

❖❖❖

Ertesi sabah Arafat'la görüşmek için kamera ekibimle birlikte kiraladığım taksiye atladık. Gazze'ye doğru yola çıktık. Gazze, o zaman da 1 milyon Filistinlinin yaşadığı bir açık hava hapishanesi gibiydi. Ne zaman bir terör olayı olsa İsrail sınırı kapatıp çıkışı durduruyordu. Arafat Gazze'ye dönmüştü ama kapana kısılmış gibiydi.

Bir yanda işgal altındaki topraklarda kurulup İsrail'i tanımamakta direnen Hamas vardı. Diğer yanda ise Hamas'ın saldırıları yüzünden Arafat'ı cezalandıran İsrail!

Gerçi, Arafat ve ekibi Gazze'ye döndükten sonra hemen kolları sıvayıp Filistin Ulusal Yönetimi'ni yapılandırmaya başlamışlardı. Bir kabine kurulmuş, Gazze ve Nablus gibi önemli şehirlerin belediye başkanları değiştirilip yenileri atanmıştı.

Bu arada yeni Filistin yönetimine de Dünya Bankası'ndan para akmaya başlamıştı. Arafat paranın akış ve kullanımında ipleri eli-

ne almış görünüyordu ama kısa sürede El Fetih içinde yolsuzluk iddiaları da ayyuka çıkmıştı. İşgal altındaki topraklarda doğup mücadele veren Hamas ise El Fetih'in yönetimi ele geçirmesinden hiç hoşnut değildi. Arafat, Filistin Kurtuluş ordusu askerlerinden oluşturduğu yeni polis kuvvetiyle Hamas militanlarının eylemlerini kontrol etmeye çalışıyordu ama başarılı olamıyordu. İsrail, Hamas'ın intihar saldırılarını sürdürmesinin sorumluluğunu Arafat'a yüklüyordu.

Arafat adeta Gazze'de açık hava hapishanesinde yaşıyordu. İsrail Batı Şeria'ya gitmesine izin vermiyordu. Henüz Oslo Anlaşması'nın imzaları bile kurumamıştı.

Gazze'ye gittiğimde hayatının son kumarını oynadığını hissettim Arafat'ın.

Ya hayattayken Filistin devletinin yolunu açıp tarihe damgasını vuracaktı ya da tarihin karanlık koridorlarında kaybolacaktı. O damga vurmak istiyordu.

❖❖❖

Yaklaşık bir saat süren bir yolculuğun ardından Gazze sınır kapısına geldik. İsrail plakalı taksiler Gazze'ye giremiyordu. Taksiden inip 300 metrelik ara bölgeyi yürüyerek geçmek zorundaydık. Tabii 24 saat kapıda nöbet tutan İsrail askerlerinin sıkı kontrolü altında! Sınırın diğer tarafında ise Filistinli taksi şoförleri bekliyordu. Birine atladık. Arafat eski alışkanlığını hâlâ sürdürüyordu. Gece sabaha kadar çalışıyor, gündüz uyuyordu. Randevumuz akşam 8'deydi. Çantalarımızı Gazze'nin sahildeki tek oteline bırakıp doğruca Arafat'ın karargâhına gittik. Arafat henüz gelmemişti. Kapıda beklemeye başladık.

Bir saat sonra Arafat geldi. Danışmanı beklememizi istedi. Beklemeye başladık. Bir saat... iki saat... üç saat! Saatler akıp geçiyordu. Saat 11'e doğru danışmanı dışarı çıkıp "Arafat bu gece sizinle görüşemeyecek. Yarın akşam!" dedi.

Ertesi sabah Şimon Peres'le randevum vardı. Mutlaka Kudüs'e dönmem gerekiyordu. Yapacak bir şey yoktu. Otele dönüp yattık. Ertesi sabah erkenden Filistinli taksi şoförü yine bizi gelip aldı. Yine ara bölge! Yine yürüyerek ara bölgeyi geçtik. Bir taksiye atlayıp doğruca İsrail Dışişleri Bakanlığı! Barış sürecinin sessiz mimarı Şimon Peres'le ilk görüşmemdi. O günlerde Hamas'ın eylemleri yüzünden her gün İsrail'e geçip çalışan 30 bine yakın Filistinlinin Gazze'den çıkışları durdurulmuştu. Yoksulluk, işsizlik ve umutsuzluk içinde Gazze'de yaşayan 1 milyon Filistinli nefes alamıyordu. Peres'le görüşmemize can alıcı soruyla başladım:

"Filistinli olsaydınız ve Gazze gibi bir açık hava hapishanesinde yaşasaydınız, ne yapardınız?" dedim.

Peres son derece soğukkanlı yanıtladı sorumu:

"Filistinli olsaydım terörü önlerdim."*

Aslında Peres haklıydı. Hamas sivil asker demeden saldırılarını sürdürüyordu. Ama Hamas'la El Fetih arasındaki kavgayı dikkate almadan İsrail Yaser Arafat'ı da cezalandırıyordu. Aslında cezalandırdığı Arafat'tan daha fazla barış umutlarıydı.

❖❖❖

Şimon Peres'le yaptığım bir saat süren görüşmenin ardından Dışişleri Bakanlığı'nın kapısında bekleyen taksimize atlayıp yine Gazze'ye döndük. Yine yürüyerek ara bölgeyi geçtik. Yine Filistinli şoförümüzle Arafat'ın karargâhının önüne gelip kamp kurduk. Akşam 7 olmuştu bile.

Kısa bir süre sonra Arafat geldi. Danışmanları "Bekleyin. Biraz sonra sizi çağıracağız," dediler. Yine beklemeye başladık.

Bir saat... iki saat... üç saat! Artık sabrım taşmaya başlamıştı.

Saatlerdir Arafat'ın odasına giren çıkanları izliyordum. Sonunda ben de bir gruba katılıp içeriye daldım. Danışmanı beni görünce "Abu Ammar çok yorgun. Görüşmeniz yarına kalabilir," demez mi!

İzak Rabin ve Şimon Peres, dakika bekletmeden benimle uzun birer görüşme yapmışlardı. Üç gündür Kudüs'le Gazze arasında adeta mekik dokuyordum. Ve danışmanları Arafat'la görüşmemi engelliyorlardı. Tartışmaya başladık.

Bir ara iyice tepem attı. Bağırmaya başladım:

"Çok yazık. Filistin halkına acıyorum. Siz hiçbir zaman böyle devlet kuramazsınız!"

Bir anda salona bomba düşmüş gibi oldu. Uzaktan olup biteni izleyen Arafat söylediklerimi duymuştu. "Welcome (hoş geldiniz)," diye seslendi. Hemen yanına gidip yakınmaya başladım:

"İki gündür bekliyorum. Rabin ve Şimon Peres'le görüştüm. Siz olmadan program olmaz."

Arafat daha fazla yakınmama fırsat vermeden "Tamam, istediğinizi sorun," dedi.

Hemen kapıda bekleyen kamera ekibimi çağırdılar. Kamerayı kurduk ve söyleşimize başladık. Söyleşiye her zamanki gibi en can alıcı soruyla başladım:

"Hamas'ın intihar saldırıları yüzünden İsrail Gazze'ye giriş çıkışları yine durdurdu. Burası bir açık hava hapishanesi gibi!

* Kanal D TV Eksen programı, Milliyet Gazetesi Diplomasi Koridoru, Gazze'de içsavaş tehlikesi, 2 Kasım 2004.

İsrail Hamas yüzünden sizi cezalandırıyor. Bu arada İsrail, Ürdün'le de barış anlaşması yaptı. Kral Hüseyin kutsal yerlerin yönetimini elde ediyor ve sizi imza törenine çağırmıyorlar. Kendinizi Gazze'de tuzağa düşmüş gibi hissetmiyor musunuz?"

Arafat yine kızdı bana ama ilk karşılaşmamızdaki gibi bağırmadı bu defa!

"Tuzak mı? Kimse Filistinlileri tuzağa düşüremez. Kimse! Geçmişte de Filistinlileri bir kenara itmeye çalışanlar oldu. Başarabildiler mi? Hayır."*

Arafat duruma meydan okumaya devam ediyordu ama konuşmamız sürdükçe Arafat'ın durgunluğu dikkatimi çekmeye başladı. Bazen kelimeleri bulmakta zorlanıyordu. Zaman zaman danışmanı kulağına kelimeler fısıldıyor, ancak böylece konuşmasını sürdürebiliyordu.

Henüz 65 yaşındaydı ama sanki hayat sevincini kaybetmeye başlamış gibiydi. Büyük bir hayalkırıklığı içindeydi. Bir yanda İsrail'i tanımayıp intihar saldırılarını sürdüren Hamas! Diğer yanda korkularına esir olmuş İsrail ve Filistin devletinin kurulmasını aslında pek de istemeyen Arap dünyası!

Tam anlamıyla tuzağa düşmüştü. Bütün bunların da ötesinde hastaydı ve artık çok yorulmuştu. İlk kez 1979 yılında tanıdığım ve bir işaretiyle milyonları sokaklara döken Arafat'tan eser kalmamış gibi geldi bana... Ama belli ki kuyruğunu dik tutmaya çalışıyordu. Yarım saat konuştuk. Arafat'ın yanından ayrılırken dönüp bir kez daha baktım. Yorgun ve yalnızdı. Ama yine de hayatını adadığı büyük kavgayı sürdürmekte kararlıydı. Nitekim Arafat 10 yıl daha ne Hamas'a teslim oldu ne de İsrail'e! Büyük kavgada ilk büyük darbeyi birlikte Nobel aldığı İzak Rabin'i fanatik bir Yahudi öldürünce yedi. Ama yılmadı. Kavgayı sürdürdü. Gazze'deki olaylı görüşmemizden 8 ay sonra Arafat'ın eşi Süha Fransa'da bir kız çocuk dünyaya getirdi. Arafat'ın ölmüş annesi Zehva'nın adını verdiler. Zehva, belki de son yıllarda Arafat'ın hayatındaki tek ışık oldu.

❖❖❖

1994'te Gazze'ye gittiğim zaman Hamas'ın doludizgin gelişi zaten belliydi. Arafat'a o gün "Seçim yapılır ve sandıktan Hamas çıkarsa ne yapacaksınız?" diye sormuştum.**

Arafat "Demokrasinin sonucunu kabul ederiz," demişti bana. Aynı soruyu Şimon Peres'e de yöneltmiştim.

---

* A.g.e.

** A.g.e.

Gazze'ye Hamas hâkimdi. Hamas lideri Mahmud Zahar'la da görüştüm. "İsrail'i yok edeceğiz," diyordu. İçsavaş kapıdaydı. *Kanal-D, Eksen, 2 Kasım 1994*

Peres ise "Hamas barış sürecini engellemeye kalkarsa barış olmaz," demişti.*

Seçimler Arafat'ın ölümünden bir yıl sonra 26 Ocak 2006'da yapıldı. Ve korkulan oldu. Hamas 132 kişilik Filistin Parlamentosu'nda 76 sandalyeyi alarak sandıktan zaferle çıktı. Arafat'ın yerini alan Mahmud Abbas'ın lideriğindeki El Fetih ise sadece 43 sandalye!

1994'te Gazze'den yazdığım yazılarda üç saptamam oldu:

1- 1980'lerden itibaren Arafat'ın Gazze ve Batı Şeria'daki gücünü kırmak için Hamas'ın yeşermesine göz yumup önce bir canavar yaratmıştı. Sonra, Arafat'la anlaşınca yarattığı canavarı kontrol edemez duruma düşmüştü. Hem de Gazze'deki 60 bin askerine rağmen!

2- İsrail bir an önce Gazze'den çekilmek istiyordu aslında. Böylece Hamas'la El Fetih'i bir açık hava hapishanesinde baş başa bırakacaktı. Nitekim 22 Ocak 2009'da İsrail Gazze'den çekilerek gecikerek de olsa hedefini gerçekleştirdi. 1 milyon Filistinliyi de bir batağın içinde bırakarak!

3- İçsavaş bulutları da çoktan çökmüştü Gazze'ye. Hatta Şimon Peres'le görüşmem sırasında bile "İçsavaş çıkarsa İsrail ne yapa-

* A.g.e.

cak?" diye bile sormuştum. Peres de bana "Arafat'ı destekleriz," demişti.* Ama o günlerde konuştuğum Filistinli gazeteciler, içsavaşın patlak vermesi halinde İsrail'in sınırı kapatıp Filistinlilerin birbirini öldürmesini bekleyeceğini söylemişlerdi bana.

Daha sonraki yıllarda olaylar beni haklı çıkardı.

Arafat'ın karizmatik liderliği içsavaşın patlamasını uzunca süre engelledi. Ama Arafat'ın birleştirici şemsiyesi ortadan kalkınca İslami Hamas'la laik El Fetih birbirine girmekte gecikmedi. Kanlı çatışmaların sonunda da Hamas, El Fetih gerillalarını Gazze'den sürüp attı. Ve çatışmalar başlayınca İsrail de sınırı kapatıverdi.

Yine ağır faturayı Filistin halkı ödedi. 7 Kasım 2007'de Mahmud Abbas'la görüşmek için Ramallah'a gittiğim zaman El Fetih Karargâhı'nın avlusundaki Arafat'ın anıt mezarını da ziyaret ettim. Filistin halkının efsanevi lideri devlet hayalini gerçekleştirememişti. Ama en azından hayatını verdiği Filistin topraklarında yatıyordu.

Beyrut, 1979
Tunus, 1992
Gazze, 1 Kasım 1994

* A.g.e.

İZAK RABİN

Barışın Kurbanı

2 Kasım 1994 Kudüs Oslo Barış Anlaşması'ndan bir yıl sonra! Odasına girdiğim zaman masasından kalkıp "Hoşgeldiniz," dedi. O İsrail halkının gözünde tam bir kahramandı. Hem savaş meydanlarının hem de barış masasının kahramanı!

İsrail'in temelleri atılırken İngiliz yönetimine karşı bombalı eylemler yapan Palmach'a girdiği zaman 19 yaşındaydı. Palmach'ın tüm operasyonlarını yönetmeye başladığı zaman ise sadece 25! 26 yaşında 1948'deki Arap-İsrail savaşında Kudüs kuvvetlerinin başındaydı. İsrail Ordusu'nun Genelkurmay Başkanlığı'nı üstlendiği zaman ise 42 yaşındaydı ve tüm gençliğini savaş meydanlarına gömmüştü.

Genelkurmay Başkanlığı dönemi de zaferlerle doluydu. Önce 1967'de Mısır, Suriye ve Ürdün'e karşı 6 gün savaşı! Ardından Eski Kudüs'e İsrail Ordusu'nun girişi! 1968'de orduya veda etti İzak Rabin. Emekli olup Washington Büyükelçisi olduğu zaman henüz 46 yaşındaydı; diplomasi ve siyaset kulvarında koşmaya başladı. Parlak diplomatlık yıllarının ardından 1973'te siyasete atıldı Rabin. Siyasette zirveye tırmanışı da yine çok süratli oldu. Bir yıl içinde Golda Meir'in yerine İşçi Partisi liderliğine seçilmişti bile. Hem de güçlü rakibi Şimon Peres'i hezimete uğratarak! Rabin'in Ortadoğu'da akan kanı durdurmak için attığı ilk önemli barış adımı 1 Eylül 1975'te imzaladığı Sina Anlaşması oldu. Böylece Mısır, İsrail'i tanıyor, savaşa son veriyordu. Rabin artık barış masasının da komutanıydı. Tarihe geçen Camp-David Anlaşması'nın mimarlarından biri yine İzak Rabin'di.

İlk başbakanlığı sırasında barış için olduğu kadar askeri alanda da büyük riskleri göze almaktan korkmadı. Her şey 3 Temmmuz 1976'da Filistinli gerillaların Tel-Aviv-Paris seferini yapan Air France uçağını Uganda'nın Entebbe Havaalanı'na indirmeleriyle başladı. 24 saat geçmeden 200 İsrail komandosu yıldırım operas-

yonla 1 saat içinde tüm militanları ölü olarak ele geçirip rehineleri kurtarıyordu ve tüm dünyanın şaşkınlık ve hayranlıkla izlediği askeri operasyonun altındaki imza İzak Rabin'di.

1984-1990 yılları arasında kurulan koalisyon hükümetlerinde Rabin ya dışişleri ya da savunma bakanıydı. Rabin'ın savunma bakanlığı döneminde dünyaya adını bir kez daha duyurması, işgal altındaki topraklarda başlayan ilk intifada yani Filistin ayaklanması sırasında oldu. Rabin isyanı demir yumrukla bastırmaya başlayınca uluslararası medya ona "Kemik Kıran" adını taktı. Ancak "Demir Yumruk" politikasının İsrail'in imajını giderek sarsması Rabin'i barış masasına dönmeye zorladı. Rabin zaten Tunus'ta sürgünde hayatının son kumarını oynamaktan başka çaresi kalmayan Arafat'la barış anlaşmasını yapıverdi. Herhalde İzak Rabin'den başkası da terörist diye damgaladıkları Arafat'la barış anlaşmasını imzalamaya cesaret edemezdi.

Ben İzak Rabin'le Ortadoğu'da barış umutlarının ilk kez yeşerdiği günlerde konuştum. Bütün dünya Rabin'i Filistinlilere sınırlı özerklik tanıdığı ve Arafat'ın Filistin topraklarına dönüşüne izin verdiği için alkışlıyordu. Ama Rabin İsrail'de aşırı milliyetçilerin eleştiri bombardımanı altındaydı. İsrail adeta ikiye bölünmüştü. Filistinlilerle artık barış isteyenler Rabin'i "Barış Kahramanı" olarak görüyorlardı. Sağ partilerse onu adeta "ülkeyi satan vatan haini" ve Hamas'ın sürdürdüğü terör saldırılarının sorumlusu ilan ediyordu. Rabin ise ne olursa barışı korumak için her türlü fedakârlığa hazırdı.

❖❖❖

O sırada "Eksen" adlı haber programını hazırlayıp sunuyordum. Oslo Anlaşması'nın ardından Türk-İsrail ilişkilerinde yakınlaşma başlamıştı. Hatta o kadar ki hayal dahi edilemeyen savunma işbirliği anlaşması bile imzalanmıştı ve Başbakan Tansu Çiller, İsrail'e tarihi ziyarete hazırlanıyordu. Bir Türk Başbakanı'nın tarihteki ilk ziyareti öncesinde ben de İzak Rabin ve Yaser Arafat'tan randevu alıp İsrail'e uçtum. Yaser Arafat'la görüşmek için Gazze'ye yaptığım maceralı seyahatim arasında Kudüs'e de geçip İzak Rabin'le görüştüm. İzak Rabin 72 yaşındaydı ama son derece dinç görünüyordu. Beni kapıda karşılayıp "Hoş geldiniz," demesine rağmen sanki etrafına cam bir duvar örmüş gibiydi. Rabin'le bir saate yakın bir arada olduk ama cam duvarı aşmak mümkün olmadı. Rabin öylesine mesafeliydi ki en ufak bir espri yapmadı. Hiç gülümsemedi. Rabin her sözcüğü seçerek ağır ağır konuşuyordu. Ortadoğu'nun

Öylesine mesafeliydi ki gülümsemedi bile. Savaşın bütün ağırlığını ruhunda hissediyor gibiydi. Yahudi fanatizminin faturasını hayatıyla ödeyeceğini nasıl tahmin edebilirdim ki!

geleceği için hayalleri vardı ve hayalleri arasında bölgenin kalkınmasıyla barış yolunun stratejisi yatıyordu. Ortadoğu'da barış ve istikrarın anahtarı olarak ise üç ülkeyi görüyordu:

"Mısır, İsrail ve Türkiye."

"Eğer Ortadoğu'da istikrar sağlayabilirsek bölgeye büyük yatırımlar başlayacak," diyordu Rabin... İsrail Başbakanı'na göre barışın en büyük düşmanı ise Ortadoğu'da giderek güçlenen radikal İslami hareketlerdi. Korkularını ise şöyle anlatıyordu İzak Rabin:

"İsrail'i yok etmeye çalışıyorlar. Barış güvercinini öldürmek için uğraşıyorlar. Lübnan'da da Hizbullah var. Biz bütün dinlere saygılıyız. Ama hiç kuşkum yok ki, Ortadoğu'daki bütün radikal İslami hareketlerin arkasında İran var."

Aslında Rabin sadece İran'ı değil Kaddafi'nin Libya'sını da terörist ülkeler arasında görüyordu. O günlerde Tansu Çiller Kaddafi'nin davetini kabul edip uluslararası ambargo altındaki Libya'ya gitmişti. Rabin'e "Tansu Çiller'in Libya'ya gidişine nasıl bakıyorsunuz?" diye sordum.

Ortadoğu'da yeni bir sayfa açmaya uğraşan Rabin'in Çiller'in ziyaretine kısa bir süre kala gerginliğe yol açmak istemeyeceğini tahmin ediyordum aslında. Tahminimde de haklı çıktım. Rabin "Bir dost tavsiyesi," dercesine şöyle konuştu o gün:

"Türk Başbakanı'nın diğer Arap ülkeleriyle ne yapıp yapmayacağını söylemek bana düşmez. Ama bugün Libya, Pan Ame-

rikan uçağını düşüren iki teröristi yargılanmaları için teslim etmediği sürece BM Konseyi'nin ambargo kararı devam edecektir. Hiçbir ülkeye de BM kararlarını delmesini tavsiye etmem."

Rabin'in Türkiye'ye bakışına gelince! İzak Rabin Türkiye'yle ilgili stratejik hedefler koydu o gün. Şöyle dedi:

"Türkiye bölgede önemli bir ülke. Barış ve istikrar için rol oynayabilir. Ürdün, İsrail ve Filistinlilerin gelişmesi için hayati olan su kaynakları Türkiye'de çok bol. Türkiye'nin Akdeniz'e akan suları boru hattıyla İsrail'e kadar taşınabilir. Türkiye'den su satın almak istiyoruz. Ama boru hattının işleyebilmesi için Suriye ve Lübnan'la barış yapmamız gerekiyor."

İsrail, o günlerde de Gazze'ye gitmek isteyenlere izin vermiyordu. Hatta Benazir Butto'ya bile "Hayır," cevabını vermişti. Tansu Çiller de Gazze'ye gitmek için izin istemişti ama hâlâ İsrail'in izin verip vermeyeceği belli değildi. Rabin'e "Çiller'in Gazze'ye gitmek istemesi sizi rahatsız etti mi?" diye sordum. Rabin'in yanıtı çok kısa ve netti. "Hayır," dedi.

"Ama Benazir Butto'ya izin vermediniz," diye üsteleyince şöyle devam etti:

"Benazir Butto Gazze'ye gelmek istiyor. Ama İsrail'i tanımıyor. Gazze'ye gelip İsrail'i tanımadığını söylemek istiyor. Başbakan Çiller'in ziyareti ise başka. Bu ziyarete saygı duyuyoruz."

Böylece noktaladık söyleşimizi. Rabin'le görüşmemin üzerinden bir ay geçmişti ki, Yaser Arafat'la birlikte Stockholm'de Nobel Barış Ödülü'nü aldı. Ödül törenini televizyonda izledim. Rabin'in konuşması etkileyiciydi doğrusu.

Şöyle diyordu Rabin o gün:

"Askeri mezarlıklar insan hayatlarını kurban eden milli liderlerle doludur. Filistinlilerle savaşan biz, bugün size yüksek sesle ve açıkça, 'Kan ve gözyaşına yeter artık,' diyoruz. Yeter!"

İzak Rabin o gün yüksek sesle Filistinlilere "Yeter artık," diye seslendi. Ama onu İsrail'de duymak istemeyenler olduğunu düşünemedi.

❖❖❖

4 Kasım 1995. İzak Rabin'le Kudüs'te görüşmemden bir yıl sonra. Tel Aviv. Saat 21.40. Kikar Malkhei Yisrael yani İsrail Kralları Meydanı! Meydan, Oslo Anlaşması'nı destekleyen binlerce İsrailliyle dolu. İzak Rabin meydanı dolduran yüzbinlere hitap ettikten sonra onlarla birlikte Shir Ha-Shalom'u, Barış Şarkısı'nı söyledi. Sonra kürsüden inip kendisini bekleyen zırhlı Cadillac marka ma-

kam arabasına yürüdü. Miting sırasında Hamas'ın bombalı eylem yapacağı ihbarı geldiği için olağanüstü güvenlik tedbirleri de alınmıştı.

Rabin'in aracına binmesine birkaç adım kala kalabalık, karanlığı delen üç el silah sesiyle dalgalandı... O anda Rabin kanlar içinde yere yığıldı. Rabin'in korumaları 25 yaşındaki gencin üzerine atlayıp elindeki silahı aldılar. Ama çok geç kalmışlardı.

Kurşunların ilki Rabin'in dalağına, ikincisi göğsüne ve üçüncüsü de ana atardamarlardan birine saplanmıştı. Omuriliği ve cebindeki barış şarkısı yazılı kâğıt parçalanmıştı. Rabin hemen İchilov Hastanesi'ne kaldırıldı. Ama 75 yaşındaki İzak Rabin hastaneye götürülünceye kadar öyle kan kaybetmişti ki kurtarılamadı.

"Savaş ve barışın kahramanı" İsrail tarihindeki ilk siyasi suikastın kurbanı oldu. Hem de fanatik bir Yahudi'nin silahından çıkan kurşunlarla!

Kimdi Yigal Amir? Amir Ortodos Yahudi bir ailenin çocuğuydu. Babası din adamı, annesi ise ana okul öğretmeniydi. Yigal ilkokuldan sonra dini eğitimle askeri eğitimin karma olarak verildiği bir okula gitmişti. Askerliğin ardından da hukuk okumuştu. Göçmen Yahudilere İbranice dersler veriyordu. Yigal Amir'in yargılanması bir yıl sürdü. Amir mahkeme salonuna her gün siyah kipasıyla geldi.

"Bu emri Tanrı'dan aldım, bir Arap teröristi vurmuş gibiyim. Onu zeki bir insanın öldürmesini istiyordum, bir Arabın onu öldürmesinden korkuyordum. Tanrının bunu bizlerden birinin yaptığını görmesini istedim," diyordu.

Bir yılın sonunda Mahkeme Başkanı Edmond Levy kararı açıklamadan önce Yigal Amir'e son kez söz verdi. Amir şöyle diyordu:

"Yaptığım şey kendim için değildir. Tam aksine, kendime ve aileme zorluk verdim. Bunu nefret, kıskançlık, öfke ya da intikam adına yapmadım. Bunu sadece liderleri tarafından yanlış yönlendirilen İsrail halkının iyiliği için yaptım. Rabin'i İsrail topraklarını Araplara veren ilk lider olduğu için; Tanrı, Tevrat, İsrail halkı için öldürdüm. Benim doğama, yetiştirilme tarzıma aykırı olduğu halde Rabin'i vurdum. Ülkem uğruna hapse girdiğim için kendimi iyi hissediyorum."

Karar müebbet hapisti. Mahkeme başkanı kararı okurken Amir esniyordu. Amir önce Necef Çölündeki Barşeba Hapishanesi'ne gönderildi. 2003'te ise Ayalon Hapishanesi'ne nakledildi. Diğer mahkûmlarla görüşmesi kendi güvenliği için yasaklandı. Tevrat okumasına, televizyon izlemesine, bilgisayar kullanmasına ve her

gün bir gazete okumasına izin verildi. Amir 2004'te 40 yaşındaki Larissa Trimboler ile vekâletle evlendi. Rabin'in katili iki haham tarafından yönetilen törene katılamadı. Onu vekâlet gönderdiği babası temsil etti. Rusya Yahudilerinden olan Larissa Trimboler ise Kudüs Üniversitesi'nde felsefe doktoruydu ve önceki evliliğinden de 4 çocuğu vardı. Rabin suikastıyla ilgili soru işaretleri hiç bitmedi. Ortadoğu'da barış umutlarına da kurşun sıkan Yigal Amir gerçekten kimdi? Arkasında başka karanlık eller mi vardı? Tüm dünya yıllarca tartıştı. Amir suikasttan 13 yıl sonra kendisini bazı ırkçı politikacı ve generallerin azmettirdiğini söyleyince İsrail karıştı. Suikastçı gerçeği mi söylüyordu acaba? Kimdi bu ırkçı politikacılar ve generaller? Hâlâ aydınlatılamadı.

Kudüs, 2 Kasım 1994

ŞİMON PERES

Ortadoğu'nun Güvercini

Ortadoğu'da tarih yazan liderlerden biri o. Ona "Ortadoğu'nun güvercini," diyorlar. Şimon Peres'in tüm hayatı kutsal topraklar için akan kanı durdurmaya çalışmakla geçti. Bazen Dışişleri Bakanı olarak barış müzakerelerini yürüttü. Bazen de Savunma Bakanı olarak Filistin gerilla kamplarının bombalanmasına karar verdi. Üç kez de başbakanlık koltuğunda oturdu. 84 yaşında ise devletin zirvesine, cumhurbaşkanlığına tırmandı.

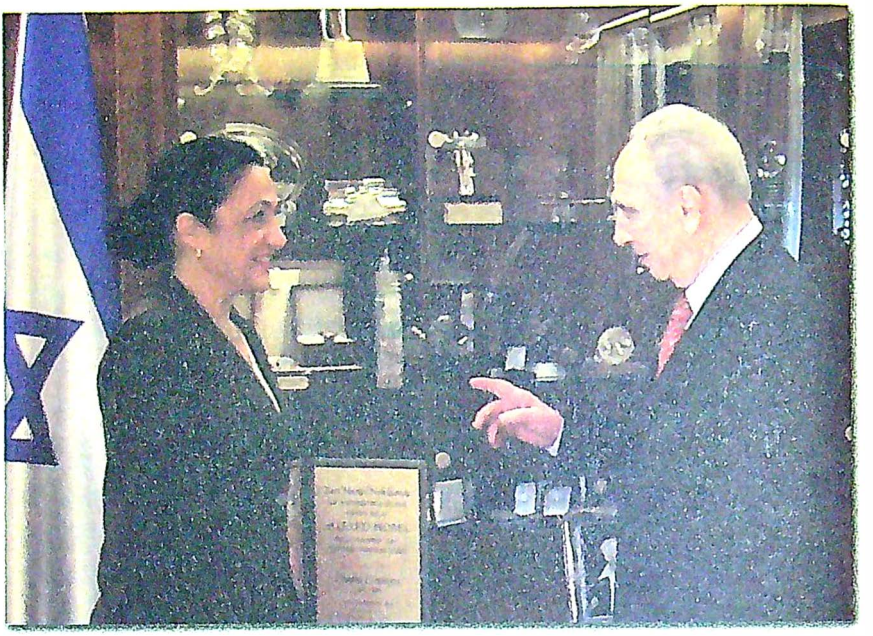
❖❖❖

Şimon Peres, 65 yıldır Ortadoğu'nun kaderini çizen başrol oyunculardan biri oldu. Tarihe adını Oslo Anlaşması'nın gizli mimarı olarak yazdırdı. Oslo Anlaşması Ortadoğu tarihinde bir dönüm noktasıydı. İsrail, terörist ilan ettiği Yaser Arafat'ı Filistin halkının temsilcisi olarak tanıyor ve Filistin devletinin yolu açılıyordu. Oslo Anlaşması'na atılan imzalar, İsrail Başbakanı Yitzak Rabin'e, Dışişleri Bakanı Şimon Peres'e ve Yaser Arafat'a Nobel Barış Ödülü'nü getirse de faturası çok ağır oldu. En ağır faturayı ise İzak Rabin hayatıyla ödedi. O günden bu yana Şimon Peres de fanatik Yahudilerin hedefi haline geldi.

O kadar ki, fanatik Yahudiler Peres aleyhine sloganlar atıp Arafat'ın başından hiç çıkartmadığı siyah beyaz kefiyeli Şimon Peres posterlerini bile açtılar.

Şimon Peres'le görüşmek için Tel Aviv'e uçtuğum gün de Rabin'in katili Yigal Amir'in 12 yıldır yattığı hapishanenin önü yine kalabalıktı. Yine fanatik Yahudiler ellerinde kefiyeli Peres posterleriyle Amir'in serbest bırakılması için gösteriler yapıyorlardı.

Peres'in cumhurbaşkanlığı sarayındaki mütevazı odasına girdiğim zaman gözüm çalışma masasının arkasındaki duvarı kaplayan camekânlı vitrine takıldı.

"Aşırı milliyetçiler sizden pek hoşlanmıyorlar. Arafat'ın kefiyesiyle posterlerinizi sokaklarda görmek sizi rahatsız ediyor mu?" dedim. Peres "Önemli değil... Hiç rahatsız olmuyorum," derken yüzünü acı bir gülümseme kapladı gibi geldi bana.

"Acaba hangisi Nobel Barış Ödülü?" diye düşündüm. İlk anda açık duran belge dikkatimi çekti. Peres dikkatle baktığımı görünce "Bu Nobel ödül belgesi," diye gösterdi. Ardından da camekânın içinde yan yana sıralanmış madalyalar arasında en ortaya yerleştirilmiş küçük altın madalyayı işaret edip "İşte bu Nobel Barış Madalyası," dedi. O anda yüzüne mutluluk yansıdığını fark ettim.

Altın madalyaya bakarken "Aşırı milliyetçiler sizden pek hoşlanmıyorlar. Arafat'ın kefiyesiyle posterlerinizi sokaklarda görmek sizi rahatsız ediyor mu?" dedim. Peres "Önemli değil. Hiç rahatsız olmuyorum," derken yüzünü bu kez de acı bir gülümseme kapladı gibi geldi bana. Söylemese de belli ki rahatsızdı. Şimon Peres'le tarihi bir olayın öncesinde bir saat konuştuk.

Ortadoğu'da 65 yıldır akan nasıl durdurulacak? Filistin ve İsrail halkı kutsal topraklarda huzur bulabilecekler mi? Sünni, Şii, Kürt, Türk diye insanların birbirini öldürdüğü, kinin ve nefretin yüreklerin derinliklerine işlediği Irak'ın geleceği ne olacak? Amerika'nın Ortadoğu planları ve kavganın temelindeki petrol yatakları nasıl paylaşılıyor? Kısacası insanoğlunun bitmeyen kanlı kavgasını konuştuk. Peres o günlerde Türkiye'ye gelmeye ha-

zırlanıyordu. Hem de Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'la birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde konuşma yapmaya! Olay, sadece Ortadoğu değil, Türkiye-İsrail-Filistin ilişkileri açısından da tarihiydi. Türkiye'nin Ortadoğu'da giderek artan rolünü vurgulayan bir olaydı.

Şimon Peres 84 yaşındaydı ama gelecekle ilgili hayallerinden söz ederken hâlâ heyecanlandığını gördüm. Peres, Yaser Arafat'la büyük umutlarla imzaladıkları barış anlaşmasıyla da durduramadıkları kavgaya rağmen yine de iyimserliğini koruyordu, "Filistin devletini kuruyoruz. Krizler olacak," diyordu. Aslında Şimon Peres'in kanlı kavgaya artık biraz da filozofça baktığını gördüm. Bir saatin sonunda ayrılırken camekânın arkasındaki madalyalara yeniden baktık. Duvar dolusu madalyalar! Rusya'nın küçük bir kasabasında başlayıp kibutzlarda süren ve kavgalarla geçen uzun hayatını yansıtıyordu. "Sayın Cumhurbaşkanı, dolu dolu bir hayat!" dedim. Peres gülümsedi:

"Hayat hiçbir zaman yeterince dolu değildir."

Şimon Peres 15 ay sonra haklı çıktı. Dolu dolu bir hayat derken daha yaşanacak çok şeyler olduğunu gördü. İki yıl içinde Gazze kan gölüne döndü. Önce Filistinliler arasında kanlı çatışmalar yaşandı. Ardında da Hamas El Fetih'i Gazze'den sürüp attı. Sonra da İsrail ordusu Oslo Anlaşması'nı tanımayıp İsrail'i yok etmeye uğraşan Hamas'ı cezalandırmak için Gazze'de taş taş üzerinde bırakmadı. Aslında Gazze'de bombalanan barış umutlarıydı.

Oslo barışının mimarı Şimon Peres'e gelince, cumhurbaşkanlığı koltuğunda otursa da fanatiklerin esiriydi. Bedelini ise Davos'ta ödedi. Peres hayatının belki de en sarsıcı olayını Recep Tayyip Erdoğan "One Minute," dediği anda yaşamaya başladı. Erdoğan konuşmaya başladığı zaman yüzü gerilmiş, bembeyaz saçları dağılmıştı. Türkçe konuşan Erdoğan'ı dinlemek için kulaklıklarını taktı. "Sayın Peres benden yaşlısın," diye söze giren Erdoğan'ın her cümlesi kurşun gibiydi:

"Sesin çok yüksek çıkıyor. Biliyorum ki sesinin bu kadar yüksek çıkması bir suçluluk psikolojisinin gereğidir. Öldürmeye gelince, siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz. Plajlardaki çocukları nasıl öldürdüğünüzü, nasıl vurduğunuzu çok iyi biliyorum. Ülkenizde Başbakanlık yapmış olan iki kişinin bana önemli lafları vardı. 'Tankların üzerinde Filistin'e girdiğim zaman kendimi bir başka mutlu addediyorum,' diyen başbakanlarınız vardır. İsim de veririm. Merak etmeyin. Şu zulme alkış tutanları da kınıyorum. Bu çocukları

öldürenleri, bu insanları öldürenleri kalkıp da alkışlamak ayrı bir insanlık suçudur. Size iki söz söyleyeceğim. Bir; Tevrat 6. maddesinde der ki 'Öldürmeyeceksin'; burada öldürme var. İki; bir Yahudi, Gilad Adzamoni, 'İsrail barbarlığı zalimliğin de çok ötesinde bir şey,' diyor."

Erdoğan, kolunu tutarak konuşmasını kesmeye çalışan Amerikalı gazetecinin elini iterek ayağa kalkıp paneli terk ederken Şimon Peres'in yüzü allak bullaktı. Televizyonda izlediğim yaşlı ve sinirli adam Kudüs'te Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda bir saat konuştuğum Şimon Peres'ten çok farklıydı. Peres o gün Erdoğan'la kavga ederek herhalde hayatının en büyük hatasını yapıyordu. Sonra çok pişman olduğunu duydum. Ama iş işten geçmişti.

❖❖❖

İşte Davos'taki büyük kavgadan 15 ay önce Şimon Peres'le yaptığım şöyleşi:

Yakında Ankara'ya gelip Türk Parlamentosu'nda konuşacaksınız. Neler hissediyorsunuz?

Evet, Abu Mazen'le (Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas) Türk Parlamentosu'nda konuşacağız. Bu olağanüstü bir olaydır. Tarihi bir olay yaşayacağız.

Neden tarihi bir olay olarak görüyorsunuz?

Çünkü şimdiye kadar hiç böyle bir olay yaşamadık. Benzeri görülmemiş bir olay! Halkının çoğunluğu Müslüman olan Türkiye gibi büyük bir ülkenin parlamentosu barış için Filistin ve İsrail devlet başkanlarını davet etti. Bu gerçekten tarihi bir olaydır ve büyük bir saygıyla geliyorum.

Türkiye Ortadoğu sorunlarına yıllarca dikkatli yaklaştı. Türkiye'nin bundan sonra Ortadoğu'da barış için daha önemli bir rol oynama şansını görüyor musunuz?

Evet. Türkiye, sadece barışı desteklemiyor, barışı gerçekleştirmek için çalışıyor. Sadece siyasi barışı değil, ekonomik barış da! Bakın, ekonomi olmadan büyük politikalar uygulayamazsınız. Bugün artık ekonomi, siyaset kadar önemli itici bir güçtür. Türkiye'de de büyük bir değişim yaşandı. Değişim de sadece siyasi olmadı. Türkiye'nin yapısı değişti ve değişiyor. Daha modern bir orta sınıf doğdu. Yeni bir ulus doğuyor. Sadece Türkiye'nin imajı değişmedi. Kapsamı değişti.

Çalışma masasının arkasındaki duvarı kaplayan camekânlı vitrine baktım. Nobel Barış Ödülü ve barış çabaları için büyük bir camekân dolusu madalya! "Sayın Cumhurbaşkanı dolu dolu bir hayat," dedim. Peres gülümsedi: **"Hayat hiçbir zaman yeterince dolu değildir."**

Filistin Devletini Kuruyoruz

Ömrünüzü barışa adadınız ama Ortadoğu'da bir türlü akan kanı durduramadınız. Yaser Arafat'la Oslo Anlaşması'nı imzaladığınız zaman barış için büyük umutlar doğmuştu ama Ortadoğu hâlâ kan gölü! Son dönemde Hamas'la El Fetih arasında kanlı bir içsavaş yaşandı. Hamas Gazze'den İsrail'e intihar saldırılarını sürdürüyor. Neden bir türlü akan kanı durduramıyorsunuz?

Tabii ki zorluklarla karşılaşıyoruz. Ama ben müzakereleri krizlerle değil fırsatlarla yargılarım. Barış projeleri krizlere yol açsa da büyük fırsatlar da doğurur. Değişmek için krizleri göğüslersiniz. Filistin devletinin kurulması da büyük bir değişimdir.

Ama bu koşullarda Filistin devleti nasıl kurulacak?

Filistin devletinin kurulmasıyla sınırlar değişecek. Siyaset sınırlarla ilgilidir ama ekonomi ilişkilerle ilgilidir. Eğer ilişkileriniz kötüyse sınırları çizmek zordur. İşte Türkiye ekonominin yapılandırılmasına katılmaya hazır.

Türk ve İsrail sanayicileri beraber çalışmaya başladılar. Batı Şeria'da Sanayi Parkı'nı kuruyorlar. 100 kişiye iş imkânı yaratacak. Bu Abbas'ın yani Abu Mazen'in konumunu güçlendirecek. İnsanların, barışın dokunabilecekleri bir şey olduğunu hissetmeleri gerekiyor. Sadece siyasi değil! Bu da ancak ekonomiyle olur. Ve düşündüğümüzden daha uzun sürebilir.

Ama çok sancılı olmuyor mu?

Evet ama yola çıktık. Zorlukları aşmalıyız. Türkiye'nin barış için bize katılmasından büyük mutluluk duyuyorum. Tabii ki zorluklarımız var. İran, Hizbullah, Hamas gibi. İran bölgede egemenlik kurmaya çalışıyor. Ahmedinecad otoriter halifelik kurma peşinde. İran bölgede imparatorluk kurmak istiyor. İran'ın başarısı felaket olur.

Bir yanda Irak parçalanıyor, diğer yanda İsrail ve Filistin'de daha fazla kan akıyor. Nasıl bu kadar iyimser olabiliyorsunuz?

Tabii ki kan dökülmesi barışı zorlaştırıyor ama kan dökülse de barış süreci ilerler. Biz her şeye rağmen barışın kurulabileceğini göstermeliyiz.

PKK'yla, Terörle Uzlaşamazsınız

Türkiye yıllardır PKK terörüyle boğuşuyor. Tecrübenize dayanarak bu tür bir terörle nasıl başa çıkmak lazım?

Türkiye'nin benim tavsiyeme ihtiyacı olduğunu zannetmiyorum. Türkiye'nin de tecrübesi var ama şunu söyleyeyim. Şiddete taviz verilmez. Terörle uzlaşılmaz. PKK siyasi bir hareket değildir. Terörist bir örgüttür. Terörist olan her hareket de demokratik değildir. Barışa karşıdır. İsrail, her türlü terörizme açıkça karşıdır. Mücadelenin basit olmadığını biliyoruz. Karşınızda organize bir ordu yok. Kendilerini gizleyebiliyorlar. Çok karmaşık bir mücadele. Ama Türkiye'nin tepkisi retorik değil siyasi olarak son derece dengeli. Birçok cephede savaşıyorsunuz.

Sizce Irak Türkiye'nin tepkisinin retorik olmadığını anladı mı?

Anladı. PKK'yı destekleyemeyeceğini gördü. Kaçırılan Türk askerleri serbest bırakıldı.

PKK'ya karşı Kuzey Irak'ta bir askeri harekât sizce sonuç verir mi?

Dikkatli konuşacağım çünkü oradaki durumu bilmiyorum ama tecrübelerimizden tek bir şey söyleyebilirim. Tek bir askeri harekâtla PKK'ya son veremezsiniz. Sürekli ve büyük bir sabırla mücadele etmelisiniz. Ama bir yandan da masum insanları vurmamaya dikkat edin. Sonuç olarak zaten Türkiye Irak'ın parçalanmasını istemiyor. Farklı görüşleri olsa da size karşı savaşmayanlarla teröristleri ayırmanız gerekiyor ama yine de bu ayrımı yapmalısınız. Teröristler toplumun yapısını yok etmek için dinamitle oynuyorlar.

Peki, sizce Amerikalılar neden Kuzey Irak'ta PKK'nın gelişmesine göz yumdular?

Bence Amerikalılar Türkiye'nin tutumunu anlamaya çalışıyorlar.

Barzani Neden Meydan Okuyor?

Ya Barzani? Neden Türkiye'ye meydan okuyor? Esas dinamitle oynayan o değil mi?

Kürt liderlerle şöyle ya da böyle bir tartışmaya girmek istemiyorum. Ama kendi tecrübemi aktarayım. Arafat'la görüşmeye başladığımız zaman iki yolu da kullanamayacağını anladı. Sonuçta ya siyasi müzakereler yapacaktı ya da teröre başvurup müzakereleri baltalayacaktı. Bence sonuçta sorumlu pozisyonda olanlar bunu anlayacaktır.

Sizce Barzani Türkiye'yi Kürt devletini tanımaya mı zorluyor?

Bu konuda bir şey söylemek istemiyorum. Ama Türkiye Irak'ın parçalanmasını istemiyor Amerika da istemiyor. Hemen herkes de federal ya da konfederal çözümden yana. Zaten bu Iraklılarca kabul edildi. Buna kulak vermek gerekir.

Ama Irak şu anda bile parçalanmış gibi. Kürtler, Sünniler ve güneyde Şiiler! Amerika çekilince parçalanma nasıl önlenecek?

Irak'ın parçalanması imkânsız!

Neden? Herkes Irak'ın parçalanmasının kaçınılmaz olduğunu düşünüyor.

Ayrılamazlar çünkü Türkler, Kürtler ve İranlıların yeni sınırların çizilmesinde anlaşmaları imkânsız. Bence şu anda hepsi gevşek bir federasyon olsa bile birlikte kalmayı tercih edecekler.

Yani Irak'ın parçalanmasıyla Pandora'nın Kutusu açılır mı diyorsunuz?

Evet. Öyle. Toprağı parçalayamazsınız. Serveti parçalayamazsınız. Öyle bir ortamda kimin kimi öldürdüğünü de anlayamazsınız. Bu yüzden çok dikkatli olmak lazım. Ayrılığın getireceği sorunları görüyorum.Bu nedenle en iyi çözümün federal ya da konfederal yapı olduğunu söylüyorum.

Bazıları da Amerika'nın en az 60 yıl Irak'ta kalacağını söylüyor? Ne dersiniz?

60 yıl mı? (Gülerek.)

Evet, 60 yıl diyorlar.

Bakın tarih kendi içinde şaka gibidir. Vietnam'a, Kore'ye, Afganistan'a bakın. Kimin kazandığını kimin kaybettiğini bilemezsiniz. Bazen askeri olarak yenilirsiniz, yenilgi olmaz. Amerika Rusları Afganistan'dan atmak için çok uğraştı. Sonunda başardı ama bu Ruslar için kurtuluş oldu. Ağır faturayı ödemekten kurtuldular. Sonra Amerika girdi. Şimdi onlar hedef... Bu zafer nedir? Ben Amerika'nın uzun süre kalmak için girdiğini zannetmiyorum. Çok saçma!

Amerika'nın Irak'taki zengin petrol yataklarını kontrol etmek için kalacağını düşünenler çok fazla.

Petrolden kurtulmalıyız.

Peres'e "Hamas sandıktan çıkarsa ne yapacaksınız?" diye sordum. Peres "Hamas barış sürecini engellerse barış olmaz," diyordu. *Kanal D, Eksen Programı, 1994 Kudüs.*

Peki nasıl? Batının petrole ihtiyacı yok mu?

Bence zamanımızın en büyük sorunu petrol. Dünyayı kirletiyor. Demokrasiye darbe indiriyor. 10 yıl önce bir varil petrol 10 dolardı, bugün 100 dolar. Petrol kaynaklarına sahip olanlar 10 kat zenginleşti ama demokrasi nerede? Ayrıca bir imparatorluk kurmayı hayal ediyorlar. İran ortada. Biz petrole karşı bilimi kullanacağız. Elektrikli otomobili yakında çıkarıyoruz. Güneş enerjisi ve suyu kullanacağız. Petrole bağımlılığı mutlaka kıracağız.

Kudüs, 7 Kasım 2007

MAHMUD ABBAS

Duvarların Arasındaki Savaşçı

Sekiz şeritli Kudüs otobanından ayrılıp Ramallah'a doğru yol alıyoruz. Otobanın iki yanında yükselen dev beton duvar göz alabildiğine uzuyor. Ramallah'a yaklaştıkça bazı yerlerde beton duvarın yerini kalın dikenli teller alıyor. Filistinli şoförüm "Duvarların uzunluğu 250 kilometreyi buldu. Hâlâ inşa ediyorlar," diyor. Tam 250 kilometre uzunluğundaki beton duvarlar! Gazze'de 1 milyon, Batı Şeria'da ise 1,5 milyon Filistinlinin etrafını çeviriyor dev duvarlar ve dikenli teller! Tam bir açık hava hapishanesi! Ramallah'ın İsrail'e açılan tek kontrol noktasından İsrailli askerleri selamlayarak geçiyoruz.

Kontrol noktasını geçer geçmez birden ışıl ışıl otobanın yerini karanlık bir asfalt yol alıyor. Sanki gündüz ve gece gibi! Gerçi İsrail'in işgali sürüyor ama artık burası Filistin toprağı ve güvenliği, Filistin yönetiminin güvenlik güçleri sağlıyorlar. İsrail askerleri ise zaman zaman Batı Şeria'ya, Gazze'ye, Ramallah'a, Nablus'a ve diğer şehirlere girip "işgalin" sürdüğünü hatırlatıyorlar. Yarım saatlik bir yolculuktan sonra Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'la görüşmek için Ramallah'tayım.

Batı Şeria ve Gazze'ye ilk gelişimin üzerinden tam 20 yıl geçmiş! En son 1994'te Yaser Arafat'la görüşmek için Gazze'ye gidişimi hatırlıyorum. O günden bu yana köprülerin altından çok sular aktı ama akan kan bir türlü durdurulamadı. Filistin davasının efsanevi lideri Abu Ammar yok artık. Filistin halkı ise yine paramparça! Radikal İslamcı Hamas'ın lideri İsmail Haniye Gazze'de, Arafat'ın yerine Filistin Devlet Başkanlığı koltuğuna oturan Abu Mazen ya da dünyanın bildiği adıyla Mahmud Abbas ise Batı Şeria'da Filistin Devletini kurmaya çalışıyorlar. Haniye, hâlâ İsrail'i yok edeceğini söylüyor, Mahmud Abbas ise "Barış," diyor. Dar ve karanlık sokaklardan geçip Yaser Arafat'ın son üç yılını geçirdiği karargâhı Mukata'ya geliyoruz. Beni kapıda Irak'ta çektiği fotoğrafla Pulit-

zer ödülü alan Associated Press'in genç ve ve yetenekli fotoğrafçısı Muhammed Muaysin bekliyor.

Karargâhın etrafı yüksek duvarlarla çevrili! Kapıdaki Filistinli askerler bizi durduruyor.

Muhammed, Abu Mazen'le (Mahmud Abbas) randevum olduğunu söylüyor. Telsizler çalışıyor. Sonunda bizi içeri alıyorlar...

Binaların çevirdiği geniş avlunun sol tarafında Yaser Arafat'ın anıt mezarı yükseliyor.

Topraklarından sökülüp atılan Filistin halkının dünyaya meydan okuyan efsanevi liderinin gösterişsiz mezarı! Beklemeye başlıyoruz. Arafat'la Beyrut, Tunus ve Gazze'deki randevularım geliyor aklıma... Beyrut'ta sabaha karşı Filistinli gerillaların beni almaya gelişi!

Bir cipin arkasında Arafat'ın gizli karargâhına gidişim! Sabaha kadar bekleyip görüşemeden dönüşüm! O geceki hayal kırıklığım. Ama yine de inat ve sabırla yıllarca Arafat'ın peşinde koşmam! Önce Tunus sonra da Gazze maceram! Açık hava hapishanesi olan Gazze'de 50 derece sıcakta Arafat'ın karargâhının önünde saatlerle bekleyişim! Yine Arafat'la görüşemeyip apar topar Kudüs'te beni, bekleyen İzak Şamir'e gidişim ve yeniden Gazze'ye dönüşüm. Yine karargâhın kapısında saatlerce bekledikten sonra Arafat'ın danışmanı "Başkan yorgun," deyince nasıl çileden çıkıp "Siz böyle dağınık olduğunuz sürece devlet olamayacaksınız," diye bağırmaya başlayışım ve sesimi duyan Arafat'ın beni çağırması! Bir film şeridi gibi gözlerimin önünden akıp geçti. Yıllar önce olduğu gibi yine randevular son dakikada iptal mi edilecekti acaba? Ama kararlıydım. Sadece Şimon Peres'le görüşüp dönmek istemiyordum Ankara'ya. Ne olursa olsun beklemeye karar verdim. Neyse ki bu kez sadece bir saat bekledim. Bir saat sonra haber geldi. Mahmud Abbas bekliyordu.

Abbas'ın çalışma odasına girdiğim zaman ilk dikkatimi çeken duvardaki iki büyük Kudüs fotoğrafı oldu! Üç dinin de doğduğu ve yüzyıllardır paylaşılamayan topraklar! Elini sıkarken Abu Mazen'in yorgun olduğunu görüyorum. Muhammed, kulağıma eğilip "6 saat süren Bakanlar Kurulu'ndan çıktı. Çok ciddi güvenlik sorunları var," diyor. Çaylar geliyor ve söyleşiye başlıyoruz. Abbas çok yorgun olmasına rağmen yine de çok dikkatli. Konuşurken sanki mayın tarlasında yürüyor gibi!

"Türkiye, Barzani, PKK terörü?" diye soruyorum.

"Aman bana sormayın," diyor.

"Ya İran?"

Karargâhının bahçesinde iki saat bekledikten sonra buluştuk. Odasının duvarlarını kaplayan Kudüs fotoğraflarının önünde sohbetimize başladık. Yorgun ve biraz da bıkkındı: "Asırlardır Kudüs için akan kan ne zaman duracak acaba?" *Ramallah, 7 Kasım 2009*

"Aman o konuya da girmeyeyim," diyerek geçiştiriyor. Sonunda "Bakın bizim o kadar çok sorunumuz var, o kadar çok acı çekiyoruz ki, yeni bir sorun istemiyoruz," diyor. Gerçekten de Mahmud Abbas çok haklı! Batı Şeria ve Gazze'nin etrafını çeviren dev duvarlar gibi dev sorunlarla boğuşuyor. Tek istediği ise İsrail'le barış ve 50 yıldır kavgasını verdiği Filistin devletinin bağımsızlığı. Bunun için de "Türk kardeşlerim," dediği Türkiye'den destek istiyor.

Mahmud Abbas birkaç gün sonra Ankara'da olacak. Şimon Peres'le birlikte TBMM'ye hitap edecekler. Ankara'daki tarihi buluşmaya saatler var. Ve biz gece yarısına doğru söyleşimize başlıyoruz:

İlk kez Türk parlamentosuna hitap edeceksiniz. Neler hissediyorsunuz?

Türkiye'ye üçüncü ziyaretim olacak ama bu ziyaretimin çok farklı olduğunu düşünüyorum, çünkü bu kez Türk Parlamentosu'ndaki kardeşlerime sesleneceğim. Cumhurbaşkanı, Başbakan, herkes orada olacak. Türk kardeşlerime gidiyorum. Onlara kaygılarımı anlatacağım.

Şimon Peres Türk Parlamentosu'nda yapacağınız konuşmayı tarihi bir olay olarak görüyor.

Evet Şimon Peres'e katılıyorum. Gerçekten Türk Parlamentosu'na seslenmemiz tarihi bir olay! Ayrıca, Cumhurbaşkanı ve Başbakan'la ekonomik ve siyasi sorunlarımızı da konuşacağız.

Türkiye'nin Filistin meselesinin çözümünde nasıl bir rol oynamasını bekliyorsunuz?

Her şeyden önce Türkiye bölgede çok önemli bir ülke. Bunu biliyoruz. Türkiye'nin hem Filistinlilerle hem de İsraillilerle yakın ilişkileri var. Yakında ABD'de, Annapolis'te Filistin sorununun çözümü için uluslararası bir konferans toplanacak. Türkiye de, bu konferansa davet edildi. Türkiye hem konferanstan önce, hem konferans sırasında hem de daha sonra önemli rol oynayabilir. Türk işadamları da önemli rol oynamaya başladılar. Batı Şeria'da Sanayi Bölgesi kuruyorlar.

Arafat Babamızdı

Yaser Arafat'ın ölümünün üzerinden iki yıl geçti. Onun ölümünden bu yana çok büyük olayları tek başınıza omuzlamak zorunda kaldınız. Onu özlüyor musunuz?

Tabii ki özlüyorum. Bütün Filistin halkı özlüyor. O Filistin halkının lideriydi. Babasıydı. O Filistin devriminin kurucusuydu. Adil bir barışı sağlamak için Arafat'ın yolunda yürümeye devam ediyoruz. O hep barışa ulaşmak için büyük bir cesaret gösterdi. Bütün hayatını Filistin davasına ve barışa verdi. Onu özlüyorum.

Arafat'ın ölümünden bu yana Hamas militanlarıyla ve sizin yönetiminizdeki El Fetih güçleri arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. Kan aktı. Abu Ammar yaşasaydı içsavaşı önleyebilir miydi?

Arafat yaşasaydı da yine aynı sorunlarla karşılaşırdık. Hamas Hamas'tır. Hamas'ın kendi gündemi var. Bu Arafat yaşamış olsaydı da değişmezdi.

Hamas Darbe Yaptı

Siz de Filistin davası için 50 yıldır mücadele ediyorsunuz. Tam Filistin devletini kuracakken Gazze ve Batı Şeria birbirinden koptu.

(Soruyu kesiyor) Hayır hayır, Gazze'yle kopmadık. Gazze aslında bizim yönetimimiz altında ama Hamas darbe yaptı. Hamas büyük bir hatadır. Sonunda hatalarını düzelteceklerine inanıyorum.

Bazıları Gazze'ye Hamas'tan, Batı Şeria'ya da Fetihistan diyor.

Hayır, hayır bunu kabul etmiyorum. Oradaki insanlara da buradaki insanlara da sorun. İster Filistin toprakları üzerinde yaşasın isterse başka yerde, bütün Filistinliler Filistin'in bir arada olmasını istiyor. Hamas yönetimi yasal değildir.

Ama 1 milyon Gazze'de bir milyon da Batı Şeria'da 2 milyon Filistinli beton duvarlarla çevrilmiş, açık hava hapishanesinde yaşıyor gibi.

Bakın Hamas'la aramızda ciddi farklılıklar var. Gazze'de yaptıkları kabul edilemez ama yine de Hamas'ın da Filistin halkının bir parçası olduğunu düşünüyorum.

Yeni Ortadoğu Haritasına Karşıyım

Ortadoğu haritasının yeniden çizilme zamanı geldiğini söyleyenler var. Sizce de zamanı geldi mi?

Ben bunu kabul etmiyorum. Ne Amerikalılar ne de başkası Ortadoğu haritasını değiştiremez.

İsrail Cumhurbaşkanı söyleşimizde "Irak'ın parçalanması ve haritanın yeniden çizilmesi halinde Pandora'nın Kutusu açılır," diyor. Ne dersiniz?

Pandora'nın Kutusu mu açılır? (Gülerek.) Bence daha da beteri olur.

Peki sizce Irak'ın parçalanması önlenebilecek mi?

Irak halkı da çok acı çekiyor. Irak'ın parçalanmamasını umut ediyoruz. Tabii, ülkenin birlik içinde olmasına Irak halkı karar verecek ama dünya parçalanmayı istemiyor ve kimse de kabul etmiyor. Ama Kürt, Türk, Arap, Sünni, Şii hepsinin Irak halkı olduğuna inanıyorum.

Parçalanmaya Karşıyız

Yani parçalanmaya siz de karşısınız.

Tabii karşıyız. Herkes karşı. Ama yine de Iraklıların karar vereceğini düşünüyorum.

Amerikalıların da Irak'ta batağa saplandığını düşünenler var. Irak'taki son durumu nasıl görüyorsunuz?

Bence Amerika Irak'ı işgal ederek öldürücü bir hata yaptı. Böyle bir hatayı nasıl yaptılar hâlâ anlayamıyorum. Herhalde Irak'la ilgili istihbarat yetersizliği var. Başka türlü böyle bir hata yapılmaz.

Bazıları Amerika'nın en az 60 yıl Irak'ta kalacağını düşünüyor. Sizce Irak'ta kalırlar mı?

Zannetmiyorum. Ama bu tabii Irak halkının kararına bağlı.

Şu anda Türkiye de Irak'taki durum yüzünden yeniden PKK terörüyle boğuşuyor. PKK Kuzey Irak'ta eylem yapıyor. Son durumu nasıl görüyorsunuz?

Bunun Irak'ın, Türkiye'nin ve Kürdistan'ın iç sorunu olduğunu düşünüyorum.

Türkiye askeri operasyon yaparsa?

Biz bu konuya müdahale etmek istemiyoruz. Tarafların kararına bağlı.

Washington ziyareti sırasında Başbakan Erdoğan ve ABD Başkanı Bush, sıcak istihbarat akışına bağlı olarak PKK'ya karşı askeri müdahale yapılmasına karar verdiler.

Bu konuda yorum yapmak istemiyorum ama umudumuz bu sorunun çözülmesi. Nasıl olacağı tamamen taraflara bağlı.

Sizce Amerika neden Kuzey Irak'ta terörün güçlenmesine göz yumdu?

Amerikalılar gerçekten göz yumdular mı? Her gün terörle savaşıyorlar.

Ya PKK terör örgütü? Barzani neden Türkiye'ye meydan okuyor? Barzani dinamitle oynamıyor mu?

Tabii ki bu sorun da zaman zaman bizi kaygılandırıyor ama bizim o kadar çok sorunumuz var ki!

Bir de giderek tırmanan bir İran krizi yaşıyoruz. Sizce Amerika İran'ı vurursa, bunun sonuçları ne olur?

Bakın, gerçekten sorunlarımız çok büyük. Başkalarının sorunlarına ilişkin yorum yapmak istemiyorum. Biz kendi sorunlarımızı çözmeye çalışıyoruz. Şu anda mevcut durumumuz dolayısıyla acı çekiyoruz. Bu yüzden ne Irak ne de İran'daki durumla fazla uğra-

şacak halimiz yok. Bütün bu ülkeler kendi sorunlarını nasıl çözeceklerini bizden çok daha iyi bilirler. Bu yüzden hiçbir şey söylemek istemiyorum.

Bağımsız Devletimizi Kurmak İstiyoruz

Yaser Arafat'la Şimon Peres 1994'te Oslo Anlaşması'yla Filistin devletinin yolunu açmışlardı. O günlerde büyük umut vardı. Aradan 13 yıl geçti. Filistin devletine ne kadar yakınsınız?

Ümit ediyoruz ki, Annapolis'te yapılacak konferans, Filistin meselesine adil ve kalıcı bir çözüm bulunması için atılacak adımların başlangıcı olur. Kendi bağımsız devletimizi kurmak istiyoruz. İsrail'le yan yana yaşamak istiyoruz. Hedefimiz bu. Biz hazırız. Ne kadar erken hedefe ulaşırsak o kadar iyi olur.

Ramallah'a gelirken yolun iki tarafında yükselen beton duvarlar ve elektrikli teller doğrusu beni hüzünlendirdi. Bu duvarlar bir gün yıkılabilecek mi?

Bu duvarlar yasadışıdır. Eğer duvarları yine de örmek istiyorlarsa, İsrail topraklarında örsünler. Filistin topraklarında değil.

Etrafınızı çeviren dev duvarlara rağmen gelecekten ne kadar umutlusunuz?

Bütün duvarlara ve sorunlara rağmen Filistin halkı geleceği için büyük mücadele veriyor.

Ne olursa olsun umutluyum. Filistin devletini sonunda kuracağız.

Yani geleceğe umutla bakıyorsunuz.

Başka çaremiz yok. Umut olmazsa yaşayamayız. Kendi bağımsız devletimizi er ya da geç kuracağız. Barış istiyoruz. İsrail'le yan yana yaşamak istiyoruz.

Ramallah, 7 Kasım 2007

KÜRTLERLE DANS

CELAL TALABANİ

Mam Celal

O bir gerilla!

Irak'taki Kürt ayaklanmasının önde gelen iki liderinden biri. Aynı zamanda kurnaz bir siyasetçi! Hem de Ortadoğu'nun kaygan siyasi zemininde 60 yıldır dans etmeyi başarıp cumhurbaşkanlığına kadar tırmanan kurt bir siyasetçi. Ona, Ortadoğu'nun Churchill'i diyenler var.

Ama Kürtler için o "Mam Celal." Yani Iraklı Kürtlerin Celal Amcası.

Benim Celal Talabani'yle tanışmam 1990'ların başına rastlar. Irak'ı kanlı demir yumruğuyla yöneten Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgalinin ağır faturasını ödemeye başladığı günlere!

Kuveyt'i işgalinin ilk gününden itibaren kartlarını George Bush'un yanında oynayan Turgut Özal ise cumhurbaşkanıydı ve ABD, İngiltere ve Fransa'yla birlikte Iraklı Kürtleri güvenlik şemsiyesine almıştı. İncirlik'te konuşlanan Amerikan, İngiliz ve Fransız savaş uçakları 35. paralelin kuzeyinde adeta kuş uçurtmuyorlardı. Bağdat'ta sıkışıp kalan Saddam'ın savaş uçakları hangarlarından bile çıkamaz hale gelmişti. Bunda da kilit rolü Türkiye oynuyordu.

İşte o günlerde kuzeyde sıkışıp kalan Iraklı Kürtlerin dünyaya açılan kapısı da yine Türkiye'ydi. Hatta Türkiye Kürtlerin nefes borusu gibiydi. Ankara sınırları kapatsa Iraklı Kürtler aç bile kalabilirdi. Yine o günlerde Celal Talabani'yle Mesut Barzani'nin dünyayla arasındaki köprüyü de yine Türkiye kurdu. İki Kürt lider sürekli Ankara'ya gelip gitmeye başladılar. O sırada Milliyet gazetesindeydim ve bir gün Özal'ın talimatıyla, Talabani ve Barzani'ye kırmızı pasaport verildiğini öğrendim.

Yani iki Kürt lidere Türkiye Cumhuriyeti'nin bakan, milletvekilli ve diplomatları gibi ayrıcalıklı bir statü tanınıyordu ve "Bağımsız Kürdistan" için savaşan iki Kürt lider böylece dünyayı dolaşabiliyorlardı.

Müthiş bir haberdi. Ama nasıl yazacaktım ki?

Özal dışında, olayı bilenlerin sayısı beşi geçmiyordu. Biri de bendim. Yazarsam kimden öğrendiğimi elleriyle koymuş gibi hemen bulacaklardı. Yani kaynağımı yakmam gerekiyordu ki, yapamazdım. Susmaktan başka çarem yoktu.

O yıllarda Ankara'ya sık sık gelen Talabani'yle birçok kez görüştük. Ama hiçbiri kapsamlı olmadı. Aradan yıllar geçti. Ve köprülerin altından çok sular aktı.

Ben beklenmedik bir fırtınayla Atina'ya savruldum. İki yıl için gittiğim Atina'da 10 yıl kalıp Hürriyet'in Ankara temsilcisi olarak geri döndüm. Ama Hürriyet'teki yıllarımda Talabani'yle yollarımız bir daha kesişmedi.

Ta ki, Mart 2009'a kadar!

Bush'un oğlu George Bush Jr. Özal'ın tüm ısrarlarına rağmen Bağdat'a girmeyen babasının yerine Irak'ı işgal edip Saddam'ı idam sehpasına götürmüştü. Türkiye Cumhuriyeti'nin kırmızı pasaportuyla Washington-Süleymaniye arasında mekik dokuyan Mam Celal ise Irak Cumhurbaşkanlığı'na tırmanmıştı.

Talabani'yle kapsamlı bir röportaj yapmanın tam zamanıydı. Birkaç kanaldan randevu istedim. Sonunda olumlu yanıt geldi. Talabani Bağdat'ta bekliyordu.

Bağdat'a en son 2 kilometrelik çöl yolunu bir ciple aşarak Tarık Aziz'le görüşmeye gitmiştim. Doğrusu heyecanlıydım.

Tam Bağdat'a gitmek için hazırlıklarımı yapıyordum ki, telefon geldi. Arayan ateş altındaki Bağdat'ta mucizeler yaratan Büyükelçimiz Derya Kanbay'dı. "Nur Hanım, Talabani sizi Süleymaniye'de bekliyor," dedi. Ardından da Kanbay'ın yardımcısı Emre Uygun arayıp beni, Süleymaniye Havaalanı'nda cumhurbaşkanlığından karşılayacaklarını söyledi.

Atlas Jet Süleymaniye ve Erbil uçuşlarına başlamıştı ama uçaklar sabaha karşıydı. Foto muhabirimiz Cengiz Uysal'la birlikte o gece apar topar önce İstanbul'a, oradan da Süleymaniye'ye uçtuk. Talabani'nin özel kalem müdürü bizi havaalanında bekliyordu. Otelde yerimiz de ayrılmıştı ama otele gidip uyumamız neredeyse sabahı buldu.

Neyse ki Talabani'yle randevumuz öğleden sonraydı da birkaç saat uyuyabildik. Öğleden sonra cumhurbaşkanlığı protokolünden gelip aldılar.

Süleymaniye'ye tepeden bakan ve adeta kuş uçurtulmayan geniş arazi içindeki üç katlı büyük villaya gittik.

Talabani de gece geç saatte Tahran'dan dönmüştü. Oldukça yorgundu. Diz kapaklarındaki sorun yüzünden bastonla yürüyordu ama neşesinde ve enerjisinde hiçbir azalma yoktu.

"Hoş geldiniz Nur Hatun," deyip ceviz kaplama masasının arkasındaki kocaman koltuğuna oturdu.

Gülerek ilk sözü "Bana her şeyi sorun," oldu. Ben de 1,5 saat boyunca aklıma gelen her şeyi sordum. Soru sorarken bazen önündeki kâğıda Arapça notlar aldı ve bütün sorularımı da ayrıntılı yanıtladı. O da Demirel'in yaptığı gibi zaman zaman masasının üstünde duran yeni Irak Anayasası'nı eline alıp Irak'ın bölünmeyeceği konusunda beni ısrarla ikna etmeye çalıştı. "Kürtler Anayasaya yüzde 95 evet diyerek ayrılığa hayır dediler," dedi.

Ama ben bir türlü ikna olmayınca bir ara öyle kızdı ki, "Bakın Kürtler bağımsızlık ilan edemezler. Farz edin ki ettiler. Nasıl yaşayacaklar? Kürdistan lafına takılmayın," diye söylendi...

"Ya Büyük Kürdistan hayali? Ne oldu?" diye üsteleyince büyük bir kıvraklıkla "Sadece şiirlerimizde kaldı," diyerek kahkahayı patlattı. "Gerçekten mi?" diye takılınca da yine biraz kızdı ama kızgınlığı çok uzun sürmedi.

Talabani'nin büyük çalışma odasının her köşesi hayatından çarpıcı kareleri yansıtıyordu.

Uzun söyleşimizin sonunda yorgunluk çayı içmek için kütüphanenin önünde koltuğa geçtik.

Duvardaki Büyük Ortadoğu haritasının altında duran Clark Gable'a benzeyen yakışıklı bir delikanlının fotoğrafı dikkatimi çekti. Talabani "Bu benim," deyince şaşırdım ama hemen "Herhalde çok kızın kalbini yaktınız," diye takıldım. "Ehh yakışıklıydım," deyip kahkaha attı. Sonra da kütüphanenin üst rafındaki genç subayın renkli fotoğrafını gösterdi. "Bu da benim," dedi. Fotoğraftaki yakışıklı subayla 76 yaşındaki Talabani sanki iki ayrı insan gibiydi. Bir süre de gençlik fotoğraflarının gölgesinde sohbet ettik. Talabani'nin iyice neşesi yerine geldi. Şakalar yapıp kahkahalar attı.

Bir ara "Öldürülmekten korkmuyor musunuz?" diye de sordum. Yüzünü hüzünlü bir gülümseme kapladı ve "Ben kadere inanırım. Zamanı gelince ölürüz," dedi. Talabani 60 yıl süren uzun mücadelesini ise tek bir cümleyle özetledi:

"Ben hayata hep iyimser baktım. Yoksa teslim olursunuz."

Ortadoğu'nun en kurnaz siyasetçisiyle yaptığım uzun söyleşiyi Sabah'ta dört gün yayımladık. Aynen aktarıyorum:

Dünyanın En Korkunç Diktatöründen Kurtulduk

Saddam hatasının faturasını hayatıyla ödedi. Ama Irak'ta ödedi ve ödüyor. Ülke kan gölüne döndü. Akan kanı nasıl durduracaksınız?

Size tam katılmıyorum. Irak çok şey kazandı. Binlerce masum insan toplu mezarlara gömüldü. Dünyanın en korkunç diktatöründen kurtulduk. Bunun bedelini ödedik. Dünyada her devrimin faturası olur. Irak, tarihinde ilk kez hürriyetini kazandı. İlk kez bağımsız seçimler oldu. Irak halkı parlamentosunu ve hükümetini seçti. Bu Irak tarihinde yaşanan büyük bir değişim ve başarıdır.

Her Devrimin Faturası Vardır

Yine de çok insan ölmedi mi?

Evet ama bunu teröristler yaptı. Terörizm her yerde var. Pakistan'a, Hindistan'a, Mısır'a ve diğer ülkelere bakın. Terörizm tüm insanlığa yönelik bir tehdit. Irak halkı dışarıdan gelen terör gruplarının saldırısına uğradı. Bu hürriyetin ve demokrasinin bedelidir. Irak halkının yaşamı değişti.

Sorun Saddam'ın devrilmesinden sonra Sünnilerin iktidarı kaybetmesinden kaynaklanmadı mı?

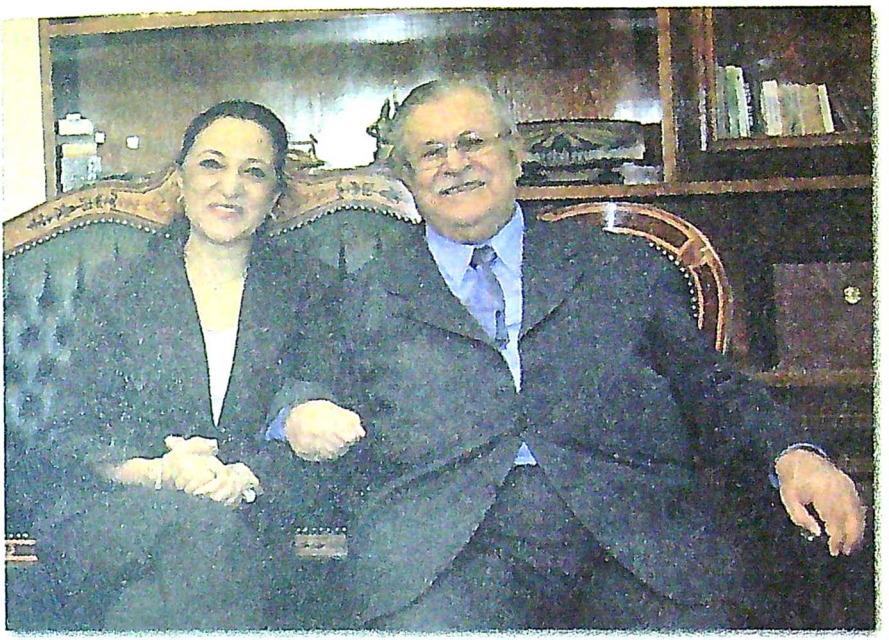
Evet, yöneten grup Sünni toplumdandı ama Sünni halk kendi temsilcilerini parlamentoya seçemiyordu ki. Hür seçim yoktu. Sadece Irak'ın Sünniler tarafından yönetildiği söyleniyordu.

Saddam devrildiği zaman büyük bir sevinç yaşandı, sonra neden direniş başladı?

Hayır, direniş değil. Terörizm. Terörist eylemlerin ardında bir siyasi hareket yok ki. Radikal İslami gruplar bir gün Şiilere, ikinci gün demokrasiye, üçüncü gün Kürtlere karşı çıkıyor. Bütün olayların ardında Pakistan ve Afganistan'dan gelen radikal gruplar var. Bin Ladin'in ajanları.

Her şey doğru yönde mi gidiyor?

Evet. İnsanlar terör korkusundan yavaş yavaş kurtuluyorlar. Birçok bölge daha güvenli bir hale geldi. El Ambar gibi birçok yerde halk güvenliği sağlamaya başladı. En önemlisi de bu. Terörizmi Irak halkı yeniyor. Irak halkı terörizmin hayatları ve özgürlükleri için tehdit olduğunu anladı. Halk, Irak ve Amerikan güvenlik güçleriyle işbirliği yapmaya başladı. Diyala, Selahattin hatta Saddam'ın

Talabani her zamanki neşeli halindeydi. "Ne istiyorsanız sorun?" diye söze girdi. Ben de aklımdaki her şeyi açıkça sordum. Sonra koluma girip fotoğraflar çektirdi. Espriler yapıp kahkahalar attı.

şehri Tikriti bile terörden arındırıldı. Bu Irak tarihinde büyük bir devrimdir. Sade insanlar ve aşiretler terörizme karşı güvenlik güçleriyle işbirliği yapıyorlar.

Bush Bir Kahramandır

Herkes Bush'u Irak'ta büyük hatalar yapmakla suçluyor.

Hayır, ben katılmıyorum. Bence Başkan Bush Irak'ı özgürleştiren bir kahramandır. Tabii ki Amerikalılar bilmedikleri bir ülkeye gelip birçok hata yaptılar. Bazı Amerikalı siyasetçiler ve büyükelçiler ve bazı silahlı gruplar hata yaptı. Ama genellikle Bush'un politikası dostçaydı.

Eğer bazı Amerikalı askerler hapishanelerde Iraklı tutuklulara işkence yapmasalardı, tablo farklı olur muydu?

Amerika'nın Saddam'a karşı yaptığı askeri müdahale dünyada çok fazla memnuniyet yaratmadı. Avrupalılar karşıydı. Türk hükümeti de Amerikan ordusunun geçişine izin vermedi. Bütün Arap ülkeleri de karşıydı. Bu yüzden Amerika'nın Irak'ı özgürleştirme eylemine karşı propaganda yapıldı. Sadece İranlılar başlangıçta resmen desteklediler. Ama sonra bölgede Amerikan varlığına karşı çıktılar.

Eğer Türkiye Irak'a müdahale için Türk topraklarının kullanılmasına izin verseydi daha az kan akardı diyenler var. Ne dersiniz?

Türkiye'nin iç meselesiyle ilgili yorum yapmak istemiyorum.

İçsavaş Bitti

Amerikalılar çekilmeye başlayınca Irak'ta içsavaşın patlak vermesinden korkanlar var. Siz de korkuyor musunuz?

Hayır, kesinlikle. İçsavaş bitti. Teröristler sivil Şiileri öldürüp, bazı Şii gruplar da intikam almaya kalkıp masum Sünnileri öldürmeye başladığı zaman böyle bir tehlike yaşandı. Şimdi iki toplum da birbiriyle işbirliği halindeler. Samara'da Sünni Araplar yaşıyor. İlk kez bu yıl Şiiler Samara'daki Kutsal Camilerine gittiler ve birlikte dua ettiler. Bu Sünniler ve Şiiler arasındaki dostluğun yeniden güçlenmeye başladığını gösteren bir işaret.

Saddam döneminde böylesine dini çatışmalar pek yoktu!

Vardı ama Saddam öyle baskı yapıyordu ki, kimse ağzını açamıyordu. Her zaman Şiiler ve Sünniler arasında ayrımcılık vardı. Ama örtülüydü. Diktatör ortadan kalkınca her şey ortaya çıkıverdi.

Herkes Irak'ın gelecekte parçalanacağını düşünüyor. Amerika çekildikten sonra parçalanma nasıl önlenecek?

Bakın, Irak parçalanamaz.

Neden? Kürtler hep bağımsızlık istemediler mi?

Gerçekçi olalım. Irak Kürdistan'ı Irak'ın bir parçasıdır. Kürtler referanduma sunulan yeni anayasanın ilk maddesinde "Irak federatif demokratik bağımsız bir ülkedir," diyor. Iraklı Kürtler yüzde 95 oranında anayasaya evet dediler. Yani hür iradeleriyle Irak'ın birliği için oy verdiler.

Kürdistan'ın Bağımsızlık İlan Etmesinden Korkmayın

Ama zamanı geldiğini düşündüklerinde bağımsızlık ilan etmeye kalkamazlar mı?

Tamam, farz edelim bağımsızlık ilan ettiler. Ne olacak? Türkiye, İran, Irak, Suriye Kürtlere savaş açmayacaklar ama sınırları kapatacaklar. Nasıl yaşayacaklar? Nasıl ithalat ve ihracat yapacaklar?

Türk kardeşlerime söylüyorum. Kürdistan'ın bağımsızlık ilan etmesinden korkmayın diyorum. Ayrıca, Irak'ın içinde kalmak Kürt halkının ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi çıkarınadır. Kürdistan federasyonunda kendi kendimizi yönetiyoruz. Irak cumhurbaşkanıyız, genelkurmay başkanıyız, başbakanız. Birçok bakanımız var. Kendi çıkarlarımızı görüyoruz.

Son olarak bu yüzyıl halkların birleştiği bir yüzyıl. Avrupa'ya bakın. Globalizasyon döneminde halkların çıkarı ayrılıkta değil birlikte yaşamaktan geçiyor. Birlikte yaşadıkları takdirde daha fazla siyasi, ekonomik ve sosyal çıkar sağlıyorlar. Bütün bu nedenlerle Kürdistan'ın ayrılığı başarısız olur.

Ya Sünniler?

Hayır, bu ülkeyi uzun süre yönettiler, ayrılmak istemiyorlar.

Basra bölgesindeki Şiiler kopmaz mı?

Hayır ilk kez parlamentoda ve hükümette çoğunluğa sahipler. Onlar da ayrılmak istemiyor. Ayrıca unutmayın, uluslararası toplum ve ABD, Irak'ın parçalanmasına karşı çıkıyor. Ortadoğu'da, Avrupa'da Irak'ın parçalanmasını destekleyen tek bir ülke yok. Bu yüzden imkânsız. Irak'ta hangi grup bütün bu güçlere karşı çıkıp Irak'ı parçalayabilir?

Barzani de sizle aynı görüşte mi?

Evet! Evet! Evet! O da aynı görüşte. Birçok kez bunu izah etti.

Ya büyük Kürdistan hayali ne olacak?

O şiirlerdeki bir rüyadır. (Gülerek.)

Gerçekten mi?

Gerçekten. Büyük Kürdistan mı? Nasıl, Türkiye'yi, İran'ı, Irak'ı mı böleceksiniz? Bunu düşünmek bile imkânsız. Böyle bir şey için dünya savaşı gerekir. (Gülerek.) Bu imkânsız. Osmanlı döneminde Kürtler bölünmüş. Bazıları Türkiye'de, bazıları İran'da kalmış. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da bu bir gerçek haline dönüşmüş. Gerçeği kabul etmemiz lazım.

Bütün her şeyi değiştirmeye kalkamayız. İkinci Dünya Savaşı yaşandı ama Ortadoğu değişmedi. Birleşik Kürdistan için şiirlerimiz olduğunu inkâr etmiyorum. Ama hayal etmeye devam edemeyiz.

Türk-Kürt Federasyonu Hayal mi?

Celal Talabani, Ortadoğu siyaset dünyasının kurtlarından biridir. Mesut Barzani gibi Saddam Hüseyin'e karşı silahlı mücadeleden gelse de diplomat-siyasetçi yönü ağır basar. Kürtlerin "Mam Celal" yani Celal Amca dediği Talabani çok zeki, sempatik ve şakacıdır. Yorulmayan bir savaşçıdır. Ne olursa olsun pes etmez. En kritik anlarda bile havayı yumuşatmayı başarır. Sorunların çözümü için esnek davranan ve sürekli çıkış yolları arayan bir siyasetçidir. Talabani, bu özellikleriyle Turgut Özal'dan Süleyman Demirel'e, Mesut Yılmaz'dan Tansu Çiller'e kadar bütün Türk liderlerle çok yakın ilişkiler kurdu. Gerçi, Türk liderler ona tam olarak güvenemediler. Hatta Talabani'nin "ihanetine" uğradığını düşünenler bile var. Ama yine de Talabani, Türkiye'yle PKK arasında gizli arabuluculuk misyonu dahil kilit rol oynamayı başardı.

Celal Talabani'yle söyleşimizde şimdiye kadar karanlıkta kalan pazarlıkların perde arkasını da konuştuk. Irak Cumhurbaşkanı, Kürt sorununu çözmek için özellikle Turgut Özal'la çok uğraştıklarını, gizli görüşmelerinde, Özal'ın Musul'un iadesini istediğini açıkladı. Talabani, Özal'a "Eğer Türkiye Iraklı Kürtlerin özerklik taleplerini kabul etmeye hazırsa, belki biz de 'Sizin talebinizi kabul edebiliriz ama tüm Iraklı Kürtler ne düşünür bilemeyiz,' diyebiliriz," diyerek tarihi bir açıklama yaptı. Yine ilk kez Özal'ın kafasındaki Türk-Kürt Federasyon fikrinin Almanya modeli olduğunu da açıkladı.

Talabani'nin PKK sorununun çözümüne ışık tutacak çok önemli açıklamaları da oldu. Özal'ın talebiyle arabuluculuk yaptığını ve Öcalan'ı sürekli ateşkes için ikna ettiğini anlattı. Talabani yıllar önce kaçırılan barış şansının perde arkasını anlatırken "Öcalan süresiz ateşkesi kabul etmişti ama Kürt savaşçılar masum askerlere saldırdı. Hemen telefon ettim, kınamasını istedim. Kınamadı. Kınasaydı farklı olurdu," dedi.

Talabani, şimdi de barış için tarihi bir şans doğduğunu söyledi ve PKK'ya silah bırakması için Nisan'daki Uluslararası Kürt Konferansı'nda kesin çağrı yapılacağını duyurdu. Doğrusu ben karşımda Türk-Kürt barışı için uğraşan bir lider buldum. "Ne kadar güvenebiliriz?" derseniz, bunu zaman gösterecek. Ama barış çabasının sonuç vermesi umuduyla Talabani'yle söyleşimize devam edelim.

Özal Benden Öcalan'la Konuşmamı İstedi

Kürt sorununu çözmek için Özal'la uzun görüşmeleriniz oldu değil mi?

Evet oldu.

Korkut Özal, Özal'ın sorununu çözmek için Türkiye'nin adını bile Anadolu Cumhuriyeti olarak değiştirmeye hazır olduğunu söyledi. Turgut Özal size de bu fikrini açtı mı?

Bunu duymadım. Ama size bir şey anlatayım. Özal benden çatışmayı durdurmaları için Öcalan'la görüşmemi istedi. O sırada Süleyman Demirel de hükümeti kurmaya hazırlanıyordu. Başbakan Demirel'i evinde ziyaret ettim. Turgut Özal'ın benden Öcalan'la görüşmemi istediğini söyledim. Ne diyorsunuz, diye sordum.

Demirel ne dedi?

"Talabani, siz hür bir adamsınız, istediğinizi yapabilirsiniz. Size kalmış," dedi. Bunun üzerine Öcalan'a gittim ve ateşkese razı ettim. Yeniden Türkiye'ye geldim. Bütün Türk liderler çok memnun oldu. Mesut Yılmaz'la havaalanında yaptığımız konuşmayı hatırlıyorum. Bana "Talabani Türkiye için çok iyi bir şey yaptın, Nevruz kan akmadan geçti," dedi.

Sonra PKK nasıl ateşkesi bozdu?

Daha sonra Özal Öcalan'la konuşmam için yeniden çağırdı. Benden gidip ateşkesi uzatması için Öcalan'la yeniden konuşmamı istedi. Ben de benimle bazı Türk Kürt parlamenterin gelmesini istedim. Sonra Ahmet Türk'le birlikte Bekaa'ya gittik ve Öcalan'la konuştuk. Ve süresiz ateşkese ikna ettik. Ama daha sonra Diyarbakır yakınlarında çok kötü şeyler oldu. Bir grup Kürt savaşçı tatilden gelen silahsız masum askerleri öldürdü. Bu olay yeniden çatışmaları alevlendirdi.

Yani Öcalan PKK'yı tam olarak kontrol edemedi mi?

Öcalan'ın bu saldırı ve suç için talimat verdiğini zannetmiyorum. Aksine... O sırada ben Mekke'de Hac'daydım. Öcalan'ı telefonla aradım. "Bu suçu ve saldırıyı kınamalısın," dedim. Kınamadı.

Eğer kınasaydı belki de her şey farklı olur muydu?

Evet, ikna etmişti. Farklı olabilirdi.

O zaman PKK'yı tam kontrol edemiyordu demek.
Bunu siz söylüyorsunuz.

Nurettin Yılmaz'ı tanıyorsunuz değil mi?
Evet, çok iyi tanıyorum.

Sizin Özal'la yaptığınız bir konuşmayı açıkladı. Yılmaz'a, Özal'ın size Türk-Kürt federasyonu teklif ettiğini ve sizin de kabul ettiğinizi söylemişsiniz. Doğru mu?
Federasyon değil. Irak'ın geleceğini tartışıyorduk. Cumhurbaşkanı Özal, İngilizlerin adil olmayan biçimde Türkiye'den kopardığı Musul iade edilirse Saddam'a karşı savaşa gireceğini söyledi. Bunu Arap ülkelerine bildirmiş. Bana ve Barzani'ye de Musul iade edilirse buna Iraklı Kürtlerin nasıl yaklaşacağını sordu. Ben ve Barzani "Eğer Türkiye Iraklı Kürtlerin özerklik taleplerini kabul etmeye hazırsa, belki biz de sizin talebinizi kabul edebiliriz ama tüm Iraklı Kürtler ne düşünür bilemeyiz," dedik. Ama öylesine konuştuk. Ortada herhangi bir plan yoktu.

Özal o sırada Türk-Kürt federasyonu fikrini açıkça da ortaya atmıştı aslında.
Evet, söylemişti. Ama söylediğim şekilde bizimle konuştu.

Özal Kürt sorununu çözmek için çok uğraşıyordu. Ölümünü duyduğunuz zaman sorunun çözümü uzun süre donduruldu diye düşündünüz mü?
Özal bence büyük bir liderdi. Türkiye'nin demokratikleşmesi için çok uğraştı. Ekonomik politikayı değiştirdi. Türkiye için de federasyona inanıyordu. Ama Almanya gibi bir federasyon düşünüyordu. Etnik kimliğine dayanan bir federasyon değil. Özal'ın ölümü hem Türk halkı hem de bütün dünyadaki Kürtler için büyük kayıp oldu.

Eğer yaşasaydı, Kuzey Irak'ı da içine alacak Türk-Kürt federasyonu gerçekleşir miydi?
"Eğer," diyorsunuz, bu çok önemli bir "Eğer." Bir şey söyleyemem.

PKK'dan Neden Kurtulmaya Çalışıyor?

Atlas Jet'in uçağı cuma sabaha karşı Süleymaniye Havaalanına indiğinde doğrusu heyecanlıydım. Saddam Hüseyin ve Tarık Aziz'le görüşmek için gittiğim Bağdat seferlerinin üzerinden yıllar geçmişti. Köprülerin altından çok sular akmıştı. Saddam'dan sonra kanlı bir değişim yaşayan Irak'a dönüyordum. Hem de Osmanlı Valisi İbrahim Paşa'nın kurup babasının adını verdiği ve 225 yıl sonra da Türk subaylarının kafasına çuval geçirilen Süleymaniye'ye.

Son yıllarda kiminle konuşsam Kürt bölgesinin büyük bir şantiyeye döndüğünü anlatıyordu. Hatta Süleymaniye ve Erbil'in Diyarbakır, Hakkâri ve Mardin'deki Kürt gençleri için çekim merkezine dönüştüğünü bile söyleyenler vardı. Doğrusu merak ediyordum.

Havaalanına ilk indiğimde etkilendiğimi söyleyebilirim. Kürt bölgesinin kalbinin attığı şehrin uluslararası standartlarda bir havaalanı var. Türk firması inşa etmiş! Beni lüks bir ciple karşılayan Talabani'nin özel kalem müdürü Tişik'le sohbet ederek şehre girerken sokakları süsleyen mavi yeşil ışıklarla şehir renkli görünüyordu. Tişik "Nevruz için süsledik," dedi. Şehrin merkezindeki Süleymaniye Palas'a yerleştik. Ertesi sabah otelin penceresinden baktığım zaman Nevruz ışıkları sönmüştü. Şehir bütün çıplaklığıyla ayaklar altındaydı. Sokaklar pisti! Birkaç yeni bina dışındaki binaların çoğunluğu sanki terk edilmiş gibiydi. İnsanların yüzü ise gülmüyordu. Hele 24 saat sonra kum fırtınası da patlayınca, sapsarı bir kum bulutu da çöküverdi şehrin üstüne.

O akşam villasında Talabani'yle yaptığım uzun söyleşi aslında keyfimi yerine getirmişti. Ta ki, pazar günü yine sabaha karşı 4'te havaalanına gidip kum bulutu yüzünden Atlas Jet'in uçağı inemeyinceye kadar! Ne zaman geleceğini de kimse bilmiyordu. Yapacak bir şey yoktu. Geceyi VIP salonunda koltuklara kıvrılıp geçirdik. Sabah keyfimi yerine getiren haber yine Talabani'den geldi. Su zirvesi için İstanbul'a gidecek olan Mam Celal'in uçağı kalkabilecekti ve bizi de özel uçağına davet ediyordu.

60 saatin sonunda kum bulutunu delip Süleymaniye'den havalanırken anlatıla anlatıla bitirilemeyen Süleymaniye'yi düşündüm.

"Acaba nereye gitmişti Diyarbakır, Mardin, Hakkâri'deki Kürt gençlerini çekmeye başlayan Süleymaniye?"

PKK sorununa son derece akılcı yaklaşan Talabani'nin sözlerine Süleymaniye penceresinden bakınca gerçek bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriliyordu. Gerçek olan şu ki, Türkiye olmadan Kuzey Irak'taki Kürtler nefes bile alamıyordu. İşte bu nedenle Talabani PKK'dan kurtulamaya çalışıyordu. Söyleşimize devam edelim:

Hiçbir Zaman Bağımsızlık İstemedim

Bağımsız Kürdistan'ın imkânsız olduğunu söylüyorsunuz ama bütün hayatınız boyunca bu rüyanın peşinde savaşmadınız mı?

Hayır. Böyle bir rüyam olmadı. Hiçbir zaman bağımsız Kürdistan tezini savunmadım.

Hedefim bağımsızlık ya da Irak'tan ayrılmak değildi. Ben hayatım boyunca Irak'ın demokrasiye kavuşması ve Kürdistan'ın da özerkliği için çarpıştım. 1948'de katıldığım KDP'nin sloganı buydu. Sonra sloganımızı "Irak'a demokrasi- Kürdistan'a federasyon" diye değiştirdik.

Ya Barzani?

Barzani de KDP'nin üyesiydi. Babası da Irak Kürdistan'ını Irak'tan kopartmak istemediğini söyledi. Daima birleşik ve bağımsız Irak'ı savundu. Hedefleri Irak'ın içinde kalarak Irak Kürdistan'ı için özerklikti. Bunun ötesinde bir hedefleri yoktu.

Kürdistan Sözcüğünden Neden Korkuyorsunuz?

Ama sürekli Kürdistan'dan diyorsunuz?

Anlayamıyorum. Neden Kürdistan sözcüğünden bu kadar korkuluyor?

"Kürdistan" bağımsızlığı temsil etmiyor mu?

Hayır, Kürdistan basit bir sözcük. Pakistan, Afganistan, Özbekistan gibi... Kürdistan Osmanlı İmparatorluğu döneminde kullanıldı. Türk yazarların kitaplarında Kürdistan diye yazar. İran'da da Kürdistan adında bir bölge var. Tahran'da büyük bir bulvarın adı da Kürdistan. Jumbo jetlerinden birinin adı Kürdistan ama İran parçalanmış değil. Kürdistan Kürtlerin yaşadığı bölge anlamına geliyor.

Atatürk Döneminde Kürdistan Milletvekilleri Vardı

Ama "Kürdistan" sözcüğünün ardında bağımsızlık hayallerinin yattığını düşünenler çok.

Bir kez Özal anlattı. Beni Türkiye'ye davet ettiği için bazı siyasiler kendisini vatan hainliğiyle suçlamışlar. Onları mahkemeye vermiş. Avukatından da TBMM'nin duvarındaki milletvekillerinin adlarını yazan panonun fotoğrafını çekmesini istemiş. Panoda "Kürdistan Milletvekili" diye üç milletvekilinin adları yazıyor.

Rahmetli (Türkçe olarak kullanıyor) Atatürk döneminde, milletvekillerine Kürdistan milletvekilleri deniyormuş. Özal, savunmasını buna dayandırınca davayı kazanmış. Kürdistan sözcüğünden korkmayın. Dünya haritalarında ve kraliyet döneminden beri Irak haritalarında da var ama Irak parçalanmadı.

Yani Türkiye de buna uyum sağlamalı mı diyorsunuz?

Evet. Her alanda geniş işbirliği imkânlarımız var. Irak ordusunu savunma amaçlı yeniden organize ediyoruz. Türkiye'den zaten helikopter alıyoruz. Irak ordusunu ve güvenlik güçlerini Türk ordusunun eğitmesini istiyoruz. Bir Türk şirketi Irak'taki zengin bir yataktan petrol çıkartma izni aldı. Türk şirketlerinin daha fazla gelmesini istiyoruz. Başka Türk şirketlerine de petrol çıkartma izni vermek istiyoruz. İkinci petrol boru hattını inşa edebiliriz. Türk kardeşlerimizle konuştuk. Irak'ta gaz yataklarımız da var. Boru hatlarıyla gazı ve petrolü Türkiye'den Avrupa'ya taşıyabiliriz. Büyük fırsatlar var.

Türkiye Kerkük'te yaşananlardan da çok rahatsız.

Çözebiliriz.

Barzani Türkmen cephesiyle konuşmayı bile reddediyor. Nasıl çözülecek?

Hayır, Barzani Türkmenleri görüyor. Ama bir Türkmen grubu Barzani'yle görüşmek için koşul öne sürüyor. Barzani koşulları kabul etmek istemiyor. Koşulsuz olarak görüşeceğini ve ilişkileri geliştireceğini bildirdi.

Kerkük'e sahip çıkmak için binlerce Kürt'ün taşındığı söyleniyor.

Hayır, doğru değil. Kerkük'ün yapısı Saddam Hüseyin döneminde değiştirildi. Yüz binlerce Kürt ve binlerce Türkmen zorla şehirden atıldı. Kerkük'ün özgürlüğünü kazanmasından sonra bazıları geri döndü. Kalacakları yer olmadığı için hâlâ Kerkük'e dönemeyen binlerce Kürt aile var. Binlercesi hâlâ Süleymaniye yakınlarındaki Laprungusi'de yaşıyor. Sizi göndereyim görün.

Türkiye'ye ulaşan bilgi hiç de böyle değil!

Bazıları Türkiye'ye yalan söylüyor. Bazıları Türkiye'ye Kerkük'ün yüzde 79'unun Türkmen olduğunu söyledi. Seçim yapıldığı zaman Kürt-Türkmen kardeşlik listesi oyların yüzde 60'ını aldı. Demografik yapının değiştirildiği yalandır.

Türkiye'yi Kerkük İçin İkna Edebiliriz

Peki, Türkiye'yi nüfus yapısını değiştirmediğinize nasıl ikna edeceksiniz?

İkna edebiliriz. Türkiye'yle üç önemli sorunumuz var. Birincisi PKK sorunu, ikincisi Kürdistan rüyası, üçüncüsü de Kerkük. PKK'yı çözebileceğimizi düşünüyorum. Kürdistan rüyasını da anlattım. Kerkük'ü de diyalogla çözebiliriz. Geçmişte KDP ve PUK olarak Türkiye'yle yılda üç-dört kez Ankara'da toplantı yapardık. Saddam zamanında toplanıyorduk da şimdi neden toplanmayalım? Gayriresmi olarak her şeyi konuşabiliriz. Sürekli toplantılar yapmayı önerdim.

Her şeyden neyi kastediyorsunuz?

Bakın, bir kez Türk kardeşlerime PUK'un içişleri dahil her şeyi konuşabiliriz dedim. İki ülkenin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı göstererek her şeyi konuşabiliriz. Türk kardeşlerime söylüyorum. Ortadoğu'daki mevcut sınırları Kürtler çizmedi. Kürtlerin aleyhine çizildi. Türkiye, İran, Irak ve Suriye sınırları resmi uluslararası sınırlar oldu. Saygı gösterildi. Bu sınırlar bizim kararımızla ve arzumuzla olmadı. Birinci Dünya Savaşı ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya yani büyük güçler çizdi. Türkiye de Lozan Anlaşması'yla kabul etti. Irak sınırı da budur ve Irak'ın sınırlarının içinde bağımsızlığı, egemenliği var. Sınırın diğer tarafında da Türkiye bağımsız ve egemen. Birbirimizin içişlerine karışmamalıyız. Bu çizgiyi geçmemeliyiz.

Türk Ordusu Bize Binlerce Silah Verdi

Türkiye Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra sizi koruma altına aldı ve 19 yıl korudu.

Evet. Çok doğru. Ben size bir sır açıklayayım. Kürtler Saddam'a karşı savaşmak için Türkiye'den silah aldılar.

Kim size silah verdi?

Türk ordusu bize binlerce, binlerce silah verdi. Kalaşnikoflar ve diğer silahlar. KDP ve PUK'a verdiler. Türk ordusu bize çok yardım etti. Geleceğimiz zaman bize helikopter gönderdi. Seyahatlerimize ve konaklamamıza her zaman yardım etti. Türkiye'de güvenliğimizi sağladılar Binlerce Kürt sınırı geçtiği zaman Türk hükümeti yardım etti. Türkler bize çok yardım etti. Müteşekkiriz.

Hatta size TC'nin kırmızı pasaportu bile verildi değil mi?

Evet. O zaman Türkiye, İran, Suriye ve Lübnan pasaportlarım vardı. Irak özgürlüğüne kavuştuktan sonra teşekkür ederek hepsini iade ettim. Irak pasaportu aldım.

Turgut Özal'ın talimatıyla mı verdiler?

Özal dönemiydi ama kırmızı pasaport verilmesini Türk ordusu önerdi.

Türkiye'yle Iraklı Kürtler arasındaki en büyük sorun Kuzey Irak'tan kaynaklanan PKK terörü. Nasıl çözeceksiniz?

Öncelikle tarihin bu dönemi partizan savaş, Che Guevara dönemi değil. Küreselleşme dönemindeyiz. Bu dönemde mücadele siyasi, parlamenter ve medya mücadelesidir. Öncelikle Türk Kürtlerinin ve PKK'nın bu gerçeği anlamalarını umut ediyorum. (Masaya parmağını vurarak.)

Türkiye Bölünemez, Türkler ve Kürtler İç İçe Yaşıyor

PKK'lılara da söylüyor musunuz?

Evet. Geçmişte Öcalan'la konuştum. 10 yıl önce ona bir mektup yazdım. Mektubuma güldü.

"Talabani bizim teslim olmamızı istiyor," dedi. Bu dönemde artık sorunlar savaşla çözülemez. Filistin meselesine bakın. Türkiye bile Hamas'a "savaşmaktan vazgeç" diye çağrı yapıyor. Bu küreselleşme döneminde savaşla sorunlar çözülmüyor. Ayrıca, Türkiye'de Türklerle Kürtlerin arasındaki ilişkiler öylesine iç içe girmiş durumda ki ayıramazsınız. Bakın İstanbul'a, İzmir'e, Antakya'ya. Kürtler her yerde. Belki de İstanbul en büyük Kürt şehri (gülerek). Bu ülkeyi nasıl böleceksiniz? Bu imkânsızdır.

Bunları açıkça PKK'lılara da anlatıyor musunuz?

Evet. "Şiddete son verin. Popüler savaşı durdurun, sözde silahlı mücadeleyi durdurun," diye mesaj gönderiyoruz. "Dünyanın yeni gerçeklerini kabul edin. Silahları bırakın ve siyasi mücadeleye kayın," diyoruz.

Gerçekten silahı bırakacaklarına inanıyor musunuz?

Özellikle şimdi Türkiye'de bir şans doğdu.

Nasıl bir şans?

Türkiye'de artık Kürt partisine izin verildi. Parlamentoda DTP var. Ahmet Kürt parlamentoda Kürtçe konuştu. Kürtçe televizyonunuz var. 38 belediyeyi halkın seçtiği Kürtler yönetiyor. Bu koşullarda en iyi yol, siyasi mücadeledir. En iyisi demokratik mücadeledir. Bu yolla Kürtler Türkiye içinde haklarını elde edebileceklerdir. Bu prensipler çerçevesinde sözde silahlı şiddete karşıyız. Bu ne Türkiye'deki Kürt halkına ne de burada ya da başka yerlerde yaşayan Kürtlere yarar sağlıyor. En iyi yol siyasi mücadeledir. Demokratik ve diplomatik mücadeledir.

Cumhurbaşkanı Gül, Kürt sorunundan güzel şeyler olabilir dedi. Ne bekliyorsunuz?

Sevgili kardeşim Gül'ün sözleri tarihidir. Tarihi bir şans var. Türkiye'nin Kürtleri akılcı ve gerçekçi olup bu doğrultuda çalışmalıdır.

Barış rüzgârı esiyor. Ajda Pekkan ilk kez Kürtçe şarkı söyledi. Mahsun Kırmızıgül'ün filmi de bir ilk. Bu atmosferde tarihi bir adım atılabilir mi?

Filmi duydum ama görmedim. Şarkıyı dinlemedim ama Başbakanınız ilk kez Kürtçe birkaç cümle kullandı. Tarihi adım atılması iki tarafa da bağlı. Türk hükümetinin izleyeceği politika da önemli. Bir kez bir Türk kardeşim bana "Dağlardaki insanlara köylerine dönmeleri için çağrı yaptık," dedi. Ben de "İnerlerse evlerine mi göndereceksiniz yoksa hapishaneye mi?" diye sordum. Eğer hapishaneye göndermek istiyorsanız dağdan inmezler. Evlerine dönmelerini istiyorsanız, bir tür af çıkartmalısınız.

Yani genel af mı gerekli?

Ben bir şey söyleyemem. Neyin gerekli olduğuna Türk hükümeti karar verir. Bu Türkiye'nin iç meselesi. İnsanların dağdan inmesi için de bir güvenlik sağlamalısınız.

Nisan'da Erbil'de toplanacak Uluslararası Kürt Konferansı'nda PKK'ya silah bırakması çağrısı yapılacak mı?

Evet.

Ya kabul etmezlerse? Ne yapacaksınız?

PKK'nın bütün Kürt partilerinin istediğini kabul edeceğini ve silahları bırakıp, şiddet eylemlerine son vereceğini zannediyorum. Akılcı davranıp kabul etmelerini ümit ediyorum. Benim görüşüme göre, PKK çağrıyı kabul edecek. Bunu bekliyorum.

Geçmişte de kışın ateşkes oldu ama havalar düzelince yine saldırdılar. Eğer böyle olursa Türk ordusu da PKK'yı vurmaya devam edecek.

Bu defa öyle olmayacak. Sözde silahlı devrimi sonlandırmak için prensip kararı çıkacak. "Silahlı devrim" ilke olarak sona erdi. Artık siyasi mücadele zamanı. PKK kabul ederse, şiddeti durdurmak için büyük bir adım atılmış olacak. Ondan sonra Türk hükümetinin onları dağdan indirmeye ikna etmek için bazı tedbirler alacağını umuyorum.

Silahlarını Amerikalılara Verecekler

PKK silahları kime teslim edecek?

Geçen sene, Türkiye af ilan ederse silahlarını Amerikalılara vereceklerini açıkladılar. Ben onlara "Amerikalıların çok silahı var. Siz silahları bize verin," dedim (gülerek) ama onlar "Amerikalılara vereceğiz," dediler.

Size teslim ederlerse Türkiye olup bitenden kuşku duyar.

(Gülerek.) Biliyorum. Şaka yapıyorum. Ama yine de Amerikalıların silahı çok.

Belki Türk ordusuna teslim ederler? Ne dersiniz?

Belki. Belki yaparlar.

PKK'yı tümüyle ortadan kaldırdıklarını ilan edebilirler mi?

Şu anda buna hazır olduklarını zannetmiyorum.

Ama silahları bırakabileceklerini söylüyorsunuz.

Evet. Zannediyorum bırakacaklar.

Cumhurbaşkanı Gül, Bağdat'a geldiği zaman bütün bunları konuşacak mısınız?

Hayır. Bu sorun Türkiye'nin iç meselesidir. İçişlerine karışmak istemem.

Türk Ordusuna İhanet Etmedik

Peşmergeler Türk ordusuna ihanet mi etti?

Türk ordusuna ihanet etmedik.

Duvardaki büyük Ortadoğu haritasının altında başka bir fotoğraf daha vardı. Clark Gable'a benziyordu. Hayretle baktığımı görünce Talabani "Yakışıklıymışım değil mi?" diye kahkahayı patlattı.

Türk ordusu Kürtlere bu kadar yardım ettikten sonra Türk subaylarının başına Süleymaniye'de nasıl çuval geçirebildiler? Duyunca neler hissettiniz?

O sırada Süleymaniye'de yoktum. Olayın nedenlerini daha iyi tahlil etmek için o günlerde yaşananlara bakmak lazım. Irak'a gelen Amerikalılar Türkiye'ye karşı dostça duygularla gelmediler. Türkiye üzerinden Irak'a girmelerine izin verilmeyince Amerikalılar çok kızdı. Türkiye'nin Amerika'ya ihanet ettiğini düşündüler. Amerikan ordusu bu duygularla Irak'a geldi. Bu yüzden de o sırada Süleymaniye'de Türk askerlerinin varlığını kabul etmeye hazır değillerdi. Ajanları, bir grup Türk subayının elinde çok fazla silah olduğunu bildirmişler. Türk subayların bulunduğu yere geldiklerinde gerçekten yüzlerce silah buldular. Bu silahların nedenini sordular.

Peki Türkiye'yi sarsan bu olay üzerine siz ne yaptınız?

Türk subayların bizim konuğumuz olduğunu bildirdik. Olayı protesto ettik. Onlar bizim kardeşlerimiz, böyle davranmaya hakkınız yok dedik.

Ama Türkiye'den olay sizin anlattığınız gibi görünmedi. Farklı bilgi geldi. Amerikalıları Türk subaylarının karargâhına Kürt Peşmergelerin götürdüğünü duyduk.

Hayır. Bu doğru değil. Burada bulunan Türkler olayı çok iyi biliyorlar. Amerikalılar oraya yalnız gittiler. Her şey bizim irademiz ve isteğimiz dışında oldu.

Türk ordusu Saddam'a karşı Kürtleri uzun yıllar koruduktan sona yaşanan bu olay çok tatsız oldu.

Evet, gerçekten öyle. Biz Türk ordusuna ve Türkiye'ye müteşekkiriz. Aslında bütün Türk liderlere de müteşekkirim. Özal, Demirel, Mesut Yılmaz, Tansu Çiller hepsi. Tansu Çiller'i görürseniz saygılarımı iletin. Bütün hepsi iktidardayken bizi kabul etme nezaketini gösterdiler. Hepsi bana "Kürtler bizim kardeşimiz, Kürtler bizim gerçeğimiz," dedi. Demirel bir kez masaya haritayı koydu. Burada Kürtler var. Burada da Türkler ve Kürtler yaşıyor. Bu sınır sadece onları ayırıyor. Yoksa hepimiz kardeşiz dedi.

AKP Irak Kürdistanı'nın Nüfusundan Çok Kürt Oyu Aldı

Türkiye'de çok önemli gelişmeler var. Ahmet Türk ilk kez TBMM grubunda Kürtçe konuştu. Sonuçta eskiden olsaydı kıyamet kopardı. Ama Türkiye'de de siyasi hava değişti.

Evet. Özal dönemindeydi. TBMM Başkanını ziyaret ettim. Ahmet Türk'le birlikteydik. Meclis Başkanı ne Fransızca ne İngilizce ne de Arapça biliyor. Ben Kürtçe konuştum. Ahmet Türk de tercüme etti. Meclis Başkanı görüşme sonunda "Sayın Talabani, Türk Parlamentosu çatısı altında ilk kez Kürtçe kullanıldı," dedi.

Bir kez de New York'taydık. Erdoğan'la konuşuyorduk. Yanımıza Clinton geldi. Bana parlamentomuzda kaç Kürt milletvekili olduğunu sordu. Ben de 70 Kürt milletvekili var dedim. Sonra da Clinton'a "Erdoğan'ın partisi Irak Kürdistanı'nın nüfusundan daha fazla Kürt oyu aldı," dedim.

Gül ve Erdoğan'la ilişkileriniz nasıl?

Devlet Bakanı olduğu dönemden beri Gül'le iyi ilişkilerim olduğu için gurur duyuyorum. O sırada ben Irak hükümetine karşı muhalif güçlerin lideriydim. Beni kabul etti ve dinledi. Irak so-

rununu konuştuk. O zamandan beri büyük saygı ve hayranlık duyuyorum. Dışişleri Bakanıyken, Başbakanken de görüştük. Erdoğan'la da henüz muhalefetteyken birçok kez konuştuk. Birbirimizi anladığımız için gurur duyuyorum. Türk kardeşlerimle Türk-Irak ilişkilerinin devam etmesi konusunda da anlaştığımız için gururluyum. İlk kez halklar arasında böyle bir ilişki kuruluyor. İlk kez Irak'taki bütün güçler, Türkiye'yle ilişkileri destekledi. Bu ileriye doğru büyük bir adımdır ve bunda rol oynadığım için de gurur duyuyorum.

Dört yıldır cumhurbaşkanısınız. Adeta mayın tarlasında yürür gibisiniz. Her an bir mayına basmaktan korkmuyor musunuz?

(Gülerek.) Bir gün bir gazeteci "Cumhurbaşkanı garip bir adam," diye şaka yaptı. Hem İran'ın dostu hem ABD'nin müttefiki, bir yandan Sistani'yle diğer yandan da Condoleezza Rice'la öpüşüyor. Kürt ama Türkiye ile Irak arasındaki ilişkileri geliştirmeye çalışıyor. Yıllarca Irak ordusuna karşı savaştı, şimdi Iraklı subayları koruyor," dedi.

Nasıl başarıyorsunuz?

Bilmiyorum. (Gülerek.)

Özal'ın sizin için Ortadoğu'nun Churchill'i dediğini duydum.

Bana karşı çok nazikti. Onu tanımaktan ve birçok kez konuşmaktan büyük gurur ve mutluluk duyuyorum. Özal Iraklı Kürtlerle Türkiye arasındaki ilişkileri kuran mühendisti.

2020'de Ortadoğu'yu nasıl hayal ediyorsunuz?

Irak bağımsız, kalkınmış, gelişmiş bir ülke olacak. Irak'ın birliği ve bütünlüğü güçlenecek. Irak Kürdistanı da bütün Irak'ın kalkınmış bir parçası olacak. Ortadoğu'nun kitle imha silahlarından temizlenmesini ümit ediyorum. Türkiye ve Irak arasındaki ilişkilerin çok iyi olacağından eminim. Bütün Ortadoğu'da demokrasinin güçlenmesi çabalarının devam etmesini umuyorum.

ABD'nin Ortadoğu'nun haritasını yeniden çizmeye çalıştığına inananlar çok fazla. Siz nasıl bakıyorsunuz?

Hayır, inanmıyorum. Amerikalılarla yakın ilişkim var. ABD'deki bütün gruplar Ortadoğu'nun haritasının yeniden çizilmesine karşılar. Hepsi mevcut durumun (de facto) devam etmesini istiyor.

Hep İyimserim, Teslim Olmaya Hazır Değilim

Hayatınız büyük bir mücadele içinde geçti. Sürekli intihar saldırılarının olduğu bir Irak'ı yönetmeye çalışıyorsunuz. Nasıl bu kadar neşeli ve iyimser olabiliyorsunuz?

Sevgili Nur, iyimser olamazsan mutlu olamazsın. Hayatta en iyi yol iyimserliktir. Eğer hayatta iyimser olmazsan teslim olursun. Diktatörlüğün en karanlık günlerinde eğer iyimser olmazsan, başaracağına ve kazanacağına inanmazsan teslim olman gerekir. Ben teslim olmaya hazır değilim. Bu yüzden hep iyimserim. Unutmayalım ki tarihi insanlar yapıyor. Tarihin kuralları, diktatörlüklerin sonunun mutlaka halkların kendi kaderini tayin etme hakkını elde etmesiyle noktalandığını gösteriyor. Ben tarihin dalgasında yol alıyorum. Dalgada yol alırsanız iyimser olursunuz. Bu nedenle iyimserim. Daima iyimser oldum.

Ümit ederim, PKK'yı da silah bırakmaya ikna edersiniz.

Ben de ümit ediyorum. Tanrı bize yardım eder.

Öldürülmekten korkmuyor musunuz?

Neden korkmayayım ki! Şimdi bile öldürülmekten korkuyorum. Evet, Bağdat'ta her an arabamı havaya uçurabilirler. Müslümanım. Hayatımızla ilgili kararı teröristlerin değil Allah'ın verdiğine inanıyorum.

Yani kader diyorsunuz?

Evet kader! Her şeye Allah karar verir. Değiştiremeyiz. Ne önceye alabiliriz ne de eleyebiliriz.

Süleymaniye, 10 Mart 2009

SONUÇ

Irak'ın Kürt Cumhurbaşkanı Celal Talabani'yle söyleşimizi dört gün boyunca yayımladık. Talabani, Ortadoğu'nun kaygan zemininde dans eden bir Kürt aşiret lideri gibi konuşmadı. Ortadoğu'da yıldızı parlayan bir Devlet Başkanı gibiydi. Tarihe yön verebilecek önemli açıklamalar yaptı. Bütün internet siteleri Talabani röportajımızı geniş biçimde kullandı. Yüzlerce mail geldi. Herkesin kafasında aynı sorular vardı. Talabani gerçekten samimi mi? Ona nasıl güveneceğiz?

PKK gibi kanlı bir terör örgütünü silah bırakmaya zorlayabilecek mi?

Türkiye'de değişim rüzgârı eserken 30 yıldır dökülen kardeş kanını durdurabilecek mi?

80'lerin sonu ve 90'ların başında Turgut Özal Kürt sorununu çözmek için çok uğraştı. O dönemde Güneydoğu'da çok kan akıyordu ve Özal, akan kanı durdurmak için Talabani'ye özel misyon vermişti. Talabani bugün olduğu gibi o zaman da kilit rol oynadı ama ne Özal ne de Talabani başarılı olabildi. Celal Talabani uzun söyleşimizde hem o döneme hem de bugüne ışık tuttu. Geçmişte kaçırılan barış şansını anlattı. Yıllar sonra Talabani yeniden tarih önünde büyük bir misyon üstlendi. Ortadoğu'nun kurt siyasetçisi, Irak'ı parçalanmaktan kurtarabilecek mi? Saddam'ın demir yumrukla yönettiği Irak'ta demokrasiyi yerleştirebilecek mi? Büyük Kürdistan hayali peşinde dağlarda eriyip giden gencecik insanları kurtarabilecek mi? Barış için tarihi rolü oynayıp Özal'ın dediği gibi Ortadoğu'nun Churchill'i olabilecek mi? Eğer Talabani başarılı olursa Özal haklı çıkacak ve Kürtlerin Celal Amcası tarihe geçecek. Bu kez sadece gençliğinde özgürlük için silaha sarılan 76 yaşındaki Kürt liderin değil, Kürtlerin ve Türklerin önüne tarihi bir fırsat çıktı. Barışı yakalayacak mıyız? Her şeyi zaman gösterecek!

MESUT BARZANİ

Çocukken Dağa Çıkan Peşmerge

Molla Mustafa Barzani, Kürt devleti hayaliyle dağa çıktığı zaman 16 yaşındaydı. Aşiretin başına geçtiği zaman ise 29! Neredeyse bütün hayatı dağlarda geçti Mustafa Barzani'nin...

1943'teki isyan iki yıl sürdü. Başarısız olunca aşiretiyle birlikte İran'a geçti. 13 Ocak 1946'da ilk ve son Kürt Devletini, Mahabad kentinde ilan ettiler. Ordunun Başkomutanıydı Molla Mustafa Barzani! Ya sonrası... Dört ay sonra devletin kuruluşunu destekleyen Sovyetler Birliği İran'dan çekilince Kürtler, İran'la baş başa kaldılar. 17 Aralık'ta İran ordusu Mahabad'a girdi ve Kürt devletini yıktı. 31 Mart 1947'de Kürt Cumhurbaşkanı Kadı Muhammed, Başbakan Hacı Baba Şeyh ve Savunma Bakanı Muhammed Hüseyin Han Seydi Kadı'yı devleti ilan ettikleri Çarçıra Meydanı'nda astılar. Başkomutana gelince, 500 silahlı adamıyla birlikte Sovyetler Birliği'ne kaçtı. Böylece 12 yıl sürecek Moskova'daki sürgün hayatı başlamış oldu.

Sonrasına gelince... Irak'a dönüşün ardından yine isyanlar ve bitmeyen savaş!

İşte 63 yaşındaki Mesut Barzani böyle bir babanın oğlu. Mesut Barzani hep biraz içine kapanık bir lider oldu. Talabani, gazetecilerle ne kadar sıcak ilişki kurduysa, Barzani o kadar uzak kaldı. Özel hayatı da kapalı bir kutu gibiydi. Onun güldüğünü gören de azdır herhalde. Belki de 15 yaşında dağlara çıktığı içindir. Kim bilir?

Talabani'yle Süleymaniye'deki söyleşimin ardından Barzani'yle görüşebilmek için çok yönlü girişimlere başladığım zaman Mesut Bey'in kapalı dünyasını da merak ediyordum doğrusu.

Kimdi Mesut Bey? Hayalleri neydi? Hayatında örnek aldığı lider kimdi? Ve 27 Temmuz günü. Saat 11.00. Selahaddin'de sıcak 52 derece! Zor nefes alınabiliyor. Mesut Barzani'nin geniş arazi içindeki kartal yuvasına benzeyen Başkanlık Sarayına girerken Peşmergeler çantalarımızı didik didik arıyorlar. Adeta kuş uçurulmuyor. Sonunda içeri girip sarayın merdivenlerinden çıkarken

biraz tedirgindim doğrusu. Aklımda o kadar çok soru var ki? Hiç beklemeden üst katta Barzani'nin beni beklediği salona alıyorlar. Söyleşimiz için seçilen kocaman toplantı salonu Talabani'yle Süleymaniye'de görüştüğüm ortamdan çok farklı! Salonun duvarlarında Barzani'nin ne bir gençlik fotoğrafı var, ne de babasıyla çekilmiş bir fotoğrafı! Barzani, ilk anda "Kapalı dünyama girmeyin," diyor sanki.

Salonuna girdiğimde, en yakın mesai arkadaşı Doktor Fuad Hüseyin'le sohbet ediyor Mesut Barzani. Beni görünce ayağa kalkıp Türkçe "Hoş geldiniz," diye karşılıyor. Buzların eriyebileceğini hissediyorum. Nitekim kısa süre içinde hislerimin beni yanıltmadığı anladım. Çünkü Barzani'yle söyleşimiz bir buçuk saat sürdü. Atmosfer zaman zaman çok gerildi ama Barzani söyleşi boyunca o kadar çok güldü ki, bazen kahkahalarını tutamadı.

Barzani ilk kahkahayı söyleşimize başlarken patlattı. Oturur oturmaz, "Sayın Başkan size bir şey söylemek istiyorum ama aramızda kalsın," deyince merakla yüzüme baktı. "Talabani'yle Mart'ta Süleymaniye'de görüştüm. Erbil, Süleymaniye'den çok daha güzel," deyince şaşırarak kahkaha attı. Ardından "Dünya Barzani'yi tanıyor. Peki, Mesut Bey kim?" diye ilk soruyu sorunca da ilk anda yine şaşkınlığını gizleyemedi. Böylece buzları hafif eriterek söyleşimize başladık.

1,5 saatlik söyleşimizde Mesut Bey'le ilk kez çocukluk yıllarına döndük. 15 yaşında okulu bırakıp dağa nasıl çıktığını anlattı. Bazen gözleri daldı. Hafif hüzünlendi sanki. Ama esas hüzünlendiği an, en sevdiği türkünün hikâyesini anlatırken oldu. "Bir gece dağdayız," diye anlatmaya başladı. "Bir saz sesi duydum. Kulak verdim. Peşmergelerden biri öyle güzel çalıp söylüyordu ki." Sonra bir an durdu ve Türkçe "Havada bulut yok..." diye türkünün ilk dizesini söyledi. Onun başladığı Yemen Türküsü'nün dizelerini ben tamamladım:

... bu *ne dumandır.*
Mahlede ölüm yok, bu ne figandır
Giden gelmiyor acep nedendir.

Barzani sessizce dinledi ve sonra "Bu türküyü çok severim. Benim için sözlerini bir kâğıda da yazmıştı," dedi.

Mesut Barzani, Talabani'den çok farklıdır. İçine kapanık bir liderdir. Biraz dünyasını açmaya da çalıştım. "Karınızı, 8 çocuğunuzu ve torunlarınızı ne zaman görüyorsunuz?" diye takılınca, "Onları pek göremiyorum. Zaten hep az görebildim. Eve döndüğüm zaman çoğunlukla uyuyorlardı. Sabah da onlar uyanmadan çıkıyordum," diye gülümsedi.

"Ya şimdi?" deyince, "Sadece Cuma günü ailemle birlikte olabiliyorum. Evde oturuyoruz. Hepsi ya bize geliyorlar ya da ben birinin evine gidiyorum. Herkes orada toplanıyor. (Gülerek.) Çok kalabalık oluyorlar," diyerek biraz yakındı.

"Kaç yıllık evlisiniz?" diye sorunca, ilk anda hesaplayamadı, sonra "44 yıllık," dedi.

"Çok genç evlenmişsiniz?" diye üsteledim. Yine gülerek "Evet çok küçüktüm. 1965'te evlendim. 19 yaşımda. Çok küçüktüm," dedi. Barzani akşamları Türk televizyonlarını da seyrediyormuş. "Kürtçe, Türkçe Arapça ya da Farsça olsun. Klasik sanat müziğini seviyorum," diye anlattı. En sevdiği türkücülere gelince. İlki İbrahim Tatlıses, ikincisi ise Belkıs Akkale.

❖❖❖

Küçük Mesut'un Dünyası

Hayatınız bir macera filmi gibi. Dünya sizi sadece Irak Kürt lideri Barzani diye tanıyor. Peki, Mesut Bey kim? Biraz Mesut Bey'den söz edelim mi? Ne dersiniz?

Nasıl isterseniz. (Biraz şaşırarak ve gülerek yüzüme baktı.)

Ben 51 yıl öncesine, 12 yaşındaki küçük Mesut'un dünyasına dönmek istiyorum. Babanızı ilk kez 12 yaşında gördünüz değil mi?

Evet, babam Sovyetler Birliği'ne gittiği zaman ben çok küçüktüm. Daha süt içiyordum. Onu ilk kez 12 yaşımda gördüm.

İlk karşılaştığınız zaman neler hissettiniz?

Onunla buluşmak gerçekten çok güzeldi. Çok mutluydum. Ne kadar sevinçliydim anlatamam. Onun için yapılan karşılama da öyle muhteşemdi ki bu karşılama beni daha da mutlu etti...

12 yıl boyunca hayat ettiğiniz gibi miydi babanız? Yoksa farklı mıydı?

Babamın evde fotoğrafları vardı. Çocukluğumda hep o fotoğraflara bakardım. Tabii benim için bir efsaneydi.

Yanınızda olmadığı için hiç kızmadınız mı?

(Biraz hüzünle gülümseyerek) Babam Moskova'ya gezmeye gitmemişti ki. Görev için oradaydı. Bunu da anlıyordum. Büyük bir yurtseverdi. Omuzlarında büyük bir yük olduğunu biliyordum.

15 yaşında dağa çıktığınızı okudum. Doğru mu?

Evet, gerçekten 15 yaşında silahlı mücadeleye girdim.

Peki, o sırada okula gitmiyor muydunuz?

Evet, okuyordum. 1961 yılının Eylül ayında mücadelemiz başladığı zaman okuldaydım. Önce benim ve ağabeyim İdris'in okula devam etmemizi istediler. Mücadeleye biz katılmayacaktık.

Size de ne yapmak istiyorsunuz diye soran olmadı mı?

Tabii bize de sordular. Biz önce okula devam etmeye karar verdik. Ama binlerce Kürt genci okulu bırakmış, silaha sarılmıştı. Binlerce genç okuldan mahrum kalırken biz nasıl okula gidecektik? Gidemezdik. Vicdanen rahatsız olurduk.

Okula Devam Etmek İsterdim

Yani "Sonunda isteyerek silaha sarıldım," mı diyorsunuz?

Evet, büyük istekle Peşmerge oldum.

Yıllar geçtikten sonra "Keşke okusaydım," diye düşünmediniz mi?

Okulda kalmayı isterdim aslında. Silaha sarıldıktan sonra bir süre aklım okulda kaldı. Ama sonra her şey geçti. Bütün hayatımı, her şeyimi Kürt mücadelesine, Peşmergeliğe verdim.

Babanız nasıl bir insandı? Sert miydi?

Uzun yıllar babamın yanındaydım. Çok sade bir hayatı vardı. Hayatında önem verdiği birkaç şey vardı diyebilirim.

Neydi onlar?

Her şeyden önce "emanet" yani yalan söylememek (Barzani "emanet" diye kullandı.) Eğer birisinin yalan söylediğini anlarsa çok sert tepki gösterirdi. Ama babam sert bir insan değildi. Çok basit bir insandı.

"Babam yalan söyleyene çok sert tepki gösterirdi," dediniz. Peki, 1946'da ilk ve son Kürt Devleti'ni ilan ettikleri zaman ona yalan söylemediler mi?

Evet, babama yalan söyleyenler oldu.

Yani babanız büyük devletlerin oyununa mı geldi?

O zaman İran iki parçaya bölündü. Bir parçası müttefik güçlerin kontrolüne girdi. Kuzey ve batı bölgesi Sovyetler Birliği'nin kontrolü altında kaldı. Ondan sonra Amerika, İngiltere ve Sovyetler Birliği aralarında bazı anlaşmalar yaptılar. İşte o zaman Kürdistan Cumhuriyeti'ne karşı ortak plan uyguladılar.

Babanızın Bağımsız Kürdistan hayali çok kısa sürdü değil mi?

Evet, öyle.

Yeniden sizin çocukluğunuza dönelim. Babanızla karşılaştıktan üç yıl sonra dağa çıktığınız. Dokuz yıl kaldınız. Anlaşma olup silahı ilk bıraktığınız zaman neler hissettiniz?

Evet, döndüğüm zaman 24 yaşındaydım. 1970'te Bağdat'la masaya oturup anlaşma yaptığımızda büyük bir olaydı. Halkımız için bir dönüm noktasıydı. Hem Kürt halkı hem de Irak halkı için büyük bir başarıydı.

Neden 1970'teki anlaşma işlemedi?

Bağdat yönetimi çözüme inanmıyordu da ondan işlemedi. 1970'te sağlanan anlaşmayı baskıyla kabul etmişlerdi. Eğer 39 yıl önce yaptığımız anlaşma uygulanmış olsaydı, halk bütün bu acıları yaşamazdı. Bu kadar kan dökülmezdi.

Babamın Vasiyeti Bağımsız Kürdistan'dı

1970 anlaşmasından sonra dört yıllık bir barış dönemi var. Ama sonra yine çatışmalar başladı. Babanız öldüğü zaman siz 30 yaşındaydınız. Size vasiyeti ne oldu?

Aynı çizgide yürümemi ve mücadeleyi sürdürmemi istedi. Vasiyeti buydu.

Yani Bağımsız Kürdistan mı? Vasiyeti bu muydu?

Bu, Kürt halkının doğal bir hakkıdır ama bizim yürüttüğümüz mücadele Irak Kürdistan'ı içindeydi.

Talabani bana "Kürdistan şiirlerdeki bir hayaldir," dedi. Siz de Kürdistan hayalinden vazgeçtiniz mi?

Ben kendi görüşlerimi size aktarayım. Biz Kürt ulusu olarak bu bölgede yaşayan eski milletlerden biriyiz. Kimsenin topraklarını işgal etmedik. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra haritalarda yapılan değişimlerden sonra Kürtler mağdur durumda bırakıldılar. Kürt halkına "Türk halkıyla mı, İran'la mı, Irak'la mı yaşamak istiyorsunuz?" diye sormadılar. Bize sormadan "parça parça" ettiler (parça parça" diye kullandı). Bundan sonra bölgede bir gerçek yerleşti. Ama bu gerçeğin şiddetle çözüleceğine inanmıyorum. Ancak Kürtlerin mağduriyeti de dikkate alınmalıdır.

Peki ama nasıl?

Türkler gibi, Araplar gibi, İranlılar gibi, Kürtlerin de ulus olarak hakkı olduğu ve bunun ihlal edilmemesi gerektiğine inanıyorum. Şiddetle olmaz ama Kürt halkının doğal bir hakkı olarak görüyorum. Ne zaman? Uzlaşıyla anlaşarak bu gerçekleşebilir. Şiddet kullanılmamasını istiyoruz. Önemli olan, her ülkede yaşayan Kürtlerin yaşadıkları ülkenin şartlarına göre bir çözüme gitmesinden yanayız. ("Her parça" dedi.) Yani gerçekleşen bu sınıra bakın. Gördüm ki çoğu zaman bir köyün arasından akan derenin bir tarafı Türkiye'de kalmış, diğer tarafı Irak'ta.

Koridora çıktığımızda duvardaki kocaman yağlıboya tabloyu gördüm. Tabloda bir Peşmerge silahıyla bayrağa sarılı bir tabutun üzerine kapaklanmıştı. Tabutun üstünde ise sayfaları kopmuş bir kitap! Ufukta bir Peşmerge, karısı ve çocuğuyla nöbet tutuyor... Gökyüzünde ise barışın simgesi bir güvercin. Barzani tabloya baktığımı görünce "Saddam'ın 1980'deki Kürt katliamı," dedi.

2003'ten beri Irak kan gölü! Kürt bölgesi ise güvenli. Türkiye İncirlik'ten Kürtlere 18 yıl önce güvenlik şemsiyesi sağlamasaydı ne olurdu?

Kürdistan bölgesinin savunması için Türkiye devletinin ve halkının oynadığı rolü ve İncirlik üssünün açılmasını hiçbir zaman unutamayız. Saldırılardan kaçan Kürt göçmenleri de korudunuz. Bunu da unutamayız. Bizim için büyük değişimdi. Daha önce Türkiye bizi tanımıyordu bile... Bizimle konuşmuyordu. Özal'la ve Türk hükümetiyle görüşmek büyük bir olaydı. Ne yazık ki, Kürtler arasında sonra çok kötü şeyler oldu. PKK'yla da öyle.

Kararı alan Turgut Özal'dı. 1992'de Özal'la ilk tanıştığınız zaman neler hissettiniz?

Merhum (Barzani "merhum" sözcüğünü kullandı) Özal'la iki-üç defa görüştüm. Büyük gurur duydum. Büyük bir insandı. Hem Tür-

kiye hem bölge için çok önemli ve değerli görüşleri vardı. Çok açık bir insandı. Bence onun ölümü sadece Türkiye'nin kaybı olmadı. Bizi ve bütün bölge büyük bir insanı kaybettik.

Özal Türk-Kürt Federasyonu Tezini Açtı

Üç ay önce Talabani bana Özal'la gizli görüşmelerinizi anlattı. Özal'la Kürt sorununun çözümünü konuştunuz mu?

Evet, konuştuk.

Talabani Özal'la Türk-Kürt federasyonunu bile konuştuğunuzu söyledi. Özal federasyondan nasıl bahsetti?

Evet, Talabani'yle birlikte görüştük. Rahmetli Özal konuyu açtı. Sadece ne düşündüğümüzü sordu.

Musul'un iadesini istedi mi?

Gerçekleşebilir mi diye sordu. Ama fazla üzerine gitmedi.

Özal'ın formülü gerçekleşebilir miydi?

Bence zor. O kadar kolay değil.

Talabani "Özal yaşasaydı sorunlar çözülürdü," diyor. Şans var mıydı?

Özal gerçekten çok açık bir insandı. Çözüm istiyordu ve çözüme de çok yakın bir siyasetçiydi.

Türkiye'yle bir dönemde çok yakındınız. Hatta size kırmızı pasaport bile verilmişti. Ne oldu da ilişkiler böylesine soğudu?

Gerçekten çoğu zaman biz de bu soruyu soruyoruz. 1991'den 2003'e kadar yakın ilişkilerimiz sürdü. Rahmetli Özal hayattayken çok sıcaktı ama sonra da Özal dönemindeki sıcaklık olmasa da devam etti. 1991- 2003 arasında yasal durumumuz da yoktu. 2003'ten sonra yasallaştık. Türkiye'ye soruyorum. Yasallaştıktan sonra neden ilişkilerimiz soğudu? Bu soğukluğu biz yaratmadık. Bizden kaynaklanmadı. Soğukluk Türkiye hükümetlerinden kaynaklandı.

Herkes sorunun Kuzey Irak'ta barınan PKK'dan kaynaklandığını düşünüyor ama.

Daha önce de PKK sorunu vardı. Bence PKK bahane. (Barzani "bahane" olarak kullandı.)

Bir ara PKK'yı atmak için savaşmıştınız. Sonra neden değiştiniz?

Evet, biz de çarpıştık ama bu da sorunun sadece savaşla çözülemeyeceğinin bir göstergesidir. Tabii biz PKK'nın saldırılarından sorumlu değiliz. Dökülen kan bizi de çok üzüyor. Ama sorunun savaşla çözülmeyeceği ortaya çıktı.

Peki, sizce PKK sorunu nasıl çözülür?

Bir Türk askerinin ya da Kürt oğlunun ölmesine gerçekten çok üzülüyoruz. Kan dökülmesi bizi çok üzüyor. Hiçbir şey şiddetle çözülmüyor. Bu sorun hepimizi etkiliyor. PKK, bölgenin güvenliğini etkiliyor. Bence bu sorunu Türk hükümeti herkesten daha iyi çözebilir.

Türkiye önemli açılımlar yapıyor. Bunlar dağdan iniş yolunu açabilir mi?

Evet, açılımlar sorunun çözüm yolunu açabilir. Atılan adımları çok olumlu buluyorum. Sorunun savaşla ve şiddetle çözülmeyeceğini herkes anladı. Ama Türkiye nasıl bir yol arayışında olur ve nasıl bir yol bulur, neye karar verir. Bilemiyorum. Karar Türkiye'nindir. Biz Türkiye'ye her türlü yardımı yapmaya hazırız.

Nasıl yani? Kandil dağındaki PKK kampını kapatacak mısınız?

Bakın Kandil dağı çok büyük bir bölge. PKK tek bir yerde kamp kurmuş da değil. Bugün bir yerde, ertesi gün başka bölgeye gidiyorlar. Türkiye bu kadar hava bombardımanı yaptı. Askeri operasyon yapıldı. Neden sorunu çözemedi? Ben PKK'yla ilgili iddiaları yersiz gerekçeler olarak görüyorum. PKK, üç ülke arasında çok sarp ve dağlık bir bölgede bulunuyor. Türk askeri bu bölgenin ne kadar zor bir bölge olduğunu çok iyi biliyor. Gerilla savaşıyla mücadele çok zordur. Bu nedenle sadece askeri çözüme odaklanmakla sorun çözülemeyecek. Eğer çözüm sadece askeri yoldan aranırsa daha fazla kan dökülecek.

Türkiye'de açılım sürüyor ama her şehit cenazesi büyük tepki yaratıyor.

Gerçekten insanların ölmesinden dolayı çok üzülüyoruz. Her zaman şiddete karşı çıktık ve çıkıyoruz. Türkiye devletindeki bu değişimi ve açılımı çok olumlu görüyoruz. Sıcak bakıyoruz. Nihai çözüme ulaşmak için mutlaka mevcut ortam devam etmeli. Bu gelişmelerin iyi bir sonuca varacağını umuyoruz.

Açılım Sürsün, PKK Mecburen Silah Bırakacak

Cenazeler geldiği sürece değişimin devam etmesi zor. Önce PKK'nın silah bırakması gerektiği görüşü yaygın.

Sorun çözüm yoluna girdikçe PKK silahı mecburen bırakacak. Silahlı mücadeleyi sürdüremezler. Halk bunu desteklemez.

Nasıl silah bırakacaklar?

Türkiye'nin açılımını çok olumlu buluyoruz. Teşvik ediyoruz. Kutluyoruz. Doğrudur, bu sorun hepimizi kapsıyor ama genel olarak Türkiye içindeki bir sorun. Bir Türk askerinin ölmesi ya da bir Türk gencinin ölmesi hepimizi üzüyor. Bu nedenle Türkiye halkının güvenlik çıkarları doğrultusunda daha cesaretli adımlar atılması gerekiyor. Ancak yine de yaşadığımız ortam bile büyük bir olaydır. Atılan adımlar çok önemli.

Siz nasıl bir rol oynayacaksınız? "Değişim var, silahı bırakın," diyecek misiniz?

Kürtler haklarını ararken şiddetle değil demokratik yollarla arasınlar. Şiddetle kimse bir şey kazanamaz. Onları ikna etmek için hepimiz çalışmalıyız. Şiddet kalmasın. Herkes birbirini kabullensin. Çözüm anayasal, yasal ve barışçıl yollarla aransın.

Amerikalılara silahlarını teslim ederler mi?

Bilmiyorum.

Öcalan'la geçmişte konuştunuz mu? Silahla hak aramanın sonu yok dediniz mi?

İlki 1984'te ikincisi de 1996'da Şam'da görüştüm. O zaman bugünkü ortam yoktu.

Arabuluculuk yaptınız mı?

Hayır.

Öcalan İmralı'dan PKK'ya silahları bırakın çağrısı yapsa, barış için nasıl bir rol oynayabilir sizce?

Bir şey söyleyemem. Cezaevinde olan bir insan ne yapabilir bilemiyorum.

2011'de Amerika tümüyle çekildikten sonra Irak'ın parçalanması tehlikesi hâlâ çok güçlü görünüyor. Irak sizce parçalanmalı mı?

Bakın 2003'te Saddam yönetimi yıkılırken Irak'ı bir arada tutabilmek için Mam Celal'le Bağdat'a gittik ve biz bütünlüğün ko-

runmasını sağladık. Irak'ın parça parça (bu sözcükleri kullandı) olmasını istemiyoruz. Hedefimiz parçalanması değil. Ama Irak'taki temel sorunlar hâlâ çözülemedi.

Yani parçalanırsa Pandora'nın Kutusu'nun açılmasından mı korkuyorsunuz?

Evet, çünkü ne olacağını bilmiyoruz ki. Ne olacağını kestiremiyoruz.

ABD Irak'ta kentlerden çekilmeye başladı. Herkes Arap-Kürt savaşının patlak vermesinden korkuyor.

O duruma sürüklemek isteyen kesimler var. Ama bakın, Kürt halkına Anfal'da saldırdılar. Kimyasal silah kullandılar. 4 bin köyümüzü yıktılar ama yine de bizi Araplarla savaşa sürüklemedi. Kimse bizi Araplarla savaşa sürükleyemez.

Kim sizi savaşa sürüklemeye çalışıyor?

Daha fazla şiddet yanlısı olan Araplar var. Daha milliyetçi olanlar.

Savaşlar Hep Kerkük'ten Çıktı

Kerkük mayın tarlası gibi. Kerkük'teki ısrarınız Kürt-Arap savaşını başlatmaz mı? Kürt bölgesi de harap olmaz mı?

Kerkük Kürtlere uygulanan zulmün simgesine dönüştü. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Irak yönetimiyle olan bütün sorunumuzun temel kaynağı Kerkük'tür. Bütün savaşlar Kerkük yüzünden çıktı. Irak Hükümetiyle böyle bir tehlikenin devam etmesini ve kalmasını istemiyoruz. Kerkük Irak Anayasası'nda da bir sorundur.

Kerkük'ü emrivakiyle Kürt bölgesine katmaya çalışmıyor musunuz?

Bakın "Kerkük Irak'tan ayrılsın," demiyoruz. Kerkük de Erbil gibi, Süleymaniye, Duhok gibi Irak'ın bir kenti olarak kalsın. Irak Anayasası'na halk oy verdi. Ona göre Kerkük'te çözüme gidilsin. Anayasa'nın 140. maddesi gerçekleşsin. Kerkük'te normalleşmeye, nüfus sayımına ve referanduma gidilsin. Eski tarihi duruma, Osmanlı haritalarına dönebiliriz.

Yani 140. maddeden vaz mı geçiyorsunuz?

Hangisini isterlerse Kerkük sorununu öyle çözelim. Kerkük Kürdistan'ın içinde mi Osmanlı haritalarına bakalım. Kürtlere gerçekten zulüm yapıldı. Ya 140. madde uygulansın ya da tarihi

dokümanlara dönüp bakalım. Sorun çözülsün, söz veriyoruz Türkmenlerle, Araplarla, Hıristiyanlarla nasıl yaşayabileceğimizi bütün dünya görecek. Kerkük'ü bir örnek kente dönüştüreceğiz.

Nüfus sayımı yapılsın diyorsunuz ama Kerkük'e 500 bin Kürt taşıyıp demografiyi değiştirmediniz mi? Kerkük patlamaya hazır bir bombaya dönüştü.

İddiayı ortaya atanın elinde belge olması lazım. Böyle bir zamanda 500 bin Kürdü İran'dan ve Türkiye'den getirip oraya nasıl yerleştirebiliriz? Bütün Kerkük nüfusu ancak 500 bin olabilir. 500 bini nereden yerleştirdik? Gidip bakın. İddiası olan ispat etsin. Yarım milyonu yerleştirmişiz? Nerede bunlar? Bunlar yersiz iddialar ve ithamlar. Ortaya atanlar gerçek durumu ve tarihi dokümanları da biliyorlar. Israr ediyorum. Süleymaniyeli, Erbilli tek bir Kürdü bile Kerkük'e yerleştirmişsek gelip göstersinler. Bizi yersiz suçluyorlarsa gelmesinler. İspat etsinler. (1,5 saat boyunca en fazla sinirlendiği an.)

Kavga petrolün dağılımından mı kaynaklanıyor?

Petrol diye bir sorunumuz yok. Irak Anayasası'nda açıkça doğalgaz ve petrolün Irak halkının malı olduğu yazıyor. Bütün geliri de Irak halkına aittir. Kerkük'teki petrolün çok fazla olduğu doğru ama diğer yerlerde de çok petrolümüz var. Kerkük dışında Erbil'de, Zaho'da, Şıvan bölgesinde her yerde çok petrol var. Ayrıca Kerkük'te, Basra'da, Erbil'de çıkan petrolün hepsi de Irak halkına aittir. Sorunumuz yok.

Peki Kuzey'deki petrolden daha fazla pay mı istiyorsunuz?

Hayır, anlaşmamız var. Her yerde çıkan petrol bütün Irak halkına ait. Gelir bir yerde toplanıyor. Şu anda Zaho bölgesinde 100 bin varil petrol çıkıyor. Hepsi de Irak üzerinden yurtdışına gidiyor.

Yani sorun petrol değil diyorsunuz.

Kesinlikle değil.

Savaş Tehlikesi Var

Ama Kürt-Arap savaşının an meselesi olduğunu söyleyenler var.

Durum abartılıyor. Kürdistan Bölge Yönetimi'yle Merkezi Hükümet arasındaki sorunun çözümü 140. maddenin uygulanmasına bağlı. Uygulanmazsa sorun ve tehlike sürecek. Tehlikenin ortadan kalkmasını istiyoruz. Sorunun sürmesi ne bizim çıkarımıza ne de Irak'ın çıkarına.

Türkiye'den ne bekliyorsunuz?

Türkiye bizim için çok önemli. Türkiye'yle ilişkimizin giderek güçlenmesini diliyoruz.

Türkiye'ye ne zaman geleceksiniz?

Durum müsait olduğu zaman gelmekten çok mutlu olurum.

Sizce ne zaman uygun olur?

Bunu Ankara'yla konuşmak gerek. Koşulların uygun olması önemli.

PKK ve Kerkük sorununu çözersek koşullar uygun olacak galiba? (Şakayla sordum.)

(Hem Mesut Barzani hem de danışmanları kahkahayı patlattılar.) Doğru ve düzgün bir irade olursa her şey çözülür.

Türkiye çözüm için iradenin sizin elinizde olduğunu düşünüyor.

Hepimizde irade olması gerek.

Barzani Kerkük'te Ateşle mi Oynuyor?

Kerkük ve Musul kavgası Ekim 1918'de başladı. Neredeyse bir asırdır Kerkük ve Musul'da kan akıyor. Önce bölgeyi işgal eden İngilizlerle! Daha sonra da Saddam'la... Türkiye, Kerkük ve Musul'un 1926'da kopartılıp Irak'a bağlanmasını bir türlü içine sindiremedi. Hatta Özal 1990'da Körfez Savaşı başlarken Musul ve Kerkük'ü işgal etmeyi bile düşündü. Daha sonra da Kürt-Türk federasyonu fikriyle Talabani ve Barzani'yle Musul'un iadesi pazarlığını yaptı. 1990'da İncirlik'ten korumaya alınan Kürt bölgesinde Kerkük ve Musul yoktu. Aslında Kürtlerin gözü 1959'dan beri hep Kerkük'te oldu.

1958'de Kraliyet'in devrilmesinden sonra Moskova'dan Irak'a dönüp isyan başlatan Mesut Barzani'nin babası Molla Mustafa "Kerkük Kürt kentidir" sloganıyla sahneye çıktı.

1968'de askeri darbeyle Kralı deviren Saddam'ın hedefi ise hem Kürtler hem de Türkmenlerdi. Kanlı bir etnik temizliğe girişti.

2005'teki yeni Anayasa'yla 18 eyalete bölünen Irak'ta, Kerkük'ün statüsü 140. Madde'yle başladı. Yani, nüfus sayımının ardından da referandum yapılacaktı. Ama Kürtler nüfusu değiştirmek için göç başlatınca bölge bombaya dönüştü. Sonuçta ne sayım ne de 2007'de referandum yapılabildi!

Şimdi, Araplar ve Türkmenler, maddenin artık uygulanamayacağını, Kürtlere, Türkmenlere ve Araplara yönetimde eşit pay verilmesiyle çözüm istiyorlar. Kürtler ise nüfus sayımı ve referandumda ısrarlı! Kuşkusuz bu kavganın temelinde dev petrol yatakları yatıyor ve herkesin kafasında da aynı sorular var. Barzani Kürtleri savaşa mı sürükleyecek? Barzani ateşle mi oynuyor? Bunu zaman gösterecek.

Barzani Özal'ın Elini Öpüyor muydu?

Tüm dünyayı ayağa kaldıran Büyük Kürt göçünün üzerinden 18 yıl geçti. Bush'un Irak ordusunu Kuveyt'te vurmaya başlamasının ardından Kuzey'de Kürtler ayaklandı. Güney'de de Şiiler! Saddam'ın hırsını Kürtlerden çıkaracağı, saldırmaya hazırlandığı bir anda yayıldı. Yüz binlerce Kürt, evlerinden aldıkları birkaç parça eşyayla kaçmaya başladılar. Pijamalar ve terliklerle Türk sınırını geçenler bile oldu. Arabalarla, eşek sırtında hatta yürüyerek bir hafta içinde 500 bin Kürt dağlardan Türk sınırını geçti. 1 milyon Kürt de İran sınırını!

Hakkâri ve çevresindeki fakir halk gelenlere ekmek bile yetiştiremiyordu. 500 bin Kürt Türkiye topraklarında nasıl kalacaktı? Göçmenlerin süratle Irak'a dönüşünü sağlayacak bir formül arayışı başladı. Körfez Savaşı'nda Başkan Bush'la her gün telefonda konuşan Cumhurbaşkanı Özal hemen yardım istedi. ABD Dışişleri Bakanı James Baker özel uçağına atlayıp bölgeye geldi. O gün, ben de küçük bir grup gazeteciyle birlikte, askeri kargo uçağıyla önce Diyarbakır'a, oradan da askeri helikopterle Hakkâri'ye uçtum. Dağ taş insan kaynıyordu. Henüz Kızılay gelmemişti. Ne kalacak bir çadır, ne de kaynayan bir kazan vardı. Binlerce insan açıktaydı. Perişandı. Unutulamayacak bir görüntüydü... İşte Çekiç Güç kararı böyle bir atmosferde alındı.

O günlerde, kapalı kapılar ardındaki tartışmaları yakından izledim. ABD, İncirlik'ten Kürtlere güvenlik şemsiyesi sağlamak isteyince Ankara ikiye bölündü. Kimileri, "Kuzey Irak'a güvenlik şemsiyesi sağlarsak müstakbel Kürt devletinin de temellerini atmış oluruz," diye karşı çıktı. Ama Özal "Ağabeylik yapmak bizim de çıkarımıza," deyip ABD, İngiliz ve Fransız uçaklarına İncirlik'i açtı. Böylece 12 yıl boyunca Irak Hava Kuvvetleri Kuzey Irak'ta uçamadı. Özal da ölünceye kadar Barzani ve Talabani'yle hem Kürt sorununu çözmeye çalıştı hem de PKK'yı. Çekiç Güç, 2003'te ABD'nin Irak'ı işgal edip Saddam'ı devirmesine kadar Kürtleri korudu. Hiç

kuşku yok ki, Özal ve Türkiye olmasaydı bugün Irak'ta Kürt bölgesinin olması da çok zordu. Barzani'yle söyleşimde o dönemi biraz da aydınlatmaya çalıştım.

Celal Talabani Süleymaniye'deki söyleşimizde bana Özal'ın Türk-Kürt Federasyonu çerçevesinde Musul'un iadesini istediğini söylemişti. Barzani Özal'la yaptıkları bu görüşmeyi doğruladı. Ama Federasyon fikrine pek de sıcak bakmadığını gösterdi.

Barzani, söyleşimiz sırasında Özal'a duyduğu saygıyı açıkça ortaya koydu. Onun kaybının sadece Türkiye için değil, Kürtler ve tüm bölge için de kayıp olduğunu vurguladı.

Peki, Barzani Özal'a nasıl hitap ediyordu dersiniz? "Özal'a Amca mı diyordunuz?" diye sorunca güldü. Önce "Özal'a saygım sonsuzdu. Ona her zaman cumhurbaşkanı diye hitap ettim," dedi. Ama biraz takılarak üsteleyip "Yani hiç mi mam demediniz?" diye ısrar edince yine gülerek "Hatırlamıyorum," diye karşılık verdi.

Bir araştırma yazısında Barzani'nin Çankaya köşkünde Özal'la görüşmelerinden birinde Özal'ın elini öptüğünü okumuştum. "Türk geleneğinde yaşça büyüklerin eli öpülür. Sizin de Özal'ın elini öptüğünüzü okudum. Öper miydiniz?" diye sordum. Barzani gülümsedi ve "Kimsenin elini öpmedim. Sadece şehit analarının elini öperim," dedi. Sonra da "Tabii, Rahmetli Şerh Babu Amcamın elini öptüm. Başka kimsenin elini öpmedim. Belirli bir mevkide olan herkese saygım sonsuz. Ancak bizim geleneklerimize göre biz sadece aile büyüğünün elini öperiz," diye ekledi.

"Ya babanızın (Molla Mustafa Barzani)? Onun da elini öpmediniz mi?" diye üsteledim. "Kendisi izin vermiyordu. Anamın da elini öptüm tabii ki," diyerek güldü.

Rol Modeli Kimdi?

Liderlerin hayatlarında örnek seçtikleri siyasetçiler vardır. Acaba Mesut Barzani rol model olarak kimi seçmişti? Hayalindeki lider Babası Molla Mustafa Barzani miydi? Yoksa Batılı bir lider mi? Barzani'ye "Hayatınızı etkileyen lider kim?" diye sorduğum zaman nedense "Babamdı," demedi. Bir an düşündü sonra **"Rol modelim bir Kürt kadını oldu,"** diyerek anlatmaya başladı:

"Halkına hizmet eden büyük liderlere sonsuz saygı duyuyorum. Ben bir gün, bir Kürt kadını gördüm. Evini bombalamışlardı. Elinde bir torba vardı. Dört oğlunu kaybetmişti. Çocuklarının parçalarını bir torbaya toplamıştı. Hepsi elindeydi. Yanına gittim. Ben dayanamadım, gözlerim doldu. Bana 'Seni ağlarken

görmek istemiyorum,' dedi. 'Benim iki oğlum daha var. Onu da Kürdistan'a feda edebilirim.' İşte o Kürt kadını benim örnek liderim oldu."

Saddam Tarihi Hatayı Ne Zaman Yaptı?

Barzani'yle 1,5 saat süren söyleşimizin ardından koridora çıktığımızda duvarı kaplayan kocaman yağlı boya tablo gördüm. Tabloda bir Peşmerge elinde silahıyla Kürt Bölgesel Yönetimi bayrağına sarılı bir tabutun üzerine kapaklanmıştı. Tabutun üstünde sayfaları kopmuş bir kitap duruyordu. Ufukta ise yanında karısı ve çocuğu olan bir Peşmerge silahıyla nöbet tutuyordu. Gökyüzünde barışın simgesi bir güvercin uçuyordu

Barzani'ye "Bu tablo neyi simgeliyor?" diye sordum. "Anfal katliamını," dedi. Yani Saddam'ın 1980'lerin sonunda kimyasal silahlarla Kürtlere saldırısını ve katliamı. Bunun üzerine, "Saddam'la birkaç kez oturup konuştunuz. Sizce tarihi hatayı nerede yaptı?" diye sordum.

Barzani "Mart 1970'teki anlaşmayı uygulamış olsaydı Arapların büyük bir lideri olurdu. Ancak bu fırsatı kendisi de kaybetti, Irak'a da kaybettirdi. O anlaşmayı uygulamaması bütün Irak'ın bu duruma gelmesine yol açtı," dedi.

"En büyük hatası bu muydu?" diye üsteleyince, "Evet, en büyük tarihi hatasıydı. Tabii 1980'de İran'a açtığı savaş, Kuveyt'i işgal etmesi de büyük hataydı. Sonra Kürt halkına yaptıkları büyük bir zulümdü. Arka arkaya çok hatalar yaptı, ama bütün hatalarının temelinde 1970 anlaşmasını uygulamayışı yatıyor," diye yanıtladı.

Merdivenlerin başına kadar beni geçirirken sohbete devam ettik. Ayrılırken "40 yıllık eşiniz, 8 çocuğunuz ve torunlarınızla ne zaman buluşacağım?" diye sordum. Gülerek "Gelecek sefere bekliyoruz," dedi. Ben de "Söz değil mi?" diye takıldım. "Tamam," diyerek yine güldü. Böylece Barzani ailesinin kalabalık Cuma yemeklerinden birine katılmak için söz almış oldum. Barzani'yle çocukluğundan Saddam'ın tarihi hatasına, Irak'ın geleceğinden Kerkük'e kadar her şeyi konuştuk. Barzani hem iç dünyasının kapılarını araladı bana hem de tüm Kürt dünyasına çok önemli bir çağrı yaptı. Kürtlerin ancak uzlaşarak sorunlarını çözebileceğini söyledi. PKK'yı uzlaşmaya ve silah bırakmaya çağırdı. Kürt lider, Kürtleri yaşadıkları ülkenin şartlarına göre çözüme gitmeye de çağırdı. Yani "Türkiye'nin koşullarına göre çözümü kabul edin," diyordu.

Barzani'ye veda ederken yardımcıları söyleşi için "Bu bir rekor," dediler. Gerçekten de bir rekordu.

Savaş Bulutları Altındaki Irak'ta 48 Saat

Erbil'den çıkar çıkmaz 8 şeritli yeni otobana girdik. İlk anda şaşırdım doğrusu. 65 kilometrelik otobanın ortasına dikilen ışıklandırma direklerinin tepesine güneş enerjisi panelleri yerleştirilmişti. Tüm otoban güneş enerjisiyle aydınlatılıyordu. Chevrolet Jeep'le beni otelden alan Barzani'nin protokol görevlisi belli ki çok gururluydu. "Seçimden bir gün önce açıldı," diye anlattı:

"Türk firmasının eseri! Eski ve yeni havaalanlarını da Türk firmaları yaptı! Yeni alışveriş merkezi ve uydu kenti!"

Beni şaşırtan ikinci olay şık protokolcünün neredeyse hiç aksansız Türkçe konuşması oldu. "Nerede öğrendiniz?" diye sordum. "İnanmayacaksınız ama Türkçe televizyonlardan öğrendim," diye güldü. "Biz evde hep Türkçe televizyon izliyoruz," diyerek başladı dizileri saymaya:

***"Kurtlar Vadisi, Yaprak Dökümü, Arka Sokaklar.* Siz bir de kızlarımı görün. Onlar benden çok daha güzel konuşuyorlar."**

Yol boyunca sohbeti koyulaştırıp Kuzey Irak'taki kalkınmayı konuşmaya başladık. "35 yıldır hiçbir şey yapılmadı Kürdistan'a. Saddam silaha para harcadı. Bize vermedi," diye yakındı protokolcü. Sonra da "Dört yıldır kalkınmaya başladık. Daha yapılacak çok şey var. Siyasi kavga, silahlı çatışma olmaması lazım," dedi.

Aslında genç protokolcü tüm Irak'a çöken savaş korkusunu yansıtıyordu bana. Amerika, Irak'tan çekilince savaş patlak verirse, hedef Arapların diş bilediği Kürtler olacak. Çünkü Amerikalılarla işbirliği yaptılar. Eğer savaş çıkarsa, Kuzey'de dört yılda yapılanlar da yakılıp yıkılacak. Yani yine acı! Yine sefalet! Korkunun ne kadar haklı olduğunu Erbil'den Musul'a ve Habur'a yaptığım tehlikeli yolculuk sırasında anladım. Irak patlamaya hazır bir bomba gibi. Bombanın fitili Mesut Barzani'nin elinde! Bomba ya Kerkük ya da Musul'da patlayacak.

Amerikan askerlerinin çekileceği 2011'e kadar ya akıl ve sağduyu egemen olacak ya da Irak'ın üzerine savaş bulutları iyice çökecek.

Özel Tim ve Zırhlı Araçlarla Musul Yolculuğum

Erbil ve Musul arasındaki kontrol noktası! Sanki çizilmemiş bir sınır gibi. Son Kürt barikatını da aşmıştık. Beni getiren Peşmerge-

ler "Bundan sonra gitmemiz tehlikeli," deyince mecburen indik. Yarım saat bekledik. Sonunda uzaktan göründüler. Önde Musul Valiliği'nin askeri aracı! İçinde makineli tüfekli Iraklı askerler! Arkasında iki zırhlı Mercedes cip! Ön ve yan camlarına Türk bayrağı yapıştırılmış. Onun arkasında da yine Türk bayraklı zırhlı bir panzer! Hepsinin içinde de tepeden tırnağa kadar silahlı Türk Özel Harekâtçı Timi!

Zırhlı araçlar gelip önümde durdular. Musul Başkonsolosu Hüseyin Avni Botsalı'nın beni almaya yolladığı Özel Harekâtçılar panzerden atlayıp yanıma geldiler. "Hoş geldiniz Nur Hanım."

Şaşırdım doğrusu. Musul yolunun güvenli olmadığını biliyordum ama insan yaşamadan tam olarak tehlikeyi kavrayamıyor galiba. Tehlikeli yolculuğumu anlatmadan önce bir noktayı aktarayım. Kürt bölgesi Musul ve diğer Arap bölgelerinden çizilmeyen bir sınırla ayrılmış gibi. Bölgeyi Arap bölgelerine bağlayan bütün yolların çıkışlarında askeri barikatlar var. Girişler ve çıkışlarda kuş uçurtulmuyor. Kürtler Musul'a ve diğer bölgelere pek geçmiyorlar. Çünkü çok tehlikeli.

Önce Iraklı askerler, arkada bizim zırhlı araçlar ve zırhlı panzer. Yola çıktık. Neredeyse her 5-6 kilometrede bir, askeri barikat! Musul'a kaç asker barikatını geçerek girdik bilmiyorum. Barikatlardaki Iraklı askerler, Türk bayraklı zırhlı araç konvoyunu görünce el sallayıp durdurmadılar bizi. Zaten durdursalardı da Özel Harekâtçılar durmazdı. Çünkü en büyük tehlike yolda ya da trafikte durmak!

Musul'a bombalanmış gri sarı binaların arasından girdik. Tek katlı kerpiç binalar! Yol kenarlarında araç mezarlıkları! Altı yıldır Irak'ın üzerine çöken karanlık savaş bulutları Musul'un üstünde bütün ağırlığıyla hissediliyor. Gri sarı renkli şehre giriyoruz. Sokaklara sanki ölüm kokusu sinmiş gibi. Musul, sadece Türkmenlerin şehri değil. Arap milliyetçiliğinin de kalbinin attığı şehirlerden biri. Saddam'ın en yakın adamlarının yaşadığı şehir. Bağdat'tan sonra bombaların en fazla patladığı, en çok kanın aktığı şehir Musul. Irak'ta artık her gün 100 kişi havaya uçurulmuyor ya da sokak çatışmalarında onlarca Iraklı ölmüyor ama patlamalar da durmadı. Her gün Musul'da en az 10-15 patlama oluyor. Birkaç kişi de ölüyor.

İşte bir askeri barikat daha! Bir tane daha. Zırhlı konvoyumuzla yine durmadan geçtik ve Musul Başkonsolosluğu'muzdayız.

Yan yana iki kalın beton duvar göğe doğru uzanıyor. Üstleri dikenli tellerle kaplanmış. Duvarların üstünde Türk bayrağı dalgalanıyor. Kalın kapılar açılıyor. İçeri giriyoruz.

Bizi Musul Başkonsolosumuz Hüseyin Avni Botsalı karşıladı. Botsalı tam üç yıldır kalın duvarların ortasında kurulan dünyada Özel Harekât Timi ve tüm ekiple yaşıyor. Başkonsolosluk 10 dönüm arazi içinde. Savaşın ortasında bir kale! Çatılarda kum torbaları. 24 saat nöbet tutan Özel Harekâtçılar. Kalenin dört köşesinde de kuleler! Saldırı olursa savunma yapabilsinler diye.

Kalenin içinde Özel Harekâtçılar için spor salonları, tenis kortları, yatakhaneler ve yemekhaneler. Bilgisayar odaları da var. Ekibin her türlü ihtiyacı Türkiye'den geliyor. Ama kalenin dışına çıktıkları her an tehlike var. Musul Başkonsolosluğu'muzun sembolleri ise beyaz güvercinler. Özel olarak yetiştirilmiş. Güvercinlerin kafesleri kum torbalarıyla kaplı çatının üzerinden yükselen kırmızı ayyıldızlı bayrağın hemen önünde.

Hüseyin Bey'le bahçeye çıkıyoruz. Başkonsolosumuz ellerini çırpıyor. 10-15 güvercin havalanıp Türk bayrağının etrafında uçuyor. Botsalı "Türk bayrağını tavaf ediyorlar," diye gülümsüyor. Her gün beton duvarların ve dikenli tellerin ardından görünen tablo bu.

Botsalı güvercinleriyle Musullulara "barış" mesajı gönderiyor. Bombaların altında üç yıldır Türk bayrağını Bağdat ve Musul'da dalgalandıranların hepsi birer kahraman. Başta Bağdat Büyükelçisi Derya Kanbay ve Musul Başkonsolosu Hüseyin Avni Botsalı olmak üzere!

Habur'dan Giriş

Musul'dan Duhok'a da yine aynı zırhlı konvoyla geldik. Yine önde Iraklı askerlerin aracı. Arkasında Zırhlı Mercedes'ler ve Zırhlı panzer. Bu kez başkonsolosumuzla birlikteyiz. Hüseyin Avni Botsalı yolda herkesi selamlayarak bizi Duhok sınırına kadar uğurladı ve bir Türkmen lidere teslim etti.

Duhok Kürt bölgesi! Çok daha güvenli! Duhok'tan Habur sınırına kadar da bize yine Kürt askerler eşlik etti. Hava kararırken sınıra yaklaştık. Yaklaştıkça TIR ve kamyon kuyruğu da başladı. Kuyruk en az 6-7 kilometre!

TIR'ların yanında da minibüs kuyruğu uzanıyor. Hepsi de Irak'a mal götürüp kaçak mazot taşıyorlar. Sınırda en az bekledikleri süre ise 10 gün! Belki bu sınır ticaretinden birkaç bin lira kazanan vardır ama kaybeden hem Türkiye hem de Irak! Yeni yapılan Habur gümrük kapısından çıkıp Mardin'e doğru yola çıkıyoruz. Ve tarihi bir yolculuğun son durağı! Sabaha karşı Mardin'deyim!

Erbil-Musul, 27 Temmuz 2009

İDAM SEHPASINA DOĞRU

SADDAM HÜSEYİN

Ölüme Meydan Okuyan Diktatör

24 Aralık 1990 gecesi!

O gece küçük jetle Esenboğa'dan havalandığımız zaman dünya savaşın eşiğindeydi. Ve ben Ortadoğu'yu kana bulamaya hazırlanan çılgın bir diktatörle görüşmeye giden Erdal İnönü'yle beraber ambargo altındaki Bağdat'a uçuyordum. Savaşa beş kala çıktığımız Bağdat seferinde uçakta kimler mi vardı?

Güneri Cıvaoğlu, Hasan Cemal, Adnan Ülger ve o dönemde Erdal Bey'e danışmanlık yapan Mithat Sirmen'i hatırlıyorum.

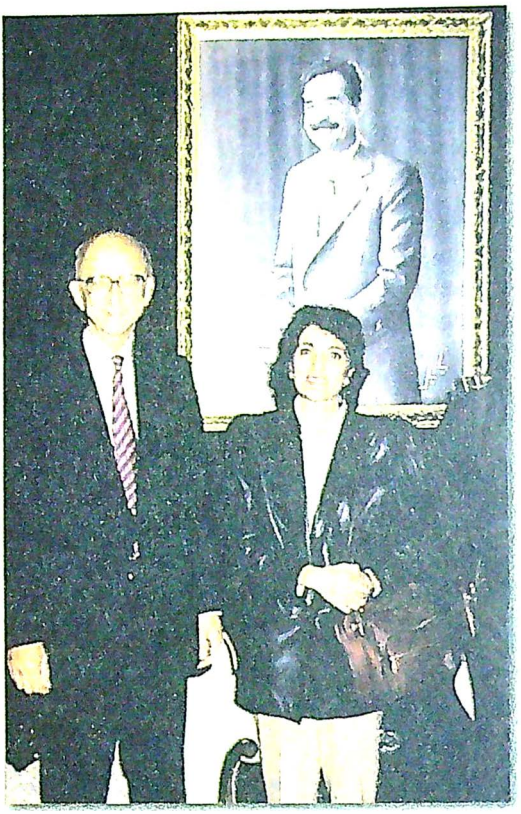
Uçağımız Esenboğa'dan havalanır havalanmaz Erdal Bey yanımıza geldi ve sohbete başladık. Saddam'ın Kuveyt'i işgalinin üstünden dört ay geçmişti. Dünya ayaktaydı.

Saddam önce İran'la 10 yıl süren savaş sırasında Kuveyt'in kendisine ait petrolü çaldığını ve üretimi yüksek tutarak petrol fiyatlarının düşmesine neden olduğunu iddia etmişti. Sonra da yaklaşık 80 milyar dolarlık zararını silmeyi kabul etmeyen Kuveyt'i işgal etmişti.

İşgalden 26 gün sonra da dünyada kopan kıyamete meydan okurcasına Kuveyt'i ilhak ettiğini açıklamıştı. ABD liderliğinde oluşturulan koalisyonun bölgedeki askeri gücü 700 bine ulaşmıştı. Silahların konuşması an meselesiydi artık ama Saddam meydan okumaya devam ediyordu.

Aslında İnönü son derece gerçekçi bir siyasetçiydi. Dünyaya meydan okuyan Saddam'ı inadından vazgeçirmenin imkânsız olduğunu çok iyi biliyordu ama bölgede çıkacak bir savaşın da Türkiye'ye faturasının ağır olacağını gördüğü için şansını denemek istiyordu.

Tabii savaşa beş kala Saddam'la yapacağı görüşmenin iç politikada estireceği rüzgâr da cabasıydı. Yol boyunca sohbet ederek gece yarısına doğru ambargo altındaki Bağdat Havaalanı'na indik. Doğruca ünlü El Reşit Oteli'ne gittik. Otele girerken ilk dikkatimi

Savaşa beş kala Erdal İnönü'yle Bağdat'ta Saddam Hüseyin'in sarayında!

çeken giriş holünün tüm zeminini kaplayan Bush'un mozaikten portresi oldu. Bush'un portresine basarak otele girmekten başka yol yoktu. Saddam şark kurnazlığıyla böylece Bush'u aşağılamaya çalışıyordu. Gece geç saatte Bağdat'a indiğimiz için hemen odalarımıza çekilip yattık. Ertesi sabah Saddam'ın nerede ve ne zaman İnönü'yle görüşeceğini kimse bilmiyordu. Saddam öldürülmekten korktuğu için her gece başka bir yerde kalıyordu.

En yakınında olan birkaç yardımcısı dışında nerede kaldığı bilinmiyordu. Ateş çemberinin ortasındaki Bağdat'a indikten 12 saat sonra tam bir belirsizlik yaşıyorduk.

Saddam Hüseyin acaba bizimle de görüşecek miydi? Belli değildi.

Ertesi sabah uyandığımızda İnönü'yü çoktan alıp götürdüklerini anladık. Yapacak bir şey yoktu. Beklemeye başladık. Lobideki bekleyişimiz saatlerce sürdü.

Saat 11.30... Beklediğimiz telefon geldi. Hemen lobide buluştuk. Biraz sonra Irak Kültür ve Enformasyon Müdürü geldi. Fotoğraf makinelerimizi otelde bırakmamızı istedi. Yapacak bir şey yok!

Bıraktık. "Gidiyoruz," dedi.

"Nereye gidiyoruz?" Cevap alamadık.

Kapıda bekleyen camları siyaha boyanmış minibüse bindiğimizde karanlık bir koridorda yolculuğa çıkmış gibi olduk. Nereye götürüldüğümüzü bilmeden bir süre Bağdat'ta dolaştık. Sonunda bir yerde durduk. Minibüsten inince yüksek duvarların çevrelediği bir bahçenin içinde olduğumuzu gördük. Bahçenin ortasında ise büyük beyaz bir bina vardı. Saddam'ın Bağdat'taki saraylarından biriydi. Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın konferans salonu olduğunu söylediler. Kapıda bizi korumalar karşıladı. Sarayın giriş salonuna girer girmez ilk dikkatimi çeken dev bir Saddam posteri oldu. Sıkı güvenlik kontrolünün ardından geniş mermer merdivenlerden sarayın üst katına çıktık. Yine kocaman bir salon! Yine bütün duvarlar Saddam Hüseyin'in fotoğraflarıyla kaplı! Bir süre bekledikten sonra yeniden aşağı kata inmemizi istediler. Ve çantalarımızı, saatlerimizi, paralarımızı ve hatta kalem ve kâğıtlarımızı bile "güvenlik" nedeniyle aldılar. Bir liderin bu denli korkması inanılacak gibi değildi. Yeniden bir başka salona alındık. Beklemeye başladık. 1 saat... 2 saat! Sonunda, İnönü, yüzündeki muzip gülüşüyle kapıda göründü. Son derece memnun görünüyordu. "Tamam," dedi, "Saddam sizinle de görüşecek. İkna ettim."

Müthiş bir haberdi doğrusu. Saddam'ın yardımcılarının gelip bizi almasını beklerken Erdal Bey de her zamanki muzip haliyle Saddam'la 1,5 saat süren görüşmelerini anlatmaya başladı. İnönü, Saddam'ı çok duygusal bulduğunu söylüyordu. "Çıkış yolu aradığı izlenimini aldım. Ama Arap milliyetçilik anlayışında kahramanlığın çok önemli olduğunu gördüm," dedi.

Öncelikle Erdal Bey'in anlattığı gibi, Saddam'la görüşmesini aktarayım. İnönü'yü sabah erkenden Cumhurbaşkanı'nın danışmanı gelip almıştı. O da bizim gibi Saddam'la nerede buluşacağını bilmeden şehirde bir süre dolaşıp sonunda Saddam'ın saraylarından biri olan görkemli binaya gelmişti. Saddam hiç bekletmemişti.

Odaya girdiğinde, Saddam bir masanın başında oturuyordu. Masanın etrafında ise Devrim Komuta Konseyi Başkan Yardımcısı ve Saddam'dan sonra Irak'ın en güçlü adamı olan İzzet İbrahim Eddüri, Başbakan Birinci Yardımcısı Taha Yasin Ramazan, Dışişleri Bakanı Tarık Aziz, Devrim Komuta Konseyi Üyesi Sadun Hammadi ile Kültür ve Enformasyon Bakanı Latif Nusayif El Casim de vardı.

Saddam Hüseyin ayağa kalktı, İnönü'ye "Hoş geldiniz," deyip elini sıkarken Komuta Konseyi üyelerini gösterip "İşte kriz kabinesi... Barış istiyorlar ama savaşa da hazırlar," dedi.

Saddam, silah arkadaşlarını tanıştırırken son derece ciddi ve kararlı görünüyordu ama İnönü her zamanki gibi gülümsüyordu. Saddam "İşte kriz kabinem," deyince dayanamayıp ilk esprisini patlatmakta gecikmedi:

"Hepsini keyifli gördüm. Hiç saldıracak bir halleri yok."

Bu sözler üzerine, salonda buz gibi bir hava esti... Saddam ve Konsey üyeleri şoke olmuşlardı. İnönü'nün esprili üslubu, Saddam'ı çok şaşırtmıştı. İnönü, olayı bize anlatırken "Zaten Türkiye'de de, hükümet, esprili üsluptan hoşlanmıyor. Saddam Hüseyin de, ciddi konuları esprili üslupla alınca pek hoşuna gitmedi," diye güldü. Böylece Saddam-İnönü buluşması sürpriz bir şaka ve şaşkınlıkla başlamış oluyordu. İlk konuşmayı İnönü yaptı...

Uluslararası kuralların çiğnenmesinin söz konusu olduğunu ve Birleşmiş Milletler kararlarının da bu kuralların düzeltilmesini amaçladığını vurguladı. İnönü, "Barış içinde, Irak'ın öncülüğü ile bu bunalımın atlatılabileceğine inanıyorum," dedi. Bunun üzerine, Saddam Hüseyin söze girdi: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ABD'nin baskısıyla kararlar aldığını söyledi ve "Biz şu anda BM Güvenlik Konseyi'ne, Amerikan Güvenlik Konseyi adını taktık. Eğer gerçekten Amerikan Güvenlik Konseyi değilse, o zaman Filistin meselesiyle ilgili aldığı birçok karar var... Onları uygulasınlar... Lübnan'ın İsrail ve Suriye tarafından işgaline karşı alınan kararlar ve anlaşmalar da ABD'nin baskısıyla uygulanmadı," dedi.

Saddam Hüseyin, ABD'den korkmadıklarını ve Irak topraklarını karış karış savunmaya hazır olduklarını da söyledi ve şöyle sürdürdü konuşmasını:

"Afganistan ve Vietnam'ın işgalinde ne oldu? Halkın kanı ve canıyla verdiği mücadele sonunda çekilmek zorunda kaldılar. Biz barış istemiyoruz ama savaş olursa, dünyada 1 milyar Müslüman var. Bunların en az 200 milyonu bizim yanımızda çarpışacak. Savaşı kazanırız."

Niçin Saldıralım?

Erdal İnönü, araya girip "Savaş çıkarsa, biz, Türkiye'nin buna karışmasını istemiyoruz. Bizim Irak'a karşı bir saldırı niyetimiz yok. Böyle bir saldırı niyeti olmadığını zannederim" diyerek, topu Saddam'a attı. Saddam, hemen "Niye Türkiye'ye saldıralım?" diye soruyla karşılık verdi. Şöyle devam etti:

"Türkiye'den toprak talebimiz mi var? Geçmişte Türkiye hükümeti, asayiş konularında bizden yardım istedi... Biz de, Türk

askerlerinin topraklarımıza girmesine izin verdik... Bunu sadece Türkiye'ye yaptık. Bu, iyi niyetimizi göstermez mi? Türkiye, sınırlarında asker tutuyor. Biz de asker tutmak zorunda kalıyoruz. Bu, ABD'nin istediği bir şey... Türkiye, bize mi saldıracak? Türkiye'nin, asker tutmaktan çıkarı nedir? Seyit Özal'ın ne çıkarı var? Neden ilişkileri geri çekmek istiyor?"

İnönü'den Özal'a Destek

Saddam, serzenişte bulununca, İnönü atıldı: **"Bölgede bir bunalım olunca, civardaki her ülke bazı savunma önlemleri alıyor. Bunu başka türlü değerlendirmeye gerek olduğunu zannetmiyorum. Türkiye'nin Irak'a saldırı niyeti olduğunu da sanmıyorum... Türkiye'nin saldırı niyeti olamaz. Ama bu durumdan kurtulmanın yolu, bunalımı çözmektir."**

Bir ara Saddam, "Irak halkı kahramandır. Son nefesine kadar çarpışır," deyince, İnönü, "Irak halkının kahraman olduğunu göstermek için çarpışmaya gerek olmadığını," söylemiş! İnönü, "Kahraman olmak için ölmek gerekmiyor," diye anlattı o anı.

Saddam'ın görüşmenin başından itibaren ABD'den söz ederken son derece sinirli olduğu görülüyordu. İnönü Saddam'la ilgili izlenimlerini bize aktarırken "ABD'ye çok kızıyor," dedi. Saddam, bir ara, ABD'nin, Bağdat'taki rehineler serbest bırakıldığı halde bir adım atmadığını söyleyip, "Bakın, BM'den Filistin konusunda çıkan karar büyük bir sıfır," diye konuşunca, İnönü, "ABD, demokrasidir ve eninde sonunda halkın istediği olur. Bakın, Türkiye'de de yakında seçim olacak ve halkın istediği şekilde, biz iktidara geleceğiz," diye ekledi... Saddam da İnönü'ye "İnşallah," diye karşılık verdi ve ekledi:

"ABD, kendi içinde demokrasiyi uyguluyor, dışarıda ise, Mısır'da olduğu gibi, azınlık yöntemleriyle işbirliği yapıyor."

Savaş Çıkarsa

Saddam Hüseyin, "Topraklarımızı sonuna kadar savunacağız," diyordu. Bunun üzerine, İnönü "Bir millet, kendi toprakları için canını ortaya koyarsa, kimse bir şey yapamaz. Türk milleti Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, canıyla topraklarını korumuştur. Rahmetli babam Lozan Konferansı'nda baş murahhastı ve Arap halklarına da hakkının verilmesini istemişti," diye araya girdi.

Saddam Hüseyin de Kuveyt'in aslında Irak'ın toprağı olduğunu söyleyiverdi. İnönü "Ama işgal sırasında bağımsızdı ve BM üye-

siydi. Onun için tepki oluyor," deyince odadaki hava iyice soğudu. İnönü esen soğuk rüzgârlara aldırmadan devam etti:

"Barış için sabırla çalışmalıyız. Bakın Avrupa Güvenlik ve İşbirliği süreci de böyle başarıldı. 45 yıl sonra Avrupa'ya tam bir barış havası yayıldı."

Ama Saddam'ı ikna etmek hiç de kolay değildi. Hemen itiraz etti:

"Yani biz sabırsız mıyız? Sabırsız olan ABD'dir. Biz diyalog kurmak istedik ama onlar görüşmeyi tayin etmeye çalıştılar. Bu yüzden her şey çıkmaza girdi. Biz bağımsız bir devletiz."

Bunun üzerine İnönü, bize o anda aklına geldiğini söylediği teklifi açtı:

"Bağımsız devletler eşittir... Siz Kuveyt'ten çekilmeye başlarsanız, aynı anda ABD'nin de çekilmesini isteyebilirsiniz. Barışı sağlamada size öncü rol düşüyor."

Saddam, biraz şaşırarak "Ama bu Amerikalıların teklifi," diye tepki gösterdi. İnönü ise büyük bir soğukkanlılıkla "Doğrusu ABD'nin böyle bir teklifi olduğunu bilmiyorum, sadece bir yol diye söylüyorum," karşılığını verdi. Odada buz gibi bir hava esti.

Saddam, "Amerikalıların mukaddes topraklardan çekilmesi için bir bedel mi ödeyeceğiz Kuveyt'i vererek?" diye sorunca, İnönü, devam etti:

"Hayır, bedel vermeyeceksiniz ABD'ye, siz emir vermiş olacaksınız. Sizden başka kimsenin gücü, ABD'nin çekilmesini sağlayamaz. Ben diyorum ki, bunalım çözümüne, Irak, Kuveyt'ten çekilmeye başlayarak öncülük etsin. Böylece, barışa kolay ulaşırız."

Saddam'ın "Biz de barışı arzuluyoruz," sözlerinden sonra, İnönü, "Barış içinde Irak halkının mutluluğunu sağlamanızı diliyorum," diyerek, Saddam Hüseyin'e veda için ayağa kalktı... "Gazetecilerle geldim. Onlarla da konuşur musunuz?" diye sordu.

Saddam bir an durup "Neden olmasın," deyince İnönü, "Şimdi arkadaşlara söyleyeceğim," dedi.

❖❖❖

İnönü Saddam'la 1,5 saat süren görüşmesinin ayrıntılarını anlatmaya devam ediyordu ki, Saddam'ın danışmanı geldi ve "Reis sizi bekliyor," dedi. Odaya girdiğimiz, zaman Saddam ayakta bizi bekliyordu.

Saddam, Heykel Gibi Karşımızda

Bir heykel gibi karşımızdaydı. 53 yaşındaydı ama 46-47'den fazla göstermiyordu. İnönü'yle görüşürken üstünde olan askeri üniför-

Odaya girdiğimizde Saddam ayakta bizi bekliyordu. Bir heykel gibi karşımızdaydı. İnönü'yle görüşürken giydiği askeri üniformayı çıkartmış, Fransız ya da İtalyan kreasyonu gri takım elbise giymişti. Ayakkabıları yılan derisi ile karışık siyah rugandı. Pırıl pırıl parlıyordu. Aynen dikkatlice taranmış briyantinli siyah saçları gibi. *Bağdat, 24 Aralık 1990*

mayı çıkartmış, Fransız ya da İtalyan kreasyonu gri bir takım elbise giymişti. Ayakkabıları yılan derisi ile karışık siyah rugandı. Kravatı ipekti... Saçları briyantinliydi Saddam'ın. Pırıl pırıl parlıyordu. Aynı yüzündeki çizgiler gibi bir teli bile kıpırdamıyordu. Saddam Hüseyin bizle sohbete esprili başlamayı tercih etti. "Türkiye daha soğukmuş. Bağdat cepheye yakın onun için sıcaklığı buraya kadar geliyor," dedi. Sonra ekledi: "Türk halkına hürmet ettiğimiz için sizi görmek istedik."

Belli ki ilk andan itibaren George Bush'la birlikte hareket eden Turgut Özal'a kızıyordu. Bu yüzden tüm mesajları Türk halkına göndermek istiyor ve Türk halkını etkilemek istiyordu.

Tek tek ellerimizi sıkıp "Hoş geldiniz," dedi. Odanın iki yanına sıralanmış koltuklara oturur oturmaz söyleşiye de başladık. İlk soru galiba Güneri Cıvaoğlu'ndan geldi:

"Sayın Cumhurbaşkanı, barışa bir şans veriyor musunuz?"

Saddam ağır ağır konuşmaya başladı:

"Savaş, Amerikalıların ve bölgedeki hainlerin düşüncesine göre olsaydı, şimdiye kadar çoktan patlak verirdi... Allah ve halklar savaş istemiyor ama savaş ihtimali var. Irak halkı barışa inanıyor. Biz topraklarımızı korumaya hazırız."

Bunun üzerine ben araya girdim. O günlerde en çok tartışılan sorunu açtım...

"Savaş patlak verirse, ABD ve müttefikleri de İncirlik'i hava üssü olarak kullanırsa Irak üsse saldıracak mı?"

Saddam hiç tereddüt etmeden soruma soruyla karşılık verdi:

"Siz İncirlik'ten kalkacak bir yabancı uçağın Irak'ı vurmasını kendi onurunuz açısından kabul eder misiniz? Türk halkının şerefi de bunu kabul etmez. Dolayısıyla varsayım geçersizdir. Türkiye dost ve komşu Müslüman bir ülkedir. Yabancı bir uçağın kalkıp Irak'ı vurmasını istemez. Bu Türkiye'nin çıkarına değildir."

"Ya Türk hükümeti? O ister mi?" diye üsteledim...

Saddam yine tereddütsüz "Hükümetler her ülkede gelip giderler. Halk daha önemlidir," dedi. "Ya Özal?" diye ısrar edince de Saddam, "Varsayımlarla önderlere soru sorulmaz," diye kızdı. Bunun üzerine Hasan Cemal "NATO Çevik Kuvveti'nin Türkiye'ye davet edilişine de diyorsunuz?" diye üsteledi. Belli ki Saddam NATO'yu doğrudan hedef almak istemiyordu, "Türkiye'de daha önce de yabancı güçler vardı. Soğuk savaş zamanında güvenlik için Türkiye'ye geldiler," dedi.

Bedava Petrol Teklifi

Sorular birbirini izlemeye başladı.

"Türkiye'nin uluslararası ekonomik ambargoya katılmasına nasıl bakıyorsunuz?" Saddam sanki alaycı bir gülümsemeyle konuşuyordu: **"Türkiye'nin ambargoya katılması bizi üzdü. Tarafsız kalmanızı beklerdik. Ayrıca Türkiye'ye borçlarımızı ödemek için petrol vermeye de hazırız. Neden Irak'tan petrol almıyorsunuz? Kendi kendinize sorun. Türkiye, alacaklarını petrolle alabilir."**

Bunun üzerine Adnan Gerger o günlerde hem Türkiye'yle Suriye ve Irak arasında giderek tırmanan su sorununu açtı. Saddam önce kaçamak cevap vermeye çalıştı ama ben ısrar edince, "Türkiye-Suriye-Irak arasında bir anlaşma var. Komşular arasında sorunlar diyalog yoluyla çözülür," dedi.

Ardından ben Saddam'ı çok kızdıran soruyu soruverdim:

"Komşularla diyalog diyorsunuz ama son 10 yılda iki komşunuzla da savaştınız. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?"

Bir anda odanın ortasına bomba düşmüş gibi oldu. Daha sonra Ankara'ya uçarken Erdal Bey ve ekibiyle de tartıştık o anı. Erol Ağagil, "Bir an sorunuz üzerine görüşmeyi kesip kalkacak diye

korktum ama sonra Türk halkına ulaşma şansını yitirmek istemediğini açıkça gördüm," dedi. Ama ne yapayım. Dayanamamıştım. 10 yıl boyunca milyonlarca insanın ölümüne yol açan İran'la savaşı, Şattülarap'ı işgal ederek başlatan sanki o değildi! Sonra yine binlerce insanı öldürerek Kuveyt'i işgal eden de sanki başkasıydı. Ondan sonra da komşularıyla sorunlarını diyalog yoluyla çözmek istediğini söylüyordu. Çocuk kandırır gibi! Sorum üzerine, Saddam'ın sesi bir anda yükseldi. Belli ki kızmıştı:

"Ben bu soruyu Sayın Özal'a çeviriyorum. Çünkü Sayın Özal bizim İran'la neden savaştığımızı biliyor. Kendimizi savunduk."

Bu sözlerine "Kuveyt'te de mi kendinizi savunuyorsunuz?" diye karşılık verince bir an bana bakarken gözlerinde şimşekler çakar gibi geldi. Ama kendisini kontrol etmeyi başardı ve daha fazla sesini yükseltmeden devam etti:

"Kuveyt yönetimi Irak'ın hak ve çıkarlarına saldırdı. Aslında Kuveyt tarihte Irak'ın bir parçasıydı. Bunu Osmanlı arşivlerinde bulabilirsiniz. Irak'ın denize açılan bölgesi yok. Osmanlı Devletinin denizsiz olması düşünülebilir miydi? Onun için İstanbul'u aldı. İngilizler Irak'ın bir parçasını kopartıp bizi denizsiz bırakmak istediler. Biz tekrar Kuveyt'teki yeni yönetimle Irak arasındaki birliği kurabiliriz."

Bunun üzerine bir başkası "Özal'la görüşmek ister misiniz?" diye sordu. Saddam, "Özal'la memnuniyetle görüşmeye hazırız. İlişkilerimiz iyiydi. Bağdat'ı ziyaret ederse memnun oluruz," diye karşılık verdi.

Kürt Ayaklanması İhtimali

Hassas bir soru daha geldi: **"Savaş patlak verirse Kuzey Irak'taki Kürtler ayaklanır mı?"** Saddam ciddiye almayan bir edayla "Irak, zafer kazanacak ve bütün saldırganları yenecektir," diyerek yanıtladı. Ya "Amerika ile Irak'ın aynı anda Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan askerlerini çekmesi," teklifi? Saddam önce duymazlıktan geldi. Ama 1,5 saat sonunda vedalaşmak için ayağa kalkınca son sözünü söyledi:

"Kuveyt, Irak'ın 19. ilidir. Eğer bir çözüm yolu aranıyorsa Birleşmiş Milletler'in aldığı tüm kararlar uygulanmalıdır. Filistin'le ilgili kararlar dahil. Amerika mukaddes topraklardan kayıtsız şartsız çekilmelidir. Filistin sorunuyla birlikte bütün sorunlar ele alınmalıdır. Filistin kendi bağımsız devletini kurmalıdır. Türk halkına selamlarımı iletin."

1,5 saatin sonunda böyle veda ettik Saddam'a. Tüm dünya onun üstüne çullanmıştı ama o sanki aldırmıyor gibiydi. Aslında Saddam'ın etrafındaki çember iyice daralmıştı o günlerde. Zaten İran'la 10 yıl süren savaş Irak ekonomisini sarsmıştı. Şimdi de uluslararası ekonomik ambargoyla Irak ekonomisi büyük bir çöküntüye sürükleniyordu. Ama halk zaten İran'la 10 yıl süren savaş boyunca yokluklara alışmıştı.

❖❖❖

Saddam'la buluştuğumuz günlerdeki siyasi atmosferden de biraz söz edeyim. Öylesi bir baskı ve korku rejimi vardı ki, Saddam'a karşı bir askeri darbe ya da halk ayaklanması beklenmiyordu. Gerçi bazı yabancı gazeteciler "Askeri harekâtın başlaması halinde Irak ordusunun dağılacağını," savunuyorlardı ama Bağdat'ta görüştüğümüz uzmanlar buna pek ihtimal vermiyorlardı. Nedeni belliydi; kaçmaya kalkan asker derhal kurşuna dizilirdi.

Bazıları ise 13 ya da 14 Ocak'ta halkı sokaklara döküp, Kuveyt'ten çekilme sloganları attıracağı ve yavaş yavaş çekilmeye başlayacağını, ancak adaları ve kuzeydeki zengin petrol bölgesini elinde tutacağını savunuyorlardı. Olası bir savaşı da göze almıştı Saddam. Ya da bir blöf yapıyordu. Kim bilir? Yine de savaş çıkması halinde Saddam'ın milyonları gözünü kırpmadan feda edebileceğine inananlar çoktu. Kısacası Irak'ın bütün nefes boruları kesiliyordu. Amerika'nın liderliğindeki koalisyon güçleri Körfez'e yığılmıştı. Yani tüm dünya üstüne geliyordu! Onun ise hiçbir şey umurunda değildi. Belki de o sıradaki tek kaygısı Türkiye'den cephe açılması ihtimaliydi. O kadar!

Saddam'ın kahramanlık anlayışı da tuhaftı doğrusu. Bağdat'ın her köşesine dev kahramanlık heykelleri diktirmişti. Bir yanda 20 metre yüksekliğinde iki kocaman kılıç bir ay gibi göğe yükseliyordu. Diğer yandaysa üniforması içinde ordularına düşmanı gösteren dev heykeller dikiliyordu.

Kahramanlık masallarına gerçekten inanıyor muydu acaba? Ama girdiği savaşlardan pek de zaferle çıktığı söylenemezdi. O, Bağdat sokaklarına astırdığı dev posterleri ve diktirdiği heykelleri, Irak televizyonunda yayınlattığı bitmez tükenmez konuşmalarıyla yarattığı hayal dünyasında yaşıyordu sanki. Belki daha da beteri o dünyanın esiri olmuştu. Sadece kendisi de değil. Tüm Irak halkı! Saddam 24 Aralık 1991 günü "Bush da kimmiş ki?" havasındaydı.

16 Ocak 1991 gecesi füze yağmuru başladığı zaman hâlâ Bush'un neler yapabileceğini anlayamamıştı.

Bağdat, 24 Aralık 1991

TARIK AZİZ

Saddam'ın Sağ Kolu

8 Mayıs 1994. Amman-Bağdat otoyolu...

Sapsarı çölün ortasında sanki sonsuza doğru uzanan asfaltta 180 kilometre hızla yol alıyoruz. Tepemizdeki güneş bir ateş topu gibi! Nefes aldığımız hava buharlaşıyor! 1000 kilometrelik Amman-Bağdat otoyolundayız. Uluslararası ambargo altındaki Bağdat'ın dünyaya açılan tek kapısı! Irak'ın nefes borusu burası. Amman'da kiraladığım cipin bagajı büyük benzin bidonlarıyla dolu! Çölün ortasından göz alabildiğine akıp giden otoyolu durmadan aşmak zorundayız. Çünkü 1000 kilometrelik yolda sadece iki benzin istasyonu var. Ayrıca otoyolda geceye kalmak çok tehlikeli! Kuveyt'te pabuçlarını bile bırakarak kaçan Iraklı askerlerin yol boyunca yol kesip haraç aldığı anlatılıyor.

Kamera ekibimle birlikte erken saatte yola çıktık Amman'dan! Neredeyse hiç durmadan 12 saatte aştık çölün ortasında uzanan otoyolu. Ambargo altındaki Bağdat'a girdiğimizde hava kararmaya başlamıştı artık. Caddeler ışıl ışıldı. Parklar! Fıskiyeli havuzlar! Ve her köşe başında Saddam heykelleri ve dev posterleri! Erdal İnönü'yle gelip Saddam'la görüşmemizin üstünden tam dört yıl geçmişti. Saddam hâlâ ayaktaydı. Dünyaya meydan okumaya da devam ediyordu. Aslında Amerikan uçakları Körfez Savaşı sırasında Bağdat'ı da bombalamıştı ama yıkılan binalar ve köprüler çoktan onarılmıştı. Kısacası Bağdat ilk anda ambargodan fazla etkilenmemiş gibi görünüyordu. Ama ertesi gün ilk gece gördüklerimin madalyonun sadece görünen yüzü olduğunu anlamakta gecikmedim. Bağdat'ın arka sokaklarında biraz dolaşmak gerçekleri görmeme yetti.

Sefaletin çarpıcı tablosuydu arka sokaklar! Yoksulluk ve pislik kol geziyordu. Toz toprağın içinde oynuyordu çocuklar!

Ambargo altındaki Bağdat'ta karneye bağlanan şeker, un ya da yağ alabilmek umuduyla ellerinde bir kapla uzun kuyruklarda bekleşen kadınların yüzüne sinmişti acı ve hüzün!

Hastanelerin durumu ise içler acısıydı. İlaç yok gibiydi. Bir kutu ilaç alabilmek için hastane kapılarında saatlerce bekliyordu insanlar. Saddam ise yarattığı pırıltılı dünyasındaki sarayından meydan okumaya devam ediyordu.

Şoförümüz Saddam heykelleri ve posterleriyle *süslenen*, ışıltılı caddelerden geçerek bizi otelimize getirdi. Dört yıl önce de kaldığım Ünlü El Reşit Oteli... Otelin giriş holünün zeminini kaplayan Bush'un mozaik portresi de yerinde! Yine üstüne basarak girdik El Reşit'e! Otele girer girmez yanıma biri yanaştı. Türkçe "Hoş geldiniz," dedi.

Bağdat Büyükelçimiz Şadi Çalışlar'ı Ankara'dan arayıp haber vermiştim. Akşam bizi yemeğe bekliyordu. Şoförü de çoktan göndermişti. Hemen eşyalarımızı odalarımıza bırakıp Şadi Bey'le eşinin beklediği restorana gittik. Bağdat'ta açık kalan en lüks restoran. Tipik bir Arap atmosferi!

Masaya oturmuştuk ki, birden ne olduğunu anlayamadan tuvalete koşmak zorunda kaldım. Kısa bir süre sonra artık ayakta duracak halim kalmamıştı. Belli ki yolda mikrop almıştım.

Apar topar otele döndük. Hemen doktora haber verdiler. Doktor gelip ilaç yazdı ama Bağdat'ta ilaç yok ki! Neyse ki, çok sevdiğim bir arkadaşımın eşi Fethi Erbaş Bağdat'ta idari ataşeydi... Meliha, Ankara'dan getirip depoladığı ilaçlarla yardımıma koştu. Böylece o geceyi geçirdim. Ertesi sabah ise kamera ekibim yatağa düştü. Bütün ekip perişanız. Bir yandan sefaret personeli diğer yandan Meliha bize ilaç ve yiyecek taşımaya başladı...

Bu arada ne zaman kendimi biraz iyi hissetsem Tarık Aziz'in özel kalem müdürünü arayıp randevu saatimizi soruyordum. Ankara'dan yola randevuyu alarak çıktığım için sadece saatini bildireceklerdi! Ama her telefon edişimde randevunun ertesi güne kaldığını söylüyorlardı.

Sonunda dördüncü gün oldu. Biz ilaçlarla biraz toparlanmıştık ama çok halsiz olduğumuz için hâlâ yataktaydık. Yine Tarık Aziz'in özel kalem müdürünü aradım. Programın yayınlanacağı tarih yaklaştığı için bir an önce röportajı yapıp Ankara'ya dönmemiz gerekiyordu.

Cuma sabahıydı. Özel kalem müdürü "Randevu pazartesi gününe kaldı," deyince beynimden vurulmuşa döndüm. Bizim pazartesi günü Amman'dan uçağa binmemiz gerekiyordu. Bir anda öyle sinirlendim ki; "Randevu verdiğiniz için 1000 kilometre çöl yolunu aşıp geldim. Hepimiz hastalandık ve hâlâ bizi oyalıyorsunuz. İster randevuyu ayarlayın isterseniz ayarlamayın. Ben yarın sabah gidiyorum," diye bağırmaya başladım.

Özel kalem müdürü "Ama nasıl gidersiniz, hastasınız," diye beni yatıştırmaya çalışıyordu ki "Hayır giderim," deyip telefonu kapattım ve lobiye inip ertesi sabah bizi Amman'a götürecek cipi kiraladım. Aslında oynadığım büyük bir kumardı. Cipi kiralar kiralamaz Irak istihbaratına haber uçacağını biliyordum. Ya kumar tutacaktı ya da dört gün sonra röportaj yapamadan dönmek zorunda kalacaktım. Yani tam bir fiyasko olacaktı. Ama rest çekmekten de başka çarem kalmamıştı. Artık bir gün bile Bağdat'ta kalmak istemiyordum. Kiraladığım cipin parasını ödeyip eşyalarımı toplamak üzere odama çıkmıştım ki telefonum çaldı. Arayan Tarık Aziz'in özel kalem müdürüydü. "Sizi akşamüzeri 5'te bekliyoruz," diyordu. Oynadığım büyük kumar tutmuştu. Akşamüzeri Başbakanlık binasına gittiğim zaman çok yorgun ve hastaydım ama mutluydum. Günlerce bekledikten sonra dünyanın peşinde olduğu adamla karşı karşıyaydım.

Tarık Aziz rejimin dünyadaki yüzüydü. Saddam'ın da sağ kolu! 1990'da Irak ordusunun Kuveyt'e girdiği günden beri Dışişleri Bakanlığı koltuğunda oturuyordu ve rejim sözcüsüydü. Saddam'ın kabinesindeki tek Hıristiyandı. Keldaniydi. Gerçek adı da Mikhail Yuhanna'ydı. 1936'da Kuzey Irak'ta Musul'a yakın bir köyde doğmuştu. Fakir bir ailenin çocuğuydu. Babası garsondu. Akıllı ve başarılı bir öğrenciydi. Nitekim küçük bir köyden çıkıp Bağdat Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı okumuştu. Yıldızının parlaması ise Baas Partisi'ne girişiyle başlamıştı. Saddam'la dostlukları da 1950'lere Baas Partisi'nin Kral'ı devirdiği günlere dayanıyordu.

Tarık Aziz'in tırmanışı Baas Partisi'nin yayın organı olan gazetede yazı yazmaya başlamasıyla olmuştu. 30'lu yaşların ortasında Enformasyon Bakanlığını üstlenerek zirveye tırmanışını sürdürmüştü. 1977'de Irak'ı yöneten Baasçıların yer aldığı Devrim Komuta Konseyi'ndeydi. 1983'te Dışişleri Bakanı'ydı. Körfez Savaşı sırasında ise dışişleri şapkasının yanı sıra başbakan yardımcılığını da üstlenip hep kritik anlarda diplomasinin dümenini elinde tutmuştu.

1984'te Beyaz Saray'da Başkan Reagan'la görüşüp Irak'ın ABD'yle diplomatik ilişkilerini yeniden kurmasını sağlayan yine oydu. İran'la 10 yıl süren savaş sırasında bir yandan Amerika'nın desteğini alırken diğer yandan da Sovyetler'le güçlü ekonomik bağı kuran da yine o!

Dünya medyasının objektiflerinin tümüyle Aziz'e çevrilmesine yol açan olaylar zinciri ise 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından patlak veren savaşla başladı. Irak'ın doludizgin savaşa

sürüklendiği yıllarda Amerikan Dışişleri Bakanı James Baker'le Cenevre'deki bir toplantıda Başkan Bush'un Saddam Hüseyin'e gönderdiği mektubu reddederek savaşın artık kaçınılmaz olduğunun ilk sinyallerini veren de yine Aziz'di. Onu yakından tanıyanlar son derece soğukkanlı ve çelik gibi sinirleri olduğunu söylüyorlardı. Sivri dilliydi. Kalın Havana puroları, kocaman gözlükleri ve kalın bıyığıyla özdeşleşmişti adeta. Amerikalı gazeteciler Tarık Aziz'i Amerika'nın 1900'ün başlarında yaşamış ünlü komedyeni Groucho Marx'a benzetiyorlardı.

İmajıyla alay konusu olsa da herkes ayakta ve zirvede kalma başarısını takdir ediyordu. Tarık Aziz siyasi risklerin tam ortasındaydı aslında. Saddam gibi bir diktatörün sağ kolu olarak kalmak ve Saddam'ın yaptığı temizlik operasyonlarından kurtulmak büyük bir başarıydı. Hele suikast girişimleri! İran'la kanlı savaş sırasında birçok kez İran'ın suikast girişimlerinden de kurtulmayı başarmıştı.

İşte Tarık Aziz'le hasta yatağımdan kalkarak 1994'te yaptığım tarihi röportaj!

Irak'ta ambargonun yarattığı etkiler giderek ağırlaşıyor. Neden BM'nin önerdiği 1.6 milyar dolarlık petrol satışını kabul etmiyorsunuz?

BM Güvenlik Konseyi'nin -706 ve 712 sayılı- kararları petrol gelirinin önemli bölümünün Irak'ta görev yapan BM personelinin harcamalarına ve zarar gören ülkelerin tazminatlarına ayrılmasını içeriyor. Irak'a temel ihtiyaçlarını karşılama imkânı vermiyor. Bu iki karar Irak'ı BM denetimine sokmak ve içişlerine müdahale edebilmek için hazırlanmıştır. Kesinlikle kabul edemeyiz. İki süper gücün amacı Irak halkının ıstıraplarını azaltmak değil.

Bu, ambargonun bir ölçüde hafifletilmesini sağlamaz mı?

Hayır, koşullar öne sürmeselerdi, ekonomik ambargodan bir çıkış olabilirdi. Ama amaçları bu şekilde Irak'ı istikrarsızlığa sürüklemek.

Türkiye'nin hâlâ bir korkusu var. Kürtler üzerindeki güvenlik şemsiyesi kalkarsa, yine bir göç olabileceği endişesi yaşanıyor.

Bunu birçok kez duydum. Bir göçün yaşanmayacağı konusunda her türlü güvenceyi vermeye hazırız. Irak Hükümeti'nin Kürt sorununu çözmek için askeri yöntemlere başvurmada hiçbir yararı yoktur, çünkü bu olayları yaşıyoruz. Siyasi çözüm gerekiyor. İşte garanti bu.

Bağdat ambargo altındaydı. Tarık Aziz'le görüşmek için bin kilometrelik çöl yolunu ciple aşarak gittim. Randevu önceden verildiği halde kamera ekibimle dört gün otelde bekledik. Sonunda artık Bağdat'tan ayrılmaya karar vermiştim ki çağırdı. Bir saat konuştuk. *Kanal D, Eksen Programı, 11 Nisan 1994*

Kerkük, Kürtler ve Bağdat arasındaki kilit sorun oldu. Müzakerelere yeniden başladığınızda Kerkük'ten pay vermeyi düşünür müsünüz?

Hayır. Kerkük kesinlikle müzakere edilmez.

Peki, Çekiç Güç'ün görev alanı Kerkük'ü de içine alacak şekilde genişletilirse ne yaparsınız?

Buna direniriz.

Askeri direniş mi?

Her türlü direniş.

Irak'ın askeri gücü de tartışma konusu. Geçmişte Türkiye'yi de tehdit niteliğinde açıklamalar olmuştu.

O sözler, müttefiklere katılan o zamanki liderliğine yönelikti.

Yani Özal'ı kastediyoruz.

Ölen bir kişiyi eleştirmek istemem ama o dönemde durum öyleydi. Türkiye'ye karşı bir tavrımız olsaydı böyle projelere girer

miydik? Fakat tabii ki su önemlidir... İki ülkenin de çıkarları dikkate alınarak çözümlenmelidir.

Türkiye'nin ABD tarafından kullanıldığını söylüyorsunuz.

Bence Türkiye, Irak'a karşı kurulan ittifaka katılarak tarihi bir hata yapmıştır. Türkiye Müslüman bir ülkedir. Irak'ın komşusu olduğunuzu da unutmayın. Komşular birbirlerinin bağımsızlıklarına saygı göstermelidir. Türkiye, Irak'a karşı kurulan ittifakta yer almanın faturasını şimdi ödüyor.

Siyasi faturası ne?

Bir komşuya karşı böyle bir ittifaka katılmak doğru muydu? Belki yaptığımızı beğenmemiş olabilirsiniz? Ama söylerdiniz. Neden ABD, İngiliz ve Batı'nın askeri hareketine katıldınız? Askeri hareket Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmak için yapılmadı. Irak'ı yok etmek için yapıldı. Bunda çıkarınız var mı?

Türkiye'den beklentiniz nedir?

Biz karşılıklı menfaatlere dayanan iyi ilişkilerimizi sürdürmek istiyoruz. Türkiye kendi çıkarlarına ters düşecek şekilde BM'nin ambargo kararına uymaya devam ediyor. Türkiye, bu tutumundan büyük kayıp içindedir. Türkiye'nin kendi çıkarlarına uygun hareket etme ve kararlar alma hakkı vardır.

Türkiye'nin tek başına ambargoyu delebileceğini mi söylüyorsunuz?

BM sözleşmesi, zarar gören bir ülkenin çıkarlarını korumak için tek başına hareket etmesine imkân veriyor. Biz sizin dostunuzuz, komşunuzuz. Geçmişte olanlar bizim ilişkilerimizi etkilememeli. Irak'la yeniden ilişkileri geliştirmek için en kısa zamanda harekete geçmelidir.

Bağdat'ın PKK'yı koruduğu ve Abdullah Öcalan'ın Bağdat'a geldiği söyleniyor.

Bu da asılsız. Türkiye'yi istikrarsızlığa sürüklemekte çıkarımız yok. Biz ikili oynamayız. Oynamıyoruz. Irak'a karşı ikili oynanıyor. Biz oynamayız.

Kim size karşı ikili oynuyor?

Kuzey Irak'taki anormal suni durumu doğrudan ya da dolaylı olarak destekleyenler. Biz bunun acısını çekiyoruz. Bizim tecrübemiz var. Bu nedenle ikili oynamayız.

Tarık Aziz, Saddam'ın da sağ koluydu! Aziz, kalın Havana puroları, kocaman gözlükleri ve kalın bıyığıyla da özdeşleşmişti adeta. Son derece soğukkanlı ve çelik gibi sinirleri olduğu belliydi. Söyleşimiz boyunca ne sorarsam sorayım yüzündeki ifade hiç değişmedi.

Türkiye de ikili oynuyor mu?

Evet. Bazı Türk yetkililer.

Ambargoyu, Irak rejimine yönelik bir hareket olarak mı görüyorsunuz?

Sadece Irak rejimine karşı değil, Irak halkına karşı da hareket ediyorlar. Gıda ve ilaç dağıtımını BM yapmak istiyor. Irak'ta halka gıda dağıtıldığını çok iyi biliyorlar. Buna rağmen, bu koşulu getiriyorlar.

Saddam yönetimi 3.5 yıldır süren bu baskıya rağmen nasıl dayanabiliyor?

Bu, Irak halkıyla yönetim arasındaki mevcut sağlıklı ilişkiyi gösteriyor. Aksi olsaydı, hiçbir yönetim, böylesine bir baskı altında ayakta kalamazdı. Yönetime karşı CIA'nın sürdürdüğü oyunlar ve planlar... Buna rağmen yönetim ayakta kalabiliyor...

CIA Saddam'ı devirmeye çalıştı mı?

Kendileri de söylüyorlar. Bu Irak'ın iddiası değil. Irak'ta muhalefet olarak 30-40 milyon dolar verip desteklediler. Ama yine de sonuç alamadılar.

Demokratik bir süreç, Irak için çıkış noktası olmaz mı?

Bizim kendimize göre demokratikleşme standardımız var. ABD ya da Batı Avrupa'daki gibi aynı liberal standartları uygulayamayız. Irak, ABD dünya sahnesine çıkmadan, binlerce yıldır var olan bir ülkedir. Kendi seçimini kendisi yapar. Ve bugünkü yönetimi de seçmiştir.

Bu durum devam ederse Irak parçalanmaz mı?

Hayır, parçalanmaz. 1990'da, 1991'de ve 1992'de de hep "Irak'ın parçalanması an meselesi, altı ayda parçalanır, yönetim devrilir," dediler. Ama parçalanmadı ve parçalanmayacak. 6 bin yıldır ayakta kalmayı bildik.

Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmuyor mu? Zamanla bu devletin çatısı oluşturuluyor...

Hayır, zannetmiyorum. Bir Kürt devleti için potansiyel bulunmuyor. Bugünkü durum ABD'nin yarattığı suni bir durumdur. Biz, 1991'de Kürt liderlerle bir anlaşma imzaladık ve anlaşmayı imzalamaya hazırlardı.

Sadece Barzani mi? Talabani de hazır mıydı?

Barzani imzalamaya hazırdı. Talabani her iki saatte bir değişen bir karaktere sahip. Barzani halktan da destek kabul etmek için bir-iki haftaya ihtiyacı olduğunu söyledi. Hemen Washington ve Londra'ya çağrıldı. ABD ve İngiliz hükümeti, imzalamaması için talimat verdi. Aslında anlaşma demokratikti ve iki tarafın da yararınaydı. Anlaşmayı engelleyen Washington ve Londra'dır.

Bu anlaşmayı engellemelerinin nedeni, bir Kürt devleti kurma hedefi mi?

Hayır, bu anlaşmanın Saddam rejimini güçlendireceğini düşündüler ve imzalanmasını engellediler. Ama Kürt devletinin ilanını da desteklemediler. Kürtler geçmişte kullanıldı, şimdi de kullanılıyor. 1970'lerde de Irak hükümetini zayıflatmak için bir kart olarak kullanıldılar. Şimdi de ABD'liler yine yönetime karşı Kürt kartını kullanmaya çalışıyor.

Ama Kürtler hâlâ Bağdat'tan da korkuyor...

Neden?

Geçmişte Kürtlere yönelik saldırılar olduğu için.

Kürtler Irak hükümetine saldırmadığı sürece, neden onlara saldırı olsun? Talabani ve Barzani'nin partisinde bazı gruplar İran'la

işbirliği yaptıkları için onlara saldırı oldu. Irak, ABD vs. Batılı müttefikleriyle savaş halindeyken de Irak'a karşı yer aldılar. Şimdi de kendi halklarına karşı Washington ve Londra'dan maddi yardım alıyorlar. Ama Kürt liderlerinin bu politikasını Kürt halkının çoğunluğu desteklemiyor.*

❖❖❖

Tarık Aziz'le söyleşinin ardından yeniden otele döndük. Ertesi sabah bizi 1000 kilometrelik çöl yolu bekliyordu. Kamera ekibim hâlâ hastalığı atlatamamıştı.

Ve ertesi gün yine 1000 kilometrelik ıssız otoban! 12 saat sonra Am-man'a girdiğimiz zaman hepimiz bitkindik. Eşyalarımızı indirdik. Tam odalarımıza gideceğiz, en az 150 kilo olan Arap şoförümüz karşıma dikildi. El Reşit Oteli'nde yolculuk için istediği 400 doları çoktan vermiştim. Ama daha fazla para istiyordu. Adam üzerime yürüyünce yapacak bir şey kalmamıştı. Resepsiyondaki Ürdünlüye dönüp "Polis çağırın," deyince birden hava değişti. Arap şoför söylene söylene gitti. Böylece gazetecilik hayatımın başarılı olduğu kadar en zor ve riskli yolculuğunu da atlatmış oluyordum. Ama bir daha yıllarca Bağdat'ın adını bile duymak istemediğimi itiraf etmeliyim.

Tarık Aziz'in sonunun trajik olacağı aslında 1994'te o kadar belliydi ki! Ama o da Saddam'ın hayal dünyasının esiri olmuştu adeta. 20 Mart 2003'te Amerikan uçakları Bağdat'ı bombalamaya başladığı zaman Amerika'nın arananlar listesinde 43. sıradaydı Tarık Aziz!

"Amerikan hapishanelerinde çürüyeceğime intihar ederim," diyordu. Ama intihar edemedi. Bağdat'ın düşmesinden bir ay sonra teslim oldu. Yıllarca Irak'ta Amerikan kontrolündeki bir hapishanede tutuldu, mahkemeye çıkartıldı. Saddam'ın idamından sonra 2007'de tanık sandalyesine oturtulduğunda bile, Saddam'ın "insanlık suçu işlemediğini, sadece potansiyel suikastçıları cezalandırdığını," söylüyordu. Mahkeme, söylediklerinin bedelini Saddam gibi ödemesine karar verdi. Aziz, Irak Başbakanı Nuri El Maliki'nin de üyesi olduğu, Şii Dava Partisi mensuplarının infazından sorumlu tutuldu. Suçlu bulundu ve 26 Ekim 2010'da idam cezasına çarptırıldı. Hâlâ Amerikan hapishanesinde idam gününü bekliyor.

* Kanal D TV, Eksen programı, Milliyet gazetesi, 11 Mayıs 1994.

ŞAM'DA SON TANGO

BEŞAR ESAD

Demir Yumruklu Bilimadamı

Güneydoğu'dan yine her gün şehit cenazelerinin geldiği acı günlerdi. Soğuk savaş döneminde zaten gergin olan ilişkilere bir de Öcalan krizinin eklendiği yıllar! Hafız Esad'ın yıllarca sırtını dayadığı Sovyetler Birliği parçalanıyordu. Süleyman Demirel'in Başkanlığında AP-CHP koalisyon hükümeti kurulmuş, Hikmet Çetin Dışişleri Bakanı olmuştu. Demirel'in dava arkadaşı İsmet Sezgin ise İçişleri Bakanı!

Demirel başbakanlık koltuğuna oturur oturmaz kanayan yaraya çare aramak için Şam'a baskıya başladı. 1 Ağustos 1992'de özel bir uçakla Hikmet Çetin ve İsmet Sezgin'le birlikte Şam'a uçtuk. Havaalanından Şam'a doğru giderken yolda şaşkınlığımız başladı. Yıllarca Rus füzeleriyle Türkiye'yi vurmasından korktuğumuz "can düşmanımız" Suriye bu muydu? Şam biraz gelişmiş bir Anadolu şehri gibiydi. Ekonomik tablo karanlıktı. Ülke için için kaynıyordu. 30 yıldır ülkeyi demir yumrukla yöneten Hafız Esad hastaydı. Esad'dan sonra Suriye'nin karışacağı söyleniyordu. Ziyaret 24 saat için planlanmıştı. Suriye Dışişleri Bakanı Faruk El Şara "Bir gece daha kalın," diye ısrar ediyordu. Kaldık. El Şara müzikli bir Şam gecesi düzenlemişti Türk heyetine... Buzlar erimeye başlıyordu.

Şam'dan ayrılırken havaalanında Suriye Dışişleri Bakanı Şara'nın yanına gidip "Apo"yu sordum. Belli ki Şara bu soruyu bekliyordu. "Şam'da yok. Onu biraz fazla büyütmüyor musunuz?" diye takıldı bana. Aslında El Şara da Türkiye'nin haklı olduğunu biliyordu. Ama Suriye yıllarca Fırat suları pazarlığında kullandığı Apo kozunu elinden hemen çıkartmak istemiyordu. Ziyaret ve terörle mücadele için ilk imzalanan anlaşmalar tarihi bir olaydı. İlişkiler derin dondurucudan çıkarılıyordu. Ama Apo, Şam'da yaşamaya devam ediyordu. Esad yönetimi de Şam'da olmadığını iddia etmeye!

❖❖❖

19 Ocak 1993'te Başbakan Süleyman Demirel'le Şam'a gittim. Tarihi bir olaydı. Demirel, Beşar'ın babası Hafız Esad'la Öcalan'ı almak için tam altı saat sert bir pazarlık yaptı. Biz de 40 derece sıcakta havaalanında bekledik. Arka sıra: Ömer Tarkan, Fehmi Koru, Ceyhan Baydur, Cengiz Çandar, Güneri Cıvaoğlu, Yalçın Doğan, Hasan Cemal. Oturanlar: Yavuz Donat, ben, Ertuğrul Özkök, Muharrem Sarıkaya.

19 Ocak 1993'te yani sekiz ay sonra bu kez de Başbakan Süleyman Demirel'le Şam'a gittim. Öcalan Şam'dan atılmadığı için kriz bir türlü aşılamıyordu. Demirel Hafız Esad'la Başkanlık Sarayı'nda tam altı saat tarihi bir pazarlık yaptı. Biz gazeteciler de 40 derece sıcakta havaalanında bekledik. Altı saat süren pazarlığın sonunda Demirel geldiği zaman hâlâ gergindi. Ankara'ya uçarken bize, Esad'ın "Öcalan Şam'da yok diye ısrar ediyor. Ben de cebimden kâğıt çıkarıp, 'İşte adresi ve telefonu,' diye verdim," diye anlatmıştı.

O tarihi yolculuğun üstünden 18 yıl geçtikten sonra bu kez Hafız Esad'ın oğlu Beşar Esad'la görüşmek için Şam'daydım. Aradan geçen yıllarda köprülerin altından çok sular akmıştı.

Beşar Esad, kaderin cilvesiyle oturdu başkanlık koltuğuna. Aslında Hafız Esad yerine diğer oğlu Basil'i hazırlıyordu. Ama Basil 1994'te trafik kazasında ölünce Beşar'ın kaderi değişti. Eğer Basil ölmeseydi, Beşar büyük olasılıkla siyasetin dışında, göz doktoru olarak sakin bir hayat sürecekti ama olmadı. Şam Üniversitesi'nde tıp okuyup Londra'da ihtisasını yapmaya gittiği sırada babası apar topar Şam'a çağırdığı zaman Beşar 29 yaşındaydı, Hafız Esad çok hastaydı. Beşar süratle başkanlık koltuğu için eğitilmeye başlandı.

Önce Şam'ın kuzeyindeki Hom'da askeri akademiye gitti. Rütbeleri atlayarak Ocak 1999'da albay oldu.

10 Haziran 2000'de babası öldüğü zaman Beşar, henüz 35 yaşındaydı ve Suriye Anayasası'na göre cumhurbaşkanı olmak için 40 yaşında olmak gerekiyordu. Ama Suriye Parlamentosu olağanüstü toplanıp yaş sınırını kaldırdı ve Beşar, Suriye Devlet Başkanı oldu. Hafız Esad'ın 30 yıllık katı rejiminin ardından Beşar Esad'ın gelişi değişim rüzgârları estirdi Suriye'de.

Genç Beşar, ülkenin modernizasyonundan yanaydı. İlk anda yüzlerce siyasi tutukluyu affedip medya üzerindeki baskıyı hafifletmesi umut havası yarattı. Ama hem ülke içinde hem de dünyada Suriye'den beklentiler çok yüksekti. Washington, Hafız Esad döneminde dünyadan tecrit ettiği Suriye üzerindeki baskıyı sürdürüyordu. Babası zamanında Lübnan'a giren Suriye, 14.000 askerini ne zaman çekecekti? Hele Lübnan Başbakanı Rafik Hariri'nin öldürülmesi gözlerin Suriye İstihbaratı'na çevrilmesine yol açtı. Sonunda Beşar Esad Lübnan'daki askerleri geri çekeceğini açıkladı ama Suriye'nin yine de Lübnan'dan elini çekmek istemeyişi, Hamas liderinin Şam'da yaşaması baskının da devam etmesine yol açtı.

Beşar ise değişim politikasını Türkiye'yle ilişkilerde büyük açılım yaparak güçlendirmeye çalıştı. O kadar ki sınırdaki mayınlı bölge temizleniyor, iki ülke arasında dostluk köprüleri kuruluyor, vize bile kaldırılıyordu. Beşar, ilişkilere en ufak bir gölge düşmemesi için de çok hassas davranıyordu. Zaten bizi davet etmesinin nedeni de o günlerde Türk basınında çıkan bazı eleştirel yazılardı.

❖❖❖

Beşar Esad'la Şam'a tepeden bakan, sedef işlemelerle süslenmiş kartal yuvası gibi görkemli Başkanlık Sarayında buluşup bir buçuk saat konuştuk. Beşar Esad'la ilk kez karşılaşmıştım. Suriye'yi tek başına yöneten bir liderden daha çok bir bilimadamına benziyordu. Samimi ve sempatikti. Alçakgönüllü bir havası vardı. Son derece de dinamikti. Bir buçuk saatlik söyleşimizde Kürt meselesi, PKK ve Filistin meselesi gibi önemli konuları konuşsak da bir sohbet havasında geçti. Türkiye'yle ilişkilere olağanüstü önem verdiği her halinden belliydi.

Esad'la söyleşimizin üç ana noktası oldu. PKK terörü nasıl durdurulacak? Türkiye, AB'den vazgeçip tümüyle Müslüman dünyasına dönerse ne olur? Ve İsrail'le yaşadığı gerginlikle Ortadoğu'daki arabulucu rolünü kaybetti mi?

Öncelikle Beşar Esad'ın PKK, Kürt meselesi ve Büyük Kürdistan hayaliyle ilgili sözlerini aktarayım. Bir zamanlar Öcalan'ı barındıran Suriye'nin genç Devlet Başkanı'na "PKK derhal silahı bırakmalı mı?" diye açıkça sordum.

Hiç tereddüt etmeden "PKK silahı bırakıp siyasi platforma kayarsa olumlu bir gelişme olur. Silah ve terör olmadığı sürece bütün taraflar diyalog kurabilir," dedi.

Peki kalıcı barış nasıl açılacak? Türkiye'yle ortak vizyonu şöyle çizdi Beşar Esad:

"Suriye ve Türkiye olarak Kürtlerin toplumumuzun parçası olduğunu görüyoruz. Geçici ikame eden konuk ya da turist değiller. Suriye'de 1 milyon yurtsever Kürt var. 10, 20, 100 ya da bin teröristi görüyoruz ama milyonlarca yurtsever Kürt olduğunu unutuyoruz. Ülkelerimizin kurulmasında katkıları olan milyonlarca insanla teröristleri kuşatacağız. Sadece teröristlerin izlenmesi de yeterli olmaz. Bir terörist yakalanır, 10 terörist çıkabilir. Terörü besleyen unsurları ortadan kaldırmalıyız."

"Eğer silahı bırakırlarsa PKK içindeki 1500 Suriyelinin dönüşüne izin verecek misiniz?" diye sordum. Yine tereddüt etmeden "Silahı bırakanlarla bizim sorunumuz olmayacak. Suriyeliler için söylüyorum," dedi.

PKK'ya Karşı Daha Sıkı İşbirliği Yapılacak

Suriye resmen açıklamasa da İskenderun'daki kanlı baskından sonra Suriye topraklarında 400 PKK'lının tutuklandığı haberleri çıktı. Sınır bölgesindeki güvenlik tedbirleri artırıldı. Esad ayrıntıya girmek istemedi, sadece, "Türkiye'yle güvenlik işbirliğimizi daha da güçlendirecek bir anlaşma yapacağız," demekle yetindi. Anlaşılan, Suriye yeniden PKK'yı sıkı çember altına almaya hazırlanıyordu. Esad'ın PKK sempatizanlarını tümüyle temizleme şansı var mıydı derseniz, bu pek kolay görünmüyordu. Çünkü bir süre önce Suriye İstihbarat binası bombalanmış, Hizbullah'ın ikinci adamı Şam'da öldürülmüştü. Kısacası Suriye, Hafız Esad dönemindeki Suriye değildi. Beşar değişen dünyada tek lider olarak isterse bile kaynamayı durduramıyordu. Ama yine de PKK'yı Suriye topraklarında barındırmamakta kararlı görünüyordu o gün.

Gelelim Kürt açılımına... Esad, "Açılım ulusal sınırlar içinde olmalıdır," diye söze girdi. "Açılım maskesi altında bizi başka taraflara götürecek bir açılımı istemiyoruz," dedi.

Şöyle devam etti:

"Etnik dini mezhepler açısından mozaik bir toplumuz. Bu nedenle Suriye'deki konuya ulusal çerçevede bakıyoruz. Türkiye için de aynı durum söz konusu. Batı lehine çalışacak tarafların Kürtleri aleyhimize kullanmasını da istemiyoruz."

Kısacası, PKK'nın Kandil Dağı dışında barınacak, kamp kuracak yeri kalmadı gibi.

Eskisi gibi arkasında ne Şam, ne Barzani ne de ABD vardı. Hepsinin çıkarı PKK'yı tasfiye etmekten geçiyor. Aylar önce Süleymaniye'de görüştüğüm Talabani bana "Büyük Kürdistan bir hayaldir," demişti. Çok gerçekçiydi. Esad'ın sözleri bunu bir kez daha kanıtladı.

Türkiye Bölgeye Açılarak AB'de Daha Güçlü Olacak

Esad'la son zamanlarda en çok tartışılan "Eksen kayması"nı da konuştuk. Eğer Türkiye, AB'den kopup tümüyle İslam dünyasına dönerse mutlu olurlar mı acaba? Esad gerçekçi bir yorum yaptı. Şöyle dedi:

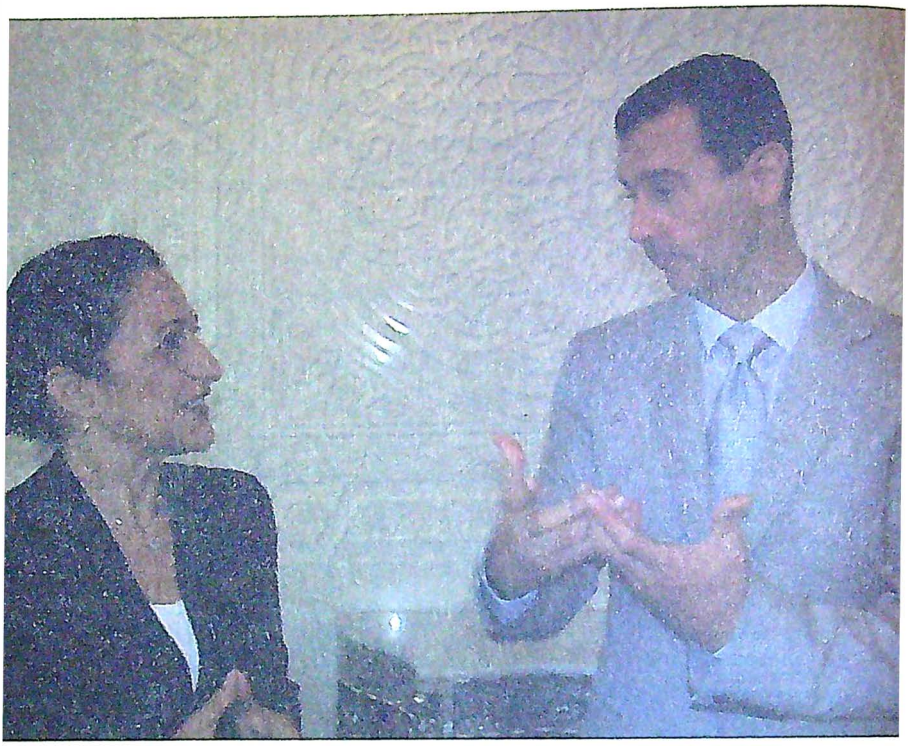
"Türkiye'nin AB'ye katılımı bizim için de çok yararlı olacak. Doğrudan bize de yansıyacak. Türkiye bölgesinde güçlü olursa AB'yle müzakerelerde de daha güçlü olacak. Bölgeyle ilişkileri Avrupa'ya alternatif değildir. Aksine destekler. Bazı AB ülkeleri Türkiye'nin katılımına karşı çıkıyorlar. Oyalıyorlar. Ama Türkiye'nin bölgedeki konumu güçlenir ve ağırlığı artarsa müzakerelerde güçlenecek. Avrupa Türkiye'ye daha fazla ihtiyaç duyacak."

Mavi Marmara baskınından sonra kopma noktasına gelen Türk-İsrail ilişkilerine ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki arabuluculuk rolüne gelirsek... Beşar Esad tekrar tekrar "Türkiye bugün olmasa bile ilerde yine önemli rol oynayacak. Ortadoğu'da Türkiye'siz barış olmaz," dedi.

Peki Türk-İsrail ilişkileri nasıl kopma noktasına geldi? Esad'a göre, İsrail, Mavi Marmara olayından önce, Türkiye'nin barış için oynadığı "tarafsız" rolden rahatsız oldu ve devre dışı bırakmak istedi. Esad Mavi Marmara baskınını "masum insanlara karşı bir terör olayı" olarak yorumluyor.

"İlişkileri Türkiye değil İsrail vurdu," dedi Beşar Esad. Şöyle devam etti:

"Mavi Marmara olayından önce Türkiye ilişkileri düzeltmek için girişim yaptı ama artık kan döküldü. Türkiye rol üstlenmek

Esad'la görüştüğümde samimi ve sempatikti. Alçakgönüllü bir havası vardı. Belki fırtınanın gelişini görüyordu ama ülkenin kılcal damarlarına kadar işlemiş olan köhne Baas rejimini değiştirmenin ne kadar zor olduğunu o da biliyordu. *16 Temmuz 2010*

için Türk vatandaşının kanından vazgeçemez. Aksi takdirde ağırlığını kaybeder. Etkisini de kaybeder. Türkiye, arabulucu rolüne geri dönebilir ama tazminat ve özür dilenmesi gibi haklı taleplerinden vazgeçemez."

"Özür ve tazminat Suriye için de bir ön şart mı?" diye üsteleyince, "Bu Suriye'nin bir şartı değil. Türkiye'nin şartı ve hakkıdır," dedi Beşar Esad.

İsrail'le Barış İstiyor

Beşar Esad'ın konuşması Ortadoğu barışına ve Türkiye'ye bakışının uzun vadeli bir vizyona dayandığını gösterdi. Hiç kuşku yok ki, Suriye'nin genç Başkanı artık İsrail'le savaş değil barış istiyordu. Barış için rol oynayabilecek herkese de kapısı açıktı. ABD'nin bir süper güç olarak ağırlıklı rolünü kabul ediyor. Başkan Obama'ya "Reis Obama olumlu başladı. Dayatma yerine herkesi dinlemeye başladı," diyerek sıcak mesaj gönderdi konuşma-

mız sırasında. Ama Obama'nın ABD içinde istediği desteği bulamadığı kanısında. İşlerin hem Afganistan hem de Irak'ta kötüye gittiğini söylüyor. Esad'a göre, Mavi Marmara krizi henüz aşılmadığı için Türkiye bugün arabulucu olamasa ilerde Türkiye'siz barış olmayacak.

Vizyonunu şöyle açıkladı Beşar Esad:

"Türkiye'nin rolüne uzun vadeli bakmak lazım. Bu rol bugün ya da önümüzdeki haftayla sınırlı değil. Dolaylı müzakerelerin başarıyla sonuçlandığını varsayalım. Doğrudan müzakereler başlarsa yine başrollerden birini üstlenecek. Diğer ülkelerin rolü ise destekleyici. Alternatif değil. Doğrudan müzakereler başladığında ayrıntıların yönetilmesi için uluslararası sponsorluk gerekecek. Tüm detaylar masaya yatırılacak. Ekonomi, elçiliklerin açılması, her şey. Türkiye de bu aşamada başarılı bir rol üstlenebilir. 19 yıldır başarısız olan barış sürecinin geleceğinden bahsediyoruz. Batı bizim bölgenin detaylarını, dengelerini bilmez, doğaldır ki Türkiye'den daha iyi bir rol üstlenemez."

En Başarılı Arabulucu Türkiye Oldu

Esad, barış müzakerelerinin sonunda ABD'nin rolünün önemli olacağını söyledi ama yine de Türkiye'ye önemli rol düştüğünü vurguladı. Esad barış için nihai vizyonunu ise şöyle çizdi:

"Ben arabulucuyla sponsor arasında ayrım yaparım. En başarılı arabulucu Türkiye oldu. ABD en önemli sponsordur. Ama tek başına sponsor olamaz. Türkiye'nin dahil olacağı uluslararası sponsorluğun olmasını istiyoruz. Son dönemde Türkiye'nin sürecin içinde olmasını istiyorum. Barış müzakereleri başladığından beri Türk yönetimiyle aynı görüşteyim. Dolaylı müzakerelerde Türkiye başarılarının işaretlerini alınca rolünün devamı konusunda anlaştık. Türkiye'nin ilk arabuluculuk rolü son dönemde üstlenebileceği rolden daha önemlidir."

Mavi Marmara olayından sonra PKK terörünün tırmanmasında İsrail parmağı mı var?

Son PKK saldırılarından sonra Türkiye'de çokça tartışılan bu soruyu Esad'a da sorduk. Suriye'nin genç başkanı İsrail'i doğrudan suçlamamaya özen gösterdi. "İsrail parmağı olduğuna ilişkin kanıt yok," dedi ve "Ama Türk güvenlik makamları İsrail'le PKK arasındaki ilişki olduğunu söylüyorlar," demeyi tercih etti.

Bir buçuk saatlik söyleşinin sonunda içten bir gülümsemeyle bizi kapıya kadar uğurlarken. "Ne zaman tatile Bodrum'a geliyorsunuz?" diye takıldım. "Ben tatil yapmıyorum ama davet ederlerse İstanbul'a gelirim," diyerek güldü. Kısacası, "Türkiye arabuluculuk rolünü kaybediyor," şeklinde Türk basınına yansıyan sözlerinin yanlış anlaşılmasının Beşar Esad'ı kaygılandırdığı anlaşılıyordu. Esad 11 yıldır süren balayına gölge düşmemesi için büyük çaba harcıyordu.

O gece Şam Büyükelçimiz Ömür Orhun bizi modern restoran olarak restore edilmiş eski bir hana götürdü. 18 yıl öncesi Şam'la Beşar Esad'ın Şam'ı sanki iki ayrı dünya gibiydi. Değişim rüzgârı Şam sokaklarında esiyordu. Gece yarısı kızlı erkekli gruplar kafeleri ve restoranları doldurmuştu. Henüz hafif hissedilse de demokrasi rüzgârı bile esiyordu. Esad Şam'da internet kafelerin bile açılmasına da izin vermişti. Esad Arap dünyasında hem değişimi hem de yeni bir vizyonu simgeliyordu bence. İngiltere doğumlu Esma Esad da Batılı yaşam tarzı, güzelliği, şıklığı, iyi eğitimi ve demokrat kimliğiyle Suriye'nin modern yüzünü temsil ediyordu. Esma'nın babası kardiyolog, annesi ise eski bir diplomattı. Esma Londra'daki King's College Üniversitesi'nde okuduğu önemde "Emma" adıyla çağrılıyordu. JP Morgan yatırım bankasında çalışırken Beşar Esad'la tanışıp 2000 yılında evlenmişti. Sünni bir aileden gelmesi mezhep çatışmasının yaygın olduğu Suriye'de "Alevi-Sünni koalisyonu" ve istikrarın simgelerinden biri kabul ediliyordu.

Beşar Esad'la birlikte olduğumuz bir buçuk saat boyunca Suriye için çizdiği vizyonun temelinde kalıcı barış ve kalkınma vardı. Ortadoğu'da barış için ABD'nin önemini biliyor ama Türkiye'nin de oyunda başrol oynamasını istiyordu.

"İsrail'le gerginlik yüzünden Türkiye rolünü kaybetmedi," diyordu.

PKK ve Kürt meselesine gelince, nereden nereye geldik! 18 yıl önce 40 derece güneşin altında Demirel'in Hafız Esad'la görüşmesinden dönüşünü beklerken kim bu günleri hayal edebilirdi ki? Ama ne olduysa Arap dünyasında demokrasi fırtınasının esmesiyle oldu.

Bin Al ve Hüsnü Mübarek'in devrilmesinin ardından çılgın bir diktatör olan Kaddafi'nin başına gelenler fırtınanın süratle Suriye'yi içine alacağını gösteriyordu. Galiba en geç gören ise Beşar Esad oldu. Belki de çoktan gördü ama ülkenin kılcal damarlarına kadar işlemiş köhne Baas rejimini değiştirmenin ne kadar zor olduğunu biliyordu. Nitekim tek adam da olsa gücü etrafını çeviren kemikleşmiş yapıyı kırmaya yetmedi.

Şam, 16 Temmuz 2010

ERGENEKON PRİZMASINDA TÜRKİYE

FRANCESCA COSSİGA

Gladio'nun Gizli Lideri

Avrupa'nın kan gölüne döndüğü günlerdi. Savaşın büyük galibi ABD, yıkılan Avrupa'yı yeniden inşa edecek beş genç siyasetçi seçti. Gençler Washington'da aylarca "Liderlik" eğitimi aldılar ve dönüp yeni Avrupa'yı kurmaya başladılar. Kim miydi bu hırslı ve parlak siyasetçiler? İngiltere'den Margareth Thatcher'dı. Almanya'dan Helmut Schmidt ve Helmut Kohl, Fransa'dan da Valery Gisgard D'estaing'di. İtalya'dan ise Francesca Cossiga'ydı.

Ben Francesca Cossiga'yla ölümünden 18 ay önce buluşup iki gün boyunca toplam dört saat konuştum. Öncelikle Cossiga'yla neden buluştuğumu anlatayım. O günlerde Türkiye, ilk kez Ergenekon tutuklamalarıyla sarsılıyordu. Bülent Ecevit'in 1970'lerin sonunda ilk kez açıkladığı Kontrgerilla tartışmaları alevlenmişti. Ben de İtalyan Gladio'sunu mercek altına almaya karar verdim. Aklıma ilk gelen isim Gladio'yu gün ışığına çıkartan efsanevi savcı Felice Casson'ydu ama Casson zaten sürekli konuşuyordu. Şimdiye kadar konuşmayan birini bulmalıydım.

İtalya siyaset dünyasının nabzını en iyi tutan tecrübeli meslektaşım Dennis Redmond'u aradım. Bana tek isim verdi. O, eski Cumhurbaşkanı Francesca Cossiga'ydı. Neden mi? Çünkü Gladio gün ışığına çıktığı zaman Cossiga cumhurbaşkanıydı ve şimdiye kadar fazla konuşmamıştı. Konuşmayı kabul ederse müthiş bir röportaj olacaktı. Hemen Cossiga'nın sekreterliğini de yapan kızı Anna Cossiga'yı aradım. Anna ertesi gün arayıp babasının arka arkaya iki gün görüşmeyi kabul ettiğini söyledi. Önce kulaklarıma inanamadım. İtalya'nın "Kara Kutusu" bana bir gün değil iki gün mü randevu veriyordu? Hem de saat kısıtlaması koymuyordu. Dennis'e söyleyince o da çok şaşırdı. Belli ki uzun uzun konuşmak istiyordu.

Peki, "Francesca Cossiga'nın konuşması neden bu kadar önemliydi?" derseniz! Anlatayım.

Cossiga, ABD'deki "Liderlik" eğitiminden döner dönmez yıldızı parlamış, 30 yaşında Hıristiyan Demokrat Parti'den parlamentoya girmişti. Parti lideri Aldo Moro'ya çok yakındı. 38 yaşında, Savunma Bakan Yardımcısı olduğu zaman bakandan bile daha güçlü sayılıyordu. Herkes bunu onun karizmatik kişiliğine bağlıyordu ama o zaman İtalya ve NATO'nun zirvesindeki birkaç kişiden başka kimsenin bilmediği neden Gladio'nun lideri olmasıydı.

Cossiga'nın siyasi kariyerinde dönüm noktası 16 Mart 1978'de İtalya'nın popüler siyasetçisi Aldo Moro'nun Roma'nın göbeğinde saldırıya uğrayıp kaçırılması oldu. Beş korumasıyla şoförünü öldürerek Moro'yu kaçıran Kızıl Tugaylar, hapisteki 13 militanın serbest bırakılmasını istediler. O sırada Başbakan Andreotti, İçişleri Bakanı ise Cossiga'ydı ve kesinlikle pazarlığa yanaşmadılar. 55 gün sonra ise Moro'nun delik deşik cesedi, Roma'nın göbeğinde, Hıristiyan Demokrat Parti ve Komünist Parti genel merkezlerinin arasındaki bir sokağa park edilmiş kırmızı bir Renault'nun bagajında bulundu. Cebinden de yeni Bakanlar Kurulu listesi çıktı. Moro, ilk kez yeni kabinesinde komünistlere de yer veriyordu. Cossiga korkunç cinayetin sorumluluğunu üstlenip istifa etti. Cinayette komünistlerin iktidara gelişini önlemeye çalışan ABD'nin yani Gladio'nun parmağı olduğu iddia edildi. Ama kanıtlanamadı.

Cossiga'ya gelince, bu korkunç cinayet zirveye tırmanışını engellemedi aksine istifa ettiği için halkın gözünde kahraman oldu ve bir yıl sonra seçimleri kazanıp başbakanlık koltuğuna oturdu. Ardından da 56 yaşında cumhurbaşkanlığına tırmandı. Gladio'nun üstündeki sis perdesi kaldırıldığı zaman Cossiga cumhurbaşkanıydı.

Cossiga, cumhurbaşkanlığından ayrıldıktan sonra tabii senatör oldu ama popüleritesini hiç kaybetmedi. Açıksözlü olduğu için İtalyanlar onu hep sevdiler, ona "sıradışı bir siyasetçi" diye baktılar. Ne zaman konuşsa sadece İtalya'da değil Avrupa ve hatta dünyada bile büyük tartışmalar yarattı. Hatta 11 Eylül 2001'de New York'taki İkiz Kuleler'e yapılan intihar saldırısını CIA ve Mossad'ın planladığını, ABD'nin böylece Irak'ı işgal ettiğini iddia edince büyük gürültü kopmuştu. İşte böyle bir siyasetçi bana iki gün randevu veriyordu ve muhakkak ki yakın tarihe ışık tutacaktı.

❖❖❖

Francesca Cossiga'yla Şubat 2009'da Roma'da buluştum. Öncelikle Vatikan'a beş dakika uzaklıktaki şık dairesindeki atmosferi aktarayım. Geniş salon son derece şık döşenmişti. 80 yıllık renkli siyasi hayatın yansıması gibiydi. Salonun bir duvarını tümüyle

kaplayan kütüphanenin raflarında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın kaderini çizen beş liderin imzalı fotoğrafları duruyordu. En önde dava arkadaşı Margareth Thatcher'ın siyah beyaz fotoğrafı dikkatimi çekti. Salonun ortasındaki geniş mavi kanepenin yanındaki sehpada ise Aldo Moro'nun gümüş çerçeve içindeki fotoğrafı duruyordu. Kanepenin arkasındaki sehpada İtalyan Cumhurbaşkanlığı flamaları sıralanmıştı. Duvarlar ünlü ressamların Cossiga'ya hediye ettiği tablolarla süslüydü.

Ben salonu incelemeye devam ediyordum ki, Cossiga iki yardımcısının kollarında yavaş yavaş yürüyerek salona geldi. Zor yürüyordu ama gözlerindeki zekâ pırıltısını hiç kaybetmemişti. Neşesi de yerindeydi. Konuşmaya başlar başlamaz güçlü bir hafızası olduğunu fark ettim. 30-40-50 yıl önceki olayları sanki dün yaşamış gibi anlatıyordu.

İki gün boyunca dört saat konuştuk. Soğuk savaş döneminin gizli yeraltı örgütü Gladio'yu nasıl kurduğunu ve nasıl sakladığını anlattı. Yani Sovyetler Birliği'ni çökerten "Derin" NATO'yu anlattı bana. Anlattıkları casus filmi gibiydi. Röportaj yayımlanmaya başlandıktan sonra büyük bir gürültü koptu. Bazıları beni Gladio'yu ve dolayısıyla da Ergenekon'u aklamaya çalışmakla bile suçladılar. Aslında benim ne kimseyi aklamak ne de suçlamak gibi bir niyetim vardı. Tek yaptığım Gladio'nun 50 yıl dünyadan gizlenen lideriyle konuşup Türkiye'deki kontrgerilla tartışmalarına ışık tutmaktı. O kadar!

Cossiga ile sohbetimizin ikinci gününde, Kemalistlerle AKP arasındaki siyasi kavgayı da uzun uzun konuşmuştuk ve Gladio'nun lideri bana bir kâbus senaryosundan söz etti. Aslında söylediği senaryonun beni çok şaşırttığını söyleyemem. Çünkü bu tür senaryoların sürekli yapıldığını biliyorum. Amerikan ve İngiliz Savunma Bakanlıklarının yanı sıra NATO ve birçok uluslararası düşünce kuruluşu dünyadaki siyasi gelişmelerle ilgili raporlar hazırlayıp iyi ve kötü senaryolar yazarlar. Karar mekanizmaları da bu senaryoları tartışarak alternatif politikalar üretirler. Ordu-AKP kavgasının giderek sertleştiği o günlerde de Batı başkentlerinde kuşkusuz Türkiye'yle ilgili birçok senaryo tartışılıyordu. Cossiga da hem süren kavgayı yorumluyor hem de kâbus senaryosunu anlatıyordu. Ama o günlerde Türkiye'de siyasi tansiyon öylesine yüksekti ki yayımladığımız takdirde komplo teorileri ortaya atılacaktı. Bu nedenle röportajı üç gün yayımladık, dördüncü günü yayımlamadık. Ama artık Soğuk Savaşın kilit adamının anlattıklarını sizlerle paylaşma zamanının geldiğine inanıyorum. Neden mi? Birkaç nedeni var.

Öncelikle Cossiga'nın analizleri hem oldukça objektifti hem de Ortadoğu'da ve Türkiye'de tarihin yeniden yazıldığı bu döneme ışık tutacak birçok önemli unsur içeriyordu. İkincisi, Türkiye için o günlerde nasıl kâbus senaryoları yazıldığını gözler önüne koyuyordu. Ve üçüncüsüyse derin NATO'nun karanlık koridorlarında yıllarca dolaşan bir siyasetçinin analizinin onunla birlikte gömülmesine gönlüm elvermedi. Bu çarpıcı açıklamaları Cossiga hayattayken yayımlamak isterdim ama olmadı. Cossiga 17 Ağustos 2010'da dünyaya veda ederken belki birçok sırrı birlikte götürdü. Ama dört saat süren söyleşimizdeki açıklamaları bile derin dünyaya ve Türkiye'ye önemli bir pencere açmamızı sağladı.

İşte Tarihe Işık Tutan Röportaj

Türkiye, hükümete darbe hazırlığı yaptığı iddia edilen Ergenekon soruşturmasına kilitlendi. Emekli generaller, ünlü gazeteciler, üniversite profesörleri, subaylar tutuklanıyor. İtalya'da benzer bir olay yaşandı. Bize İtalya'da ortaya çıkan derin devleti anlatır mısınız?

Evet, derin devlet ya da paralel devlet diyebiliriz. Her şey İkinci Dünya Savaşı'nda başladı. Winston Churhill Maliye Bakanı'na gizli bir örgüt kurulması talimatını verdi. Ama bildiğimiz istihbarat servisi değildi. İngilizlerin SOE'si (Special Operation Executive-Özel Harekât Servisi) Nazilerin içine sızmakla görevlendirildi. Amerikan OSS (Office for Strategic Services) adında altında kurulan gizli örgüt de istihbarat topluyordu. İkisinin benzer hedefleri vardı. İtalya'da da faaliyet gösteriyorlardı.

Savaştan sonra Özel Harekâtçılar paralel devlete nasıl dönüştü?

Aslında savaş bittiğinde İngiliz Servisi lağvedildi. Amerikan Servisi de lağvedildi ama İkinci Dünya Savaşı'ndaki yapı CIA'in temelini oluşturdu. Savaş sırasında doğrudan Başkan Roosevelt'le çalışan OSS'nin İrlanda kökenli Avukatı CIA'in de ilk başkanı oldu. CIA'de bir gelenek vardır. CIA başkanları örgütün içinden olmazlar. Mesela George Bush (ilk ABD başkanı) siyasetçiydi.

Ya Sovyetler'le Soğuk Savaş dönemi?

Soğuk savaş başlayınca, İngilizler Sovyetler'in Doğu Avrupa'yı işgalinin önlenemeyeceğini, buna karşı gizli bir örgüt kurulmasını teklif ettiler. Amerikalılarla birlikte SBN'yi (Stay Behind Nets) yani

Özel Harekâtçılar Ağı'nı kurdular. Bu yeni örgütler doğrudan orduya değil, istihbarat servislerine bağlıydılar.

Özel Harekâtçılar ne kadar NATO şemsiyesi altındaydı?

Şaşıracaksınız ama bu özel teşkilatın NATO'nun askeri kanadıyla ilgisi yoktu. Kuzey Atlantik Teşkilatı'la ilgiliydi. NATO askeri bir örgüttür. Mesela eski Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle NATO'dan ayrıldı. Ama ittifaktan ayrılmadı. Özel Harekât Teşkilatı tamamen siyasi kanada bağlıydı.

Özel Harekâtçılar ağı hangi ülkelerde kuruldu?

Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Norveç, Yunanistan ve Türkiye'de kuruldu, ama bağlantısız olan Avusturya, İsviçre ve İsveç'te benzer örgütler oluşturuldu. En güçlü olan Almanya'dakiydi. NATO ülkelerindekilerle bağlantısız ülkelerdeki gizli örgütler sürekli temas halindeydi.

Türkiye Gladio'nun Koordinasyon Komitesindeydi

NATO'nun en uç karakolu olan Türkiye'deki Gladio'nun özel rolü neydi?

Türkiye'de de Gladio'ya çok benzeyen bir örgüt kuruldu. Ama Avrupa merkezli yapının biraz uzağındaydı Türkiye, Gladio'nun koordinasyon komitesindeydi ama siyasi komitede yoktu. Yani daha bağımsız bir yapıdaydı. Türkiye Gladio'ya ancak bir savaş çıkması halinde katılacaktı. Ama tatbikatlar organize eden komitede de değildi. Diğer Avrupa ülkeleri birbirlerinin operasyonlarını biliyorlardı ama Türkiye dışarıdaydı. Örneğin Fransız ve İtalyan Gladiosu gizli tatbikat yaptığı zaman Türkiye katılmıyordu. Çünkü Türkiye uzakta kalıyordu.

Türk Gladio'nun önde gelenleri kimlerdi?

SBN'in merkezi bir komutanlığı yoktu. Bu nedenle ben Türk Gladiosu'ndan kimseyle görüşmedim. Ama şunu söyleyebilirim, Türkiye her zaman özel bir konumdaydı. Hiçbir zaman Türkler NATO'yu Türkiye'nin içişlerine karıştırmadılar.

Soğuk savaştan sonra Gladio'nun İtalya'da ve diğer ülkelerde lağvedildiği söylendi. Türkiye'de devam etti mi?

Elimde kanıt yok ama sanki Türk ordusu Gladio'yu laik devleti korumak için devam ettirmiş gibi görünüyor.

45 yıl önce İtalya'da teşkilatı ne zaman ve nasıl kurdunuz? Nasıl örgütün başına geçtiniz?

1954 yılında kurduk. Ben kuruluşundan bir süre sonra Savunma Bakan Yardımcılığına atandım ve 5. departmandan da sorumlu oldum. 5. departman Özel Harekât Teşkilatı'ydı ve çok gizliydi. Ordu İstihbarat Teşkilatları, Özel Harekât Teşkilatı'na istihbarat aktarıyorlardı. Ama Özel Harekâtçılar orduya bilgi vermiyordu, sadece hükümete bilgi veriyordu.

Yani bütün bakanlar gizli örgütlenmeyi biliyordu.

Hayır, bütün bakanlar bilmiyordu. Sadece Başbakan, Dışişleri Bakanı, Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı ve İstihbarat Başkanı biliyordu. Zaten istihbarat Savunma Bakanı'na bağlıydı. İçişleri Bakanlığına bağlı olan küçük bir istihbarat teşkilatı vardı. Onlar da Özel Harekâtçıları biliyordu. Örgütün şemasını kasada saklıyorduk ama ben örgütün başında olduğum için şemada bulunan herkesi tek tek biliyordum.

Maliye Bakanı'nın bilmemesi çok garip değil mi? Para akışı Maliye Bakanlığı'ndan geçmiyor muydu?

Gladio'nun lideriyle ölümünden kısa bir süre önce Roma'da iki gün boyunca dört saat konuştum. Türkiye Ergenekon depremini yaşıyordu. Röportajı yayımlamaya başlayınca büyük gürültü koptu. O zaman Cossiga'nın sakladığım siyasi bir kehaneti de vardı... *Roma, 17-19 Şubat 2009*

Maliye Bakanı da bilmiyordu. Özel Harekât'ın tamamen ayrı bütçesi vardı. Fonlar İstihbarat Teşkilatı'nın bütçesinin içindeydi. Maliye Bakanlığı, parayı İstihbarat Teşkilatı'na veriyordu. Ama Gladio'ya verildiğini bilmiyordu. Bunu sadece Savunma Bakanlığı biliyordu. Bütçede çok gizli ibaresiyle "Özel Teşkilat'a tahsis edildiği" yer alıyordu. İstihbarat bütçesindeki hangi fonun Özel Harekât'a verileceğini Savunma Bakanı biliyordu.

Teşkilatı nasıl öğrendiniz?

Savunma Bakan Yardımcısı olduğum zaman İstihbarat Servisi beni davet etti. Çok gizli bir brifing verdiler. "Size anlatacaklarımız çok gizlidir. Listesini vereceğimiz kişiler dışında kimseyle konuşamazsınız," dediler. Operasyonlardan sorumlu olmayacağımı söylediler. "Sadece siyasi ve idari işlerden sorumlusunuz," dediler. Sadece cumhurbaşkanı, başbakan, başbakanlık müsteşarı, dışişleri, savunma ve içişleri bakanları ve istihbarat teşkilatının başkanı ve jandarma genel komutanı dışında kimseyle konuşamazsınız dediler. Bunun dışında kimseye hiçbir şey söylemememi istediler. Ve bir belge imzaladım.

Gizli Karargâh Sardunya'daydı

Özel Harekât'ın gizli karargâhı ya da merkezi neredeydi?

Sardunya adasındaydı. Brifingden sonra beni Özel Harekât'ın karargâhına ve eğitim merkezine götürdüler. İstihbarata ait bir uçakla Sardunya'ya uçtuk. Uçak sivil uçak gibiydi. Resmi olduğunu gösterecek hiçbir işaret yoktu. Havaalanında otomobillerle değil helikopterle esas karargâha uçtuk. Helikopterin de üzerinde hiçbir işaret yoktu.

Teşkilatın nasıl bir yapısı vardı?

Sürekli bir yapısı vardı. Savunma Bakanlığı'nın gizli 5. dairesinde çalışıyordu. Yaklaşık elli kişilik bir askeri personeldi bu. Diğer bütün görevliler, kadın ya da erkek tamamen gönüllülerden oluşuyordu. Bu gönüllüler eski subaylar, rezerv askerler, eski direnişçiler arasından seçildi. Bunlar seçilirken komünist ya da faşist olmadıklarına bakılıyordu. Gönüllülerin arasında üç tane de milletvekili vardı. Bölgesel yönetimlerden çalışan sade insanlar da vardı.

Hücreler mi kuruldu?

Evet, hücreler kuruldu. Gönüllülere bu hücrelerde görev verildi. Bu hücreler çatışma bölgelerinde görevliydi. Çatışma alanları Kuzeydoğu İtalya'nın Varşova Paktı ülkeleriyle sınır bölgesiydi.

Özel Harekâtçıların görevi neydi?

Sovyetler'in kontrolü altına giren ülkelerde KGB'nin kontrolü altına giren yerel yöneticiler ele geçirilecekti. Bu ülkelerde yönetimlere sızmak ilk hedefti. KGB'nin kontrolündeki yöneticiler etki altına alınacak ve Batıya kaçmalarına yardım edilecekti. Yani hem yönetimlere sızılacak hem de yönetimlerde kopma sağlanacaktı. Çok ender durumlarda da sabotajlar düzenlenecekti.

Teşkilata katılanlar nasıl insanlardan seçildiler?

Seçilenler önemli ve tanınmış insanlar değildi. Sade vatandaşlardı. Çünkü tanınmış siyasiler seçilseydi Sovyetler hemen tespit edebilir ve tutuklardı. Doktorlar, banka çalışanları, öğretmenler, alt kademedeki sendikacılar gibi.

Türkiye dahil sekiz NATO ülkesi ve üç tarafsız ülkedeki Özel Harekâtçıların merkezi neredeydi?

Merkez Brüksel'deki Shape karargâhıydı. Ama size şaşıracağınız bir şey söyleyeyim. NATO, Avrupa Müttefik Kuvvetleri'nin Amerikalı Komutanı'nın Özel Harekât bağını bilmiyordu.

Ama Amerikalı General bütün Avrupa'daki NATO kuvvetlerinin başı değil mi?

Öyle ama örgütü Amerikalı General bile bilmiyordu. Tamamen gizliydi. Sadece NATO Genel Sekreteri biliyordu.

Para CIA'den Geldi

45 yıl örgütü saklamayı başardık dediniz. Nasıl başardınız?

Çünkü bütçede bütün fonlar İstihbarat Servisine verilmiş görünüyordu. Ama hiçbir zaman Özel Harekât için verildiği belirtilmiyordu. Amerika'da da CIA'ye bütçe verilir. Ama CIA bunları nerede harcadığını bildirmez. Özel Harekât örgütü sırasında iki istihbarat teşkilatı vardı. Biri askeri istihbarattı. Bu büyüktü. Diğeri de içişleri bakanlığının bünyesindeydi. Bu ise çok küçüktü.

İtalyan istihbarat servisi kaç yıl Savunma Bakanlığı'na bağlı kaldı?

2007'ye kadar Savunma Bakanlığı'na bağlıydı. Türkiye dahil birçok NATO ülkesinde istihbarat teşkilatlarını CIA'in kurduğu biliniyor.

Fonlar da CIA'den geliyordu değil mi?

CIA'den para alırsınız ama hiçbir zaman bunu açıkça söylemezsiniz. Ama şunu söyleyeyim, bu örgütün esas beyni İngilizlerdi, Amerikalılar değil. İtalya'daki Gladio'ya para Amerikalılardan geldi.

Özel Harekâtçılar birbirini tanıyor muydu?

Hayır, tanımıyordu. Sardunya'ya eğitime gittikleri zaman hiçbirisi diğerini tanımıyordu. Eğitim verenler ordudan bile olsa askeri kıyafetlerle eğitim vermiyorlardı. Ayrıca nerede eğitildiklerini bile bilmiyorlardı çünkü pencereleri karartılmış uçaklarla Sardunya'ya getirilip yine aynı uçaklarla geri götürülüyorlardı. Nerede olduklarını bilmiyorlardı. Sardunya'daki eğitim merkezinde halen İstihbarat Servisi elemanları eğitiliyor.

Tatbikatlar da Sardunya'da mı yapılıyordu?

Evet, tatbikatlar sırasında yaşanan tatsız olaylar da oldu. İçişleri bakanlığım sırasındaydı. İngiliz Özel Harekâtçılarıyla Sardunya'da gizli bir tatbikat yapılıyordu. Savaş oyununa göre, Sovyetler Sardunya'yı işgal ediyor. İngilizler paraşütlerle iniyor. Sardunyalı gençler onları görüyor ve paralarını çalmak istiyorlar. Özel Harekâtçılar sert tepki gösteriyor. İngiliz Özel Harekâtçılar daha da sert karşılık veriyor ve bir İtalyan genç öldürülüyor. İtalyan polis İngiliz Özel Harekâtçı'yı tutukladı. Olay bana intikal etti. Derhal bırakın dedim. İngiliz serbest bırakıldı.

Beni Aldo Moro Seçti

Böyle gizli bir örgütün başına sizi kim getirdi?

Aldo Moro seçti. O sırada Savunma Bakanı Tremeloni'ydi ama böyle bir örgüte karışmak istemedi. Ben doğrudan Aldo Moro'yla görüşüyordum. Zaten bu örgütün kurulmasına izin veren de Aldo Moro'ydu.

Aldo Moro bu görev için neden özellikle sizi seçti?

Çünkü Aldo Moro bana çok güveniyordu. İkimiz de aynı Katolik örgütün içindeydik. Ona hep Aldo diye hitap ettim. Çok yakındık. Beni seçmesinin ikinci nedeni, o sırada Hıristiyan Parti üç genç siyasetçi seçti. Biri uluslararası ilişkilerde, diğeri iç güvenlik konularında uzmanlaşacaktı. Üçüncü siyasetçi de bendim ve benim Savunma ve İstihbarat alanında uzmanlaşmam istendi. Üçümüzü de Amerika'ya gönderdiler. Amerika'da genç liderler programına katıldım.

Bu programa katılan ve savaş sonrası Avrupa'sının yapılanmasında rol oynayan ünlü isimler var mı?

Evet var. Margareth Thatcher, Helmut Kohl, Helmut Schmidt, Gisgard D'estaing... Hepimiz çok gençtik.

Gladio'ya dönersek, Gladio savcıların büyük çabaları sonucunda ortaya çıkartıldı. İtalyan Özel Harekâtçıları yargılandı. Eğer bu kadar masum bir örgütse neden yargılandılar?

Bakın Gladio'nun tek soruşturulduğu ve su yüzüne çıkartıldığı ülke İtalya'dır. Sekiz ülkeden sadece İtalyan Özel Harekâtçıları yargılandı. Ama hepsi serbest bırakıldı. Parlamentoda kurulan Komisyonlar da yaptıkları soruşturma sonucunda, Gladio'nun yasal bir örgüt olduğuna ve hiçbir iç siyasi komploya karışmadığına karar verdiler.

Türkiye'de toprak altına gömülen silahlar bulundu. İtalya'da da soruşturma sırasında benzer silahlar toprak altında bulundu. Bu silahların kaynağı neydi?

Evet, bunlar Özel Harekâtçılara jandarmanın stoklarından verilen silahlardı.

Andreotti NATO'ya İhanet Etti

Siz sonuna kadar gizlemeye çalıştınız. Savcılar ve polis silahların gömüldüğü yerleri nasıl buldular?

Önce bazı komünistler gömülü silahları buldular ve savcılara bildirdiler. Ondan sonra da Andreotti Gladio'yu açıkladı. Ama müttefiklerimize bir şey söylemedi, açıklayıverdi. Açıkladığı zaman müttefiklerimiz çılgına döndü. Açıklamaması gerekiyordu. NATO ittifakının gizli bilgilerini açıklayarak müttefiklere ihanet etti. Ben o sırada İngiltere'ye gitmiştim. İngiliz Başbakanı Major bana "Andreotti neden açıkladı? Niye yaptı?" diye sitem etti.

Cumhurbaşkanıydınız. Başbakan Andreotti'ye "Açıklamayın," demediniz mi?

Andreotti bana geldi. Parlamentoya Gladio'yu açıklayacağını söyledi. Ben de ona "Müttefikler de açıklanmasını kabul ettiler mi?" diye sordum. "Evet, ettiler," dedi. Halbuki hiçbir müttefike söylememişti.

Yani hata mı yaptı, yoksa size yalan mı söyledi?

Andreotti hiç hata yapmaz (gülerek). Bunu açıklarken bir hedefi vardı. Andreotti, her zaman böyle bir gizli örgüte ihtiyaç olmadığını düşündü. NATO ittifakına da inanmadı. İtalyan ordusuna bile inanmadı. Savunma bakanıydı ama subayların rütbelerini bile bilmezdi. Hiç ilgi duymadı. "Bütün bunlar aptalca şeyler," derdi. Andreotti'nin komünistlerle ilişkilerini düzeltmek için Gladio'yu açıkladığına inananlar da oldu. Andreotti Tanrı'dan ve kiliseden başka hiçbir şeye inanmaz. Andreotti, sadece kilisenin hizmetindedir.

Yani Gladio'nun gizli olmasına rağmen yasal çerçevede kaldığını savunuyorsunuz. Örgütün içinde yasadışı işler yapan bir başka derin Gadio olamaz mı?

Hayır, hayır... Kesinlikle olmadı.

Kanıt bulunamadı ama Moro'yu Kızıl Tugaylar'a sızan Gladio'cular öldürdü diyenler de de var.

Bu tamamen bilimkurgu. Bakın o sırada İtalyan İstihbarat Teşkilatı'yla Özel Harekâtçılar aynıydı. Moro İstihbarat Servisi'nin de en tepesindeydi. Ve Özel Harekâtçıları da yaratan oydu. Yani Moro, Gladio'yu yarattı. Ama Moro o sırada Moskova yanlısı İtalyan komünistlerine Bakanlar Kurulu'nda yer vermeye hazırlanıyordu. Bir Amerikalı CIA ajanı "Moro'yu kurban ettik," dedi.

Bu açıklamayı yapan ajan CIA'den atıldı.

Ama o sırada Moro komünistlerle tarihi bir uzlaşmaya gidiyordu.

Sovyetlerin yayılmasına karşı kurulan Gladio, Moro'yu öldürüp komünistlere iktidar yolunu kapatmış olamaz mı?

Kızıl Tugaylar, Komünist Parti'nin Hıristiyan Demokratlarla anlaşma yapıp halka ihanet ettiğini düşündüler. Moro'nun öldürülmesinden sonra tarihi uzlaşmayı durduran da Komünist Parti'nin lideri oldu. Moro kaçırıldığı zaman benim Kızıl Tugaylar'la pazarlık yapıp Moro'yu kurtarmamı isteyenler oldu ama Komünist Parti buna karşıydı. Komünist Parti Kızıl Tugaylar'ın büyük tehlike olduğunu düşünüyordu.

Moro'yu öldüren Kızıl Tugaylar'ın militanları hâlâ hapiste mi?

Hayır, Moro'yu öldüren liderleri 20 yıl yattıktan sonra serbest bırakıldı. Hapiste Kızıl Tugaylar'dan kimse kalmadı.

Ama Gladio'yu çökerten savcı olarak tanınan Felice Casson Gladio'nun bazı sabotaj olaylarına karıştığını söylüyor.

Casson böyle düşünüyor ve söylüyor ama diğer yargıçlar bu kanıya varmadılar.

Ergenekon soruşturması sırasında yaşananlarla Temiz Eller operasyonu sırasında yaşananlar arasında da bazı benzerlikler var. Temiz Eller operasyonunda da polis sabahın erken saatlerinden evleri basıp birçok kişiyi tutuklamıştı. Bizde de benzer baskınlar ve tutuklamalar oluyor. Siz arada bir benzerlik görüyor musunuz?

Ergenekon'la Temiz Eller arasında hiçbir ilişki yok. Temiz Eller operasyonu siyasi partilerin karıştığı rüşvet olayları ve siyasi partilerin içindeki yolsuzluklarla ilgiliydi. Mesela Di Pietro bir polis memuruydu ve suçu kanıtlanmadı ama gençken muhtemelen sivil istihbarat servisinde çalışıyordu.

Gladio tamamen lağvedildi mi?

Avrupa'da Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte tamamen ortadan kalktı. Gladio'da görev yapanlar şimdi 70 yaşında. Ben 36 yaşında girdim. Aslında örgütün esas adı SBN'di. Gladio operasyon planıydı. Bütün Avrupa'yı kapsıyordu.

❖❖❖

Cossiga'yla röportajın şimdiye kadar sakladığım röportajın son bölümüne gelince! İşte Gladio'nun gizli liderinin ilk kez okuyacağınız Ordu-AKP kavgasına bakışı ve kâbus senaryosu:

Türkiye'de aylardır, Türk Gladio'su denilen Ergenekon adlı bir örgüte karşı kapsamlı bir soruşturma sürüyor. Emekli generaller, Özel Harekâtçılar, sendikacılar, profesörler, ünlü gazeteciler evlerinden alınıp tutuklanıyor. Ergenekon soruşturmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bakın Avrupa gazeteleri Ergenekon soruşturmasına neredeyse hiç yer vermiyor.

Ben yaşadıklarınızın Türk ordusuyla ılımlı İslam partisi ve hükümet arasındaki bir çatışma olduğunu düşünüyorum.

Türkiye'nin Sorunu Laikliği Yumuşatmak

Neden?

Ordunun radikal İslama karşı gereken hassasiyeti göstermemekle suçlandığını biliyoruz. Türkiye'deki Batı hedefleri, İslami terörün de hedefi haline geldi. Örneğin İtalyan Başkonsolosluğu saldırıya uğradı. Türk İstihbarat Servisi, Türk Hükümeti'nin İslami terörü desteklemediğini ancak göz yumduğunu düşünüyor. Türkiye'nin sorunu, Atatürk'ün başlattığı katı laikliği yumuşatmaktır. Türk Anayasası'nda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin özel bir yeri var. Ordu Atatürk devrimlerinin koruyucu durumunda. Türkiye'de iki askeri darbe oldu. Türk ordusu müttefiklerine bunun Anayasal görevleri olduğunu bildirdi.

Yani "Darbeler sorun olmadı, müttefikler anlayışla karşıladı" mı diyorsunuz?

Evet, ordunun Anayasa'daki yerini müttefikler anlıyor. Bence bugün Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin önündeki engel ordunun konumundan daha fazla ılımlı Müslüman hükümete yönelik kaygı ve kuşku.

Biz Türkiye'de yıllardır ordunun siyaset üzerindeki gölgesini tartışıyoruz. Siz Türk ordusuna nasıl bakıyorsunuz?

Kemal Atatürk modern Türkiye'yi yarattı. Laikti ve Hür Mason Teşkilatı'na mensuptu. Çok iyi bir kumandandı. Almanya'yı çok iyi biliyordu. Her devrimci gibi katı bir laikti. Türkiye'yi kurarken siyaset ve dini kesin çizgilerle birbirinden ayırmaya özen gösterdi. Atatürk de Jön Türkler'den geliyordu. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk toplumunun en seçkin ve eğitimli sınıfı askerlerdi. Çok seçkin olan bu sınıf Avrupa kültürüne çok yakındı ve bu sınıfla halk kitleleri arasında da bir uçurum vardı. Atatürk Avrupalı Türkiye'yi yaratmak istedi. Böylece orduyu Türkiye'de en güçlü sosyal sınıfa dönüştürdü. Ama ordu modern Türkiye'de bir engel oluşturmaya başladı. Bugün hâlâ modern Türkiye'nin ordunun koruması altında olduğu görülüyor. Türkiye'de modern İslami parti seçimleri kazanınca, ordunun gözetiminde olduğu için dikkatli adımlarla ilerlemeyi tercih etti. Yargı da ikiye bölündü. Yargının yarısı ordunun çizgisinde oldu, diğer yarısı ise hükümete yaklaştı.

Sizce de Türkiye'de laiklik tehdit altında mı?

Öncelikle şunu belirteyim. Türkiye'nin laik yapısı liberal değil. Neden türban takan genç kızların üniversiteye girişini engelliyor-

lar anlamıyorum. Türban takmaya zorlayan bir yasa ne kadar antidemokratikse, türbanı yasaklayan uygulamalar da o kadar antidemokratik. Herkes dini görüşlerini de, herhangi bir dine inanmıyorsa da inanmadığını özgürce açıklayabilmelidir.

Türkiye'nin laiklik anlayışı daha çok Fransa'ya yakın değil mi?

Evet, Jack Chirac da Fransa Cumhurbaşkanı olduğu sırada devlet okullarında dini simgelerin kullanılmasını yasaklamıştı. Ama İngiliz ve Amerikan laiklik anlayışında bu kabul edilemez. İtalya'da da isteyenlerin dini inançlarına göre giyinmeleri serbesttir. Okullarda da Müslüman kızlar isterlerse türban takabiliyorlar. Hatta Vatikan'a bağlı olan okulda bile Müslüman kızlar türban takıyorlar.

Sizce Ergenekon soruşturmasıyla AKP hükümetini devirmek isteyen bir darbe girişimi mi gün ışığına çıkartıldı?

Türkiye'de neler oluyor tam bilemiyorum. Belki Türkiye'deki durum farklı. Ama Türkiye'de ılımlı Müslüman bir parti iktidarda. Bildiğim kadarıyla Avrupalı liderler, yarın, Türk Cumhurbaşkanı ve Başbakanı'nın Türk ordusu tarafından devrildiğini ve öldürüldüğünü duysalar şaşırmazlar. Ben de üzülürüm ama şaşırmam. Çünkü Türkiye'deki en güçlü İslami olmayan güç Türk ordusudur. Eğer Türk ordusu ılımlı bir Müslüman olan Cumhurbaşkanı'nızın Türkiye için tehlike oluşturduğuna karar verirse muhtemelen onu devirirler ve öldürürler. Türkiye'de sonunda ne olacak biliyor musunuz? Türk Silahlı Kuvvetleri, başbakanı, bakanları, siyasetçileri ve savcıları tutuklayacak. ABD devreye girecek ve AKP'lileri korumak için alıp ABD'ye götürecek.

Şaka mı yapıyorsunuz?

Hayır, yapmıyorum. Amerika bir içsavaşı önlemek için devreye girecektir. Ben televizyonda İslami partiyi destekleyen kalabalıkları ve karşı olanları gördüm. İslami partiye karşı çıkanların elinde Türk bayrakları ve Atatürk posterleri vardı. Büyük mitinge katılanlar daha sonra Atatürk'ün mozolesini ziyaret ettiler. Şimdi ABD ve İngiltere, Obama başkan olduktan sonra da İsrail'i desteklemeye devam ediyor. Türk hükümeti ise İsrail'e karşı bir tavır ortaya koydu. Bu koşullarda, Türkiye'nin AB'ye girmesine izin verilmeyecektir. Hatta Türkiye mevcut politikasını sürdürürse, ilerde NATO'dan bile ayrılabileceğini düşünüyorum.

Türkiye'nin geleceği açısından çok karanlık bir tablo çizdiniz.

Soğuk Savaş döneminde Türkiye için tehdit Sovyetler Birliği'ydi. Soğuk Savaş sona erince Türk ordusu açısından tehdit artık dışarıda değil içerdeydi. İslami irtica tehdidi ortaya çıktı. Hiçbir zaman Türk ordusunda koyu dindar bir general görev yapamaz. Yoktur. Ordu daima güçlü bir İslam yönetimini hiçbir zaman istemeyecektir ve engellemeye çalışacaktır. Ama bütün dünyadaki İslami hareket güçlendiği için Türkiye'de de giderek güçlenen bir İslami hareket ortaya çıktı. Ben, Türkiye'de laiklerle İslami kesim arasında şiddetli bir çatışma hatta içsavaşın çıkmasından kaygı duyuyorum.

Türkiye'nin NATO'dan bile ayrılabileceğini söylediniz. Neden ayrılsın ki?

Çünkü Türkiye, İslam dünyasında lider olmak istiyor. Ama İslam dünyasında lider olmadan önce, Arap dünyasındaki bazı yönetimlerin ortadan kalkması lazım. Aksi takdirde Türkiye ile bu Arap ülkeleri arasında çatışma çıkacaktır. Ama yine de her şey Obama'ya bağlı. Unutmayın ki Obama 20 yaşına kadar Müslümandı. Obama Müslüman ülkelerle özel bir ilişki kurulabileceğine inanıyor.

Türkiye NATO'dan çekilirse bunun Avrupa ve Batı ittifakı açısından bazı olumsuz sonuçları olmaz mı?

Batı ittifakı açısından ciddi bir sonucu olacağını zannetmiyorum. Sadece tek bir tehlike ortaya çıkabilir, o da, terörü açıkça olmasa da el altından destekleyen Pakistan, Suriye, Ürdün gibi ülkelerle Türkiye yakınlaşabilir. Zaten Türkiye'nin mutlaka AB'ye alınmasını savunan ülkeler bu tehlikeye işaret ediyorlar. Eğer almazsak Türkiye radikal İslama kayabilir diyorlar.

Türkiye AB'ye üye alınırsa doğal olarak hem daha esnek bir laiklik anlayışı hem de demokrasi korunmuş olmayacak mı?

Berlusconi de bu görüşü savunuyor.

Türkiye Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı en uç karakoldu ve stratejik önemi çok fazlaydı. Soğuk Savaş'tan sonra önemi azaldı mı?

Evet, Soğuk Savaş bittikten sonra Türkiye'nin önemi azaldı.

Ama NATO'da yeni tehdit algılaması olarak uluslararası terör kabul edildi. Yani adı konmasa da İslami terör tehdit olarak görülüyor. NATO, Afganistan'da Taliban ve El Kaide terör örgü-

tüyle savaşıyor ve Türkiye de NATO'da nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan tek NATO üyesi olarak bu savaşta ittifaka güçlü destek veriyor.

İslami terör Sovyet tehdidinden daha farklı. Unutmayın ki, Ruslar da İslami teröre karşılar. Çeçenya'da bunu gösterdiler. Rus İstihbarat Servisi dünyadaki en iyilerinden biridir. Batı ülkelerinin istihbarat servisleriyle İslami teröre karşı işbirliği yapıyorlar. Avrupa'daki en güçlü sağ hükümet olan İtalyan hükümeti bile Rusya'yla işbirliği yapıyor.

Sizce Obama Türkiye'nin NATO'dan ayrılmasına izin verir mi?

Obama şu anda İtalya'nın ya da Türkiye'nin nerede olduğunu bile bilmiyor! (Gülerek.)

Roma, 17-18 Şubat 2009

SONUÇ

Francesca Cossiga'yla ölümünden kısa bir süre önce yaptığım bu röportaj meslek hayatımın rekoruydu. Tarihi bir röportaj oldu çünkü Cossiga, NATO'nun hâlâ resmen kabul etmediği, Sovyetler Birliği'nin olası bir saldırısına karşı kurulan ve esas adı SBN olan örgütü anlattı. Hem dünyanın son 60 yılına hem de geleceğe ışık tuttu. Kısacası Cossiga, iki yıl önce Soğuk Savaş'ın ardından hayata geçirilen Büyük Avrupa projesinden sonra Ortadoğu'nun yeni tasarımının da ilk işaretlerini verdi. Şaşırtıcı değil mi?

Ankara, 11 Eylül 2011

Son Söz: Gladio'nun Kısa Hikâyesi

Son noktayı koymadan önce, 1970'lerden itibaren üzerinden sis perdesi kaldırılmaya başlanan Gladio'nun hikâyesini de aktarayım. Kılıç anlamına gelen Gladio, 7 NATO ülkesiyle bazı Avrupa ülkelerinde farklı adlarla kuruldu. Örgütün en güçlü olduğu Almanya'daki diğer adı Gehlen Harekâtı'ydı. Fransa'daki adı ise Rüzgârgülü'ydü. Eski Cumhurbaşkanı François Mitterand'ın yakın dostlarından biri olan François de Graussoure tarafından kurulmuştu. İngilizler Gladio'ya "Secret British Network" yani İngiliz Gizli Ağı diyorlardı. "Glaive" adındaki Belçika Gladiosu ise SGR

Askeri Gizli Servisi'nin alt bölümü olan SDRAB'nin koruması altında kuruldu. Sivil "Glaive" nüvesi sekiz aktif ve on emekli subaydan oluşuyordu. Belçika'da da gizli örgüt, 80'li yıllarda sorumlusu belli olmayan terörist eylemlere askerlerin karıştığı kuşkusuyla ortaya çıktı. Örgüte Hollanda'da "NATO Command" deniyordu. Yunanistan'da Gladio benzeri bir kontrgerilla örgütünün varlığından ilk söz eden ise Eski Sosyalist Başbakan Andreas Papandreu oldu. İsviçre'de NATO'ya bağlı bir yeraltı ve provokasyon örgütü olarak çalışan ve varlığından İsviçre Federal Parlamentosu'nun dahi haberdar olmadığı gizli örgüt ise P26 ve buna bağlı olarak çalışan gizli haber alma teşkilatı P27'ydi. Avusturya'da da faaliyet gösteren örgütü ise eski İçişleri Bakanı Franz Olah'in kurduğu söylendi. İtalya dışında hiçbir ülkede örgütün faaliyetleriyle ilgili soruşturma açılmadı. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Gladio'ların dağıtıldıkları açıklandı.

Gladio İlk Kez Nasıl Su Yüzüne Çıktı?

Örgütün ilk kez nasıl ortaya çıkmaya başladığına gelince... Soruşturma Savcı Felice Casson'un 1972 yılında üç jandarmanın ölümüne yol açan Paeteano köyündeki bomba olayına ait dosyayı 12 yıl sonra yeniden açmasıyla başladı. Casson, önce saldırıdaki adli soruşturmanın eksik yapıldığını, Marco Morin isimli bir emniyet görevlisi patlayıcı uzmanının yalan ifade verdiğini ortaya çıkardı. Ardından da eylemde kullanılan bombanın sadece askerlerde bulunduğunu saptadı ve 1970-80 yılları arasında meydana gelen binlerce terör olayında gizli bir örgütün parmağı olduğu kuşkusuyla soruşturmayı derinleştirdi. Kuşku duyulan eylemlerin en büyüğü, 85 kişinin ölümüyle sonuçlanan Ağustos 1980'deki Bologna tren istasyonundaki patlamaydı. Casson telefon dinlemeleriyle soruşturmasını genişletirken, bazı emekli subaylar, iş dünyası, medya ve hatta yargı mensupları bile gözaltına alındı. Bu arada Kuzey İtalya'da toprağa gömülü silahlar da bulununca düğüm çözülmeye başlandı. Sonunda, dönemin Başbakanı Giulio Andreotti, önce reddettiği gizli örgütün varlığını kabul etmek zorunda kaldı. O sırada Francesca Cossiga ise cumhurbaşkanıydı. Bu arada İtalyan Senatosu da bir Komite kurup terör olaylarını araştırmaya başladı. Sonunda Andreotti Komisyon'a ve Savcı'ya araştırmalarında her türlü yardımı yapacağına söz verdi ve Savunma Bakanlığı'ndan da bir rapor hazırlamalarını istediğini açıkladı. Ekim 1990'da, Savunma Bakanlığı 10 sayfalık rapor hazırladı. Raporu Senato'ya sunan

Andreotti Soğuk Savaş boyunca İtalya'da Gladio adlı bir gizli ordunun aktif olduğunu ve bu ordunun hâlâ varlığını sürdürdüğünü açıkladı. Böylece, örgütün ikisi kadın 622 kişilik "hücre liderleri" listesi de ortaya çıkıyordu. Her hücrenin liderinin belli sayıda Özel Harekâtçıyı yönettiği, tüm ülkede Gladiocuların sayısının 15.000'e yaklaştığı da saptandı. Son aşamasına iki ismin vereceği belgeler ve ifadeler bütün düğümü çözecekti. Bunlardan ilki Genelkurmay Askeri İstihbarat Başkanı General Inferilli, ikincisi ise Askeri İstihbarat Daire Başkanı Amiral Martini'ydi. Ancak iki kilit isim de, örgütün hiçbir terör eylemine karışmadığını savundular. Arşivlerdeki incelemede de örgütün terör eylemlerine karıştığına ilişkin kesin bir kanıt bulunamadı. Ve böylece hiçbir Gladio'cu hapse atılmadı. Tüm Avrupa'yı sarsan soruşturmada Gladio 45 yıl sonra gün ışığına çıktı ama terör eylemleri tam olarak aydınlatılamadı. O sırada, Sovyetler Birliği parçalanıp Varşova Paktı çökünce NATO için Gladio'ya ihtiyaç kalmadı ve ortadan kaldırıldı. Böylece Avrupa'da bir dönem kapanmış oldu.

Gladio ve Temiz Eller Arasında Bağ Var mıydı?

Bir ayrıntı daha; biz Ergenekon soruşturmasının tozu dumanı arasında, İtalya'daki Gladio ve Temiz Eller davalarını karıştırıyoruz. Temiz Eller Gladio'dan tamamen farklı bir soruşturmaydı. Gladio soruşturması, Soğuk Savaş döneminde kurulan devlet içindeki gizli bir örgütle ilgiliydi. 1984 yılında Savcı Fellice Casson'un 12 yıl önceki bir bombalama olayı dosyasını yeniden açıp devlet içinde gizli bir örgütün olduğunu saptamasıyla derinleştirildi.

Casson, cesur soruşturma sonunda 45 yıl gizli kalan örgütü 1990 yılında ortaya çıkartı ve çökertti. Savcı, 1970-80 yıllarında Gladio'nun İtalya'daki terör eylemlerine bulaşıp bulaşmadığını altı yıl soruşturdu ancak bir sonuç alamadı. O dönemdeki terör eylemleri tam olarak aydınlatamadı ancak yine de Casson'un verdiği büyük mücadele sonunda Avrupa'daki diğer Gladio örgütleri de su yüzüne çıktı ve tarihe gömüldü. Temiz Eller operasyonuna gelince, İtalyancasıyla "Mani Pulite" 1992 yılında Sosyalist Partili bir sanatoryum müdürü rüşvet alırken yakalanınca başladı. Milanolu savcıların başlattığı hareketin sembolü, güçlendirilmiş yetkileriyle, ünlü savcı Antonio di Pietro'ydu. Savcı Pietro ise devleti yolsuzluk ve rüşvetten temizlemek için cesur bir mücadele verdi. Temiz Eller soruşturması, siyaset, bürokrasi, iş dünyası ve mafya arasındaki karanlık ve karmaşık ilişkileri

gözler önüne sermesi bakımından önemliydi. Temiz Eller operasyonunun savcısı Antonio Di Pietro, 7 bin 417 kişi hakkında suç duyurusunda bulundu. Bunlardan 4 bin 436'sı için yasal işlem başlattı, 463 parlamenterin dokunulmazlığının kaldırılması için girişimde bulundu. 911 işadamı ve 2 bin 993 kamu görevlisini adalet önüne çıkardı. Aralarında eski Başbakan Bettino Craxi'nin de bulunduğu 12 eski bakan veya parlamenter hakkında tutuklama kararı verildi, milyonlarca dolarlık rüşvet olayları ortaya çıkarıldı. Ve sonunda soruşturma kapsamına alınanların sayısı 1300 kişiye ulaştı. Bunların arasında 4 başbakan, 25 bakan, 100 üst düzey bürokrat, 400 milletvekili de vardı. Yani, yıllarca süren Temiz Eller operasyonunda Savcı Di Pietro ise İtalya'yı siyasetin ve devletin derinliklerine kadar işleyen rüşvet ve yolsuzluklardan temizlemeye çalıştı. Kısacası, Gladio ve Temiz Eller'de, tamamen ayrı iki soruşturmadan ve davadan söz ediyoruz.

"Divo Giulio" ya da Karanlıklar Prensi'ne Ne Oldu?

Peki Cossiga'nın "ihanetle" suçladığı, 45 yıl gizlenen Gladio'yu açıklayarak NATO tarihine damgasını vuran Andreotti kim miydi ve ne mi oldu?

Andreotti, 60 yıl boyunca İtalyan siyasi hayatında öyle bir otorite kurdu ki, onu Roma İmparatoru Julius Sezar'a benzetenler bile vardı. Ona "Divo Giulio" yani "Mükemmel Iulios" diyorlardı. Andreotti, Temiz Eller operasyonunda mafyayla ilişkisi yüzünden yargı önüne çıkartılınca ona "Karanlıklar Prensi" diyenler de oldu. İtalyan siyasi dünyasının bu ünlü ismi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra parlamentoya girdi. Henüz 27 yaşındaydı ve kısa sürede, merkez sağ Hıristiyan Demokrat Partisi'nde yıldızı parladı. 35 yaşındayken İçişleri Bakanı, 40 yaşında da Savunma Bakanı oldu. Andreotti'nin İçişleri ve Savunma Bakanlığı yaptığı 1954-1959 yılları, orduya bağlı olan İtalyan Gizli Servisi'nde Gladio'nun da kurulduğu yıllardı.

1966'ya kadar Savunma Bakanlığı'nı yürüten Andreotti, 1972'de ilk kez Başbakanlık koltuğuna oturdu; 1976 ve 1989 yıllarında da Başbakandı. 1983'te Dışişleri Bakanı olan Andreotti, Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girdiği 1989'a kadar beş yıl boyunca Avrupa siyasetinde kilit rol oynadı. Savcı Casson, üç jandarma erinin bombalı saldırıda öldürülmesine ilişkin dosyayı, 1984'te yeniden açtığı zaman Andreotti Dışişleri Bakanlığı koltuğunda oturuyordu. Casson, İtalya'nın kuzeyinde toprağa gömülü silahları bu-

lup soruşturmayı derinleştirdiği sırada ise Gulio Andreotti Başbakandı. Cumhurbaşkanlığı koltuğunda oturan Cossiga, Gladio'nun açıklanmasına son dakikaya kadar karşı çıktı. Andreotti, Gladio'yu açıklayınca iki siyasetçi arasında çatışma çıktı. İtalyan Komünist Partisi Cossiga'yı vatana ve anayasaya ihanetle suçladı ve cumhurbaşkanlığından alınması için süreç başlattı. Parlamento Cossiga'nın görevden alınması istemini reddetti. Ama Cossiga görevinin bitimine birkaç ay kala cumhurbaşkanlığından istifa etti.

İki siyasetçi de uzun yıllar "Tabii Senatör" olarak görev yaptılar. Cossiga, ölünceye kadar siyasette adından söz ettirdi. Andreotti ise derin bir sessizliğe gömüldü.

JAMES JEFFREY

Darbelerin Sonunu İlan Eden Amerikalı

Türkiye 1960 darbesinin faturasını çok ağır ödedi. Hem ordu siyasete girerek bölündü hem Atatürk'ün yakın silah arkadaşı İsmet Paşa ve CHP, darbeyi desteklemekle suçlandı, hem de bir döneme damgasını vuran Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri ve Maliye Bakanlarını da idam sehpasına sürükleyerek faturayı hayatıyla ödedi. Aslında 27 Mayıs'ın en ağır faturasını ödeyen genç Türkiye Cumhuriyeti'ydi.

Neden mi? Atatürk devrimleriyle kurulan yeni Türkiye, "model" olarak 19. yüzyıla damgasını vurmuştu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraysa Avrupa'nın siyasi, askeri ve ekonomik olarak inşasında rol oynayarak hem saygınlığını artırıyordu hem de Batı ailesindeki yerini güçlendiriyordu. Kısacası 27 Mayıs sabahına kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden doğan "Yeni Avrupa Devleti" tüm dünyada alkışlanıyordu! Ya 27 Mayıs'tan sonra? Alkışlanan Türkiye Cumhuriyeti, ikinci kez tarihe geçti ama bu kez başbakanıyla iki bakanını idam eden ülke olarak! Böylece, Türkiye'de askerin giderek daha fazla siyasete bulaştığı bir dönem de başlamış oldu.

12 Mart'lar, 12 Eylül'ler, 28 Şubat'lar derken Türk siyaseti bir türlü darbe sendromundan kurtulamadı.

Her darbeden sonraysa gözler ABD'nin Türk iç politikasında oynadığı role çevrildi. Aslında aynı yıllarda İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da da askeri yönetimler vardı... AB'ye üye olup demokrasiye geçtikten sonra üç ülkede de ABD ya darbelere göz yummakla ya da desteklemekle suçlandı. Hatta 1967'de Albaylar Cuntası'nı desteklediği için ABD, Yunan halkından özür dilemek zorunda bile kaldı. Atina'da gazetecilik yaptığım yıllarda, ABD büyükelçilerinin ilk konuşmalarında Yunan halkından özür dilemeye devam ettiğini duyunca şaşırmıştım doğrusu. Yani, Soğuk Savaş

dönemindeki "komünizm tehdidi ve korkusunun" bedelini sadece Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri değil, Akdeniz'deki ülkeler de farklı biçimde ödedi. O dönemde, Türkiye, iç politikasında yaşananlardan da ABD'yi suçlayanlar oldukça fazla! Hatta kamuoyunda, "ABD'nin yeşil ışık yakmadığı askeri darbe olmaz" gibi bir kanı bile var.

Son dönemdeyse ABD'ye yönelik suçlamalar değişti. Bu kez "laik düzene karşı faaliyetlere" göz yummakla suçlanmaya başlandı Washington; suçlamaların ardında yatan Fetullah Gülen'in yedi yıldır ABD'de yaşamasıydı. Gerçi Gülen "Laikliğe karşı faaliyetleri" dolayısıyla yargılanmış olsa da hakkında hiçbir ceza yoktu ve istediği zaman da Türkiye'ye gelebilirdi ama yine de laik kesim Türkiye'de olanların arkasında yine ABD'nin parmağı olduğuna hep inandı. Geçmişteki askeri darbelerde Amerikan parmağı olduğuna inandıkları gibi!

❖❖❖

James Jeffrey, Adana'da göreve başladığı zaman gencecik bir diplomattı. 12 Eylül darbesinin üzerinden üç yıl geçmişti. Kısa bir süre sonra Ankara'ya gelip dört yıl boyunca Türkiye'deki değişimi izledi. Ayrıldığı zaman Türk siyasetinin kurtları hâlâ evlerinde oturuyorlardı. Jeffrey 1999'da Ankara'ya döndüğünde sahne değişmişti. Artık 12 Eylül'den sonra Türkiye'ye damgasını vuran Turgut Özal yoktu. Demirel, kendi deyimiyle altı kez gidip yedi kez gelmiş ve başbakanlığın ardından da Çankaya'ya tırmanmıştı. Ecevit ise küllerinden doğup yarattığı Demokratik Sol'u iktidara taşımış ve dördüncü kez başbakanlık koltuğuna oturmuştu.

Jeffrey, 2002'de ayrılırken yine değişim vardı. Askeri darbelere karşı kavga verenler artık sahneden siliniyorlardı. Ecevit, DSP'yi kimseye emanet edemeyince 3 Kasım 2002'de sandığa gömülmüş, Demirel Çankaya'dan yine Güniz Sokak'a dönmüştü. Tansu Çiller ve Mesut Yılmaz gibi genç kuşak liderler de başarısız olmuşlardı:

Jeffrey, tam 27 yıl sonra bu kez büyükelçi olarak Ankara'ya döndüğü zaman kendisini daha büyük bir değişimin ortasında buldu.

Ama değişmeyen tek bir şey vardı, o da "Darbe" sendromuydu.

Belki tek farkla! Bu kez hem asker hem de sivil darbe sendromunu yaşıyoruz.

Acaba AB kapısındaki Türkiye'nin ordusunda hâlâ darbe hayaliyle yaşayanlar mı var?

Söyleşi tam bir deprem yarattı. Genelkurmay ateş püskürdü. Dışişleri çağırıp "İçişlerimize karışmayın," dedi. Çünkü ilk kez darbeler döneminin kapandığını da açıklamıştı. *3 Şubat 2010*

Yedi yıl önce AK Parti'yi devirmek isteyip başaramayan darbeciler mi deşifre oldu?

Yoksa Atatürk'ün kurduğu laik cumhuriyete karşı bir sivil darbe mi yapılıyor?

Herkesin kafası karmakarışık!

❖❖❖

Büyükelçi Jeffrey'i 27 yıl önce Ankara'ya ilk geldiği günden beri tanıyorum. Eğer dünyada Türkiye'yi bilen üç diplomat ya da siyasetçi varsa bence James Jeffrey birinci sıradadır. Hem bir Türkiye hem de Irak ve Ortadoğu uzmanıdır. Bu nedenle, böyle bir dönemde Büyükelçiye hem iç hem de dışta Türkiye'yi mercek altına almayı önerdim. İlk kez böylesine kapsamlı bir söyleşiyi kabul etti.

Çankaya sırtlarındaki Büyükelçilik Konutunun geniş bahçesine bakan camekânlı salonunda bir saat süren uzun bir söyleşi yaptım.

O günlerde tartışılan bütün soruları büyük bir açıklıkla sordum.

"Erdoğan ikinci Nasır mı oluyor? Fetullah Gülen ABD'de nasıl yaşıyor? Gülen'in arkasında ABD mi var? ABD Türkiye'de muhtemel bir askeri darbeye nasıl bakıyor? AKP, laikleri ve Kemalistleri devlet yönetiminden silerek sivil darbe mi yapıyor? Bir saati aşan söyleşimiz sırasında James Jeffrey'le bazen satranç masasının ba-

şına oturup şaka yollu Türkiye için karşılıklı hamleler de yaptık. Söyleşimizin sonunda, her türlü darbe sendromundan kurtulmak gerektiğine karar verdik. ABD Büyükelçisi, son hamleyi "Avrupa Birliği" diye yaptı. Ben de ona "Evet, kurtuluş Avrupa Birliği'nde," dedim.

Türk Toplumu Olgunlaştı

Türkiye'de hep siyasette yol kavşaklarında görev yaptınız. "Laiklik ve İslam" tartışmasının yaşandığı bugünlerde de büyükelçi olarak geri döndünüz. Sizce Türkiye yine bir yol kavşağında mı?

Bakın, her ülke yol kavşaklarına gelir. Ülkeler için son duraklar yoktur. Yolculuklar vardır. 1983'te Türkiye demokrasiye dönerken geldim. Adana'da seçimleri izledim. O günler askeri ve siyasi ilişkilerimizi de yeniden başlattığımız günlerdi.

Kore Savaşı'ndan beri Türkiye ve ABD çok yakın ilişki içinde olduğu halde neden 1983'te ilişkilerimizi yeniden başlattık dediniz?

Çünkü o günlerde SEİA'yı (Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması) yaptık. O anlaşmayla Soğuk Savaşı başarıyla bitireceğimiz işbirliğini başlatıyorduk. Ve başarıyla da bitirdik. Daha sonra 1990'larda Balkanlar ve Ortadoğu'da yeni sorunlarla boğuştuk. Türkiye, 90'lı yıllarda da değişim ve gelişimini sürdürdü. Türkiye çok coşkulu ve çok yönlü bir ülke. Açık ve demokratik bir toplum. Televizyonlarda her gece değişik fikirler çatışıyor ve tartışılıyor. Hayranım. 30 yılda gerçekten değişim var. Açıkça konuşulmayan etnik ve dini konular tartışılıyor. Kürtler ve Aleviler gibi. Bunlar olgunlaşan bir toplumun işaretleri.

Ama bütün bu tartışmaları kutuplaşmanın işareti olarak görenler de var.

Hayır, aksine toplumun birliğini gösteriyor. Tartışmalar güçlü Türk ulusal kimliği altında yapılıyor. Dengelerini koruyarak Türkiye'yi ileriye taşıyor.

Bazıları "Laiklik tehlikede" diye korkuyorlar! Sizin de böyle bir kaygınız var mı?

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki temel yapısının korunacağından eminim. İnsanlar kaygı duyabilir, farklı yorumlayabilir. İniş ve çıkışlar olacak. Aynen Amerika'da olduğu gibi.

1950'lerde Amerikalılar siyasi açıdan çok daha dindardı. Amerikan kamu hayatında dinin daha etkili olmasını isteyenler bile oldu. Ama 1800'lerde gerçekleşen din ve devlet ayrımı temel ilke olarak kaldı.

Hillary Clinton Ankara'da hiç "Ilımlı Müslüman Türkiye" demedi. Laikliğin altını çizdi. Obama, Bush'un "Ilımlı Müslüman" tanımından vaz mı geçti?

ABD'nin Türkiye'ye temel bakışında bir değişiklik yok. Sadece Türkiye'nin değerlerine yapılan vurguda bir ton farkı var. Dışişleri Bakanımız laiklikten söz etti ama Türk toplumunun Müslüman kimliğini de vurguladı. Aynen Amerikan toplumunun Hıristiyan kimliğini vurguladığı gibi. Biz "ABD Hıristiyan bir ülke" demeyiz. Sadece "Hıristiyanlığa inanan insanların çoğunlukta olduğu ülke," deriz. Clinton, Türkiye'yi bu çerçevede tanımladı. ABD'de de benzer bir gerginlik yaşıyoruz ama hiçbir zaman bunun bir tehdit oluşturduğunu düşünmüyoruz.

"Ilımlı Müslüman" tanımından rahatsız olanlar varken Bush yönetimi neden ısrarla Türkiye'yi böyle tanımladı?

Öncelikle sizin de söylediğiniz gibi, şu andaki yönetim bu tanımı kullanmıyor. Geçmişte neden kullanıldı diyorsanız? Teröristler, Müslümanlığı bir hareket noktası olarak kullandılar. Bu da genel bir kaygı yarattı. Aslında terör, Müslüman olsun ya da olmasın Türkiye ve ABD dahil bütün ülkeleri tehdit ediyor. Ama bu durum, Müslümanların çoğunluğunun teröristleri desteklemediği düşüncesine götürdü. Bu bakışla da "Ilımlı Müslümanlar ve radikaller," dendi. İnsanlar "ılımlı ya da radikal" olur. Ülkeler olmaz. Devletler devletlerdir. Bazı ülkeler kendilerini "İslam" diye tanımlayabilir, Türkiye tanımlamıyor. Bazılarının anayasasında dinin önemli yeri var. Ama Türk Anayasası'nda din yok.

Türkiye Müttefik Değil Batı'nın Parçasıdır

Türkiye 50 yıldır Batı'nın en güçlü müttefiki oldu ama özellikle Avrupa Birliği yüzünden Türkler büyük hayalkırıklığı yaşıyor. Sizce Türkler haksız mı?

Her şeyden önce Türkiye Batı'nın müttefik değil, parçasıdır. 16. ve 17. yüzyıldan beri Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Avrupa'nın bir parçası oldu. Osmanlı İmparatorluğu hem coğrafi hem de yapısal olarak Avrupa'nın içindeydi.

Söyleşi Washington'da da Rum lobisini ayağa kaldırdı.

Avrupa Birliği hiç de böyle bakmıyor. Türkiye'ye üyelik yolunu açmamak için her türlü engeli koyan Fransa gibi ülkeler var.

Batı Avrupa'da Türkiye'nin özellikle AB içindeki yeriyle ilgili bir tartışma var. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra AB, Doğu Avrupa'nın katılımında büyük bir rol oynadı. AB'ye yeni ülkeler, yeni fikirler, yeni insanlar ve yeni enerji katıldı. Bu AB için büyük bir atılım oldu ama sürekli genişleme eski üye ülkelerin toplumlarında sancı yarattı. Yeni anayasa iki kez reddedildi. İşte çok ciddi gerginlik yaşıyorlar. Türkiye de bu ortama yakalandı. Ayrıca Türkiye hem en uzaktaki hem de kültürel açıdan en farklı olan ülke. Bu nedenlerle bazı endişeler var.

Ama Türkler "Hem Kore'de savaştık hem 1950'den beri NATO'ya en fazla katkı sağlayan ülkeyiz," diyorlar. Bu nedenle de hayalkırıklığı yaşanıyor.

Türklerin duygularını anlıyorum. Evet, Kore'de savaştınız. NATO'ya en fazla katkıyı siz verdiniz. Kosova'dan Afganistan'a bütün askeri operasyonlara en fazla katkıyı yine siz verdiniz. Avrupa'ya katkınızın takdir edilmesini ve Avrupalı kimliğinizin tanınmasını beklemekte haklısınız.

Sizce AB'ye üye olabilecek miyiz? Yoksa AB üyeliği bir rüya mı?

Biz sizin AB üyeliğinizi desteklemekle kalmıyoruz, aynı zamanda da iyimseriz. Türkiye'nin AB'ye girişi sadece Türkiye'nin değil AB'nin de çıkarınadır. AB'yi daha da güçlendirecek. Türkiye'deki

demokrasiyi güçlendirecek. Çok önemli bir ülkenin Batı'ya yönelişini de sağlamlaştıracak. Böylece uluslararası sistem de güçlenecek.

Türkiye Doğal Dostumuz ve Ortağımız

Başkan Obama'nın Türkiye'yi kucaklamaya geldiğini söyleyenler var. Ne dersiniz?

Obama gelince neler düşündüğünü anlatacaktır ama bence Obama'nın gelişi Türkiye'nin başarısıdır. Gerçek olan bir şey daha var. Ankara'dan 1000-1500 kilometre uzaklıkta herhangi bir yöne bakın, Amerikan dış politikasını uğraştıran çatışmalar ve sorunların olduğunu görürsünüz. Gürcistan, Balkanlar, Arap-İsrail sorunu, Suriye, Irak, İran, Afganistan, Ermenistan, Azerbaycan, Dağlık Karabağ hepsi Amerikan yönetiminin uğraştığı çok zor sorunlar. Obama yönetimi sorunlara açık, çok yönlü, şeffaf bir yaklaşım ortaya koyuyor. Dostlara ve ortaklara ihtiyacı var. Türkiye ise ABD'nin doğal dostu ve ortağıdır. Ayrıca bu bölgede de tarihi tecrübesi var.

Obama Türkiye'den ne isteyecek?

Obama bütün bu sorunları konuşacak. Nerelerde uzlaştığımızı görecek. Eğer tam uzlaşma içinde değilsek, karşılıklı neler öğreneceğimize bakacak. Ayrıca Türkiye çok önemli bir ülke. Gelişen Türkiye'yi destekleyecek.

Türkiye 50 yıldır NATO'nun üyesi. 50 yıl sonra NATO'dan çıkılmasını savunan bazı eski generallerin açıklamalarını duyunca ne düşündünüz?

Türkiye'de fikir özgürlüğü var. Herkes düşüncelerini açıklıyor. Katılmasak da fikir özgürlüğü güzel bir şey ama Türkiye'nin NATO'da önemli rol oynaması konusunda bürokraside, siyasi partilerde ve Türk ordusunda genel görüş var.

Peki sizce şu anda Türkiye, ABD ve Batı için ne kadar önemli? Soğuk Savaş döneminden daha az mı daha çok mu önemli?

Daha az ya da daha çok diye bir karşılaştırma yapmak istemiyorum. Ama şunu söyleyeyim. Başkan Obama Londra'daki G-20 toplantısına, NATO zirvesine katılacak ve Prag'da AB Dönem Başkanını ziyaret edecek. Bütün bu kuruluşlar için Türkiye son derece önemli. Türkiye AB'yle Gümrük Birliği'ni gerçekleştirdi. Türkiye Avrupa pazarı için sanayi sektöründe, hizmetlerde ve mühendislik alanında çok cazip bir ülke haline geldi. Şu anda Türkiye ekonomik ve ticari açıdan Avrupa'nın zaten bir parçası olarak görülüyor.

Siz kamuoyu diplomasisi uzmanısınız. Çok ilginç ziyaretler yapıyorsunuz. Gelir gelmez ilk olarak Sakarya anıtına gittiniz. Anlamı ve mesajı neydi?

Her şeyden önce sadece Türkiye için değil, bütün 20. ve 21. yüzyıl boyunca Mustafa Kemal model bir liderdir. İkinci olarak onun Modern Türkiye'yi yaratmasıyla askeri mücadelesini ayrı düşünmek mümkün değil. 1915'ten başlayarak Sakarya zaferine kadar geçen 10 yıl gerçekten olağanüstü bir hikâyedir. Tarihte birçok askeri lider gördük. Napolyon gibi liderler sadece kendi ülkelerini değil etrafındakileri de felakete sürükledi. Büyük İskender de aynı kategoridedir. Atatürk ise askeri zaferi kullanıp diplomatik, ekonomik ve siyasi reformlarla güçlü bir Türkiye yarattı. Böylece sadece kendi halkına değil bütün bölgeye hizmet etti. Bu olağanüstü bir olaydı. Bu nedenle Sakarya anıtını ziyaret edip takdirimi göstermek istedim.

Dikkati çeken ikinci ziyaretiniz Maltepe Camisi'ne oldu. İlk kez bir ABD Büyükelçisi'nin cami ziyaret ettiğini gördüm. Herhalde bir anlamı var.

Ben Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu birçok ülkede yaşadım. Bizim için bir ülkenin kültürel altyapısı, basın özgürlüğü ve toplumun dini değerlerine ulaşmak önem taşıyor. Türk toplumunun büyük çoğunluğunun dini değerlerine ulaşmak ve saygımı göstermek için camiye gittim.

27 yıldır Türkiye'yi izliyorsunuz. Türkiye, AK Parti'yle yavaş yavaş eksen mi değiştirmeye başladı? Batı'dan kopmasından kaygı duyuyor musunuz?

1983'te ilk geldiğim zaman Türkiye'de demokratik sistemi geçici olarak durduran bir askeri müdahale olmuştu. Askeri hükümet vardı ve aldığı kararlardan birisi İsrail'le ilişkilerin düzeyini düşürmekti. Bu karar, Demirel ve Ecevit hükümetleri döneminde de bir süre devam etti. Bence bu soru 27 sene önce de sorulabilirdi.

12 Eylül (12 Eylül'ü Türkçe söyleyerek) Batı'dan uzaklaştırdı mı?

Peki, neden bu soru sürekli gündeme geliyor?

Çünkü Batılı gözlemciler ve Batıdaki etkili gruplar kendi değerlerinden biri olan "farklılık" değerine göre hareket etmiyorlar. Batı anlayışı ve dünyası hoşgörü ve farklılığa dayanır. Türkiye de farklı bir ülkedir. Türkiye'de, Batı Avrupa'dakine benzer demokratik siyasi bir sistem var. ABD'den biraz farklı olabilir ama bu zaten

çok önemli değil. Serbest pazar ekonomisi var. NATO üyesi. Genel olarak uluslararası alanda çok aktif ve olumlu bir güç. Birçok ülke dışarıdan güvenlik alırken, Türkiye sınırları dışına güvenlik veren bir ülke.

Biz sadece bir ölçüde PKK'ya karşı Türkiye'ye NATO'dan dolaylı yoldan güvenlik desteği veriyoruz ama onun dışında Türkiye, her yerde güvenlik sağlıyor. Bütün bunlar çok olumlu gelişmeler.

Eğer, 1945'te oturup dünyadaki ve Batı dünyasının ötesindeki gelişmeyi, gelecek 60 yılda nasıl görmek isteriz diye düşünmüş olsaydık, herkesin hayal edeceği gelişme şu anda Türkiye'nin içinde bulunduğu gelişme olurdu.

Türkiye Eksen mi Değiştiriyor?

Yani sizce Türkiye eksen değiştirmiyor!

Hayır, Türkiye'nin eksen değiştirdiğini düşünmüyorum. Türkiye'nin bir parçası Avrupa'da olsa da Ortadoğu'da yer alan bir ülke. Nüfusunun çoğunluğu Müslüman. Ortadoğu'yla tarihi, kültürel, dini ve diğer bağları var. Avrupa'yla ve özellikle de Güneydoğu Avrupa'yla da tarihi, kültürel ve dini bağları olduğu gibi. Türkiye bir karışım. Bu da gayet doğal.

Ya AB Türkiye'yi dışlamaya devam ederse, Batı'dan kopar mı?

Öncelikle, Türkiye, Gümrük Birliği'yle halihazırda AB'yle bütünleşen bir üyesidir. Avrupa ekonomisine, Avrupa ve Kuzey Amerika eğitim sistemine ve teknik alanda çok yakın bağlarla bağlıdır. Türkiye ekonomisi Avrupa'yla bütünleşmiş durumdadır. İkinci olarak, dış politika açısından ise bizim herkesle ilgili endişelerimiz var. Amerika'da ya da başka yerlerde de bizim her zaman bazı endişelerimiz olur. Özel hayatınızda endişeleriniz de olur. Artılar ve eksiler, anlaşıp anlaşamadığınız şeyler olabilir. Türkiye için de böyle.

Türkiye'nin AB yüzünden alternatif olarak Arap dünyasının liderliğine soyunduğunu söyleyenler var.

Her şeyden önce, Arap ülkelerinin çoğuyla yakın ilişkilerimiz var. Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt, Mısır, Ürdün, Fas! Hepsinin bizimle kuvvetli güvenlik ilişkisi bulunuyor. Ayrıca kapsamlı ekonomik, siyasi, diplomatik ve enerji alanında tarihi ilişkilerimiz var. Hepsi dünyadaki en yakın dostlarımız arasında. Başka hangi ülkeler düşünülüyor bilemiyorum ama Arap ülkelerinin ve halklarının büyük çoğunluğu Batı'nın

ve ABD'nin yakın müttefikidir. Türkiye'nin Batı'dan kopup alternatife yöneldiği nasıl söylenebilir. Erdoğan da bizim gibi bunlara yaklaşmaya çalışıyor. Ayrıca unutmayın ki; biz NATO'nun görev alanında değişiklik yaptık. 20 yıl önce Merkezi Avrupa'dan NATO'nun güney kanadına ve Balkanlara indik. Son dönemde de Afganistan ve Irak'taki eğitim misyonuyla alan dışına kaydık. Aynen Erdoğan'ın yaptığı gibi.

Erdoğan Nasır Olur mu?

Erdoğan'ın Arap dünyasında çok sevildiği hatta ikinci Nasır olmaya başladığı söyleniyor. Ne dersiniz Erdoğan ikinci Nasır mı oluyor?

Nasır çok başarısızdı. Erdoğan ise başarısız birinin ayak izlerinde gitmeyecek kadar akıllı bir siyasetçi. Ayrıca bir gözlemci olarak dürüst olayım. Bütün bu iddialar Türkiye'nin içte nasıl yönetileceği tartışmasında ya da fikir mücadelesinde kullanılıyor. 70 yılda evrim geçirmiş olsa da Atatürk gelenekleri ne ölçüde değişmeden korunacak?

Türkiye, İslam mirasını ne ölçüde kucaklayacak ya da reddedecek ya da tarafsız ve hareketsiz kalmaya devam edecek? Veya Türkiye, yine çok güçlü olan Avrupa mirasını ne ölçüde kucaklayacak ya da reddedecek ya da tarafsız ve hareketsiz kalacak? Tarihe ve Osmanlılara bakarsanız bu tartışmalar cumhuriyetten önce de vardı. Cumhuriyetin kuruluşunda, 1920'lerde, 1930'larda oldu. 1950'lerde daha da hararetle yaşandı. Bugün de devam ediyor. Yeni değil.

Yani Erdoğan'ı ikinci Nasır'a benzetmek büyük bir hata olur diyorsunuz.

Öncelikle Nasır Arap'tı. Nasır'ın çok özel bir ideolojisi vardı. Bir çeşit sosyalist laik Arap ideoloji! Bu ideolojiyle "Komşularla sıfır problem" ideolojisi arasında hiçbir benzerlik görmüyorum. Üçüncü olarak Nasır parasını askeri müdahalelere yatırdı. İsrail'e karşı birkaç kez savaşa girdi. 1967'de hezimete uğradı. Erdoğan ve Nasır karşılaştırılamaz bile...

Bu yorumlar, Erdoğan'ın Gazze bombardımanı sırasında İsrail'e karşı çok sert çıkışlar yapmasından kaynaklandı.

Biz Erdoğan'ın bazı eleştirilerine katılmıyoruz. Bölgedeki güvenliğin güçlü Türk-İsrail ilişkilerine dayandığına inanıyoruz. İs-

ter Türkiye isterse İsrail'de bu ilişkileri sarsacak bir gelişme olursa bundan kaygı duyuyoruz.

Ama Erdoğan İsrail'e yönelik eleştirilerinde yalnız değil. Başkaları da eleştiriyor. Biz katılmadık ama Goldstone raporunu Avrupa'da kabul edenler çok. İsrail'i eleştirenler de oldukça fazla. Onların tutumuyla Erdoğan'ınki arasında büyük bir fark görmüyorum.

Türkiye İsrail'le gerginlik içinde olsa bile arabuluculuk rolü oynayabilir mi?

Türkiye sıfır problem politikasıyla bölge güvenliği açısından önemli bir rol oynuyor. Afganistan, Pakistan, Irak'ta, Kafkaslarda, Balkanlarda, Kıbrıs'ta olumlu bir yaklaşım içinde. İran'da, Suriye'deki çabaları var. Suriye ve İsrail arasında da eğer iki taraf da isterse neden oynamasın.

Anlaşılan eksen değişikliği gibi bir endişeniz yok.

Bir ülkenin eksen değişikliği çok büyük bir olaydır. 1972-1975'te Çin eksen değiştirdi. Rusya'nın yakın müttefikiydi. ABD'nin yakın müttefiki oldu. Batı ekonomisine entegre olmaya başladı. 1989'da Doğu Avrupa eksen değiştirdi. Türkiye bunlarla karşılaştırılamaz. Türkiye'de demokratik bir hükümet iş başında. Sadece demokratik hükümet kamuoyunun beklentilerine cevap veriyor. Türkiye aynı Türkiye.

AB üyeliği için iyimser olanlar çok azaldı. Siz hâlâ umutlu musunuz?

Tabii umutluyum. Çünkü AB ve Türkiye'nin değerleri birbiriyle bağdaşıyor. Türkiye demokratik bir ülke. Serbest piyasa ekonomisi var. Barışçı bir ülke. Komşularını işgal etmiyor. Kıbrıs'ta ve Kuzey Irak'ta güvenlik endişeleri var. Temelde, Avrupa değerlerini yansıtan, bölge için barış ve istikrar unsuru bir ülke.

Bir gün İsveç gibi olur mu? Bunun için AB'de daha ileri adımlar atması gerekecek. Ama AB üyesi birçok ülke de İsveç gibi olmaya çalışıyor. Ayrıca Türkiye, coğrafi olarak da Kıbrıs'tan daha fazla AB'ye yakın! Son baktığımda Kıbrıs hâlâ AB üyesiydi. Aslında Türkiye'nin büyük kısmı Berlin'e, Paris'e çok daha yakın.

Bu durumda Türkiye'yi AB dışında tutacak nedir? Nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olması mı? Birincisi Türkiye laik bir toplum! İkincisi AB ne zamandan beri dini bir topluluk olduğuna karar verdi?

Tabii AB'de yeni bir üyeye karşı gösterilen tepkiyi biliyoruz. Kim olursa olsun ama Başkan Obama da açıkça söyledi. Türkiye'nin üyeliğini destekliyoruz. Ama sonuçta kararı AB ve Türkiye verecek.

Gelelim iç politikaya! 27 yılda Türkiye'de çok şey değişti ama hâlâ değişmeyen bir şey var. O da darbe sendromu. Neden bir türlü değişmiyor?

Bence değişti. Türkiye'ye ilk geldiğim 1983 yılında Türkiye askeri yönetim altındaydı. Sıkıyönetim (Türkçe söyledi). Türkiye'de konuştuğum herkes, özellikle de o günlerde çoğu zamanımı geçirdiğim Güneydoğu'da hemen herkes 1980'de askerler yönetime el koyduğu için çok mutluydu. 1983'te yeni bir anayasa yapıldı. İç düşmanlara karşı ordunun içteki gücünü yasallaştırdı. Bu Anayasa halk tarafından referandumla kabul edildi. Bu nedenle önemli bir dokümandır ve orduya geniş yetkiler tanıdı.

Türkiye'deki iç tabloda soğuk savaş koşulları ne ölçüde etkili oldu sizce?

1960'lardan 1980'lere kadar Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı üyesi ülkelerden cephedeki NATO üyesi ve Batılı ülkelere yönelik korkunç baskı vardı.

Doğu Almanya'nın desteklediği Bader Mainhoff Batı Almanya'da olaylar çıkardı. Mehmet Ali Ağca'ın arkasında Bulgaristan olduğu gibi Türkiye'deki olayların arkasındaki unsurdu. Yani dışta askeri tehdit vardı. İçte de büyük bir tehdit!

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Akdeniz bölgesinde de önemli değişiklikler yaşandı.

Akdeniz bölgesindeki değişim nasıl oldu?

İnsanlar unutuyor ama İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ı hatırlayın. İspanya'da 1970'lerin sonuna kadar diktatör Franco vardı. Portekiz'de de Sallazar 1975'lerde devrildi. 1967'de Yunanistan'da askeri darbe oldu. Darbe, liderleri Kıbrıs'ta Sampson'la birlikte darbe yapıncaya kadar yani 1974'e kadar sürdü. Ve Kıbrıs'taki darbeye karşı yaşanan olayların ardından Yunanistan'da albaylar cuntası devrildi ve Yunanistan demokrasiye döndü. Yani Akdeniz bölgesinde askeri yönetimlerle demokratik güçler arasında sürekli bir mücadele yaşandı.

Türkiye'yle diğerleri arasında ne gibi fark vardı sizce?

Mikro düzeyde hepsinin farklı yanları ve arkalarında renkli bir tarih var. Ama makro düzeyde aslında birbirlerinden farklı değiller.

O dönemde Türkiye, Güney Avrupa'daki bu gelenek açısından çok daha iyi durumdaydı.

Ya bugünkü tabloyu nasıl görüyorsunuz?

Türkiye'de demokratik sistemin kökleri ve iç sorunları çözmede hoşgörü farkı bir noktada. AK Parti hükümeti ve başka unsurların yarattığı demokratik dönüşüm (Türkçe söyledi) açık. Bu durumda da ordunun içerdeki durumu güçlü biçimde denetlemesi ve gözetlemesine duyulan ihtiyaç da azalmış durumda. Bu da açıkça görülüyor.

Tabii bir de Avrupa Birliği'ne katılımın gerekli kıldığı koşullar var. Ordunun sivil hayata müdahalesinin azaltılması hatta tümüyle ortadan kaldırılması gerekiyor. Ordunun politikaların şekillenmesindeki müdahalesinin de azaltılması hatta kaldırılmasını gerekli kılıyor. Avrupa bizim Amerika'daki uygulamamızdan çok daha ileri gidiyor. Bizde generaller görüşlerini söylerler ve dış politikanın şekillenmesinde rol oynarlar.

Yani gerek tüm Akdeniz'deki değişim gerekse Türkiye'deki demokratikleşmeyle ordunun iç politikadaki rolüne ihtiyaç da azaldı mı diyorsunuz?

Evet. Ayrıca bir gerçek daha var. Türkiye artık çok daha istikrarlı bir ülke oldu. 1980'lerdeki gibi ülkede yaygın şiddet yok. Yasalar o dönemdeki gibi çiğnenmiyor. Sağcılar solculara, Aleviler Sünnilere, Kürtler Türklere, sendikalar sendikalara karşıydı. Suçlular ortada dolaşıyordu. Çok yönlü şiddet vardı.

Türk ordusu da bu yeni döneme uyum sağlamaya mı çalışıyor?

Türk ordusuyla konuşmanız lazım. Bizim genel durumla ilgili gözlemlerimiz var. Ama belirli kurumlar hakkında yorum yapmayız.

Darbe tartışmalarını demokratikleşme sürecinde bir geçiş dönemi olarak görenler var?

Ergenekon ya da diğerleriyle ilgili yorum yapmamı istiyorsanız yapamam. Çünkü neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmiyoruz.

Ya Balyoz, Ayışığı, Sarıkız gibi darbe iddiaları?

Olan biteni anlamıyoruz. Neler olduğunu anlamamız için medyayı izlememiz ve yargının varacağı sonucu beklememiz gereki-

yor. Kim ne yaptı? Ne yasaldı? Ne yasal değildi? Ne doğruydu? Ne yalandı? Bütün bunların başlangıcındayız.

Belki garip bir soru ama sizce Türkiye'de askeri darbe olabilir mi?

General Başbuğ'un açıklamalarını dinledim. Başbuğ demokrasiye bağlı olağanüstü bir lider. Bu parti yıl yıldır iktidarda. Bu partiyle, dünya görüşü farklı olan ordunun geleneğinden gelenler arasındaki ilişkilere bakarsanız bazı sonuçlara varırsınız.

ABD'yi "laik düzene karşı olduğu gerekçesiyle Türkiye'de yargılanan Fethullah Gülen'i korumakla" suçlayanlar var. Gülen nasıl ABD'de yaşıyor?

Gülen yasalarla korunan ve ABD'de yaşayan bir yabancı uyrukludur. Gülen Amerika'ya sağlık nedenleriyle gitti. Mülteci statüsü almak istedi, alamadı. Mahkemeye gitti. ABD'de Türkiye'de olduğu gibi mahkemeler ülkenin dış politikasından tamamen bağımsızdır. Uluslararası dini bir örgütün lideri olduğu için mahkeme sürekli oturma izni verdi.

Yani yeşil kart aldı?

Evet aldı ama hükümet kararıyla değil. Yani hükümet tarafından korunmadı. Amerika'da kalmak için şahsen Amerikan mahkemelerine gitti. Aksi takdirde Amerika'da kalamazdı. Mahkeme karar aldı. Yönetim tarafından desteklenmedi.

Yani ABD haksız yere mi suçlanıyor?

ABD'ye yönelik suçlamaların çoğu haksızdır. Bu haksız suçlamalardan sadece biridir.

Aslında ABD sadece Türkiye'de değil bütün dünyada eleştiri yağmuru altında. Türkiye'de Amerikan aleyhtarlığı arttı mı sizce?

Hayır, ben öyle bakmıyorum. Türk basını birçok müttefik ülkeye göre bize çok daha iyi yaklaşıyor. Genel olarak Türkiye'de Amerikan aleyhtarlığı olduğunu söyleyemem. Türkler özellikle yakın savunma ilişkisi içinde oldukları büyük ve güçlü ortaklara karşı kuşku duyuyorlar. Çünkü bu karşılıklı bağımlılık anlamına geliyor. Türkiye'ye çok yakınız ve bağımlıyız. Aynı şekilde Türkiye de ABD'ye bağımlı. Bu nedenle de birçok eleştiriye uğruyoruz. Çünkü karşılıklı olarak çok beklentimiz var.

PKK'nın da silah bırakması bekleniyordu ama olmadı. Süreç canlanabilir mi?

Umut ediyoruz. Bu yönde hem Kürt bölgesel yönetimi nezdinde büyük çaba harcıyoruz hem de Türkiye'ye istihbarat desteği veriyoruz. Demokratik açılımın hedeflerini de destekliyoruz. Terörizmle mücadele stratejisinin siyasi, ekonomik, kültürel ve diplomatik unsurları olması gerektiğine inanıyoruz.

İstihbarat desteği sürecek mi?

Tabii sürecek.

ABD çekilmeden PKK tasfiye edilebilecek mi?

İyi olur ama uluslararası alanda hiçbir sorun tümüyle çözülmüyor. Bu adım adım ilerlenen bir süreç. Irak'ta da olduğu gibi. Irak'ta son üç yılda şiddet büyük ölçüde azaldı. Ama yine de trajik olaylara şahit oluyoruz. Güneydoğu Anadolu'da ve Batı Anadolu'da şiddet azaldı. Ama yine de Tokat'taki gibi olaylar yaşanıyor. İdeali bu olayların daha da azalması ve güvenlik ortamının artmasıyla halkın PKK'yı destekleme eğilimini ortadan kaldıracak demokratik, ekonomik, kültürel ve diğer adımların atılmasıdır.

PKK'lıların dönüşlerinde yaşananlarda DTP hata mı yaptı?

Ayrıntıları tam olarak bilmiyorum. TV'de izledim. Hata yapıp yapmadıklarını söyleyemiyorum.

7 Mart'taki Irak seçimlerinden önce neden Kürt bölgesine asker kaydırıyorsunuz?

Yeşil hat üzerinde ortak askeri denetimler yapıyoruz. Eğitim amaçlı birlikler gidiyor. Musul ve Kerkük'te uzun süre Amerikan birlikleri bulundu. Süleymaniye ve Erbil'de de daha küçük birlikler var. Ama bölgedeki askerlerin hareketlerini yakından izlemiyorum.

20 bin asker kaydırıldığı söyleniyor.

Sayı olarak bilmiyorum. Ama özel olarak asker kaydırıldığına ilişkin bilgim yok.

İçsavaş Çıkar mı?

Seçimlerden sonra bir içsavaş çıkabilir mi?

İçsavaştan söz etmekten özenle kaçınıyoruz. Irak'ta iç gerginlik var. Uluslararası toplum olarak AB, BM, Arap ülkeleri ve Iraklılar bu gerginliği azaltmak için uğraşıyor ama birçok ülkede iç gerginlikler yaşanıyor.

Peki seçimlerden ne bekliyorsunuz?

Öncelikle 2005'teki seçimler gibi demokratik ve adil bir seçim olmasını bekliyoruz

Irak 2010 yılında benim 2005'te hayal ettiğim durumundan çok çok daha iyi bir hale geldi. Bunu söyleyebilirim. Bunun en temel nedenlerinden biri Türkiye'nin ekonomik, diplomatik ve diğer alanlardaki desteğinin olağanüstü olmasına dayanıyor. Türkiye Irak'ta çok önemli ve pozitif bir rol oynuyor.

Barzani'nin Kerkük'teki emelleri sürerse ilk kıvılcım orada çakabilir mi?

BM Kerkük'te önemli bir rol oynuyor. Sorunu çözmeye çalışıyor. Biz de çalışıyoruz. Barzani bir süre önce Washington'daydı. Bu konu da ele alındı.

Amerika'nın Irak'tan çekilme takvimi değişebilir mi?

Hayır. Daha sonra eğitim amaçlı güçler kalabilir ama ayrıntısını bilmiyorum. Bu yaz muharebe birlikleri çekilecek. Aralık 2011'de de hareket halindeki diğer güçler çekilecek.

Ermeni Protokolü Öldü mü?

"Komşularla sıfır sorun" politikasının önemli ayaklarından biri Ermenistan'la imzalanan protokoldü. Ermenistan Anayasa Mahkemesi kararı protokolü öldürmedi mi?

Öldürmedi. Mahkeme, protokolü uygulaması için tümüyle yeşil ışık yaktı. Davutoğlu ve Nalbantyan da sürekli görüşüyor. Biz de Türklerle yakın temas halindeyiz. Hemen her gün çalışıyoruz. Ayrıca Karabağ sorununun çözümünde ilerleme sağlamak için uğraşıyoruz. Aslında ikisi ayrı süreçler. Ama Türkiye'nin böyle düşünmediği bir gerçek. Kafkaslardaki birçok sorun ve ihtilafların mutlaka çözülmesi gerekiyor. Bunlar paralel süreçler. Farklı süratlerde ilerleyebilirler ama hepsi de önemli. Geçen hafta Minsk grubundaki ABD Büyükelçisi de Ankara'daydı. Birçok temas var. Hiçbir şey ölmedi.

Ama Davutoğlu kararı protokolün ruhuna aykırı gördü. Protokolün ruhunu koruyacak bir güvence istiyor.

Karardaki bazı ifadeler Türkleri rahatsız etti ama biz kararı olumlu bir adım olarak görüyoruz. İmzalanan protokolün Meclis'ten onaylanmasına imkân veriyor. Hiçbir sınırlama da görmüyoruz.

Başka ülkelerde Anayasa mahkemesinin bir anlaşmayı gözden geçirip örneğin "13-14 ve 15. paragraflar Anayasaya aykırıdır," dendiğini gördüm. Ermenistan mahkeme kararında böyle bir şey yok. Biz Türkiye ve Ermenistan'ın protokole olan taahhütlerini ciddiye aldıklarına inanıyoruz.

Protokolde Sınır Tanınıyor mu?

Ama Ermenistan Anayasası'nda "sözde soykırımın" tartışılamayacağı maddesi yok mu? Mahkeme bildirideki 11. paragrafa atıf yaptı. Sınırı çizen Kars Anlaşması'nı da tanımıyorlar.

Hayır, 11. paragrafta sınır sözcüğü yok. Ama "Ermeni Hükümeti protokolü, Ermenistan'ın bağımsızlık bildirisindeki Osmanlı Türkiyesi ve Batı Ermenistan'da meydana gelen soykırımla çelişecek şekilde yorumlayamaz," deniyor. Ben avukat değilim ama avukatlara incelettik. Protokolde, mevcut sınırların, Kars Anlaşması ve diğer anlaşmalara dayanarak karşılıklı olarak tanınmasına ilişkin açık bir taahhüt var. Neresi olduğu da belli olmayan, Batı Ermenistan'daki "soykırım" denen olaylarla ilgili kapalı bir referans da yok. Sınırların tanınmasını tehlikeye sokacak yasal bir engel görmüyoruz. Protokolde de hiçbir biçimde "soykırım" sorunundan bahsetmiyor. Sadece 1915 olaylarını incelemek için tarihi bir komisyon kurulmasından söz ediyor. Yani hükümetlerin kendi pozisyonlarına bir sınırlama getirilmiyor. Eğer değiştirmeye zorlansaydı eminim ki Türkler protokolü imzalamazdı.

Türkiye'nin protokolü onaylayıp sınırları açtığını farz edelim; ya Ermeniler "Soykırımı anayasamıza göre tartışamayız," deyip komisyonun kurulmasından vazgeçerlerse ne olacak?

Protokollere bakın, hepsi birbirine bağlı adımlar. Komitenin kurulması dahil birkaç adım daha atılıyor. Bütün bunlar birbirine bağlanmış durumda. Bütün anlaşmalarda da zaten böyledir. Davutoğlu'nu eleştirmiyorum çünkü protokolün ruhunu vurguladı. Tabii Davutoğlu'nu anlıyorum. Ne zaman Ermeni pozisyonu ve protokolün onayı gündeme gelse bu Türkiye'de siyasi sorun yaratıyor. Amerikan senatosunda da anlaşmaların onaylanması sırasında benzer sorunlar yaşıyoruz. O bakımdan Türkiye'deki durumu da anlıyoruz. Ama yasal açıdan bakınca Ermeni Anayasa Mahkemesi'nin kararının protokolün onayına yeşil ışık yakmasından başka bir şey görmüyoruz. Ayrıca Ermeni hükümeti de protokollerin arkasında olduğunu açıkladı.

Bu çıkmazdan çıkmak kolay olmayacak. Türkiye yazılı bir güvence de istiyor anlaşılan.

Şu anda her tarafın tam olarak ne istediğini anlamaya çalışıyoruz. Protokolün ruhundan ne anlaşıldığını görmek istiyoruz.

Yani arabuluculuk mu yapıyorsunuz?

Arabuluculuk değil. Sadece bütün taraflarla temas halindeyiz.

Yakın bir zamanda çıkış noktası olacak mı?

Şu anda bir şey söylemiyorum, sadece temas halindeyiz. Ümit ediyoruz ki ilerleyebilelim, herkes çaba gösteriyor. Davutoğlu ve Nalbatyan da buluştu.

Kıbrıs'ta Bu Kez Çözüm Olur mu?

Gelelim Kıbrıs'a! 2004'te Rumlar Annan planını kabul etseydi bugün sorun çözülmüştü.

Kimin hatası kimin değil tartışmasına girmek istemiyorum ama Türkiye Annan planında çok cesur bir adım attı. Neler yapılabileceğini gösterdi. Belki farklı liderler ve farklı fikirlerle yine bir çıkış bulunabilir. Neden olmasın!

Talat'ın Nisan'da görev süresi bitmeden çözüm şansı var mı sizce?

Ne büyük bir başarı beklentisi içindeyiz ne de imkânsız görüyoruz. Birkaç kez çıkış noktası bulundu. Ama bunların istediğimiz sonuçları vermediğini de gördük.

Olmazsa Çek-Slovak modeli uygulanır mı?

ABD iki bölgeli, iki toplumlu federasyonu destekliyor. Sorunu çözmeye çalışmalıyız.

Bir de İran sorunu var. Türkiye'nin İran'la yakınlaşmasından rahatsız mısınız?

Türkiye BM Güvenlik Konseyi üyesi olduğu için İran'da yürütülen müzakerelerde yakın çalışma içindeyiz. Ama Başkan Obama süre kısaldıkça İran'a karşı daha sert tepki gösterilmesini istiyor.

SONUÇ

Sonuçta deprem atlatıldı. Ve ilişkilerde yeni bir sayfa açıldı.

ABD Büyükelçisi James Jeffrey'yle yaptığım uzun söyleşiyle özellikle 2000'li yılların başından itibaren şekillenmeye başlayan yeni döneme ışık tutmaya çalıştım. Ortaya çıkan tablo gösterdi ki;

İsrail'le kavga edip Arap dünyasına yaklaşan Türkiye eksen değiştirmiyordu. İzlediği politika özellikle ABD'yle de çelişmiyordu. Türkiye'nin Batıdan kopması da söz konusu değildi.

Tüm dünyada "Türkiye Batıdan kopuyor mu?" sorusu tartışılıyor olsa da Türkiye aslında NATO'nun ve ABD'nin yeni Ortadoğu stratejisiyle uyum sağlamaya başlamıştı. Yani Türkiye Ortadoğu satrancında daha aktif bir rol üstlendi ama oynadığı oyun ABD ve NATO'nun temel stratejisiyle çelişmiyordu. James Jeffrey'yle yaptığım uzun röportajı üç gün tam sayfa yayımladık. Röportaj yayımlanmaya başlar başlamaz ortalık karıştı. Jeffrey'nin açıklamaları Ankara'da adeta deprem yarattı. Genelkurmay James Jeffrey'ye adeta ateş püskürdü.

Dışişleri Bakanlığı Jeffrey'yi çağırıp "İçişlerimize karışmayın," dedi. Neden mi? Çünkü Amerikan Büyükelçisi ilk kez Türkiye'de darbeler döneminin kapandığını da açıklamıştı da ondan! Aslında Jeffrey sadece Türkiye'nin fotoğrafını çekmişti. O kadar!

Belki o günlerde hâlâ Türkiye'de darbeler döneminin kapandığını kabul etmeyenler vardı. Kim bilir? Ama fotoğraf çok netti.

ABD'nin penceresinde darbeler dönemi kapanmıştı.

Amerikan Büyükelçisi de büyük bir açıklıkla "Bitti," diyordu. İki çok önemli nokta daha vardı James Jeffrey'nin açıklamalarında. İlki ABD PKK'yı tasfiye etmekte kararıydı. Bölge yeniden şekillendiriliyordu ve Türkiye Batı'dan kopmadan ABD'nin de yeşil ışık yakmasıyla Ortadoğu'da yeni bir rol üstleniyordu. Kısacası James Jeffrey Türk-Amerikan ilişkilerinin gelecek yıllarına ışık tutan tarihi açıklamalar yapmıştı bana.

Ankara, 3 Şubat 2010

UZUN İNCE YOLDA AVRUPA ROTASI

PAAVO LİPPONEN

Tarihin Akışını Değiştiren Kuzeyli

Dokuz yıl önce tarihin akışını değiştiren 12 sıcak saat yaşadık. Ya 35 yıllık Avrupa Birliği hülyamıza veda edecektik. Ya da Avrupa'yla ilişkilerimizde yeni bir yol açacaktık. Ben de o gece Helsinki'deki tarihi AB zirvesini izleyen gazeteci ordusunun içindeydim.

10 Aralık 1999 gece yarısı kar altındaki Helsinki Havaalanı'ndan bir uçak havalandığı zaman, bütün dünya gibi biz de nefesimizi tutup beklemeye başladık.

Uçakta bulunan Avrupa Birliği'nin üç kilit ismi Javier Solana, Gunter Verhaugen ve Finlandiya Dışişleri Müsteşarı Blomberg koşulları kabul etmesi için Türkiye'yi ikna edebilecek miydi?

Solana, Verhaugen ve Blomberg Ankara'ya iner inmez onları bekleyen araca atlayıp doğruca Başbakanlığa gittiler ve Ecevit'e AB dönem Başkanı Finlandiya Başbakanı Paavo Lipponen'in 16 satırlık tarihi mektubunu verdiler. Sonunda Ecevit, saatlerdir gece ayazında bekleyen gazeteci ordusunun karşısına çıktı ve "Lipponen bana gönderdiği mektupla güvence verdi. Diğer adaylarla eşit koşullarda adaylığı kabul ediyoruz," dediği zaman herkes derin bir nefes aldı. On iki saatlik kriz Lipponen'in mektubuyla aşılmıştı.

O gece sabaha karşı tarihin akışı değişti ama aradan geçen dokuz yıl içinde, Helsinki'de yaşanan coşku yerini yorgunluğa hatta hayalkırıklığına bıraktı. Avrupa kamuoyunda Türkiye'ye karşı olanlar giderek artarken Türkiye'de de reformlar yavaşladı ve Türk halkının AB'ye desteği azaldı. Bu arada, tarihin akışını değiştiren mektubun mürekkebi dahi kurumadan başlayan "Kıbrıs" kavgası da bir türlü bitmedi. O tarihi gecenin kahramanı Paavo Lipponen'le dokuz yıl sonra Helsinki'de buluşup uzun bir söyleşi yaptım.

Lipponen hem tarihi zirvenin karanlıkta kalan perde arkasını anlattı hem de Türkiye'nin sancılı Avrupa Birliği yolculuğuna yeni ışık tuttu:

Türkiye'yle AB ilişkilerinin kaderini değiştiren pazarlığın başrol oyuncusuydunuz. Yunan Başbakanı Simitis Türkiye'nin adaylığını kabul etmek için sizden neler istedi?

Zirveden önce Atina'ya gittim. Simitis'le baş başa bir görüşme yaptık. Depremlerin ardından iki ülke arasında yakınlaşma başlamıştı. Türkiye'yle ilişkilerin gelişmesini bekliyordu ama Yunan kamuoyundan ve Kıbrıs'tan kaygı duyuyordu. Sorunu nasıl aşacağını düşünüyordu. Çok zorlandığını gördüm. Omuzlarında ağır bir yük vardı. Gerçek bir devlet adamı olduğu için kamuoyunu peşinden sürükleyebileceğine inanıyordu. Sonuçta siyasi açıdan onu yaralamayan doğru kararı verdi. O günlerde önemli sorumluluk üstlenen Simitis'e hayranlık duyuyorum.

Ama Türkiye'ye uyguladığı vetoyu kaldırıncaya kadar da sert pazarlık yaptı değil mi?

Zirve öncesinde bütün sorunlarını çözdük. Zirveye sadece Türkiye kaldı. Belirsizlik devam ediyordu. Kapalı kapılar ardında gece gündüz çalışıyorduk. Zirve başlamak üzereydi. Simitis Helsinki'ye geldi. Buluştuk. Çok sessizdi. İşi çok zordu. Düşünüyordu. Unutamayacağım saatlerdi.

10 Aralık gecesi neler oldu? Türkiye'nin adaylığı tarihe gömülebilir miydi?

O gece çok kritikti. Solana'yla, Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'la, Alman Başbakanı Schröder'in yardımcıları çok aktiftiler. Jean David Lavid. Şu anda Başkan Sarkozy'nin de dış politika danışmanı. Schröder'in danışmanıyla birlikte bana geldiler ve "Mektup gönderelim," dediler. Birkaç hafta önce Ankara'daydım. Türkiye'nin rahatsızlığını biliyordum. Pragmatik bir yaklaşıma ihtiyaç vardı. Liderlikte daima riskler vardır.

O gece Ecevit'e gönderdiğiniz mektupla risk mi aldınız?

Evet, Ecevit'in Helsinki'ye gelişi için önemli bir diplomasi uyguladık ve bunda benim Ecevit'e yazdığım mektup önemli rol oynadı. Tarihi bir karardı. Türkiye üye oluncaya kadar birçok engelin aşılması ve müzakerelerin tamamlanması için bir zaman geçecek ama bu tarihi karardan dönüş olmaz.

Simitis, "Kıbrıs" olmazsa yeni üyelerin girişini durdurmakla tehdit etti mi?

Bir aşamada böyle bir şey oldu ama bütün müzakereler sırasında gerçekten tehdit eder tavırda olduğunu düşünmedim. Her zirvede bazı kararlar son ana kalabilir. Her halükârda genişlemeyi durdurmak gerçekçi olmazdı. Türkiye'nin davet edilmesi kurban edilebilirdi.

Ya nihai bildiride Kıbrıs'a atıf yapılmasaydı Simitis genişlemeyi durdurur muydu?

Simitis için Kıbrıs paragrafı gerekliydi. Hepimiz onun kaygısının haklı olduğunu düşündük. Bir çıkış yolu bulmak zorundaydık. Bu çıkış yolu da mektup oldu. Simitis'le zirve sırasında da baş başa bir görüşme yaptık. Bu mektubu kabul etmesi zordu ama sonuçta mektup sorunu çözdü.

Türkiye'nin üyeliği Kopenhag kriterlerinin dışında, Kıbrıs ve Ege sorunlarının çözümü koşuluna da bağlandı mı?

Bakın, sonuç olarak bu sorunların çözülmesi gerekiyor. Ama doğrudan bir önkoşul anlamına gelmiyordu. Biz AB olarak Türkiye'nin Ankara protokolüyle yükümlülük altına girdiğini varsaydık. Katılım süreci müzakereleri iki taraf arasında güveni yaratmak için adım adım yakınlaşma temeline dayanıyor. Türkiye'nin Ankara protokolünü uygulamasını engelleyen bir şey olmamasını, Türkiye'nin limanlarını açmasını bekliyoruz. Tabii bir de reformlar sorunu var. Seçimlerin etkisini anlıyoruz ama Türkiye reformlara devam etmelidir.

Yine kritik geceye dönersek, mektubu göndermeye nasıl karar verdiniz?

Mektubu hazırladık ve faksla önceden Ankara'ya gönderdik. Solana'yla Blomberg de mektubu resmen iletmek için uçağa atlayıp gittiler. Ecevit'i gelmesi için ikna etmeye çalışıyorduk. Buna değer olduğu konusunda güvence vermek için onları gönderdik.

Yunanlılar mektup AB'yi bağlamaz dediler.

Kuşkusuz mektup AB mektubuydu. Bu çok açık. Mektubu bütün AB ülkelerinin başbakanları okuyup kabul etti. Zaten Yunanistan mektubu kabul etmeseydi gönderemezdim.

Yani mektup AB'yi bağladı diyorsunuz?

Evet, siyasi açıdan AB'yi bağladı. Zaten AB o zeminde hareket ediyor.

Peki mektubunuzda Kıbrıs'ın önşart olmadığı güvencesini açıkça verdiniz mi?

O kadar doğrudan güvence değildi. Doğrudan bir ifade yoktu. Kıbrıs'ta çözüm hedefi AB tarafının doğal bir beklentisiydi.

Solana ve Blomberg Ecevit'le görüştükten sonra sizi telefonla aradığı zaman neler hissettiniz?

Derin bir nefes aldım. Çok uğraşmıştık... Müthiş bir andı. Şampanyaları patlatmadık ama tarihi bir anı yaşadığımı hissettim. Ecevit de o gece doğru bir karar aldı. O da ağırlığı olan bir siyasetçiydi. İlk tanıştığınız anda saygı duyuyordunuz. Tavrıyla tam bir devlet adamı olduğunu gösterdi. Helsinki'ye gelip aile fotoğrafına katıldı.

Aradan 9 yıl geçti. Ne yazık ki o gün yaşanan coşku kalmadı. Reformlar yavaşladı. Kıbrıs sorunu müzakereleri gölgeledi. Yolu açan siyasetçi olarak hayalkırıklığı yaşıyor musunuz?

Ben Türkiye'ye geniş perspektiften bakıyorum. Ve AB'de de beklediğim şekilde olaylar gelişmediği için üzülüyorum. Bu hedef doğrultusunda uzun vadede çalışacak insanlara ihtiyacımız var.

Annan Planı Kıbrıs sorununun çözümü açısından bir şanstı ama Rumlar reddetti. Planı kabul eden Türkler, Rumlar AB'ye üye kabul edilince büyük hayalkırıklığı yaşadılar. Rumları AB'ye almak hata mıydı?

Referandum Kıbrıs'ın iç konusuydu. İki toplumun yakınlaşma isteği pek yoktu. Durumu istismar etmeye çalışan siyasiler de vardı. Güvenlik Konseyi üyeleri arasında bazı üyeler de hiç yapıcı olmadılar. Kıbrıs süper güçler arasında bir oyun haline dönüştü. O zaman Rumların üzerine baskı yapılması önem taşıyordu. Ama şu anda hem iki toplum hem de Güvenlik Konseyi üyeleri arasında durum değişti. Durum çok daha iyi.

Referandumdan sonra Verhaugen "Rumlar bizi aldattı," demişti. Siz de aynı görüşte misiniz?

Bir halkın liderlerini eleştirebiliriz ama tutumunu yargılayamayız. Doğrusu Türkiye gibi büyük bir ülkenin Kıbrıslı Rumlar gibi küçük bir halka, limanlarını kapalı tutmasını anlamakta zorluk

çekiyorum. Sorunu çözmek için çabalar zaten devam ediyor. Türkiye adanın Türk tarafında, sağlam bir zeminde duruyor. Acaba sorun nedir? Söz konusu olan sadece birkaç malın limanlara gelişinden ibaret. Biraz daha esnek olamaz mıyız?

Lipponen, Ecevit'i ikna etmeseydi tarihin akışı başka olacaktı. Avrupa hülyamıza veda edecektik. Dokuz yıl sonra Helsinki'de buluştuğumuzda artık başbakan değil milletvekiliydi. Parlamentonun kafeteryasında sıraya girip kahvelerimizi aldı. Bir masaya oturup tarihi geceyi anlattı. *Helsinki, 3 Ekim 2008*

Türkiye limanlarını açmadığı için 8 müzakere başlığı askıya alınınca, Kıbrıs tam üyelik müzakerelerinde önşart haline dönüşmedi mi? "AB Türkiye'yi aldattı," diyenler var.

Sonuca bakın. Kıbrıs müzakereleri engellemedi. Sürdürüyoruz. Ama eğer sorun çözülmezse, AB'ye faydası olmuyor. Kıbrıs'ta ilerleme görmek isteyenler eleştiriyorlar. Bu durumda da Türkiye'yle müzakere sürecini destekleyenlerin işi zorlaşıyor. Bütün zamanımızı o mektubu ve diğer dokümanları yorumlamak için harcayabiliriz ama onun yerine çözüm için elle tutulur gelişme sağlanabilir. İki toplumu çözüm için çaba göstermeye ikna edebiliriz. Esas büyük sorun her alanda ilerleme sağlamak. Dışta Kıbrıs'ta, içerde de reformlarda. Kıbrıs belki de çözülemeyecek ama biz şu soruyu soruyoruz. "Neden Türkiye Kıbrıs mallarına limanlarını açmıyor? Sorun nedir?"

Ya bu kez de müzakerelerden sonuç alınmazsa ne olacak? AB Kıbrıs'ta Çek-Slovak modelini kabul eder mi?

Bunu düşünmedim. Türk toplumunun bağımsız bir devlet olarak yaşayıp yaşayamayacağı bilmiyorum. Tek bir ülke olarak birlikte yaşama yolunu bulmalarını ümit edelim.

AB'de Türkiye'ye karşı olanlar oldukça fazla. Siyasi rüzgâr değişebilir mi?

Bakın bazı ülkelerde iç siyasi kaygılar var. Ama AB, Gürcistan ve çevresinde olanlardan sonra Türkiye'nin stratejik önemini daha iyi anlayacak. Ben daha fazla devlet adamlığı görmek istiyorum. AB, bir süre sonra enerji alanında da köşeye sıkışacak. Türkiye ise enerjinin geçişini sağlayan kilit ülke. Bu da Türkiye'nin üyeliğini etkileyecek.

Sizce Türkiye'nin üyeliğine karşı olan Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy bir aşamada müzakereleri durdurabilir mi?

Küçüklerle de oynanmaz ama böylesine büyük bir halkla hiç oyun oynayamayız. Türkiye gerçekten büyük bir ülke ve büyük bir ülke gibi davranılmalıdır. Benim yaklaşımım pragmatik. Genişlemeden sorumlu AB komiseri de pragmatik. Süreci devam ettirelim diyor. Belki bu yılın sonuna kadar iki bölüm daha açılacak. Çeklerin döneminde de birkaç bölüm daha açılacak. Kimse yeni bölümlerin açılmasını durdurmayacak. Bu da Türk kamuoyundaki karamsarlığı yavaş yavaş azaltacak. Ayrıca Avrupa kamuoyuna da müzakereleri sürdürmede çıkarımız olduğunu göstereceğiz. Sonuçta büyük ülkelerden birinin Türkiye'nin üyeliğini durduracağını zannetmiyorum. Şimdi iç politika yüzünden Türkiye konusu istismar ediliyor.

10 Yıl Sonra Üye Olursunuz

Türkiye'nin üyeliği sizce kaç yıl sürer?

10 yıl içinde üyeliği düşünebiliriz. Ben imtiyazlı ortaklık çözümüne inanmıyorum. Bir kez Türkiye'yi davet ettik. Artık oyun oynayamayız. Zaten Türkiye üyelikten başka bir öneriyi kabul etmez. Ama Türkiye'nin yapacağı reformlar da yeterli değil. Ekonomik ve sosyal gelişme de önemli. Doğu Anadolu'yu aynı geminin içine almak gerekiyor. Bazı bölgelerde de geçiş ve uyum dönemleri olacak. Bir zaman alacak.

Yani tünelin sonunda tam üyelik ışığı var diyorsunuz.

Evet, kesinlikle. Türkiye stratejik açıdan çok önemli ve önemi giderek artıyor. Rusya'yla yaşadığımız kriz AB'nin zayıflığını ve

enerjide kendisine yetmediğini ortaya çıkardı. İç siyaset yüzünden Türklere karşı duyguları kamçılayabilirsiniz. Ama halkın karşısına çıkıp, gerçeklerle yüzleşmeliyiz. AB'de liderlik görmek istiyorum.

Ama Avusturya gibi bazı ülkelerde ırkçılık da giderek güçleniyor.

Evet, bundan kaygı duyuyorum. Avusturya'da yaşananlardan dolayı büyük bir hayal kırıklığı içindeyim. Farklılıkları bulmak çok kolay. Bulvar basını hiçbir sorumluluk duymadan herkesi kontrol altına aldı. Tabii sonuçta nasıl bir politika izleyeceklerine de bakmamız lazım.

Türk halkının çoğunluğu Müslüman olduğu için AB'ye giremeyeceğini savunanlara ne diyorsunuz?

Türkiye'de İslamist bir parti reformları yaptı. Ekonomik politikada da başarılılar ve ondan sonra din sorununu konuşuyoruz. Bu bence mantıki değil. AB köktendinci Hıristiyan değil, laik bir birlik olmalıdır. AB Hıristiyan Birliği olarak ayakta kalamaz. Her ülkenin dine farklı yaklaşımı olabilir ama AB'nin herhangi bir resmi dini olamaz. AB değerlere dayanır. Ayrıca Hıristiyanlık, Yahudilik ve Müslümanlık aslında birbirine çok yakın dinler.

Ya Türkiye'nin İslama kaydığı tartışmalarına nasıl bakıyorsunuz?

Türkiye'de böyle bir tartışma yaşanıyorsa, tabii ki bunu ciddiye almak zorundayız. Türkiye'ye cennet vaat eden bir İslami toplum olduğuna şahsen inanmıyorum. Türkiye büyük bir ülke. Türk halkı da büyük bir halk. Ortadoğu kaynıyor. Afganistan, Pakistan her geçen gün biraz daha istikrarsızlaşıyor. Türk halkı gerçekten onlara bulaşmak istiyor mu? Türkiye demokrasi ve yüksek düzeydeki kalkınması ve güçlü bir ülke oluşuyla, askeri gücüyle de istikrar getirebilir. Sorunların çözümüne yardım edebilir. Türkiye'nin Rusya'yla iyi ilişkiler içinde olması da doğal. Türkiye'nin kendi çıkarları olduğunu anlamalıyız.

Yani AB Türkiye'yi reddederse tarihi bir hata yapar mı diyorsunuz?

İnsanlık için stratejik, siyasi ve tarihi hata ve gerileme olur. Son 10 yılda Türkiye'de büyük gelişmeler yaşanıyor. Siyasiler gelir ve gider ama çıkarlar kalır. Türkiye'nin üyeliği için çalışan birçok kişi var. Her karşılaştığınız sorun yüzünden karamsarlığa kapılmamalısınız. Tekrarlıyorum, 10 yıl içinde üye olabilirsiniz.

Helsinki, 3 Ekim 2008

CARL BİLDT

İsveçli Osmanlı

Yunanlıların en popüler adalarından biri olan Korfu o gün tarihi günlerinden birini yaşıyordu. O gün Avrupa Birliği için de tarihi bir gündü. Sonunda yaşlı kıtanın sınırları, beyaz gecelerin hiç bitmediği İsveç'in en kuzeyindeki Kiruna'ya kadar dayanıyordu ve herkes heyecanlıydı. Almanya'yı birleştirerek adını tarihe yazdıran Helmut Kohl, elini genç İsveç Başbakanı'nın omzuna attı, "Carl, burada en gencimiz sensin," dedi. Sonra gülümseyerek ekledi: "Ama aramızda en akıllımız da yine sensin." Carl Bildt, için de o gün tarihi bir gündü. Çünkü, İsveç'i Avrupa Birliği'ne sokan Başbakan olarak adını tarihe yazdırıyordu. Kohl'un "En akıllımız sensin," dediği 42 yaşındaki genç Başbakan, İsveç siyasi hayatında süratle zirveye oturmuştu. 30 yaşında siyasete girmiş, 37 yaşında ise Liberal Muhafazakâr Parti'nin lideri olmuştu. Uzun yıllar İsveç'i yöneten Sosyal Demokrat iktidarı sadece 5 yıl sonra devirip Başbakanlığa tırmanmıştı. Carl Bildt, soylu bir aileden geliyordu. Büyük büyük dedesi Baron Gillis Bildt de 100 yıl önce adını İsveç siyasetine Başbakan olarak yazdıran bir siyasetçiydi...

Carl Bildt, son derece soğukkanlı, kararlı, açıksözlü bir siyasetçi. Son yıllarda Avrupa siyaset dünyasında az rastlanan geniş bir vizyona sahip. Avrupa'da Osmanlı ve Türkiye uzmanı olarak tanınıyor ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini bütün gücüyle savunuyor. Sarkozy'ye, Merkel'e ve diğerlerine karşı Türkiye'yi savunduğu için de ona "İsveçli Osmanlı" diyorlar. Ama öylesine popüler ki "Türkiye" bile onun popülaritesini sarsamıyor. 4-5 ay önce açtığı kişisel sitesine 2 milyon kişi mesaj gönderince rekor kırdı. 2 metre boyundaki İsveç Dışişleri Bakanı'yla Boğaz kıyısında keyifli biri söyleşi yaptık. Daha önce muzip ve alaycı olduğunu duymuştum. Söyleşimize başlarken "Size İsveçli Osmanlı diyorlar. 2 metre boyunda sarışın bir Osmanlı olmak nasıl bir duygu?" diye takıldım. Carl Bildt gülümsedi. "Osmanlılar şakacı

mıydı?" diye karşılık verdi. "Belki de Jön Türk'tünüz?" diye takılmaya devam ettim. Gülümsemesini hiç bozmadan "Onlar güçlü kişiliklerdi değil mi? Heyecanlı insanlar olduklarını düşünüyorum," dedi... O bir Atatürk ve İstanbul hayranı! "İstanbul'un Avrupa tarihinin gerçek merkezi olduğunu söyleyip Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'yi kızdırmaktan hiç çekinmiyor. "Türkiye Avrupa'da değil Anadolu'da," diyen Sarkozy'ye "Anadolu Avrupa'da değilse Kıbrıs nerede?" diye adeta meydan okuyor: Carl Bildt Atatürk'ü ise "Yüzyılın en önemli Avrupalı devrimcisi," diye tanımlıyor. Kısacası, Avrupa'da sadece Sarkoy'ler, Merkel'ler yok. Bildt gibi bir siyasetçi de var. Bir dönem adı yeni Avrupa Anayasasından sonra Avrupa'nın Dışişleri Bakanlığı koltuğu için geçti. Ama Sarkozy ve Merkel AB'nin yönetiminde zayıf siyasetçileri isteyince şansını kaybetti. Yine de Carl Bildt Türkiye'nin Avrupa'yla kaderini etkileyecek güçlü bir siyasetçi. Ona kulak vermekte büyük yarar var.

Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy başta olmak üzere birçok AB ülkesi Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkarken siz ısrarla destekliyorsunuz. Büyük dalgalara karşı yüzmüyor musunuz?

Evet, şu anda büyük dalgalara karşı yüzüyorum ama ben bu dalgaların sadece Türkiye'ye karşı olmadığını düşünüyorum. Ama buradan bakınca öyle görünüyor. Hayır, bence AB içinde daha fazla genişlemeye karşı tereddüt var. Ben ise genişlemeyi AB'nin geleceği açısından kilit görüyorum. Genişleme bu bölgedeki barış ve refah açısından büyük önem taşıyor. Şu anda Avrupa'da yaşanan tartışma sadece Türkiye'yle ilgili değil. Balkanları, Ukrayna'yı kapsıyor. Bazıları "Doğu Avrupa'ya açılarak fazla genişledik," diyor.

Peki daha önceki genişleme kararları öncesinde de böylesine şiddetli dalgalar oldu mu?

Evet, tabii oldu. Unutmayın ki Fransızlar 10 yıl İngilizlerin üyeliğini veto ettiler. Norveçliler, Finlandiyalılar ve biz de üyelik için başvurduğumuz zaman bizi vazgeçirmek için her türlü manevrayı yaptılar. Daima genişlemeye karşı bir çeşit isteksizlik var. Ama sonuçta genişleme gerçekleşti ve bir başarı öyküsü olarak görülüyor.

Sarkozy ve Angela Merkel açıkça Türkiye'nin üyeliğine karşılar. Bu durumda siz AB'nin iki büyük gücüyle çatışmaktan korkmuyor musunuz?

Bildt "Türkiye Avrupa'da değil Anadolu'da," diyen Sarkozy'e "Anadolu Avrupa'da değilse Kıbrıs nerede?" diye kafa tutacak kadar açıksözlüydü. Atatürk ve İstanbul hayranıydı!

Bakın siyaset fikirlerle ilgilidir. Fikirler daima tartışmaya yol açar. Genişleme de bir fikirdir. Ve buna karşı çıkanlar var. Bu doğru.

Ama Sarkozy Anadolu Avrupa'da değil diyor!

Evet, belki Anadolu Avrupa'da değil ama Kıbrıs nerede? Kıbrıs Anadolu'nun kıyısına yakın bir ada mı? Yoksa Suriye'nin kıyısına yakın bir ada mı? Çoğu zaman unutuyorlar. Türkiye, Ortak Pazarı kuran Roma Anlaşması'ndan önce Avrupa'nın üyesiydi. Türkiye Avrupa Konseyi'nin kurucu üyesi. Yani Türkiye daima Avrupa'nın bir parçası olarak tanımlandı. Şimdi yeniden Avrupa'yı tanımlayacaksak, eskisinden daha küçük olarak değil, daha büyük tanımlamalıyız. Çünkü yeni bir siyasi durumla karşı karşıyayız. Bu tartışma sürüyor ve önemli bir tartışma.

Popüler bir siyasetçisiniz. Türkiye yüzünden popülaritenizi kaybetmekten korkmuyor musunuz?

Hayır. Korksaydım siyasete girmezdim. Siyasete popüler olmak için girmedim. Bir şeye inandığım için girdim. Bazen inandıklarını-

za destek alırsınız, bazen de almazsınız. Siyaset hayatımda bazen tartışmaları kaybettiğim de oldu. Hatta seçimleri bile kaybedebilirsiniz ama bu fikirlerinizi değiştirmeniz anlamına gelmez.

AB içinde şimdiye kadar kendinizi ne kadar başarılı hissediyorsunuz?

Bence şu ana kadar başarılı sayılırız. 100 milyon insan! 10 ülke. Estonya'dan Bulgaristan'a. Çok tartışmalı olsa da Aralık 2004'te Türkiye'yle tam üyelik müzakerelerine başladık.

Yani müzakereleri başlatmak bile başarıydı diyorsunuz.

Evet! Ama Türkiye'deki reformlar olmasaydı bunların hiçbiri de olmazdı. Sonuçta, AB'de olanlardan daha fazla Türkiye'deki gelişmeler önem taşıyor. Türkiye'nin reformlara devam etmesi önemli. Son yıllarda herkesi etkileyen de reformlar oldu. Ama yine de gidilecek daha uzun bir yol var.

AB'nin bir Hıristiyan kulübü olduğunu, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Türkiye'nin ise bu ailede yeri olmadığını söyleyenler var.

AB'nin Hıristiyan kulübü olduğunu zannetmiyorum. Hiçbir resmi belgede böyle bir şey yok. Şu anda AB'ye üye ülkelerin kültürel zeminleri Hıristiyanlığa oturuyor diye düşünülüyor. Tabii bu ne anlama geliyorsa... Şu anda Hıristiyanlık tek gibi görünüyor ama unutmayalım ki, Hıristiyanlar birbirleriyle bin yıl savaştılar.

Dördüncü Haçlı Seferi'ni hatırlayın. 1204'te açılan yaralar Batı Hıristiyan dünyasında hâlâ tam anlamıyla kapanmadı. 400 yıl önceki 30 yıl savaşlarını da, Katolikler ve Protestanlar arasındaki gaddar savaşı da unutmayın. Musevilerle tarihimiz de gurur verici değil. Ama zaman içinde derin ayrılıkları aştık. Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Musevilik aslında aynı Tanrı'ya ve İbrahim'e kadar gidiyor. Ama son bin yılda ayrılıyorlar.

75 milyonluk halkının çoğunluğu Müslüman olan bir ülkeyi Avrupa'nın hazmetmesi sizce ne kadar sürer?

Hazmetme sözcüğünü sevmiyorum. Ama yine de kullanalım. Türkiye güçlü bir milli kimliğe sahip olan bir ülke. Coğrafi konumundan ve tarihinden dolayı Türkiye'nin de kendine göre stratejik bakışı var. Bütün Avrupa'dan da oldukça farklı. Türkiye AB'ye girdiği zaman, bu farklılığın azalması zaman alacak.

10 yıl mı? Yoksa 20 mi? Ne dersiniz?

Belki de daha uzun sürecek. Ama bu yeni bir durum değil ki! De Gaulle İngilizleri veto ettiği zaman, İngiltere'nin farklı bir stratejik bakışının olduğunu söylemişti. Tarihi açıdan aslında haklıydı. Ama İngiltere'nin değiştiğini görmediği için de haksızdı. Zaman içinde de İngiltere'nin bakışı diğer ülkelerle örtüştü. İsveç'in de stratejik bakışı farklıydı. Türkiye, İngiltere, Polonya gibi ülkelerden sonra en büyük katılım olacak. Tabii ki, bir uyuşma dönemi olacak. Kaçınılmaz olarak kolay olmayacak ama sonunda iki taraf için de çok yararlı olacağına eminim.

Fransa İngiltere'den sonra İspanya ve bir süre İsveç'in de üyeliğine karşıydı değil mi?

Evet, önce İngiltere'yi veto etti. Sonra tarım politikaları yüzünden İspanya'yla müzakereleri 8 yıl uzattı. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin de katılmasına karşı tereddütleri vardı. İsveç'e de tereddütle yaklaştılar. Her genişlemede tereddütlüydüler. Belki bu tereddütler kurucu üyelerden biri olmasından kaynaklanıyor. Başta Fransa 6 üyeden biriydi. Şimdi ise 27 üyeden biri.

AB Türkiye'ye kapılarını kapatırsa ne olur?

Avrupa için stratejik bir felaket olur. Çünkü Türkiye çok önemli bir bölgede bulunuyor. Doğu Akdeniz ve Karadeniz bölgesi! Geçiş bölgesi. Avrupa'nın Ortadoğu'yla buluştuğu bölge! Her açıdan çok derin stratejik önemi var. İstikrar açısından bu bölgenin Avrupa'ya katılımında büyük çıkarımız var. Yakın gelecekte bir risk görmüyorum ama yine de Türkiye başka bir yöne kayarsa, bu Avrupa için istikrarsızlık riski ortaya çıkarır.

Hangi yöne kayması daha büyük felaket olur? Rusya'ya mı İslam dünyasına mı?

Bilmiyorum. Spekülasyon yapmak istemiyorum. Ama Türkiye'nin AB yönü, hem Avrupa'nın hem de Türkiye'nin çıkarınadır.

Türkiye'nin İslama kaymasından kaygı duyanlar var? Siz de kaygılı mısınız?

Türkiye'de yaşamıyorum. Bu yüzden şahsi bir yargıya varamam ama Türk toplumunun bazı kesimlerinde bu korku var. Bu korkuyu başka ülkelerde de görüyorsunuz. AKP son seçimlerde, modern, demokratik, Avrupa'ya yönelik, laik bir toplum hedeflediklerini söyledi ve güçlü bir görev üstlendi. Biz AKP'nin bu görevi yerine getirmesini bekliyoruz.

Laiklikten kayıldığı korkusuyla sokaklara dökülen milyonlarca Türk'ün kaygılarını anlıyorum diyorsunuz.

Evet anlıyorum. Ayrıca bu korkuyu bütün dünyada da görüyorum. Ama Türkiye benim en az kaygı duyacağım ülke.

Neden? Daha az kaygı duymanıza yol açan Atatürk devrimleri mi?

Türkler 1908'den beri kararlı bir biçimde Avrupa'ya yöneldiler. Bazen ileri bazen geri adım atıldı. Bazen yavaş bazen hızlı oldu. Atatürk ise derin bir değişim yaptı. Bence Atatürk yüzyılın en önemli Avrupalı devrimcisi! Avrupa yönünde otoriter bir reform gerçekleştirdi. Bunun da sürdüğünü gördük. Son birkaç yıldır bu eğilimin çok daha etkileyici biçimde hızlandığına şahit olduk. Atatürk, bilinen nedenlerle Avrupa Birliği üyeliğini elde edemeyebilirdi.

Kuzeyde olduğunuz için sizi Türkiye faturasını anlamamakla suçlayanlar var.

Tabii ki mali açıdan bir bedeli olacak ama uzun vadeli bakarsanız yararları faturasından daha büyük. Türk ekonomisi çok dinamik. Kalkınma hızımız yüzde 7. Uzun vadede de Türkiye'nin büyük potansiyeli olduğu bir gerçek. Ekonomik yararlar ortada. Ayrıca, stratejik önemi de var. Gümrük Birliğimiz olsa da Türkiye'nin üyeliği büyük bir potansiyel yaratacak.

Türkiye İslami yönetime kayarsa AB üyeliği tehlikeye girer mi?

AB laik ve demokratik bir birlik. Laik devlet çatısı altında kuşkusuz insanların kendi inançları var. Katolik de, Protestan da, Ortodoks da, Müslüman da var. Ama yasalar önünde herkes eşit. Bu da AB'nin temel prensibini oluşturuyor. Avrupa Konseyi'ni de unutmamak lazım.

Yani "Türkiye laiklikten kayarsa AB'yi unutun" mu diyorsunuz?

Evet, AB laik ülkelerden oluşan bir birlik. Avrupa Konseyi de öyle. Laiklikten kayan bir ülkeyle ne AB ne de Avrupa Konseyi uyum içinde olabilir.

Ama Türkiye de hayal kırıklığı yaşıyor. AB de verdiği sözleri tutmadı. Kıbrıs önşart değil dediniz, güvence verdiniz, sonra önşart yapılmadı mı? Türkler AB'ye nasıl güvenecek?

2004'teki başarısızlıktan sonra Kıbrıs'a artık daha ciddiyetle yaklaşmamız gerekiyor. Ama Türkiye baştan beri Gümrük Birliği'nin

Boğaz'da söyleşi yapmak başka bir keyif! Hele şakacı, zeki ve açıksözlü biriyle olursa!

tümüyle uygulanmasının Kıbrıs'la bağlantılı olduğunu biliyordu. Bu bir paketin bir parçasıydı. Bu konuda bir yanlış anlama olamayacağını düşünüyorum. Tabii Türkiye'deki reformların da nasıl geliştiğine bağlı oldu. Ama işler yürüyor. 2004'te müzakerelerin başlaması kararı önemli bir karardı. Ama bu Türkiye'deki reformlara bağlıydı.

Kıbrıs Rumları Annan Planı'nı reddettikten sonra faturayı ödeyen yine Türkiye ve Kıbrıslı Türkler oldu. "Evet deyin, ambargoyu kaldıracağız," dendiği halde kalkmadı. Bu adil bir yaklaşım mı?

Bu yılın başında Konsey'de bu sorunu tartıştık. Komisyondan bu konuda ilerleme sağlamasını istedik. Komisyon şu anda Kıbrıs'ın kuzeyiyle ekonomik ve ticari ilişkilerde nasıl ilerleyeceğimiz konusunda çeşitli teknik ayrıntıları tartışıyor. Evet, AB'nin bunu gerçekleştirmesi gerekiyor. Bu yönde bir sözü var.

Yani ekonomik ambargo kaldırılmalı diyorsunuz.

Evet, koşullar yumuşatılmalıdır.

Örneğin, Kuzey Kıbrıs'taki havaalanına uygulanan ambargonun artık kaldırılması gerekmiyor mu?

Bırakalım Komisyon ayrıntıları incelesin. Bu oldukça karmaşık bir sorun. Bu sorunun uluslararası hava koridorlarının yönetimiyle de bağlantılı olduğunu zannediyorum. O bakımdan daha karmaşık bir durum var. Ama Ercan'dan İstanbul'a uçmuyor musunuz?

THY uçuyor ama eğer siz doğrudan Ercan'a uçarsanız Kıbrıslı Rumlar sizi Güney'e sokmazlar.

Doğru ama yine de uçuyorlar. Ayrıca Londra'dan Kuzey Kıbrıs'a uçan uçaklar da İstanbul havaalanına iki saniye tekerlek dokundurup yeniden havalanmıyor mu?

Evet, ama bu gereksiz bir oyun değil mi?

Evet, çevre kirliliği açısından zararları var. (Gülerek.)

Çevre kirliliğini de önlesek!

Bakalım ama bu konu uluslararası havacılık kurallarıyla olan bağlantısı dolayısıyla ustalık isteyen bir konu. Bence komisyonun sorunu ileriye götürmeye hazır olması ve Türkiye'nin de Ankara protokolünü uygulaması gereğinin farkında olması önemli. Ticaret insanları bir araya getirir. Nerede yaşarlarsa yaşasınlar ve hangi siyasi yönetim altında ve sınırların hangi tarafında olurlarsa olsunlar, Türkler ve Yunanlıları bir araya getirmek bence eski birlikte yaşama geleneklerine döndürecektir. Bu yüzden ticareti, seyahatleri ve temasları mümkün olduğu kadar artırmak lazım. Bütün sınırlamaların en kısa zamanda kaldırılmasından yanayım.

Madem AB'nin temel hedefi adayı birleştirmek, neden Kuzey Kıbrıs'ı tanımıyorsunuz? Böylece ada AB çatısı altında birleşmez mi?

Hayır, biz Kıbrıs'ı tek bir ülke olarak tanıdık.

Ama AB Rumları Kıbrıs Cumhuriyeti diye üye yaparak büyük bir hata yapmadı mı?

Bu yasal bir devamlılıktı. Kıbrıs'ın bağımsızlığından beri böyle. Biz anlaşmayla Kıbrıs'ın yeniden bir araya gelmesini istiyoruz. 2004'te masadaki plan (Annan Planı) bize iyi bir zemin veriyor. Bazı şeyler değişti ama yine de gelecekteki çözüm bu doğrultuda olacak. Çok fazla alternatif yok. Ama Kuzey'i tanıma yönünde bir ilerleme görmüyorum.

Referandumda "Hayır" kampanyası yürüten Papadopoulos'la sorunun çözüleceğine gerçekten inanıyor musunuz?

Onunla fazla konuşmadım ama Dışişleri Bakanları sorunu çözmek istediklerini söylüyorlar. Adanın bölünmüş kalmasının Rumların çıkarına olduğunu söyleyenlere de "Hayır" değil diyorlar. Adayı birleştirmeye çalıştıklarını söylüyorlar.

Rumlar Türklerle yönetimde eşit olmayı kabul edecekler mi sizce?

Göreceğiz. Diplomasinin hedefi en zor olanla da uğraşmaktır. Eğer Kıbrıs'ta ilerleme sağlayamazsak, Türkiye'nin AB'ye katılımını çok karmaşık hale sokacak, belki de imkânsız kılacak. Ayrıca sorun, NATO'yla AB ve diğer uluslararası kuruluşlar arasındaki ilişkileri olumsuz etkiliyor. Bu nedenle uğraşmalıyız.

İstanbul, 6 Ekim 2007

RENE VAN DER LİNDEN

Türkiye'ye Avrupa Rotasını Çizen Adam

Tam 55 yıldır evliyiz. 1949 yılının ılık bir Mayıs günü nikâh masasına oturduğumuzda neredeyse 60 milyon insana mezar olan yaşlı kıta kan gölü gibiydi. Korkunç olayların bir daha yaşanmaması için ne yapmalıydık? 12 millet buluştuk. Önce Fransız, İngiliz, İtalyan, Hollanda, İrlanda, İsveç, Belçika, Danimarka, Lüksemburg ve Norveç. Sonra da Türkler ve Yunanlılar... Nikâh masasındaki tek Müslüman, Türklerdi. O zaman, kimsenin aklına Müslümanlık ya da Hıristiyanlık gelmedi. Tek hedef vardı. Bir daha birbirini öldürmeyen insanların yaşayacağı bir Avrupa yaratmak. İşte Avrupa Konseyi böyle doğdu.

Konseyle Türkiye arasındaki balayı 11 yıl sürdü. 27 Mayıs 1960 darbesi. Ve ilk çalkantılar. Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam sehpasına götürüldüğü gün neredeyse boşanıyorduk. "Yapmayın, asmayın," diye bağırdılar.

Protesto mesajları yağdı Ankara'ya. Ama evliliğimiz yine de bozulmadı. Demokrasiye dönüşle birlikte de yavaş yavaş yaraları sarmaya başladık. Ancak bir süre sonra yine boşanma noktasına gelmekte gecikmedik. Sebep yine aynı. 1980 askeri darbesi! Ben evliliğimizdeki ikinci krizi gazeteci olarak yaşadım. Ankara'ya akan heyetlerin kurduğu baskı çok ağırdı. Yıllarca "Demokrasi, insan hakları," diye tutturdular. Türk milletvekillerinin Strasburg'daki koltukları yıllarca boş kaldı ama yine de Türkiye'yi kolladılar. Bize Albaylar Cuntası sırasında Yunanlılara davrandıkları gibi davranmadılar. Konseyden atmadılar. Ama fırtınalı yıllar da çok uzun sürdü. İşkence, PKK terörü, fikir özgürlüğü, demokrasi tartışmalarıyla geçti yıllar. Konsey sonunda bir yıl önce "İki yıl içinde 10 yıldan daha fazla reform yaptınız," deyip temiz raporunu verdi elimize. Aslında bu rapor, kapısını çaldığımız Avrupa Birliği'yle tam üyelik müzakerelerinin yolunu açan belge oldu...

Türkiye'nin, 46 eşli evliliğinde adeta ikinci balayını yaşadığı günlerdi. Asamblenin Başkanı Rene Van der Linden öylesine Türkiye'yi destekliyor ki...

13 Kasım 2005'te ilk kez Ankara'ya geldiği zaman buluşup uzun bir söyleşi yaptık Van der Linden'le. TBMM'de yaptığı etkileyici konuşma hâlâ kulaklarımdaydı:

"Türk halkının Avrupa düşünü göz ardı edip onu yarı yolda bırakamayız." Bu sözler içimizi ferahlatmıştı doğrusu.

Hem de Fransa'da Müslüman göçmenlerin ayaklandığı, yarım asır sonra sokağa çıkma yasağının ilan edildiği, olayların 12 milyon Müslümanın yaşadığı bütün Avrupa'ya yayılmasından korkulduğu bu günlerde.

Fitili Kim Ateşledi?

Irkçılık rüzgârının estiği Avrupa nereye gidiyordu? Fransa'da neler oluyordu?

62 yaşındaki Hollandalı Başkanla o gün hem Fransa hem de Avrupa'yı mercek altına aldık. "Bu bir patlama," diyordu Van der Linden. "Neden?" diye sordum. Şöyle anlattı:

"Çünkü geleceğe umutla bakamıyorlar. Paris ve diğer şehirlerin varoşlarında Afrika'dan gelen birçok insan yaşıyor. Siyahlar ve beyazlar arasında bir ayrım var. Sosyal dışlanmaya, işsizliğe, eğitimsizliğe karşı bir birim, bir patlama bu."

"Ya Fransa'da Le Pen ve Nikolas Sarkozy. Avusturya'da Jörg Haider gibi 'ırkçı' siyasetçiler. Fitili bunlar mı ateşledi?" Linden madalyonun iki yüzüne de bakmaktan yanaydı:

"Eğer varoşta yaşıyorsanız ve kendi davranışlarınızı görmeyip, sadece siyasetçilerin davranışlarına bakıp tepki gösteriyorsanız daha saldırgan olursunuz. Ama diğer yandan Fransız hükümetleri de yıllar içinde onlara toplumun bir parçası olan bir hayat veremedi. Varoşlarda kanun yok. Polisin giremediği yerler var. Yani madalyonun iki yüzü var. İki tarafın da saldırgan tutumları yıllar içinde birikti ve patladı."

"Peki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın dediği gibi, olaylar türban yasağına karşı bir patlama mı?" diye üsteledim. "Hayır," dedi Asamble Başkanı ve ekledi: "Olay çok daha derin sosyal nedenlere dayanıyor. Yoksulluk, işsizlik gibi. Dünyanın zengin bölgeleri bir gerçeği görmeli. Her insan onuruyla yaşamalı. Bu kadar yoksulluk varsa, böyle patlamalar kaçınılmaz olacak. Bakın Irak'a

askeri müdahaleye baştan beri karşı çıktım. Tabii ki kendi ülkesindeki etnik grupları öldüren bir diktatörü durdurmak için önlem alınmalı. Gözlerimizi kapayamayız. Ama Irak'a harcadığımız parayla dünyanın fakir bölgelerinde yeni imkânlar yaratsaydık bu sorunlarla karşılaşmazdık."

Villepen Hükümeti, olayları durdurmak için 55 yıldır Avrupalının unuttuğu bir karar aldı. Sokağa çıkma yasağı! Doğrusu şaşırmamak elde değil. Peki, bir dönemde PKK terörüne karşı Güneydoğu'da bazı illerde olağanüstü hal uygulanmasını eleştiren Avrupa Konseyi, yarım asır sonra Avrupa'da alınan ilk sokağa çıkma kararına nasıl bakıyordu? Van der Linden Fransa'ya hoşgörüyle bakıyor. Haklı buluyor:

"Fransa'nın aldığı karar durumun ne kadar ciddi olduğunu gösteriyor. Bence Fransız hükümetinin başka çaresi yok. Sade ve masum vatandaşları korumaya çalışıyorlar. Düşünün, her sabah işine giden bir aile ferdisiniz. Paranızı biriktirip bir araba aldınız ve gelip yakıyorlar. Önce vatandaşlarınızı ve şehri bu tür saldırılardan korumak zorundasınız."

Erdoğan Bizi Şaşırttı

2005'te AK Parti'nin iktidardaki üçüncü yılıydı. Van der Linden'le Türkiye'deki reformları da konuştuk.

"AKP iktidara geldiği zaman kaygılıydık doğrusu. Muhafazakâr bir hükümet. AB'yle bütünleşmek için adım atmazlar diye düşündük," diye söze girdi ve devam etti: "Hepimiz için büyük sürpriz oldu. Muhteşem bir iş yaptılar. Süratle reform kararları aldılar. Muhalefete de teşekkür etmemiz lazım, onlar da destekledi.

"Hâlâ kadın hakları, ordunun pozisyonu, din özgürlüğü, yolsuzlukla mücadele, Kürt kökenlilerle ilgili alanlarda yapılması gerekenler var. Ama yine de Türkiye son iki yılda, 10 yılda yapamadıklarını yaptı."

Van Der Linden'e bir türlü durulmayan söylentileri ve kuşkuları hatırlatıyorum.

Ya AK Parti'nin aslında AB üyeliğine inanmadığı, sadece ordunun elini kolunu bağlamak ve türban yasağını kaldırmak için AB sürecine sarıldığı iddiaları? Yani gizli gündem meselesi?

"Ben böyle bir şey hissetmedim," dedi Konsey Asamble Başkanı ve bana sordu: "Eğer gizli bir gündeminiz varsa bu kadar güçlü bir iradeyle kararlar alabilir misiniz? Brüksel'i bu kadar baskı altına alır mısınız? Eğer gizli gündemleri varsa neden Avrupa Hıristiyan

Birliği'ne üye oldular? Ben Katoliğim. İnançlarım var ama hiçbir zaman 'Dinime göre böyle yapmam gerekiyor,' diyemem ve demem. İlişkiye de böyle bakıyorum."

❖❖❖

Uzun süredir biz Türkler hep eleştiri duyuyoruz. "Avrupa bizi istemiyor. Ne yaparsak yapalım almayacaklar," diye kaygılanıyoruz.

Şimdi ise güçlü bir ses duyuyoruz:

"Biz Türkiye'yle 55 yıldır evliyiz. Kötü günlerimiz de oldu ama aştık. Türkiye Avrupa demokrasi projesinde ve AB'de, Konseydeki 55 yıllık geçmişinin katkısıyla yer alacak. Türkiye'siz bir Avrupa, Avrupa'sız bir Türkiye olamaz. Türkiye üzerine düşeni yaptı. Şimdi bizim taahhütlerimizi yerine getirme zamanı. Türkiye'den vazgeçemeyiz."

55 yıl önce nikâh masasına oturduğumuz Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi Başkanı işte böyle diyordu. Avrupa'da sadece, Irkçı ve dindar gözlük takan Le Pen'ler, Nikolas Sarkozy'ler yoktu.

Ne olursa olsun Türkiye'ye kapıları kapamaya kararlı Angela Merkel'ler olsa da medeniyetler çatışması önlemek için savaş verenler de vardı. Ve bunlar Türkiye'ye omuz veriyorlardı.

Van der Linden gibi sağduyulu seslere kulak vermekte de yarar vardı.

❖❖❖

Van der Linden'le iki yıl sonra bu kez Strasburg'da buluştuk. Cumhurbaşkanlığı kavgasından Abdullah Gül zaferle çıkmıştı. Türbanlı First Lady sonunda Çankaya köşkündeydi. Van der Linden inançlı bir Katolik ama aynı zamanda da koyu bir laikti. Ve tam bir demokrat. AK Parti'nin, Hıristiyan Demokratlar'ın Birliği EPP'ye girmesini sağlayan Hollandalı siyasetçiydi... Ve hâlâ demokrasi, insan hakları, din ve vicdan özgürlüğünün kalbinin attığı Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi'nin zirvesinde oturuyordu. Türkiye'deki türban ve laiklik tartışmasını konuşabileceğim en önemli isimdi. Randevu alıp gittim.

Strasburg'da, konseydeki odasında uzun bir söyleşi yaptık:

O günlerdeki Türkiye'de yine kıyamet kopuyordu. Özellikle çağdaş kadınlar korku içindeydi. Ya üniversitelerde türban yasağı kaldırılırsa, Türkiye Malezya gibi olursa! Ya laiklik tehlikeye girerse? Atatürk'ü ve sandıktan yüzde 47 oyla çıkan Başbakan

Erdoğan'ı ve AK Parti'yi tartıştık. Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olarak konseyde yapacağı tarihi konuşmaya 24 saat kalmıştı. Van der Linden'le bir saatten fazla konuştuk. Konuşurken her sözcüğü özenle tarttı. Sözleri konseyin Türkiye'yi mercek altına aldığını gösteriyordu. Türkiye'deki kavgayı çok iyi biliyordu. Belli ki siyasi olasılıkları da hesaplamışlardı. Asamble Başkanı, Anayasa, laiklik ve türban tartışmalarının giderek alevlendiği bu tarihi dönemde dört önemli tarihi mesaj verdi o gün. Hâlâ da geçerli mesajlardı bunlar:

1. Türkiye İslam devletine kayarsa AB'yi unutun.
2. Anayasa değişikliği Avrupa Sözleşmesi'yle uyumlu olmazsa Venedik Komisyonu'nda incelemeye alırız.
3. Türban baskısı görenler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvursun.
4. Türban yasağına karşı çıkan üniversiteler de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurabilir.

İşte Türkiye'nin Avrupa'yla rotasını çizen tarihi röportaj:

Türkiye'de bütün şiddetiyle laiklik tartışması yaşıyoruz. Din özgürlüğüyle çelişiyor diyenler de var. Güvencesi olduğunu söyleyenler de! Siz ne diyorsunuz? Laiklik, din özgürlüğünün önünde bir engel mi?

Hayır. Laiklikle din özgürlüğü ve insan hakları arasında hiçbir çelişki yok. Laiklik insanların aynı zamanda da dindar olmalarını engellemez. Ben de dindarım ama hiçbir zaman başkalarının hayatına ve inançlarına karışmam. Devletle din kesinlikle ayrı olmalıdır.

Her pazar kiliseye gider misiniz?

Evet, inançlı bir Katoliğim ama bunu siyasete ve işime karıştırmam. Laiklikte isteyen herkes kendi dinini seçebilir. Müslüman, Ortodoks ya da benim gibi Katolik olabilir. Ya da din değiştirebilir. Dine inanmayabilir de. Ama devlet ve hükümet politikası, kimseyi bir dini kabul etmeye zorlayamaz.

AK Parti'yi nasıl değerlendiriyorsunuz?

AKP'yi Hıristiyan Demokratlar Birliği'ne ben davet ettim. O sırada karşı çıkanlar çok fazlaydı. Aradan 4-5 yıl geçti. Bence artık Türkiye'nin Alman Hıristiyan Demokratları gibi oldu.

Türkiye'de laikliğin tehlikede olduğunu düşünen milyonlar sokaklara döküldüler. 22 Temmuz seçim sonuçlarını demokrasinin zaferi olarak görenler de var, 80 yıllık laik cumhuriyete indirilen darbe olarak görenler de! Sizce hangisi doğru?

Bence bu demokrasi tecrübesidir. Dört yıldır bu hükümetle Konsey'de bu kadar iyi tecrübelerimiz olmasaydı belki endişelenirdim. Ama şimdi gerek görmüyorum. Tabii ki AK Parti'nin Türkiye'nin sorunlarına kendilerine göre bir bakış açısı var. Ama eğer tarihe dönmeye kalkarlarsa hiçbir zaman Avrupa kurumlarına yaklaşamazlar. Bazı Türklerin kafalarındaki ve yüreklerindeki korkuyu anlıyorum.

Bazı Türklerin korkularını anladığınızı söylediniz. Türkiye'nin ılımlı İslami bir rejime kayabileceği endişesini siz de taşıyor musunuz?

Hayır ama Türkiye'de bazı insanların gelecekte laikliğin devam etmeyebileceği kaygılarını da anlıyorum. Halkın çoğunluğu bir dine mensup olabilir ama yine de laik devlet olabilirsiniz. Avrupa'da da birçok devlet böyle.

"Ya demokrasi bir araç olarak kullanılır, çoğunluğa dayanıp laiklik sulandırılırsa," diye korkanlar var. Hatta "Hitler çoğunluğa dayandı. Avusturya'da faşist parti de sandıktan çıktı," deniyor.

Onlar geçmişte kaldı. Artık çok açık bir dünyada yaşıyoruz. Durum geçmişten çok farklı. Türkiye'de eğitim çok önemli. Gençler yurtdışında okuyup hukukçu, sanatçı, siyasetçi olarak tecrübelerle Türkiye'ye dönüyor.

Eğitim dediniz! Üniversitelerde türban tartışması iyice şiddetlendi. Avrupa'da okullarda türban ne ölçüde serbest?

Bence devlet okulları tarafsız olmalı. Dini eğitime dayanmamalı. Bu okullarda türban, laik eğitimi zedeler. Ama Hollanda'da dini eğitime dayanan Katolik ve Protestan okullar da var. Aileler her geçen gün çocuklarını daha az bu okullara gönderiyorlar.

Fransa laikliği farklı algılıyor. Üniversitelerde de dini simge ve türban yasak değil mi?

Evet, Fransızlar bu konuda çok çok hassas. Çünkü onlar Fransız devrimlerini yarattılar ve çok sıkı biçimde koruyorlar. Avrupa Konseyi'nde devletle dini kesin kurallarla ayıran ender ülkelerden biri Fransa.

Türkiye'yi en iyi bilen Avrupalı siyasetçilerin başındaydı. İyi bir Katolik ama koyu bir laikti. Ve tam bir demokrat... Türban ve laiklik tartışmasını konuştuğum kilit isim oldu.

AB Şansları Kalmaz

Türkiye'nin de Fransa gibi hassas olması tuhaf mı?

Bakın, açıkça söyleyeyim.Türkiye'de, hiçbir Avrupa ülkesinde olmayan din işlerinden sorumlu bakan var. Gelecekte de olabilir. Ama unutmayın ki, bu hükümet ve Başbakan Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması için büyük çaba gösteriyor. Eğer geçmişe dönerlerse, hiçbir şansları kalmaz.

Türkiye'nin AB üyelik şansı kalmaz diyorsunuz.

Evet. Aynı zamanda da Avrupa kurumlarına yaklaşmak istiyorsanız devlet ve din işlerinin ayrı kalmasını kabul etmek zorundasınız. Din özgürlüğünü de! Başka dinlere mensup olanlar da Türkiye'de kilise yapabilmeli. Kadın ve erkekler eşit olmalı. Namus cinayetleri, kan davaları da olamaz. Ben hep Türkiye'nin AB üyeliğini destekledim.

Tabii koşulları yerine getirmesi lazım. Son 4-5 yıldır Türkiye önemli adımlar attı. Yeni yeni hükümetin de ağırlık verdiğini gö-

rüyorum. Türkiye önümüzdeki 10-15 yıl AB için en önemli ülkelerden biri olacak. Türkiye hem bir sınav hem de büyük bir fırsat!

Ama bazı AB üyeleri Türkiye'nin üyeliğine şiddetle karşı.

Türkiye'ye söz verdik. Karşılıklı sorumluluklarımız var. Vazgeçmek ne doğru ne de adil olur. Türkiye taahhütlerini yerine getirirse, AB de sözünü tutmalıdır.

Türkiye, ılımlı İslam yönetimine kayarsa ne yaparsınız?

Türkiye'de halkın çoğunluğu Müslümandır ve öyle de kalacaktır. Bu, ilişkilerimizi engellemez aksine büyük bir fırsattır. Türkiye modeli demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleriyle halkın refaha ulaşacağının başarılı bir örneği. Türkiye bunu bütün İslam dünyasına gösteriyor.

Tekrarlıyorum. AKP'nin geçmişe dönmeye kalkmamasını bekliyorum.

Demokrasinin İslami rejime geçiş için araç olabileceği kaygısı da var ama!

Açık bir dünyada ve Avrupa'da yaşıyoruz. Türkiye hem Avrupa Konseyi'nin hem de NATO'nun üyesi. Avrupa sisteminde birçok kontrol mekanizması var.

Demokrasinin bir ülkeyi diktatörlüğe dönüştürmek için bir araç olabileceğine inanmıyorum. Ama yine de Türkiye'nin fakir çoğunluğunun kalkınmasına özen gösterilir ve daha büyük fırsatlar yaratılırsa, demokrasinin diktatörlük kurmak için bir araç olarak kullanılması riskini azaltır.

Ya Atatürk ilkeleri? Türkiye'nin geleceği için bir güvence sayılabilir mi?

Güvence? Sonsuza kadar hiçbir güvence olmaz. Bence en iyi güvence uluslararası toplum içinde yer almaktır. Bu yüzden Türkiye'nin AB üyeliğini destekliyorum. Siz NATO'nun, Avrupa Konseyi'nin bir parçasısınız. AB üyesi olma yolundasınız. Tabii ki, Atatürk devrimleri Türkiye'nin Avrupa'yla bütünleşme yolunda belirleyici oldu. Atatürk olmasaydı, Türkiye bugün tümüyle farklı bir ülke olurdu. Türkiye'yle Ortadoğu'daki diğer ülkeler arasındaki fark ne? Tabii ki Atatürk! Bu yüzden şu anda hem Türkiye hem de Avrupa açısından çok önemli ve tarihi bir gelişme yaşıyoruz.

Türban sorununa gelirsek, rektörler üniversitelerde serbest bırakılmasına şiddetle karşı çıkıyorlar. Ne diyorsunuz?

Bu sizin iç tartışmanız. İki tarafın da duygularını anlıyorum. Ben sadece gözleri açıkta bırakan burkaya karşıyım.

Bazı erkekler burkayı bile cazip buluyor.

Belki kendilerinin güvenliği için (gülerek). Bir kez sarışın bir hanım bazı ülkelerde seyahat ederken en güvenli yolun burka giymek olduğunu söylemişti bana! Burkayı kabul edemeyiz ama türbanlı güzel bir kadın da bence cazip olabilir! Ama Türkiye'deki tartışma oldukça farklı.

Sizce türban dini inanç mı yoksa siyasi İslamın simgesi mi?

Eğer Hollanda'da bir kadın "Türban takmak benim hür tercihim," derse herkes kabul eder. Çünkü Türkiye'nin tarihi geçmişi yok. Türkiye'de durum farklı. Ama yine de tartışmaya girmek istemiyorum.

Girerseniz belki siz de işin içinden çıkamazsınız!

Evet. Ama unutmayın, Türkiye Avrupa'nın bir parçası olmak istiyorsa, devlet ve din ayrı olmalıdır. Türkiye'deki tartışma başka bir Avrupa ülkesinden farklı. Sizde tartışma dinle devlet sistemiyle ilgili. Bizde ise dinle ya da devlet yapısıyla ilgisi yok.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi türban yasağının yasal olduğuna karar vermişti. Başbakan "Ulema karar verir," diyor. Ne dersiniz?

Mahkeme İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uygulanmasında tek otoritedir.

Mahkeme kararları üye ülkelerin anayasalarının üstünde midir?

Uluslararası hukuk daima ulusal hukukun üstündedir.

Ya Türk Anayasası'nı değiştirirlerse AİHM kararı geçersiz mi olur?

Tabii ki her ülke her zaman anayasasını değiştirebilir ama biz değişikliğin Konsey sözleşmesine ve üye ülkenin yükümlülüklerine uyup uymadığına bakarız. Eğer ciddi bir kaygı ortaya çıkarsa, hükümetin ya da Konsey Meclisi'nin talebiyle Venedik Komisyonu durumu inceleyebilir. Rusya'da benzer bir durum oldu. Rusya

Venedik Komisyonu'nun duruma müdahale etmesini kabul etti ve düzeltti.

Yani Avrupa'da yeni bir tartışma başlayabilir diyorsunuz.

Evet ama değişiklik 2/3 çoğunlukla geçer ve sözleşmeye de uyarsa, Venedik Komisyonu'nun durumu incelemesini istememize gerek olmaz.

Örneğin türban yasağının kalkmasına karşı çıkan üniversite rektörleri AİHM'e başvurabilir mi?

Bunu dışlamıyorum. AİHM dünyadaki çok özel bir kurumdur. Dünyadaki her birey ya da üye ülkelerdeki her üniversite mahkemeye gelip düzenleme isteyebilir. Bu açıdan dünyada eşi yok.

Yani bir gün "Ben türban takmaya zorlanıyorum," diye AİHM'e başvurabilir miyim?

Eğer ayrımcılığa uğradığınıza ilişkin bir düşünceniz ve kanıtınız varsa tabii başvurabilirsiniz. Ama önce Türk mahkemelerinde dava açacaksınız. Sonuç alamazsanız Strasburg'a gelin. Tek sorun var. Mahkemenin önünde 80 bin dava dosyası bulunuyor.

Ama bu durumda 80 bin 1'inci dosya olurum! Dava yıllarca sürer!

Bence sorun davanın sonuçlanmasının zaman alması olmayacak. Sorun sizi türban takmaya zorlarlarsa ve siz de bundan hoşlanmazsanız, 5-6 yıl türban takmak zorunda kalabilirsiniz (kahkahalarla gülerek.)

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Ama benim gibi bir gün bile takmayı reddeden milyonlarca Türk kadını var!

Şaka yapıyorum tabii. Tamamen katılıyorum. Ama bir gün bir Türk hükümeti sizi türban takmaya zorlarsa, o günden itibaren Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyeliğini tartışmaya açarız. Bu kesin!

Türkiye sizce Malezya gibi olabilir mi?

Malezya Asya'nın kalbinde yer alıyor. Türkiye ise Avrupa'nın bir parçası. Avrupa Topluluğu değerlerinin de bir parçası. Aralarında büyük bir fark var. Ama Türkiye bir gün gerçekten İslam devleti olursa AB'ye giremez. Bu kesin.

Ama AKP'nin gizli bir gündemi olduğunu ve AB'yi de kullandığını iddia edenler bile var?

Eğer varsa bir aşamada bu gizli gündem ortaya çıkacak. AB'yi bir araç olarak kullanamazlar. Bana beş yıl önce de aynı şeyi söylediler. Size samimiyetle söyleyeyim. AKP ilk kez seçildiği zaman "Bu Avrupa için Türkiye için ne anlama geliyor?" diye tereddütlerim vardı. Ama AB üyesi olmak için gösterdikleri çaba benim için sürprizdi. Bu seçimlerden sonra da yaklaşımlarının değiştiğine ilişkin bir izlenim almadım.

Avrupa'da hukuk fakültesine dini giysileriyle okumaya giden papazlar var. Bunlar avukat ya da hâkim olabilir mi?

Papaz papazdır. Avukat ya da hâkim olamaz. İmkânsız.

Konsey'de konuşacak ilk Türk Cumhurbaşkanı Abdullah Gül olacak. Nasıl bakıyorsunuz?

Bu ziyaret çok önemlidir. Burası demokrasinin, insan haklarının ve hukukun kalbidir. Türkiye'deki tartışmalar sürerken Avrupa'nın en büyük parlamenter meclisine hitap edecek. Konseyin önemini çok iyi biliyor.

Gül'ün cumhurbaşkanlığı büyük tartışmalara yol açtı. Hâlâ da tartışmalar tam bitmedi. Siz nasıl baktınız?

Ben seçimlerden önce de Abdullah Gül'ü destekledim. Çünkü Gül, Türkiye'yi Avrupa kurumlarına itiyor. AB müzakerelerinde çok iyi bir izlenim bıraktı ve çok olumlu rol oynadı.

Peki Gül'den ne bekliyorsunuz?

Bütün Türk halkının cumhurbaşkanı olmasını bekliyoruz. Bu çok önemlidir. Toplumun bütün kesimlerinin duygularını ve endişelerini dikkate almalıdır. En önemli mesajımız bu olacak. O da bütün Türklerin Cumhurbaşkanı olmak istediğini söyledi. Onu tanıyorum. Olacağından eminim. Ayrıca, Türkiye'yle Avrupa arasındaki önyargıları ortadan kaldırmak için siyasi otoritesini kullanmasını, Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayacak doğru kişi olduğuna ilişkin Avrupalılara gerçekten güven vermesini bekliyoruz. Kişisel tutum ve güvenle Türkiye'yi Avrupa'ya götüren doğru kişi olmalıdır. Öncelikle insanları ikna etmek! Eğer inancınız yoksa insanları ikna edemezsiniz. Türkiye'yi Avrupa'ya bağlar ve bütün Türklerin Cumhurbaşkanı olursa, Türkiye'yi bir çeşit Malezya yapmaya çalışacağını düşünemem.

Biraz önce ısrarla söz ettiğiniz kilit sözcük "ikna" mı?

Hem Türkleri hem de Avrupa'yı! Bana her yerde Türkiye'yi soruyorlar. Türkiye çok önemli bir ülkedir. Geçmişte askeri müdahaleler yaşamış olsa da, konseyin üyesidir, NATO'nun sadık bir müttefikidir. Ordunun baskısına karşı da en güçlü güvence biziz. AB de bazı koşullar altıda Türkiye'ye üye olabileceğine ilişkin söz verdi. 10-15 yıl sürecek. Herkese bunları anlatıyorum.

Ama Avrupa'da Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanlar çok fazla. Artık Türkiye'de de AB'ye üye olabileceğimize inananlar giderek azalıyor.

Tabii ki bundan endişe duyuyoruz. 10-15 sene sonra ne olur bilemem. Belki de Türkiye "Biz tam üye olmak istemiyoruz" diyebilir. Ama 2007, 2017 değildir. Siyasi atmosfer kolayca ve çok çabuk değişebilir. Şu andaki siyasi eğilimlerden çok fazla endişe duymamalıyız. Avrupa da Türkiye'yle ilişkilerine, Türkiye de Avrupa'yla ilişkilerine yatırım yapmalıdır. Eğer yaparsak, birbirimizi çok daha iyi anlayacağız önyargılarımız çok azalacak. Önemli olan geleceğe ve ilişkilerimize yatırım yapmaktır.

İnsan Hakları Mahkemesi'ne dava açan Hayrunnisa Hanım "First Lady" olarak geliyor. Neler hissediyorsunuz?

Memnuniyetle ağırlayacağız. Başbakan Erdoğan'ın eşini davet ettiğimiz gibi, onu da öğle yemeğine davet ettik. Önemli olan insanların davranışlarıdır. Bakın ben Katoliğim. Kiliseye de gitmeyi severim. Ama bu benim kişisel hayatımdır.

Cumhurbaşkanı'nın türbanlı eşini ordu hâlâ içine sindiremedi.

Onların bileceği bir şey. Siyasetin dışında kaldıkları sürece önemli değil. Ama eğer müdahale ederlerse, Avrupa Konseyi'nde ve AB'de şiddetle karşı çıkanlar olacaktır. Bunu bilmeleri gerekiyor. Sakın siyasete karışmasınlar.

Biraz da Kıbrıs sorununa girelim. Rumların Annan Planı'nı reddetmesiyle Kıbrıs çıkmaza girdi. Bazı Avrupa Parlamenterleri Kuzey Kıbrıs'ı tanıma zamanı geldiğini söylüyor Ne dersiniz?

Hayır.

Bu kadar kesin mi? KKTC'yi tanımak adanın AB çatısı altında birleşmesini sağlamaz mı?

Hayır. Ortak bir çözüm bulmaları için hem Güney'e hem de Kuzey'e baskı yapmalıyız. AB'nin de ortak ve nihai bir çözüm bulmak için iki tarafa da baskı yapacağını umuyorum.

Papadopoulos'la kaldığı sürece çözüm zor değil mi?

Siyasi kariyerlerinin sonuna gelen siyasetçilerin barış güvercini olduğunu gördüm.

Türkiye'yi ve Kıbrıslı Türkleri buna inandırmak zor!

Evet, ama tango yapmak için iki kişi lazım. Kuzey ve Güney!

Kuzey referandumda evet diyerek tangoya hazır olduğunu kanıtlamadı mı?

Siyasilerin etkisinin ordunun etkisinden daha fazla olmasının çok daha yararlı olacağına inanıyorum.

Denktaş oyunun dışında kaldı. Çözüm için Papadopoulos'un da oyun dışında kalması mı gerekiyor?

Tabii ben kimin oyunda olması gerektiğini söyleyemem. Ama oyunda kimin en güçlü olduğu önemli. Bazen perde arkasındaki ordunun öndeki siyasilerden çok daha güçlü olduğunu düşünüyorum.

Öyle olsaydı, herhalde Kıbrıslı Türkler Annan Planı'na evet demeyebilirlerdi!

Evet dediler. Bunu takdir ettik ve ve bu sayede asambleye katılmaları için iki Kıbrıslı Türk'ü davet ettik. Ümit ediyorum, Ada'nın birleşmesini öngören her uluslararası plana evet derler.

Irak'ın Parçalanması Türkiye İçin de Felaket Olur

Irak sorununa gelirsek, ABD senatosunun Irak'ın üçe bölünmesine yol açacak kararına Irak Başbakanı "felaket olur" diye tepki gösterdi. Siz nasıl bakıyorsunuz?

Bence bu Türkiye için de bir felaket olur. O zaman sınırlarınızda gerçek bir şok yaşayacaksınız. Bu Irak'ın da felaketi olur. Ümit ederim böyle bir gelişme yaşamayız.

Parçalanmayı durdurma şansı var mı?

Bence imkânsız.

Bu durumda, zaten yıllardır terörle boğuşan Türkiye'nin topraklarını koruma hakkı daha da güçlenmez mi?

Sadece askeri güç kullanmak sorunu çözmüyor. Tırmanmasına da yol açıyor. Bence diyalog da gerekiyor. Ama uluslararası toplum da Türkiye'yi desteklemelidir. Hem terörle mücadelesinde hem de Güneydoğu sınırıyla ilgili. Bazı ülkelerin Türkiye'yi AB dışında tutmak için bunu bir delil olarak kullanmaları adil olmaz. Türkiye olanlardan sorumlu tutulamaz.

Ankara, 13 Kasım 2005
Strasburg, 10 Şubat 2007

DÜNYAYI DEĞİŞTİREN TERSANE İŞÇİSİ

LECH WALESA

Soğuk Savaşı Bitiren İşçi

Koskoca Sovyetler Birliği'ne meydan okuyan bir efsaneydi Lech Walesa. Soğuk savaşın ardından doğan yeni Avrupa'yı yaratan ilk depremdi. Tersane işçiliğinden cumhurbaşkanlığına tırmanan Lech Walesa'yla 1993'te Varşova'da tanıştım. Üç yıldır cumhurbaşkanlığı koltuğunda oturuyordu. Bir saat süren uzun bir röportaj yaptık.

Walesa, Sovyetler Birliği'ni sarsmıştı ama Polonya'nın sürüklendiği ekonomik ve siyasi kaostan sorumlu tutuluyordu. Komünizmi yıkıp bir devri kapatan sendika lideri olarak tarihe adını yazdırmış olsa da Polonyalı aydınlar ona tepeden bakıyorlardı. Kaba saba olduğu için cumhurbaşkanlığına pek layık görmüyorlardı. Koyu Katolik olduğu için doğum kontrolüne karşı çıkıp sekiz çocukla rekor kırması da alay konusuydu doğrusu. Sadece aydınlar değil, Polonya halkı da efsanevi liderlerine sırt çevirmişti adeta. Bir zamanlar alkışlandığı Batı dünyasından ise artık yeterince destek görmediğine inanıyordu... Yorgun ve bıkkındı. Nitekim yaşadığı hayalkırıklığını hiç gizlemedi o gün.

"Politikadan bıktım. Boğuluyorum," diyordu Walesa... İlk karşılaşmamızda biraz hayal kırıklığı yaşadığımı itiraf etmeliyim. "Komünizmin ipini çeken efsanevi lider miydi karşımda oturan?" diye düşündüm. 17 yıl sonra yeniden Varşova'ya gittiğim zaman ilk aklıma gelen Walesa oldu. Görüşmek istedim ama Gdansk'taydı. Birkaç gün kaldığım Varşova'da Walesa'yla görüşemedim ama onunla ilgili o kadar çok hikâye dinledim ki. Polonya halkı özgürlüklerin yolunu açtığı için önce cumhurbaşkanlığıyla ödüllendirmişti ama sonra yüzde 1 oyla sandığa gömmüştü. Walesa da, istemese de siyasete veda etmek zorunda kalmıştı. O günlerde Varşova'da kime Walesa'yla 1993'te yaptığım görüşmeden söz edip "Onu anlamakta zorlandım," desem gülümsemeyle karşılaştım. "Biz de söylediklerini pek

anlayamıyoruz," diye takılanlar çok oldu. Walesa en son bir grup Amerikalı gazeteciyle görüşmüştü. Görüşmede tercümanlık yapan Polonyalıdan dinledim. Gazeteciler efsanevi lidere "Komünizmle nasıl savaştınız?" diye sormuşlar. Walesa "Gorbaçov komünizmin son şoförüydü. Dağın zirvesine doğru tırmanıyordu ki Polonya halkı sahneye çıktı ve araba tepeden yuvarlanıp paramparça oldu. İşte komünizmin hikâyesi budur," demiş... "Ya globalizasyon?" demişler. Walesa "Destekliyorum ama karımın globalleşmesini istemem," diye takılmış. Amerikalı gazeteciler donup kalmışlar. Nobel Barış Ödülü sahibi Walesa'nın şakasını pek kavrayamamışlar.

Amerikalı gazeteciler komünizmin son kalesi olan Küba hakkındaki düşüncelerini sorduğunda da, Walesa "Küba'yı değiştirip demokratik bir ülke yapamıyorsanız Küba'ya katılın," demesin mi?

Amerikalılar yine şaşkın. "Ne demek istiyor acaba?" diye birbirlerine bakmışlar.

Walesa geçen yıl Berlin Duvarı'nın yıkılışının yirminci yıldönümü törenine gitmeden önce bir Spiegel yazarıyla görüştü. Alman gazeteci "Törene katılacağınız için heyecanlı mısınız?" diye soruyor... Walesa kızıyor. "Ben Almanya'nın birleşmesinde büyük rol oynayan bir siyasetçiyim. Kutlama törenlerine gönderdikleri davetiye küçük bir çocuğa verdikleri şeker değildir," diye haşlıyor. Kısacası efsanevi lider unutulmanın dayanılmaz burukluğunu yaşıyor.

Varşova'dan döner dönmez güzel bir rastlantı eseri, Walesa Ankara'ya geldi. Yeniden buluşmak için büyük bir fırsattı. Kaçırmadım. Buluşup yeni Avrupa'yı ve yeni dünyayı konuştuk. Ama söyleşimize başlamadan, 17 yıl önce Varşova'da Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda çekilen fotoğrafımızı gösterdim Walesa'ya. Fotoğrafa baktı ve "Çok yaşlanmışım," diye güldü. Gerçekten de değişmişti Walesa. Henüz 67 yaşındaydı ama saçları bembeyaz olmuştu. Her zamanki gibi zeki ve açıksözlüydü ama artık sanki dünyayı umursamaz bir havadaydı. Bir saate yakın konuştuk. Söyledikleri hayal gibi görünse de yine de ilginçti. İşte Walesa'nın Yeni Avrupa ve yeni dünyaya bakışı:

ABD Liderliği Kaybetti

Bir zamanlar dünya halkları için umut olan Amerika'nın liderliği kaybettiğini söylüyorsunuz, neden?

Evet. Sovyetler Birliği yıkılınca durum değişti. ABD Irak ve Afganistan'da çatışmalara girdi. Amerikalılar Irak'ta nükleer silah

31.10.1993, Milliyet, Sayfa 1

'Batı'ya pes etmem'

Komünizmi yıkan efsanevi Polonya lideri, dünyaya Milliyet aracılığıyla seslendi. Demirel'in ziyareti öncesinde kapılarını Milliyet'e açan Walesa, hem Batı'ya, hem Doğu'ya tavır koydu

BAŞKANLIK SARAYINDA

Cumhurbaşkanı Demirel, Polonya ziyaretine hazırlanırken, Polonya Cumhurbaşkanı Lech Walesa, Türk basınında ilk kez Milliyet'e konuştu ve hem Batı'ya, hem Doğu'ya hem de ülkesindeki muhalefete çattı. Walesa, Demirel ile 50 yıldır görüşemeyi kapitalizmin çöküşüne bağladı

KİM KORKAR MOSKOVA'DAN?

Komünizmin yıkılmasında öncü rolü oynayan, 80'li yılların 'demokrasi kahramanı', tersane elektrikçisi sendika lideri ve bugünün Cumhurbaşkanı Walesa, Moskova'ya meydan okurken, 'Rusya'dan korkmuyorum. Rusya'dan NATO korkuyor' dedi

SADAKA İSTEMEM

Komünizm döneminde Batı'nın sendikalara destek çağrısını söyleyen Walesa, 'Şimdi sempatiyok. Batı sadece menfaatini düşünüyor' diye konuştu. Ve çeyiz devam etti. 'Batı'dan sadaka değil, işbirliği istiyorum. Pes etmeyeceğim'

REFORMLARA DOKUNMAYIN

Walesa önderliğinde komünizmi yıkan ve 1989'da seçimle iktidara gelen Solidarite, şimdi parça parça. Son seçimlerde, 'sol ittifak' adıyla örgütlenen eski komünistler çoğunluğu aldılar. Sadece 16 milletvekili çıkarabilen Walesa, solculara da meydan okudu: 'Reformları durduramazsınız' ▶ 19'DA

'BIKTIM' Tersane işçisi olarak attığı yaşamında 'komünizmi yıkan adam' sıfatıyla tarihe geçen Polonya Cumhuriyetçisi Lech Walesa, arkadaşımız Nur Batur'la buluşmaya giderken verdiğimiz görüntüler. Walesa, açık konuştu: 'Politikadan bıktım. Bu buluşmanın

1993'te Varşova'da görüştüğüm zaman koskoca Sovyetler Birliği'ne meydan okuyan bir efsaneydi o. Ankara'da buluştuğumuz zaman 17 yıl önceki fotoğrafı gösterdim. Baktı ve "Çok yaşlanmışım," diye güldü. Gerçekten de değişmişti.

olduğunu söyledi ama gerçek olmadığı ortaya çıktı. Bütün bu olaylar ABD'nin liderliğini sarstı. Ama dünyanın lidersiz kalması iyi değildir. Anarşiye yol açar. Yeniden bir liderin olması için elimizden geleni yapmalıyız.

ABD'nin liderliğini Bush'un hataları mı sarstı?

Tabii sadece Bush yaptı diyemeyiz. Avrupa da yardım etmedi. Avrupa ABD'nin neye hazırlandığını görüp birleşmeliydi. Avrupa da hata yaptı.

Obama ABD'yi yeniden dünya lideri yapabilir mi?

Obama reform vaat ettiği için seçildi. Aslında adı Reform olmalı. Dünya Obama'nın reform yapmasını bekliyor. Herkes reformları değişik anlıyor. Şimdi Obama'nın dünyada beklenen büyük reformu yapmak için nasıl bir yol bulacağı ya da bulup bulamayacağı sorusu soruluyor. Şu anda reformları yapmak çok zor. Şu ana kadar başarılı olduğunu söylemek de mümkün değil. Ama ona biraz süre tanıyalım. Ben yapacağına inanıyorum. Dünya için uygun bir program hazırlayacağına ve dünyanın benimseyeceğine inanıyorum.

Rusya Şekillenen Yeni Dünyayı Anlamaya Başladı

Soğuk Savaş'ta Rusya'nın adı "Şeytan İmparatorluğu"ydu. Yeni dünyada Rusya tehdit olabilir mi?

Rusya da dünyanın farklı biçimde düzenlendiğini yavaş yavaş anlamaya başladı. Biz sadece ekmek yediğimiz toprağımızı geri almak istedik. Artık akıl paranın yerini aldı. Yiyecekten daha çok parayı akıl araçlarına, bilgisayarlara harcıyoruz. Tüccarlar da ürettiklerimizi satın alıyor. Şu anda savaşa değil barışa mahkûmuz. Barıştan daha fazla kazanabiliriz. Rusya da artık eskisi gibi büyük tehdit değil. Ama yine de sürecin başındayız.

Nasıl bir süreç bu? Rusya'yı nasıl etkileyecek?

Avrupa birleşiyor. Şimdiye kadar bireysel mücadele verdik. Bundan sonra gerekirse birbirimizi ortaklaşa savunacağız. Bu da şiddetin kullanılmasını önleyecek.

Ekonomik krizin Avrupa'yı parçalanma sürecine soktuğunu söyleyenler de var.

Hayır, inanmıyorum. Ekonomik krize karşı bazı önlemler alıyoruz. Bunların yeterli olup olmadığını göreceğiz. Banka krizinin patlaması alınan tedbirlerin çözümlere yetişemeyişinden kaynaklandı. Ayrıca kriz küreseldi. Sorunun küresel çerçevede çözülmesi gerekiyor.

Güçlenen Çin'in dünyadaki yeri ne olacak?

Evet, Çin büyük bir güç ve rakip olarak dünya sahnesine çıkıyor. Bence Çin'le savaşmak için çok çocuk yapmalıyız. Türklere de 30 çocuk doğurmalarını öneriyorum. (Gülerek.)

Sizce Türkiye yeni dünyada Avrupa'yla mı olacak? Yoksa bazılarının söylediği gibi Yeni Osmanlılar mı doğuyor?

Bana göre Türkiye en geç 2014'te Avrupa Birliği'ne girecek. Siz aslında Avrupa'dasınız. Avrupa'da olduğunuzu hissetmeniz lazım.

Şu anda Türkiye'nin üyeliğine karşı sert rüzgârlar esiyor. 2014 çok yakın bir tarih değil mi?

AB büyüdü, kararlar zor alınıyor. Belki şu anda bürokratik çarklar yavaş işliyor. Ama biz aynı Avrupa'dayız. Bundan sonra kararlar daha kolay alınacak. Üyeliğiniz Avrupa için zorunludur. Çünkü Avrupa'nın çıkarları var. Cesur bir milletsiniz Mücadeleye devam edin.

Halkının çoğunluğu Müslüman olduğu için Türkiye'yi istemeyenler var.

Evet var. Dini argüman olarak kullanıyorlar. Bencillikleri yüzünden zorlaştırıyorlar. Ama giderek güçleniyorsunuz. Dört kez Türkiye'ye geldim. Her defasında daha güçlü bir Türkiye buluyorum. Bence herkes kendi Tanrısına dua etsin. Din önemlidir ama unutmayın ki çıkarlar da önemlidir.

Neden Türkiye'nin üyeliği Avrupa'nın çıkarına?

Çünkü çok büyük imkânlarınız var. Bazı alanlarda Avrupa'nın sırtındaki yükü alacaksınız. Avrupa'ya teklif edeceğiniz birçok kozunuz da var. Sizin aklınızdan yararlanırsak daha iyi bir Avrupa yaratacağız. Bence bazıları din argümanını ortaya koyuyorlar çünkü sizden korkuyorlar. Bence din esas sorun değil. Yan sorun.

Siz koyu Katoliksiniz. Türban tartışmalarına nasıl bakıyorsunuz?

Ben dini sembolü daha önce kullanmadım. Toplumsal ve sosyal faaliyetlere girdikten sonra kullanmaya başladım. Türban tartışmalarıyla ilgili tam bir görüşe sahip değilim Bir şey öğretecek de değilim ama bence kadınları erkekler kapatıyor. Türk kadınları çok güzel. Türk kadınları "Biz güzeliz. Bizi kapatmayın," diye isyan etmeli. Ben güzel kadınları görmek isterim. (Gülerek.)

Verdiğiniz büyük kavgada "Şurada hata yaptım. Pişmanım," dediğiniz anlar var mı?

Hayır. Hiç pişman olmadım. Zaten kimse bana esaret altında yaşamak istediğini söylemedi.

Yeni Avrupa'da işverenle sendikalar arasında uzlaşmayı sağlayacak bir formülünüz var mı?

Olsaydı 10. Nobel ödülümü alırdım. (Gülerek.) Artık grevler bize ekmek kazandırmaz. Yeni dünyada uzlaşma formülü 10-20 yıl içinde oturacak. Sendikalar akıllı bakteriler gibi davranmalıdır. Yani yaşadıkları mekanizmayı yıkarlarsa kendileri de ölürler. Yeni sendikacılığa böyle bakmak lazım.

Küresel krizden sonra kapitalizm de tartışılıyor. Komünizmi yıkan sistem de sarsılıyor mu?

Balık çorbası yapmanın kolay yolu nedir sizce? Akvaryumu kaynatırsınız. İçine biraz da baharat atarsınız. Balık çorbası olur.

Yeni Avrupa'yı ve Türkiye'yi konuştuk. Zekiydi, sözünü esirgemiyordu ama artık sanki dünyayı umursamaz bir havadaydı. Söyledikleri hayal gibiydi. Ne yazık ki o, Sovyetler Birliği'ni yıkma hayalini gerçekleştiren adam değildi.

(Gülerek.) 21. yüzyılda kapitalist sistem yaşamayacak. Düzeltilmeye çalışılıyor. Yani önce akvaryumu yapıyoruz. Eğer ben komünizme karşı savaşırken bir akıllı çıkıp kapitalizmden daha iyi bir sistem ortaya atsaydı onu desteklerdim ama çıkmadı.

Nasıl bir dünya kuruluyor?

Avrupa'da artık büyük zorluklardan çıkmak üzereyiz. Eğer babam mezarından çıkıp değişen dünyayı görseydi yeniden kalp krizi geçirip ölürdü. Artık Avrupa'da sınırlar yok. Polonya'da Rus askerleri de yok. Bir kuşak kalp krizi geçirtecek işler yaptık. Belki de Avrupa federasyonu olacak. Bilmiyoruz. Yine de dikkatli olmalıyız. Aramızdaki farkları derinleştirirsek yıkılırız.

Yeni dünya için nasıl bir mücadele vermek lazım sizce?

En kötü sistemi barış yoluyla yıktık. Bugünkü sistemi de aklımızla düzelteceğimize inanıyorum.

Walesa Hayal mi Ediyor?

Lech Walesa, 1993'te cumhurbaşkanıyken yaptığımız söyleşide büyük bir hayalkırıklığı yaşıyordu. Belki de o gün için haklıydı. Nükleer bir savaş patlak verse ilk hedef ülkelerden biri Polonya olacaktı ama koskoca Sovyetler Birliği'ne meydan okuduğu halde Avrupa'dan yeterince destek görmediğine inanıyordu. "Komünizmden korkarken daha çok menfaatleri vardı. Komünizm ortadan kalkınca her devletin kendi menfaati öne çıktı," diye şikâyet etmişti bana 17 yıl önce. "Sadaka istemiyoruz. Sadece işbirliği yapmak istiyoruz," demişti.

Belki Walesa başlangıçta özellikle Avrupa'dan beklediği desteği göremediği için hayalkırıklığı yaşamış olabilir ama her halükârda Polonya, Berlin duvarının yıkılışıyla kurulmaya başlanan Yeni Avrupa'nın ikinci halkası içindeydi ve en kısa zamanda AB'ye alınacaktı. Nitekim de öyle oldu. Polonya 2004'te AB'ye girdi. Hem de 100 milyar euro'luk para muslukları açılarak. Bugün Türkiye, yıllar önce Walesa'nın o gün yaşadığına benzer bir hayalkırıklığına sürüklendi. Hayalkırıklığını güçlendiren en büyük faktör ise 47 yıldır kapısında beklediği Avrupa Birliği'nin tutumu oldu.

Lech Walesa, Türkiye'de AB'ye yönelik umutların giderek söndüğü bir dönemde dört yıl sonra Türkiye'nin AB'ye üye olacağını söyledi. "Hayal ediyor," diyenler çıkabilir. Belki de haklılar. Ama unutmayalım ki Walesa 1980'lerde komünizme karşı bayrak açtığı zaman Sovyetler Birliği'nin 10 yılda paramparça olacağını rüyamızda görsek inanmazdık.

Dünya öyle süratle değişiyor ki, belki de Walesa haklı çıkacak. Belki, dört yıl içinde Fransa Cumhurbaşkanı Nikolas Sarkozy ve Almanya Başbakanı Angela Merkel gibi dar vizyonlu liderler Avrupa siyaset sahnesinden silinecek ve sahneye çıkacak olan yeni liderler Türkiye'siz Avrupa, Avrupa'sız da Türkiye olamayacağını görecekler. Belki de 2014'te Türkiye AB'ye üye olacak. Kim bilir?

Bugün için tünelin ucundaki ışık cılız da olsa, Türkiye'ye bir anda Avrupa yolunu açabilecek gelişmeleri yakından izlemekte yarar var bence. Bugünkü tabloya gelirsek, Varşova'da yaptığım görüşmeler 2020'ye doğru, Walesa'nın söylediğinden oldukça farklı bir Avrupa haritasının hedeflendiğini gösterdi bana.

SONUÇ

Türkiye'nin Adı Yok

Yaşanan ekonomik kriz yüzünden AB'nin parçalanabileceği tartışmaları başlasa da AB'nin 2020'ye doğru yeni stratejik hedeflerini saptadığını gördüm.

AB 2007'de Bulgaristan ve Romanya'yı alırken, ondan sonraki stratejik hedefini zaten saptadı. Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından Avrupa treni Balkanlar'da süratle ilerliyor. Trenin Balkanlar'daki ilk durağının Hırvatistan olacağına 2004'te Selanik zirvesinde karar verildi. Tren, 2011'de önce Hırvatistan'da duracak. Sonraki durağa gelince... Gelecek yıl olmasa bile AB treninin ikinci durağı Sırbistan olacak. Bu arada Kosova, Makedonya ve hatta Arnavutluk istasyonları bile yavaş yavaş hazırlanıyor.

Balkanlar'dan sonraki stratejik hedef ise "Ukrayna, Belarus, Moldova, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan," olarak saptandı.

"Doğu Bloku Ortaklığı" adıyla altı ülkeyle ortaklık anlaşmaları müzakere edilmeye başlandı. Rusya'nın arka bahçesi olan ülkelerle siyasi-ekonomik ve ticari ilişkiler geliştirilecek. Kültür ve eğitim alanlarında da projeler uygulanacak. Sırbistan'ın ardından 46 milyonu Ukrayna olan 76 milyonluk altı ülkeye vizelerin kaldırılması da tartışılmaya başlandı bile. Gerçi bugün için yeni üyelerden söz eden yok ama 2020'de tam üyelik perspektifi de yok sayılmıyor.

Adı konmasa da haritaya bakınca Avrupa'nın doğal sınırlarının çizilmekte olduğunu görüyorsunuz. Böylece, AB sınırları Rusya'ya kadar dayanıyor. Birlik Rusya'nın siyasi ve ekonomik nüfuz alanı içindeki Kafkaslar'a kadar sarkıp Rusya'yı Güneyden de sarmaya çalışıyor. Türkiye'ye gelince, "Doğu Bloku Ortaklığı"na davet edilmedi. ABD, Kanada ve Rusya'yla birlikte "Dostlar" grubuna alındı. Bu arada 27 üyelik hantal bir yapıya dönüşen AB'yi yeniden yapılandırma tartışmaları da çoktan başladı. Birliğin bütün mali yükünü taşıyan Almanya artık dizginleri daha fazla ele almak istiyor. Yani Avrupa Birliği'nde birinci, ikinci ve üçüncü kategorideki ülkelerin oluşacağı bir süreç de başladı. Bu da başta Polonyalılar olmak üzere yeni üyeleri kaygılandırıyor. Polonyalılar açıkça "Biz ikinci kategoriye atılmaya karşıyız," diyorlar. Ama son kararı yine de AB'yi baştan beri omuzlayan Almanya verecek gibi.

Türkiye İçin Avrupa Treni Durdu Ama...

Peki, "Türkiye 2020'ye doğru çizilen yeni Avrupa'da nerede?" derseniz. AB'de kimse Türkiye'ye "Oyun bitti," demiyor. Ya da diyemiyor. Çünkü müzakereler nasıl oybirliğiyle başladıysa durdurmak için

de 27 AB üyesinin "Evet," demesi gerekiyor. Ayrıca hiçbir ülke açıkça "İstemiyoruz," deyip Türkiye'yi kaybetmeyi göze alamıyor. Ama müzakereler Rumlar ve Fransızlar yüzünden zaten tıkandı. Avrupa'da öyle Türkiye'ye karşı rüzgâr esiyor ki, artık İngiltere, İtalya, İspanya ve İsveç gibi ülkelerin bile sesleri duyulmaz oldu. Önümüzdeki iki yıl içinde yaprak kımıldamayacağı şimdiden belli. AB'nin dönem başkanlığını yapan Belçika da öyle iç kaos yaşıyor ki, bırakın Türkiye'yle sorunları çözmeyi parçalanmamak için mücadele ediyor.

Türkiye için artık yüksek sesle söylenen iki formül var:

"Ya İmtiyazlı Ortaklık"

"Ya da Stratejik Ortaklık"

Kıbrıslı Rumlara kızmayalım artık. Neden mi? Önce Annan Planı'nı reddettikleri halde AB'ye girdiler. Sonra kıyamet kopartıp KKTC'ye 36 yıldır uygulanan izolasyonun kalkmasını engellediler. Ardından 500 milyonluk Avrupa'yı esir alıp Türkiye trenini durdurmayı başardılar.

AB Türkiye Üzerindeki Baskı Gücünü Kaybediyor

Varşova'da her köşe başında AB'nin 12 altın yıldızlı amblemini gördüm. Karayollarında! Havaalanlarında! Tren istasyonlarında! Limanlarda! Okullarda! Hastanelerde! Aklınıza gelebilecek her yerde AB damgası var. AB fonlarıyla Polonyalı şirketlerin ihracat kapasiteleri destekleniyor. Çiftçiler milyonlarca euro destek alıyorlar. Daha kalifiye işgücünü yaratmak ve turizmi desteklemek için AB projeleri uygulanıyor. Bölgesel projelere de ayrıca para akıyor. Avrupa Birliği yaşanan ekonomik kriz yüzünden verdiği her senti kontrol etse de Polonya'ya fonların akışını durdurmadı. Kısacası, Polonya kelimenin tam anlamıyla kocaman bir şantiye gibi.

Aslında müzakereler başladığı zaman Polonya'ya verilen yardım sınırlıydı. Ama Avrupa Birliği, Lech Walesa'yı mahcup edercesine 2004'te para musluklarını tümüyle açtı.

2004-2007 yılları arasında Polonya'ya akan 35 milyar euro'nun ardından 2007'de itibaren de 2013'e kadar sürecek ikinci vanadan 65 milyar euro akıtılmaya başlandı. Yani 40 milyonluk Polonya'yı diğer Avrupa ülkelerinin düzeyine çıkartmak için dokuz yılda toplam 100 milyar euro akmış olacak. Sanki Polonya'da yeni bir mucize yaratılmak isteniyor. Bugün tüm Avrupa'da Birliğe olan destek yüzde 50'lere düşerken Polonya'da yüzde 80'le tavana vurdu. Kısacası Türkiye'de yaşanan hayalkırıklığının aksine Polonyalılar Avrupa Birliği'ni alkışlıyorlar. Domino taşları gibi euro bölgesindeki ülkeler ekonomileri birbirinin ardından sarsılmaya başlarken, sarsıntıdan en az etkilenen ülke Polonya oldu. Bütün AB'de kalkınma

hızı sıfıra düşerken AB'nin çiçeği burnundaki üyesinin yüzde 3,5 büyümeyi yakalaması mucize gibiydi sanki. Polonya nasıl başardı? Polonya Maliye Bakanlığı Müsteşarı Marcin Korolec'e göre bunun birkaç nedeni var. Nedenlerin başında Polonya'nın euro bölgesine girmemesi geliyor. "Biz euro bölgesine girmeyerek yeşil alanda kaldık," dedi Korolec. Aldıkları tedbirleri ise şöyle sıraladı: "Euro bölgesinde olmayışımız avantaj sağladı. Zloti'yi 1/3, 1/4 oranında devalüe ettik. İhracatımızı artırdık. Ekonomimiz için itici güç yarattı. Almanya, Fransa ve İngiltere pazarına girdik. Ayrıca ulusal ekonomimiz ve iç pazarımız da var. Gerçi AB komisyonu vergilerin artırılmasını istiyor ama biz 1 Ocak 2009'da gelir vergisini indirdik. Çünkü Komisyon genel bütçe değerlerine bakıyor. Ayrıca biz vergileri indirdiğimiz zaman genel ekonomik koşullar da farklıydı. Vergi indirimi iç tüketim için lokomotif oldu. Ama sorun da yarattı doğrusu. İndirimler kamu açığını artırdı. Bu yüzden yeniden yükseltmeyi tartışıyoruz. Polonya'da maaşlar diğer AB ülkelerine göre ortalama 750 euro olduğu için euro bölgesindeki ülkeler gibi maaşları kesmedik ama dondurduk. AB fonlarının akmaya devam etmesi de avantaj sağladı. Fonlarla alt yapı projelerini yapıyoruz. Tüm karayollarını, demiryolları ve havaalanlarını AB fonlarıyla inşa ediyoruz." Kısacası Polonya euro'ya geçmeyip Zloti'de kalmanın avantajını yaşamış gibi.

İlk kez 2004'te kapıları açan İngiltere ve İrlanda'ya Polonya'dan bir insan seli akmaya başlamıştı. Yapılan tüm tahminler kısa sürede altüst oldu. 500 bin kişinin gitmesi beklenirken 1,5 milyon Polonyalı iş aramaya gitti Londra ve Dublin'e... O günlerde Fransız milliyetçileri "Hayır"ı kampanyada kullanınca "Yakışıklı, Polonyalı Muslukçular" Avrupa Anayasası referandumuna damga vurdu. Polonya'nın AB'ye girişinin üzerinden altı yıl geçti. Polonya'da iş imkânlarının yaratılmasıyla birlikte, Londra ve Dublin'e gidenlerden bazıları geri dönmeye bile başladı. Ama yine de özellikle Almanya cazibesini korumaya devam etti. Katılım anlaşmasına göre Almanya ve Avusturya başta olmak üzere bütün AB ülkeleri Mayıs 2011'de Polonyalı işçilere tümüyle kapılarını açacaklar. Hiç kuşku yok ki, bu kez de Almanya'ya akış olacak ama Polonya'daki ekonomik durum yedi yıl öncesinden oldukça farklı olduğu için bu kez milyonların akması beklenmiyor. Ancak yine de Polonyalıların daha iyi iş imkânları aramak için bu kez de Almanya'da şanslarını denemek isteyeceklerine kuşku yok. Yani yedi ay sonra Almanya'da yaşayan Türklere yeni rakipler geliyor.

AB Neden Kaygılı?

Son dönemde tüm Batı başkentlerinde giderek artan bir kaygı var. Nereye gitsem hep aynı soruyla karşılaşıyorum. **"Türkiye, AB'de yaşadığı hayalkırıklığıyla Batı'dan kopuyor mu?"**

Varşova'daki görüşmelerimde de aynı soruyla karşılaştım. Bir Polonyalı siyaset uzmanı AB'de artan kaygıyla ilgili çok ilginç bir yorum yaptı. Aynen aktarıyorum:

"Türkiye'nin İslam dünyasına ve Rusya'ya yönelik daha bağımsız politika izlemesi AB için doğrudan bir tehdit oluşturmuyor ama yine de Türkiye'nin yeni politikasının kaygı yaratmadığını da söyleyemeyiz. Çünkü AB Türkiye üzerindeki baskı gücünü kaybetmeye başladı. Özellikle Alman siyasi eliti şimdiye kadar Türkiye'ye koloni anlayışıyla yaklaşıyordu. Bu bakış değişmeye başladı. Türkiye üzerindeki ekonomik, siyasi ve güvenlik alanındaki baskı araçlarını kaybetmeye başladıklarını görüyorlar ve kaygı duyuyorlar."

Peki Türkiye AB'deki havayı kırabilir mi? Elinde koz var mı? Kuşkusuz var.

"Stratejik açıdan da yerini dolduracak bir ülke yok. Eğer Avrupa Birliği Ortadoğu ve Kafkaslar'da aktif oyuncu olmak istiyorsa, bunu Türkiye'siz yapamayacak. Ayrıca, 100 milyona ulaşacak bir Türkiye'nin bölgedeki ekonomik etkisi ve gücü de giderek artacak. Bugün Avrupa'da Türkiye'nin üyeliğine karşı sert rüzgârlar esebilir ama stratejik açıdan alternatifi olmayan, siyasi ve ekonomik gücü de giderek artan bir Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin gözündeki önemi de artacak."

"AB'nin sürüklendiği ekonomik kriz, Türkiye'ye bakışı etkiledi mi?" sorusuna gelince, Türkiye'nin krize rağmen büyümeye devam etmesi hem hayranlık yaratıyor, hem de elindeki kozları güçlendiriyor ama yine de bugün için siyasi ibreyi Türkiye lehine çevirmek oldukça zor görünüyor. AB'deki hava nasıl kırılabilir derseniz, bir Polonyalı diplomatın da deyimiyle, tek bir formül var: Ne olursa olsun inatla yola devam edip sabırla beklemek.

Yani treni raydan çıkartmamak. Varşova'da kimle konuştuysam aynı noktada birleşti. Bugün için AB Türkiye'ye kapıları açmayacak. Ama Türkiye'den de vazgeçemeyecek.

Kısacası Türkiye için Avrupa treni durdu. Walesa'nın hayal ettiği gibi 2014'e kadar Avrupa'da taşlar yerinden oynayıp Türkiye'ye kapılar açılır mı? Kim bilir, belki! Önemli olan minder dışına düşmemek!

Ankara, 23 Ekim 2010

KADİFE AYRILIĞIN MİMARI

VACLAV KLAUS

Çapkın Devrimci

Tanışmadan önce onunla ilgili o kadar zıt şeyler duymuştum ki! Onun çok kibar olduğunu söyleyen de vardı, küstah ve hatta kaba olduğunu söyleyenler de! Vaclav Klaus komünist rejim döneminin tanınmış ekonomistlerinden biriydi. Yıllarca Marksist ekonomiyi savunmak için Batı ekonomilerini okuyup incelerken sonunda liberal ekonominin Avrupa'daki en güçlü savunucusu olmuştu. Olağanüstü hırslı olduğunu duymuştum. Ona hayran olanlar kadar muhalifleri de çoktu. Hayranları onu "Demokrat, özgürlük savaşçısı ve reformist," olarak görüyorlardı. Muhalifleri ise "Çekoslovakya'yı parçalayan maceraperest," diyerek onu yerden yere vuruyorlardı. Klaus yıllarca "Kadife Devrim"in lideri Vaclav Havel'in gölgesinde kaldı. Aslında Kadife Devrim'in ilk yıllarında Havel'in yanındaki en güçlü isimdi Klaus. Havel'in önce Maliye Bakanı, sonra da Başbakan'ı oldu. Ama sonra siyasetin cilvesi olsa gerek, iki eski güçlü liderin egoları çatıştı. Cumhurbaşkanı Havel, Klaus'un ekonomik politikası için "Gangster kapitalizmi" deyip Başbakanı özelleştirmelerde yakınlarını kayırmakla suçladı. Klaus partisindeki finansal skandal yüzünden 1997'de Başbakanlık koltuğunu bile bırakmak zorunda kaldı.

Klaus yıllarca Havel'in gölgesinde kalsa da sonunda yıldızı öyle parladı ki, Çeklerle Slovakların tarihe geçen kadife ayrılığının mimarı olmayı bile başardı ve kim ne derse desin kan dökülmesini önlediği için de 10 milyon Çek'in ve 5 milyon Slovak'ın en çok sevdiği siyasetçi oldu... Hem de Çeklerin efsanevi lideri Vaclav Havel'le girdiği kavgaya rağmen!

Klaus, İngiltere'nin ünlü Demir Leydi'si Margaret Thatcher'in hayranı ve yakın dostuydu.

Ve Thatcher'in serbest piyasa ekonomisi modelinin de Orta Avrupa'daki en iyi uygulayıcısı ve "Çek Ekonomik Mucizesinin Mimarı" oldu. Vaclav Klaus, Çek Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne

tam üyeliği için büyük mücadele verdiği halde demokrasinin olmadığını söyleyecek kadar AB'yi yerden yere vurdu. O da Thatcher gibi ABD'nin Avrupa Birliği içindeki en güçlü müttefiki oldu. Klaus'la Prag kalesinin içindeki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda görüştüm. Sarayın giriş kapısı, 1200 yıllık kalenin avlusuna açılıyordu ve her gün bu avluyu binlerce turist dolduruyordu. Şaşırtıcıydı ama Sarayın kapısında tek bir asker ya da polis bile yoktu. Sarayın içi ise antika ama sade eşyalarla döşenmiş olsa da bekleme ve çalışma salonunun tavanındaki kristal avizelerin dışında son derece gösterişsizdi.

Çek Cumhurbaşkanı'nın odasına girdiğim zaman biraz şaşırdığımı söylemeliyim. Karşımda lacivert takım elbise içinde jilet gibi cumhurbaşkanı beklerken, kareli ceketinin içine giydiği pembe gömlek ve pembe gri puanlı kravatıyla alışılmadık bir cumhurbaşkanıyla karşılaştım. Vaclav Klaus'un çalışma odasına gelince, beni etkileyen iki şey oldu. İlki kütüphanesindeki bronz Mahatma Gandhi büstüydü. Belli ki, Gandhi Vaclav Klaus'u etkileyen liderlerden biriydi.

Çalışma masasının arkasındaki kütüphanede ise Margareth Thatcher, Ronald Reagan Helmut Kohl ve Madeleine Albright gibi liderlerin otobiyografik kitapları gözüme çarptı. Hayran olduğu liderlerin hayatlarıyla yakında ilgiliydi Klaus. Dikkatimi çeken diğer kitapların arasında Norveç'te Faşist Ekonomi, Para ve Bankacılık ekonomisi vardı. Masanın önünde ise Çekoslovakya'nın 1918'de kurucusu olan Mazerik'in bronz heykelciği duruyordu. "Atatürk'le benzerlikleri var mıydı?" diye sordum.

Klaus "İkisi de Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerini kurdular. Ülkeyi kurmak ve değiştirmek. Bu açılardan benzer hedefleri vardı," dedi. Çek ekonomik mucizesinin beş temel prensibini parmaklarıyla tek tek sayarak anlattı. Anlatırken gözlerinden ve hareketlerinden kararlılık ve hırs fışkırır gibiydi. "Bazıları sizi çok nazik buluyor, bazıları ise çok küstah hatta kaba olduğunuzu söylüyor. Hangisi gerçek?" diye sorduğum zaman yüzü normalden biraz daha fazla gerildi galiba. Zaten bir saat boyunca da gülümsediği anı bir türlü yakalayamadım. Aslında karşımda oturan ciddi adam çapkınlıklarıyla da ünlü bir siyasetçiydi.

Klaus evliydi ama çapkınlıktan bir türlü vazgeçemediği gibi pek gizleme gereği de duymuyordu. İlk büyük skandal Klaus'un siyasette yıldızının parlamaya başladığı 1990'ların başında sarışın hostes Eva Svobodova'yla yakalanınca patladı. İlginçtir. Skandal siyasetçinin popüleritesini daha da artırdı. Ardından 2002'de sekreterlerinden 24 yaşındaki Klara Lohniska ile ilişkisi medyaya yan-

sıdı. Klaus yine aldırmamış, "Eğer bir kişi kırmızı ışıkta geçiyorsa bu, bir otomobilin kendisine çarpma riskini göze alıyor demektir," diye gazetecilere takılmıştı. Vaclav Klaus'la görüştükten birkaç yıl sonra da 25 yaşındaki hostes Petra Bednarova ile Prag'da bir otelin önünde fotoğraflandı. Bu kez sadece olayı karısına açıklamakta zorlanacağını söylemekle yetindi. Ama ne ilk ne de son skandal Vaclav Klaus'un popülaritesini sarsmaya yetti.

Odasına girdiğim zaman şaşırdım. Karşımda takım elbise içinde jilet gibi bir cumhurbaşkanı beklerken, kareli ceketinin içine giydiği pembe gömlek ve pembe gri puanlı kravatıyla alışılmadık bir cumhurbaşkanıyla karşılaştım. *Prag, 16 Nisan 2006*

İşte Avrupa tarihine damgasını vuran çapkın Çek Cumhurbaşkanı'yla yaptığım bir saatlik söyleşi:

AB'den Başka Golf Kulübü Yoktu

AB'ye girdiniz ama en fazla eleştiren de sizsiniz. Bu bir çelişki değil mi?

Hayır değil. Çek Cumhuriyeti Avrupa'nın kalbinde tam bir Avrupa ülkesidir. Etrafımız AB'yle sarılmışken başka çaremiz yoktu. Üyeliğe evet ama Avrupa'nın Brüksel'den yönetilmesini eleştiririm. Eğer Ankara'nın etrafında başka golf kulübü yoksa üye olursunuz ama iki yıl sonra duşlar iyi çalışmıyor, çimler iyi biçilmemiş diye eleştirebilirsiniz.

AB'nin demokrasiyi teşvik etmediğini de söylüyorsunuz. Neden?

Bakın giydiğim gömlek bana tam geliyor ama başkasına bol ya da dar gelebilir. Mesela Küba için AB demokrasinin sembolü olabilir.

Çek Cumhuriyeti'ne de 16 yıl önce Doğu Bloku deniyordu. AB demokrasinizi desteklemedi mi?

Doğu Bloku tanımına karşıyım. Pencereden bakın, hiç Doğu'yla alakamız var mı? Doğu deyince Orta Asya anlamına mı geliyor? Benim AB'den demokrasi ithal etmeye ihtiyacım yok.

Ama İspanya, Portekiz, Yunanistan AB'yi demokrasileri için güvence olarak gördüler. Türkiye de öyle bakıyor.

Bu ülkelerde komünizm çökmedi. Toplumda radikal bir değişim olmadı. Türkiye'ye gelince, sembol olarak görmek ya da demokratik açıdan sorunları olan bir kuruluş olarak bakmak size ait bir karar. Belki doğrudur ama bu benim konum değil. Size bir şey hatırlatmak isterim. 1990'ların ortasında Avusturya, İsveç ve Finlandiya demokrasilerini güçlendirmek için katılmadılar. Onlar da Çek Cumhuriyeti gibi Avrupa Birliği içinde yer almak için üye oldular.

Bazı AB ülkeleri "İslami tehdit" diye Türkiye'ye karşı çıkıyorlar. Siz de korkuyor musunuz?

Öncelikle bizim AB'de müttefiklere ihtiyacımız var. Türkiye'nin de güçlü bir müttefik olacağına inanıyorum. İkincisi Türkiye'nin üyeliği kesinlikle Avrupa'nın İslamizasyonu yönünde bir tehdit olamaz. Eğer böyle bir tehdit varsa ki ben inanmıyorum, bu ancak İslam ülkelerinden yasadışı göç yüzünden olur. Türkiye'nin üyeliğiyle olmaz. Ayrıca AB dini temele dayanmaz.

Türkiye'nin üyeliğini referanduma götürmekten yana mısınız?

Bu istek beni şaşırtıyor. Modern Türkiye'yi kuran Kemal Atatürk 80 yıl önce laik temellere oturttu. Laikliğin güvencesi de Türk ordusudur. Bu açıdan bakıldığı zaman, paradoks ama Türkiye, birçok AB üyesi ülkeden daha az dindardır. Çünkü bu ülkelerin anayasaları Hıristiyan prensiplere dayanır.

Türkiye'yi reddetmek ne anlama gelecek?

Çok kültürlülüğün yenilgisi olacak. Türkiye'ye karşı çıkanlar kendilerine de karşı çıkmış olurlar. AB'de fikirlerin, insanların ve malların özgürce dolaşımdan korktuklarını gösterirler. Bu Avrupa sosyal devletinin de başarısızlığı olur. Türkiye'yi reddetmek Avrupalılaşma ideolojisinin yenilgisi olacaktır. Türkiye'nin katılımı Avrupa'nın yavaş yavaş bir federal devlete dönmesini sağlayacak.

Siz Çek ve Slovaklar arasındaki kadife boşanmanın mimarısınız. Neden boşanmayı desteklediniz?

Boşanmayı birkaç ay konuşursunuz ama 15 sene sonra hâlâ konuşmazsınız. Bizimki de öyle. Bu artık bizim için bir sorun değil. Çekoslovakya 1918'de kurulan suni oluşumdu. Yüzyıllarca süren bir devlet değildi. Yine de Çekler Çekoslovakya'dan mutluydular. Ama Slovaklar değildi. Ayrılmak istediler. Bizim hayır deme hakkımız yoktu. Yapın dedik.

Ama referanduma bile götürmediniz.

Ne soracaktık? Çeklere "Slovaklar ayrılmak istiyor, mutlu musunuz?" diye mi soracaktım? Çılgın bir soru olurdu. 10 milyon Çek "Hayır," 5 milyon Slovak da "Evet," diyecekti. O zaman zaten devam edemeyecektik.

Şimdi Çekler mutlu mu?

Slovaklarla mükemmel ilişkilerimiz var. İki ay önce oradaydım. Yaptıkları kamuoyu yoklaması sonunda bana "Dünyadaki en popüler siyasetçi" madalyası verdiler. Dışarıdakiler Çekoslovakya'yla eski Yugoslavya'yı karşılaştırıp büyük bir hata yapıyorlar. Miloseviç'in Hırvatistan'da ya da Tujman'ın Sırbistan'da en popüler politikacı seçilmesini hayal edebilir misiniz?

Yani kan akmadı. Kadife boşanma tam bir başarı oldu.

Boşanma değil. Ben ailede boşanmaya başarı diyemem. Ama eğer bir boşanma varsa o da dostça oldu. Mutfakta tabakları birbirinize atarak boşanma pek de güzel bir şey değil. Boşanma bir zafer değildir. Ama eğer boşanma olursa, bunun dostça, sakin ve sessiz olması bir zaferdir.

1 milyon dolarlık soruya gelelim. Çek ekonomik mucizesini nasıl yarattınız?

Ben mucize demiyorum. Ama ilk hayati adım süratle siyasi partileri kurmak oldu. Radikal bir değişim başlattım. 20 yıl sürecek bir devlet ve özel sektör karışımı uygulanamazdı. Ekonomiyi süratle dünyaya açtık.

Kafanızda bir takvim yok muydu?

Takvimlere inanmam. Değişim anında yapılmalıdır. Siyasi gücün olduğu anda değişimi yapmalısın. Şanslıydık. Halk eski rejimden kurtulmak ve değişim istiyordu. İlk üç sene en önemliydi. Çok güçlü bir siyasi desteğimiz vardı.

Hayranları onu "Demokrat, özgürlük savaşçısı ve reformist" olarak görüyorlardı. Muhalifleri ise "Çekoslovakya'yı parçalayan maceraperest," diyerek onu yerden yere vuruyorlardı. Bir ara "Doğu Bloku ülkesiydiniz," deyince kızdı. "Lütfen pencereden dışarıya bakın, burası Doğu Bloku'na benziyor mu?" dedi. Haklıydı.

Mucize reçetede başka neler var?

Temel ilke pazar ekonomisi. İlk ve en önemli an, fiyatların serbest bırakılmasıydı. 1 Ocak 1991'de bir gecede yaptık. Bu radikal ve hayati bir karardı. İkincisi yarım yüzyıl yarı kapalı bir ekonomi uyguladıktan sonra dış ticarette sınırları kaldırdık. İsteyen istediğini ihraç ve ithal etmeye başladı. Halk başka mallar keşfetmeye başladı.

Toplum şoke olmadı mı?

Hem evet hem hayır. Başka bir sisteme alışmışlardı ama eski sistemin işlemediğini anladılar. Değişimi kabul ettiler.

Reçetedeki diğer ilaç ne?

Değişimi istikrarsızlıkla ve süratli enflasyonla öldürmemek. Değişim sürecinde çok dikkatli bir para politikası uyguladım. Enflasyonu önlemek için bütçe açığıyla başlamadım. Enflasyon eski komünist ülkeler arasında en düşük düzeydeydi. Böylece, halkın

tasarruflarını korudum. Diğer ülkelerdeki halkların tasarrufları enflasyon yüzünden yok oldu.

Yani şanslıydınız...

Hayır şans değil. Biz akıllıca yaptık. Bir hayati karar da özelleştirmeydi.

Bizde özelleştirme sancılı oluyor. Siz nasıl yaptınız?

Türkiye'deki daha farklı. Sizde temelde özel sektör vardı. Bizde 16 yıl önce, Prag'da tek bir özel kahve ya da kuaför, bakkal yoktu. Hedefimiz 20-30 şirketi değil binlerce küçük ve büyük şirketi, bütün ülkeyi özelleştirmekti. Bir de yasaları değiştirdik. Sadece yasaları yazmakla kalmadık. Altyapıyı kurduk.

Yabancı sermayeden korkmadınız mı?

Sürecin parçası olarak yabancı sermayeye açtık. Ama hedefimiz bütün ülkeyi almaları değildi. Bu imkânsızdır. Bazı şeyler Çeklerin elinde kaldı.

Sınırınız neydi?

Hiçbir sınırım yok. Ülkeyi özelleştirmek demek küçük, orta ve büyük şirketlerin yüzde 95'ini özelleştirmek demek. Öncelikli hedefimiz fırınları; sosis, gömlek ve kravat üreticilerini özelleştirmekti. Komünizm devrildiği zaman ilk hedeflerimiz arasında Telecom'un özelleştirilmesi yoktu. Ama sınırım yok. Her şeyi özelleştirmeye hazırım.

Dış Yardım Boş Sözcüktür

Dıştan mali yardım neden almadınız?

Dış yardım boş bir sözcüktür. İnanmıyorum. Bazı siyasilerin sadece sloganıdır. Gerçekle alakası yoktur. Bize yardım yapmak isteyen olmadı. Gelse bile kullanmak çok zordur. Ekonomik kalkınmaya yardım etmez. Sadece popülist politikacılar konuşmak için dış yardımı kullanır. Ciddi insanlar kullanmaz.

O zaman size göre, Türkiye ve birçok ülke çok ağır bir yük altında.

Sizin sözünüzü kullanayım. Yüktür. Bir para alıyorsunuz ve geri ödemek zorundasınız. Sizin de ihtiyacınız olan yardım değil ticarettir. Birkaç bahşişe değil sadece Avrupa pazarının açık olma-

sına ihtiyacı var. Türkiye'nin de bunu çok iyi anladığını zannediyorum.

Siz Thatcher politikasının en güçlü savunucusu musunuz?

Siyasette başarıyı yakalamak isteyen herkes için Thatcher bir kahramandır.

Hem ekonomi hem de siyasette çok sert kararlar aldınız ama şu anda en popüler politikacısınız. Bu da bir çelişki değil mi?

Hayır. Uzun vadede halk açık, şeffaf ve kararlı görüşleri olan, görüşlerini ve politikalarını değiştirmeyen, halkın kendisini anlamasını bekleyen siyasetçileri kabul ediyor. Yani uzun vadeli bir yatırım bu. Kısa vadede verilen sözler gibi değil.

Bazıları sizin çok nazik olduğunuzu düşünüyor. Ama birçok kişiden de küstah hatta kaba olduğunuz yorumunu duydum. Siz kendinizi nasıl tanımlarsınız?

Ben bir melek değilim. Her zaman kibarım ama benim siyasi ve ekonomik politikalarıma karşı çıkanlar farklı tanımlıyor. Güçlü fikirlerim var. Çok çalışırım. Herkesin de çok çalışmasını isterim ve yeterince çalışmadıkları için kızarım.

Kaç saat çalışıyorsunuz?

Saati yok. Sürekli çalışırım. Arabada, tatilde, milli günde hep çalışırım.

Âşık olup evlendiğiniz eşiniz söylenmiyor mu?

Tabii ki söyleniyor ama o da çok çalışıyor. Çocuklara yardım vakfı kurdu. Malum evi çekip çevirmek de eşlere düşüyor. Bu ev de, Prag'ın 14 kilometre dışındaki yazlık şatomuz da çok büyük. Karım ücretsiz çalışan bir işçi olmaktan şikâyetçi.

Franz Kafka şu anda Çek halkı için ne anlam taşıyor?

Komünizm döneminde Kafka yok sayıldı. Sıfırdı. 1960'ların ortasında o bu ülkedeki siyasi savaşın sembolüydü. Onu komünist sistemin mantıksızlığının sembolü olarak gördük. Eserlerinin kalitesi değil, oynadığı rol tartışmasızdı. Zirveye ulaştı. Şimdi artık normal düzeyine indi. Şu anda sadece önemli bir yazarımız.

Nâzım Hikmet'in de Uluslararası Barış Ödülü'nü almak için Prag'a gelip aylarca kaldığını biliyor musunuz?

Tabii biliyorum. Nâzım Hikmet, Çek halkının da çok sevdiği bir şairdi. Bazı şiirlerini de okudum.

Ya *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*'nin ünlü yazarı Milan Kundera?

Milan Kundera hayatımızın bir parçasıydı. Bizim kuşağımızda en önemli kitabını yayımladı. Onun kitabını satın alabilmek için kuyrukta beklerdik. Kesinlikle hayatımızın bir parçasıydı.100 yılın en büyük Çek yazarlardan biri olduğuna hiç kuşku yok. Ülkeyi terk etti. Fransa'da yaşıyor ve Çekçe değil Fransızca yazıyor. Kundera şimdi de hayatımızın bir parçası ama Kafka için aynı şeyi söyleyemem.

Neden geri dönmedi? Davet edilmeyi mi bekledi?

O konuda sert bir açıklama yapmak istemiyorum ama Havel'le arasındaki ilişki bu sorunu doğurdu. Bu sorun Kundera ile Çek halkı ve Cumhuriyeti arasındaki bir sorun değil.

Davet edilmesi gerekir miydi?

Davet edilmişti. Ama şu anda konu bu değil. Zaman zaman mektuplaşıyoruz. Telefonda konuşuyoruz. Benim için hiçbir sorun yok. Prag'a dönerse çok mutlu olurum.

Prag Cumhurbaşkanlığı Sarayı,
16 Nisan 2006

BALKANLAR'DA BİR SAVAŞÇI

STJEPAN MESİC

Hırvat Baharının Militanı

71 yaşında ama bir delikanlı gibi. Heyecanlı, dinamik, hayat dolu. Siyasetin kalbinde geçen 45 yıl boyunca bir gezintiye çıktığımızda gözleri pırıl pırıl parlıyor. Bir dönemin efsane lideri Josef Broz Tito'ya karşı Hırvat milliyetçilik bayrağını eline aldığı günleri anlatırken yeniden heyecanlanıyor.

Zaman Tünelinde Yolculuk

Hırvatistan Cumhurbaşkanı Stjepan Mesic ya da dostlarının deyişiyle Stipe Mesic'le Çankaya Köşkü'nün bahçesindeki Camlı Köşk'te buluşup zaman tünelinde kısa bir yolculuğa çıktık. Parçalanıp yok olan Yugoslavya'dan, bir dönemin lideri Josef Broz Tito'ya, milliyetçilik ateşiyle yandığı Hırvat Baharı hareketinden, demir parmaklıkların ardında geçen zor günlere ve Balkanlar'da derin yaralar açan savaşa kadar geçen uzun yılları konuştuk. Dile kolay tam 41 yıl. Mesic'in hayatı, insanların acımasızca birbirini katlettiği, Hırvatın Sırba, Müslümanın Ortodoksa, komşunun komşuya düşman olduğu, kan gölüne dönen Balkanlar'ın yakın tarihi gibi.

Savaş bulutları Avrupa'nın üstüne çöktüğü zaman Stipe Mesic 5 yaşında... Alman direnişine katılan bir aile ortamında büyüyor. Zor yıllar. Hayatındaki dönüm noktalarını soruyorum. Hiç düşünmeden 18 yaşında Fransa'ya ilk gidişindeki duygularını anlatmaya başlıyor:

"İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bütün aile fertlerim komünistti. Kraliyete karşı muhalefet yapıyorlardı. 1941'de herkes partizanlara katıldı. Ailemden 11 kişi hayatını kaybetti. Amcalarım, akrabalarım. Babam hayatta kaldı. Benim çocukluğum komünizm ortamında geçti. Ama ablam Fransa'da yaşıyordu ve onun yanına gittim. O sırada Zagreb Üniversitesi'nde hukuk okuyorum. Birinci sınıfta-

yım. Baktım komünistler, sosyalistler, liberal cumhuriyetçiler aynı masayı paylaşıp tartışıyorlar. Farklı fikirleri savunuyorlar ama düşman değiller. Bu nasıl olabiliyor? Açıkça fikirlerini söylüyorlardı. Polisten de korkmuyorlardı. Şaşırdım. İşte hayata bakışım o zaman değişmeye başladı. Dönünce hep madem Fransa'da oluyor, neden bizde de olmasın diye düşündüm ve 1960'ta bu idealle siyasete atıldım"

Ve 1960'lar. Siyasetteki ilk yılları... Mesic'in siyasi hayatında bir başka dönüm noktası. Doğduğu Orihova şehrinde belediye meclisine bağımsız aday oluyor:

"O günlerde kimse Komünist Parti'nin dışında seçimlere bağımsız girmeye cesaret edemiyordu. 100 cesur insanın imzasını topladım ve seçimlere katıldım. Ve tek muhalif ses olarak Hırvat parlamentosuna girdim."

"Yalnız kalmaktan ve sert eleştirilerden korkmadınız mı?" diye soruyorum. Kahkahayı patlatıyor:

"Evet korktum ama seçildikten sonra. Şimdi ne yapacağım diye kara kara düşünmeye başladım. O zaman hem gizli servis ajanları hem de siyasi polis var. İki örgüt de çok güçlü. Sürekli izliyorlardı ama pek dokunmuyorlardı," diye o günleri anlatıyor.

Yıl 1975. Mesic 37 yaşında. Ve Stara Gradiska Hapishanesi...

Avukat Stipe Mesic Hırvat milliyetçilik hareketine katıldığı için hapse atılıyor. "Demir parmaklıkların ardındaki hayaliniz bağımsız Hırvatistan mıydı?"

"Hayır," diyor Mesic o günlerdeki hayallerini anlatırken. "Tam bağımsızlık hayal etmiyorduk. Buna imkân yoktu. Dünyadaki güç dağılımının farkındaydım. İsteğimiz sadece siyasi, ekonomik ve kültürel eşitlikti. Hırvatistan Baharı böyle doğdu. Mali açıdan merkezi yönetimin yetkilerinin azaltılmasını istedik. Ama hareketin gücünü kırdılar ve sonumuz hapishane oldu. Hapishanede çok düşündüm. Anladım ki Tito yaşadıkça Yugoslavya da var olacaktı. Nitekim Tito'nun ölümüyle birlikte Yugoslavya dağılmaya başladı. Bağımsızlık hayalimiz de ancak Berlin duvarının yıkılmasıyla güçlendi.

"Aslında öğrencilik yıllarımda Yugoslavya idealine inanıyordum," diyor Mesic. Ve anlatmaya devam ediyor:

"Yugoslavya diğer Doğu Bloku ülkelerinden biraz farklıydı. Yurttaş hakları, medya daha üst düzeydeydi. Yugoslavlar serbestçe dolaşabiliyordu. Ama cumhuriyetler arasındaki ilişkiler dengeli değildi. Herkes kendi cumhuriyetinde daha etkili olmak istedi. Biz Hırvatistan'da, Slovenler Slovenya'da. Her cumhuriyet kendi po-

71 yaşında şakacı bir delikanlı! Hapiste yatan bir Hırvat milliyetçisi. Bir militan, dinamik, hayat dolu! Bir ara "Demirel'le neye karar verdik biliyor musunuz?" dedi. "Neye?" dedim. Gözümün içine bakıp "Siyasete giriş kapısı var da, çıkış kapısı yok," diye kahkahayı patlattı. Onun da Demirel gibi damarlarında kan yerine siyaset akıyordu. *11 Aralık 2005*

tansiyelini özgürce kullanmak istiyordu. Bizim istediğimiz tek bir şey vardı: eşitlik, olmadı."

"Demir parmaklıkların ardında bir gün cumhurbaşkanı olacağınız aklınıza geldi mi?" diye soruyorum.

Muzip bir çocuk gibi gözlerimin içine bakıp "Hapisteyken birisi bana, 'Önünde iki seçeneğin var. Yugoslavya mı yoksa Zanzibar Cumhurbaşkanlığını mı?' deseydi, 'Aman Zanzibar olsun' derdim," deyip kahkahayı patlatıyor.

Peki gerçekten Yugoslavya parçalanmaya mahkum muydu? "Evet," diyor Hırvat Cumhurbaşkanı ve devam ediyor:

"Yugoslavya'nın tarihine bakın. Yugoslavya kraliyetini önce Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük güçler kurdu. Tarih boyunca birlikte olmayan bölgeleri birleştirdiler. Parçalanmaya da mahkûmdu. Çünkü büyük güçler istediği için kuruldu. Ayrıca federal devlet olarak da kurulmadı. Sırpların şemsiyesi altında Sırp kralının başında olduğu bir devletti. İkinci Dünya Savaşı olmasaydı kesinlikle Yugoslavya dağılacaktı. İkinci Dünya Savaşı'nda

Tito ve komünistlerin başlattığı direnişe tüm halklar ve azınlıklar katıldı. ve Yugoslavya savaştan üniter devlet olarak değil, federe devlet olarak çıktı."

Ya sonra? Tito bu ayrı milletleri ve dinleri nasıl bir arada tuttu?

Mesic devam ediyor:

"Aslında Tito farklılıkları çok iyi biliyordu. Yugoslavya'yı birleştiren unsurun kendisi olduğunu da biliyordu. Ve tabii Komünist Partisi'yle ordu. Tito'nun ölümüyle parti dağıldı ve ordusu da Miloseviç'e yani Sırbistan'a katıldı. Miloseviç orduya Yugoslavya'nın kalıntıları üstünde büyük Sırbistan'ı inşa etme sözü verdi. Aslında biz savaş istemiyorduk. Biz siyasi çözüm, konfederasyon istiyorduk. Ama sonunda Miloseviç durmak bile istemedi. Ordu Miloseviç'e dayandı ve Hırvatistan'la Bosna Hersek'i işgal ettiler. Biz 400 bin kişilik, Bosna Hersek de 350 bin kişilik ordu kurdu ve savaştık. Miloseviç hem savaş ilanı suçu hem de soykırım suçu işledi. Şimdi Lahey Mahkemesi'nde yaptıklarının cevabını vermesi gerekiyor."

Savaş Suçu İşleyen Hırvatlar Cezalandırılmalı

Hapisten çıktıktan sonraki yıllar zor geçti Mesic ailesi için.

"Hem siyaset hem de kamu görevleri yasaktı. Yurtdışına da çıkamıyordum, pasaport vermiyorlardı. Eşim ve çocuklarım vardı. Bakmak zorundaydım ama bir yandan da Tudjman ve arkadaşlarıyla buluşmaya başladım."

1990'lı yılların başı Mesic'le Hırvatistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Franco Tudjman'ın ittifak yılları. Ama savaş sırasında iki liderin yolları ayrılmaya başlıyor. Mesic, bağımsızlıktan sonraki yıllarda Tudjman'ın ülkeyi demir yumrukla yönetmesine karşı çıkıyor. Hele savaş sırasında körüklenerek kontrolden çıkan Hırvat milliyetçiliği...

Katliamlar ve işlenen savaş suçları... 1999'da Tudjman'ın ölümüyle birlikte Hırvatistan'da değişim başlıyor. Mesic de zirveye tırmanıyor.

Çocukların Öldürülmesine Nasıl Göz Yumarız

Stipe Mesic güçlü bir NATO ve Avrupa Birliği savunucusu. Hedefi Hırvatistan'ı değiştirmek. Batı'nın bu iki kuruluşuna sokmak.

Ne pahasına olursa olsun. Birkaç yıl önce, savaş sırasında milli kahraman olarak görülen generalleri Lahey'de kurulan Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesi'ne teslim etmeyi bile göze alarak.

"Savaş sırasında bir Hırvat'ın kendi milli çıkarları için bir Sırp çocuğunu öldürmesine nasıl göz yumarız? Suçu işleyen kim olursa olsun, Hırvat da olsa cezalandırılmalı. Suçu işleyenlerin cezalandırılması bütün Hırvat halkını suçlanmaktan kurtaracak. Sırplar da çok soykırım yaptı ama hepsi değil. Bütün Sırpları soykırım suçlamasından kurtarmanın tek yolu var. O da yapanların cezalandırılması. Eğer onlar cezalandırılırsa Hırvatlarla Sırplar arasındaki işbirliği daha kolay olacak."

"41 yıl içinde hiç keşke bu işe girmeseydim dediğiniz an oldu mu?" diye soruyorum. Gülümsüyor.

"Ben demedim ama karım hep şikâyet etti," deyip dertli dertli gülümsüyor. Hatta ikinci dönem için cumhurbaşkanlığına aday olduğu zaman bile söylendiğini, "Yeter artık," dediğini anlatıyor.

Bazıları için siyaset bir yaşam biçimi. Bir yaşam keyfi... Onlar emekli olunca küçük bahçelerinde domates ve patlıcan yetiştirmeyi hiç hayal edemiyorlar. Belli ki Stipe Mesic de bunlardan biri.

Söyleşimizin sonunda devletin soğuk ceketini tümüyle sırtından çıkartıyor ve koluma girip Fahir Arıkan'a poz veriyor Hırvat Cumhurbaşkanı...

Bir yandan da "Bakın siz gelmeden Süleyman Demirel'le birlikteydik. Neye karar verdik biliyor musunuz?" diye soruyor. "Neye?" diyorum.

"Siyasete giriş kapısı var da çıkış kapısı yok," deyip bir kez daha patlatıyor kahkahayı. Belli ki Stipe Mesic de Demirel gibi. Sanki damarlarında kan yerine siyaset akıyor.

Ankara, 11 Aralık 2005

NATO'NUN SON ŞÖVALYESİ

ANDERS FOGH RASMUSSEN

Ateşten Gömlek Giyen Adam

60 yıl önce NATO'yu kuranlar bugünkü dünyayı nasıl hayal ettiler acaba? Sovyetler Birliği'nin 50 yılda domino taşları gibi yıkılacağı kimin aklına gelirdi ki! Hele komünizm kâbusunun yerini İslam adına korku salan teröristlerin alacağını, koskoca Batı ittifakının Afgan dağlarında terörist avına çıkıp sarsılacağını kimse hayal edememiştir herhalde! Soğuk Savaş'tan zaferle çıkan NATO, sekiz yıldır, Afgan dağlarında El Kaide ve Taliban'la savaşıyor ama başa çıkamıyor ve 60 yıllık tarihinin en kritik dönemini yaşıyor. NATO'nun da, İngilizler ve Ruslar gibi, Afgan bataklığına saplandığını savunanlar bile var.

İşte böyle kritik bir dönemde dev Batı Savunma İttifakı'nın başına Danimarka'nın ünlü Başbakanı Anders Fogh Rasmussen oturdu. Hem de Türkiye'nin karşı çıkmasıyla kopan büyük gürültüyle! Anders Fogh Rasmussen bir maraton koşucusu! 53 yaşında ama sanki 40'lı yaşlarında gibi. Sırrı mı? Her sabah 05.30'da kalkıp birkaç kilometre koşmak. Rasmussen koşmayı o kadar seviyor ki, Paris Maratonu'na bile katılmış. Karısı Anne-Matten ise tango, rumba ve çaça tutkunu bir pedagog! Hem de televizyonda "Benimle dans eder misin?" yarışmasına katılacak kadar dans âşığı! Yani Rasmussen'ler hayatın farklı renklerini hiç kaçırmıyorlar.

NATO'nun yeni patronu siyasette de bir maraton koşucusu. Üniversiteyi bitirdiği günden beri zirveye koşuyor. 25 yaşında parlamento! 34 yaşında Maliye Bakanlığı! 45 yaşında Liberal Parti'nin liderliği, 48 yaşında Başbakanlık. Ve 53 yaşında da NATO Genel Sekreterliği! Anders Fogh Rasmussen, ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa'nın güçlü desteğiyle dev savunma paktının patronu oldu.

Hem de Danimarka'da ikinci kez Başbakanlık koltuğunda otururken!

Rasmussen 28 yıllık siyaset hayatında kartlarını hep ABD, AB ve NATO'dan yana oynadı. AB'nin ortak para birimine geçişinde lider isimlerden biriydi. Irak'ın işgali sırasında da tüm Avrupa'da eleştiri sesleri yükselirken o, Bush'u destekledi. Bu yüzden çok eleştirildi ama popülaritesinden bir şey kaybetmedi. Yeniden sandıktan çıktı. Rasmussen, NATO'nun zirvesine sancılı oturdu ama dünyada esen değişim rüzgârına ilk günden ayak uydurmuş gibiydi.

O da "NATO'da değişim," diyordu. İlk değişimi de facebook'ta kişisel sayfa açarak yaptı. Böylece NATO tarihine, "özel hayatını ve duygularını," paylaşan ilk genel sekreter olarak geçti... O günlerde Rasmussen'in sayfasına girdim. Dünyaya bakışını yansıtan kareler yakaladım. Sayfada sadece dünya liderleriyle konuşurken çekilen ciddi fotoğraflar yoktu. Kucağında torunu, yanında karısı ve üç çocuğuyla aile fotoğrafları da vardı, şortuyla koşarken çekilmiş fotoğrafları da! Siyaset anlayışından da izler yakaladım. Belli ki, Rasmussen'in siyasette iki rol modeli var. Sayfasında iki ünlü liderin tarihe geçen sözlerini okudum. İlki "Karamsar her fırsatta bir zorluk, iyimser ise her zorlukta bir fırsat görür," diyen ünlü İngiliz Başbakanı Winston Churchill'di. İkincisi ise, "Güvenlikleri için hürriyetlerinden vazgeçenler ne hürriyeti ne de güvenliği hak ederler," diyen ünlü Amerikan devlet adamı Benjamin Franklin!

Belli ki, NATO'nun yeni patronu, dünyaya, Soğuk Savaşı kazanan felsefenin gözlüğüyle bakmaya hazırlanıyordu.

1 Ağustos'ta Batı Savunma İttifakı'nın patronu olan Rasmussen ilk iş olarak Afganistan'a uçtu. Brüksel'deki NATO Karargâhı'nda buluştuğumuz zaman ise Ankara'ya gelişine 24 saat kalmıştı. NATO'nun merkezine yıllar içinde kaç kez gittim hatırlamıyorum. Ama ilk kez patronun çalışma odasına girdim. 28 ülke ve yaklaşık 800 milyon insanı koruyan dev ittifakın liderinin odası son derece sade döşenmişti. Kocaman bir çalışma masası. NATO bayrakları arasında küçük bir kitaplık! Köşelere yerleştirilmiş salon bitkileri ve taba, deri koltuklar. Odaya girince ilk anda kocaman Afganistan haritası dikkatimi çekti. NATO tarihinin en büyük savaşını simgeliyordu sanki.

❖❖❖

Rasmussen, başlangıçta biraz tedirgindi doğrusu. Belli ki, Genel Sekreter olmasına karşı çıkan Ankara'ya yanlış algılanabilecek mesajlar vermekten korkuyordu. Ama söyleşimiz ilerledikçe rahatladı. Hele "Her sabah 05.30'da kalkıp bir saat koştuktan sonra 07.00'de çalışmaya başladığınızı duydum. Sizinle çalışanlar çok mutludur herhalde," diye takılınca kahkahayı patlattı.

Rasmussen açık ve net konuştu. İlk kez Kandil dağına "Silahı bırakın. Hem de koşulsuz!" diyerek tarihi bir çağrı yaptı. İslam dünyasıyla diyalog, Afganistan, Irak, Kıbrıs ve Ege için de çok net mesajlar verdi. Rasmussen'le Soğuk Savaş döneminin karanlık koridorlarına da biraz girdik. Ona, İtalya'daki Gladio'nun lideri Eski Cumhurbaşkanı Francesca Cossiga'yla yaptığım uzun söyleşiyi anlatırken gözlerini benden ayırmadan dinledi.

"Soğuk Savaş'ın kazanılmasında, Stay Behind Nets yani Gladio'nun rolü neydi?" diye sorduğum zaman neler mi dedi?

İşte NATO'nun patronuna sordum geçmişe ve geleceğe dair sorular:

Başbakan olarak başarılıyken neden en kritik döneminde NATO Genel Sekreteri oldunuz. Ateşten gömlek giymediniz mi?

Büyük bir misyon üstlendiğimi biliyorum. Başbakanken Danimarka'nın uluslararası askeri operasyonlara katılımını sağlayan önemli kararlar aldım. Balkanlarda, Afganistan'da. Bu çalışmalarımı NATO'da sürdürebileceğim. 28 müttefik ülkenin desteğiyle başaracağıma inanıyorum.

28 ülke diyorsunuz ama Türkiye size karşı çıktı. İlk kez böyle bir kriz yaşandı. Zor bir başlangıç olmadı mı?

İlk kez olmadı bence. Geçmişteki genel sekreterlerin atanmalarına bakarsanız, birçok çok kez tartışmalar olduğunu görürsünüz. Bu çok normal. Hür demokrasilerin olduğu bir ittifakımız var. Önemli atamalar ve kararlardan önce her zaman açık tartışmalarımız olur. Ama sonunda oybirliğiyle karar alırız.

Peki Türkiye'yle buzları nasıl kıracaksınız?

Türkiye ve Türk hükümetiyle işbirliğini geliştirmek için elimden gelen her şeyi yapacağım. Başbakan Erdoğan'la Genel Sekreter olduktan birkaç gün sonra İstanbul'da görüştüm. Çok yapıcı ve olumlu bir görüşme yaptık. Türkiye'yi çok önemli bir müttefik olarak görüyorum ve emin olun ki, olumlu bir işbirliği yaratmak için her şeyi yapacağım.

Anders Fogh Rasmussen'in gençliğinin sırrı, her sabah 05.30'da kalkıp birkaç kilometre koşmak! Rasmussen, NATO tarihine, "özel hayatını ve duygularını" paylaşan ilk Genel Sekteter olarak geçti... Facebook sayfasını açtı. *Brüksel, 25 Ağustos 2009*

Aslında Türkiye, Hz. Muhammed'i terörist olarak gösteren bir karikatürü savunan bir siyasetçinin NATO'nun İslam dünyasıyla diyalog kurmakta, Taliban ve El Kaide'yle savaşta zorluk çekmesinden kaygı duydu.

Buna katılamıyorum. Ben birçok Müslüman ülkeyle diyaloğu başlatmak için şimdiden harekete geçtim.

Peki İslam dünyasıyla diyaloğu nasıl güçlendireceksiniz?

Önceliklerimden biri NATO'nun benden önce başlattığı İstanbul İşbirliği ve Akdeniz diyaloğunu geliştirmek. Bu ülkelerin büyükelçilerini davet ettim. Onlarla işbirliğini nasıl geliştireceğimizi görüşüyoruz. Çok olumlu görüşmeler yaptık. Ülkelerine davetler aldım. İşbirliğine büyük önem veriyorum. Bu yönde de çok önemli adımlar atacağım.

Karikatür krizine dönersek, o sırasında randevu isteyen bazı İslam büyükelçileriyle görüşmeyip hata yaptığınızı söyleyenler var. Diyalog kurmamak hata mıydı?

Aslında diyaloğumuz vardı. Onlara bir cevap yazdım. Sonra bütün ülkelerin temsilcileriyle görüştüm. Genel sekreter olarak da Akdeniz diyaloğu ve İstanbul girişimi çerçevesinde karşılıklı saygı

ve anlayış temeline dayanan bir işbirliğini geliştirmek istiyorum. Önceliğim bu olacak.

Karikatür Krizi Geçmişte Kaldı

Yani "karikatür krizi aşıldı" diyorsunuz.

Evet. Bunun geçmişte kaldığını düşünüyorum. Geleceğe bakıyorum ve Türkiye'yle birlikte bu ortaklıkları nasıl geliştireceğimizi görmek istiyorum.

Atanmanız sırasında Obama, Gül ve sizin arasında bir uzlaşma sağlanmıştı. Kararlar ne zaman uygulanacak?

Konuşmalarımızla ilgili bir yorum yapmak istemiyorum. Genel bir anlayışa vardığımızı doğrulayabilirim. Bu anlayışı da uygulayacağım.

Türkiye askeri ittifakta yeterince temsil edilmediğini düşünüyor değil mi? Örneğin bir Türk genel sekreter yardımcısını ne zaman göreceğiz?

Evet, askeri ittifakta ve NATO çalışanları arasında yeterince temsil edilmediğine ilişkin haklı endişeleri var. Bu kaygılar reform gündemimde yer alıyor. Biliyorsunuz NATO'da bütün kararlar oybirliğiyle alınıyor. Bütün müttefiklerden reformları yapmak için destek bekliyorum.

Soğuk Savaş döneminde Türkiye NATO'nun uç karakoluydu. Sovyet işgaline karşı ilk direnecek ülkeler arasındaydı. Şimdi özel bir görevi var mı?

Türkiye'nin çok önemli bir stratejik rolü var. Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu arasında bir köprü. Afganistan'daki sorunların çözümünden çok hem askeri hem de siyasi açıdan çok daha güçlü bir rol oynayabilir.

Nasıl bir siyasi rol?

Siyasi açıdan hem Afgan hem de Pakistan hükümetiyle yakın ilişkileri var. Afganistan ve Pakistan arasındaki ilişkileri geliştirmemiz gerekiyor. Türkiye bütün bölgede anahtar rolü oynayabilir.

Ya askeri açıdan ne istiyorsunuz?

Askeri açıdan da NATO'nun Afgan ordusunu eğitme görevine daha fazla katkı yapmasını isteyeceğim.

Ortadoğu'ya gelirsek, Amerika ve Batı açısından ikinci sorun da Irak. ABD çekiliyor. NATO daha fazla Irak'a girebilir mi?

NATO Irak ordusunun eğitilmesinde görev aldı. Bu alandaki faaliyet çok önemli. Daha ileri bir misyon üstleneceğini tahmin etmiyorum.

Bazı yorumcular Üçüncü Dünya Savaşı'nın dine dayanan medeniyetler çatışması sonucunda çıkacağını düşünüyor. Siz de böyle bir savaşın çıkmasından korkuyor musunuz?

Hayır, böyle yaygın bir savaş ihtimalini görmüyorum ama şu anda uluslararası terör tehdidi altındayız. Bunun da dinle alakası yok. Sorun dinin istismar edilmesi ve şiddet sorunu. Terörle mücadelede ortak çıkarımız var. Özellikle Türkiye terörün ne olduğunu çok iyi biliyor. Barış ve özgürlük içinde yaşamak isteyen herkes terörle savaşa katılmalı.

PKK Terör Örgütü NATO Listesinde de Yer Aldı

Evet Türkiye terörü çok iyi biliyor, 25 yıldır PKK'yla savaşıyor. NATO nasıl destek verebilir?

Öncelikle şunu belirteyim. PKK terör örgütüdür NATO da PKK'yı terör listesine aldı. PKK'ya yaklaşımımızla ilgili hiçbir soru işareti yok. NATO tümüyle teröre karşıdır ve terörle mücadele için her şeyi yapacaktır. Zaten şu anda örgüt olarak Afganistan'da terörle savaşıyoruz.

Şu anda hem Irak hem de Türkiye'deki genel siyasi, ekonomik ve askeri durum sizce PKK'yı silah bırakmaya zorluyor mu? Eğer Türk hükümeti de Kürt açılımını sürdürürse...

Türk hükümetinin PKK sorununu çözmek için bazı adımlar attığını biliyorum ama NATO Genel Sekreteri olarak Türkiye'nin içişlerine karışmayacağım. Türk hükümetinin PKK ya da diğer alanlardaki terörle mücadelede her şeyin yapılması gerektiği görüşüne katılıyorum.

Son aylarda hem Talabani hem de Mesut Barzani'yle görüştüm. İkisi de PKK'nın silah bırakmasını istedi. Çünkü PKK bölgede istikrarsızlık yaratmaya devam ediyor. Yani Irak'ın geleceği biraz da PKK'nın silinmesine bağlı. Irak'ın parçalanmasını önlemek için ne yapmak gerekiyor?

NATO'nun Irak'taki rolüne dönersek, NATO'nun rolünün Irak ordusunun eğitimiyle sınırlı olması gerektiğini düşünüyorum. Bence bu sizin sorunuzun önemli bölümüne de cevap niteliği taşıyor. Irak'ı bir arada tutmak ancak Irak güvenlik güçlerini güçlendirmekten geçiyor. Bu nedenle NATO'nun Irak ordusunu eğitmek için üstlendiği görev çok önemli.

PKK barış fırsatını yakalamak için derhal silah bırakmalı mı sizce? Ya da nasıl bırakmalı?

Derhal bırakmalılar. Terörist faaliyetler kabul edilemez.

Yani "Koşulsuz bırakmalı. Bu kadar" mı diyorsunuz?

Evet, bu kadar.

PKK'ya silah bırakması için açık çağrı yapıyorsunuz ama Roj TV Danimarka'dan yayın yapmaya devam ediyor. Türk Hükümeti Roj TV'yi PKK'nın yayın organı olarak görüyor. Başbakanken Roj TV'ye dokunmadınız.

Artık Danimarka Başbakanı değilim ama eğer Roj TV'nin Danimarka yasalarına aykırı yayın yaptığına ilişkin açık delil bulunursa, Danimarka hükümetleri ve makamları televizyonun kapatılması için yasal tedbirler alacaktır.

Türk halkına mesajınız nedir?

Türkiye çok önemli bir müttefiktir. Birçok kez Türkiye'ye geldim. Her ziyaretim çok güzel geçti. Türkiye'yle işbirliğini ve ilişkileri geliştirmek istiyorum.

❖❖❖

"Batı şemsiyesi altındaki Türk-Yunan kavgası" ne zaman mı başladı?

Bence, ilk gizli kavgalar 1950'lerde başladı. 1952'de Türkiye, NATO'ya girmek için Kore'ye asker gönderdi. Ardından Yunanistan da apar topar asker gönderdi ve birlikte NATO'ya girdik. Sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu geldi. 1960'larda da yine arka arkaya Ortak Pazar'la anlaşma imzaladık. Batı kampındaki çekişmeyi kavgaya dönüştüren, 1950'lerde başlayarak bugüne gelen Kıbrıs sorunu oldu. 1974'ten sonra da Kıbrıs sorunu hava sahası, karasuları ve kıta sahanlığı sorunlarıyla birlikte Ege'yi de kilitledi. Ege'de kaç kez savaşın eşiğine geldik? Sayısını artık hatırlayan yok. Yunanlılar bir türlü Ege'de 10 mil hava sahası iddiasından vazgeçmedi. NATO dahil dünyada tanıyan tek bir ülke olmadığı halde!

50 yıldır herkes Türk-Yunan kavgasından bıktı. Batı uzun süre kavgada taraf olmaktan kaçındı. Ta ki, Karamanlis akılcı bir manevrayla Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvurusu yaparken, Ecevit, "Onlar ortak, biz pazar," diyerek AB'yle ilişkileri dondurunca, denge bozulmuş oldu.

Kıbrıs ise bir başka hazin hikâye! Rumlar bir türlü "Kıbrıs bizimdir," hayalinden vazgeçmediler. Adayı Türklerle paylaşmayı içlerine sindiremediler. Sonuçta Kıbrıs iki ülkeyi de rehin aldı.

Kıbrıs Rumlarının AB'ye üye olmasıyla kavga daha da büyüdü. NATO'ya da sıçradı NATO-AB işbirliğini kilitledi. Kısacası NATO'da ve AB'de herkes hem Kıbrıs'tan hem de Türk Yunan kavgasından yaka silker hale geldi. Bıktılar. Kim mi bıkmadı? Bence tek bıkmayan, iki ülkeye milyarlarca dolarlık silah satan şirketler oldu. Rasmussen'le devam edelim:

Türk-Yunan sorunları yıllardır NATO'da zaman zaman krize yol açar. Son zamanlarda NATO'yu nasıl etkiliyor?

Bu çatışmanın NATO-AB ilişkilerine zarar veren etkileri var. Bakın Afganistan'da AB polis görevi üstelendi. Aynı zamanda bir askeri operasyonu (ISAF) sürdürüyoruz. ISAF'tan askerlerin AB polis görevini yürütenleri korumaması beklenir değil mi? Ama olmuyor.

Neden?

Çünkü NATO ve AB içinde Türk-Yunan sorunlarından kaynaklanan bir çatışma var.

Sorunu aşmak için Ankara ve Atina'yla konuşacak mısınız?

Evet, ilişkilerini geliştirmek için her şeyi yapmalarını isteyeceğim. Çünkü sorumluluk duyan hiçbir siyasetçinin ISAF operasyonuna katılan askerlerle AB polis görevini üstlenenler arasında yapılacak bir güvenlik anlaşmasını engellemek istediğini düşünmüyorum. Sonuçta bu durum orada görev yapanların hayatını riske sokuyor.

Ama sorunları çözmek hiç kolay değil.

Evet çok karmaşık bir sorunla karşı karşıya olduğumuzu biliyoruz. Ama sorunları çözmek zorundayız. Sorumluluğumuz var. Bu sorun da önceliklerim arasında yer alıyor. Öyle ya da böyle çözmek lazım. Bu sorunu hem Ankara'da hem de Atina'da görüşeceğim.

Kriz Kıbrıs Rumlarının AB'ye üyeliğinden sonra ortaya çıkmadı mı? NATO'daki krizden aslında AB sorumlu değil mi? Kıbrıs sorunu çözülmeden Rumları kabul etmek hata olmadı mı?

Zannetmiyorum. Bakın bütün süreç 1999'da AB zirvesinde başladı. O zirvede liderler bir pakette anlaştılar. O pakette önemli unsurlar vardı. Bir yandan Kıbrıs'la katılım müzakereleri başladı. Diğer yandan da Türkiye'ye aday ülke statüsü verildi. Çok karmaşık bir sorun. Ama daima kendi kendimize bütün bunların temeli nereye dayanıyor diye sormalıyız? Şu anda savaş alanında sorunlarla karşılaşıyoruz.

Size Afganistan'da yaşadığımız sorunu anlattım. Şu anda bu sorun orada görev yapan personelimizi riske sokuyor. Sorumlu siyasetçilerin böyle bir güvenlik anlaşmasını engellemek istediklerini zannetmiyorum. Ama olup bitenlerin açık sonucu, yarattığı güvenlik riski. Bu durumda sorunu çözmemiz gerekiyor.

O zaman bu durumda Kıbrıs sorununu en kısa zamanda çözmek gerekiyor diyorsunuz.

Evet (gülerek).

Herkes yıllardır Kıbrıs sorunu çözülmeli diyor ama nasıl?

Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulmadan da alandaki sorunları çözmek için Türkiye ve Yunanistan'dan akılcı bir yaklaşım göstermelerini isteyeceğim. Çünkü çözülmezse, sonuçta oradaki personelimiz tehlikeye giriyor.

Sizce Kıbrıs'ın bir bütün olarak NATO üyesi olması sorunu çözer mi? Sadece Kıbrıs Rum yönetiminin üyeliği değil, Kuzey ve Güney'in üyeliği.

Bakın hepimiz yakın bir gelecekte Kıbrıs'ın Kuzey ve Güney'in kabul edeceği koşullarda birleşmesini ümit ediyoruz. Kişisel olarak 2004'te Annan Planı'nın Kıbrıs'ın güneyindeki seçmenler tarafından reddedilmesinden üzüntü duydum. Ama bu demokrasi. Ümit ediyorum ki Kuzey ve Güney'in siyasi liderleri uygun bir çözüm bulurlar.

Annan Planı Kıbrıs sorununun çözümü için bir şanstı ama olmadı. Bu kez de çözüm bulunamazsa Kıbrıs'ta "Kadife ayrılık olur," diyenler var. Ne dersiniz?

Şu anda nihai bir değerlendirme yapmak için erken. Ama diğer taraftan gelecek aylar bize bir imkân penceresi açıyor. Bu fırsatı adadaki bütün taraflar kullanmalı.

Gladio'nun Zaferdeki Rolü Neydi?

Hiç tartışmasız, Batı, 46 yıl süren Soğuk Savaş'tan büyük bir zaferle çıktı... Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki dev askeri gücü hatırlayın. 6.3 milyon asker! Nükleer balistik füzeler! Nükleer denizaltılar! Güdümlü füze atan bombardıman uçakları! 12 bin savaş uçağı! 60 bin tank! Uçak gemileri. Sonuçta, ne milyonlarca asker ne nükleer füzeler ne de tanklar yıkılışı önleyemedi.

Sanki her şey 100 yıl önce yaşanmış gibi ama henüz 20 yıl bile olmadı. Büyük depremin ardından dünya öylesine süratle değişmeye başladı ki 18 yıl içinde Urallar'dan Atlantik Okyanusu'na kadar uzanan dev bir Avrupa doğdu. 18 yıl önce Varşova Paktı'nın şemsiyesi altındaki Doğu Almanya, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya (Kadife ayrılıktan sonra Çek ve Slovak Cumhuriyetleri oldu), Bulgaristan artık hem NATO hem AB üyesi! 60 yıl önce 12 ülkenin kurduğu NATO, 28 üyeye çıktı ve neredeyse tüm dünyayı şemsiyesi altına alan dev bir savunma örgütü oldu.

Batı, Sovyet İmparatorluğu'nu sadece askeri açıdan çökertmedi. Komünizm de Berlin duvarını aşamadı.

Stay Behind Nets ya da Gladio Neydi?

Acaba Batı, komünizmin yayılmasını sadece askeri güçle mi durdurdu? Yoksa, komünistlerin ülke yönetimlerine tırmanışlarını da önlediler mi?

Olası bir Sovyet işgaline karşı direnişi başlatacak yeraltı teşkilatları nasıl kuruldu? Yani, Eski İtalyan Cumhurbaşkanı Francesca Cossiga'nın, bana anlattığı meşhur Gladio ya da NATO'daki deyimiyle "SBN" yani Gizli Özel Harpçilerin zaferdeki payı neydi? NATO, bugüne kadar Gladio tartışmalarını sessizce izledi. Yorum yapmadı. Ne Cossiga'nın bana anlattığı, Özel Harpçilerin Sardunya adasında eğitildiklerini ne de sıradan insanlar arasında seçildiklerini doğruladı.

Rasmussen'e söyleşim sırasında Gladio'yu açıkça sordum. Önce "SBN'den neyi kastediyorsunuz?" diye geçiştirmeye çalıştı. Bunun üzerine Cossiga'nın bana 45 yıl gizli kalan yeraltı örgütünün Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, İngiltere, Norveç, Türkiye ve Yunanistan'da nasıl kurulduğunu anlattığını söyle-

NATO'nun patronu ateşten gömlek giydiğini biliyordu. Çünkü 8 yıldır Taliban'la başa çıkamayan NATO Afganistan'da adeta batağa saplanıyordu. *Brüksel, 25 Ağustos 2009*

dim. Cossiga'nın bana Sovyet işgali halinde gömülen silahların çıkartılıp direnişin başlatılmasının planlandığını anlattığını söyleyince, "Çok ilginç ama bunlarla ilgili hiçbir şey bilmiyorum," diyerek güldü.

"Gerçekten mi? İtalyanlar Gladio diyorlar," diye takılınca, yine gülerek "Bana bilgi aktarılmayan konular hakkında bir yorum yapmak istemiyorum," dedi.

"Galiba Gladio Soğuk Savaş döneminin gizli kalan yanlarından biri," diye ısrar edince Rasmussen, "Soğuk Savaş döneminin birçok sırrı var," diye yanıtladı. Genel Sekreteri yakalamışım, hiç bırakır mıyım. "Gladio da bu sırlardan biri mi?" diye ısrar edince "Bilmiyorum," diye kahkahayı patlattı.

NATO Sırlarını Ne Zaman Açıklayacak?

Amerikan gizli belgelerinde birçok çalışma yaptım. Çok ilginç tarihi belgeler okudum ama açıklanan belgelerde bile karartılmış cümleler hatta sözcükler olduğunu gördüm. Yani ABD, gizli belgeleri, 20-30 ya da 50 yıl sonra açıklasa bile her şeyi açıklamıyor.

Kim bilir belki NATO da 100 yıl sonra Gladio'yu açıklar?

❖❖❖

NATO'nun yeni patronu ateşten bir gömlek giymişti aslında. Neden mi? Çünkü NATO, 60 yıllık tarihindeki ilk büyük askeri operasyonunda Taliban'la başa çıkamadı ve sekiz yıldır bir türlü zafer kazanamadı. "NATO Afganistan'a giderek büyük hata yaptı," diyenler var. Rasmussen'e de açıkça "NATO hata mı yaptı?" diye sordum. "Hayır," dedi. Son derece kararlıydı:

"Bence tam tersi. Bugünün dünyasında temel görevimiz terörizmle savaşmak. Oraya terörle savaşmak için gittik. Kalışımızın nedeni de aynı. Afganistan'ın bir kez daha uluslararası terörizmin barındığı bir yer olmasına izin veremeyiz."

"Ya her şey eskiye dönerse?" diye üsteledim. Rasmussen "Böyle bir gelişmenin bütün dünyaya, hepimize etkisi çok kötü olur. Savaş 11 Eylül'de teröristlerin Amerika'ya saldırmasıyla başladı. Teröristler Afganistan'dan geldi. Bu yüzden oradayız. Ve savaşıyoruz," dedi.

Ama sekiz yıl sonra herkesin kafasında aynı soru var: "Acaba NATO da İngiltere ve Rusya gibi Afgan batağına mı saplandı?"

"Hayır," dedi Rasmussen ve ekledi:

"Batağa saplanmadık. Tabii çok büyük görevler üstlendik ama üstesinden geleceğiz. Afganlıların kendi evlerinin efendisi olmasını istiyoruz. Afgan güvenlik güçlerinin kapasitesini artırmak lazım. Hem ordunun hem de polisin. Eğitimine ağırlık vereceğiz. Müttefiklerden daha fazla eğitim desteği isteyeceğim."

Rasmussen'e "Neden sekiz yıldır başaramadınız?" diye de sordum. "Bakın aslında önemli gelişmeler de sağladık," diye anlatmaya başladı ve şöyle devam etti:

"Sağlık sisteminde gelişme oldu. Okulların inşa edilebilmesi için güvenliği sağladık. Artık kız çocukları ve kadınlar da eğitime ulaşıyor. Geçmişte hiç imkânları yoktu. Altyapı için güvenlik sağladık. Göçmenler dönmeye başladı. Olumlu gelişmeler var."

Asker Sayısını ve Eğitimi Artıracağız

Bunun üzerine "Ama ülkeyi kontrol edemediniz. Taliban hâlâ bazı bölgeleri kontrol ediyor. Nerede hata yapıldı sizce?" diye üsteledim. Şöyle devam etti:

"Tabii ki Afganistan'da hâlâ büyük güvenlik sorunlarıyla mücadele ediyoruz. Asimetrik bir savaş sürüyor. Güneyde gelişme sağladık. Çünkü o bölgedeki asker sayımızı artırdık. Güneyi başbakanken ziyaret ettim. Şimdi genel sekreter olduktan sonra yeniden gittim. Açık değişimi gördüm. Bunu sayısını artırdığımız askerlere borçluyuz. Bu nedenle asker sayısı önem taşıyor. Bu nedenle asker sayısını arttırmamız ve Afgan güvenlik güçlerinin kapasitesini güçlendirmemiz gerekiyor."

Peki başarmak için NATO, AB ülkelerinden ve Türkiye'den ek birlik isteyecek mi? Rasmussen "Şu anda Afganistan'daki gücün komutanından yeni bir güvenlik değerlendirmesi bekliyoruz. Başarımızı güvence altına almak için ne yapılması gerektiğini bildirecek," dedi. Yani Rasmussen komutanın raporundan sonra hem AB başkentlerinin hem de Ankara'nın kapısını çalabilir.

Afganistan'dan çekilme tarihine gelince... Irak'ta olduğu gibi ABD ve NATO Afganistan'dan çekilme tarihini kesinlikle açıklamıyor. Ramussen, "Tarih belirlersek oradaki güvenlik durumunu olumsuz etkiler. Afganistan'daki görev bitinceye kadar kalacağımız güvencesini vermeliyiz. Afgan halkına bize güvenebileceklerini söylemeliyiz. Güvenlik getireceğimize ve yardım edeceğimize inanmalılar. Çekilme takvimi açıklayamayız ve açıklamayacağız," dedi. Şöyle konuştu:

"Çekilmek için mutlaka elle tutulur gelişme olmalı. Görevi tamamlamak ve ülkeyi güvenliğe kavuşturmak için gerektiği kadar kalacağız. Bunu Afgan halkıyla birlikte yapacağız. Afganlıların aşamalı olarak değişimini sağlayacak ve güvenliği yine aşamalı olarak Afgan güvenlik güçlerine bırakacağız. Görev bitene kadar kalacağız."

Ya NATO başaramazsa? Sonuçları ne olur? Soğuk Savaş'ın galibi NATO parçalanır mı? Rasmussen çok kararlı cevap verdi: **"NATO başarılo olacak."** Ümit edelim, NATO başarısız olmaz. Çünkü yenilirse, din adına dünyaya terör salan fanatikler zafer kazanmış olacak.

Brüksel, 25 Ağustos 2009

EGE'DE SİRTAKİ

KOSTAS SİMİTİS

Usta Tavla Oyuncusu

1400 yıl önce Hintli bir hükümdar, Pers İmparatoru Nevşirvan'a bir oyun göndermiş. Yanında da minik bir notla:

"Kim;
Daha çok düşünüyor,
Kim daha iyi biliyor,
Kim daha ileriyi görüyorsa,
O kazanır.
İşte hayat budur."

Hindistan'dan gelen oyun satrançmış. Pers İmparatoru altta kalır mı? Zamanın en bilgin veziri Buzur Mehir'i çağırmış: "10 gün. Bir oyun icat et. Raca'ya yollayalım." Vezir, 10 gün içinde yeni bir oyun icat etmiş. Nevşirvan hediyeyi, yanında küçük bir notla Raca'ya göndermiş. Notta şöyle yazıyormuş:

"Evet kim
Daha çok düşünüyor,
Kim daha iyi biliyor,
Kim daha ileriyi görüyorsa
O kazanır.
Ama biraz da şanstır.
İşte hayat budur."

Gerçekten de hayat bir satranç oyunundan daha fazla tavla oyunu sanki...

İyi düşünmek.
İyi bilmek.
Geleceği iyi görmek yetmiyor.
Ya şans insanın yüzüne gülmezse!

Kostas Simitis'i başbakanlık koltuğuna oturduğu günden beri yakından izledim. Başlangıçta çok iyi bir satranç oyuncusu olduğu kanısındaydım. Ama yıllar geçtikçe fikrim değişti. Simitis sadece usta bir satranç oyuncusu değil, aynı zamanda çok iyi tavla da oy-

nadı... Çünkü Kostas Simitis, sadece iyi düşünüp, iyi bilip, ileriyi görmekle kalmadı. Aynı zamanda şansı da yaver gitti. Kostas Simitis, Atina'ya gelişimden altı ay sonra Başbakanlık koltuğuna oturdu. Yıllarca, Konstantin Karamanlis ve Andreas Papandreu gibi karizmatik liderlerin peşinden koşan Yunan halkının karşısına gösterişsiz bir ekonomi profesörü çıkmıştı. Bir salona girdiği zaman kısa boylu, çekik gözlü Simitis'i fark eden bile olmuyordu. Papandreu gibi kitleleri ayağa kaldıran karizmatik bir siyasetçiyi nasıl yenmişti? Yenmiş olsa bile ayakta kalabilecek miydi? Kostas Simitis, son derece ciddi bir siyasetçiydi. Hatta onu can sıkıcı bulanlar bile vardı. Simitis hiç etkileyici bir konuşmacı değildi ve hiçbir zaman da olamadı. Konuşmaya başladıktan 10 dakika sonra salonda uyumaya başlayanlar bile oluyordu. Birçok kez ben de buna şahit oldum. Milliyet gazetesinde olduğum yıllarda Süleyman Demirel'den Turgut Özal'a, Erdal İnönü'den Bülent Ecevit'ten, Kenan Evren'den Tansu Çiller'e ve Mesut Yılmaz'a birçok liderle birlikte birçok yurtdışı gezisine katıldım. Bütün liderler uçak kalktıktan kısa bir süre sonra gazetecilerin yanına gelip sohbet etmekten büyük zevk alırlar. Bu sadece siyasi liderler için değil gazeteciler için de büyük keyiftir, çünkü daha rahat bir ortamda sohbet etme imkânı doğar. Sekiz yıl boyunca Başbakan Simitis'in uçağıyla da birçok Avrupa Birliği zirvesine gittim. Simitis'in Türk liderlerden çok farklı olduğunu söyleyebilirim. Yunan Başbakanı'nın hiçbir zaman, gazetecilerle içli dışlı olduğunu görmedim. Hatta gereğinden fazla mesafeliydi. Hep, bütün gazeteciler uçağa bindikten sonra havaalanına geldi ve son dakikada uçağa bindi. Uçağa bindikten sonra da gerekmedikçe bakanlarıyla bile konuşmadı, yol boyunca dosyalarını inceledi. Ne uçağa binerken ne de uçuş sırasında bir kez bile gazetecilerin yanına geldiğini de görmedim.

Simitis'le Bir Gün

Kostas Simitis, gazetecilere demeç vermekten de hiç hoşlanmazdı. Sekiz yıllık başbakanlığı döneminde çok ender olarak bir Yunanlı ya da bir yabancı gazetecinin karşısına oturup sorularını yanıtladığını gördüm. Ama Simitis, 2000 yılında bir jest yapıp seçmenin sandığa gitmesine birkaç hafta kala, Ertuğrul Özkök'le beni Rodos'taki mitingine davet etti. Aylarca uğraştıktan sonra Başbakan'ı ikna edebildiğim için doğrusu memnundum. Çünkü Yunanlılar, Hürriyet'e "Kıbrıs olaylarını yaratan gazete" olarak baktıkları için Atina'daki temsilcileri yıllarca dışlamıştı. İlk kez, Yu-

nan Başbakan'ı özel olarak Hürriyet'in Genel Yayın Yönetmeni'yle Atina temsilcisini uçağına davet ediyordu. Gerçekten büyük bir olaydı. Buzları kırmayı başardığım için mutluydum.

❖❖❖

Uçak havalandıktan sonra Simitis, yine bir süre kimseyle konuşmadan dosyalarını inceledi. Sonra, bizi yanına davet etti. Konuşmaya başladığı zaman son derece samimi olduğu izlenimini veriyordu. Bizi ikna etmeye çalıştığı belliydi. Uçak Rodos'a inince kadar sohbet ettik. "Artık deprem diplomasisini aştık," diye konuşmaya başladı Simitis ve şöyle devam etti: "Yunan halkı deprem felaketinde Türk halkına dostluk elini uzattı. İki halk artık deprem diplomasisini de aştı. Geleceğe yönelik somut adımlar attılar, barış ve işbirliği istediklerini ortaya koydular. Artık geçmişteki güçlükleri aşmak gerekiyor. Halklar bize bu mesajı verdi. Barış politikası uygulamalıyız. Yunanistan, Helsinki kararıyla Türkiye'nin Avrupa perspektifini desteklediğini kanıtlamıştır. Türkiye de Avrupa Birliği'nin çizdiği çerçeveyi kabul ettiğini beyan etti. Buna saygı göstereceğini bildirdi. Avrupa Birliği'nin çizdiği çerçeve, Türkiye'nin Yunanistan'la ilişkilerini normalleştirmesini öngörmektedir. Türkiye'nin Helsinki'de yaratılan bu fırsatlardan yararlanacağına inanmak istiyorum. Çünkü barış ve işbirliği iki halkın da yararınadır."

Sohbetimiz sırasında Simitis'e, 2000 seçimleri kampanyasında dikkatimi çeken büyük değişikliği hatırlattım. "Sayın başbakan, Yunanistan'da 1996 seçimlerini de izledim. O zaman bütün siyasi partiler Türkiye'ye karşı sert bir milliyetçi söylem kullandı. Bu kez kampanya boyunca kimse Türkiye'den söz etmiyor," dedim. Simitis güldü, "Aman aman etmesinler," diye takıldı.

Türkiye'deki Değişime Sabırlı Olacağız

Simitis Türkiye'nin de değişmekte olduğuna inanıyordu. Ancak sabırlı olmak gerektiği kanısındaydı. Şöyle dedi: "Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bağlarını destekledik. Buna 'evet' dedik. Türkiye şimdi Avrupa Birliği halkası içine girdi. Artık bu halkadan çıkamaz."

Kostas Simitis'in mesajı şuydu: "Gelin Türkiye'yle AB içinde yeni bir dönem açalım. Türkiye'yle Yunanistan'ın üstüne çöken savaş bulutlarını dağıtalım." Peki, nasıl açılacaktı bu yeni dönem? Kıbrıs ve Ege sorunları nasıl çözülecekti?

Simitis bizi davet ettiği zaman, Öcalan fiyaskosunun tozu dumanı henüz yatışıyordu. Yeni nefes almaya başlamıştık. Öcalan krizinden birkaç ay sonra yaşadığımız deprem felaketi de iki halk arasında dostluk havası estirmişti. Simitis bu rüzgârı da arkasına alıp Yunanistan'ın Türkiye politikasında büyük bir değişim yapmış, Helsinki'deki AB zirvesinde müthiş bir manevrayla Türkiye'nin üyeliği önündeki ilk engeli, yani Yunan vetosunu kaldırmıştı. Karşılığında ise, Kıbrıs ve Ege için taviz almıştı. Helsinki'nin Simitis için bir son değil bir başlangıç olduğu açıktı. Satranç masasında önemli bir hamle yapmıştı ama henüz yolun başındaydı. Türkiye'ye yönelik stratejisini yeni uygulamaya başlamıştı. Simitis, 1999'dan sonra, Helsinki stratejisinden bir adım bile sapmadan uyguladı. Bazen taşları biraz geri çekti bazen de ileriye sürdü. Ama baştan itibaren hedefe kilitlendi.

Simitis'in ilk hedefi, Helsinki stratejisinin Kıbrıs ayağını 2002'ye kadar tamamlamak ve Kıbrıs Rumlarını AB üyesi yapmaktı. Bunu hiç gizlemedi. Sabırla ve kararlılıkla yürüdü. Simitis'in iç politikada en güçlü muhaliflerini bile nasıl yok ettiğini izledim. Kurnaz bir siyasetçi olduğuna hiç şüphem yoktu. Dış politikada da akılla kurnazlığı birlikte sergiledi ve büyük bir başarıyla Kıbrıs'ta uzlaşmadan yana olduğu imajını yaratmayı başardı. Simitis Kıbrıs'ta nereye kadar taviz verebilirdi? Gerçekten uzlaşmadan yana mıydı?

Bence, Simitis hem Kıbrıs hem de Ege'de, Türkiye'yle tarihi bir pazarlık yapmak için yola çıktı. Verebileceği tavizleri de saptadı, Bu tavizler sınırlıydı ama sanki daha fazla taviz verecekmiş gibi bir imaj yarattı ve sonunda Kıbrıslı Rumları AB'ye sokmayı başardı.

Yeniden Simitis'in uçağında Rodos'a gittiğimiz geceye dönersek, o akşam Pasok renkli bir miting düzenlemişti. Limana bakan meydan, tıka basa doluydu. Özkök'le birlikte, biz de kalabalığın arasına karıştık. Yunan Başbakanı, eşi Dafni'yle birlikte bir balıkçı teknesinde, rengârenk havai fişeklerin altında limana girdi. Aynı anda limandaki tekneler, kırmızı fişekler patlatarak Simitis'i karşılamak için denize açıldı. Pasok'un düzenlediği şov görmeye değerdi doğrusu. Simitis, alkışlar arasında kürsüye çıktı. Miting alanını dolduranlar Başbakan'ın ne diyeceğini merakla bekliyordu. Konuşmaya başladığı zaman heyecan doruktaydı. Simitis konuştukça kalabalık sıkılmaya, 15 dakika geçmeden de yavaş yavaş çözülmeye başladı. O akşam, Simitis'in kitleleri ayağa kaldırmaktan çok uzak bir siyasetçi olduğuna kesinlikle inandım. Peki, buna rağmen Simitis, sekiz yıl gibi uzun bir süre siyasetin zirvesinde kalmayı nasıl

başardı, derseniz. Bence bu başarının ardından Kostas Simitis'in kararlılığı, inatçılığı, soğukkanlılığı ve de kurnazlığı var.

15 Yıl Süren Kavga

Biraz siyasi geçmişine bakınca, Simitis'in ne kadar inatçı bir politikacı olduğunu görürüz. Atina'ya geldiğim 1995 yazında, Pasok'u tek başına yöneten Papandreu'nun artık siyasi hayatının sonuna geldiği ortadaydı. Yaşlı Papandreu, skandallarla çok yıpranmıştı. Papandreu, Liani'nin çıplak fotoğrafları gazetelerin birinci sayfalarında yayımlandığı halde, güzel karısını basın toplantılarında bile yanından ayırmıyor, Yunan halkına adeta meydan okuyordu. Ama bu meydan okuyuş uzun sürmedi. Pasok lideri, hastalanıp koma halinde hastaneye kaldırıldığı zaman, bu, sonun da başlangıcı oldu. Artık Papandreu, hem siyasi hem de fiziki açıdan yaşayan bir ölüydü. Peki Başbakan Papandreu'nun yerini kim alacaktı?

Aylar süren kaosun ardından Pasok Parlamento grubu, Simitis'i Başbakanlık koltuğuna oturttu. Aslında bu parti içi bir darbeydi ve Andreas Papandreu'nun istifasıyla sonuçlanan darbenin içinde oğlu Yorgos Papandreu da vardı. Hatta Papandreu, babasını hastane odasında ziyaret ederek istifaya zorluyordu. Yani Simitis'i zirveye taşıyanların arasında Andreas Papandreu'nun oğlu da bulunuyordu. Ama yine de, Pasok gibi kaynayan bir kazanı Simitis'in uzun süre idare edebileceğine kimse fazla şans vermedi. O günlerde, Pasok'un parçalanması ya da Simitis'in kısa bir süre sonra koltuğunu kaybetmesini bekleyenlerin sayısı az değildi. Ama bu gösterişsiz politikacı herkesi şaşırttı.

Önce, kongrede parti genel başkanlığını aldı. Daha sonra, rüzgârı arkasına alıp erken seçime gitti ve başbakanlık koltuğunu sağlamlaştırdı. Bir yıl içinde ise Yunanistan'da öyle bir "Simitis rüzgârı" estirdi ki, "Yılın Adamı" bile seçildi. Peki, Simitis gibi karizmatik olmayan bir siyasetçiyi zafere koşturan sadece kişiliği miydi?

Yunan Halkı Değişim İstedi

Kuşkusuz hayır. 1990'ların ilk yarısında bütün dünyada esmeye başlayan büyük değişim rüzgârı, Yunanistan'ı da içine almıştı. 1980'lerin başındaki gibi, artık Yunanistan'da vaatlere kolayca inanan seçmen kalmamıştı. 1981'de Andreas Papandreu'nun peşinde koşan Yunanlılar, Avrupalı bir lider özlemi içindeydi. Simitis bu özleme cevap verdi. Belki karizmatik değildi ama bir Avrupalı lider gibi davranıyordu. Ayrıca, Simitis, arayış içinde olan Yunan halkının önüne

vizyon koydu. Eylül 1996'da, Başbakan olarak girdiği ilk seçimlerde, Yunan halkına iki hedef gösterdi. İlki, Papandreu döneminde yalnızlığa sürüklenen Yunanistan'ı Batı'yla barıştırmak ve Yunanistan'ın siyasi ve ekonomik açıdan Avrupa'yla bütünleşmesini sağlamaktı. İkinci hedefi ise, Türkiye'yle barış dönemini açmaktı. Simitis, bu iki alanda da Yunan halkındaki değişim özlemini iyi yakaladı. Yunanlı, 20 yıldır Avrupa Birliği içinde olup, Avrupalı olamamanın ezikliğini yaşıyordu. Türkiye'yle ise yaşanan krizlerden bıkmıştı. Simitis hem Avrupalı olmanın hem de Türkiye'yle barışın bedeli olduğunu da söyledi ve "Fedakârlık istiyorum," dedi. Simitis ise o günlerde Yunan halkındaki değişimi şöyle yorumluyordu: **"Yunanistan'da partiler bugüne kadar lider partisiydi. Güçlü olan liderler, görüşlerini kabul ettirmek için ellerinde adeta bir kamçıyla dolaşırdı. Ama artık Yunanistan değişti.** Yunan halkı sorunlara farklı yaklaşımlar bekliyor. Sorunlara, sorumlulukla yaklaşıldığını görmek istiyor. Bu da, ancak alçak sesle konuşarak ve yumuşak bir yaklaşımla gerçekleştirilebilir."

Değişim başlattığı zaman yine de direniş oldu. Simitis ilk büyük sınavını 1996'da, enflasyonu aşağı çekip Yunanistan'ı Avrupa Para Birliği'ne sokmak için kemerleri sıkmaya başlayınca verdi. Çiftçisinden memuruna, işçisine herkes sokaklara döküldü. Simitis'in Başbakanlık koltuğuna oturmasından altı ay sonra Atina sokakları grevlerle kilitlendi. Çiftçiler, tarıma uygulanan sübvansiyonun kaldırılması üzerine karayollarını bloke ettiler. İşte o zaman Simitis'in ne kadar inatçı olduğunu gözledim.

Eylemler başlayıp çiftçiler Kuzey'den Güney'e Doğu'dan Batı'ya Yunanistan'ın bütün karayollarını traktörleriyle bloke ettikleri zaman, herkes hükümetin fazla dayanamayacağını düşündü. Herkesin tahmini aynıydı. "Çiçeği burnundaki Başbakan, koltuğunu koruyabilmek için ya çiftçilerin taleplerine boyun eğecekti ya da istifa etmek zorunda kalacaktı."

Simitis'in eylemler karşısında uzunca bir süre sessiz kalışı, polise müdahale emri dahi verilmeyişi de herkesi şaşırttı. O günlerde, Simitis'i "karar almakta geciken, masaya bir türlü yumruğunu vuramayan bir lider," olmakla suçlayanlar da oldu. Hatta bu nedenle Simitis fıkralara bile malzeme yapıldı. O günlerde anlatılan fıkralardan biri şuydu:

"Kostas Simitis nasıl başbakan seçilmiş biliyor musunuz? Başkaları karar verdiği için başbakan olmuş. Çünkü karar vermesi en az 5-6 yıl aldığı için seçilme şansı zaten yokmuş..."

Sonunda sakin ve yumuşak görünüşlü Yunan Başbakanı bir akşam televizyona çıktı ve Yunan halkına seslenerek sert tavrını

ortaya koydu:

"Yunanistan'ı Avrupa'yla bütünleştirebilmek için kemerleri sıkmalıyız. Aldığımız ekonomik tedbirlerden taviz vermem. Ya kararları uygularım ya da evime giderim."

Herkes şaşırdı. Gösterişsiz Simitis ilk kez masaya yumruğunu vuruyordu.

Komediye Dönen Eylemler.

Çiftçiler ilk büyük eylemde, Yunanistan'ın bütün karayollarını bloke ettiler. Atina'da sebze ve meyve karaborsaya düştü. Çiftçilerin Noel dolayısıyla eylemlere ara verdikleri zaman, eylemin Yunan ekonomisine indirdiği darbe milyarlarca drahmiye ulaşmıştı. Yılbaşının hemen ertesinde Atina'da sendika yöneticileriyle hükümet arasındaki pazarlıklar sürerken yine çiftçiler traktörleriyle karayollarına çıktılar. İkinci büyük eylemin başlamasına 12 saat kalmıştı ki, bu kez de şans Simitis'e güldü.

Gece karanlık basınca çiftçilerin uykudayken polisler traktörlerin lastiklerinin havasını indiriverdiler. Çiftçiler ertesi sabah gelip, bütün lastiklerin yerle bir olduğunu görünce şok oldular. Çiftçilerin elindeki tek silah, demir yığını haline dönüşmüştü. Böylece eylem fiyaskoyla sonuçlandı...

Üçüncü eylemde, daha da komik bir olay yaşandı. Simitis'i bu kez de Larisa'lı kıskanç bir koca kurtardı. Nasıl mı? İşte hikâyesi:

Olay, Larisa'lı kıskanç bir kocanın, güzel karısından şüphelenip dedektif tutmasıyla başladı. Dedektif, adamın karısının bazı arkadaşlarıyla birlikte bir apartman dairesini kiraladığını ve burada genç askerler ve üniversite öğrencileriyle âlem yaptığını saptadı. Kıskanç koca, önce duyduklarına inanamadı ama sonra doğru olduğunu anlayınca âlemlere katılan diğer kadınların eşlerini de haberdar etti, Yunanistan çapında öyle bir skandal patladı ki, çiftçi eylemleri bile unutuldu. Daha da beteri, polisin oyununa gelmemek için eşlerini evde bırakıp günlerce traktörlerinde uyuyan çiftçiler karikatürlere malzeme oldular. Sonunda daha fazla alay konusu olmamak için evlerine dönmek zorunda kaldılar. Böylece Simitis de çiftçiler karşısındaki zaferini ilan etti.

Avrupalı Bir Aydın

Bence, Simitis'in Başbakanlık koltuğuna oturmasından çok kısa bir süre sonra patlak veren çiftçi eylemleri bütün Avrupa'nın

da farklı bir Yunanlı siyasetçiyle tanışmasını sağladı. Simitis, Papandreu'dan çok farklıydı. Popülist politikaları sürdürmeye hiç niyetli görünmüyordu. Doğulu bir siyasetçi olmaktan uzaktı. Bir Alman gibi son derece disiplinli ve katı davranıyordu. Simitis'in Almanya'da okuması hem karakterini hem de siyaset anlayışını şekillendirmişti.

Kostas Simitis solcu bir aileden geliyordu. Bir avukatın oğluydu. Almanya'da Marburg Üniversitesi'nde hukuk ve idari ilimler okumuş, daha sonra London School of Economics doktorasını tamamlamış, Alman üniversitelerinde hocalık yapmıştı. Alman ekolünden gelen Simitis baştan itibaren, klasik bir Yunanlı siyasetçiden çok Avrupalı bir aydın imajı çizdi. Hatta Simitis'in Avrupalı kimliği Yunanistan'da esprilere bile malzeme oldu. Ünlü Yunanlı mizah ustası Kir "Acaba Simitis Papandreu'nun İsveç'teki gayrimeşru çocuklarından biri olmasın," diye takılıyordu...

Sade Bir Yaşam

Son derece sakin görünen Simitis'in aslında devrimci bir geçmişi var. 1967'de Albaylar Cuntası'na karşı direniş hareketinin önde gelen isimlerinden biri Simitis. Hatta bombalı eylemlere bile katılmış. Ama daha sonraki yıllarda yaşantısı son derece sakin ve sade. Simitis, başbakanlık koltuğuna oturduktan sonra da sade yaşantısını hiç değiştirmedi. Başbakan olduktan sonra, Atina'nın Nişantaşı'na çok benzeyen semti Kolonaki'de oturduğu 180 metrekarelik dairesinden çıkmadı. Yine her sabah bir Alman gibi 6'da kalktı. Gazetelerini okuyup sabah 9'da, çoğu zaman yürüyerek 10 dakika uzaklıktaki Başbakanlığa gitmeyi tercih etti. Kolonaki Meydanı'ndaki şık kafelerde sabah kahvesini içmeye gelenler Simitis'in iki korumasıyla birlikte yürüyerek Başbakanlığa gidişini gördükleri zaman önce şaşırdılar. Ben de, Simitis'i yürüyerek Başbakanlığa giderken birçok kez gördüm. Papandreu dönemindeki gibi Başbakan'ın siyah Mercedes'i geçerken yollar da kesilmiyordu artık.

Simitis'in eşi Dafni ve iki kızı da sade yaşantılarını sürdürdüler. Hatta o kadar ki, bir gün Simitis'in küçük kızına Atina'da bir motorsiklet çarpıp Devlet Hastanesi Evangelismos'a götürdükleri zaman, kendisini Başbakan'ın kızı olarak tanıtmadı. Doktorlar ancak Dafni Simitis hastaneye gelince, Başbakan'ın kızı olduğunu öğrendiler.

Geçmişte birçok liderin eşi ya da çocukları peşlerinde paparazzilerle dolaşırken, Simitis'in kızları ve eşinin magazin dergilerinde boy göstermeyişi Yunanlılara çok ilginç geldi. Bence Simitis'le

birlikte Yunan siyaset dünyasında yeni bir siyasetçi imajı doğdu. Sade yaşantısıyla Yunan Başbakanı, toplumda, hem saygı hem de hayranlık uyandırdı.

Liderler, toplumların değişim arzularını yakalayabildikleri zaman başarılı oluyorlar. 1980'li yılların başında da Yunan halkı "değişim" istiyordu. O zamanki Pasok lideri Andreas Papandreu, Yunan halkına "değişim" vaat ederek iktidarı yakaladı ve halkın milliyetçilik duygularını körükleyerek iktidarını sağlamlaştırdı. O yıllarda, Yunanlılar, Kıbrıs'ta Türkiye'ye yenilmiş olmanın acısını bir türlü içlerine sindiremiyorlardı. Hem Cunta döneminde yaşadıklarından dolayı hem de Kıbrıs yüzünden ABD'ye, Avrupa'ya ve NATO'ya öfkeliydiler. Papandreu, bu öfkeyi yakaladı, daha da kaşıdı ve 10 yıl gibi uzun bir süre iktidarda kaldı. 10 yılın sonunda Yunanlıların öfkesi dinmeye başlamıştı. Milliyetçilik rüzgârları da eskisi gibi esmiyordu. Yunanlı artık "Avrupalı olmak," istiyordu. Simitis de Yunanistan'ı "Avrupa'yla bütünleştirme" hedefiyle yola çıkınca rüzgârı yakaladı. Bu rüzgâr, Simitis'in Avrupa Birliği ve ABD'den güçlü destek almasını da sağladı. Batılı liderler, Batı'ya meydan okuyan, popülist bir siyasetçinin yerine, AB'yle bütünleşmeye kararlı bir Başbakan buldular. Yıllardır özledikleri de buydu ve Simitis'i desteklediler. AB, Simitis'i öylesine benimsedi ki, Şubat 1999'da Yunanistan Abdullah Öcalan gibi kırmızı bültenle aranan bir teröristi Kenya'daki Büyükelçiliği'nde sakladığı halde, kimse sessini çıkarmadı. Aksine Brüksel, Öcalan fiyaskosundan bir hafta sonra, Yunanistan'a, 30 milyar dolarlık yardım musluklarını açtı.

Kostas Simitis, 1996'da Başbakanlık koltuğuna oturduğu zaman enflasyonu yüzde 8'de aldı. İlk yıl yüzde 6, üçüncü yıl ise yüzde 3,5'a indirdi. Simitis ilk günden itibaren gösterdiği Avrupa Para Birliği hedefinden ise hiç taviz vermedi. Adeta bütün siyasi kariyerini bu hedefe kilitledi. Sonunda Ocak 2001'de Yunanistan'ı Avrupa Para Birliği'ne soktu. Ocak 2002'de de Drahmi'yi tarihe gömdü, euro'yu Yunanistan'a getirdi. Yunanistan AB'nin ekonomik şemsiyesi altına girmiş oldu.

Yunanistan'ın kaderini değiştiren ilk siyasetçi Konstantin Karamanlis'se ikincisinin de Kostas Simitis olduğu kanısındayım. Çünkü sağın lideri Karamanlis, Yunanistan'ı Avrupa Birliği'ne soktu. Böylece, yıllarca askeri darbelerle boğuşan ülke demokrasisini güvenceye aldı. Ama Yunanistan üyelikte 20 yıl sonra bile, Avrupa ailesinin evlatlığı gibiydi. Ancak Simitis sayesinde Avrupa ailesindeki yerini alabildi.

Simitis'in özel uçağıyla Rodos'a uçarken. *2002*

Kısacası, Kostas Simitis 1996'da Yunan halkına verdiği ilk vaadi yerine getirdi.

Türkiye'yle Barışa Doğru mu?

O yıllarda Ankara'ya ne zaman gitsem hep aynı sorularla karşılaştım: "Simitis gerçekten Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini destekliyor mu? Kıbrıs ve Ege sorunlarını uzlaşarak çözmek istiyor mu? Samimi mi? Yoksa Türkiye'yi köşeye sıkıştırıp istediği çözümleri zorla kabul ettirmeye mi çalışıyor?"

Ben, Kostas Simitis'in hem rasyonel hem de son derece kurnaz bir politikacı olduğu kanısındayım. Simitis'in, Türkiye politikasını da, bu temel karakteri şekillendirdi.

Yunanistan'a geldiğim ilk günlerde, her sabah radyoyu açtığım zaman "Türkler adalarımızı işgal etmeye hazırlanıyor. Her an gelebilirler," diye yayınlar duyardım. Bu yayınlar öylesine inandırıcıydı ki, Ankara'yı bilmesem neredeyse ben bile inanacaktım Türklerin geleceğine! Hele Türkiye'yle diyalogdan söz etmek! Vatan hainliğiyle eş değerdi. Aradan geçen sekiz yılda köprülerin altından çok sular aktı. Yıllarca masaya oturup sorunları tartışmak isteyen hep Türkiye iken ve Yunanistan masadan kaçarken Simitis, diyaloğu başlatıp Türkiye'nin rolünü kaptı. "Türkler geliyor," diye kıyamet kopartan radyolar kalmadığı gibi, Yunan kamuoyu "diyalog" sözcüğüne öyle alıştı ki, diyaloğa karşı çıkanlara "çağdışı" diye bakılmaya başlandı. Yunanistan'daki en milliyetçi gruplar bile, Türkiye'yle diyaloğu desteklemeye başladılar. Çünkü herkes, yeni stratejinin Türkiye'yi "yola getirmeye başladığına" inandı.

Öcalan fiyaskosundan sonra Kostas Simitis, Papandreu dönemini tamamen kapattı ve yeni sayfa açtı. Türkiye ile Yunanistan'ı savaşın eşiğine getiren sorunlara çözüm bulunamasa da Papandreu'nun 10 yıl süreyle Yunan halkının beynine kazıdığı "Türkiye tehdidi" kavramını zayıflatmaya, Yunanlının günlük yaşantısından Türkiye korkusunu silmeye başladı. Ege sorunlarını dondurdu. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerin yolunu açtı. Ekonomik ve ticari köprülerin kurulmasını sağladı. Böylece iki ülke arasındaki sorunların çözümüne imkân sağlayacak siyasi atmosferin temelini attı. Bütün bu değişim Simitis'in akılcı politikasının sonunda oldu. Andreas Papandreu döneminde yaşadıklarımızı hatırlarsak, Yunanlının günlük yaşantısından Türkiye korkusunu çıkartmak bile başlı başına bir başarı sayılır bence.

Simitis, akılcılıkla birlikte kurnazlığını ise, Avrupa Birliği platformunda sahneye koydu. 65 milyonluk Türkiye'yle tek başına başa çıkamayacağını çok iyi biliyordu. Yunanistan'ın, PKK'yı el altından destekleyip Türkiye'yi içten çökertme politikası, Öcalan'ın yakalanmasıyla iflas edince, politika değişirdi ve "Havuç-sopa" politikasını uygulamaya başladı... Havuç, Avrupa Birliği oldu.

Yunan Başbakanı, Türkiye'ye havucu gösterirken çok kurnaz davrandı ve sopayı Türkiye'nin üyeliğine zaten sıcak bakmayan Avrupalı liderlerin eline tutuşturuverdi.

Simitis, Andreas Papandreu gibi her gün bağırıp çağırmadı. Aksine, "Uzlaşmadan ve barıştan yana olduğu" imajını çizdi. Aralık 1999'da Helsinki zirvesinde Türkiye'ye adaylık yolunu açtığı gün, Kıbrıs ve Ege'de müthiş figürlerle dans etmeye başladı. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklediğini açıklayıp, Yunan vetosunu

kaldırarak bir taşla birkaç kuş birden vurdu. Hem Türk kamuoyunu kazandı hem de yıllarca, Türkiye'yi istiyormuş gibi görünüp Yunan vetosunun arkasına saklanan ülkeler bir anda ortada kalıverdiler. Türkiye'ye "evet" diyemeyen birçok AB ülkesi için de Kıbrıs güzel bir koz oldu. "Kıbrıs'ı çözmezseniz AB yolu açılmaz," demeye başladılar.

Simitis beş yıl içinde Kıbrıs sorununu Rumların hayal bile edemediği bir noktaya getirdi. 24 Nisan 2004'te Annan Planı Kıbrıs'ta referanduma sunulduğu zaman Simitis hâlâ başbakanlık koltuğunda otursaydı acaba sonuç ne olurdu?

Rum lideri Tasos Papadopoulos, yine dünyaya meydan okuyup Rumları "Oxi," (Hayır) demeye çağırabilir miydi? Yoksa Simitis'in baskısı altında "Evet" demeye mi zorlanırdı? Kestirmek zordu. Ne yazık ki tarih tekrar yazılamıyor. Sonuç ne olursa olsun Simitis, tarihe adını yazdırdı.

Hem Türkiye'yle yeniden köprüleri kuran Yunan Başbakanı, hem de koltuğa yapışmayan ender bir lider olarak.

Simitis, sadece başbakan olduktan sonra değil tüm siyasi hayatı boyunca da ilk ve son kez Atina temsilciğim döneminde Türk gazetesine konuştu. Daha sonraki yıllarda Simitis'le birkaç kez konuşmak istedim. Siyasetten büyük ölçüde çekilen Simitis'i bir daha konuşmaya ikna edemedim. Her seferinde en yakın mesai arkadaşı yazar Nikos Temelis arayıp Simitis'in selamlarını ve iyi dileklerini ilettiğini söyledi. Her seferinde de randevumuz bir başka bahara kaldı. Kim bilir belki bir gün! Simitis'e sormak istediğim tek bir soru var: Yunanistan'ın iflasa sürüklendiğini o zaman gördü mü acaba?

Atina-Helsinki-Kopenhag-Brüksel-Rodos
1995-29 Mart 2000-2005

YORGOS PAPANDREU

Kafasına Silah Dayanan Çocuk

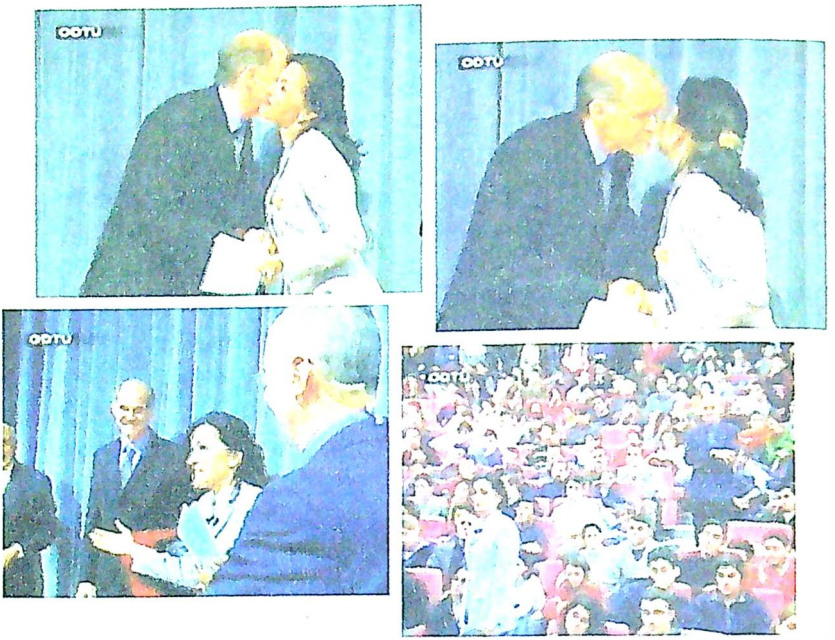
"21 Nisan 1967. Sabaha karşı. Atina'nın kuzeyinde, ağaçlar içindeki pembe köşkü saran askerler ciplerden fırlayıp köşkün kapısını yumruklamaya başladılar. Üst katta cılız bir ışık yandı, sonra bütün köşk aydınlandı. Askerler kapının açılmasıyla birlikte köşke daldılar. Merdivenlerden koşarak inip çıkıyorlar, odaları didik didik ediyorlar ama bir türlü aradıklarını bulamıyorlardı. Askerlerin komutanı öyle sinirlendi ki, askerlerin koşuşturmasını sessizce izleyen 15 yaşındaki genci yakaladı, silahını kafasına dayayıp bağırmaya başladı:

'Söyle baban nerede? Yoksa seni vururum!'

Genç donmuş gibiydi. Hiç kıpırdamadı, sesini çıkarmadı. Bu korkunç anı merdivenlerin başında seyreden anne Margarita da sanki donmuştu. Kımıldayamıyordu. Annelerinin eteğinin altına saklanmaya çalışan küçük Sofia'yla Nikos ağlamaya başladılar... İşte o anda merdivenlerin tepesinde, Andreas Papandreu göründü. Bir komutan edasıyla bağırıyordu:

'Bırakın oğlumu. Bırakın diyorum size. Ben buradayım.'

Öfkeli komutan, genci ileriye doğru itti... Askerler koşarak merdivenleri tırmandılar. Andreas Papandreu'nun pantolonunu giymesine bile zor izin verdiler. Papandreu'yu alıp kapıda bekleyen cipe bindirdiler. Cip uğuldayarak karanlığın içinde gözden kayboldu. İşte o gece kafasına silah dayandığı zaman sesini çıkarmayarak hayatını riske atan çocuk Yunan Dışişleri Bakanı Yorgos Papandreu'ydu. Papandreu, bugün de Türkiye'yle barış yolunu açmak için siyasi bir risk aldı. Yunanistan'da tabuları sarsmaya başladı. Yorgos Papandreu, Yunan siyaset dünyasında yeni anlayışı temsil ediyor. Yeni bir dille konuşuyor. Bu 'barış' dilidir. Bugün, burada, tarihi bir gün yaşadığımıza inanıyorum. Böylesine köklü ve saygın bir üniversitede sizlerle birlikte, Yunan Dışişleri Bakanı'nı ağırlamaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Ve ben barış için gelen Yorgos Papandreu'ya 'Hoş geldiniz,' demek istiyorum."

ODTÜ'den yapacağımız canlı yayında konuşması için sonunda ikna ettim. Papandreu'yu kürsüye davet ederken "Kafasına silah dayadılar ama yine de barışa elini uzatıyor. Hoş geldiniz," deyince herkes ayağa fırladı. Salon "Bravo Yorgos," diye bağıran öğrencilerin alkışlarıyla çınlıyordu. İşte Papandreu o gün Türk halkının kalbini fethetti. *Ankara, 5 Ocak 2000*

Konuşmamı bitirdiğim anda salonda büyük bir alkış koptu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin amfisini dolduran bini aşkın öğrenci ayağa fırlamış, Papandreu'yu alkışlıyordu. O anda amfinin girişindeki merdivenlerin üstünde Yunan Dışişleri Bakanı Yorgos Papandreu göründü. Salon inliyor... Bravo. Bravo. Bravo.

20 Ocak 2000 gazetecilik hayatımda unutamayacağım günlerden biridir.

O gün, 38 yıl sonra, ilk kez bir Yunan Dışişleri Bakanı Ankara'yı ziyaret ediyordu ve ben bembeyaz kar örtüsüyle kaplı Ankara'ya Papandreu'nun uçağıyla gelmiştim. Haftalarca uğraştıktan sonra, Papandreu'yu Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğrencilerin karşısına çıkmaya ikna edebilmiştim. O gün sahneye çıktığım zaman amfi de ayakta duracak yer yoktu. Programı Mehmet Ali Birand'la birlikte sunuyorduk ve CNN Türk'te canlı yayınlıyordu.

Papandreu alkışlar arasında kürsüye çıkarken hem çok mutlu hem de çok heyecanlıydı. "Dost olmak için ellerinizi sıkmaya geldim. Sizinle barış için işbirliği yapmaya geldim," diye söze başladı

genç bakan. Sonra bir an durdu ve sözlerini sürdürdü: "Bu sözler aslında Elefterios Venizelos'a aittir. 65 yıl önce Ankara'ya geldiği zaman Venizelos böyle demişti. Şimdi ben de dostluk için ellerinizi sıkmaya geldim."

Salondan yeniden alkışlar yükseldi.

Gençler ayakta. Bravo. Bravo. Bravo.

Papandreu o gün tam bir saat konuştu. Daha sonra da öğrencilerin sorularını yanıtlamaya başladı. Birand'la birlikte soru sormak isteyen öğrencilere söz veriyorduk. Akıllarına ne geldiyse sordular. "Teröristlere destek vermeye devam edecek misiniz?" diye soran bile oldu. Papandreu'nun bazı sorulara cevap vermesi hiç de kolay değildi ama soğukkanlılığını hiç kaybetmeyip ısrarla aynı mesajı verdi:

"Sorunlarımızı aşabiliriz. Aşmalıyız. İşbirliği yapmalıyız." Kürsüden inerken yanına gittim. "Sayın Bakan, 30 yıl önce kafanıza silah dayandığı zaman soğukkanlılığınızı kaybetmemiştiniz. Bugün burada da başınıza 1000 tabanca dayandı, yine soğukkanlıydınız. Sizi kutluyorum," dedim. Yine salondan alkış koptu. İşte Papandreu, o gün, Türk halkının kalbine ulaşmayı başardı.

❖❖❖

Yorgos Papandreu'yla ilk kez Milli Eğitim Bakanı olduğu günlerde tanıştım. O sırada, Türkiye'yle Yunanistan arasında kriz yaşanmayan gün var mıydı bilmiyorum. Beni gören Bakanlar ve Pasok'lu milletvekilleri kafalarını çevirirdi. İşte böyle bir ortamda benimle konuşmaktan kaçmayan bir ya da iki siyasetçiden biri Papandreu'ydu. Öcalan krizi olmayıp Pangalos koltuğunu kaybetmeseydi Papandreu parlayabilir miydi? Belki. Ama Öcalan fiyaskosu sadece Türk-Yunan ilişkilerinin değil, Papandreu'nun siyasi kaderini de değiştirdi.

Amerikalı Doğup Yunanlı Olmak

16 Haziran 1952'de ABD'de, Minnesota'da doğan Yorgos Papandreu, Yunan siyasi hayatını etkileyen bir aileden geliyor. O bir başbakan torunu ve başbakan oğlu. Dedesi George Papandreu, Yunan siyasi hayatına damgasını vuran, başbakanlık da yapmış bir siyasetçi. Babası Andreas Papandreu da 1995 yılına kadar Yunanistan'da fırtınalar kopartan bir başka karizmatik politikacı... Ama o siyasete hem dedesi hem de babasından farklı yaklaştı. Yeni nesil Yunan politikacısı olarak sahnedeki yerini aldı... Yorgos'un babası Andreas bir komünistti. Hatta Troçkist olduğu için tutuklanınca 19 yaşında-

ken Yunanistan'dan Amerika'ya kaçıp, Amerikan vatandaşı bile olmuştu. Ateşli bir feminist olan Amerikalı annesi Margaret'le Berkley Üniversitesi'nde öğretim görevlisiyken tanışmıştı.

Yorgos, çocukluğunun ilk yıllarında tam bir Amerikalı gibi büyüdü.

Çocukluk yıllarında Yunanistan onun için sanki yabancı bir ülke gibiydi. O sırada, George Papandreu, Yunanistan'da güçlü bir siyasetçiydi ama o dedesini tanımıyordu. 1959 yılında dedesinin ısrarına dayanamayan babası, Yunanistan'a dönmeye karar verince Yorgos için de yeni bir dünyanın kapıları açılıyordu... Yorgos, 7 yaşında, New York'tan bir transatlantiğe binip 14 gün süren uzun deniz yolculuğunun ardından Pire Limanı'na girdikleri günü şöyle anlatıyor:

"Dedemi ilk kez limanda gördüm. Uzun siyah bir otomobille geldi. İçinden uzun boylu şapkalı bir adam çıktı. İlk yaptığı yanaklarımızı çimdiklemesi, tokatlar gibi okşamasıydı. Amerika'da kimse beni böyle sevmemişti. Eli büyük ve ağırdı. Şaşırmıştım. Ama sonra dedemi çok sevdik..."

Küçük Yorgos, Yunanistan'da, hiç tanımadığı, çok farklı bir dünyayla tanıştı. Okulda onu ilk şoke eden olay arkadaşlarının öğretmenlerden yedikleri dayaklar oldu. O uslu ve çalışkan bir çocuk olduğu için önce hiç dayak yemedi ama sonra o da bir gün nasibini aldı ve öğretmeni, Yorgos'a bir tokat attı. Yorgos bu tokatı hayatı boyunca unutmadı. Yorgos, babasından ise çok dayak yedi. "Babam klasik bir Yunan babasıydı" diye anlatıyor babası Andreas Papandreu'yu. Annesini ise "Ne sert ne de yumuşak, dengeli, tipik bir Amerikalı anne," diye tanımlıyor. İşte böyle bir ortamda, daha fazla annesine yakın büyüdü Yorgos.

Yorgos, kafasına silah dayanan geceden sonra annesinin de en yakın dostu, en büyük desteği oldu. Babasının Averof Hapishanesi'nde yattığı sekiz ay boyunca, annesini hiç yalnız bırakmadı. Hep birlikte ziyarete gittiler. Bazen babasını gördüler bazen göremediler. Göremedikleri zaman yaşayıp yaşamadığını anlamak için havanın kararmasını beklerler, sonra babasının kaldığı hücrenin dışında bir yerde annesi sigara yakardı. Pencerelerden birinde de sigara yanarsa babasının yaşadığını anlayıp, eve dönerlerdi. 1967 yılının 23 Aralık gecesi, askeri yönetim, ABD'nin ağır baskısı sonucunda Andreas Papandreu'yu serbest bıraktığı gece Papandreu'ların köşkünde adeta bayram havası yaşandı.

Yorgos o geceyi şöyle anlatıyor:

"Hepimiz çok sevinçliydik. Babamı kapıda beklerken, çok sevdiği *Strangers in the Night* plağını koyduk. Annemle babam hep bu

parçayla dans ederlerdi. O gece babam Yunanistan'dan kaçmaya karar verdi. İşte o gece, Yunan demokrasisi için büyük bir mücadelenin başladığını hissettim."

Böylece Yorgos, 7 yaşında geldiği Yunanistan'dan 15 yaşında ayrıldı ve uzun sürgün yılları başladı. Önce İsveç, sonra Kanada. Kanada'da liseyi, ABD'de üniversiteyi bitirdi. 1970'li yıllar Yorgos Papandreu'nun hayatına damga vuran bir dönemdi. Amerika, Vietnam batağına batmıştı. Sosyoloji okuyan genç Yorgos da Vietnam'a karşı gösterilerde başı çekiyordu. O da babası gibi sosyalistti. 1972'de yine sosyoloji mastırını yapmak için İsveç'e geri döndüğü zaman onu en fazla etkileyen politikacı Olof Palme oldu. Papandreu Palme'yle ilk karşılaşmasını şöyle anlatıyor:

"Bir akşamüzeri Palme'ye Stockholm'de bir süpermarketin önünde rastladım. Yunanlıların uğrak yeri olan bir birahaneyi arıyordum. Ona sordum. Elindeki torbaları eşine verip 'Gel beraber gidelim,' deyince çok şaşırdım. Başbakan'dı, yanında tek bir koruma bile yoktu ve halka böylesine yakındı. Ona hayran oldum."

Papandreu 1985'te Palme'nin seçim kampanyasına da katıldı. Hayran olduğu İsveç Başbakanı'nın sokak ortasında öldürüldüğünü duyduğu zaman derin bir elem duydu.

❖❖❖

Yorgos, okul yıllarında ailesine fazla yük olmamak için hep çalıştı. Kanada ve Amerika'da bulaşık yıkadı, hamburgercide, benzin istasyonunda part-time çalışıp cep harçlığını çıkardı. Tenis sahalarında ve yol kenarlarındaki özel park yerlerinde asfalt bile döktü. En ağır işi ise 1970'li yılların başında, Kanada'da bir tuğla fabrikasındaydı...

Papandreu, İsveç'te mastır yaparken ailesinden "tek drahmi" bile almadı. Bir temizlik şirketinde iş buldu. Okulları, fabrikaları temizledi. Hatta gemi temizliğinde bile çalıştı. Yunanistan'a döndüğü zaman artık babası başbakanlığa koşuyordu. O ise siyasete fazla sıcak bakmıyordu ama Başbakanlar yetiştiren bir aileden gelmenin sorumluluğu da omuzlarındaydı.

1980'li yılların sonunda ise Papandreu ailesi büyük bir depremle sarsıldı. Çapkınlıklarıyla ünlü olan babası Andreas Papandreu, sonunda kendisinden 20 yaş küçük Liani'ye âşık oluverdi. Andreas, genç ve güzel Liani için her şeyi terk ediyor, Margaret'ten boşanıp Liani'yle evleniyordu. Margaret, Yorgos ve kardeşleri bu depremi sessizce atlatmaya çalıştılar ama 1995'te Andreas Papandreu ölüm döşeğindeyken yaşananlar ailede daha da büyük bir sarsıntı yarat-

tı. Atina'ya gelişimden birkaç ay sonra patladı büyük skandal... Andreas Papandreu Başbakan'dı. Parti içindeki muhalefet ise artık Papandreu'nun çekilmesini istiyordu. Papandreu'nun çekilmeye niyeti olmadığı gibi, genç karısının da sözünden çıkmaz olmuş, atamaları bile Liani'den izin alarak yapar hale gelmişti. Kulislerde "Esas Başbakan Liani" söylentileri dolaşıyordu.

İşte o günlerde, bir zamanlar Başbakan'a yakın olan Pasok'lular saldırıya geçtiler. Liani'nin çıplak fotoğrafları gazetelerde yayımlanmaya başlandı. Skandal öyle büyüdü ki, CNN televizyonu bile fotoğrafları yayınladı. Bütün bu skandalın odağındaki Margaret'le Yorgos ise hiç konuşmadılar. Ölüm sessizliğine gömüldüler. Andreas Papandreu'nun ölümüyle bir kez daha sarsılan aile esas şoku ise Papandreu'nun vasiyetnamesi açıldığı zaman yaşadı. Baba Papandreu, bütün servetini karısı Liani'ye bırakıyor, çocukları Yorgos, Nikos, Andrikos ve Sofia'ya sadece ismini bıraktığını bildiriyordu. Bütün aile sessizliklerini yine bozmadılar. Acılarını yüreklerine gömdüler. Doğrusu takdir ettim. Papandreu'yu bir Yunanlıdan daha fazla bir Amerikalıya benzetenler vardır. Ben de aynı kanıdayım. Yorgos da "Kendinizi ne kadar Yunanlı hissediyorsunuz?" diye soranlara son derece içten yanıt verir ve şöyle der:

"Hayatımda bu çelişkiyi yaşadım. Kim olduğumu kendi kendime sorguladım. Bazen kendimi daha fazla Amerikalı bazen de Yunanlı hissettim. Ama sonra çeşitli kültürlerin karışımı olduğumu idrak ettim ve bundan da mutlu olmam gerektiğini düşündüm. Ayrıca ben Yunanlı olmayı seçtim. Yunanistan'a dönüp toplumun bir parçası olarak yaşamayı tercih ettim. Kendimi çeşitli kültürlerin bir sentezi olarak görüyorum. Sadece Amerikalı değil, aynı zamanda Kanada ve İsveç kültürünün de bir sentezi-yim. Bu beni zenginleştiriyor."

Yorgos Papandreu, bir Amerikalı gibi büyüse de Yunanistan'a döndükten sonra siyasetin dışında kalamadı. 29 yaşında, Amerikan pasaportunu Amerikan Büyükelçiliğine iade edip Yunan parlamentosuna seçildi. Ama uzun yıllar, babasının gölgesinden kurtulamadı.

Hatta yıllarca herkes onu, biraz hafife bile aldı. Babasının sert karakteri altında ezildiğini düşündüler. "İyi çocuk. Ama etkili ve masaya yumruğunu vuracak bir siyasetçi olamaz. Babasının yerini alamaz," dediler. Yorgos Papandreu yıllarca "Yorgaki" yani "Küçük Yorgo" olmaktan bir türlü kurtulamadı. Ta ki, Öcalan fiyaskosundan sonra Dışişleri Bakanlığı koltuğuna oturuncaya kadar. O andan itibaren ise bir anda başrolü yakaladı. Kuşkusuz bunda,

çocukluğundan beri aldığı birikimin yanı sıra 40 yıllık bir siyasi hanedandan gelişi büyük rol oynadı. Papandreu, Yunanistan'ı Öcalan fiyaskosundan öylesine soğukkanlılıkla çıkarmayı başardı ve "Türkiye'yle barış" bayrağını eline alıp öylesine cesaretle yürümeye başladı ki herkes şaşırdı. Artık "Yorgaki" değil farklı bir Yorgos sahnedeydi.

Başbakanlık Yokuşunda Terlemek

Yorgos Papandreu, Yunan siyaset dünyasına yeni bir üslup getirdi. Babası gibi masaya yumruğunu vuran değil, soğukkanlı, inatçı, kararlı, güven veren ve aynı zamanda da centilmen bir politikacı tanıdık. Genç Papandreu, masaya yumruk vurmadan da siyaset yapılabileceğini gösterdi Yunanlılara... Türk-Yunan ilişkilerinin dibe vurmasına neden olan Öcalan yarasının sarılmasında Yorgos Papandreu rolünün büyük olduğu kanısındayım. Papandreu Yunanistan'daki Türkiye tabusunu sarsmayı başardı. Artık küçük Yorgos büyüdü. Babasının gölgesinden kurtulduğunu ispatladı ve kimse ona "Yorgaki" diyemez oldu. Ve 50 yaşındaki Yorgos Papandreu başbakanlığa koşmaya başladı. Ama başbakanlık yokuşunu tırmanmak için çok terlemek gerekiyordu. Papandreu henüz yolun yarısındaydı. 2004 seçimlerinden önce Pasok liderliğine oturdu.

Yunanlıların sandığa gitmesine bir hafta kala, Papandreu'nun Igomenica ve Yanya mitinglerini izledik. Bizi miting otobüsüne davet etti.

Yine her zamanki gibi sıcak ve samimiydi. Ama 2004 seçimlerinde başbakanlığı yakalama şansı hiç yoktu. Yunanlılar, Papandreu'yu sevdiler ama henüz başbakan olarak göremediler. Ayrıca Yorgos, Pasok'un değişim fırtınasında savrulduğu sırada başbakanlığa koşuyordu. O günlerde sağın genç lideri Kostas Karamanlis yelkenlerini doldurmuş iktidara tırmanırken Papandreu'nun onu yakalaması çok zordu. Nitekim girdiği ilk seçimleri kaybetti. Papandreu'nun Pasok'ta babasından miras aldığı liderlik koltuğuna oturması da hiç kolay olmadı. Artık kurtlar sofrasındaydı.

Atina'ya Veda Söyleşim

2005'te Hürriyet'in Ankara temsilciliği için Türkiye'ye dönmeden önce Atina'ya veda söyleşimi Yorgos Papandreu'yla yaptım. Papandreu babasının kurduğu Pasok Partisi'nin lideriydi artık. Parlamentodaki odasında buluştuk... Odasına girer girmez gözüm

duvardaki savaş tablosuna takıldı. Yorgos Papandreu hemen fark etti. "Her yerde Türklerle Yunanlıları savaşırken gösteren tablolar var," diye yakındı... Dışişleri koltuğuna oturduğu zaman da odasında benzer bir tabloyla karşılaştığını anlattı; "Onun yerine güvercinli bir tablo koymuştum. Bunu da kaldıracağım. Duvarımda güvercinler görmek istiyorum," dedi.

Papandreu'yla buluşmamız aslında Atina'ya da vedamdı. Acısıyla tatlısıyla benim 10 yıl süren Atina yolculuğumu bir dostla söyleşiyle noktalamak istemiştim. Bu, Atina'da birçoklarının bana selam bile vermeye çekindiği günlerde tanıştığım Papandreu'dan başkası olabilir miydi?

Aradan geçen 10 yılda köprülerin altından çok sular akmıştı kuşkusuz... Neler neler yaşamıştık! Ege'ye çöken savaş bulutları!

Kenya'daki Yunan Büyükelçiliği'nde saklanan Abdullah Öcalan!

Öcalan'ın yakalanışı ve yasa boğulan Yunan halkı! Ve iki ulusu acılara boğan depremler! O günler gerçekten zordu.

Pasok'un zirvesine oturduktan sonra yine buluştuk. Artık muhalefet lideriydi. Zor bir kavgaya daha giriyordu. O gün de Ege'yi ve barışı uzun uzun konuştuk. *Atina, 25 Haziran 2005*

Krizlerin içinden doğan "Yorgos Papandreu" artık Pasok'un kaptan köşkünde oturuyor ve sosyalist hareketi değiştirmeye çalışıyordu. Ne değişim kolaydı! Ne de liderlik!

Papandreu'yla seçim kampanyası sırasında konuşmuştum. Şehir şehir gezip mitinglerde konuşma yaptığı için çok yorgundu ama yine de keyifliydi. Bu kez yüzündeki gülümseme biraz donmuş gibi geldi bana. Belli ki, ağır eleştiri bombardımanı altında boğulmaya başlamıştı.

❖❖❖

Papandreu Yunan siyaset dünyasının alışık olmadığı bir liderdi.

Gece yarısı diskolara gidip gençlerle buluşan, parti kongresinde delegelerle birlikte salonu temizleyen bir liderdi... Onu "masaya yumruk vuramıyor" diye eleştirenler çok fazlaydı... Liderlik koltuğunda fazla oturamayacak diyenler bile vardı. Ama sanki bir şey unutulmuş gibiydi. Papandreu, en zor dönemde tabuları yıkan bir siyasetçiydi. Savaşın acılarını silemeyen iki halkı yeniden barıştıran bir liderdi. Hem de masaya yumruğunu vurmadan!

Siyaset Değişim Sanatı

Papandreu'yla liderlik koltuğunu korumaya çalıştığı o günlerde bir saate yakın konuştuk. Üslubu her zamanki gibi yumuşaktı. Farklı olan siyaset anlayışını anlattı. Siyasette ilkelerden söz etti. Peki Papandreu nasıl bir siyaset dünyası istiyordu? Siyasete nasıl bakıyordu? O gün uzun uzun söyleştik. Papandreu için siyaset bir "değişim sanatıydı." O değişen dünyada değişimden korkmamaktan yanaydı. "Ben sadece politikada olmak için değil, değişim için varolmam gerektiğine inanıyorum," diyordu Papandreu ve ekliyordu:

"Anlamsız büyük laflar etmek istemiyorum. Önemli olan adım atmak."

24 yıl önce Papandreu'nun babası da "Allagi" (Değişim) diye başbakanlık koltuğuna oturmuştu. Oğlu da "Allagi" diyordu.

Aslında Papandreu en büyük değişimi Türkiye politikasında yaptı.

Onu lider yapan da bu değişim politikası oldu. Kuşkusuz değişim bir gecede olmadı. Yıllar sürdü. Bu yüzden veda buluşmamızda, tarihin sayfalarını geriye çevirdik. Barış politikasını oluşturan dönüm noktalarını da konuştuk.

Kıbrıs Kaderimizi Değiştirdi

15 Temmuz 1974. Papandreu 22 yaşında. Yunanistan'daki Albaylar Cuntasının Kıbrıs'ı ilhak etmek için Başpiskopos Makarios'u devirmesinin ardından Türk ordusunun Kıbrıs'a çıktığı sabah.

Papandreu ailesi Kanada'da sürgünde. Baba Andreas, Cunta'ya karşı direnişin sembollerinden biri. Yorgos ise İsveç'te okuyor.

O günleri şöyle anlattı bana Yorgos Papandreu:

"1960'larda Kıbrıs'la büyükbabam uğraştı. 1974'teyse Kıbrıs, Yunanistan'daki askeri cuntanın sonu oldu. Kıbrıs hem Yunanistan hem de Pasok için dönüm noktasıdır. Kıbrıs bizim kaderimize damgasını vurdu. Kıbrıs ve Türk-Yunan sorunlarının çözümü partimizin kalbi oldu."

Yıl 1987. Türk Sismik-1 araştırma gemisi Ege'de. Kıta sahanlığı sorunu patlıyor. Andreas Papandreu ve Turgut Özal başbakan.

Papandreu 35 yaşında. Yunan ve Türk savaş uçakları Ege semalarında ölümle dans ediyor. Savaş gemileri namlularını birbirine çevirmiş bekliyorlar. O günleri yine Papandreu'dan dinledim:

"Babam başbakandı. Bütün görüşmeleri yakından izledim. Savaşı atlattık ve babam Davos'ta Özal'la buluştu. O zaman iki tarafta da siyasi irade olduğunu gördüm ama devam edemedik. Yunan iç siyasetinde değişiklik oldu. Mitsotakis momentumu sürdüremedi. Atmaya çalıştıkları adım kesildi. Bu olay bana ders oldu. Bana sürekli bir siyasi iradenin gerekli olduğunu gösterdi."

Öcalan'ın Yakalandığı Gece

Başka bir dönüm noktası ise Öcalan'ın Kenya'da yakalandığı gece.

Papandreu 47 yaşında. Şöyle anlattı Papandreu ilişkilerdeki son dönüm noktasını:

"O gün Avusturya Başbakanı'nın odasındaydım. CNN'de olayları birlikte izledik. Kürtler Avrupa'nın birçok başkentinde Yunan Büyükelçiliklerini işgal ettiler. İşte o gün artık ileriye doğru adım atmamız gerektiğine inandım. Değişiklik yapmalıydık. Önce krizi aştık. Sonra ilişkilerde yolu açmak için bir fırsat yakalamak gerekiyordu. Bu fırsat da kısa sürede önüme çıktı."

Kafasında iyiden iyiye şekillenen barış politikasını anlatırken Papandreu hâlâ heyecanlıydı:

"Tarihin esiri olamazdık. Olamayız. Hep buna inandım. Geçmişimizi değiştiremeyiz. Geçmişte yaralar var ama geçmiş-

ten ders alıp güzel bir gelecek inşa edebiliriz. Değişen ve küreselleşen dünyaya ya aktif olup katılıp ileriye gideceksiniz ya da zemin kaybedip marjinalleşeceksiniz. Türkiye ve Yunanistan köşede kalıyordu. Bir yol bulup işbirliği yaparsak sadece bölgede değil dünyada da aktif olacağımıza inandım. Bu vizyonumu şekillendiren Avrupa Birliği oldu. Çünkü AB içinde olaylara aynı birliğin eşit üyeleri olarak bakma imkânımız olacak. Farklı geleneklerimiz olsa da aynı temel değerleri paylaşacağız. Bu adımı atmak gerekiyordu."

Ama o günlerde bu adımı atmanın ne kadar zor olduğunu çok iyi hatırlıyorum. Papandreu başaramasaydı "vatan haini" ilan edilebilirdi. Peki, böyle ağır bir damgayı yemekten korkmadı mı?

Papandreu sorumu duyunca bir an durakladı. Sonra kararlı bir ses tonuyla devam etti:

"Siyasette risk almanın ülkeme karşı bir sorumluluk olduğuna inandım. Aslında bir vatansever olarak yapmam gerekeni yaptım. Ülkemin geleceğine hizmet ettim. Yunanistan'ın geleceği Türkiye'yle istikrarlı ilişkiler kurmamıza bağlı. Şanslıydım. Çünkü karşı tarafta İsmail (Cem) gibi bir dostu buldum. Siyasi korkuları aşıp iki ülkenin de sonuçta kazançlı çıkacağı yolları bulmamız gerekiyor. Risk aldım ve almaya devam edeceğim. Çünkü siyasetin yeni yollar açma ve değişim sanatı olduğuna inanıyorum."

Öcalan krizinden sonra Papandreu'nun beklediği ilk fırsat çıkıyordu.

Kosova savaşı! Papandreu şöyle anlatıyordu:

"O günlerde Kosova yüzünden Türk-Yunan savaşı çıkmasından korkuluyordu. Yeni bir kriz ortamına sürükleniyorduk. Bu krizden fırsat yaratabilirdik. Hemen İsmail Cem'i aradım. Kosova için savaşacak mıyız diye sordum, o da tabii ki hayır dedi. Bu ilk işbirliğimizdi, böylece başladık."

Ve 1999 Helsinki, Türkiye'nin AB'ye adaylığının ilan edildiği gün. Sabaha karşı. Papandreu yine o tarihi ana döndü:

"Karar açıklandı. İsmail'e gittim. Kavafis'in şiir kitabını hediye ettim. Kitapta Kavafis'in İthaka adlı şiiri vardı. Şiir İthaka'ya uzun ve maceralı bir yolculuğu anlatır. Yolculukta birçok zorluktan geçersiniz ama yolda o kadar çok şey öğrenirsiniz ki yaptığınız yolculuğa değer. Zenginleşeceksiniz."

Peki Papandreu'nun Türkiye'ye barış eli uzatırken temel ilkesi neydi? Söyle konuştu:

"Aramızda mutlaka güven oluşturmalıyız. Güveni ise ancak dürüst ve samimi davranarak oluşturabiliriz. Ben gerçekleri saklamaya çalışmadım. Sorunları ve duygularımızı gizlemedim. Bu dürüst yaklaşımla ilişkilerde de dürüst bir değişim arzusu olduğunu göstermeye çalıştım. Yeni ilişkiler kurmak için dürüst bir arzuydu bu. Bu stratejide elimizdeki en önemli araç AB. AB içinde yakın işbirliği yapmalıyız. Kuzey Avrupa'dan gelen birisi Türk toplumunun hassasiyetlerini sorunlarını bizim kadar anlayamaz."

Ya Fransa ve Hollanda'nın Yeni Avrupa Anayasası'na hayır demesi. Koşullar değişmedi mi? Türkiye'nin üyelik hedefi başarısızlığa mahkûm hale mi geliyor? Papandreu, "Hayır," dedi o gün ve farklı bir bakış getirdi:

"Avrupa hem ekonomik açıdan hem de müesseseleriyle bir krizden geçiyor. Şu anda genişlemeden korkuluyor ama ileride durum değişecek. İnen eğri yine yükselecek. Eğer yürümeye devam ederseniz Avrupalılar için bir umut olacaksınız. Krize rağmen Türkiye bizi istiyor diyecekler. Avrupa yolu sizin İthaka'ya yolculuğunuz olacak."

Evet, Papandreu'nun elindeki zeytin dalı düşmemişti. Hayallerini hâlâ beyaz güvercinler süslüyordu. "Kendinizi başarılı hissediyor musunuz?" diye sordum. "Sorunları çözemedik ama İsmail'le yine de başardığımızı düşünüyorum. Çünkü politika sürüyor," diye konuştu.

Sürüyor ama nasıl? Papandreu o gün iç siyasette kavga da etse Başbakan Kostas Karamanlis'i bir Türk gazeteciye şikâyet etmek istemediği belliydi. Ama yine de Karamanlis'in "Kıbrıs ve Ege'de frene basmasından" rahatsızdı. Bunu da gizlemedi:

"Sorunları çözmek için nesillerin geçmesini bekleyemeyiz. Ben başbakan olsaydım yeni adımlar atardım," dedi

O gün yazımı noktalarken "Papandreu iki yıl sonra başbakan olabilecek mi?" diye sordum. Sonra da "Bilinmez ama Papandreu 53 yaşında ve 'megalo allagi' (büyük değişim) diye ısrar ediyor," diye bitirdim.

Yorgos'yu Kırmızı Başlıklı Kız'a, Türkiye'yi de Kurt'a benzettiler.

Papandreu "Megalo Allagi" için altı yıl bekledi. Çok ter döktü. Siyasetin kirli oyunlarını öğrendi ve oynadı. Birkaç yıl sonra Atina'ya gittiğim zaman duyduklarıma inanamadım. Pasok'ta koltuğuna göz diken Evangelos Venizelos'u desteklediğ için Kostas Simitis'i Parlamento grubundan atmaya kalkan benim tanıdığım Yorgos muydu acaba?

Siyaset kavgası insanları nasıl da değiştiriyordu.

Yorgos sonunda iktidarı yakaladı ve başbakanlık koltuğuna oturdu. Ama ne yazık ki; Yunan tarihinin en büyük ekonomik krizini de omuzlayarak!..

Atina, 1995- Ankara, 2005

İSMAİL CEM

Ege'de Zeybebiko

Sıla derdine düşünce anlarsın
Yunanlı ile kardeş olduğunu.
Bir Rum şarkısı duyunca gör
Gurbet elde İstanbul çocuğunu.
Aramızda bir mavi büyü,
Bir sıcak deniz.
Kıyılarında birbirinden güzel iki milletiz.
Bir soyun kanı olmasın varsın,
Damarlarımızda akan kan,
İçimizde şu deli rüzgâr,
Bir havadan.
Bizimle dirilecek bir gün,
Ege'nin altın çağı.
Yanıp yarının ateşinden
Eskinin ocağı.
Önce bir kahkaha çalınır kulağına
Sonra Rum şiveli Türkçeler.
O Boğaz'dan söz eder
Sen rakıyı hatırlarsın.
Yunanlı ile kardeş olduğunu
Sıla derdine düşünce anlarsın.

Bülent Ecevit
Londra, 1947

Kulaklarımda Ecevit'in ünlü şiiri. 24 Haziran 2001 sabahı Sakız adasının küçük kumsalına oturup karşı kıyıya, Çeşme'ye baktım. Ne kadar da yakındı. Sakız'a ilk gittiğim zaman da çok şaşırmıştım. Gün ağarırken Sakız'dan bakınca Çeşme sahillerindeki evler görünüyordu. Ya Midilli. Midilli'den kalkan bir tekne 20-25 dakika sonra Türk sahillerine yanaşır. İstanköy sahillerinden Bodrum'a neredeyse yüzerek gidebilirsiniz. Sakızlı, Midillili, İstanköylüler domates bulamadıkları zaman teknelerinde atlayıp karşı kıyıdaki pazardan alışveriş yapmaya giderler. Türk ve Yunan halkları 400 yıl birlikte yaşadılar. Aynı tür müzikten hoşlanırız. Damak tadımız hemen hemen aynı. Sosyal yaşantımız birbirine benzer ama bir türlü kavga etmeden duramayız.

Peki neden? Neden bir türlü dost olamayız? Nedir Türk ve Yunan ulusunu birbirinden ayıran? Aramızdaki mavi büyü neden bir türlü barış denizi olmuyor? Neden sadece keçilerin otladığı küçücük bir kayalık için savaşın eşiğine kadar geliriz? O sabah teknemiz Sisam'dan hareket eder etmez Dışişleri Bakanı İsmail Cem'le sohbet etmeye başlıyoruz. Cem çok keyifliydi. İki yıldır Ege'deki buzları kırmak için verdiği emeğin sonuçlarından memnundu. Her zamanki dikkatli üslubuyla konuşmaya başladı:

"Ege'yi barış gölü yapacağız gibi iddialı konuşmak istemiyorum ama çok yol aldık."

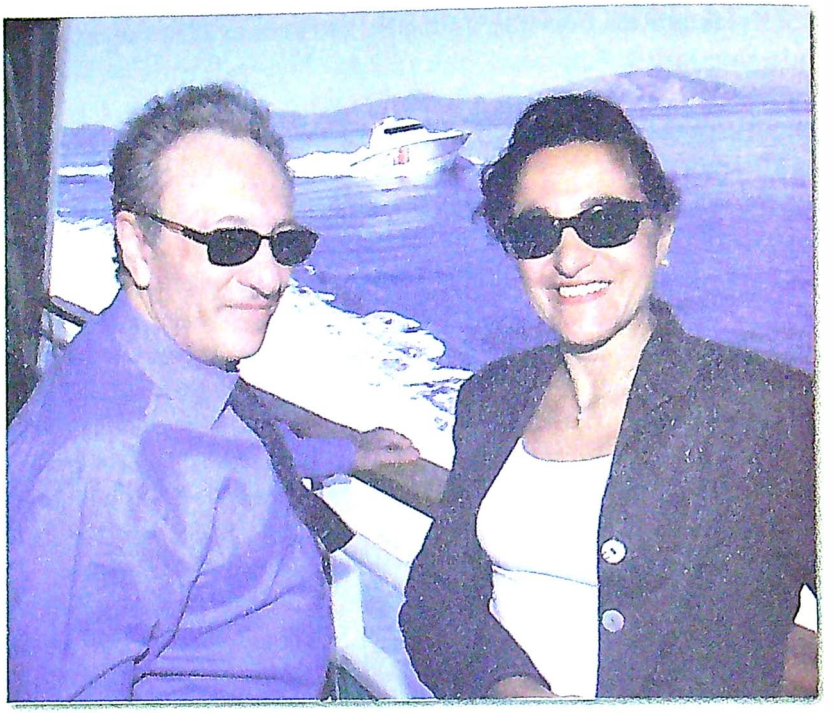
Teknemiz denizi yararak Kuşadası'na doğru ilerliyor. Ege'nin ihtilaflı sularına giriyoruz. Cem devam ediyor:

"Uzo-rakı diplomasisi yapmıyoruz. Samimiyiz. Dostum Yorgo'yla birbirimize güveniyoruz. Birbirimizi aldatmaya çalışmıyoruz."

Ege'de güvenlik önlemlerini artırdık. Güvenlik boyutu olduğu için de her zaman askeri makamlarımızın kaygısını, önerisini, hassasiyetini dikkate alarak hareket ettik. Yorgo da aynı şekilde yaklaşıyor. İyi gidiyor. Ben çok dikkatli götürüyorum. Yorgo da."

Cem'e o sırada herkesin bana sorduğu soruyu soruyorum: **"Papandreu'yu gerçekten samimi buluyor musunuz?"** Cem gülümsüyor:

"Her dışişleri bakanı öncelikle kendi ülkesinin menfaatini savunur. Onun açığını yakalayıp kullanmaya kalkmıyorum, kalkmam da. Bilakis, aman dikkat et diye uyarıyorum. Nasıl ben onu aldatmaya çalışmıyorsam o da beni aldatmaya çalışmaz. İkimizin arasında bu güven var. İlişkimiz her iki ülke insanının ekmeğini

Tarihi bir gündü. Barışın iki mimarı Sisam'dan Kuşadası'na ilk kez yan yana teknelerle geçiyordu. Cem'le güverteye çıkıp sohbet etmeye başladık. Kuşadası'na girerken kaleden onlarca beyaz güvercin havalandı. Barış rüzgârlarıyla yol almak ne kadar güzel bir duyguydu. *Ege sularında, 25 Haziran 2001*

büyüten bir mecrada gelişiyor. Ticaretimiz 1 milyar doları geçti. Turizm, ticaret gelişiyor."

Teknemiz Türk karasularına girerken birlikte güverteye çıkıyoruz. Bir yanımızda Yunan sahil koruma botu, diğer yanda Türk sahil koruma botu bize eşlik ediyor. Teknelerimiz Kuşadası Limanı'na girerken İsmail Cem'le birlikte üst güverteye çıkıyoruz. Yorgos Papandreu'nun olduğu tekne de yaklaşıyor. Her şey hazır. Türk teknesinde herkesin gözü Güvercin Adası'nda. Tekneler iyice yaklaşıyor. Birden adadan gökyüzüne onlarca beyaz güvercin bırakılıyor. Türkiye, dostluk için Ege'den gelen ilk Yunan Dışişleri Bakanı'nı barış güvercinleriyle karşılıyor. Tarihi bir an bu.

Tarihte ilk kez Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları dostluk için Ege'yi birlikte geçiyorlar. Ve ben gazeteci olarak bu anı yaşıyorum. İşte bu mesleğin güzel yanlarından biri. Cem'le Papandreu'nun Sisam ve Kuşadası zirvesi meslek hayatımda izlediğin en keyifli buluşmalardan biriydi. Zaman zaman çok duygusal anlar yaşa-

dık. Hele Sisam'daki ilk gecede Yorgos Papandreu "Bu gece babamın ölüm yıldönümü. Onun çok sevdiği Zeybetiko'yu oynamak istiyorum," deyip dans etmeye başlayınca. Gerçekten görülmeye değerdi.

Yorgos Papandreu barış zirvesine o kadar önem vermişti ki, yanına eşi Ada ve kızı Margarita'nın yanı sıra iki kardeşini de almıştı. Papandreu bu jestiyle de Türk halkının gönlünü fethetti. Ama Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta da bir o kadar saldırıya uğradı. Yunanlı gazeteciler Papandreu'nun Zeybek dansı yapmasını iç politika yatırımı olarak gördüler. "Başbakanlığa tırmanıyor," dediler. Ama daha da şiddetle saldıranlar çoğunluktaydı. Bakın Kıbrıs Rum kesiminde yayımlanan Simerini gazetesi, "Uşaklık Zeybek Oyunları" başlıklı manşet haberinde ne dedi:

"Papandreu, Ege ve Kıbrıs gibi büyük ulusal sorunları tamamen gözardı edip İsmail Cem'le zeybek oyunları oynuyor. Babasının anısı için oynadığını söylediği oyuna, Cem elleri ile tempo tutuyor, Papandreu'ya çiçekler atıyor. Yorgos bütün bunları Türklerin Kıbrıs'ta giderek daha sertleştiği, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği üyeliğine karşı tehditler savurduğu dönemde yapıyor. Papandreu aslında uşaklık zeybeği yaptı. Bu davranışıyla ulusal şerefimizi ayaklar altına aldı. Bir ülkenin topraklarını işgal edenler kardeş ilan edilebilir mi?"

Üç yıl sonra, Annan Planı'nın referanduma sunulduğu sırada Kıbrıs Rumlarının nabzını tutmaya gittiğim zaman Lefkoşa sokaklarında bu kafa hâkimdi.

Türk Korkusu

Yunanistan'da geçen yıllarımda bir şeyi fark ettim. 400 yıl birlikte yaşamış olsak da, birbirimize hâlâ 100 yıl öncesinin gözlükleriyle bakıyoruz. Ne Yunanlılar süratle değişmeye devam eden Türkleri ve Türkiye'yi tanıyorlar ne biz son 30 yıl içinde giderek Avrupalılaşan Yunanlıyı ve Yunanistan'ı tanıyoruz. Ne yazık ki Yunanlının kafasında hâlâ Osmanlı'yla özdeşleşmiş bir Türk imajı var. Bunda hem Osmanlı'ya karşı ayaklanmayı başlatan ve Yunan milliyetçiliğinin temelini oluşturan kilise, hem devletin sistematik propagandası hem de milliyetçi medya büyük rol oynuyor. Yunan medyasında çizilen karikatürlerin hemen hepsindeki Türk imajı ya elindeki paladan kan damlayan kocaman bıyıklı, fesli bir Osmanlıdır ya da bir Türk askeridir. Unutmamamız gereken bir gerçek de var. Yunan Birliği'nin temelini "Türk korkusu-Türk

düşmanlığı" oluşturur. Yunanlılar korkunun gerçek olduğunu da savunur.

Birçok Yunanlıyla, korkunun nedenlerini saatlerce tartıştığım oldu. Herkesten aynı gerekçeleri duydum:

"Korku, 1453'e, Türklerin İstanbul'u fethine kadar dayanıyor. Sonra 400 yıl süren Osmanlı yönetimi! Daha sonra Yunan Ordusu'nun Anadolu'da uğradığı büyük hezimet. Küçük Asya felaketi ve 1,5 milyon Anadolulu Rum'un Yunanistan'a göçü! Son olarak da Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesi..."

"Ama İstanbul'un fethinin üzerinden 651 yıl geçti," diye itiraz ederseniz;

"Yunanistan'ın bağımsızlığın üzerinden ise 200 yıl geçmedi mi?" diye sorarsanız;

"Yunan Ordusu Anadolu'yu işgal etmedi mi? Yunanistan Kıbrıs'ı ilhaka kalkmadı mı?" diye üstelerseniz; yine de "Korkuyoruz," derler.

Zaten çoğu, Türklerin de vatanlarını korumak için Kurtuluş Savaşı verdiğini aklına getirmez bile. Sadece İngilizlerin, Fransızların ve İtalyanların Yunanlılara ihanet ettiğini düşünürler. Ve Yunan Ordusu'nu hezimete uğrattığı için de Mustafa Kemal'den nefret ederler. Çünkü 70 yıldır ilkokuldan başlayarak yeni nesillere öğretilen budur. Dokuz yıl boyunca, sokaktaki taksi şoföründen işadamına, solcu yazarlardan ünlü şarkıcılara, siyasetçilerden diplomatlara, gazetecilere yüzlerce Yunanlıyla konuştum.

Kıbrıs ve Ege sorunlarının temelinde bir korkudan daha fazla bir rüyanın yattığını gördüm. Bu bir nostalji. Bazıları abarttığımı düşünebilir. Ama ben Yunan toplumunun hâlâ bilinçaltından söküp atamadığı bir rüya olduğuna inanıyorum. Bunun bir rüya olduğunu biliyorlar ama bir türlü vazgeçemiyorlar! Bu Megalo İdea - Büyük Yunanistan rüyası.

Ege Yunan Gölü mü?

Yunanistan'da kimle konuşursanız konuşun size "Türkiye, bizim olan Ege'nin yarısını istiyor," diye yakınır. Neden diye sorarsınız. "Çünkü Ege bizim," der. Ege'deki gerçek durumu bilen Yunanlıların sayısı da çok azdır. Çoğunluk Ege'yi Yunan gölü olarak görür. Bu nedenle de Türkiye'yi Ege'nin yarısını istemekle suçlarlar. Buna da yürekten inanırlar. Gerçeği bilenler de "vatan haini" ilan edilmemek için susmayı tercih ederler. Bu nedenle de Ege'de

ne zaman bir Türk uçağı uçsa ya da ne zaman Türkiye, Ege'de karasularının genişletilmesine karşı olduğunu açıklasa, Yunanistan'da "Yine Türkiye bizi tehdit ediyor," edebiyatı başlar. Ne zaman bir Yunanlı siyasetçi, Türklerle masaya otursa Yunanistan'ı satmakla suçlanması da bu yüzdendir. Türk düşmanı olarak tanıdığımız Andreas Papandreu'nun 31 Ocak 1988'de Başbakan Turgut Özal'la Davos'ta yaptığı anlaşmadan sonra vatan haini ilan edildiğini biliyor musunuz?

Davos zirvesinin üzerinden 10 yıl geçtikten sonra Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'le Başbakan Kostas Simitis Madrid'de buluştular. Bu kez neredeyse vatan haini ilan edilecek olan Kostas Simitis oldu.

Madrid Anlaşması'nın ardından ünlü karikatürist Yuannu'nun Etnos gazetesinde çizdiği karikatür de İktidar Partisi Pasok'ta Türkiye'yle diyaloğa karşı çıkıp ayaklanan milletvekillerini gözler önüne sermesi bakımından ilginçti. Aslında, Madrid Antlaşması'nda, ne Simitis ne de Demirel büyük bir taviz vermedi. Anlaşma öyle kaleme alınmıştı ki, isteyen istediği şekilde yorumladı. Türkiye, Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12 mile çıkartmayacağı konusunda Türkiye'ye üstü kapalı bir güvence verdiğini varsaydı. Yunanistan ise en büyük korkusu olan Ege'de sorunların çözümünde kuvvet kullanacağına ilişkin Türkiye'den güvence aldığını düşündü.

Ama ne yazık ki, kim ne düşünürse düşünsün, Madrid Anlaşması'nın kaderi de Davos'tan farklı olmadı. Kısa sürede rafa kaldırıldı çünkü Kostas Simitis o günlerde güçlü değildi. Vatan haini ilan edilmekten korktu ve Türkiye'yle yakınlaşma politikasını erteledi.

❖❖❖

Çiçeği burnunda bir gazeteciydim. Gözümü Kıbrıs sorunu ve Ege kavgasıyla açtım. Hâlâ Kıbrıs ve Ege sorunu gündemde. Yunanistan hâlâ ısrar ediyor:

"Uluslararası deniz hukuku sözleşmesi Ege'de karasularımızı 12 mile çıkartma hakkı veriyor. Bunu kimse engelleyemez."

Türkiye cevap veriyor:

"Ege özelliği olan bir denizdir. Yunanistan'ın karasularını genişletmesi halinde Türkiye nefes alamaz. Bunu savaş nedeni sayarız."

Türkiye parlamentosunun aldığı bir karar da var: "Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkartma kararı savaş nedenidir."

Karar, yıllardır, Yunanistan'ın başında Demokles'in Kılıcı gibi duruyor. Peki, gerçekten Yunanistan karasularını 12 mile çıkartırsa Türkiye'nin boğazı sıkılacak mı?

İşte rakamlar:

Halen Ege'de Türkiye ve Yunanistan'ın karasuları altışar mil. Yani her ülkenin de kıyılarından 6 mil açığa kadar olan deniz alanı egemenlik alanı olarak sayılıyor. 6 mil sınırını geçen bir tekne Türk ya da Yunan topraklarına girmiş oluyor. Bugün için Ege'nin fotoğrafını çekersek Ege'nin sadece yüzde 7.46'sı Türkiye'nin kontrolü altında. 3 bine yakın Yunan adası olduğu için Yunanistan, Ege'nin yüzde 43.68'ini kontrol ediyor. Denizin geri kalan yüzde 48.85'i ise uluslararası su. Yani, Karadeniz'den Akdeniz'e ya da Akdeniz'den Karadeniz'e giden gemiler Yunanistan ya da Türkiye'den izin almaksızın, serbestçe Ege'de seyredebilirler. Peki Yunanistan Ege'de karasularını 12 mile çıkartmaya kalkarsa, ne olacak? İşte tablo:

Türkiye'nin kontrolündeki alan yüzde 8.76. Yunanistan'ın egemenlik alanı yüzde 71.53. Uluslararası sular ise yüzde 19.71. Yani, Yunan karasuları 12 mil olursa, Ege gerçekten bir Yunan gölüne dönüşecek ve uluslararası su kalmayacak. Gerçi Yunanistan, karasularının 12 mile çıkartılması halinde serbest geçiş koridorlarının korunacağı tezini savunuyor ama her halükârda böyle bir kararın Ege'yi bir Yunan gölü haline dönüştüreceği bir gerçek. İşte bu nedenle, Türkiye, Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12 mile genişletmesini savaş nedeni sayıyor.

Ege'de Ölüm Dansı

Bir de hava sahası sorunu var. Türkiye'de pek haberimiz olmaz ama Ege'de 30 yıldır Türk ve Yunan savaş uçakları Azrail'le dans ederler. Havacılıkta buna dog-fight denir. Pilotlar saatlerce birbirini kovalar. Biri diğerini radarına kilitlerse füzelerini anında ateşleyip yok edebilir. Yani bu bir ölüm dansıdır. Nedeni ise hava sahası sorunudur. Peki bir ülkenin hava sahası ne demektir? Hava sahası, bir ülkenin havadaki egemenlik sahasıdır. Bu bölgedeki bütün uçuşları kontrol hakkı verir. Bütün dünyadaki uygulamaya göre, bir ülkenin hava sahası karasularıyla paraleldir. Yani, bir ülkenin karasuları 6 milse havadaki egemenlik sahası da 6 mildir. 12 milse 12 mil olarak belirlenir. Bütün dünyada karasuları 6 olup, hava sahasını 10 mil olarak iddia eden tek ülke ise Yunanistan'dır. Yunanistan 1931'de tek taraflı bir kararla, hava sahasını 3 milden

10 mile genişletti. Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı'na başvurdu ve Ege'deki sivil uçuşları kontrol etme yetkisini aldı. Böylece Ege'nin neredeyse bütün kontrolü Yunanistan'ın eline geçmiş oldu.

Peki 1974'ten sonra Yunan hava sahasının 10 mil olmasına itiraz eden Türkiye neden o zamana kadar sesini çıkarmadı? Bunun iki nedeni var. İlki o yıllarda Türkiye'yle Yunanistan arasında bahar havası yaşanıyordu. Yunanistan'ın Ege'de sivil uçuşları kontrol etmesi Ankara'yı rahatsız etmedi. İkincisi ve belki de daha önemlisi Türkiye, teknik açıdan uçuşları kontrol etme imkânına sahip değildi. Ama Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Ege'ye çıkan Türk uçaklarına Yunan savaş uçakları müdahale etmeye başlayınca sorun patlak verdi.

Türkiye, Yunanistan'dan izin almadan Ege'de uçak uçuramıyordu.

Bunun üzerine, Ankara uluslararası hukuka dayanarak 10 millik Yunan hava sahasını tanımadığını açıkladı. Türk savaş uçakları Yunan kıyılarına 6 mil mesafeye kadar uçmaya başladılar. Böylece de dog-fight'lar başladı.

Ne zaman Türk savaş uçakları 10 ila 6 mil arasındaki bölgede uçsalar Yunanistan "Türk savaş uçakları Yunan hava sahasını ihlal ediyor," diye kıyamet kopartır. Adalardan havalanan Yunan jetleri Türk jetlerini kovalamaya başlar. Yunan Savunma Bakanlığı'nın adı Pentagon'dur. Amerikan Savunma Bakanlığı da adını Yunan Savunma Bakanlığı'ndan alır. Beş köşeli anlamına gelir.

Yunan Savunma Bakanlığı'na ilk giren Türk gazeteci ben mi oldum bilemiyorum. Ama herhalde, koridorlarında ve bahçesinde saatlerce televizyon çekimleri yapan, fotoğraflar çeken ilk Türk gazeteci oldum.

5-6 yıl önce bana birisi, Pentagon'da elimi kolumu sallaya sallaya gezeceğimi söylese inanmazdım doğrusu. Akıl alacak gibi değil. Dokuz yıl içinde nerden nereye geldik? Kardak Krizi'nin mimarı olan Gerasimos Arsenis yüzüme bile bakmazdı. Hâlâ da bakmaz. Ama Arsenis'ten sonra Savunma Bakanlığı koltuğuna oturan diğer iki siyasetçiyle yakın diyaloğum oldu. Birçok kez röportaj yaptık. Ege'yi tartıştık.

Savunma Bakanlığının kapılarını ilk açan Akis Çuhacopulos'tu. Çuhacopulos kurt bir politikacıdır. Çekirdekten Pasok'ludur. 1996 yılında Simitis'in de en güçlü rakibiydi. Koltuğu son anda Simitis'e

Cem-Papandreu dostluğu son ana kadar sürdü. Amerika'daki ilk tedavisinin ardından Atina'ya gelip yine Yorgos'la buluştu. Biz de Kolonaki'deki ofisimde buluşup sohbet ettik. Ege'de barış en büyük hayaliydi. *Atina, 2 Mart 2005*

kaptırdı ama Simitis'in diğer güçlü rakibi Gerasimos Arsenis gibi hiçbir zaman hırsının aklını aşmasına izin vermedi. Başbakan'la uzlaşmayı ve birlikte çalışmayı bildi. Çuhacopulos, Arsenis'ten sonra Pentagon'un patronluğuna oturduğu zaman herkes gibi ben de Türkiye'ye karşı sert bir politika izleyeceğini düşündüm. Ne de olsa Andreas Papandreu'nun silah arkadaşlarından biriydi... İlk aylarda biraz esti savurdu, "Türkiye tehdidinden" söz etti ama sonra tansiyonu düşürdü. Hatta Türk ve Yunan ordusu arasındaki ilk diyaloğu başlatan politikacı oldu...

Çuhacopulos'la biz de dost olduk. Sohbetlerimizde tehditten söz ettiğini hiç duymadım. Savunma Bakanlığı'ndan ayrıldıktan sonra da dostluğumuz sürdü.

2000 seçimlerinden sonra Pentagon'a gelen Yannos Papandoniu ise 1996-2000 arasında Simitis kabinesinde ekonominin çarıydı.

O dönemde Çuhacopulos Savunma Bakanıydı ve iki bakan arasında milyarlarca dolara ulaşan silah alımları yüzünden sert tartışmalar yaşandığını hatırlıyorum.

Papandoniu, Yunanistan'ı Avrupa Para Birliği'ne sokmak için sert bir kemer sıkma politikası izliyordu, silah alımlarına tek bir kuruş vermek istemiyordu ve bakanlar kurulundaki birçok kavgayı da kazanan Papandoniu oldu. Yannos Papandoniu'yla ilk tanışmamız Ekonomi Bakanı olduğu günlere rastlar. Uzun bir söyleşi yapmıştık ve Türkiye'nin AB'ye üyeliğini destekliyordu.

Ekonominin Çarı, Pentagon'un patronu olunca Çuhacopulos'tan çok daha yumuşak bir Savunma Bakanı olacağını düşündüm ama ne göreyim, Pentagon'a oturur oturmaz şahin kesilmez mi? Yine bildiğimiz demeçler. Ama Papandoniu da kapalı kapılar ardında Ege'de yumuşamaya en fazla katkıda bulunan bakanlar arasında oldu. Papandoniu döneminde, Türk ve Yunan Genelkurmay Başkanları buluştu. Kuvvet komutanları arasındaki diyalog güçlendi. Askeri öğrenciler gidip gelmeye başladı. Askeri doktorlar arasında işbirliği dönemi açıldı.

Kısacası, 50 yıldır kopuk olan ilişkiler kuruldu. İki ordu arasındaki duvarlar kaldırılmaya başlandı. Ya Ege sorunları? Kıta sahanlığı? Türkiye'ye mi Yunanistan'a mı ait olduğu belli olmayan kayalıklar? Ege'de çizilemeyen deniz sınırı?..

Lozan Anlaşması'na aykırı olarak Yunanlıların silahlandırdığı adalar.

Ne yazık ki buzdolabından çıkartılamadı. Bunların arasında en önemlisi ise kıta sahanlığı sorunudur! Kıta sahanlığı, bir ülkenin deniz altındaki egemenlik hakkını belirler.

"Yani Türkiye ve Yunanistan'ın deniz altındaki egemenliğinin sınırları nerede bitiyor? Adaların da kıta sahanlığı var mı? Adalara kıta sahanlığı hakkı verilirse 3 bin adası olan Yunanistan bütün Ege'ye sahip olmaz mı? Ya Türkiye'nin Ege'nin altındaki hakları ne olacak?

Aslında bütün kavga Ege Denizi'nin altında olduğu varsayılan petrol yataklarına dayanıyor. Yani hayal edilen zengin petrol yatakları yüzünden kavga ediyoruz. Bu yüzden iki kez savaşın eşiğine kadar geldik.

Gerçekten petrol var mı? Kesin olarak bilen yok. Çünkü kavga yüzünden araştırma yapılamıyor. Olsa bile çok derinde olduğu ve çıkartılmasının çok zor ve pahalı olduğu söyleniyor. Ama petrol olduğunu varsayalım! Hangisi daha iyi? Bitmez tükenmez kavga

yüzünden petrole dokunamamak mı? Yoksa el ele verip petrolü birlikte çıkarmak mı? Ama nasıl el ele vereceğiz?

Öncelikle Ege'nin bir Yunan gölü olduğu fikrinden vazgeçmek gerekmiyor mu? Aslında sorunların hepsi birbirine bağlı. Yunanlılar 10 mil hava sahasını uluslararası kurallara göre karasularına yani 6 mile çekse sorun çözülecek. Ama bunun için karasularını 12 mile kadar genişletme hakkından vazgeçmeleri gerekiyor. Karasuları çözülse, buna bağlı olarak kıta sahanlığı çözülecek. Sınır ve kayalıklar da çözülmüş olacak.

Adaların silahlanmasına gerek kalmayacak. Peki çözüm ne? Aslında Ege'nin ayrıntılı haritaları hazır. Karasuları bazı yerlerde 3 mil, bazı yerlerde 6 mil, bazı yerlerde biraz daha geniş tutulup sorun çözülebilir. Ama çözülür mü? Oldukça zor. Hâlâ vatan haini ilan edilmekten korkmayacak siyasilere ihtiyaç var.

Neden Silahlanıyoruz?

2000 yılından sonra başlayan yakınlaşma sürecinde belki hâlâ Kıbrıs ve Ege çözülmedi ama Türk ve Yunan halkı yeniden buluştu. Yeniden birbirini tanımaya başladı. Yeni bir kapı açıldı önümüzde. Bence sürekli kendi kendimize şu soruları sormalıyız: Tarihte yaşanan acıları yüreğimizin derinliklerine gömüp dostluk bahçeleri mi kurmalıyız? Yoksa düşmanlık tohumları ekip, elimiz silahın tetiğinde beklemeli miyiz? Halkın cebinden çıkan her senti silahlara mı yatırmalıyız? Yoksa bir tank satın almak yerine bir okul mu yapmalıyız? Genç nesilleri korku ve düşmanlık duygularıyla mı yetiştirmeliyiz? Yoksa Ege'yi bir barış gölü yapmaya mı çalışmalıyız? Hangisi daha akılcı?

Yunanlıların ünlü şairi Kavafis'in dediği gibi:

Hiç acımadan, utanmadan ve düşünmeden,
Etrafıma kalın ve yüksek duvarlar ördüler.
Ve ben şimdi burada umutsuzluk içinde oturuyorum.
Başka hiçbir şey düşünemiyorum
Bu kader beynimi yiyor.
Çünkü dışarıda yapmam gereken o kadar çok şey var ki.
Tek bir ses bile duymadım.
Hiç fark etmeden onlar beni, dünyadan kopardılar.

Türkler ve Yunanlılar, etraflarında yıllarca sessizce örülen duvarların ortasında dünyadan koptular. Tek bir ses bile duymadılar. İsmail Cem ve Yorgos Papandreu'nun Ege'de güvercinler uçurduğu günün üstünden yıllar geçti. Ege'de barışın temellerini atan İsmail Cem artık hayal oldu. İki dostun rüyalarının gerçekleşmesi için çok yol alındı. Ama hâlâ sorunlar çözülemedi. Duvarları yıkmak için yapılacak hâlâ çok şey var.

Ege Suları, 25 Haziran 2001
Atina, 2 Mart 2005

TEODOROS PANGALOS

Diktatörün Torunu

Neredeyse 70'lerine merdiven dayayan Teodoros Pangalos, Yunan siyaset sahnesinin gelmiş geçmiş en renkli simalarından biridir. Öcalan fiyaskosundan sonra Dışişleri Bakanlığı koltuğunu terk etmek zorunda kalmasına rağmen, hafife alınmaması gereken bir siyasetçidir. Asker kökenli bir aileden gelen Pangalos'u tanımak için adını aldığı dedesi Diktatör Teodoros Pangalos'u biraz bilmek yararlı olur. 1922'de Anadolu'yu işgal eden Yunan Birliklerinde Kurmay Başkanı olan dede Pangalos'u Yunanistan'da tanımayan yok gibidir. General Pangalos, bir gün Yunanistan'ı kurtarmaya karar verir. 1925'te darbe yapıp Mihalakopulos Hükümetini devirir ve diktatörlüğünü ilan eder. Ardından da hizmet aşkıyla kolları sıvar. İlk icraatı ne mi olur? O yıllarda, Yunanlı kadınlar arasında kısa etek modadır. Rivayet o ki, diktatör Pangalos'un karısı, bacakları güzel olmadığı için modayı izleyemez ve sürekli kocasının başının etini yer. Diktatör Pangalos da, yönetimi ele geçirir geçirmez, karısının yakınmalarından kurtulmak için hemen kolları sıvar ve "Kadınların etekleri yerden 25 santimden daha yukarda olmayacak," diye karar alır. Böylece sokaklarda "etek boyu avı" başlar. Askerler, ellerinde metrelerle, bir yıl boyunca sokaklarda kadınları durdurup etek boylarını ölçerler. Bazı kadınlar, etekleri, yerden 25 santim değil de 30 santim yukarda olduğu için mahkemeye bile sevk edilirler. Sonunda kadınlar hayatlarından öylesine bezerler ki, "Pangalos, Pangalos" diye sokaklarda şarkılar söylemeye başlarlar. Hizmet aşkıyla yanıp tutuşan diktatör ise, belki karısının dırdırından kurtulur ama alay konusu olmaktan kurtulamaz. Zaten bir yıl geçmeden de, hizmet aşkıyla yanan bir başka generalin hışmına uğrar. Yeni diktatör, General Pangalos'u Girit adasına hapseder. İki yıl sonra affedilir ve Atina'ya döner ama bir daha sahnede önemli rol alamaz. İşte, bizim tanıdığımız Teodoros Pangalos böyle bir dedenin torunudur.

Midilli'de Buluşma

Teodoros Pangalos'un babası da askerdir. Pilot olan babası, İkinci Dünya Savaşı'ndaki kahramanlıklarıyla anılır. Hava generali olan baba Pangalos 1967-1974 yılları arasında Albaylar Cuntası döneminde de Yunan ordusunda görev yapar ama cuntacıları destekleyen generallere katılmaz. Atina'da hukuk fakültesini bitiren ve ateşli bir komünist olan Teodoros Pangalos ise askeri cunta döneminde Paris'te doktora öğrencisidir. Askeri cuntaya karşı, sosyalist hareketin liderlerinden olduğu için Yunanistan'a gelemez. Hatta cuntacılar Pangalos'u Yunan vatandaşlığından bile atarlar. O yıllarda Pangalos'un Paris'te yolu, 12 Mart askeri darbesinden kaçan Türk sosyalistleriyle kesişir. 1972-1973 yıllarında iki kez tatil için dostlarını ziyarete Türkiye'ye gider. Ayvalık'ta kaldığı günlerde, gizlice Midilli Adası'na geçip babasıyla buluşur. 1974'te cunta devrilir devrilmez, Yunanistan'a ilk dönenler arasında Paris Üniversitesi öğretim üyelerinden Teodoros Pangalos da vardır. Sürgün yıllarında Pasok'un çekirdeğini oluşturan PAK örgütünün aktif üyesi olan Pangalos, Andreas Papandreu'nun yanında siyasete atılır ve süratle merdivenleri tırmanmaya başlar.

❖❖❖

Ben Teodoros Pangalos'la Dışişleri Bakanlığı sırasında tanıştım. Ama ne yazık ki yıldızımın pek barıştığını söyleyemem. Ne zaman beni görse herhalde Türklere olan "büyük sevgisi!" alevlendiği için aramızdaki buzları bir türlü eritemedik. Aslında ben Pangalos'u hep, çok renkli bir siyasetçi olarak gördüm. Bence böylesine renkli bir siyasetçi, her demokrasiye lazım. Pangalos, sinirlendiği zaman Çin porselenleri satan bir dükkânda dolaşan bir file benzer. Bu nedenle Pasok içinde, Pangalos'a Ortodokslukta şeytan anlamına gelen "666" lakabı takılmıştır. Aslında Pangalos da bu lakaptan pek şikâyetçi değildir. "Size 666 diyorlar. Kızmıyor musunuz?" diye soran gazetecilere "Evet, ben Pasok'un 666'sıyım. Ne zaman konuşsam, beni eleştiriyorlar. Partiden atmaya kalkıyorlar," diye gülerek karşılık verir.

Aslında siyaset dünyasında herkes Pangalos'un zekâsına hayrandır ama zekâsı kadar keskin olan dilinin de bu ünlü siyasetçiyi yalnızlığa sürüklediği bir gerçektir.

Eski Yunan Dışişleri Bakanı hem iç hem de dış politikada birçok skandala imzasını atmıştır. Pangalos'un hışmına uğramayan yok gibidir. 100 kiloluk Pangalos sinirlenmeye başladığı zaman yüzü

pençe pençe kızarır. Sonunda öyle patlar ki, kıyamet kopar. Bazen kendisini sorularıyla sıkıştıran bir gazeteciye "askeri dönemdeki sorgu polisleri gibisin" diye bağırıverir. Pangalos'un Agence France Presse muhabirine saldırdığı basın toplantısında patlak veren kavgaya bizzat şahit oldum. AFP muhabiri birkaç soruyu ısrarlı sorunca Pangalos bir anda patladı ve bağırmaya başladı. Sanki tepesinden dumanlar çıkıyordu. Gazeteciler Pangalos'u Başbakan'a bile şikâyet ettiler ama değişen bir şey olmadı. Pangalos'un hışmına uğrayan sadece gazeteciler de değil kuşkusuz. Pasok'lulardan muhalif partilerin milletvekillerine kadar herkes zaman zaman nasibini alır. Bir ara partinin disiplin kuruluna bile sevk edildi. Pangalos'sa bunu protesto etmek için Merkez Komitesi'nden istifa etmeyi bile göze aldı.

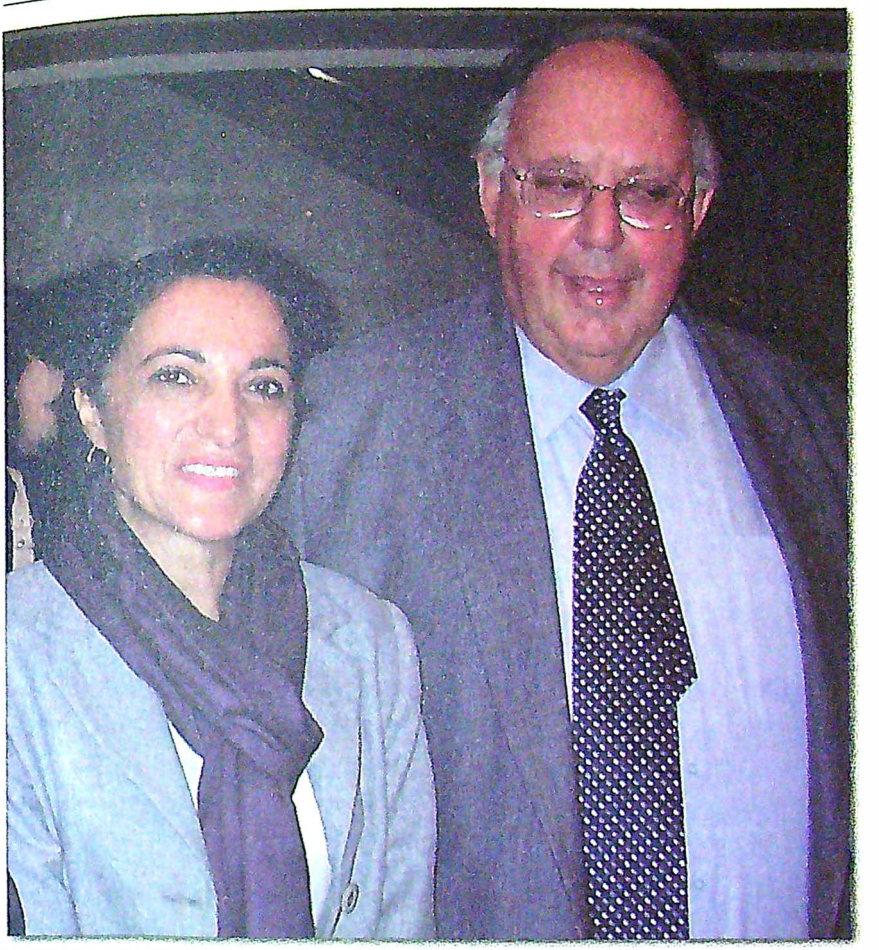
❖❖❖

1997 yılıydı. Pangalos Dışişleri Bakanıydı. Parlamentoda Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında serbest dolaşımı sağlayan Schengen Anlaşması tartışılıyordu. Ortodoks kilisesi "Şeytan işi" diye anlaşmaya şiddetle karşı çıkıyordu. O gün Parlamento binasının önü siyah cüppeli Ortodoks Papazlarla doluydu. Gösteri yapıyorlardı. Genel Kurul salonunda ise sağın güçlü partisi Yeni Demokrasi anlaşmanın onaylanmasını engellemeye çalışınca kavga patladı. Pangalos bir ara öyle sinirlendi ki muhalefet sıralarına dönüp "Le Pen'den bile daha iğrenç, aptal faşistler," diye bağırmaya başladı.

YDP'lilerin ayağa fırlamasıyla genel kurul salonu birden karıştı. YDP'liler sıra kapaklarına vurarak Dışişleri Bakanı'nı protesto ediyorlar, Pangalos ise "Bunlar Yunanistan'da Mussolini partisi olmadığı için Yeni Demokrasi'ye katıldılar," diye bağırmaya devam ediyordu. Pangalos günlerce Yeni Demokrasi Partisi'nin eleştiri bombardımanı altında kaldı ama aldırmadı bile.

Orduya Sert Eleştiri

Pangalos'un hışmına uğrayanların arasında Yunan ordusunun anlı şanlı generalleri bile vardır. Atina'ya gelişimden beş ay sonra patlayan Kardak Krizi sırasında Pangalos Dışişleri Bakanı'ydı. Türk SAT Komandoları Yunan savaş gemilerinin arasından sızıp Kardak Kayalığı'na çıkmış, Yunan bayrağını indirmişti. Yunanistan'a tam bir hezimet havası çökmüştü. Herkes ağlamaklı haldeydi. Yunanistan kaynıyordu. Yunan Parlamentosu'nda, Kardak Krizi tartışılıyordu. Dışişleri Bakanı Pangalos bir anda patladı ve bağırmaya başladı:

Pangalos, Yunan siyasetinin en renkli ve kavgacı simasıdır. Nedense pek ısınamadık birbirimize ama yine de Yunan Savunma Bakanı'yla yaptığım söyleşi Atina'yı karıştırıp tüm basın beni bombardımana tuttuğu zaman "Nur Batur doğru söylüyor," diye açıklama yapacak kadar cesurdu. *Atina, 2001*

"Bizim masa başında oturan bürokrat generallere değil, siyasi bağlantısı olmayan Rambolara ihtiyacımız var. Bürokrat generallerle savunma yapamayacağımızı Kardak Krizi'nde anladık. Öylesine talimatlar uyguladılar ki, sonunda Türkler ikinci kayalığı da aldı."

Bu kez de orduyla hükümet arasında kavga başladı. Genelkurmay Başkanı Amiral Liberis "Biz Türk komandolarını bombalamaya hazırdık. İzin vermediler," deyince ipler koptu. Simitis, Limberis'in derhal istifasını istedi. Ama Genelkurmay Başkanı günlerce istifa etmemekte direndi. Sonunda çaresi kalmayınca koltuğunu terk etmek zorunda kaldı.

Alman Başbakanı: Cüce Beyinli Dev

Pangalos, bu sert çıkışları yüzünden içte hiç bedel ödemedi aksine ününe ün kattı. Ama dış politikada yarattığı krizlerin bedelini, Yunanistan çoğu zaman ağır ödedi. 1980'li yılların sonunda Pangalos, Papandreu Hükümeti'nde Avrupa İşlerinden Sorumlu Bakan Yardımcısı'ydı. Bir gün Almanya'ya öyle kızdı ki, yine sivri dilini tutamayıp Yunanistan'a milyonlarca mark yardım akıtan Almanya'nın Başbakanı Helmut Kohl'a "Cüce beyinli dev" deyiverdi. Yunanistan'la Almanya arasında büyük bir kriz patladı. Kriz günlerce sürdü.

Sonunda Başbakan Andreas Papandreu, Almanya'dan gelen tepkiyi hafifletmek için Pangalos'u telefonla arayıp "Almanya'dan özür dile," dedi. Pangalos da ne yapsın? Bu talimata çok içerlemesine rağmen ister istemez, "Cüce beyinli dev" dediği Alman Başbakanı'ndan özür dilemek zorunda kaldı.

Pangalos bu olaydan ders aldı mı? Tabii ki hayır. 1997 yılının ortasıydı. Brüksel'de Avrupa Birliği Dışişleri Bakanları toplanmıştı. Gündem Türkiye'ydi. Alman Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel, Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye'ye yapılması gereken mali yardıma veto uygulayan Pangalos'a baskı yapıyordu. Pangalos ise "bin dereden su getirip" direniyordu. Sonunda Kinkel çok sinirlenip toplantıyı terk etti. Ama kavga kapalı kapıların dışına da taştı. Pangalos, gazetecileri görünce sivri dilini yine tutamayıp, yine ağzına geleni söyledi:

"Ülkelerindeki sorunları çözme yeteneğinden yoksun olanların bana ders vermeye çalışmalarından bıktım."

Yani Pangalos açıkça Kinkel'e kabiliyetsiz diyordu. Kinkel, duyunca çok sinirlendi ama Pangalos'la doğrudan ağız dalaşına girmedi. Alman Dışişleri Bakanlığı bir gün sonra bir açıklama yaptı. Kinkel'in dolaylı yanıtı çok ağırdı. Bakanlık Sözcüsü Pangalos'un psikolojik durumundan kaygı duyduklarını vurguluyor, "Ümit ederiz Pangalos'un sağlığı Yunanistan'ın çıkarlarını koruyacak kadar iyidir," diyordu.

Yine, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı sorununun tartışıldığı günlerdi. Yunan Dışişleri Bakanı, bir gün Türkiye'yi övmeye başlamaz mı!

"Türkiye Avrupa'nın bir parçasıdır. Eğer Türkiye Avrupa'nın bir parçası değilse, Yunanistan da değildir. Türkiye'yi Müslüman olduğu için Avrupa'dan dışlamaya çalışmak düpedüz ırkçılıktır."

Bunları söyleyen tanıdığım Pangalos'tu. Pangalos daha da ileri gidip bir başka konuşmasında da "Biz Yunanlılar, Türklerle Yunanlıların, Osmanlı döneminde, ortak yaşam tarzı ve ortak kültür edindiklerini kabul etmekte zorlanıyoruz. Oysa dedelerimiz, ninelerimiz Türklerle beraber yaşadı. Bunda utanılacak bir şey yok. Kimin kimi yönetmiş olduğu önemli değil. Önemli olan iki halkın birlikte yaşamış olmasıdır," demez mi! Kulaklarıma inanamadım. Gerçekten konuşan bir Yunanlı, hem de Teodoros Pangalos muydu?

İnsan, Yunanistan'da yaşayınca Pangalos'un bu sözlerinin anlamını daha iyi algılayabiliyor.

Biz Türkler, Yunanlılarla 400 yıl birlikte yaşadığımızı düşünürüz. Halbuki Yunanlıların hiç de böyle düşünmediklerini Yunanistan'a gelince anladım. Geldiğim ilk aylarda Yunanlılarla sohbetlerimde "Sizlerle birlikte yaşadık," dediğim zaman tepkiyle karşılaşınca şaşırdım. Yunanlı dostlarım "Hayır, birlikte yaşamadık. Siz bizi yönettiniz," diyordu.

Doğru, biz Yunanlıları yönettik ama Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopuşunun üzerinden neredeyse 200 yıl geçmedi mi?

200 yılda neler olmadı ki! İki büyük dünya savaşı yaşadık. Dünya yıkıldı ve yeniden kuruldu. Dev buluşmalarda dünyamız tümüyle değişti. İnsanoğlu uzaya gitti. Dünyanın bir ucunda cebimizdeki küçücük telefonu çıkartıp dünyanın öbür ucuyla konuşmaya başladık ama Yunanlılar, İstanbul'u kaybedip, Türkler tarafından 400 yıl boyunca yönetilmiş olmayı bir türlü içlerine sindiremediler. 21. yüzyılın başında Yunanistan'daki tablo böyle olunca, Pangalos'un sözleri daha da şaşırtıcı göründü bana. Yıllarca Türkiye'yi engelleyen Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı neden Türkiye'yi savunmaya başlamıştı? Neden Türkiye'nin Avrupa'dan dışlanmasını istemiyordu?

Sonradan anladık ki, aslında, Pangalos'un bu sözlerinin ardında Simitis'in yeni Avrupa Birliği ve Türkiye stratejisi yatıyordu.

Diplomasi Tarihine Geçen Skandal

Nitekim çok geçmeden, Pangalos gerçek duygularını bütün çıplaklığıyla ortaya koyuverdi. 1997 yılının başlarıydı. ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarıyla New York'ta görüşüyordu. Albright Türkiye'yle diyaloğu başlatması için Pangalos'a öyle baskı yaptı ki, sonunda Pangalos yine Pangalos'luğunu gösterdi "Ben hırsızlarla, katillerle ve ırz düşmanlarıyla görüşmem," deyiverdi.

Türkiye, Pangalos'un sözlerinin bir akıl hastasının ruh halini yansıttığını söylüyor, Yunan halkının böyle bir yöneticiye layık olmadığını vurguluyordu. O görüşmeden çıkarken Pangalos'un söylediklerini duyunca Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke şaşkına döndü. Pangalos Hoolbrooke'e ne mi dedi?

"Bay Holbrooke söyler misiniz?" diye girdi söze ve "Madeleine en son ne zaman bir erkekle yattı?" dedi.

Holbrooke kulaklarına inanamadı. Tabii olay Yunan basınına sızmakta gecikmedi ve olay günlerce tartışıldı. Pangalos'un "Mahalle kabadayısı" üslubu Yunan siyaset ve basın dünyasında birçok kişiyi rahatsız etti. Bunların başında da "Batılı entelektüel" imajıyla giderek puan toplayan Başbakan Kostas Simitis vardı. Pangalos, Simitis'in yaratmaya çalıştığı "Avrupalı Yunanistan" imajına zarar veriyordu ama hem Pasok içindeki hem de Yunan kamuoyundaki Türkiye karşıtı duyguları tatmin ettiği için, Simitis'in işine yaramıyor da değildi. En azından Pasok'tan oy kaymasını önlüyordu. Bu nedenle Simitis, Pangalos'a uzunca bir süre dokunmamayı tercih etti. Ama Türklere "Hırsızlar, ırz düşmanları, katiller," diye saldırdığı andan itibaren, Pangalos için saat geriye doğru çalışmaya da başlamıştı çünkü hırsı aklını çoktan aşan Yunan Dışişleri Bakanı, sivri dili yüzünden her an Avrupa ya da Amerika'yla bir kriz yaratıyor, Simitis'in silmek için uğraştığı "hırçın" Yunanistan imajını canlandırmaya başlıyordu. Bu yüzden, Öcalan fiyaskosu, Pangalos'tan iyice yorulan Simitis'in işine yaradı.

Öcalan, Nairobi'deki Yunan Büyükelçiliği'nden çıktıktan sonra yakalanıp Türkiye'ye götürülünce, Simitis, hemen Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos'un istifasını isteyip tanrılara kurban etti. Neden mi? Çünkü Simitis, hükümetin düşmesini önlemek için bazı bakanları feda etmek zorundaydı. Zaten, giderek daha fazla ayak bağı olmaya başlayan Pangalos'tan da bıkmıştı. İçişleri ve Kamu Düzeni Bakanlarıyla birlikte onu da "tanrılara kurban etmekten" çekinmedi.

Günahları ise ne bir teröristi Yunan Büyükelçiliği'nde gizleyip diplomatik kuralları çiğnemekti ne de ülkeyi uluslararası alanda rezil etmekti. Tek günahları vardı. O da Öcalan'ı Türklere kaptırmaktı.

Gerçi Simitis, bir yıl sonra kurduğu kabinede Pangalos'a Turizm Bakanlığını verdi ama bu attan inip eşeğe binmek demekti. Bu nedenle de Pangalos, Simitis'i hiç affetmedi. Pangalos'a koltuğunu kaybettiren Öcalan fiyaskosu sırasında kendisini sırtından bıçakladığını düşündüğü biri daha vardı. Kim miydi?

"Yorgos Papandreu."

Papandreu o sırada Dışişleri Bakan Yardımcısı'ydı ama kaçırma operasyonundan ancak Öcalan yakalanınca haberi oldu. O sırada Viyana'da olan Papandreu hemen Simitis'i arayıp "sorumluların istifa etmesini istediğini" duyunca Pangalos sırtından bıçaklandığını düşündü ve Papandreu'yu da uzun süre affetmedi. Sonra köprülerin altından çok sular aktı. Papandreu 2010'da sandıktan zaferle çıkınca Pangalos'u başbakan yardımcısı yaptı. İşte siyaset böyle bir şey!

Atina, 1995-2005

SPİLYOS SPİLYOTOPULOS

Koltuk Kaybettiren Röportaj

25 Haziran 2004. Saat 22.00. İstanbul'daki NATO zirvesine 24 saat kala. O akşam Yunanlıların Pentagon dedikleri Yunan Savunma Bakanlığı'ndan ayrıldığım zaman son derece keyifliyim. Kostas Simitis'in sekiz yıllık iktidarı bitmiş, sandıktan zaferle çıkan sağın güçlü lideri Kostas Karamanlis başbakanlık koltuğuna oturmuştu.

Karamanlis'in Savunma Bakanı Spilyos Spilyotopulos ilk kez konuşuyordu. Hem de Yunan savunmasının kalbinde. Bir saat boyunca son derece açık ve sıcak bir konuşma yapmıştık. Röportaj birçok açıdan bir ilkti. Spilyotopulos, Konstantin Karamanlis gibi bir devlet adamının yaverliğini yapmış bir hava kuvvetleri subayı.

Ege üstünde binlerce saat uçmuş bir savaş pilotu! Bizi savaşın eşiğine kadar getiren sorunları son derece iyi bildiği belliydi.

Karasuları. Kıta sahanlığı. Ege'de deniz sınırları. Ve özellikle de hava sahası sorunu.

Çiçeği burnundaki Yunan Savunma Bakanı öylesine samimi ve öylesine açıktı ki bir saat boyunca, ilk kez Ege'de uzlaşma formülünün ipuçlarını veriyordu. Ama her yerde olduğu gibi Yunanistan'da da açık sırlar vardır. Yunan gazeteleri hep "Türk uçakları hava sahamızı ihlal etti. Savaş uçaklarımız hemen havalandı. Dog-fight yaşandı. Uçaklarımız kahramanca Türk uçaklarını kovaladı," diye yazarlar. Ama özel sohbetlerde "Hangi hava sahası?" diye sorarsınız. "10 mil!" derler. "Ama kimse tanımıyor ki, ne Türkiye ne ABD ve NATO," derseniz de, "10 mil hava sahası, Ege'de karasuları pazarlığında elimizdeki bir koz. Eğer Türkiye karasuları ve kıta sahanlığı sorunlarında uzlaşmayı kabul ederse, biz de 10 milden vazgeçebiliriz," diye yanıtlarlar.

Kuşkusuz resmi açıklamalarda kimse "Pazarlık ediyoruz," demez. Ta ki bilinen sırrı Spilyotopulos bana söyleyinceye kadar!

Aslında, Spilyotopulos herkesin bildiği sırrı bana bütün samimiyetiyle söylemekten başka bir şey yapmadı. Sadece kopacak

kıyameti kestiremedi galiba. Bakan, tüm söyleşimiz boyunca, öylesine fobilerden uzaktı ki. Önce odasına girer girmez çok hoş bir jest yaptı. "Ne içersiniz?" diye sordu. Ben "Portakal suyu lütfen," deyince "Burada Türk kahvesi de var," dedi. "Eğer Türk kahvesiyse içerim," dedim. Güldük.

Ardından ikinci jesti geldi. Daha önce danışmanı benden yazılı sorular istemişti. Ben de görüşme sırasında nasılsa istediğimi sorarım diye bazı sorular vermiştim. Randevuya gitmeden bir saat önce gönderdiğim sorulara yazılı cevapları faksladılar ama yanıtlardaki üslup öyle sertti ki, "Bilmediğim bir kriz mi patladı," diye düşündüm.

Bakanla görüşmeye başlar başlamaz "Sayın Bakan yazılı yanıtlara çok şaşırdım," deyince "Onları bir kenara bırakın. Kullanmayın. Yeni bir dönem açtık," diye karşılık verdi. Bütün röportaj boyunca son derece açıktı. Böylece ben de yazılı yanıtlardan tek kelime bile kullanmadım. Ertesi gün benden röportajın Türkçe deşifresini de istediler. Ben de soru ve yanıt olarak öğleden sonra 3 gibi gönderdim. Bakanlıktan ses yok. Ertesi sabah, yani 26 Haziran'da röportaj Hürriyet'te manşetten çıktı. Yine ses yok.

27 Haziran Pazar sabahı. Gazetelere baktım. Gazetelerde Avrupa futbol şampiyonasındaki Yunan mucizesi! Spilyotopulos yok. Sadece Etnos'ta küçük bir haber. Bakanlıktaki yetkililer, "Böyle bir şey söylemedi," diyorlar, benzeri bir haber.

Saat 12.00. Yunan heyetinin özel uçağıyla İstanbul'a hareket ettik.

Bir Yunanlı meslektaşım yanıma geldi. "Kutluyorum seni," dedi.

Bir meslektaş daha yanaştı. "Kutluyorum. Çok güzel röportaj."

Akşam saatleri. NATO zirvesine katılan gazeteciler için verilen kokteylde, yine bir Yunanlı meslektaşım yaklaştı:

"Yalanlayacaklar galiba. Tam ne dedi?"

Anlattım:

"Mülakatın bütününü okuyun, sadece '6 ya da 9'a dönebiliriz,' sözlerine takılmamak lazım. Pazarlıkta uzlaşmanın ipuçlarını veriyor."

Saat 22.00. Resepsiyondan çıktım. Telefonum çaldı. Arayan Hürriyet gece nöbetçisi:

"Yunan Savunma Bakanlığı açıklama yaptı. Bakanın 6 mille ilgili sözlerinin hayal mahsulü olduğunu iddia ediyorlar. 'Yalanlamaya bile değer görmüyoruz,' diyorlar."

Ağır bir suçlama! Beynimden vurulmuşa döndüm. Hemen Ertuğrul Özkök'ü aradım. Röportajın İngilizce metnini internet si-

Odasına girer girmez çok hoş bir jest yapıp "Burada Türk kahvesi de var," dedi. Söyleyen Yunan Savunma Bakanı'ydı. Ben "Eğer Türk kahvesiyse içerim," deyince güldük. Fobilerden öylesine uzaktı ki! *Atina, 25 Haziran 2004*

temizde yayımlamaya karar verdik. Karar verdik ama röportajın kasedi Atina'da. Yardımcım Lenakis hemen büroya gitti. Çekmecemdeki kaseti buldu ve uzun gece başladı. O saatten sonra telefon başında, Atina'daki büromun çekmecesinde bulunan teybin İngilizce deşifresiyle uğraştım.

Sadece ben mi? Bütün Yunanlı meslektaşlarım için de. Ne NATO zirvesi ne Irak ne Afganistan ne Bush, varsa yoksa "Spilyotopulos 6 mil dedi mi demedi mi?"

Saatlerce uğraşarak röportajı kelime kelime çözdük. Ve sabaha karşı 02.30'da Hürriyet'in internet sitesine tam metin olarak koyduk. Yetmedi. Bakanın kasetteki sesini de internet sitesine yükledik. Söyledikleri çok net anlaşılıyordu:

"We can go to 9, to 6. We can do many many things. I believe in the future. Every thing will be settled down in a very peaceful way. ("6'ya, 9'a dönebiliriz. Birçok şey yapabiliriz. Geleceğe inanıyorum. Her şey barışçı yoldan çözülecek.")

Pazarlığa açık, akılcı, uzlaşmaya yatkın ve cesur bir açıklamaydı. Ege'de belki de geçmişte Türk savaş uçaklarıyla it dalaşına girmiş, sorunun çözüm formülünü bilen, barış isteyen bir siyasetçinin cesur açıklamasıydı. Ya sonra ne oldu? Böylesine cesur bir açıklama yapan Spilyotopulos neden vazgeçti? Ne yazık ki bu olay Yunanistan'da tabuları yıkmanın ne kadar zor olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi. Karamanlis baskılara dayanamadı ve cesur bakanını bir süre sonra tanrılara kurban etti. Spilyotopulos koltuğunu kaybetti. Ege'de her an bir savaşa yol açabilecek olan 10 mil sorunu da rafa kaldırıldı. Spilyos Spilyotopulos'un o gün açıkladığı barış formülü hâlâ geçerliliğini koruyor. Yeter ki raftan indirilip savaş çığlıklarına kulak asmadan uygulanabilsin. İşte cesur bir bakana koltuğunu kaybettiren röportaj:

4 Yıldır Yakınlaşma Dönemi Yaşıyoruz

Ege'de gerginlikler geride mi kalıyor?

Evet, gerginlik dönemini geride bıraktık. Yeni bir dönem açtık. Her şey değişti. Başbakanlarımız, yeni bir politika başlattılar. Yakınlaşmak hem iki ülke hem bölge için önemli. Gelecekte karşılaşacağımız her türlü sorunu da çözmeye hazırız. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecini de destekliyoruz. Böylece ilişkilerimizin daha da gelişeceğine inanıyoruz. Karşı karşıya olduğumuz ortak tehditler var. Aramızda sorunlar varsa da bunları masaya oturup diyalogla çözeriz. Ege'de gerginliğe artık hiçbir neden yok.

"Yeni bir döneme girdik," diyorsunuz. Hükümet olarak savunma alanındaki hedefiniz ne?

Evet. Yeni bir döneme girdik. Karşılıklı olarak savunma harcamalarımızda büyük indirimlere gitmeye karar verdik. Bu halklarımız için hayatidir. Halklarımızın sosyal alanda birçok ihtiyacı var. Bence bunları karşılamak, silah almaktan daha önemli. Tabii ki bölgede güvenlik sorunları da var. Belirli bir askeri gücü korumak zorundayız. Yeni koşullara göre ordumuzda reorganizasyon başlattık. Hareket kabiliyeti daha yüksek, NATO ve AB'nin barışı koruma operasyonlarına destek verecek bir yapıya dönüştürüyoruz. Silah alımlarına da farklı yaklaşıyoruz. Önceliğimiz bölgede istikrar ve barış rolü oynamak. Başbakanlarımız yeni bir dönemi başlatmaya karar verdiler... Halklarımızı daha iyi koruyabilmek için güçlerimizi birleştirmeliyiz. Türk Savunma Bakanıyla da tehditlere karşı güçlerimizi birleştirmeye karar verdik.

Nedir karşı karşıya olduğumuz tehditler?

En büyük tehdit uluslararası terörizm. NATO ve AB'de dayanışma içindeyiz. Türkiye'nin Olimpiyatlarda verdiği desteğe teşekkür ediyoruz. Ayrıca, silah kaçakçılığı yasadışı göç gibi asimetrik tehditlerle de uğraşıyoruz. NATO zirvesinde de ittifakın yeni rolünü, bölge açısından tehdit oluşturan ciddi sorunları tartışacağız. Tabii ki terörizme karşı mücadele, Kafkaslar'dan Ortadoğu'ya bölgedeki güvenlik ve istikrarın sağlanması bunların başında geliyor. Bunun için Türk-Yunan yakınlaşması çok önemli.

Yani NATO'nun yeni hedefleri açısından Ege'de barış şart diyorsunuz.

Evet, çünkü NATO'nun Güneydoğu kanadında güvenlik ve istikrarın kurulmasında temel rol oynayabiliriz. Irak, Ortadoğu, Afganistan sorunu var. Eğer birlikte hareret edersek bölgede barış ve istikrarı koruyabiliriz. Türk-Yunan barışını mutlaka sağlamalıyız.

Peki sorunları çözüp barış ve istikrarı kurmak için önemli mesafe aldık mı?

Hedefimiz bu; iki hükümet de siyasi irade ortaya koydu. Sorunlarımız var ama biz bunları çözmeye hazırız.

Savaş çıkmasından hâlâ korkuyor musunuz?

Savaş mı? Türkiye ile Yunanistan arasında mı? (Gülerek.) Hayır. Hiçbir zaman. Hiçbir zaman.

Artık Yunanlıların savaş korkusunu atmaya başladıklarını hissediyorum.

Evet. Geçmişte de halklar arasında sorun olmadı. Sizin siyasilerinizin ve askerlerinizin izlediği politikalar etken oldu Çok iyi bir atmosfer yarattık. Biz siyasiler olarak bu atmosferi daha da geliştirmeliyiz. Eğer Ege'yi bizi ayıran değil birleştiren bir deniz yaparsak bu başarı olacaktır. Tabii ki sorunlar var. En iyi ailelerin içinde bile sorunlar var. Komşuların bazı sorunları olması gayet normal. Ama sorunları barışçı yollardan çözmeye hazırız. Ege'de gerginliğe gerek yok.

Geçmişteki sorunları aşalım mı diyorsunuz?

Bakın geçmiş geçmişte kaldı. Ayrıca geçmişte barış içinde yaşayabileceğimizi kanıtladık. Geçmişte savaştıkları halde, barış ve işbirliği yapılabileceğini gösteren en güzel örnek Fransa ve

Eski bir savaş uçağı pilotuydu. Kafasındaki akılcı, uzlaşmaya yatkın ve cesur formülü açıkladı bana. Ama arkasında duramadı. Bu yüzden koltuğunu da kaybetti. *Atina, 25 Haziran 2004*

Almanya'dır. Biz de uluslararası anlaşmalarla ve ikili anlaşmalarla sorunlarımızı çözebiliriz. Kıta sahanlığı sorunumuz var. Gelin Uluslararası Lahey Adalet Divanı'na gidelim.

Ege sorunları için iki yıldır kapalı kapılar ardında bazı görüşmeler yapılıyor. İçerde ne konuştuklarını çok gizli tutuyorlar. Bu görüşmeler sonunda Lahey'e gidilebilecek mi?

Hedefimiz bu. Belki iki tarafı da yüzde yüz tatmin eden sonuç çıkmayabilir ama kıta sahanlığını artık çözmeliyiz.

Türkiye kıta sahanlığının karasularına, hava sahasına bağlı olduğunu söylüyor. Lahey'e paket çözüm için gidelim diyor. Siz paket çözüme hazır mısınız?

Paket çözüm ancak sorunların uluslararası hukuka göre çözülmesiyle olabilir. Eğer uluslararası hukuka göre de görüş ayrılıkla-

rımız varsa, ya ikili görüşmelerle ya da Lahey'de çözebiliriz. Ama siyasi diyalogla uluslararası hukuku değiştiremeyiz. Uluslararası hukuk her ülke için ve özellikle de küçük ülkeler için bir güvencedir. Çünkü ABD, Almanya, Fransa hatta Çin için belki o kadar değil ama bizim için bir güvenlik faktörü.

Görüşmelerin Ege'de sınırları belirleyecek haritalar üzerinde yapıldığını duyuyoruz. Yani bazı yerde karasuları 3, bazı yerde 6, bazı yerde biraz daha geniş mi olacak?

Bazı prensipler ve temel bilgilere dayanmamız gerekiyor. 200 senedir Ege için birçok harita var. İngiliz, Türk, Yunan haritaları. Eğer siyasi irade ve iyi niyet olursa, görüş ayrılıklarıyla ilgili sorunları çözebiliriz. Uluslararası hukuku daha geniş ya da daha dar olarak farklı farklı yorumlayabilirsiniz. Eğer Ege'deki sınırları konuşursak, 12 Adalar bölgesinde bir sınır çizilmiş durumda. İtalyanlarla Türkiye arasında varılmış bir anlaşma var. Biz İtalyanlardan bunu aldık. 12 Adalar'dan kuzeye doğru aramızda bir anlaşma yok ama Lozan'da 3 milden söz ediyor. Bu güvenli bir başlangıç noktası. Bütün uluslararası anlaşmalara bakabiliriz. Lozan ve Paris anlaşmaları İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan barış anlaşmalarıdır. Kimse savaş sonrasındaki bir anlaşmanın değiştirilmesini istemez. Sınırları görüşürken başlangıç noktası var. Ama şu anda özellikle elektronik harita olduğu için sınırlar sorunu öne çıkmıyor. Çünkü orada başka türlü çözülüyor. Amerikalılar sınırlardan söz etmek istemiyor. Bana göre sınırlar yok. Gidip tatbikat yaparız. Zaten siz de NATO üyesisiniz. "NATO çerçevesinde sorun yok," diyorlar ama ulusal düzeyde konuştuğumuz zaman sınırlarımız, karasularımız vardır. Bunları uluslararası prensiplere göre konuşabiliriz.

Ama Türkiye karasularını 12 mile genişletme hakkını tanıyan deniz hukuku sözleşmesini Ege özel bir deniz olduğu için imzalamadı.

Evet, biliyoruz. Ama artık kimse bunun üzerinde durmuyor çünkü çözmemiz gereken birçok sorun var.

Ya hava sahası sorunu?

Genellikle karasuları 6 milse hava sahası da 6 mildir deniyor. Ama 1931'de Yunan hava sahası 10 mile çıkartıldı. Teknik nedenlerle düşman uçaklarına karşı 4 millik hazırlık imkânımız olsun diye genişletilmiş. Bu ulusal bir yasa. 9'a, 6'ya dönebiliriz. Birçok şey yapabiliriz. İlişkilerimiz bu yönde sürdürürsek bütün sorunları

barışçı yoldan çözebileceğimize inanıyorum. Geçmişte "Karasularını 12 mile çıkartırsan bu 'casus belli'dir (savaş nedeni)," demek yanlış oldu. Artık kimse bundan söz etmiyor. Bu nedenle geleceğe umutla bakıyorum. Çünkü bir sayfayı çevirdik. Bir zaman gelecek ki bütün sorunlarımızı görüşerek çözebileceğiz. Tabii eğer kalırsa.

12 mil karasuları casus belli, 10 mil hava sahası gibi sorunların kendiliğinden çözüleceğine mi inanıyorsunuz?

Zamanı geldiğinde, her şey olgunlaştığında sorunları barışçı yöntemlerle çözeceğimize inanıyorum. Tabii herkesin egemenlik hakları var. Uluslararası anlaşmalara da saygı göstermeliyiz. Artık 2004 yılındayız. Kuvvet kullanmaya gerek yok. Başbakan Erdoğan'ın Yunanistan'a bu casus belli'dir diyeceğini zannetmiyorum, yeni bir döneme girdik.

Türkiye'yle tam üyelik müzakerelerinin başlayıp başlamayacağına karar verilecek olan Aralık'taki AB zirvesinden önce Lahey'e gitmek şart mı?

Zirveden sonraya da kalabilir.

Atina, 22 Haziran 2004

BİTMEYEN KAVGA

RAUF DENKTAŞ

Dünyaya Meydan Okuyan Adam

Kendisini Kıbrıs'a adamış bir dava adamı o. Küçücük bir adadan kocaman dünyaya meydan okumaktan korkmayan bir dava adamı. Ama aynı zamanda da bir baba! Hem de üç çocuğunu toprağa vermiş bir baba! Rauf Denktaş'la ilk tanışmamız 1980'lerin başına rastlar.

Daha sonra yıllar içinde kaç kez buluştuk Rauf Denktaş'la hatırlamıyorum. Onun direksiyonda olduğu Mercedes'le köy köy dolaştığımız günler oldu. Saatlerce Kıbrıs davasını da dinledim Denktaş'tan. Ama 2006 yılının Mart ayında Lefkoşa'daki buluşmamız çok farklıydı.

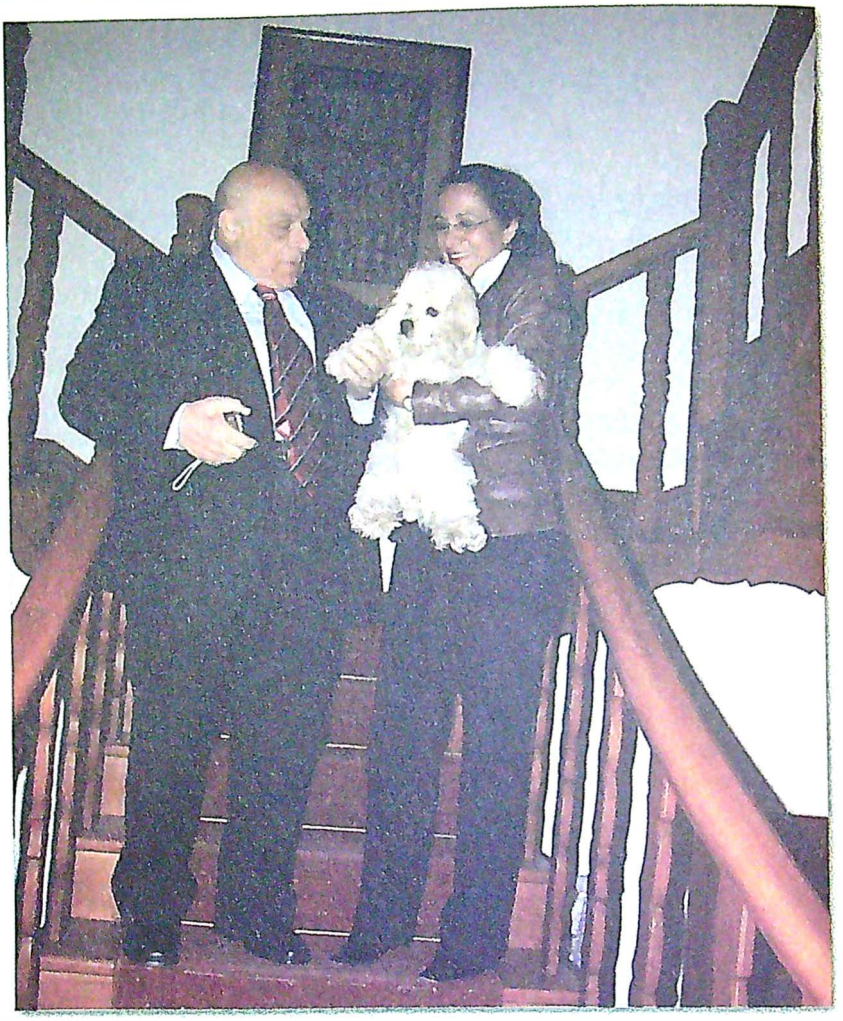
Rauf Denktaş hayatını verdiği davada suçlu koltuğuna oturtulmuştu. Annan Planı'na karşı çıkıyordu ve ister istemez cumhurbaşkanlığını bırakıyordu. Ben o günlerde Atina'da Hürriyet'in Atina temsilcisiydim ve Denktaş'ın hayatını yazmaya karar verdim. Rauf Denktaş'la neredeyse 30 yıldır birçok kez buluşmuştuk. Ama Kıbrıs davasından başka bir şey konuşmamıştık ki!

Kimdi Rauf Denktaş? Bütün dünyanın tanıdığı Denktaş'ı ne kadar tanıyorduk acaba? Kıbrıs davasının gölgesinde kalan Denktaş Bey'i tanımak için yola çıktım. Neler konuşmadık neler? Babasını, annesini anlattı bana! Çocukluğunu, hayallerini, aşklarını! İçinde kopan fırtınaları! Hüzünlerini ve acılarını!

İlk kez fırtınalı, duygusal ama çok zengin iç dünyasının kapısını araladı. Bir gün "En son ne zaman ağladınız?" diye sordum. Gözleri daldı "Raif'in ölümünde," dedi.

"Peki bazen yalnız kaldığınızda kimseye göstermeden ağladığınız olmaz mı?"

"Gözlerim dolmaya başladığı zaman hemen bir kitap alırım. Unutmaya çalışırım," diye anlattı. Dünyaya meydan okuyan adam duygularını paylaşmakta zorlanıyordu. "Ne olur bu gece bana duygularınızı anlatan bir şeyler yazar mısınız?" dedim. Ertesi sabah

Şirin köpeği Boncuk, yaramaz papağanı Cafer ve sevimli muhabbet kuşu Cici onun en yakın dostları oldu hep... Onu hiç yalnız bırakmadılar. *Lefkoşa, Mart 2006*

buluştuğumuzda odaya girer girmez bir sayfalık bir yazı uzattı. Okumaya başladım... Kâğıdın üstünde hâlâ gözyaşlarının gölgesi vardı sanki. Okurken benim de gözlerim doldu. Onun duyguları benim de yüreğimi yaktı. Yaşadığı derin acıyı anlatıyordu Denktaş Bey:

"Bugün Serdar'ın çocuklarına sarılışına, onları sevip okşamasına, oğlu Rauf'un araba yarışına yakın ilgisine, onu yalnız bırakmamak için elinden geleni yapmasına baktığımda, kendi eksiklerimi görür gibi oluyorum. Çocuklarımla çocukluklarını yaşayamadım. Onlarla gereğinde gülüp oynayamadım. Serdar da herhalde, ço-

cukluğunda arayıp da bulamadığı yakın ilgiyi, sevgi gösterisini, okşayıp sevilmeyi kendi çocuklarından esirgememek duygusuyla hareket ediyor.

Ender'in küçük oğlu Raif'e karşı gösterdiği sevginin de altında herhalde bu yatıyor. Ben de, bensiz büyüyen çocuklarımın çocukluk hatıralarını anımsayamadığım için garip bir özlem içindeyim.

Ölen 3 çocuğumuzun matemini de yeterince tutamadım.

Münir'i 7 yaşında bademcik ameliyatında kaybettiğimde Ankara'daydım. İngilizin Rumları memnun etmek için TMT'cidir diye tutukladığı 30-40 kişinin serbest bırakılmalarını sağlamak için Türkiye'deydim. Ölüm haberini İstanbul'da havalimanında Kıbrıs'tan gelenlerden öğrendim. Cenaze merasiminde de bulunamadım.

Eşimle 9 yaşındaki oğlum Raif'i İstanbul'a davet ettim ve birlikte İzmir'e ablamlara gittik. Yolda Raif bana "Münir nerede?" diye sordu. Kısa bir tereddütten sonra kendisine gerçeği söyledim ve Raif'in bir çiçek gibi içine kapandığını gördüm. Bir daha bu konuyu açmadı. Münir'i benden izinsiz niye ameliyata yatırdıklarını hiç konuşmadık. Yıllar sonra, Raif trafik kazasında ölmeden birkaç ay önce bana geldi. "Baba, Münir'le dedemin mezarlarının etrafını demir parmaklıklarla çevirttim. Güzel oldu," dedi. Münir'i rüyasında görmüş ve içinden gelmiş. Ağlamak istedim ancak ağlayamadım. Raif'e sarılıp öpmek istedim, bunu da yapamadım. Duygularımı dışa belli etmemek bende, içinde bulunduğumuz durum nedeniyle olacak, bir karakter haline gelmişti. Kıbrıs meselesi ve bu mesele nedeniyle omuzlamak zorunda kaldığım sorumluluklar mı buna mani oldu, yoksa doğuştan mı bu böyleydi, pek bilemiyorum."

O gün, Denktaş'ın Cumhurbaşkanlığı Sarayı'ndaki odasının duvarında Jorge Luis Borges'nin çerçevelenmiş ünlü şiirini gördüm.

Belki ki Denktaş da benim gibi bu şiiri çok seviyordu.

Okumaya başladı:

"Eğer hayatımı yeniden yaşayabilseydim
Daha fazla yanlışlar yapmaya çalışırdım.
Mükemmel olmaya çalışmazdım. Daha çok dinlenirdim.
Daha dolu dolu yaşardım.
Daha neşeli olurdum..."

Sonra bir an durup "Tekrar yaşasam, bunların hangilerini yapmazdım, o başka mesele," diye içini çekip kendi kendine konuşur gibi devam etti:

"Aynı şartlar olsaydı başka bir şey yapamazdım ki. Ama şartlar farklı olsaydı çok daha rahat olurdum. Şartlar öyleydi ki her günü ciddiye almak mecburiyetindeydik. Çünkü hayat memat meselesiydi. Hürriyetimiz bahis konusuydu. Türk adası addettiğimiz Kıbrıs'ın Türkiye'ye dönük bir Yunan üssü olması bahis konusuydu. Bu yüzden o şartlar altında başka bir şey yapamazdık."

Sonra şiiri okumaya devam etti:

"Yeniden yaşasaydım. İlkbahardan sonbahara kadar çıplak ayaklarla dolaşırdım." Sonra yeniden durdu. "Şartlar müsaade etseydi ben hep bunları yapmak isterdim," diye güldü...

Okumaya devam etti: "Daha fazla güneşin doğuşunu izlerdim. Ama 85 yaşındayım. Biliyorum ki ölüyorum."

Ve yine çocuksu muzip haliyle güldü: **"80 yaşındayım ama henüz ölmüyorum."**

Takıldım: "Aydın Hanım'la güneşin doğuşunu seyrettiniz mi?"

Büyük bir şaşkınlıkla baktı yüzüme. "Alay mı ediyorsun? Nerde o şans! Nasıl seyredelim, o çok geç kalkar. Sabah uykusuna bayılır," diye kahkahayı patlattı. Muzip Denktaş'ı yakalamışım, bırakır mıyım? Yine takıldım... "Aydın Hanım bana söyledi, tangoyu severmişsiniz," deyince "Tek bildiğim dans o da onun için," diye kahkaha attı.

"Gençliğimizde tango çalınca dans ederdik. Şimdi iki adım atınca hadi oturalım diyorum."

"Ya Aydın Hanım'la sevdiğiniz bir tango?" Ve bir anda eskilere döndü ve söylemeye başladı:

"Sevdim bir genç kadını.
Ansam onun adını.
Her şey beni ona bağlar. Kalbim durmadan ağlarrrr!..
Gitti o gelmeyecek. Gelse de görmeyecek."

"Aman efendim sesiniz çok güzel. Hâlâ Aydın Hanım'a tango söylüyor musunuz?" diye takılmayı sürdürünce gevrek bir kahkaha daha patlattı: **"Geçti zamanı. Geçti."**

Denktaş haklıydı. Gerçekten geçmişti zaman! Artık veda etmesine kısa bir süre kalmıştı. Hem de sadece cumhurbaşkanlığına değil, 47 yıldır omuzladığı liderliğe ve müzakereciliğe de veda ediyordu Rauf Denktaş... Dört gün boyunca günlerce, sabah 9'dan akşam 11'e kadar zaman tünelinde birlikte dolaştık. O anlatmaya başlayınca yıllar ve olaylar çılgın bir ırmak gibi akmaya başlar. Durdurmak isteseniz bile durduramazsınız. Önce

1950'lerde "Kıbrıs Türk'tür Türk kalacaktır," sloganlarıyla esmeye başlayan milliyetçilik rüzgârına kapılırsınız. Sonra 1960'larda Türk jetlerinin ses duvarını delerek Kıbrıs üstünde uçtukları geceyi yaşarsınız...

Ardından 1974'te Türk paraşütçülerin Kıbrıs semalarından yağmur gibi akmaya başladıkları sabah! Ve Rauf Denktaş'la yıllar akıp gider. Dört gün boyunca yine öyle oldu. Denktaş konuşurken saatler, günler, aylar ve yıllar su gibi akıp geçti. Deli deli akıp, önüne ne çıkarsa sürükleyen, barajları bile yıkan çılgın nehir gibiydi o. Anlattıkça coştu. Coştukça anlattı... Bazen kahkahalarla güldük, bazen birlikte hüzünlendik. Zaman tünelinde gezerken bazen Aydın Hanım'a duyduğu aşkı yeniden yaşadı sanki. Bazen de keyifli anlarında, Aydın Hanım için söylediği, "Papatya gibisin beyaz ve ince. Eziliyor ruhum, seni görünce," diye şarkı söylemeye başladı ve sanki yıllar ve yıllar öncesine döndü.

Bir ara da "Öyle sarhoş olsam ki, bir an seni unutsam," diye şarkı söylemeye başladı. Sonra Aydın Hanım'a kızdı köpürdü... Neden mi?

Bir kez Aydın Hanım "Söyle bakayım, kim bu sarhoş olup unutmak istediğin," deyivermiş. "Birdenbire şoke oldum tabii. Yahu Makarios dedim. Makarios. Kim olacak dedim."

Sonra da her zamanki gibi kahkahayı patlattı. "Aydın Hanım galiba biraz kıskanç," diye takılınca Denktaş "Biraz mı?" diyerek dertli dertli iç çekti: **"100 yaşıma da gelsem seni kıskanırım diyor ben ne yapayım."**

Denktaş Bey'e, Aydın Hanım'ı ilk gördüğü anı da sordum.

Gözleri uzaklara daldı, sanki 71 yıl öncesine dönüp anlatmaya başladı:

"Eczacı Münir Bey oğlan bekliyormuş. Adını da bulmuş: Aydın. Çocuk kız olunca Münir Bey 'Evim aydınlık oldu, adı yine de Aydın olsun' demiş... Ben 9 yaşındaydım. Aydın'ın anneannesi benim yengemdir. Doğduğu anda Aydın'ı kucağıma verdi. 'İşte senin nişanlın,' dedi. Aydın, bebek yarışmasında derece alacak kadar sağlıklı ve güzel bir kızdı. 14 yıl sonra ben 23 yaşındaydım. Aydın ise daha çocuk denecek yaştaydı. Hukuk okumaya gittiğim İngiltere'den artık dönüyordum. 1947 yılının Mart ayında Fuadiye vapuruyla İskenderiye'den Magosa Limanı'na geldim. Güvertedeyim. Yüreğim yerinden çıkacak gibi çarpıyor. Yengem İsmet Hanım ve diğer yengelerim orada. Gözlerim Sacide yengemin küçük

kızını arıyor. Yok... 'Aydın nerede?' diye soruyorum. 'Okulu vardı gelemedi,' diyorlar. Çok üzülüyorum.

Akşam bütün aile bir araya geliyor. Sarı saçlı, mavi gözlü kız bana uzaktan bakıp gülümsüyor. O gece '18 yaşına gelmeden evlenmeyiz' diye söz verip nişanlanmıştık.

Bugün geriye baktığımda eşime büyük haksızlık ettiğimi teslim ediyorum. Bir kız 18-20 yaşında bile evliliğin ağır sorumluluğunu paylaşacak olgunluğa erişmiş değildir. Ancak o günlerde bunları düşünecek durumda değildim. Bugün evliğimizin 50. yılındayız. 6 çocuğumuz oldu. Sevinçlerini paylaştık. Üçünü Allah aldı. Acılarını kalbimize gömdük. Birbirimizi daha da perişan etmemek için gözyaşlarımızı içimize akıtmasını öğrendik. Tesellimizi torunlarımızda bulmaya çalışıyoruz."

Kitap çalışmam sırasında Aydın Hanım'la da buluşup saatlerce konuştuk. Dolapların yüklüklerinde unutulmuş kutular dolusu fotoğrafı indirip kitapta kullanacağım fotoğrafları birlikte seçtik.

Yaşadığı bazı olayları ağlaya ağlaya anlattı bana Aydın Hanım. Denktaş'ı anlamak için Aydın Hanım'ı da tanımak gerek...

Aydın Denktaş'la Lefkoşa'ya gitmeden önce İstanbul'da Polat Renaissance Oteli'nde buluşup altı saat konuştuk. Hep çok güzel olduğunu duymuştum. Gerçekten de, 71 yaşında olmasına rağmen hâlâ güzel. Masmavi pırıl pırıl gözler ve beyaz bir ten. Daha da önemlisi, son derece sıcak, içten ve alçakgönüllü... Geçirdiği ağır hastalıklara ve 28 ameliyata rağmen hâlâ canlı ve hoşsohbet. 6 saat nasıl geçti anlayamadık. Ama Aydın Hanım çok da dertliydi. Günde 14 saat sürekli okuyup yazan ve Kıbrıs davasıyla yatıp kalkan bir adamın karısı olmak kolay mıydı? Aydın Hanım, bunaldığı zaman kaçıp İstanbul'a geliyordu. Biraz nefes alınca yeniden Lefkoşa'ya dönüyordu. "Protokolü sevmiyorum. Hiç sevmedim," diyordu. Aydın Hanım'ın ne cumhurbaşkanlığı vardı gözünde, ne de Kıbrıslı Türklerin 'Saray' dediği, İngiltere'nin idaresindeyken İngiliz komiserinin yaşadığı, Lefkoşa'nın göbeğindeki iki katlı villa. O hâlâ 16 yaşında âşık olup evlendiği genç avukatı geri istiyordu sanki...

Yıl 1968.

Rauf Denktaş, Ankara'da 4.5 yıl adeta bir sürgün hayatı yaşadıktan sonra gizlice Kıbrıs'a çıkıyor ama Rumlar yakalıyorlar. Ya Ankara'da kalan karısı ve çocukları? Aydın Hanım'la o günleri birlikte yaşıyoruz: **"Bana 'Sen benim ikinci karımsın, birinci karım**

cemaatimdir. Onların yanına gideceğim. Sana çocukları emanet ediyorum,' dedi ve gitti.

O zaman Başbakan Süleyman Demirel'di. Demirel'e gittim. 'Niye benden habersiz gönderdiniz,' dedim. Demirel bana, 'Bizden habersiz gitmemeliydi,' dediği an bayılmamak için zor tuttum kendimi. Ben de inanıyordum ki hakikaten hükümet gönderdi. Halbuki gizli yoldan gitmiş. Bana da mektuplar yazıp bırakmış. Vedat Çelik Bey, bana üç günde bir mektup getiriyordu. Demirel'in yanından çıktım, İnönü'ye gittim. Allah rahmet eylesin. O da bana 'Neden bizden habersiz gitti?' dedi. 'Bilmiyorum efendim. Ben İstanbul'a gitti zannediyordum,' dedim. Nereye gideceğimi şaşırdım. Ne yapacağımı bilmiyordum. Çocuklar küçük. Yalnız rahmetli oğlum 13-14 yaşında. O da babasıyla gitmek istediği için zaten çok üzüntülü. Eve nasıl haber vereceğim. Nasıl söyleyeceğim. Velhasıl İnönü bana dedi ki 'Hiç merak etme, ona hiçbir şey yapamazlar. Biz onu kurtaracağız. Senin bir gün elin öpülecek. Sen kuvvetli ol, sabret. İsyan etme,' dedi. Nur içinde yatsın, hiç unutmam. Tabii oradan büyük bir moral aldım. Gittim çocuklara dedim ki, 'Aman hiç üzülmeyin, ağlamayın'. Onlara söylüyorum ama ben ağlıyorum. Onlar da bana 'Neden ağlıyorsun,' diyorlar. 'Komşu öldü,' demiştim."

Rauf Bey'le Girne'deki terasının balkonunda oturup güneşi birlikte batırmayı hayal ediyordu Aydın Hanım. Belki de sadece "Sen de haklısın Aydın," demesini istiyordu. "Evlendikten kısa bir süre sonra kendisini tamamen Kıbrıs davasına verdiği zaman çok ağladım. Ben onu o zaman kaybettim." Aydın Denktaş bütün içtenliğiyle dünyasını açtı bana. Onun ağlayarak anlattıklarının ancak bir bölümünü yazabildim. Büyük bölümü ise hâlâ bende saklı. Konuşmaya başlar başlamaz ilk sözü "Ben her zaman yalnızım," oldu. Ayrılırken de yine yalnızlığından yakındı. Rauf Denktaş, İstanbul'daydı ama bir konferanstan diğerine koşuşturup duruyordu. Aydın Hanım ise iki tam gün otelde olmasına rağmen Denktaş Bey'i görememişti. Ama yine de aklı hep ondaydı:

"**Hakikaten çok yazık olur. Eğer Kıbrıs satılırsa bütün emekleri mahvolur.** Adamı perişan eder. Allah korusun, ölümüne sebep olur. Çünkü çok verdi kendini. Çok verdi. Yalnız kaldım. Çocuklarımı yalnız büyüttüm. Ben de destek oldum, hiçbir zaman köstek olmadım."

Aydın Hanım'la sayfaları geriye doğru çevirmeye devam ediyoruz:

Acılı yıllara doğru bir yolculuğa çıkıyoruz. Aydın Hanım anlattıkça ağlıyor. Ben ağlamamak için kendimi zor tutuyorum:

"Dilek üç yaşına kadar yaşadı. Spastik bir çocuktu. Altı aydan sonra belli oldu. Ben üç sene sokak yüzü görmedim. Benim kucağımdan başka bir yerde ne uyuyordu ne yemek yiyordu. Götürmedik yer bırakmadık. Beyrut'a gittik; velhasıl çok çekti evladım. Beyin ameliyatı olacak diye Londra'ya götürdük, yetiştiremediler. Sabahına öldü. Orada gömülüdür. Ben her sene gitmek isterim. Büyük bir mezarlık. 'Meleğim beni çağır, yanına geleyim,' derim. O kalabalığın içinde mezar çağırır beni. Hemen bulurum mezarı. Çocuklara belli etmemek için Dilek'i orada bırakmak mecburiyetinde kaldık. 12 Mayıs 1957'de öldü Dilek. 1958 Eylül'ünde de Münir'i bademcik ameliyatında kaybettik. Aynı senenin içinde düşünebilir misiniz? Ben yıkıldım. Raif'e söyleyemedik." Rauf, Münir'i ameliyat ettirdiğim zaman vazife için Ankara'daydı. Kendi de bademcik ameliyatı geçirdiği için çocuğu bademcik ameliyatı yaptırmaktan çok korkuyordu. Ne olur yapmayalım dedi. Ama çocuk o kadar bitkin hale gelmişti ki artık merdivenleri emekleyerek çıkıyordu. 7 yaşındaydı. Doktor Küçük, o zaman 'Ben mesuliyeti alıyorum üstüme, babası yokken gidelim yaptıralım. Beş dakikalık iş. Olur biter,' dedi. Ama ameliyat odasından çocuğun kanları çıktı. Damarını kesmiş doktor. Doktor Burhan Nalbantoğlu yakın dostuydu kocamın. Çok üzüldü; ama geri gelmez ki. Güvendik işte ne bilirsiniz. Rauf cenazeye bile gelemedi. İşte Kıbrıs vazifesi başlıyor orada. Evladının cenazesine gelemedi."

Sonra ikiz kızları Ender ve Değer'le buluştuk. Onlar da anlatırken gözyaşlarını tutamadılar. Kitap çalışmasını yaptığım iki yıl boyunca Kıbrıs davasının gölgesinde kalan Denktaş'ı aradım.

Bir keresinde cumhurbaşkanlığı seçimi öncesindeydi. O, siyah Mercedes'inin direksiyonuna geçmişti, ben de yanına oturmuştum. Birlikte köy köy dolaşmıştık. Denktaş'ı görenler hemen koşup geliyor, el sallıyor "Denktaş Bey hoş geldin," diye sesleniyorlardı.

Her gittiğimiz yerde ya bir köy kahvesine girip köylülerle sohbet ediyor ya da bir köy evinin 3-5 basamaklı merdivenlerinin üstüne çıkıp etrafına toplananlarla konuşuyordu. Denktaş onlar için sanki bir baba, çok yakın bir dosttu. Çok etkilenmiştim doğrusu.

Ya 20 yıl sonra? Cumhurbaşkanı forslu siyah Mercedes'iyle Lefkoşa'dan Girne'ye gittiğimizde? Denktaş'ı görüp el sallayanlar neredeydi? Otobüs duraklarında donuk gözlerle Denktaş'ın Mercedes'ine bakan gençlere ne olmuştu? Yolda sohbet ederken Denktaş "Çok şey değişti," diye içini çekti.

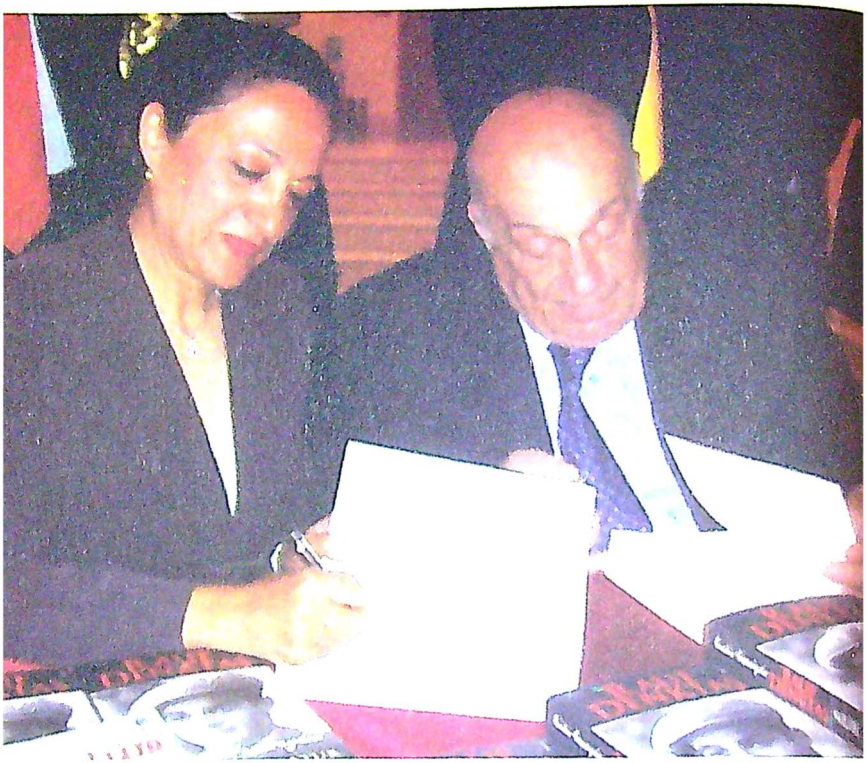
2006'da buluştuğumuz zaman kendisinin bile unuttuğu Denktaş'ı bulmak için yola çıktım. Amacım Kıbrıs davasını anlatmak değildi. Ama çalışmam ilerledikçe aslında Kıbrıs davasının Denktaş'ın hayatı olduğunu bir kez daha anladım. Bu yüzden ister istemez Kıbrıs sorununa girmek zorunda kaldım. Ama Kıbrıs'a çok farklı pencerelerden bakmaya çalıştım. Öncelikle resmi açıklamaların dışında kapalı kapılar ardında neler konuşulmuştu? Politikaların oluşturulmasında rol oynayan faktörler neydi? Bunları araştırdım.

❖❖❖

Rauf Bey, hayatı boyunca günlük tutan ender siyasetçilerden biridir. Hastalanıncaya kadar her gece masasının başına oturur ve o gün olup bitenleri kâğıda döker. Olaylarla ilgili yorumlarını ve duygularını yazardı. Denktaş'ın toplam 6550 sayfa olan 12 cilt halinde yayımladığı hatıralarını da okudum. O notların satır aralarında vatansever, Atatürkçü ve laik, aynı zamanda dindar, kadere inanan ama teslim olmayan, inançlı, inatçı, akılcı ama çok duygusal, çok zeki ve inanılmaz bir çalışma temposu olan, hayatı ciddiye aldığı kadar onunla alay edebilen bir Rauf Denktaş keşfettim. Kıbrıs'a farklı bir pencereden bakabilmek için Amerikan ve İngiliz devlet arşivlerinde de çalıştım.

Binlerce sayfa belge üzerinde saatler süren çalışmalar yaptım. Yüzlerce sayfa telefon görüşmesi, toplantı zaptı ve mesaj okudum. ABD'nin Kıbrıs sorununa, Türkiye'ye ve Rauf Denktaş'a nasıl baktığını anlamaya çalıştım. Şimdiye kadar bilinmeyen çok ilginç konuşmalara ve raporlara ulaştım. Kuşkusuz, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın gizli belgelerine de ulaşmaya çalıştım ama bu hiç de kolay olmadı. Çünkü Türkiye'de devlet arşivlerini açmak gibi bir gelenek yoktur. Ama yine de çalışmam sırasında bana özel arşivlerini açıp bazı belgeler veren değerli büyükelçiler oldu. Bu belgeleri ilk kez *Yeniden Yaşasaydım* adını verdiğim kitabımda yayımladım.

Çalışmam sırasında 40 yıl boyunca bir sis perdesi altında kalan Rumlara karşı direnişi yürüten efsane yeraltı örgütü Türk Mukavemet Teşkilatı'nın nasıl kurulduğunu da inceledim. Çekirdek

Denktaş'ın *Yeniden Yaşasaydım* adını verdiğim biyografisi yayımlanınca birlikte İstanbul Kitap Fuarı'nda kitap imzaladık... Fuara girerken alkışlarla karşılandı... İmza kuyruğu ise saatlerce sürdü. *Mayıs 2007*

kadro nasıl oluştu? Denktaş'ın TMT'deki rolü neydi? TMT'yle ilgili iddiaların da üzerine gittim. Aydınlatmaya çalıştım. Gerçekten o dönemde işlenen bazı cinayetlerde TMT'nin parmağı var mıydı? Denktaş Bey'le yıllar içinde uzun sohbetlerimiz sırasında yazılmamak kaydıyla anlattıkları oldu. O günkü koşullarda yazmam imkânsızdı. Ama artık tarihe ışık tutmak için yazılması gerektiğine inandım ve yazdım. Denktaş, kitapta yayımlanması için ilk kez hayatıyla ilgili şimdiye kadar gizli kalan çok önemli açıklamalar yaptı. Bunlara da kitapta yer verdim. Dünyada milyonlarca insanın yerini bile bilmediği küçücük bir adadan dünyaya adeta meydan okudu Denktaş!

Kavgadan hiç mi hiç kaçmadı. Ona, uzlaşmaz damgasını vurdular. "Denktaş oldukça Kıbrıs sorunu çözülmez," dediler. "Sorunu çözmek istemiyor, 70 milyonluk Türkiye'nin kaderini ipotek altına alıyor," diyerek ona çok kızdılar.

Sevsek de sevmesek de, kızsak da kızmasak da, Denktaş, 50 yıl boyunca, sadece Kıbrıs'a damgasını vurmadı. 75 milyon

Türk'ün kaderini çizen olaylar zincirinin de başrol oyuncusu oldu. Böyle bir siyasetçiyi yakından tanımanın önemli olduğuna inandım.

Böylesine fırtınalı bir hayatı tek bir kitaba sığdırmak çok zordu. Bu nedenle *Yeniden Yaşasaydım*'da Denktaş'ın çocukluğunu, gençliğini, aşklarını, evliliğini, hayatındaki büyük sevinçleri ve büyük acıları, davaya girişini, intiharı bile düşündüğü Ankara'daki sürgün yıllarını, Türk hükümetleriyle çatışmalarını, ölümle nasıl burun buruna geldiğini ve "Tek Adamlığa" yürüyüşünü anlattım.

Kitap çalışması sırasında birlikte dört gün geçirdik. Sonra birlikte kitap fuarında kitap imzaladık Almanya ve Avusturya'da birlikte söyleşiler yaptık. Kitaplar imzaladık. Bütün hayatını verdikten sonra yediği darbe onu çok kırmıştı ama yine de gururluydu. Birçok kez bana şöyle dediğini hatırlıyorum:

"21 yıllık bir cumhuriyet bırakıyorum. Cumhuriyeti yaşatacakların yanında olmak isterim. Eğer vazgeçerlerse de halkın yanında olmak isterim.

Atatürk ne demiş: Adalet ve hak istiyorsan, bağımsız olman lazım. Bağımsızlığı vermeye kalkanlara karşı savaşırım.

Anadolu'yu ayağa kaldırırım.

21 yaşındaki evladımızı korumalıyız."

Sanki 28 yaşında, Rumların Enosis sevdasına karşı bayrak açan heyecanlı, genç bir avukat gibiydi.

Kitap çalışmam sırasında, Rauf Denktaş'la Yılan Adası'nda askeri bölgenin içindeki iki katlı villasına gittik.

Rumların terk ettiği bir villaydı bu!

Salona girdik.

Son derece mütevazı döşenmişti.

Salonun köşesindeki yemek masasında kurulan "tek bir tabaklı" sofra dikkatimi çekti.

Evdeki yardımcısı her akşam olduğu gibi yine Denktaş Bey'in masasını kuruyordu. Denktaş önce bana evi gezdirmek istedi. Üst kata çıktık. Hayatının geçtiği çalışma odası! Duvarları kaplayan kocaman bir kitaplık. Denize kuşbakışı bakan bir çalışma masası. Ve masanın üstünde bir daktilo! Duvarda ise Denktaş'ın gençlik fotoğrafı asılı.

Sonra yatak odasına geçiyoruz. Sade bir oda ve sade bir yatak!

"Efendim bir başucu kitabınız var mı?" diye sordum. "Ben kitapları bir şey öğrenmek için okurum," diye söze başladı ve

Kavgadan hiç kaçmadı. Küçücük bir adadan dünyaya meydan okudu. İkinci beyin kanamasından önce ziyaretine gittiğim zaman ağır ağır olsa da konuşmak istedi. "Hâlâ korkuyorum," deyince "Neden?" diye sordum "Kıbrıs'ın Girit olmasından korkuyorum," dedi. *TSK Rehabilitasyon Merkezi, Ankara, 16 Ağustos 2011*

koltuğun gözündeki kitabı çıkartıp gösterdi: *Kapitalizmin Son Direnişi*. Yazarı Özer Ertuna. Devam ediyor: "Eskiden çok roman okurdum ama şimdi biyografi, otobiyografi ve tarihi kitaplar okuyorum."

Hayatını Kıbrıs'a adayan adamın başucunda iki kitap vardı: *Kuran* ve *Nutuk*.

O gün bana şöyle dedi Denktaş:

"*Nutuk*'u babam ölmezden kısa bir süre önce 17 yaşında okudum. Nutuk'un bir iki cildi de var bende. Sıkıldıkça oraya elimi atarım. Almak zorunda kaldığı kararları neden aldı? Onu görüyorsunuz. Aklında bir vizyon var. Ama tümünü açıklamıyor etrafına. Cumhuriyeti ilan edeceğini aklına çok evvelden koymuş. Okuduğunuzda şunu öğreniyorsunuz. Stratejist, bir hedefe varacaksa tümünü derhal açıklamaz. Nutuk'tan etkilendim. Bakmak ihtiyacını duyuyorum ve her defasında da yeni bir şey buluyorum. Gençlere de hep tavsiye ediyorum. Okuyun, okumuşsanız yine okuyun. *Nu-*

tık, Kuranı Kerim gibidir. Şimdi benzettim diye dinciler saldırmasın! Kuran'ı da her okuduğumda aklımda kalmamış olan bir yerini bulurum."

Ve 16 Ağustos 2011. Denktaş ikinci beyin kanaması geçirmeden dokuz gün önce!

TSK Rehabilitasyon Merkezi'nde yarım saat sohbet ettik. Uzun bir söyleşi yapmak için sözleştik. "Geleceğim," dedim, o da "Bekleyeceğim," diye cevap verdi.

❖❖❖

Çılgın bir nehir gibi akıp geçen 80 yıl. Büyük kavgalar, büyük sevinçler, büyük hüzünler ve büyük fırtınalarla geçen bir hayat! Duygularını davanın gölgesine gizleyen karizmatik bir lider! Hüzünlü bir baba! Küçücük bir adadan özgürlük için dünyaya meydan okuyan bir adam! İşte Rauf Denktaş buydu!

İstanbul, Mart 2004

YORGOS VASİLİU

Eskimo'ya Buzdolabı Satan İşadamı

10 Temmuz 1991, Lefkoşa. Akdeniz'in nemiyle karışan sıcağın yüzümü kavurduğunu hissettim. Ama Ledra Palas kapısından yürüyerek geçmekten başka çarem yoktu. Kontrol noktasındaki Rum polis önce pasaportuma sonra da yüzüne bakıp başını iki yana salladı: "Oxi." Beni sınır kapısına getiren rehberim Elenora polise Rumca bir şeyler söyledi. Ama Rum polis "Oxi." diyerek başını iki yana sallamaya devam etti. Elenora polisle biraz tartıştı ama sonunda polisi ikna edemeyeceğini anlayınca bana dönüp "Nur, Kuzey'e geçişine izin vermiyor. Cumhurbaşkanının sözcüsünü arayacağım," dedi. Ardında Vasiliu'nun sözcüsü Fantis'i arayıp bir süre konuştu. Telefonu kapattığı zaman canı iyice sıkılmıştı.

"Nur, özür diliyorum ama bavulunla Türk tarafına geçmene izin vermiyorlar... Bavulunu bırakıp geçebilirsin ama Kıbrıs'a geldiğin yoldan Ankara'ya dönmen gerektiğini söylüyor." Elenora'nın söyledikleri tam bir soğuk duş etkisi yaptı. "Ama bu, bir saatlik yolculuğu dokuz saatte yapmam demek!" diye itiraz ettim.

Elenora utanırcasına başını önüne eğdi. Gerçekten de Kıb-rıs'ın Yunanistan'a ilhakını önlemek için Türkiye'nin yaptığı askeri müdahaleden beri, 150 bin Kıbrıs Türkü'nü dünyadan tecrit eden siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ambargo utanç vericiydi. 1974'ten itibaren Kuzey Kıbrıs'ın tüm limanları ve havaalanları ambargo altındaydı. Türklerin tek nefes borusu vardı. O da Türkiye!

Türk tarafındaki Uluslararası Ercan Havaalanı'na sadece Türkiye'deki havaalanlarından uçmak mümkündü. Rumlar İstanbul'dan Ercan'a uçan turistlerin Güney'e geçmelerine bile izin vermiyordu. Kıbrıs'a girişler sadece Rum kesimindeki eski Larnaka Havaalanı'ndan yapılabiliyordu. Rumlar, Larnaka'dan Kıbrıs'a gelen turistlerin de Kuzey'e geçişlerine şartlı izin veriyorlardı. Alışveriş yapmak ve gece Kuzey'de kalmak yasaktı. Türk kesimin-

den aldıkları hediyelik eşyalara bile sınırda el koyuyorlardı. Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı Yorgos Vasiliu ile görüşmek için önce Ankara ve İstanbul'dan Atina'ya, Atina'dan da Larnaka'ya üç uçak değiştirerek dokuz saatte uçabilmiştim. Geldiğim ilk andan beri de dönüşte Ledra Kapısı'ndan Kuzey'e geçip KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş'la görüşeceğimi gizlememiştim. Şimdi bana "Bavulunu bırakıp geçebilirsin" diyorlardı. Yani Ledra Kapısı'ndan yürüyerek Türk tarafına geçecektim. Denktaş'la görüştükten sonra yine aynı yoldan yürüyerek geri dönüp Larnaka Havaalanı'ndan Atina ve İstanbul üzerinden üç uçak değiştirerek Ankara'ya dönecektim. Akıl alacak gibi değildi. Açıkçası Kuzey Kıbrıs'a uygulanan ambargonun ağır faturasını ödüyordum. Peki, Ledra Palas Kapısı'na gelmeden bir saat önce ikinci kez, yazılmamak kaydıyla sohbet etmek için beni cumhurbaşkanlığına davet edip "Bakın gerçekten sorunu çözmek istiyorum. Denktaş'a söyleyin her şeyi yapmaya hazırım," diyen Yorgos Vasiliu değil miydi? Eğer İngiliz ve Amerikalıların da söylediği gibi Vasiliu gerçekten çözüm istiyorsa neden Kuzey'e uyguladıkları izolasyon politikasından vazgeçmiyorlardı ki? Yoksa Rumların yıllardır oynadığı oyunun yeni ve sempatik başrol oyuncusu Vasiliu muydu?

❖❖❖

Elenora'ya, "Beni Güney'de esir almanın kime yararı var? Kuşkuları böyle mi aşacaksınız? Bavulumu bırakıp Kuzey'e geçmem. Bavulumla geçmek istiyorum. Eğer cumhurbaşkanı samimiyse ambargoyu deler," diye çıkıştım.

Elenora daha da utandı ama onun yapacağı bir şey yoktu. Otele geri döndük. Aradan birkaç saat geçmişti ki, Elenora yeniden geldi. "Müjde, bavulunu alarak geçebilirsin," dedi. Şaşkınlık içinde yüzüne baktığımı görünce "Ama geri dönüp Larnaka'dan uçmanızı bekliyoruz," diye gülerek ekledi Elenora. Aslında onlar da benim geri dönmeyeceğimi çok iyi biliyorlardı. Elenora iznin bizzat cumhurbaşkanının talimatıyla verildiğini söylüyordu. Yani Vasiliu, "uzlaşmadan ve çözümden" yana olduğunu göstermek için bir jest yapmıştı. Hem de haber duyulduğu zaman aşırı milliyetçi Rum basınının kıyameti kopartacağını bile bile!

Ledra Palas'taki ambargoyu deldiğim maceralı Kıbrıs seyahatimde daha sonra yaşadıklarımı anlatmadan önce Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı Yorgos Vasiliu'yla ilgili izlenimlerimi aktarayım.

Yorgos Vasiliu aslında Kıbrıs'ın çok zengin bir işadamıydı. Komünist Akel'in desteğiyle "Bağımsız," olarak cumhurbaşkanlığı

koltuğuna oturmuştu. Vasiliu'nun Akel'le olan yakın bağı ise doktor babasından geliyordu. Akel Merkez Komitesi üyesi olan Baba Vasiliu, Yunan içsavaşı sırasında komünistlerin yanında yer alıp gönüllü doktor olarak çalışmıştı. Komünistlerin savaşı kaybetmesi üzerine ailesini alarak Macaristan'a göç etmişti.

Yorgos, üniversiteye Macaristan'da başlamış ancak Rus Ordusu'nun Macaristan'ı işgali üzerine kaçıp üniversiteyi Londra'da bitirmişti.

Yorgos Vasiliu, 1988'de bağımsız olarak başkanlığa adaylığını koyup kazandığı zaman İngilizlerin Kıbrıs sorununu çözmek için özel olarak seçtiği işadamı olarak görüldü. Nitekim Vasiliu'nun başkanlık koltuğuna oturduğu ilk günden itibaren Denktaş ve Ankara üzerindeki baskı iyice artmıştı. Ben Vasiliu'yla görüştüğüm zaman cumhurbaşkanlığındaki ikinci dönemiydi. O sırada BM Genel Sekreteri Butros Gali Kıbrıs sorununu çözmek için kolları sıvamıştı. Tabii perde arkasındaki esas oyuncular Washington ve Londra'daydı.

Yorgos Vasiliu'yla Lefkoşa'daki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda görüştük. İki buçuk saate yakın bir söyleşi yaptık. O günlerde kafaları kurcalayan ne varsa sordum. Saatlerce beni ikna etmek için uğraştı. Söyleşimiz sonunda vedalaşıp ayrıldık. Ertesi gün Kuzey'e geçiyordum ki, sabah erken saatte telefonum çaldı. Arayan Vasiliu'nun sözcüsü Fantis'ti. "Cumhurbaşkanı ayrılmadan önce sizi kahveye bekliyor," dedi. Şaşırmıştım. Bir saat sonra yeniden Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na gittiğim zaman Vasiliu bu kez beni kravatsız, spor bir kıyafetle karşıladı. Son derece sempatik ve samimi görünüyordu. "Sizinle bu kez yazılmamak kaydıyla konuşmak istedim," diye konuya girdi. Yine iki saat Kıbrıs sorununu tartıştık. Türkiye'nin bakışını ve psikolojisini anlamaya çalışıyordu. Ben de anlattım. Sonunda **"Denktaş'a benden mesaj götürür müsünüz? Sorunu çözmek istiyorum. Son derece samimiyim ve her türlü uzlaşmaya hazırım,"** dedi.

Doğrusu çok etkilenmiştim. Kıbrıs sorununun çözümüne tam bir işadamı gözüyle bakıyordu. Siyasi tabulardan uzak, adanın ekonomik çıkarlarına dayanan pratik bir bakıştı bu. Ama o günkü koşullarda iki taraf da öylesine koyu siyasi gözlüklerle bakıyordu ki, Vasiliu'nun yeni bakış açısını anlatıp ikna etmesi imkânsızdı. Vasiliu'nun sözlü mesajını Denktaş'a götürdüm. Denktaş'ın neler dediğini anlatmadan önce Vasiliu'nun 20 yıl önce önerdiği çözüm formülünü aktarayım:

Uzun uzun barış hayallerini anlattı. "Her şeyi yapmaya hazırım," dedi. "Mesajımı Denktaş'a iletin," dedi. Samimiydi. Ama fotoğraf çektirirken Başpiskopos Makarios duvardaki kocaman fotoğrafından bize bakıp gülüyordu sanki. *Rum Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Lefkoşa, 1993*

Jest Yapın, Maraş'ı Açın

1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti işlemedi. Artık işlemeyen bir cumhuriyetin yerine bir sistem aramak gerekmiyor mu?

O zaman Rumlar ENOSİS, Türkler taksim (Türkçe olarak) istedi. Şimdi geçmişin tecrübelerine dayanan bir federasyon kurabiliriz. Kıbrıs Federal Cumhuriyeti, AT'nin de bir parçası olacak. Kararlar Lefkoşa'da değil, Brüksel'de alınacak. İşte bu önemli değişimi anlamak zorundayız. Geçmişte yaşayamayız. Bu konuları Denktaş'la birçok kez konuştum ama anlamıyor. Geçmişte Rum ve Türk için

müşteri sınırlıymış. Birbirlerini kıskanırlarmış. Geçen yıl Kıbrıs'a 1.5 milyon turist geldi. Yeni Kıbrıs'ta Türk ya da Rum fabrika sahibi Kıbrıs pazarına dayanmayacak, Avrupa, Amerika, Ortadoğu'ya yönelecek. Dünya tamamen değişti.

Yani "Kıbrıs değişti ve adayı Türklerle paylaşmaya hazırız," mı diyorsunuz?

Tabii. Burası bizim ortak ülkemiz ama BM Genel Sekreteri'nin dediği gibi eğer sayılar eşit değilse, paylaşma, eşitlik demek değildir. Herkesin kendi payı olacak.

Siz, anayasa, toprak, göçmenler ve diğer sorunların paket halinde çözümünden yana mısınız?

Evet.

Toprağa ve göçmenlere öncelik mi veriyorsunuz?

Hayır ama sürekli anayasa üzerinde tartışıyoruz. Toprak olmadan federasyon olmaz. BM de ilerleme sağlayabilmek için bu iki kilit sorunla ilgili Türk tarafından makul bir cevap istiyor. Ayrıca paket çözüm sağladıktan sonra halkın referandumuna sunulmalı. Türk tarafının toprak ve göçmenler konusunda vereceği yanıtlar da paket çözüme ulaşılmadan işlemeyecektir.

Ama Türkler getirilen her teklifi Rumların ceplerine atıp, yeni tavizler istedikleri kanısındalar.

Denktaş hiç toprak teklifi getirmedi. Sorduğum zaman hep geçmişle ilgili hikâyeler anlattı. Eğer Fransa ve Almanya hâlâ geçmişi konuşsalardı, bugün Avrupa Topluluğu olmazdı. Bir gün de "Çözümlerden biri çözümsüzlük," dedi.

Şimdi ortada Özal'ın yeni bir teklifi var: dörtlü zirve. Neden kabul etmiyorsunuz?

Görüşmenin formu değil, iyi hazırlanması önemli. Bu görüşmeye BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri de katılmalı. Uzun süredir bu soruna BM de taraf, görüşmelere katılması normal. Aynı Arap-İsrail sorununda olduğu gibi.

Barıştan yana olduğunuzu söylüyorsunuz. Neden o zaman silah alımı için günde 1 milyon dolar (yılda 350 milyon dolar) harcıyorsunuz?

Bu biraz abartılı bir rakam (gülerek).

Sizin Savunma Bakanınızın açıkladığı rakamı söyledim.

Belki geçen yıl biraz fazla harcadık. Gelecek yıllarda daha az harcarız. Samimi konuşalım, bin kişilik Rum milli gücü 35 bin kişilik Türk askeri için tehlike olabilir mi? Sizin adada 300 tankınız var, biz tehdit altındayız. Denktaş da Türkler adaya daha fazla asker göndersin, diyor.

Türklerin adayı işgal etmek gibi bir niyeti olmadığını herkes biliyor.

Dinleyin. 1974'teki organize, hazırlıklı bir işgaldi. Tabii ki askeri darbe bir hataydı. Buna kesinlikle karşıyım. Ama Türkler de adanın yüzde 37'sini işgal ettiler. Türklerin yaşadığı Baf ve Limasol'ü değil, Rumların yaşadığı bölgeleri aldılar. Çünkü o, askeri, stratejik bir operasyondu. Şimdi Erbakan gibi, insanları yeni bir askeri çözüm arayışından caydırmak için savunmamızı güçlendiriyoruz.

Ama Türkiye müdahale etmeseydi bugün ada, Yunanistan'ın parçası olacaktı.

Bence yapacak güçleri yoktu. Büyük güçler izin vermezdi.

ENOSİS hayalleri devam etmiyor mu?

Çoktan öldü. Emin olun.

Demeçlerinizde çelişkiler var. Hem barışçıyım diyorsunuz, hem de Türkiye'yi füzelerle vurabileceğinizi söylüyorsunuz.

Bunu sadece, artık Türkiye'nin sınırlarını güven altına almak için adanın kuzeyini işgal etmesinin bir anlamı olmadığını vurgulamak için örnek olarak veriyorum. Aslında bizim elimizde füze filan yok. Türkiye ile Kıbrıs arasındaki güvenli sınırları oluşturmanın tek yolu soruna çözüm bulmak, işbirliğine yönelmek ve adayı silahlardan arındırmak lazım.

Sürekli geleceğin işbirliğinde olduğunu söylüyorsunuz, gerçek anlamda işbirliği başlatmak için neden Türklere uyguladığınız ekonomik ambargoyu kaldırmıyorsunuz?

(Gülerek.) Şu anda şartlar normal değil. Türkler, Rumların topraklarında yaşıyor, onların fabrikalarını kullanıyorlar. Mülkiyeti, işgal ederek yasallaştıramazsınız. Türk ordusunun işgal ettiği bölge Türklere ait değildir. Sadece 17 yıldır onlara ait. İşgal altındaki bölgede bulunan havaalanını nasıl tanıyalım?

Ama bir yerden başlamak lazım diyorsunuz.

Çözümden başlamalıyız. Maraş'ı açın. İyi niyet gösterin. Güçlü olan Türkiye'dir. İyi niyeti göstermeli.

Üç özgürlüğün de derhal uygulanmasını istiyorsunuz herhalde.

Serbest dolaşım ve mülk edinme uygulanır, yerleşme özgürlüğü hemen uygulanmaz. Çünkü göç eden Rum ya da Türklerin evlerine dönmek için hemen harekete geçeceklerini düşünüyorum. Kıbrıslı Türk, Baf'taki evine dönmek isterse, orada Rum yaşıyor. Onun başka yere nakledilmesi lazım. Bu da zaman alır.

45 bin Türk ve 100 bin Rum hareket etse kaos olmaz mı?

Olmaz, zaten bu kadar insanın da evlerine dönmek isteyeceklerini zannetmiyorum.

İki taraf arasındaki görüş ayrılıklarına bakılırsa çözüm uzak görünüyor.

Denktaş'ın yaklaşımıyla çözüm bulamayız. Çünkü Denktaş çözüm istemiyor. Cumhurbaşkanı Özal ve Başbakan Yılmaz'ın yaklaşımlarının olumlu olmasını ümit ediyorum. Ama eğer "Güçlüyüm, ordum güçlü," diye yaklaşırsa çözüm bulunamaz. Afganistan ve Kamboçya'ya bakın, askerler çözüm bulamadan çekildi.

Aynı durum değil.

Aynı durum hatta daha da kötüsü. Türk askerinin adada kalma gerekçeleri son derece zayıf. Adayı bölmek yerine soruna çözüm bulmak, Türkiye'nin menfaatinedir. Özal'ın bir devlet adamı olarak çözüm isteyeceğini ümit ediyorum.

Ama çözüm için getirdiğiniz teklifler Türklere güvenlik içinde olacakları hissini vermiyor.

Bütün dünyadaki uzmanların bir federasyonun çerçevesini çizmesini teklif ediyorum. Belçika'nın durumunu kabule hazırım. Ama Belçika-Lüksemburg modelini kabul edemem çünkü onlar iki ayrı devlet.

Kıbrıs'ta durumun 1960'lara dönmemesi için Türklere her türlü güvenceyi vermeye hazır mısınız?

Evet. Hiçbir zaman 1960'taki duruma dönmeyecek.

Rumlar, adanın zenginliklerini Türklerle paylaşabilecekler mi?

Size her türlü güvenceyi veriyorum. Sadece paylaşmak değil. Dünyaya örnek bir Kıbrıs yaratmak istiyoruz. İşbirliği ve barışa da-

yanan bir ortam. Özal ve Yılmaz'ın bu yönde doğru adımları atacağını ümit ediyorum.

Bu konuda Cumhurbaşkanı Denktaş'ı ikna etmeniz gerekiyor.

Cumhurbaşkanı Denktaş'ın ikna edilmesi gerekiyor. Cumhurbaşkanı Denktaş'ı ikna etmeye karşı değilim. (İki kez "President" Denktaş-Cumhurbaşkanı Denktaş diye söz etti.) Ama şu anda Cumhurbaşkanı Özal'ın belirleyici bir rolü var.

Cumhurbaşkanı Denktaş'ın durumun eskisine döneceği endişesi var.

Bu haksızlık, geçmişte yaşamaya çalışmamalıyız. Geçmiş savaştı. Gelecek barış olmalı. Geçmişten ders almalıyız.

Ama pozisyonlar arasındaki farklara bakınca iyimser olamıyorum.

Almanya'nın durumuna çözüm bulmak da zordu ama Gorbaçov ısrar etti. Eğer gerçekten siyasi irade olursa, zorluklar aşılır. Çözümden Kıbrıslı Türkler, Rumlardan daha fazla yarar görecekler, çünkü şu andaki durumlarının geleceği yok.

❖❖❖

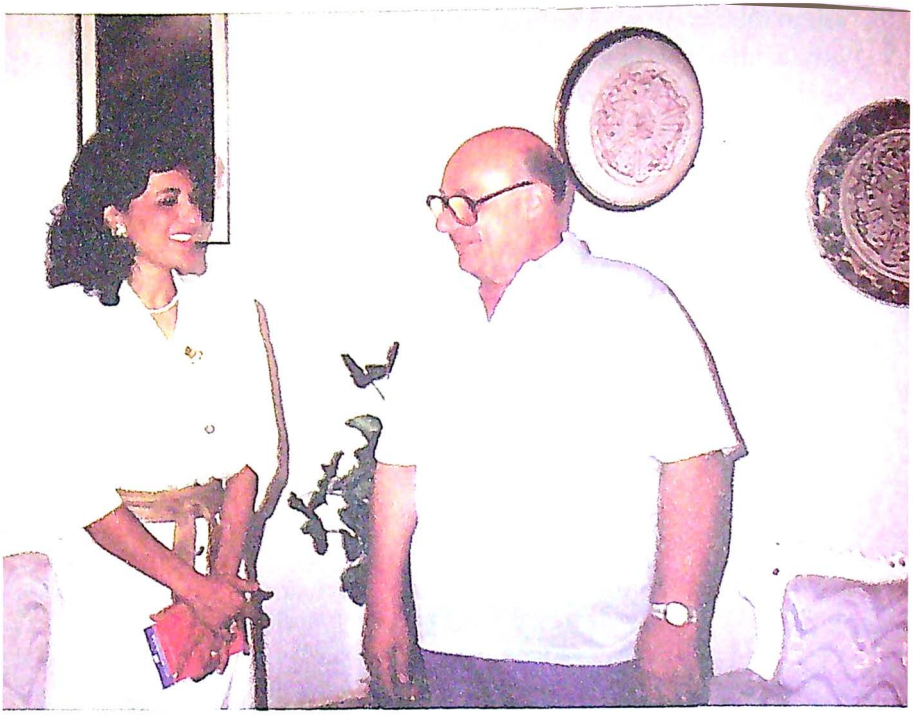
Vasiliu'nun izniyle Ledra Palas Sınır Kapısı'ndan Türk kesimine geçişime gelelim. Elenora birkaç saat sonra gelip beni otelden aldı. Yine bavulumla Ledra Palas'a geldik. Yine aynı Rum polisi! Polisin suratı asık! "Geçin," dedi. Elenora'ya veda edip yürüyerek Türk tarafına geçtim. Tabii doğruca Denktaş'a gittim. Denktaş her zamanki gibi beni son derece sıcak karşıladı. Çok heyecanlıydım. Vasiliu'nun gönderdiği sözlü mesajı anlattım.

Vasiliu'nun samimi olduğunu, gerçekten anlaşma istediğini ısrarla anlatıyordum. Denktaş uzun süre dinledi. Bir yandan da önündeki kâğıda küçük notlar alıyordu. Anlatacaklarım tam bitmişti ki, Denktaş kahkahayı patlattı:

"Bu adam Eskimo'ya buzdolabı bile satar."

Denktaş, iki yıl süreyle Vasiliu ile birçok kez karşı karşıya müzakere masasına otu muş bir liderdi. Onun da Vasiliu'dan etkilendiği anlaşılıyordu.

Rum liderin gerçekten iyi bir piar'cı olduğunu kabul ediyordu. Ama Vasiliu'ya inanmıyor ve güvenmiyordu. Aslında Denktaş, av-

Cumhurbaşkanının özel izniyle sonunda Yeşil Hat'ı geçip doğruca Denktaş'a gidip Vasiliu'nun mesajını aktardım. Sessizce dinlerken önündeki kâğıda küçük notlar alıyordu. Anlatıklarım bitince kahkahayı patlattı, "Bu adam Eskimo'ya buzdolabı bile satar." *Türk Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Lefkoşa, 1993*

lardır, Amerika, İngiltere ve Pérez de Cuéllar'ın baskısı altındaydı. Vasiliu'nun Bush başta olmak üzere birçok Batılı lideri de etkilediğine hiç kuşku yoktu...

Bush kısa bir süre sonra Ankara'ya gelecekti ve Vasiliu'dan övgüyle söz ediyordu. Belli ki Vasiliu'yla anlaşın diye Ankara'ya baskı yapacaktı. Belki de bir ön anlaşmayı masaya getirecekti.

Zaten Özal da bir an önce Kıbrıs'ı çözmek istiyordu ama bir türlü Denktaş'la anlaşamıyorlardı. Vasiliu bir işadamı gibi, Kıbrıs sorununu 20. yüzyıla uygun ideal formüllerle çözme çabasındaydı.

Zaten Amerikalıların ve Avrupalıların pek çoğu küçücük bir adada yaşayan 800 bin Kıbrıslı ve Rum'un neden bir türlü anlaşamadıklarını anlayamıyorlardı. Erkeklerin çılgınca kıskançlıklarına kadar Türkler ve Rumlar öylesine birbirine benziyordu ki. Tek farkları dinleriydi... Batılılar Kıbrıs meselesini, "En kolay çözümlenebilecek sorun," olarak görüyorlardı. O günlerde Irak'ta Saddam'ı deviremeyen, Filistin sorununa dokunmayan baba Bush, "Hiç olmazsa Kıbrıs'ı çözeyim," diyordu.

Bush, Kıbrıs sorununun çözümü için zamanın da çok uygun olduğu kanısındaydı. Vasiliu gibi, uzlaşıcı olduğuna Batı'yı inandıran bir lider vardı. Türkiye'de ise Turgut Özal gibi Batı ile yakın dirsek teması içinde olan bir lider bulunuyordu! Bu iki pragmatik adamın meseleyi çözüme ulaştıracağı düşünülüyordu. Tabii bu arada Denktaş faktörü baştan beri herkesin kafasındaki en büyük engeldi.

Amerikalılar da Rumlar da, Denktaş'ın "sıradan bir lider" olmadığını biliyorlar, "Eğer Denktaş'ı Özal bir noktaya getirebilirse, ancak o zaman Denktaş, imzalayacağı anlaşmayı Türk halkına kabul ettirebilirdi. Böyle bir anlaşmayı imzalayabilecek tek lider var, o da Denktaş!" diyorlardı.

İşte bu nedenle, Denktaş adeta kıskaca alınmıştı o günlerde. Vasiliu'dan sonra Denktaş'la yaptığım röportaja gelince, Denktaş'la 20 yıl önce yaptığım röportajı da aynen aktarıyorum:

Vasiliu ile görüşmemizde sizden birkaç kez "Cumhurbaşkanı Denktaş" diye söz etti. Bu bir jest mi acaba?

Rum, hedefe varmak için aklınıza gelecek her şeyi yapabilir. Jest olduğunu zannetmiyorum. Bu Allah'ın bir cezasıdır kendisine, ağzından kaçtı... Bilerek yapmış olması mümkün değil. Bana hangi unvanla hitap ettiği mühim değil. Mühim olan eşit bir halk olup olmadığını kabul etmesi. Yoksa "Kabile reisinin yüzüne gül, elinden istediğini al," anlamındaki jestlerin hiçbir faydası yok.

Siz müstakbel Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'ni sağlam temellere bağlamak istiyorsunuz. Nedir istediğiniz güvenceler?

Makarios'la görüştüğüm iki kesimlilik, güvencenin bir bacağıydı; ikinciyse Türkiye'nin garantide olacağı şekilde devam etmesiydi.

Rum tarafının görüşü olan iki kesimlilik, sözde olacak... Benim halkım bugün arasına, değil 40-50 bin Rum, 4 bin, hatta 400 Rum alacak bir ruh haleti içinde değildir. Bu zaman isteyen bir iştir. İki tarafın birbirine alışması, yaklaşması, barışması için zamana ihtiyaç vardır. Bu oldukça, Kuzey'deki federe cumhuriyet kendi yasalarıyla bir tavan çerçevesinde bu işi ayarlayabilir. Bütün göçmenlere dönme hakkı tanıyacaksınız diye ısrar ettiğinde güvencemiz kalmıyor. Böyle bir anlaşmaya varmak mümkün değildir. Türkiye'nin garantisi ikinci bacak. Dolayısıyla "Geliniz birleşelim" çağrısı bizi daha iyiye götürmez.

Vasiliu cumhurbaşkanlığında rotasyonu kabul etmiyor ama Singapur modeli öneriyor. Yani cumhurbaşkanı ve yardımcısını halkın seçmesini teklif ediyor.

Bu matematiksel formülü benimle de konuştu. Bunun arkasında bir oyun vardır. Kıbrıs'ta iki halk varsa, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin gelecekteki temeli de bu iki halka dayanacaksa, azınlık çoğunluk sorunu yoksa, matematiksel yaklaşımlarla bu sorun halledilmez. Bütün uğraşları, iki ayrı seçmen listesini ortadan kaldırmak ve böylelikle iki halk olduğunu zaman içinde unutturmaktır. Kıbrıs belki bu formülü kabul edecek duruma 20-50 sene sonra gelebilir. O zaman Türk'ü küçük görmekten vazgeçebilir ve geleceğin idaresi de böyle bir formül olabilir. Açıkgöz formüller ortaya atıyorsun. Lüzumu yok... Sen Kıbrıs Türkü'nü ayrı bir halk olarak kabul ediyor musun, Türkler yeniden kurulacak cumhuriyete ortak olacak mı?

"Kabul ediyorum, paylaşmaya hazırım," diyor Vasiliu.

O halde Kıbrıs Türklerinin seçim haklarını hesapçı bir formülle yok etmeye çalışmasın, böyle bir formülle Türk halkının haklarını korumak direncini gösterecek bir insanın seçimi hemen hemen imkânsız kılınacaktır. Mümkün değildir. 1960 anlaşmasında var olan haklarımızı silah zoruyla yıkıp almak istedin... Verdik mi? Başardın mı, niye biz sana hediye edelim? Niçin 1960'taki teminatlarımızdan, siyasi haklarımızdan gerileyelim. Eski formülün sana ne zararı var? Ortaklardan biri başkan olduğunda diğeri yardımcı olacak ki dünya Kıbrıs'ın bir Kıbrıs Rum-Türk Cumhuriyeti olduğunu görsün, anlasın... Türklerin etkin olduğunu anlasın... Biz Rum'un cumhurbaşkanı olduğunu kabul ediyoruz. Bize batmıyor... Onlara niye batıyor? Suçlu kendileridir. 60 haklarımızı almaya çalıştılar, alamadılar, yeni bir anlaşmada 60 haklarımıza ek olarak toprak, iki kesimlilik verilecek... bu kadar basittir.

Vasiliu, Türklerin vereceği toprağa göçmenleri yerleştireceğini söylüyor. İki kesimliliği kabul ettiğinde ısrarlı...

İki kesimliliği Makarios kabul etti, kendisi değil. Göçmenlere dönüş hakkı tanıyın demesi, iki kesimlilikten yana olmadığını gösterir...

Egemenliğimizi tanımadan biz böyle bir ortaklığa girersek adına ne derseniz deyin, garantisi ne olursa olsun, 3-5 sene sonra şu veya bu sebepten yeniden düzeni bozdukları takdirde, biz Kıbrıs Türkleri olarak tamamen açıkta kalırız.

Geçmişte koruduğumuz, yüzde 3'e sıkıştığımız toprak değil, Kıbrıs'ın egemenliğindeki yüzde 50 ortaklık hakkıydı. "Belediye sınırları içinde Kıbrıs Türkleri çoğunlukta kalsın, aralarına 40-50 bin Rum alsın." Böyle formüle evet diyecek Türk yoktur. Türk halkı böyle bir anlaşmayı kabul etmez. Türk halkının kabul etmeyeceği bir anlaşmayı bana kabul ettirmekle kimse bir yere varmış olmaz. Ben böyle bir anlaşmayı kabul edersem dünyayı kandırmış olurum... "Aferin Denktaş," derler, bir ay sonra referandumda reddedilir, diyeceksiniz ki onun halkı da bizim istediğimizi kabul etmez. O halde iki taraf henüz federal bir ortaklığa hazır değil demektir. 28 yıldır, "Türk düşmandır, Türk'ün hakkı yoktur, sınır tanımıyorum," diye insanları sınıra yığar ve gösteriler yaparsan "Kıbrıs Yunan adasıdır" dersen, halkını hazırlamamış olursun. Bununla bir yere varamazsın.

Vasiliu, Belçika modelini örnek veriyor. Sizce bu model federasyon için örnek olabilir mi?

Belçika'da bir taraf diğer tarafı bir gece silahla sararak hükümet dışına atmış, "Ben Fransa'ya bağlanacağım, sen de bana iltihak etmeye mecbursun," diyerek bütçesiz bırakmış ve toplu mezarlar içersine itiraz edenleri gömmüş olsaydı, Belçika bugün Belçika olmazdı, iki Belçika olurdu. Onun için örnek ararken gerçek örneklere bakacaksınız.

Vasiliu sizin geçmişte yaşadığınızı söylüyor, geleceğe bakmak lazım diyor.

Bana da söyledi. Bende ona şunu söyledim: "Kıbrıs meselesi nedir," dedim "Sayın Vasiliu, bir günde bizi ortaklık hükümetinden atıp ikimizin oturması gereken bir makama tek başınıza oturuşunuzdur. Bu iddiayla bunca yıl devam edişinizdir, bizim de bunu kabul etmeyişimizdir. Dünya sizi şu veya bu nedenle kabul etmiştir, siz bizi dünyaya meşru hükümete isyan etmiş azınlık olarak gösteriyorsunuz. Ben kendimi müdafaa etmek için ileriye bugünden başlayarak bakamam. Benim davam halledilmiş değildir. Benim davam senin meşru hükümet olmadığın davasıdır ve bunu anlatabilmek için de o meşru hükümet makamı olarak görülen koltuğa senin nasıl oturduğunu sürekli anlatmak mecburiyetindeyim. Geçmişi anlatmadığım an senin meşru hükümet olduğunu kabul etmiş olurum. Bunu kabul edersem de sen davayı kazanmışsındır. Geleceğe bakabilmek için senin geçmişte yaptıklarını ikrar ettirmeye mecburum. Makarios'u ikrar ettirdim. Dört-

lü anlaşma öyle çıktı ortaya. Sen Makarios'tan geriye gittin, kabul etmiyorsun."

Vasiliu "Kesinlikle yeni federal cumhuriyet 1960'a dönmeyecek, güvence veriyorum," diyor... Sizce bu güvenceyi verebilecek siyasi güç var mı?

Vasiliu hakkında Alekos Konstantinidis'in (Rum gazeteci) yazdıkları var... "Hayal ettiğini, arzu ettiğini uygulayacak cesareti olmayan, yüreksiz bir politikacıdır, tabanı yoktur," diyor. Farz edelim ki, yüreklidir, tabanı da vardır. "Bu güvenceyi veririm, veriyorum da" demiştir. Bu güvenceyi sözde vermek kolay. Bu güvenceyi anlaşmada istiyoruz. Bu güvence de Türk garantisinin aynen devam etmesidir diyoruz. "Olmaz," diyor.

Türk garantisini kabul ettiği izlenimini veriyor ama Güvenlik Konseyi üyelerinin de işin içine girmesini istiyor.

İşte kabul etmedi demektir. Güvenlik Konseyi işin içine girdiği an, Türkiye'nin tek yanlı müdahalesi Güvenlik Konseyi'nin elindedir demektir. Güvenlik Konseyi oturup karar verinceye kadar Kıbrıs Türk'ü bitmiştir. Bu Güvenlik Konseyi'ne bağlama meselesinde ısrar ediyorsa, başlangıçta söylesin, nefes tüketmeyelim. Çünkü kabul edemeyiz. Türk garantisini reddediyor. "Türk kesimine 30-40 bin Rum alın," diyor. Pekâlâ, 30-40 bin Rum'un yarın yapacağı bir terörden beni kendisi mi koruyacak? EOKA'cı Rumları gönderiyorsun, Kıbrıs Türk'ünün, "Yarınım ne olacak?" diye gece-gündüz korku içinde yaşaması insanlığa sığar mı? "Egemenliğimizi kabul et," diyoruz. 28 yıldır biz kendi kendimizi idare ediyoruz. Hiçbir Rum liderinin vereceği güvenceyi biz güvence olarak kabul etmeyiz. Türkiye'nin garantisi şart... İki kesimlilik sağlam olacak... 20-30 sene sonra ne olur beni ilgilendirmez... O zamanın insanlarını ilgilendirir. Bunları reddeden insanın güvencesi geçersizdir.

Bu noktada istediğiniz, federasyonun ötesinde bir konfederasyon mu?

İsim önemli değil. Farz edin ki konfederasyon. Biz ortaya sürekli belge, öneri getiriyoruz. "Hayır" diyorlar. 1985-1986'da Genel Sekreter'in ortaya koyduğu da mı konfederasyondu? Onun için mi reddettiler? Mesele, Kıbrıs Türk'ünü 1960 anlaşmalarındaki hak ve yetki statüsünden soyutlayıp çeşitli göstermelik formüller altında bir Rum cumhuriyetine giden yola getirmektir. Biz de bu yola gelmeyiz.

Toprak ve göçmenler konusunda Genel Sekreter ve ABD jest yapmanızı istiyor. Bunun paket çözüm olacağını söylüyorlar, ne dersiniz?

Genel Sekreter aynı sözleri daha önce de söyledi, "Pakettir korkma... şöyle rica ederim... Yalvarırım yüzde 30'un altına in..." benzeri şeyler söyledi. "29 artı" dedim. Sayıyı düşüreyim diye meclis ayağa kalktı. Genel Sekreter ağlamaklı oldu. Bana teşekkür etti. "Bundan sonra bunun altına inmen için kimsenin seni zorlamasına izin vermem. Kimse bunu senden istemeyecek," dedi. Kipriyanu, Papandreu ile görüştü, reddetti... Şimdi Amerikalılar, İngilizler ve kendisi, "Aşağı ineceksin," diyorlar. Paket anlaşması böyle mi oluyor? Öyle yüzdeliklere bakıp yüzde şu kadar demekle olmaz. Arazi boş değildir, insanlarla doludur. Yeniden insanları göç ettirmeye hakkımız yoktur. İstediklerini verirsek Meserya'nın kuru ovasında kalırız. Toprak değil, niyet esastır. Ortaklığı kabul ediyorlar mı, etmiyorlar mı?

Yüzde 25'e iner misiniz?

Niye ineyim?.. Yüzde 32 toprak sahibi olan insana, "Yüzde 25'i kabul et" niye diyeyim? Sınır düzenlemesi yapılır.

Pérez de Cuéllar'a güveniniz kalmamış gibi görünüyor.

Ben kimseye aşırı güvenmedim ki güven yitireyim.

Camillion ve Faysal Ada'ya geliyor. Önümüzdeki bir ay içinde dörtlü zirve için yol açılabileceğini düşünüyor musunuz?

Rumların niyetine bağlıdır. Dörtlü zirveyi gayet akıllıca bir öneri diye kabul ettik.

Siz gerçekten dörtlü zirveyi benimsediniz mi? Özal'ın bu önerisine aslında sempati ile bakmadığınız söyleniyor.

Bunu geçelim... Yunanistan'ın Türkiye kadar meseleyi halletmek arzusu olsaydı zirve çoktan yapılırdı. Ama niyet olmadığı için derhal dokuzlu dediler. Bizim böyle bir şeye gitmeyeceğimizi bildikleri için... Uluslararası konferansa, hükümetler konferansı olduğuna göre KKTC olarak davet edilirsek, gideriz. Edilmezsek gitmeyiz. Türkiye'nin de gitmemesi lazım. Çünkü Türkiye KKTC'yi tanımıştır. Türkiye ile biz gitmeyince de konferansın manası kalmaz.

Bush "Mesele çok uzadı, çözülmeli," diyor.

Evet, ben de onlara şu mektubu yazdım... "Meselenin uzamasının nedeni, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne sahip çıkmak için silaha sarılmış olan, bütün hukuk ve insanlık kurallarını çiğneyerek ortağını devletsiz bırakmış olan Kıbrıs Rum'unu, silah zoruyla erişemediği mertebeye kararlarınızla eriştirdiğiniz içindir," dedim.

"Siyasi mesele, Kıbrıs Rum'unun Kıbrıs Cumhuriyeti olmadığı meselesidir. Hukukun üstünlüğünü Kıbrıs'ta uygulayın.

Bizi şimdi baskıyla Rum'un kucağına oturtacaklar. Yan yana otururuz. Kucağa oturmayız."

Bush'un sizin isminizi zikretmemesinde bir kasıt görüyor musunuz?

Kasıt düşünmem bile. Umurumda bile değil. Farz et ki, kasıt vardır. Ben şahıs değilim ki, ben bir toplumu temsil ediyorum. Güvenlik Konseyi'nin Rumlara eşit olduğunu söylediği bir toplumun sözcüsüyüm, temsilcisiyim... Sayın Bush, kasıtlı olarak dile getirmemişse, demek ki, Türk toplumunun varlığını da kabul etmiyor. Kıbrıs'ı bir Rum adası olarak görüyor. Yanlış yola çıkmış olabileceğini düşünmek istemiyorum.

Bush'un Ankara ziyareti sırasında Özal-Bush arasında Kıbrıs için prensipte çözüm noktaları saptanabilir mi?

Sayın Özal size anlattıklarımın tümünü bilmektedir ve bu gerçekleri kabul etmektedir. Sayın Özal'la konuştuktan sonra Sayın Bush'un, bir gece uykusuz kalıp "Biz hangi esasa göre, ortaklaşa kurulan bir cumhuriyeti yıkan, insan haklarını ayaklar altına alan, 1960 Anayasası yoktur diyen bir Papaz'ı aldık savunduk, Kıbrıs'ın cumhurbaşkanı ve hükümeti olduğunu söyledik ve Kıbrıs Türklerine bunca haksızlığı nasıl yaptık?" diye sabaha kadar düşünmesini isterim, iyi olur. "Niçin Türkiye'yi ezdik? Bu Türkleri kurtarmak için evlatlarını feda eden Türkler haklıymış," demesini isterim. Klerides, 28 yıl sonra amaçlarının, Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'ni oluşturmak, Türkleri azınlık yapmak olduğunu söylüyor. Bush bu açıklamayı okusun... "Biz bu Rumları nasıl kovduk?" diye sorsun. Cevabını versin, Kıbrıs meselesi derhal hallolur.

Cumhurbaşkanı Özal'ın tutumundan kuşkunuz var mı?

Hayır, kuşkumuzun olması için bir neden görmüyorum. Çünkü Sayın Özal'ın bu partilerüstü ulusal davayı elinin kenarıyla bir tarafa itecek bir ruh haleti içinde olduğunu hiçbir zaman fark et-

medim. Meselenin önemini müdriktir. Türkiye için de müdriktir. Bunu kolayca halledebilmek için Yunan tarafının da aynı ruh hali içinde olması gerektiğine inanıyorum.

Tutumunuz ve endişelerinize rağmen Türkiye'nin bir çözüm arayışına girmeyeceğini düşünüyor musunuz?

Şimdi Türkiye böyle bir riski alabilir mi? Öyle bir anlaşma önerecekler ki ben, "Hayır" diyeceğim... Mesele değil, ben "Hayır" derim, istifa ederim. Halkım "Hayır" diyecek, ayaklanacak... Türkiye'de muhalefet, "Hayır" diyecek, yani böyle bir kargaşalığa niye götürsün Türk hükümeti memleketini, ülkesini? Altın gibi bir anlaşma olacak, öyle güzel bir anlaşma olacak ki, Türk halkı da, dünya da, biz de sevineceğiz... Tabiatıyla hepimiz yardımcı olacağız... Ama bizim 3-5 yıl sonra Türkiye ile Yunanistan'ı savaşa götürecek bir formülü kabul etmemiz, halkımızı ayaklar altında inletecek bir anlaşmaya, "Evet" dememiz akıl harcı değildir. Bunu her Türk hükümeti de daima bilmiştir ve bilmektedir. Biz Türkiye'yi hiçbir zaman Kıbrıs için zorluğa sokmak istemedik. Ama Türkiye, bu zorluklar olduğu takdirde omuzlayacağı yükü bilerek garantör olmuştur. Türkiye Kıbrıs Türk'ünün kara kaşı, kara gözü için garantör olmamıştır; yurttaşlarını, candaşlarını tabiatıyla korumak için olmuştur. Fakat Kıbrıs'ın bir Yunan adası olduğu takdirde, Türkiye'nin içine düşeceği durumu bilerek garantörlüğü almıştır. Dolayısıyla Kıbrıs'ta statüsü tamam, geleceği sağlam, garantilenmiş, Türkiye'nin garantörlüğü devam eden, askerinin de bulunduğu bir anlaşmadan Türkiye'nin vazgeçmesi, 1960 anlaşmalarını feda etmesi anlamına gelir, bunu da hiçbir hükümet yapmaz, yapamaz.

❖❖❖

O günlerde Milliyet gazetesinde yayımlanan seri röportajımı bu yorumla noktaladım:

"Denktaş üzerindeki bu baskı ne ölçüde etkili olabilir? Denktaş öyle bir politikacı ki, her şeyden önce, Kıbrıs Türk halkının 'birinci sınıf vatandaş olma' bayrağını elinde taşıyor. KKTC Cumhurbaşkanı'nı önceki yıllarda, cumhurbaşkanlığı seçimi için köylere giderek sürdürdüğü kampanya sırasında da izledim... Denktaş Türk halkı için 'Sayın Cumhurbaşkanı' değil... Köylerde insanlar cumhurbaşkanına 'Denktaş Bey' diye hitap ediyor ve yanına gelip derdini anlatıyor, Rumlar konusundaki endişelerini söylüyor ya da Denktaş'ın yaptığı bir açıklamayı eleştiriyor... KKTC Cumhurbaşkanı, eline filesini alıp pazara gidiyor. Herkes onunla

'Denktaş Bey hoş geldin, nasılsın?' diye konuşuyor. İşte, Denktaş, böyle bir lider. Türk toplumunda Denktaş'ı eleştirenler de var. Ama Kıbrıs Türk halkının mücadelesinde kimse bayrağı Denktaş'ın elinden alamıyor. Vasiliu başta olmak üzere Bush'un da herhalde bu gerçeği görmesi gerekiyor.

Cumhurbaşkanı Özal'la varılacak bir ön anlaşmaya eğer Denktaş 'hayır' derse, Kıbrıs Türk halkı bunu kabul etmez. Denktaş'ın kabul etmeyeceği bir anlaşmayı Türkiye'de, muhalefet partileri de desteklemez. Zaten Denktaş da bunu çok iyi biliyor. Bir saati geçen görüşmemizin sonunda Denktaş, bu gücünü bilerek, gerekirse 'istifa edebileceğini' açıkça ortaya koydu. Denktaş gerek iki kesimlilik gerekse Türkiye'nin garantisi konusunda kesin güvenceler istiyor. Türk kesimine 30-40 bin Rum'u yerleştirmeyi kabul etmeyeceği açık. Vasiliu'nun istediği, BM Güvenlik Konseyi üyelerinin yeni federasyona güvence vermesi şartını da kabul etmiyor. Çünkü böyle bir formülün Türkiye'nin elini kolunu bağlayacağını biliyor.

Sadece Denktaş değil, KKTC'de konuştuğum herkes Rumların Türk kesimine yerleşmesine izin verildiği gün çatışmaların da başlayacağını söylüyorlar. Bir Rum gencinin bir Türk kızına laf atmasının bir anda ortalığı kan gölüne çevirebileceğini düşünüyorlar. Hatta bazıları daha da ileri gidiyor ve "Kıbrıs, Yugoslavya'dan daha kötü duruma düşer," diyorlar.

Belki Vaisiliu'nun dediği gibi, Rumlar Kıbrıslı Türkleri 'Birinci sınıf vatandaş olarak' kabul etmeye hazır hale geliyorlar. Ama bu konuda hiçbir Türk'ü ikna etmeye imkân yok. 'Siz onları bize sorun; Rumun oyunu bu' diyerek kuşkularını açıkça dile getiriyorlar.

Aslında belki de Kıbrıs meselesinde aşılamayan en büyük engel, 'Kıbrıslı Türklerin Rumlara karşı duyduğu endişe.'

Vasiliu, 'ideallere' dayanarak Kıbrıs sorununu çözmek isteyebilir ama bir de Kıbrıs'ın gerçekleri var. Kıbrıs Türk halkı Rumlara inanmıyor. Türklerin duyduğu gerçek korku. Vasiliu'nun Denktaş'ın duyduğu bu derin kuşkuyu ortadan kaldırabilmesinin yolu, öncelikle Türkleri dünyadan tecrit etme politikasından vazgeçmek ve Türklere uyguladıkları ekonomik ambargoyu kaldırmak olsa gerek. Çünkü bugün dünya tanımasa da Kuzey Kıbrıs'ta demokrasisi işleyen bir devlet var.

Türk tarafında kimse, Rumların gerçek anlamda bir çözüm istediğine inanmıyor. Türkler, Rumlara karşı büyük bir kuşku duyuyorlar.

Denktaş, Rumların istediği gibi bir federasyonun ancak birkaç yıl sonra Kıbrıs'ın Yugoslavya'dan daha kötü bir duruma düşece-

Vasiliu'yla dokuz yıl sonra Annan Planı referandumu sırasında ayaküstü konuştuk. "Barış" için plana "Evet" diyordu ama umutsuzdu. *Lefkoşa, 2002*

ğini savunuyor. Türk tarafında iki gündür kiminle konuştuysam, 'Vasiliu'ya inanılmaz,' diyor... Hatta bazıları daha da ileri gidiyor ve Vasiliu'yu Kral Lear'i iyi oynayan bir oyuncuya benzetiyor.

'Vasiliu, iyi bir aktör, tam anlamıyla rolünü iyi oynuyor. Barışçıyım, diyor ama Rum tarafı en fazla bu dönemde silahlanıyor.'

'Rum kadınları her yıl Yeşil Hat'ta büyük gösteriler yapıyor. Vasiliu, meseleyi Türkiye ve KKTC'ye baskı aracı olarak kullanıyor. Ama diğer yandan da Türk kamuoyunu etkilemeye çalışıyor,' diyorlar.

Vasiliu'nun samimi olduğuna inananlar da var ama Rum liderin hiçbir siyasi gücü olmadığını ve verdiği sözlerin de hiçbirini tutamayacağını söylüyorlar. 'Vasiliu önce Rumları Türklerle yaşamaya ikna etsin, sonra Türklere gelsin, bizi hâlâ ikinci sınıf vatandaş görüyor Rumlar,' deyip, kuşkularını dile getirenler oldukça fazla Lefkoşa'da. Gerçekten 'Samimi olduğuna inansak da,' Vasiliu'nun işi çok zor. Çünkü Rum toplumunda kilise hâlâ düşmanlık aşılıyor topluma. Silahlanmaya en fazla kaynak sağlayan kuruluş kilise. Adanın aslında Rum olduğunu, Osmanlı döneminde, Rumların zorla Müslüman yapıldığını ve Kıbrıslı Türklerin de aslında Rum olduğunu savunan yine kilise.

Vasiliu ile görüşmemizde Başpiskopos'un bu sözlerini hatırlattım. Vasiliu bu konuya biraz daha esnek bakma çabası içinde. Kiliseyle ters düşmekten kaçınıyor ve Osmanlı döneminde Müslü-

manlaştırılan Rumların olduğu görüşünü savunuyor, buna örnek olarak da yine aynı dönemde, Bosna'da, Arnavutluk'ta birçok kişinin Müslüman yapıldığını belirtiyor. Ama buna rağmen, Kıbrıslı Türklerin Türk olduğunu da açıkça söylüyor. Vasiliu ne söylerse söylesin, Denktaş'ın ve Türk toplumunun Rum lidere bakışını değiştirmek oldukça zor görünüyor. Türklerin korkularını giderecek, Rumlara karşı kuşkularını ortadan kaldıracak hareketlerin Rum tarafından gelmesi gerekiyor. Örneğin ekonomik ambargonun kaldırılması gibi. Ama Rumlar da ellerindeki bu büyük kozu kaybetmek istemiyorlar. Dünya bugün 'Kıbrıs Cumhuriyeti' olarak Rum yönetimini tanıyor ve bu da Vasiliu'ya doğrusu çok rahatlık sağlıyor. Ama gerçekten Vasiliu bu meseleyi çözmekten yanaysa, Denktaş'ı ikna edecek bazı adımları da atması gerekiyor.

Vasiliu, bu adımları atabilecek mi? Gerçekten çözüm istiyorsa Türklere uygulanan tecridi kırabilecek mi? Bunu zaman gösterecek..."

Lefkoşa, 10-11 Temmuz 1991

SONUÇ

Vasiliu ve Denktaş'la maceralı buluşmanın üzerinden 20 yıl geçti. 20 yılda ne Vasiliu kaldı ne de Denktaş! Köprülerin altından da çok sular aktı.

ALVARO DE SOTO

Fiyaskonun Gerçek Kurbanı

Kıbrıs'ta Annan Planı fiyaskosunu dünya ne de çabuk unuttu değil mi? Halbuki fiyaskonun üstünden sadece altı yıl geçti. Dünyanın bıktığı Kıbrıs'ı tam çözüyorduk ki, Rumlar "Oxi" deyivermedi mi? Faturayı Papadopoulos'a çıkardık ama aslında esas suçlu bugün Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı koltuğunda oturan Hristofyas değil miydi? Eğer Hristofyas, yoldaşı Talat'a ihanet etmeseydi tarih farklı yazılmayacak mıydı? Ne de çabuk unutuverdik her şeyi!

Ben o dönem Atina, Helsinki, Kopenhag, Burgenstock ve Lefkoşa'da tarihe tanıklık ettim. Aralık 1999'da pazarlığın başladığı kar altındaki Helsinki'ye Yunan Başbakanı Kostas Simitis'in uçağında gittim. Aralık 2003'teki Kopenhag Zirvesi'ne de olduğu gibi.

Mart 2004'teki son dönemece girilen Burgenstock zirvesinde de İsviçre'nin dağ köyündeydim. Sabahlara kadar süren pazarlıkları izledim. Ve 24 Nisan 2004'teki tarihi referandum!

23 Nisan gecesi bir ABD kongre üyesinin danışmanıyla beraber yeşil hattan Lefkoşa'nın Türk bölgesine yürüyerek geçip Mehmet Ali Talat'ın mitingini izledik. Bayram havası esiyordu. Güneye ise korku bulutları çökmüştü. Papadopoulos terör estiriyordu. O gece, Rumlar, 80 yaşındaki Eski Yunan Başbakanı Konstantin Mitsotakis'i "Evet demezseniz ada bölünecek," diye çağrı yaptığı için neredeyse vatan haini ilan ediyorlardı.

❖❖❖

Annan Planı'nı, Denktaş'tan Klerides'e, İsmail Cem'den Yorgos Papandreu'ya hemen herkesle konuştum. Ama aradan geçen altı yıl boyunca konuşmayan iki kilit isim var. BM'nin Ganalı eski Genel Sekreteri Kofi Annan'la Perulu arabulucu Alvaro de Soto! Annan'la konuşmayı birkaç kez denedim ama sessizliğini boz-

madı. De Soto da mayın tarlasında yürüdüğünü bildiği için yıllarca sustu ama sonunda İstanbul'da karşılaştık. Perde arkasında yaşananları anlatmayı kabul etti. Beşiktaş sırtlarındaki bir butik otelin çiçeklerle bezenmiş terasında uzun bir söyleşi yaptık. Üç saat boyunca sanki o günleri yaşadık. Bazen kızdı. Bazen hüzünlendi. "Nobel Barış Ödülü'nü nasıl kaçırdım," der gibiydi sanki. 50 yıldır Kıbrıs'ta çözüm için kafa patlatan dört BM Genel Sekreteri ve onlarca arabulucu gibi! De Soto da öncekiler gibi "Nerede hata yaptım?" diye soruyordu kendine. Tarihi arabulucu beş yılın üstündeki sis bulutlarını dağıttı. Gizli kalan görüşmeleri ilk kez açıkladı. Anlattıkları, gerçek bilek güreşinin ABD–AB ve Rusya arasında yaşandığını gözler önüne serdi. Tarihe tanıklık etmenin keyfiyle, bu ilginç söyleşiyi aktarıyorum. 50 yıldır Türkiye'nin kaderini etkileyen Kıbrıs sorununun, AB yolumuzu tıkadığı bugünlerde De Soto'nun anlattıklarını ilgiyle okuyacağınızı umuyorum.

Kıbrıs Satrancı

Aslında her şey, Öcalan'ın Kenya'daki Yunan Büyükelçiliği'nde yakalanışının ardından Kostas Simitis'in AB'de Türkiye'ye karşı uyguladığı düşmanca politikayı terk edişiyle başladı. Yani Türkiye'ye yolu açmanın karşılığında Kıbrıs'ta çözüm formülü!.. Ama nasıl bir çözüm olacaktı? Washington ve Brüksel'den gelen sinyaller üzerine Kofi Annan, Kıbrıs'ı çözmek için 14 Kasım 1999'da kolları sıvadı. Kıbrıs'ın iki kurnaz tilkisine birer mektup gönderip dolaylı müzakerelere çağırdı, tecrübeli, başarılı yardımcısı Alvaro de Soto'yu arabulucu atadı. Kofi Annan ve De Soto Denktaş'la Klerides'i 3 Aralık 1999'da buluşturdular. Ama iki yıl bir arpa boyu yol alamadılar. Ta ki Kasım 2002'ye kadar! Kasım 2002'de Türkiye'de iç dengeleri altüst eden gelişmeler oldu. AKP sandıktan zaferle çıktı. İki gün sonraysa gizli bir görüşme oldu. Kimler arasında mı? Alvaro de Soto'yla Recep Tayyip Erdoğan arasında! Annan, yardımcısı De Soto'yu seçimden iki gün sonra apar topar Türkiye'ye gönderdi. De Soto Erdoğan'la buluştu. Erdoğan AKP Genel Başkanı bile değildi. Siyasi yasaklıydı. Ama dünyanın gözündeki Başbakan Erdoğan'dı... Gizli görüşmenin perde arkasını ilk kez Alvaro de Soto'dan dinledim. Öyle anlaşılıyor ki, De Soto o görüşmede Kıbrıs'ta 40 yıldır ipleri elinde tutan Denktaş'ın sahneden silineceğini gördü. De Soto, o gün

Erdoğan'la yaptığı görüşmeyi ilk kez açıklayarak tarihe ışık tuttu. Zaman tüneline dalıp Alvaro De Soto'yla söyleşimize 2002'deki gizli görüşmeyle başlayalım.

1999'da Kofi Annan Kıbrıs'ı çözmeye soyundu ama dönüm noktası Erdoğan'ın sahneye çıkması oldu değil mi? Siz Erdoğan'la nasıl tanıştınız?

Evet öyle. Ben Erdoğan'la AK Parti'nin seçim zaferinden iki gün sonra tanıştım. Özel temsilciliği üstlenmemden de iki yıl sonraydı. Erdoğan henüz başbakan olmamıştı. Milletvekili bile değildi. Siyaset yasağı devam ediyordu. Ama seçimi kazanan partinin lideriydi. İlk anda bende, açık vizyonu olan bir adam izlenimi bıraktı. Temel hedefi Avrupa Birliği'ydi. Soruna çok pratik yaklaşıyordu. Görüşmemizde Annan yoktu. Sadece bir tercüman vardı.

Size o gün ne söyledi?

Kelime kelime aktaramam ama genel tavrı "Eğer Kıbrıs sorunu Türkiye'nin Avrupa hedefi yolunu tıkıyorsa nasıl kaldırırız?" şeklindeydi. Soruna çözüm arayan bir adam vardı karşımda.

Erdoğan kararlı mıydı?

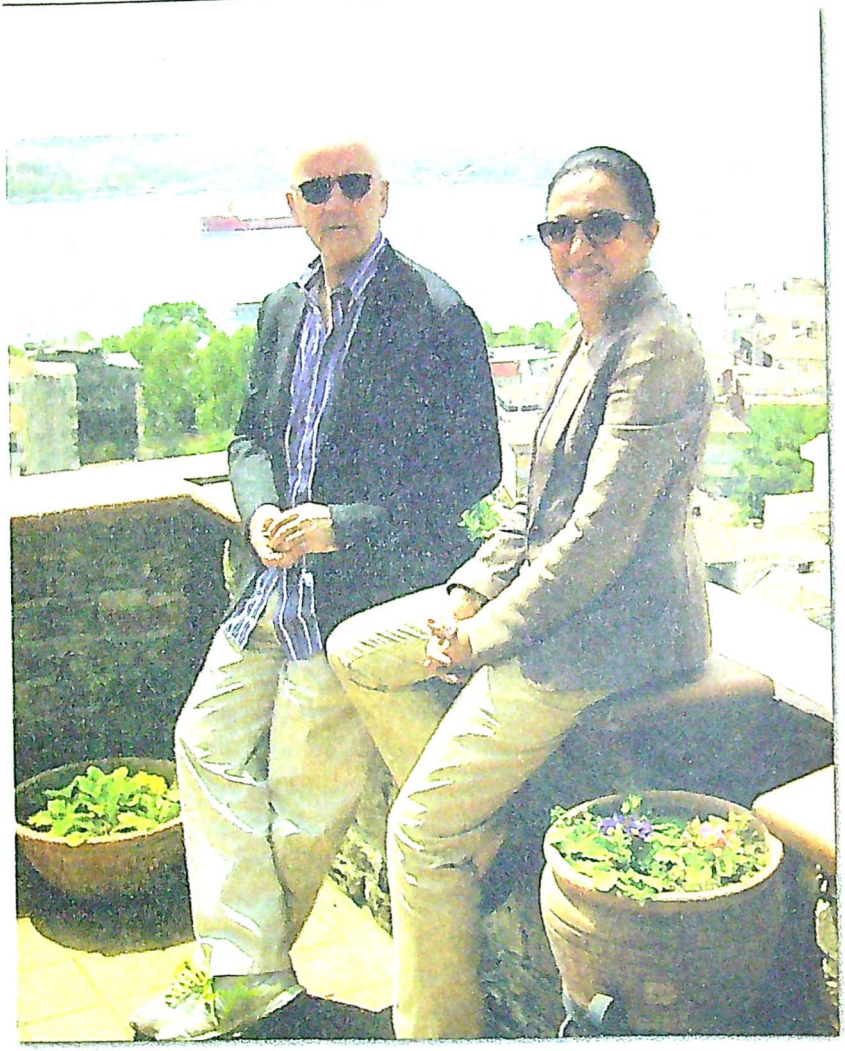
Evet. Kesin kararlıydı. Dört anahtarı olan ve ancak beşinci anahtar bulunursa açılabilecek bir kilit düşünün. Erdoğan beşinci anahtar gibiydi. Hiç kuşkum yok. Ben hem izlenimden hem de tavırdan söz ediyorum.

Yaşananların ayrıntısına girmeden 1999'a dönelim. Annan size arabuluculuk görevini nasıl teklif etti?

O sırada Annan'ın Siyasi İşler Yardımcısı'ydım. Afrika dışında Amerika, Avrupa, Asya ve Pasifikler'e bakıyordum. Bir gün telefon etti. Kıbrıs için bir fırsat doğduğunu ve bunu üstleneceğini söyledi. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği toplantısı için İstanbul'a gidiyordu "Sen de geliyorsun," dedi. Birlikte gittik.

Kangren olmuş bir sorunda tarihi bir rol üstlendiniz. Neden düşünmeden kabul ettiniz?

Beş yıldır çok geniş bir coğrafi alandan sorumluydum. Tek bir soruna odaklanmak iyi olacaktı. Ayrıca, 17 yıldır BM çatısı altında olmama rağmen Kıbrıs'la hiç ilişkim olmaması bir arabulucu için avantajdı.

Annan Planı pazarlığının kilit adamıydı. Papadopoulos kandırmasaydı belki de Nobel Barış Ödülü'ne ortak olabilirdi. Alvaro de Soto'yla İstanbul'da buluşup saatlerce konuştuk. *İstanbul, 9 Mayıs 2010*

Neden avantaj?

Çünkü tarafların gözünde olumlu ya da olumsuz hiçbir imajınız olmuyor. Taraflardan biri ya da diğeri sizin her söylediğinize "Şu nedenle ya da bu nedenle söyledi," diye bakmıyor.

Annan böylesine kritik bir dönemde neden sizi seçti dersiniz?

BM'in birçok arabuluculuk görevini üstlenmiştim ve tecrübem vardı. Mesela iki yıl El Salvador'da arabuluculuk yaptım ve başarılı oldum.

Peki Kıbrıs'ta nasıl bir fırsat doğmuştu?

Depremlerle halklar arasında yardımlaşma ve yakınlaşma yaşanmıştı. Yakınlaşmayı halklar destekliyordu. AB genişliyordu. Kıbrıs da genişlemenin bir parçasıydı. Avrupa, gelişmenin tamamlanmasından önce sorunun çözümü için güçlü bir çaba gösterilmesinden yanaydı. Ayrıca bu Türkiye'ye kapının açık tutulması için de hem beklenti hem de bir önkoşuldu. Klerides de çözüm istiyordu. Bu bir fırsat penceresi açmıştı.

Klerides gerçekten çözüm istedi mi sizce?

Evet. Hiç kuşkum yok. Hazırdı. Denktaş'ın da yaklaşımına ihtiyacı vardı. Ama 2003'te (Rum tarafında) yapılan erken seçimler bir anlamda Litmus Testi oldu.

Neden?

Çünkü yolun ilerisinde neler olacağını gösteriyordu. Klerides adaylığını son anda koydu ve kampanya da yapmadı. Kıbrıs'ın AB'ye katılımından sonra yani 18 ayın ardından artık siyasette olmayacağını söyledi. Böylece Papadopoulos'a yol açıldı.

Denktaş hep "Uzlaşmaz" diye görüldü. İlk karşılaştığınızda ne düşündünüz?

İlk karşılaşmamız çok ilginç oldu. Bana baktı "Sizinle çok iyi anlaşacağız Bay De Soto," dedi. Ne diyecek diye baktım. "Sizinle berberlerimiz aynı," deyip kahkaha attı. Çok zeki ve şakacıydı.

Ya Denktaş ve Klerides?

Birbirlerini çok iyi tanıyorlardı. Klerides birkaç yaş büyük olmasına rağmen birlikte okula gittikleri, daha sonra ailece görüştükleri hatta akşam yemeklerine bile çıktıkları biliniyordu.

Müzakerelere başladığınız zaman ilk engel neydi?

Klerides ve Denktaş arasındaki müzakerelere önce Cenevre'de başladık. Sonra New York'a geçtik. Denktaş, kendisinin Kuzey'deki Türk halkını temsil ettiğini Klerides kabul etmeden masaya oturmayı reddetti.

Kasım 2000'de Cenevre'de müzakereler neden kesildi?

Annan'ın Cenevre'de olduğu sırada Denktaş "Görüşmelerin istediği doğrultuda yürümemesi halinde artık katılmayacağını," söy-

ledi. Görüşmeleri terk etti. Bunun makul bir gerekçesi olduğunu zannetmiyorum. Böylece 14 ay kaybettik. 13 ay boyunca Denktaş'ı yeniden masaya getirmek için uğraştık.

Peki neden bu kadar acele ediyordunuz ki?

Giderek daha fazla son tarihe yaklaşıyorduk. AB'ye katılım sürecinin tamamlanması son tarihti.

Denktaş'ı Minderden Nasıl Attılar?

Cumhurbaşkanlığı koltuğuna veda etmesine kısa bir süre kalmıştı. Sadece cumhurbaşkanlığına değil, 47 yıldır omuzladığı liderliğe de veda ediyordu. Lefkoşa'da Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda buluştuk.

Günlerce, sabah 9'dan akşam 11'e kadar zaman tünelinde birlikte dolaştık. Denktaş'ı yakından tanıyanlar çok iyi bilir. O anlatmaya başlayınca yıllar ve olaylar çılgın bir ırmak gibi akmaya başlar. Durdurmak isteseniz bile durduramazsınız. Önce "Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır," rüzgârına kapılırsınız. Sonra Türk jetlerinin Kıbrıs üstünde uçtukları geceyi yaşarsınız. Ardından Türk paraşütçülerin Kıbrıs semalarından yağmur gibi akmaya başladıkları sabah! Denktaş anlatmaya başlayınca günler, aylar ve yıllar su gibi akıp geçer. Deli deli akan bir nehir gibidir.

Önüne ne çıkarsa sürükler. Barajları yıkar. 2004'te biyografisini yazmaya başladığım zaman da öyle olmuştu. Denktaş anlattıkça coşmuştu. Coştukça anlatmıştı. Davası için küçücük bir adadan dünyaya meydan okuyan, duygusal ama duygularını kalbine gömen, zeki, inatçı, şakacı, uluslararası çapta bir hukukçu! 47 yıl boyunca karşısına oturan kim olursa olsun canından bezdi. Sonunda Annan Planı'na "Hayır," deyince onu minderden attılar. Müzakerelerin perde arkasını ve Denktaş'ı Alvaro de Soto'dan dinleyelim:

Denktaş yüzünden 14 ay kaybettiğinizi söylediniz. Kasım 2000'de müzakereler kesilmişti. Yeniden nasıl başladı?

Kasım 2001'de Klerides baş başa bir görüşme teklif etti. Denktaş bir anda önkoşulunu ya unuttu ya da kenara itti ve "BM'den birisi olursa seninle buluşurum," dedi. Yeniden adaya döndüm. 4 Aralık 2001'de buluştuk. Birkaç dakika içinde müzakerelere Ocak 2002'de başlamaya karar verdiler.

Yani Denktaş sürpriz yaptı desenize?

Evet ama Klerides de sürpriz bir karar aldı ve müzakerelerin adada yapılmasını kabul etti. Halbuki o ana kadar adada yapılmasını reddediyordu.

Neden reddediyordu?

Adanın çok fazla medya sirki olduğunu ve kendisinin de Ulusal Konsey'in baskısı altında bulunduğunu söylüyordu. Ama birden adada buluşmayı kabul etti. Peki dedim.

Anlaşılan iki kurnaz tilki karşılıklı manevralar yaparak yeniden masaya oturmuşlar.

Evet. BM'nin gözetimindeki bölgede bir yer ayarladık. Ocak 2002'de müzakerelere başladılar.

O sırada Erdoğan henüz sahneye çıkmamıştı değil mi?

Erdoğan henüz ortada yoktu.

Peki atmosfer nasıldı, bu kez başaracağız diye düşündünüz mü?

Atmosfer daha iyiydi. Ama Denktaş BM'nin değil tarafların yetkili olduğunda ısrar ettiği için çok dikkatliydim. Kendi aralarında çözüm yolu bulmalarına fırsat tanıyordum. Aslında sürekli temas halinde olduğum selefim, Denktaş ve Klerides'in sorunun bütün ayrıntılarını çok iyi bildiklerini söylüyor ve istedikleri takdirde çözüme gideceklerinde ısrar ediyordu.

Siz de aynı kanıda mıydınız?

Benim için bu kesin değildi ve bu yüzden de onlara imkân tanıdım. Artık saate karşı çalışıyorduk. Bir aşamada teklif vermemiz kaçınılmazdı. Aksi takdirde çözüm için hiçbir umut kalmayacaktı. Bu onların çözüm yetenekleri olmamasından kaynaklanmıyordu. Aksine ikisi de çok tecrübeli avukatlardı. Ama Denktaş, Klerides'le hiçbir biçimde "al-ver" sürecine girmek istemiyordu.

Denktaş'ın istemediğinden emin misiniz?

Ah, kesinlikle. Bu çok açıktı. İkisinin arasındaki ayrılık çok keskindi.

Nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz?

Klerides Denktaş'a "İşte buradayım. Bak benim bazı kaygılarım var. Referandumda onaylanmasını sağlamak için bunların karşılanması gerekiyor. Senin de bazı kaygıların olduğundan eminim.

Sen de söyle. Elimden geldiğince seni rahatlatmaya çalışacağım. Ama bana yardım et," diyordu. Ama Denktaş hiçbir zaman bu tür bir yaklaşıma izin vermedi.

Denktaş Klerides'e Hiç Güvenmedi

Neden izin vermedi sizce?

Çünkü Klerides'e ve Rumlara hiçbir zaman güvenmedi. Bir kez bana "Bay de Soto sözlerime inanın. Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklerle kurmak istedikleri tek ilişki Türkleri tahakküm altına almaktır," dedi. Denktaş, buna kesinlikle inanıyordu. Hiçbir biçimde Kıbrıslı Rumlara güvenmiyordu.

Sizce oyun mu oynuyordu, yoksa samimi miydi?

İnançlarında samimi olduğuna hiç kuşkum yok. Durumun böyle olduğuna kesinlikle inanıyordu. Bu yüzden de Kıbrıslı Türklerin güvenlik ve kimliğinin korunmasının tek yolu olarak ayrı devleti görüyordu. Buna inanıyordu. Bu kadar basit. Bence yanlış düşünüyordu. Ben aksini ispat etmek için elimden geleni yaptım. Onu hiçbir zaman ikna edemeyeceğime eminim ama halkını ikna ettim ve Kıbrıslı Türkler plana evet dediler.

Ama Denktaş pek de haksız çıkmadı değil mi? Rumlar, Türklerle yönetimi paylaşmayı içlerine sindiremediler.

Evet ama bu başka hikâye.

Rumlar "AB üyesi oluyoruz, neden Türklerle yönetimi paylaşalım," demediler mi?

Kıbrıslı Rumlar çözümü Status quo ante'ye (geçmişteki olayların bu günkü durumu-1974 öncesindeki) dönmek olarak anlıyorlar. Rum liderlerin halka status quo ante'ye dönemeyeceklerini anlatmadıkları anlaşılıyor. Dönemeyecekler. Çözümün eskisinden farklı olması şart. Gerçek olan şu ki çözüm çok farklı olacak. Ama kimse Rum halkına bunu açıklamadı.

Ama 1977'de BM gözetimindeki Denktaş-Kipriyanu Anlaşması var. Rumlar, iki bölgeli iki toplumlu federasyona dayanan çözümü kabul etmiyorlar mı?

O anlaşmayla ilgili de bazı sorular var. Bu anlaşmayla ilgili sorun şu. Adadaki halkın büyük çoğunluğu için federal çözüm kelimelerden ibaret. Gerçek federal çözümün ne olduğu konusunda kimse yol göstermiyor.

Nasıl bilmezler?

Federal çözüm örnekleri Kıbrıs'a oldukça uzak. Örneğin Nijerya, Avusturya ya da Almanya. Hepsi de uzak. Kimse onlara federasyonun temel unsurunun iktidarı paylaşmak ve siyasi eşitlik olduğunu söylemedi. Kimse izah etme zahmetini bile göstermedi.

Rumlar sorunun 1974'te başladığını söylerler. 1964'te Türk köylerine saldırılarını, kanlı çatışmaları unutmuş gibi davranırlar.

Klerides ileriye bakmaya hazırdı. Uzlaşma arayışı içindeydi. Ama karşılık bulamadı.

Daha sonra Denktaş sahneden silindi. Erdoğan'ın gelişiyle her şey değişmedi mi?

Evet, Erdoğan'ın gelişi her şeyi değiştirdi. Denktaş eskiden Türk liderlere dayanıyordu. Ama Erdoğan'a dayanamadı. Bu gerçekten umut yarattı. Ama AKP, 2002'nin sonunda seçimleri kazandı. Aralık 2002'de ise Kopenhag'daki AB zirvesinde 10 yeni üyeyle ilgili karar alınacaktı. AKP hükümeti çok yeniydi ve gerçekten çok çok zordu.

Herkes Kopenhag'a gitmediği için Denktaş'a kızdı. Fakat Denktaş o sırada hastanedeydi. By-pass olmuştu.

Denktaş gerçekten hırslı ve güçlü bir adam. Annan 2002'nin sonunda verdiği raporda olanları açıkça anlattı. Artık bekleyecek durumda değildik. New York'taki buluşma başarısızlıkla sonuçlandı. O sırada Denktaş birden gelip "Madem kalıyoruz, uzun süredir ertelediğim ameliyatı olmaya kadar verdim," dedi. Ameliyatı olması gerektiğine inanıyorum. Hiç kuşkum yok. Zaten Doktor Mehmet Öz de bana telefon edip yarım saat gerekliliğini anlattı. Söylediklerinin hepsi doğruydu ama yine de bekleyecek durumda değildik.

Ama Denktaş yaşam mücadelesi verirken baskı yapmış olmadınız mı?

Genel Sekreter, Denktaş'tan hastanede olduğu sürede bir temsilci atamasını istedi. Denktaş yapmadı. Tüm müzakereleri geciktirmenin bir parçasıydı bu.

Birkaç hafta bekleyemez miydiniz?

Artık geciktirecek durumda değildik. Taslağı sunmak zorundaydık.

Taslağı nasıl verdiniz?

Denktaş ameliyattan çıkmıştı. Ben Kıbrıs'a uçtum, taslağı Klerides'e verdim. Yardımcım da aynı anda Denktaş'ı hastanede ziyaret edip verdi.

Denktaş'ı Öldürmek mi İstediler?

Rauf Denktaş 7 Ekim 2002'de New York Columbia Presbyterian Tıp Merkezi'nde by-pass ameliyatı oldu. Ameliyatı ünlü kalp cerrahı Profesör Mehmet Öz başkanlığındaki bir grup doktor yaptı. Ameliyat çok başarılı geçti. Ama nasıl olduysa Denktaş mikrop kaptı. 21 Ekim'de yeniden ameliyata aldılar. İkinci ameliyatı Öz yapmadı ama Denktaş bir türlü iyileşmedi. Sonunda özel uçakla apar topar Ankara'ya getirdiler. Denktaş'ı tedavi eden Türk doktorlar İbni Sina Hastanesi rektörü Tümer Çorakçıoğlu ve kalp cerrahı Prof. Ümit Özyurda ameliyattan sonra Denktaş'a ABD'de yapılan tedavinin çok yanlış olduğunu, tıbbiyeden yeni mezun olmuş insanın dahi yapmayacağını söylediler. Denktaş o günleri şöyle anlattı bana:

"Bana Amerika'da '3 hafta daha kal,' dendi ama kabul etmedim. Onların teorisi 'Madem su boşalmıyor, bırakalım dolsun, o tazyikle delikler kapansın,' dediler. Ankara'ya geldim, kardiyologlar tam aksini yaptılar. Bastıra bastıra boşaltma yöntemini uyguladılar. Su kalbe girse, kurtulamazdım. Ankara'da kurtarıldım."

O günlerde devletin en üst kademelerinde "Acaba Denktaş'ı öldürmek mi istediler?" diye kuşku duyanlar çok oldu. Kitap çalışmam sırasında Denktaş'a da sordum. Denktaş, "Amerika'da bu tür ameliyatlarda mikrop kapma ihtimali yüzde birmiş. O da beni buldu," demekle yetindi. Gerçekten Denktaş, yüzde bir ya da iki olasılıkla, mikrop mu kapmıştı? Yoksa onu öldürmeye çalışan birileri mi olmuştu? Bu kuşkuyu kanıtlayacak bir bilgiye ulaşamadım.

Papadopoulos Nasıl Kaçtı?

Kıbrıs müzakereleri yarım asırdır devam eden bir satranç oyununa benzer. 65 yıllık BM tarihindeki sekiz genel sekreterin altısı oyunu bitirmek için kafa patlattı ama başaramadı. Ter döken arabulucuların sayısını ise unuttum. En ünlüsü Bosna barışının mimarı Richard Holbrooke'tu. O bile bir ayda havlu attı. Kofi Annan, ABD ve AB'nin bütün ağırlığıyla arkasında olduğu için neredeyse oyunu bitirecekti ama o da başaramadı. Son aşamada kapalı kapılar ardında neler yaşandığını Alvaro de Soto tüm ayrıntısıyla ilk kez anlattı.

Klerides'ten sonra Papadopoulos gelince her şey altüst olmadı mı?

"Tavrım tümüyle farklı," deyip hemen masadan kalkabilirdi ama kalkmadı. Çok zeki bir avukattı. Hatta İngilizce konuşulan ülkelerdeki en iyi avukat olduğu söyleniyordu "Delikleri kapatmak isterseniz ya da bir meseleyi boşlukta bırakmak isterseniz ona gidin," deniyordu.

Klerides Papadopoulos'a nasıl bir ortam bırakmıştı?

Papadopoulos müzakerelerin nasıl yürüdüğünü ve hiçbir konuda resmi bir anlaşma olmadığını biliyordu. Büyük ölçüde elleri serbestti ama yine de oyunu oynadı ve metni bir kez daha ele aldık. Süratle endişelerini bildirdi.

O ana kadar herhangi bir anlaşma yok muydu?

Yoktu. Denktaş ve Klerides'le yüzlerce saat ayrı ayrı görüşüp aralarında mekik dokuduktan sonra bir taslak hazırladım. Kelime kelime adil ve kabul edilebilir olmasına çalıştım. İki tarafı birleştirecek bir metin üzerinde birçok değişiklik yaptım.

Denktaş Lahey'de Masayı Nasıl Ters Çevirdi

Lahey'de ipler nasıl koptu?

Annan Kıbrıs'ın AB'ye katılım anlaşması imzalanmadan son bir çaba göstermek istedi. Papadopoulos ve Denktaş'ı çağırdı. Denktaş, "Ben bu metne katılmıyorum. İmzalamam. Bundan sonra farklı bir zeminde müzakereler sürmeli," dedi. Masayı ters çevirdi. Papadopoulos'a onu suçlama şansını verdi.

Lahey'de her şey bitmiş miydi?

Evet. Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'ne bir rapor verip adadaki ofisimi kapatma kararı aldı. "Bundan sonra inisiyatif almam bazı koşulların yerine getirilmesine bağlıdır " dedi.

O sırada Erdoğan neden etkili olamadı?

TBMM'de ABD'nin Irak'a saldırmak için Türk topraklarını kullanma talebi reddedildi. O zaman Türk Hükümeti yüksek ulusal önemdeki sorunlarda çok daha iyi organize olması gerektiğini anladı. Kıbrıs da böyle bir sorundu.

Ama daha sona Erdoğan açık çek verdiği halde neden başarılı olmadı?

24 Ocak 2004'te, 11 ay sonra... AB'nin genişlemesine üç ay kalmıştı. Erdoğan bir biçimde Kıbrıs'ta herkesin kabul edebileceği bir fikir birliğini içerde sağladı. Daha ileri adım atmak için herkesin desteğini aldı. Annan'la Davos'ta buluşup "Yeniden çaba göstermenizi istiyorum. Kıbrıslı Türklerin de destekleyeceğinden emin olabilirsiniz," dedi.

O sırada Denktaş artık sahneden çekiliyordu değil mi?

Mart 2003'te Lahey'de müzakerecilikten de çekilmişti. Cumhurbaşkanlığına aday değildi. Kıbrıslı Türkler planı okumuşlardı. Bir efsane dağılmıştı. Bunca yıldır liderlerinin anlattıklarının tek yol olmadığını anlamışlardı. Kimliklerini korumanın ve güvenliklerini sağlamanın tek yolunun kendi devletleri olmadığını görmüşlerdi. İki bölgeli, iki toplumlu federal çözümle kendilerini koruyabileceklerini anladılar. Denktaş da bu havayı kavrayınca dramatik bir kararla yıllarca kapalı olan kapıları açtı. Bu da bizim kazanç hanemize yazıldı (gülerek.)

Kopenhag zirvesi kritik bir dönemeçti. Denktaş zirveye gitmediği için suçlandı ama Rumlar AB'ye girmek üzereydi. Gelseydi ne değişirdi ki?

Eğer oyunu oynamak isteseydi değişirdi ama oynamak istemiyordu. Yerine gelen Tahsin Ertuğruloğlu ise oyunu oynamak için hazırlıklı değildi.

Denktaş sahneden atıldıktan sonra yol açılmış olmadı mı?

Annan, Lahey'den sonra "Başarılı bir sonuca götürecek gerçek bir siyasi kararlılığı görmeden yeniden devreye girmeyeceğini," bildirdiği için kısa sürede fırsat çıkacağını düşünmedim. Temel prensiplere dokunmadan anavatanlarla birlikte çözüm için en yüksek düzeyde kararlılık olursa son noktayı koyup referanduma gidilebilecekti.

Yolu Erdoğan mı açtı?

Evet. Annan Davos'ta Erdoğan'la görüştükten sonra Denktaş ve Papadopoulos'u New York'a çağırdı. Davet mektubunda "Alacağım inisiyatifi kabul ederseniz, benim koşullarımı da kabul etmiş olacaksınız," dedi.

Papadopoulos Dengesini Kaybetti

Neler oldu New York'ta?

Annan taslağı sundu. Denktaş kabul etti. O anda Papadopoulos'un dengesini kaybettiğini gördüm. Denktaş'ın kabul edeceğini hiç tah-

min etmiyordu. "Bana birkaç dakika izin verir misiniz?" deyip dışarı çıktı. 15 dakika geçti, 45 dakika geçti. Saatler sonra döndü. Bazı şartlar öne sürdü. Genel Sekreter "Bu durumda müzakerelerin devamını yardımcıma bırakıyorum," dedi. BM binasının 3. katında ayrı ayrı odalar buldum. Benim odam da tam ortadaydı. Sabaha karşı 3'e kadar aralarında mekik dokudum. Perişan olduk. Denktaş çok kızdı. Yiyecek hiçbir şey yoktu. Sonunda "Peki sizi bırakıyorum. Sonuç alamayacağımız ortaya çıktı ama genel sekreterden, somut önerilerini içeren mektupları yazıp sabah 10'a kadar cevap istemesini söyleyeceğim. Cevap vermezseniz reddetmiş sayacağız," dedim.

10'da cevap aldınız mı?

Evet dediler. Hatta kesin takvimini de kabul ettiler. Adaya dönüp en yüksek düzeyde müzakerelere başladık. Öyle süratli ve yoğun çalışıyorduk ki, BM, IMF ve bütün uluslararası kuruluşlardan istediğim uzmanlar 24 saatte adaya geliyordu. Federal yasalar hazırlanıyordu. Uzmanların sayısı 200'e çıktı. Yemek masalarının üstünde bile çalışıyorlardı. 12-15 grup aynı anda çalıştı. Milli marş ve bayrak hazırdı. Son noktayı koymak için son bir çaba gerekiyordu.

Burgenstock zirvesinde son noktayı mı koyacaktınız?

Evet, kimsenin yani medyanın rahatsız edemeyeceği bir yerde buluşturmaya karar verdik. Hedefimiz aracı olmadan dört tarafı buluşturmaktı ama Papadopoulos hiç hoşlanmadı.

Köşeye mi sıkıştı?

Evet. Biz gerekli olan 200 yasadan en azından 90'ının ilk günden uygulanmaya başlamasını istiyorduk. O, hazırlanamayacağını düşünüp hepsinde ısrar etti. Böylece kendi sahasında oynayabilecekti. Hayatlarında birbirlerini görmemiş Türklerle Rumlar iyi niyetle yasaları hazırladılar. AB onayladı. Muazzam bir şeydi.

Burgenstock'ta bir şans var mıydı?

Evet, bir sorunu göz göze bakmadan çözemezsiniz. Karamanlis, Erdoğan, Papadopoulos ve Talat'ın katıldığı bir resepsiyon düzenledim. Erdoğan, Papadopoulos'a "İşte buradayız. Çözüm istiyoruz," dedi ama Papadopoulos oyunu oynamadı.

Peki nasıl fiyaskoyla sonuçlandı?

İlk kez herkesi dörtlü yemekte buluşturdum. Papadopoulos, Talat, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları ve yardımcıları. Böyle bir

buluşma en son 1960'ta gerçekleşti. Yemekte esas konulara fazla girmedik ama buluşmanın iyi bir fikir olduğunu herkes kabul etti. Gerekirse her gün üç kez buluşturacaktım ama Papadopoulos gitmek zorunda olmadığı halde Brüksel'e gitti. Dönüşünde akşam yemeğinde buluşacaktık. Telefon edip "Kendimi iyi hissetmiyorum, gelemeyeceğim," dedi. Papadopoulos çözüm istemedi. Kaçtı.

Fiyaskonun Gerçek Sorumlusu Hristofyas'tır

50 yıllık Kıbrıs sorununun tam çözülecekken fiyaskoyla sonuçlanmasının gerçek sorumlusu kim? Denktaş mı? Papadopoulos mu? Yoksa Rumlara "Evet" çağrısı yapmayan çiçeği burnundaki Yunan Başbakanı Kostas Karamanlis mi? O günleri Atina'da olduğum için yakından izledim. Hiç kuşku yok ki, tarihi fırsatın heba edilmesinde Karamanlis'in rolü oldu. Eğer, amcası Konstantin Karamanlis'in 1955'te Makarios'a baskı yaparak kabul ettirdiği Kıbrıs Cumhuriyeti Anlaşması'nda olduğu gibi cesur davransaydı tarih farklı yazılırdı. Ama vatan haini ilan edilmekten korktu. Yine de Alvaro de Soto'yla yaptığımız uzun söyleşide, fiyaskonun gerçek sorumlusunun ne Denktaş ne Papadopoulos ne de Karamanlis olduğu ortaya çıktı. De Soto, kilit rolü halen Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı koltuğunda oturan Komünist Partisi lideri Dimitris Hristofyas'ın oynadığını ilk kez açıkladı. Yani, Hristofyas, son anda yoldaşı Mehmet Ali Talat'a "ihanet" etmeseydi Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilecekti. De Soto'yla tarihe ışık tutan söyleşimizin son bölümünü hayati bir soruyla noktalıyorum.

"2004'teki fiyaskonun gerçek sorumlusu olan Hristofyas altı yıl sonra Kıbrıslı Türklerle yönetimi paylaşmaya ne kadar hazır acaba?"

Neden AB'ye "Rumları almayın" demediniz?

AB'nin genişlemesini durduramazdık. Tarihi projeydi. Siyasi ve güvenlik açısından önemliydi. Dönüş imkânsızdı.

O zaman Papadopoulos dünyaya meydan okumakta haklıydı. Nasılsa kaybedecekleri hiçbir şey yoktu.

Evet ama bu noktaya gelmeyebilirdik. Kıbrıs Rum seçimleri Kıbrıs'ın AB'ye girişinden 15 ay önce yapıldı. Klerides çözüm istiyordu. Denktaş iki yılı telef etti.

Ama Klerides seçimlerde aday olmayıp Papadopoulos'a yolu açmadı mı?

Klerides tarihe geçecek bir anlaşmaya imza atmak, tarihe geçmek istedi. Çözüm istediğinden hiç kuşkum yok.

Referamdumda Rumlar hayır derse Kuzey'in statüsünün ne olacağını neden açıklamadınız?

Rumların hayır diyeceğinden yüzde yüz emin değildik ki.

Nasıl emin olmazsınız. Papadopoulos "Evet" diyenlere karşı terör estiriyordu.

Evet ama son ana kadar Akel'in ne yapacağı belli değildi. Akel komünist bir parti. Demir bir disiplini var. Kararlar fire vermeden uygulanır. Hristofyas evet deseydi yüzde 76 hayır oyu çıkmayacaktı. Rumların yüzde 25'i Annan Planı'nı destekledi. Akel'in yüzde 30 oyunu eklersek yüzde 55 eder. Son ana kadar şans vardı.

Hristofyas neden yoldaşı Talat'a ihanet etti sizce?

Bilmiyorum. Akel öyle disiplinli bir parti ki son dakikada parti içinde neler olduğunu hâlâ bilmiyoruz. Ama referandumdan önce yaşadığımız ilginç bir olayı daha anlatayım. Genel Sekreter Rumların güvenlik kaygılarını gidermek için BM Güvenlik Konseyi'ne bir rapor sundu. Büyük çoğunluk raporu destekledi ama Rusya veto etti.

Ruslar veto etmeseydi, BM Güvenlik Konseyi nasıl bir güvence vermiş olacaktı?

Rumların güvenliği uluslararası garanti altına alınacaktı. Yalnız başlarına bırakılmayacaktı.

Rusya neden veto etti? Rumlar mı veto etmesini istedi?

Rusya'nın neden veto ettiğini bilmiyorum ama Rumların istediği söylendi. Bu yönde dedikodular dolaştı.

Colin Powell'ın da üç kez Hristofyas'ı arayıp "Evet" demesini istediği doğru mu?

Amerikalıların Kıbrıslı Rumlar üzerinde hiçbir etkisi yok. Aslında ters tepiyor.

Ya siz ikna etmeye çalışmadınız mı?

Son ana kadar birçok kez konuştum. Akel'in "yumuşak hayır" oyu verme kararının ardından planın mahkûm edileceği belliydi. Neden böyle davrandığını izah etmedi. Akel'in tavrından sonra Rumların planı onaylamasını beklemiyordum ama beni planının reddedilmesinden daha fazla hayır oylarının yüksekliği şoke etti.

Yani Hristofyas referandumda kilit rol oynadı.

Evet.

Peki Rumlar "Hayır" deyince, Annan Türklere uygulanan ambargonun kaldırılmasını istemedi mi? Ne oldu Güvenlik Konseyi'ne verdiği rapora?

Hiçbir karar çıkmadı. Rapor reddedilmedi ama hiçbir zaman da görüşülmedi.

AB Komiseri Verhaugen Rumların kendisini aldattığını açıkladı. Ya siz?

Evet Verhaugen çok kızdı. Papadopoulos'un kendisine söz verdiğini söyledi. Papadopoulos'un referanduma yaklaşımı doğru değildi ama bana herhangi bir söz vermedi.

Kıbrıs'ı çözmek için dört yıl gece gündüz çalıştınız. Nerede hata yaptınız?

Rumlara planının artılarını ve eksilerini anlatmalıydık. Evet kampanyası çok zayıftı. Her yerde "Oxi" posterleri asılıydı. Rumların ve Yunanların geleneksel bir "Hayır" tavırları vardır. Eğer soruları farklı yönlendirseydik farklı yanıt alabilirdik. Onlara hayır deme imkânı tanımak yerine çok açık bir kampanya yürütebilirdik.

Hayır oylarının yüksek çıkmasının sizi şoke ettiğini söylediniz, neden?

Hem de nasıl. Türklere oldukça uzak bölgelerde mesela Baf'ta yüksekti. Limasol'da yüzde 90 hayır dedi. Yeşil hatta yakın bölgelerde hayır oyları düştü. Hesap edemediğimiz bir başka gelişme daha vardı. Gençler yaşlılardan daha fazla hayır dedi. 40-45 yaşın altındakiler yani sorunla duygusal bağları az olanlar, hatta belki de hayatlarında hiç Kuzey'e geçmemiş olanlar hayır dediler.

Sizce neden?

"Nasılsa AB'ye giriyoruz. İstedikleri kadar duvar örsünler umurumuzda değil," diye düşündüler.

Nasılsa Türkler ayağımıza gelip bizimle birleşmek isteyecekler diye mi düşündüler?

Evet. Bu da bir başka unsur. Bir başka unsur daha var. Planın büyük bölümünü mülkiyet sorunlarının çözümüne ayırdık. Çok karmaşıktı. Harita çok dikkatli yapıldı. Hukuk müşavirim Kuzey Kıbrıs'ın insan coğrafyasını bilen dünya çapındaki tek uzmandır herhalde. Hafızasından Türkler ve Rumların hangi köyde hangi oranlarda yaşadığını söyleyebilir. En çok mallarını geri alacak olanların da hayır demesi beni çok şaşırttı. Belki mantıkdışı ama Türklerden korktuklarını gösteriyor.

Annan Planı referandumunda Rum kesimindeydim. Herkes "Oxi" diyordu. "Evet" kampanyasını yürütenler ise saldırıya uğruyordu. Rumların Türklerle ortaklığı hiçbir zaman içlerine sindiremeyeceklerini o zaman iyice anladım. *Lefkoşa, Nisan 2004*

Ama Kıbrıslı Türkler de Rumlardan korkuyor. Haritayı hazırlarken neden düz bir sınır çizmediniz?

Denktaş, savunmanın daha kolay olacağı düşüncesiyle "Neden düz bir hat çekilmedi," diyebilir. Ama biz 1974 öncesinde çoğunluğu Kıbrıslı Türk olan köylere, daha fazla Rum'un dönmesini sağlarken Türkleri nasıl koruyacağımızı düşünüyorduk. Harita hem Türklere olumsuz etkisini en alt düzeye indirecek şekilde hem de mümkün olduğu kadar çok Rum'un Rum yönetimi altına alınmasına çalışılarak hazırlandı.

2004'teki fiyaskodan sonra AB neden Kıbrıs'ta Çek ve Slovak modelini uygulamıyor? Nasılsa AB çatısı altında birleşmeyecekler mi?

Tarihin ağırlığı çok fazla.

İstanbul, 3 Haziran 2010

SATRANÇ OYUNCUSU

HAYDAR ALİYEV

KGB Koridorlarının Ustası

1 Temmuz 1993... Bakü... Cumhurbaşkanlığı Sarayı! Kapıda gülümseyerek karşıladı beni Haydar Aliyev! Öylesine rahat! Öylesine soğukkanlı! Ne bir tedirginlik! Ne de yüzünde yorgunluk emaresi! Sanki dünya yıkılsa umurunda değil gibi geldi bana! Nasıl böylesine rahat gülümseyebiliyordu ki? Halbuki o günlerde Azerbaycan'da kan ve gözyaşı sel olmuş akıyordu adeta! Dağlık Karabağ'da Azeri ordusu hezimete uğramış, askerler canlarını kurtarmak için kaçıyordu. Savaştan kaçan 1 milyon Azeri evsiz barksız sokaklardaydı. Ülke içsavaşın eşiğindeydi. Karabağ'daki birliklerin isyancı komutanı Albay Suret Hüseyinov'un adamlarıyla Elçibey'in askerleri arasında Gence'de çıkan çatışmalarda ölenler vardı. Ebulfeyz Elçibey "içsavaşı durdurmak için" 12 gün önce Nahçıvan'a kaçmıştı. Başkent Bakü, Elçibey'i deviren Suret Hüseyinov'un askerleriyle sarılıydı. Üç yıl önce Rus tanklarına göğsünü siper eden halk kahramanı Elçibey, Gence'de 68 kişinin ölümüne neden olmakla suçlanıyor, yargılanması isteniyordu. Ve Haydar Aliyev karşımda gülümsüyordu. Hem de tam bir kaosun ortasındayken!

❖❖❖

Kim miydi Haydar Aliyev? Aliyev, Komünist rejimin kalbinin attığı İstihbarat Teşkilatı KGB'de general rütbesinin ardından Komünist Parti Merkez Komitesi'ne kadar yükselen ilk ve tek Azeri Türk'üydü. Değişimin mimarı Gorbaçov'la çatışınca Sovyetler Birliği'nin zirvesindeki yerini kaybetmiş, 1987'de komitedeki görevinden alınmıştı. 20 Ocak 1990'da Rus tankları Bakü'ye girince "Azerbaycan halkına karşı cinayet işleniyor," diyerek de Moskova'yla köprüleri atmıştı. Aslında, Aliyev tarihi çıkışını yaparak yeni siyasi kariyerinin de temellerini atıyordu o gün. Nitekim, yedi ay sonra Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nden istifa edip

doğduğu topraklara dönüp önce Nahçıvan Cumhurbaşkanlığı'na oturmuştu.

Aliyev, Elçibey'in yardım çağrısıyla Bakü'ye dönüşüyle birlikte ise "bitti" dediği yerden yeniden zirveye tırmanmaya başlamıştı.

Aliyev'le görüşmek için Bakü'ye gittiğim zaman dünya ve Türkiye hâlâ Nahçıvan'a saklanan Elçibey'i "meşru" cumhurbaşkanı sayıyordu ama Bakü'de yeni bir oyun kurulduğu da çok açıktı. Ve kimsenin Elçibey'e rol vermeye niyeti yoktu.

❖❖❖

Beni kapıda karşılayan 70 yaşındaki kurt siyasetçiyle çalışma odasındaki kocaman masada yan yana oturduk. Bir saat boyunca tatlı sert bir ses tonuyla beni ikna etmeye çalıştı Aliyev. Bazen ısrarlı sorularımı geçiştirmek için kahkahalar attı. Söyleşimize Elçibey'in kaderini tartışarak başladık. "Elçibey nerede hata yaptı?" dedim ve ekledim.

"Bir cumhurbaşkanı olarak isyancıların üstüne asker göndermesi mi hata? Kanunlar ona bu gücü vermiyor mu? Elçibey neden suçlanıyor?"

Haydar Aliyev gözlerimin içine bakarak dikkatle dinledi beni..

Sonra ağır ağır konuşmaya başladı:

"Benim hörmet ettiğim hanım! Elçibey ne mi yaptı? Yetkisini düşmanla savaşta kullanırsa başka, yetkisini kullanıp Gence'deki askeri insanları kaybetmeye çalışırsa başkadır, bu suçtur."

"Yani yargılanacak mı?" diye hayretle sordum.

Aliyev "Kanunlar çerçevesinde buna mecburum," diye söze girdi ve devam etti:

"Ben Elçibey'e çok hörmet eden bir adamım ama Elçibey de kendi kendisine hörmet etmelidir. Ben ne yapabilirim. Elçibey'e 'Bakü'ye dön,' dedim. 'Yok ben korkuyorum,' dedi. Canından korkar."

Yine "Ama Bakü Suret Hüseyinov'un askerleriyle sarılı değil mi? Dönerse öldürmezler mi?" diye ısrar ettim.

Aliyev, yüzünde garip bir gülümsemeyle "Hayır hiçbir şey olmazdı, Halk Cephesi'nin mitinginde de 'Aliyev'e ölüm,' diye bağırdılar. Korkup kaçayım mı?" diye karşılık verdi.

Aliyev'e "Halk Cephesi'nde ne olacak?" diye sordum. Çiçeği burnunda cumhurbaşkanı yine gözlerimin içine bakarak "Silahlarını teslim etmezlerse kanunları işleteceğim," dedi. Aliyev kararını "Bu benim kararım değil ki, Elçibey'in kararı. Olağanüstü

hal hâlâ devam ediyor," diye savunuyordu. Yani Aliyev, hem Elçibey'i yargılamaya hazırlanıyordu hem de yıllarca Sovyetler'e karşı yeraltı direnişini sürdüren Elçibey'in liderliğindeki Halk Cephesi'ni kapatmaya!

O günlerde Azerbaycan'da tam bir kaos havası yaşanıyordu aslında. İpler gerçekten kimin elindeydi? Haydar Aliyev'in mi? Yoksa darbeci Suret Hüseyinov'un mu? Belli değildi.

Bakü'de korku ve şaşkınlık havası vardı. Kimse yarının neler getireceğini kestiremiyordu. Haydar Aliyev, Azerbaycan Parlamentosu'nda Suret Hüseyinov'un gölgesinde kararları dikte ettirmişti. Aliyev önce başbakanın görevden alınması için oylama yapmış, ses çıkmayınca parlamento üyesi olmayan ama "Güvenlik için" salonda yerini alan Suret Hüseyinov'u başbakanlığa teklif etmişti.

Elçibey'in en yakın mesai arkadaşlarından biri olan eski Dışişleri Bakanı Kasımov ile Cumhuriyet Halk Mahkemesi Başkanı Tahir Kerimov biraz itiraz edecek olmuşlar ama Aliyev'in hışmına uğrayınca susmuşlardı. Hele Kerimov "Elçibey'in imzalamadığı hiçbir kanunu ben onaylamam, vazifemi donduruyorum," deyince Aliyev başsavcıyı "Ne demek bu? O zaman gidin Eliçbey'in yanına! Ya çalışın ya istifa edin" diye haşlamıştı.* Böylece zaten cılız olan itirazlar da kesilivermişti. Ama en ilginç karar, Başsavcı İhtiyar Şirinov'la ilgiydi o günlerde. Suret Hüseyinov'un alkışlar arasında bir aleyhte oyla Savunma ve İçişleri Bakanlıklarıyla birlikte başbakanlık koltuğuna oturmasının ardından Aliyev, Şirinov sorununu gündeme getirmiş, "Ne oluyor?" demeye kalmadan da başsavcı görevden azledilivermişti. Neden mi? Gence'ye giderek suç işlediği için!

Azerbaycan Parlamentosu'nun bu tarihi oturumunda alınan bütün kararların aslında askeri darbeyi meşrulaştırmaya çalışmaktan başka bir anlamı yoktu. Ve bütün bunları Elçibey'in yardım etmesi için çağırdığı cumhurbaşkanlığına vekâlet eden Haydar Aliyev yapıyordu.

Kuşkusuz yeni dönemde demokrasiden söz etmek de zordu. Basın sıkı bir sansür altındaydı. Bazı gazeteler sansürü protesto etmek için boş sütunlarla çıkıyordu. Uzunca bir süre demokrasinin askıya alındığı belliydi.

Aliyev'e "Uzun süre demokrasiyi askıya alacaksınız herhalde," dedim.

---

* "Azerbaycan Çıkmazı", Milliyet gazetesi, 3 Temmuz 1993.

‘Elçibey'i unutun’

Nur BATUR ● BAKÜ

SOVYETLER Birliği'nin tarihcrinden, küçük ve fakir Nahçıvan'ın Cumhurbaşkanlığı'na düşükten sonra, bir anda yeniden zirveye, Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı'na tırmanan 70 yaşındaki Haydar Aliyev'le, Azerbaycan Parlamentosu'nun "tarihi" oturumunun hemen ardından, odasında görüşüyoruz.

Aliyev, öldürücü hamlesini yaptığı, tabiîdeki içinde görünüyor. Artık her şeyi ve herkesi, Ebulfeyz Elçibey'i izlemeye karşılı olduğunu gösteriyor.

Aliyev, Türkiye'den, Azerbaycan'daki yeni yönetimi tanımasını ve Elçibey'den de vazgeçmesini istiyor.

DEMOKRASİ ASKIDA MI?

Aliyev ile "darbeci" Suret Hüseynov arasındaki uzun pazarlıklar sonunda alınan kararlarına, Azerbaycan Parlamentosu'ndan geçirilmesiyle, ülkede yeni bir dönem başlıyor.

Kuşkusuz yeni bir dönemde demokrasiden söz etmek olduğca zor. Hatta sanıma bir süre demokrasinin askıya alındığı bile söylenebilir.

Ama Aliyev, bu yorumlarımıza katılmıyor. "Demokrasi yeni bir safhaya geliyor. Şimdiye kadar Azerbaycan'daki demokrasi iyi değildi. Hakiki demokrasi için çalışacağım" diyor.

Ama bu nasıl bir demokrasi? Neden anayasa gereğince Aliyev, böyle bir krizi aşlatmak için Cumhurbaşkanlığı seçimlerine gitmiyor? Türkiye de bu bunalımdan çıkış noktasını seçimlerde görüyor.

"Rica ediyorum. Beni anlayın" diye bu soruya yanıtlamaya başlıyor Aliyev ve şöyle devam ediyor:

"4 haziranda olaylardan önce de (Gence de çatışmaların olduğu gün) burada durum kötüydü. Ben insanları, vatandaş savaşından kurtarmak için çalıştım. Vatandaş savaşıyla karşı karşıyaydık. Şimdi seçim yapmam mümkün değil."

Azerbaycan'da hangi şartlarda seçim yapılabilir?

Aliyev, kesinlikle bir takvim vermiyor, sadece "Siyasi partiler olgun hareket etsin, insanlar yatışsın, ayaklanma durum. Su durulmadan olmaz" diyor.

DARBE YASALLAŞMIYOR MU?

Bakü Parlamentosu'nda, Aliyev'in, "Suret Hüseynov'u bağışla" teklif etmesiyle birlikte alınan kararlar, darbenin yasallaştırılması olarak yorumlanabilir. Ama Aliyev bu yorumu da kabul etmiyor. "Ben, bunu darbe diye kabul etmiyorum. Darbeyi de kanonlaştırmadık. Yapılan gerçekliktir. Gerçekleri dikkate alarak bunu yapıyorum" diyor.

Peki, Suret Hüseynov'a başbakanlık vermeseydi, Azerbaycan'da neler olurdu?

ALİYEV: 'GÜÇ BENDE'

'Askeri darbeyi yasallaştırmıyorum. Suret'e başbakanlık verirken gerçekçi davrandım'

'Suret Başbakan, ama esas güç benim elimdedir. Türkiye ile ilişkilerimiz değişmeyecek. Rica ediyorum beni anlayın'

Haydar Aliyev, ankadaşımız Nur Batur'a Türkiye'den ertesiye beklediğini söyledi.

Aliyev kahkahayı patlatıyor.

"Benim hürmet ettiğim hatırım... Bu işi boğlu çözülüm. Ne gibi sorunlar çıkarsa, bilimek istemiyorum" deyip bir kahkaha daha atıyor.

Aliyev'in, Cumhurbaşkanına bağlı olan İçişleri, Savunma ve Milli Güvenlik (KGB) bakanlıklarını da Suret Hüseynov'a bağlaması Bakü'de en fazla şaşkınlık yaratan gelişmelerden biri...

Neden, Aliyev, yetkilerinin önemli bölümünü Suret Hüseynov'a devretti?

Haydar Aliyev, yüzünde kırmızı bir ifadeyle, sözü "Hayır devretmedim" diye başlıyor ve ekliyor:

"Başbakan da cumhurbaşkanına bağlıdır. Sadece başbakana, savaş ve savunma alanında daha iyi çalışması imkânını verdim. Esas güç, her şey benim elimdedir."

Elçibey, Bakü'den ayrıldığı günden beri, Azerbaycan Parlamentosu, cumhurbaşkanlığı yetkilerini Aliyev'e devretmiş olmasına rağmen, Milli Eğlenti meçru cumhurbaşkanı olarak dünya Elçibey'i tanıyor ve Elçibey ittifa etmediği sürece de Elçibey'in yasal koruyucusu konuma hakkı var.

Elçibey, yaru dönüş, Aliyev ne yapacak? Yetkilerini meçru Cumhurbaşkanı Elçibey'e devredecek mi?

Aliyev önce "Gelsin boyurum" diyor ama sonra bir an durakliyyp devam ediyor:

"Milli Meclis'tem bir karar çıkartsın, Meclis, Elçibey'e yetkilerini geri vermesi lazım. Çünkü, yetkileri ben yabıza başıma almadım. Meclis kararıdır.

Elçibey, artık Azerbaycan'daki gerçeği anlamalıdır. Ben birçok defa Gel Cumhurbaşkanlığına otur' dedim. Şimdi o köyde yaşamaya devam edecekse, Azerbaycan halkından tamamiyle uzak bir yerde bu nasıl Cumhurbaşkanlığı? Kendini düşünmelidir."

Aliyev'e göre, Elçibey'in, istifa etmekten başka alternatifi yok... "İstifa etmeyip de köyde ne yapacak?" "Rica ediyorum, beni anlayın" deyip havayı yumuşatıyor

ELÇİBEY'DEN VAZGEÇMELİ

Türkiye, Elçibey'i meçru cumhurbaşkanı olarak tanımaya devam ederse, bu ne gibi sıkıntılar yaratabilir?

Böyle bir tablonun Aliyev'i sıkıntıya sokacağı, sözlerinden hemen anlaşılıyor doğrusu.

"Ben biliyorum ki, Türkiye'de, Elçibey'in hürmeti var. Fakat Türkiye, Azerbaycan devletiyle hesaplaşmalıdır. Elçibey bir zaman Azerbaycan'da devlet var. Parlamento var. Türkiye yeni yönetimi tanımalıdır..."

Aliyev, Elçibey'in, darbenin ardında Rusya'nın parmağı olduğu iddialarını da kesinlikle kabul etmiyor.

"Bende böyle bir bilgi yok" diyerek kendisiyle bu konuya... "Elçibey'in bir iddası daha var...

Bütün bu darbenin " petrol anlaşmaları yüzünden yapıldığını" söylüyor Ebulfeyz Elçibey.

Aliyev, "Doğru değil. Petrol arama anlaşmasına sadece beş yanlışlıkları düzeltmek için yeniden ele aldık. Bu yanlışlıkları araştırmak suç mudur efendim?" diyor.

Yeni anlaşmada Türkiye'nin de yeri olacak mı? Bakü güvence veriyor mu?

"Evet, olacak, hiç merak etmeyin..." diyerek hafifçe gülüyor Aliyev.

Tabii, petrol arama anlaşmasından daha da önemlisi boru hattı anlaşması... Azerbaycan petrolünün Akdeniz'e inmesi için boru hattının Türkiye'den geçmesine karar veren bizzat Elçibey'di... Rusya'nın, bu petrolleri Karadeniz'e aktırmak istediği de bir sır değil...

Bu anlaşma da askıya alınabilir mi?

"Sayın Hanım, ben bu konuda bir şey bilmiyorum. Bu anlaşmaları görmedim. Anlaşma yapan adam değilim. Türkiye'nin başkanları da kendilerin bilmeden, görmeden birşey imzalamazlar. Burada değişiklik olacağını zannetmiyorum. Ama telaş etmeye, şaşkınlık yaratmaya gerek yok" diyor Aliyev...

"Hattın Akdeniz'e inip inmeyeceğini bilmiyorum. Bu bir ihtimal. Ama bu konuda bir karar alınmadı. Bu bir ihtimal. Ama bu konuda bir karar alınmadı. Bu bir ihtimal. Ama bu konuda bir karar alınmadı

Aliyev kesinlikle takvim vermiyordu. Sadece "Siyasi partiler olgun hareket gelsin. İnsanlar yaklaşsın. Ayaklanma dursun. Su durulmadan olmaz," diyordu.

Darbe Yasallaşmıyor mu?

Bakü Parlamentosu'nda Aliyev'in darbeci Suret Hüseyinov'a başbakanlığı teklif etmesinin ardından alınan kararların darbeyi yasallaştırdığını da kabul etmedi Aliyev, o gün, "Ben bunu darbe diye kabul etmiyorum. Darbeyi de kanunlaştırmadık. Yapılan gerçekçiliktir. Gerçekleri dikkate alarak bunu yapıyorum," dedi.

Israrla sordum: "Peki Suret Hüseyinov'a başbakanlık vermeseydiniz Azerbaycan ne olurdu?" Aliyev kahkahayı patlattı:

"Benim hörmet ettiğim hanım. Bu işi bugün çözdüm. Ne gibi sorunlar çıkardı bilmek istemiyorum."

Aliyev, müthiş bir satranç oyuncusuydu aslında. İsyancı General Suret Hüseyinov'u başbakan yapmakla kalmamış, cumhurbaşkanına bağlı olan içişleri, savunma ve milli güvenlik (KGB) bakanlıklarını da Hüseyinov'a bağlamıştı. Herkes şaşkındı. "Neden yetkilerinizin önemli bölümünü Suret Hüseyinov'a devrettiniz?" dedim. Haydar Aliyev yüzünde kurnaz bir gülümsemeyle "Hayır devretmedim," diye söze girdi ve ekledi: **"Başbakan da cumhurbaşkanına bağlıdır. Sadece başbakana savaş ve savunma alanında daha iyi çalışması imkânını verdim. Esas güç, her şey benim elimdedir."** Aslında tablo ortadaydı..

Aliyev, Suret'le öldürücü bir satranç oyununa başlamıştı bile..

Elçibey Bakü'den ayrıldığı günden beri Azerbaycan Parlamentosu cumhurbaşkanlığı yetkilerini Aliyev'e devretse de ülkenin meşru cumhurbaşkanı olarak dünya Elçibey'i tanıyordu. Ve Elçibey de istifa etmediği sürece yasal konumunu koruma hakkı vardı.

"Ya Elçibey yarın dönerse ne yapacaksınız? Yetkilerinizi dünyanın tanıdığı meşru cumhurbaşkanına devredecek misiniz?" diye sordum. Aliyev önce "Gelsin buyursun," dedi ama sonra bir an duraklayıp devam etti:

"Milli Meclis'ten bir karar çıkartsın. Meclisin Elçibey'e yetkilerini geri vermesi gerek. Çünkü yetkilerini ben yalnız başıma almadım. Meclis kararıdır. Elçibey artık Azerbaycan'daki gerçeği anlamalıdır. Ben birçok defa 'Gel Cumhurbaşkanlığına otur,' dedim. Şimdi o köyde yaşamaya devam edecekse, Azerbaycan halkından tamamıyla uzak bir yerde nasıl Cumhurbaşkanlığı yapacak? Bunları kendisi düşünmelidir."

Yani Aliyev'e göre, Elçibey'in istifa etmekten başka çaresi yoktu. "İstifa etmeyip de ne yapacak?" derken ses tonu önce sertleşti, sonra gülerek "Dağın başında bir köyde ne yapacak?" diye havayı yumuşattı ama aslında Elçibey'e öldürücü hamlesini çoktan yapmıştı. Her sözü onu silmeye kararlı olduğunu gösteriyordu.

"Ya Türkiye Elçibey'i meşru cumhurbaşkanı olarak kabul etmeye devam ederse? Sizin durumunuzu sıkıntıya..."

Sorumu tamamlayamadan Aliyev sözümü kesti: **"Ben biliyorum ki, Türkiye'de Elçibey'in hörmeti var. Fakat Türkiye, Azerbaycan devletiyle hesaplaşmalıdır. Elçibey bir şahıstır. Azerbaycan'da devlet var, parlamento var. Türkiye yeni yönetimi tanımalıdır."**

Kısacası Aliyev Türkiye'den Azerbaycan'daki yeni yönetimi tanımasını ve Elçibey'den de vazgeçmesini istiyordu. Ama Elçibey darbenin ardında Rusya'nın parmağı olduğu kanısındaydı. Bunu da açıkça söylüyordu zaten. Aliyev'e Elçibey'in sözlerini hatırlatınca, "Bende böyle bir bilgi yok," diyerek kaçamak yanıtladı sorumu. Elçibey'in bir iddiası daha vardı. Darbenin "petrol anlaşmaları" yüzünden yapıldığını söylüyordu.

"Doğru değil. Petrol arama anlaşmasını sadece bazı yanlışlıkları düzeltmek için yeniden ele aldık. Bu yanlışlıkları araştırmak suç mudur efendim?" dedi kurt siyasetçi.

"Yeni anlaşmada Türkiye'ye yer var mı? Bakü güvence veriyor mu?" dedim. "Evet olacak hiç merak etmeyin," diye güldü. Aslında o günlerde Türkiye için en önemli şey petrol arama anlaşmasından daha çok, boru hattı anlaşmasıydı. Azerbaycan petrolünün Akdeniz'e inmesi için boru hattının Türkiye'den geçmesine karar veren bizzat Elçibey'di ve Elçibey artık yoktu.

Rusya'nın Azeri petrolünü Karadeniz'e akıtmak istediği de bir sır değildi. Aliyev'e açıkça "Anlaşma askıya alınabilir mi?" diye sordum. Aliyev " Sayın hanım," diye gülümsedi ve şöyle devam etti:

"Ben bu konuda bir şey bilmiyorum. Bu anlaşmaları görmedim. Anlaşma yapan ben değilim. Türkiye'nin başkanları da kendileri bilmeden, görmeden bir şey imzalamazlar. Burada değişiklik olacağını zannetmiyorum. Ama telaş etmeye, şaşkınlık yaratmaya gerek yok "

"Hattın Akdeniz'e inişi kararı bozulabilir mi?" diye üsteleyince Aliyev "Bozulmayacak," diyerek kahkahayı patlattı.*

* "Azerbaycan Çıkmazı", Milliyet gazetesi, 2 Temmuz 1993.

Bir saatin sonunda Haydar Aliyev beni öyle sıcak uğurladı ki; koluma girdi ve birlikte fotoğraf çektirdik. Ayrılırken hâlâ kafamda Aliyev'le ilgili soru işaretleri vardı ama yine de çok etkileyici bir siyasetçi, diye düşündüm.

Aslında Elçibey'in Bakü'den kaçtığı günden beri Türkiye de Elçibey'le Aliyev arasında tercih yapmak gibi zor bir kararla karşı karşıyaydı. Ankara'yı sıkıntıya sokan en önemli neden Elçibey'in bir yıllık cumhurbaşkanlığı döneminde yaptığı büyük hatalardı. Elçibey'e bir idealist olarak hâlâ saygı duyuluyordu ama bir türlü dizginleri ele alamamıştı. Bakü'de o günlerde dinlediklerim şaşırtıcıydı.

Ermenistan'la barış sözcüğünü ağzına almayan eski Savunma Bakanı Rahim Gaziyev ve gazeteci tokatlayan İçişleri Bakanı İskender Hamidov gibi militaristleri Elçibey'in neden görevden almadığını kimse açıklayamıyordu. Suret Hüseyinov da aslında Gaziyev'in desteklediği ve Dağlık Karabağ komutanlığına getirdiği biriydi. Gaziyev'in uzun süre Hüseyinov'u kullandığı ve bütçeden günde 30 milyon ruble gibi büyük meblağlar akıttığı söyleniyordu.

Suret Hüseyinov'un Dağlık Karabağ komutanlığına getirilmeden önceki geçmişi ise son derece karanlıktı. Uyuşturucu ve silah kaçakçılığına bile karışan bir mafya babası olduğunu söyleyenler vardı.

Böylesine vahim hataların, Elçibey'i bu noktaya getirdiği söyleniyordu.*

Ermenistan'la savaşa gelince, isyancı Albay Suret Hüseyinov'un başbakanlık koltuğuna oturmasının ardından Dağlık Karabağ'da silahlar susmuştu. Ateşkesin Moskova tarafından açıklanması Kafkaslardaki baş oyuncunun Rusya olduğunu gözler önüne seriyordu artık. Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün Tass ajansınca yayınlanan açıklamasına göre, Karabağ Ermenilerinin Akdere ve Akdam'a top, füze ve hava saldırıları düzenlememe yükümlülüğünü üstlendikleri belirtiliyordu. Sözcü, Azerbaycan tarafının da Hankenti'ne aynı tür ağır silahlarla saldırı düzenlememe sözü verdiğini ve ateşkes anlaşmasına genellikle uyulduğunu bildiriyordu.

Kısacası Rusya Dağlık Karabağ'da önce Ermenilere silah dahi verip savaşa kışkırtmış, sonra da Azerbaycan'da ipleri ele geçirmeyi başarmıştı. Elçibey'in devrilmesiyle artık savaşmak için bir neden de kalmamış gibiydi. Ateşkes sanki yeni Azeri yönetiminin başarısı gibi gösteriliyordu. Aliyev, söyleşimiz sırasında da Dağ-

* "Azerbaycan Çıkmazı", Milliyet gazetesi, 4 Temmuz 1993.

lık Karabağ'la ilgili kendisini bağlamayacak hiçbir şey söylemedi o gün. Sadece "Azerbaycan'ın işgal edilen toprakları geri verilmelidir. Bu siyasetle mi yoksa savaşla mı olacak bilmiyorum," dedi. Kısacası Haydar Aliyev her cephede satranç oynamaya başlamıştı.

Suret Hüseyinov'un dikte ettiği formülü kabul etmeseydi ne olurdu, derseniz. Herhalde cumhurbaşkanlığında kalma şansı olmazdı. Aslında hem Aliyev'in Hüseyinov'a hem de genç darbecinin Aliyev'e ihtiyacı vardı. Ama o günlerde bu formülün ne kadar yürüyeceği de belli değildi. Bakü'den o günlerde şunları yazdım:

"Başbakanlıkla birlikte Savunma, İçişleri ve Güvenlik Bakanlıklarını adeta gümüş tepsi içinde Suret'e sunan Haydar Aliyev bir süre sonra kontrolü eline almak istemeyecek mi?

Aliyev'in Komünist Parti'nin kaygan labirentlerinde Moskova zirvelerine ve Politbüro'ya kadar yükselen ilk ve tek Azeri Türkü olduğunu unutmamak gerekiyor. Ama gerçek olan bir başka nokta daha var. Brejnev döneminin yıldızı olan Aliyev, Perestroika ve Glasnost'a ayak uyduramadığı için Gorbaçov tarafından Politbüro'dan atıldı ve 10 yıldan fazla Komünist Parti Birinci Sekreteri olarak yönettiği Azerbaycan'da da Muttalibov'la anlaşamayınca bir süre Nahçıvan Cumhurbaşkanlığı'yla yetinmek zorunda kaldı. Gence'de küçük bir isyan başlattığı zaman Elçibey'in fazla önemsemediği Hüseyinov'u da hafife almamak gerekir.

Hüseyinov her şeyden önce askeri güce dayanıyor. Ve sonuna kadar gücünü kullanacaktır. Bu tabloda ise Elçibey'in hiçbir şansı olduğu söylenemez. Elçibey şimdilik dış dünyanın desteğini koruyup Nahçıvan'da bekleyecektir. Eğer Aliyev ile Suret birbirine düşerse yeniden ipler Eliçbey'in eline geçebilir."*

Haydar Aliyev'le Bakü'de görüştüğüm günlerde Ankara, eski KGB generaline pek güvenmiyordu doğrusu. Herkesin tercihi Elçibey'in bir an önce Bakü'ye dönüp dizginleri ele almasıydı. Çünkü Elçibey tam bir Türk milliyetçisiydi. 1970'lerde Azerbaycan'ın bağımsızlığı için bayrak açmış, hatta 1975'te "milliyetçilik" suçundan bir buçuk yıl hapis bile yatmıştı. Ama hiçbir şey onu bağımsızlık tutkusundan vazgeçirememişti.

Elçibey'in 1989'da kurduğu Halk Cephesi'yse direnişin ve bağımsızlığım sembolüydü. Kuzey ve Güney Azerbaycan'ın mutlaka birleşmesini istiyor, Dağıstan'a, Gürcistan'a ve Ermenistan'a verilen toprakların da Azerbaycan'a iadesini savunuyordu. "Turan'ın yolu birleşik Azerbaycan'dan geçer," diyordu Elçibey!

* "Azerbaycan Çıkmazı", Milliyet gazetesi, 3 Temmuz 1993.

Elçibey, 7 Haziran 1992'de 43 yaşında cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturduğu zaman sadece Azerbaycan için değil Türkiye için de bir halk kahramanıydı. Öylesine Atatürk hayranıydı ki, "Ben Atatürk'ün askeriyim," diyordu. Bu yüzden de Elçibey'den vazgeçmek Türkiye için kolay olmadı.

Elçibey tam 4 yıl 4 ay sonra Bakü'ye geri dönebildi. Ama artık hiç şansı yoktu. Sadece siyasette değil hayatta da! Şair ruhlu, duygusal bir adamdı. Elçibey. Yaşadıkları onu yıkmıştı adeta. 22 Ağustos 2000'de 62 yaşındaydı dünyaya veda ettiği gün. Ardında ise "Yüce Türk Milletine," hitaben duygusal bir vasiyet bıraktı:

"Bugün açıkça, hayatla vedalaştığım bir gün. Ne var ki birçok idealimin gerçekleştiğini görmedim. En başta, Rus eliyle, yardımıyla Ermenilerin işgal ettiği Karabağ'ı kurtarmayı, hürriyetine kavuşturmayı isterdim, yapamadım. Ama biliyorum ki Karabağ mutlaka hürriyetine kavuşacaktır. Tebriz'e, hürriyetine kavuştuktan sonra gitmek, orayı hür ve müstakil olarak görebilmek isterdim; göremedim. Ama şimdi, Tebriz'i hür olarak gördüm diye düşünüyorum. Bu sözlerime 'hayal' diyecekler. Hayal değil yakın bir gelecekte, insanlar bunu görecekler ve bilecekler. Eğer bir halk, istiklaline kavuşursa, o halkın bu hürriyeti isteyen, bu uğurda mücadele eden ve bu arada hayattan göçen insanların ruhları da bu

Kremlin'in karanlık koridorlarında yetişmiş usta bir satranç oyuncusuydu. Rus tanklarına göğsünü siper eden duygusal Elçibey'i köşeye sıkıştırmıştı. Bakü'de Başkanlık Sarayı'nda görüştüğüm zaman Azerbaycan kan ağlıyordu ama o sinirleri alınmış gibi son derece soğukkanlıydı. "Elçibey'i unutun," diyordu. *30 Haziran 1993*

istiklalden huzur duyacaktır. Ruh ölümsüzdür. Milletini sevenlerin ruhları da, her zaman için milletiyle birlikte olacaktır. Bütün varlığımla sevdiğim, Tanrı sevdasıyla vurgunu olduğum milletim, gururum! Yedi yıldan beri, bende kanser hastalığı olduğunu bilen, yüzüme bakarken acı çeken dostlarım! Beyler ve hanımlar! Size bu üzüntüyü verdiğim için bağışlayın. Bazılarınızın ağlama sebebini şimdi anlıyorum. Size bir öğüdüm var:

Türk'e zayıflık yakışmaz! Türk, ölümün gözüne dik bakmalıdır! Ölümden korkan Türk değildir.

Azerbaycan Genci! Sen iyi bil ki, Türk gençliğinden ayrı değilsin. Karşında büyük hedefler, ağır vazifeler var. Sırtında ağır bir yük var. Sen bu yükü, taşıyabilecek güçtesin. Senin damarlarındaki kan, öyle asil bir kandır ki, her bir zorluğu aşarak, başarıya ulaşabilirsin. Karabağ'ı sen kurtaracaksın. Azerbaycan'ı sen birleştireceksin. Buna güvenim ve inancım tamdır. Size uğurlar diliyorum. Tanrı yardımcınız olsun.

Türk Genci! Büyük gelecek senindir! Zamanın hükmü ile buna hazırlanacaksın. Bu geleceği hazırlamak için milyonlarca Türk genci bu hedefe doğru yürüyecektir. İradeni kullanarak çalışacaksın. Bütün dünyayı, âlemi inceleyerek büyük bir medeniyet hazırlayacaksın. Ve hedefine ulaşacaksın. En son sevdan ise, büyük bir medeniyet meydana getirmektir. Bütün insanlık, tarih boyunca çalışarak yürümüştür. Bu yürüyüşün sonunda büyük medeniyetler meydana gelmiştir. Türk dünyaya, yeni bir medeniyet getirecektir. O medeniyete ben şimdiden 'Hoş geldin' diyorum."

Elibey'in kaçışından 12 gün sonra bir saat konuştuğum Haydar Aliyev'e gelince! KGB'nin kaygan labirentlerinde iyi yetiştiğini kısa sürede kanıtladı ve sahnedeki başrol oyuncusu olmayı başardı. Ve tam 10 yıl da tek adam oldu. Cumhurbaşkanlığı Sarayı'ndaki söyleşimiz sırasında verdiği sözü ise hiç unutmadı. Ne miydi o söz:

Aliyev, o gün Süleyman Demirel'den "25 senelik eski dost" diye söz edip söyle noktaladı konuşmamızı:

"Türkiye'den sadece Azerbaycan'ın kanunlarını savunmasını bekliyoruz. Ben Demirel'i çok severim. Çok büyük hörmetim var. Haydar olan yerde Türkiye'nin ilişkilerine hiçbir zarar gelmez." Gerçekten de Haydar Aliyev sözünü tuttu. Elçibey'in açtığı yolu daha da güçlendirdi. Ve ölünceye kadar da hep aynı çağrıyı yaptı:

"Biz bir millet, iki devletiz."

Bakü, 1 Temmuz 1993

BABA

SÜLEYMAN DEMİREL

Baba

Üç askeri darbeyle devrilip dört kez sandıktan geri gelen Süleyman Demirel hiç kuşku yok ki Türkiye'nin 50 yılına damga vurdu. Türk siyasi hayatında belki de en çok tartışılan siyasetçi Demirel oldu.

Parlamentoda çalıştığım yıllarda ilk kez tanıdığım Süleyman Demirel'le 29 yıl içinde yaptığım onlarca söyleşiden sadece bir kaçını seçtim. Ama her biri gizlisiyle saklısıyla Türkiye'nin 30 yılının muhasebesi! Her biri geleceğe de bir ufuk!

50 yıl içinde Süleyman Demirel'in sözleri hep tartışıldı. Hiç kuşkum yok ki bundan sonra da çok tartışılacak.

Demirel'le 5 Şubat 2009'da yaptığım darbelerle ilgili söyleyişi ilk kez yayımlıyorum. Geleceğe ışık tutması için! Türkiye'ye damga vuran Demirel'le daha konuşacak o kadar çok şey var ki! Birlikte zaman tünelinde dolaşmaya başlayalım.

❖❖❖

3 Kasım 2003. PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanmasından dört yıl sonra. Güniz Sokak, Numara 31. 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in evi. Demirel'in 80. yaş günü. Koridorlar, merdivenler çiçek bahçesi gibi... Dostlarından, sevenlerinden çiçek sepetleri yağmış Güniz Sokak'a. Üç katlı villanın giriş katındaki kocaman salona giriyorum. Demirel'in çalışma salonu burası. 40 yıldır Ankara siyasetinin nabzının attığı yer. Demirel'in siyasetten yasaklı olduğu yıllarda binlerce partilinin doldurduğu salon. 16 Mayıs 2000'de Çankaya'ya veda ettikten sonra da, Demirel'in deyimiyle, halka 20 metre uzaklıkta olduğu oda. Burası Süleyman Demirel'in 80 yıllık hayatının bir aynası sanki. Girişteki duvarda İslamköy İlkokulu diploması asılı. Diplomanın üst köşesindeki siyah beyaz vesikalık fotoğraf solmuş ama gözlerindeki keskin ifade hiç değişmemiş. Yanında kocaman bir İslamköy tablosu. Bitişikteki büfenin üstünde ise

devletin zirvesindeyken çekilen fotoğraflar sıralanmış. ABD Başkanı George Bush ve Barbara Bush'la çekilen fotoğraflarına bakıyorum. Demirel "Bu Washington ziyaretimde çekildi," diyor. Camekânlı büfenin içinde ise Adnan Menderes'in siyah beyaz fotoğrafı dikkatimi çekiyor. Masasının üstünde kocaman bir dünya. Yanında üst üste konmuş birkaç kitap. Son okuduğu kitaplar.

9. Cumhurbaşkanı'yla sekiz yıl sonra yine Yunanistan'ı konuşuyoruz ama bu kez bazı gizli dosyaları da açarak. Demirel'le 1995'te Yunanistan'a giderken Çankaya köşkünde uzun bir söyleşi yapmıştık. Ege yine gergindi. Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkartması an meselesiydi. Güneydoğu'da kan dökülürken, Bekaa Vadisi'ne gidip PKK lideri Abdullah Öcalan'la görüşen Yunanlı parlamenterlerin, Öcalan'la kol kola çektirdikleri fotoğraflar gazetelerde yayımlanıyordu. Ankara öfkeliydi.

İşte böyle bir ortamda bile, Cumhurbaşkanı Demirel Yunanistan'a dostluk çağrısı yapmıştı ve biz 9 Temmuz 1995'te Hürriyet'te manşetten yayımlanmıştık. Demirel o gün şu mesajı gönderiyordu Atina'ya:

"Türkiye 72 senedir barış içinde yaşıyor. Eğer Türkiye böyle birtakım fırsatları kollayıp, kuvvet kullanarak genişleme politikaları uygulasaydı, geçen 72 sene zarfında çok fırsat çıkmıştı. Türkiye dürüst bir devlettir ve büyük bir devlettir. Yunanistan'la barış içinde yaşamak istiyoruz. Zaten NATO'ya ve Avrupa Konseyi'ne üyeyiz senelerden beri. Ve biz Yunanistan'a "Gelin sizinle iyi komşuluk, dostluk ve işbirliği anlaşması yapalım," dedik. Gelmediler. Olmadı, bir yere varamadık. Eğer Yunanistan karasularını uluslararası anlaşmaya göre, bu benim hakkımdır diye 12 mile çıkarırsa, Türkiye bu anlaşmaya taraf değildir. Ne olur? Çanakkale Boğazı'ndan Rodos'a çıkana kadar Ege Denizi'nin önemli bir parçası Yunan karasuları olur. Yunan karasuları olunca buradan Türkiye geçemez. Aslında Bulgaristan, Rusya ve Ukrayna da geçemez. Gürcistan da geçemez. Hepsinin meselesi olur."

Demirel'in bir zamanlar dediği gibi:

"Ege bir Yunan golü deeldir. Ege bir Türk gölü de deeldir. Binaneleyhh Ege bir göl deeldir."

Peki Yunanistan serbest geçiş hakkı verip Rusya başta olmak üzere diğer ülkelerle anlaşarak karasularını 12 mile çıkartırsa Türkiye ne yapacak?

Yunanistan, AB'yle Türkiye arasındaki Gümrük Birliği Anlaşması'nı koz olarak kullanıp karasularını genişletirse? Ya AB'yi Türkiye'ye baskı yapmak için kullanırsa?

Demirel bir an bile tereddüt etmiyor:

"Türkiye Ege Denizi'nin Yunan karasuları haline gelmesine rıza göstermez. 25 senedir karasuları tartışılıyor. Milletleri ve devletleri yapamayacağı şekilde birtakım köşelere sıkıştırmak fevkalade olumsuz şeydir."

O günlerde Ankara'nın bir başka sıkıntısı daha var. Ya AB Güney Kıbrıs'ı tam üye olarak kabul ederse ne olacak? Her yerde bu tartışılıyor. Demirel şöyle diyordu:

"Kıbrıs'ta siyasi çözüme varılmadan AB, Güney Kıbrıs'ı, Kıbrıs'ın tümü sayarak, kendi içine almaya kalkarsa, bu yapılabilecek siyasi hatalardan biri olur. De facto durumu da ortadan kaldırmaz. De facto durum, bugün Kuzey Kıbrıs vardır. Kuzey Kıbrıs'ta 170 bin kişi 3 bin metrekarelik bir kısımda bağımsız bir devlet olarak yaşamaktadır. Ama bu devlet tanınmamıştır, o ayrı mesele. Bağımsız bir devlettir, onu yok saymak yerine bu adada siyasi çözümün olurunu araştırmaya devam etmek lazımdır. Zorlama bir çözüm mümkün değildir. Zorlama bir çözüm bugünleri arattırır. Türkiye'yle Yunanistan'ın Kıbrıs'a barış yoluyla çözüm bulmasını istiyorum. Zorlama bir çözüm Türkiye'yle Yunanistan'ı karşı karşıya getirir."

Ya Yunanistan'ın PKK'ya verdiği destek. O gün 9. Cumhurbaşkanı, bir baba edasıyla konuşmuştu. Ama bir yandan da Atina'ya aba altından sopa göstermişti:

"Yunanistan PKK'ya verdiği destekle Avrupa'da her meselede Türkiye'nin karşısına çıkmaktadır. Türkiye'ye karşı düşmanca tavrı bir politika malzemesi yapmakla çok yanlış yapıyor. Türkiye komplekslerinden kurtulmaları lazım. 'Türkiye büyük devlettir, biz sizden korkuyoruz.' Ee o zaman bizi tahrik etmeyin. Madem biz büyük devletiz, size zarar verebiliriz. Bizi tahrik ederseniz o zaman kendi başınıza dert atmış olursunuz. Ben bu çeşit lafları da sevmiyorum. Biz Yunanistan ile ihtilaflarda barışçı yoldan çözüm ararken, her alanda da işbirliği yapmak istiyoruz. Mesajım budur."

Ne yazık ki 1995'te Cumhurbaşkanı'nın uzattığı dostluk elini tutan olmadı. Keçilerin otladığı bir kayalık yüzünden az kalsın savaşa giriyorduk. Ders oldu mu? Ne yazık ki hayır. Bir şeylerin ders olması için dört yıl daha beklememiz gerekiyordu. Nitekim 1999'da da Yunanistan Öcalan'ı Kenya'daki büyükelçiliğinde saklayınca ilişkiler dibe vurdu. Ama dört yıl boyunca ilişkiler öylesine gergindi ki diken üstündeydik.

Demirel, o gün söyleşimizden sonra teybi kapattırdı, bir süre sohbet ettik. Beni 1978'de, çiçeği burnunda bir gazeteciyken parla-

Atina'ya giderken uzun bir söyleşi yaptık. Ege çok gergindi. Benim gidişimden kaygı duyuyordu. "Sıkıntın olursa haberim olsun," dedi. Tam bir baba gibi. *Çankaya Köşkü, 7 Temmuz 1995*

mentoda çalıştığım yıllardan beri beni tanıyan Demirel'in Atina'ya gidişimden kaygı duyduğunu hissettim. "Nur bir sıkıntın olursa haberim olsun," dedi. Teşekkür edip veda ettim. Cumhurbaşkanı'nın bu samimi sözleri, en zor anlarımda bana daima manevi destek oldu.

9. Cumhurbaşkanı'yla sekiz yıl sonra Güniz Sokak'ta yeniden buluştuğumuz zaman köprülerin altından çok sular akmıştı. İki gün boyunca saatlerce konuştuk. Demirel eski dosyalarını açtı. Birçok gizli belgeyi, ilk kez gün ışığına çıkardı. Yayımlanması için bana verdi. Tarihe ışık tuttu. Görüşmemize herkesin kafasındaki soruyla başladım:

"Neden Yunanistan PKK'yı besledi?"

Demirel'in ilk yorumu "Düşmanımın düşmanı dostumdur," oldu. Ve anlatmaya başladı:

"Yunanistan Suriye gibi Türkiye'ye karşı husumet politikası takip etmiştir. 1975'te Konstantin Karamanlis'le buluştuk. Bana, 'Biz sizden korkuyoruz,' dedi. 'Peki neden korkuyorsunuz?' diye sorunca da 'Siz büyüksünüz ve Siz Neo Ottomansınız. Genişlemecisiniz,' diye cevap verdi.

Ne yaptık biz genişlemeci olarak? Yunanistan'ın haksız yere iktisab ettiği topraklar var. En başta adalar. Adalarda Rum halkı var ama adalar coğrafya olarak Anadolu'nun bir parçası. Türkiye bunlara sahiplik iddia etmiyor. Türkiye barışçıl bir memleket. Bakın Ege'de 1800 tane ada var. 1799'u Yunanlıların elinde. Hiçbirini Yunanlılar almamıştır. Kendilerine verilmiştir. 1829 Yunanistan istiklalinden bu yana adım adım, adım adım. Geride bir Kıbrıs kalmıştır. Hepsini vermişlerdir bunlara. Adalar ve taşlıklar var. 130 tanedir o taşlıklar, kimin olduğu belli olmayan... 1800 ada. Bu Osmanlı Devleti'nin Akdeniz adaları vilayeti. Malta hariç. Bütün bu eyalet Yunanistan'ın elinde. Avrupa'ya dayanmasa Yunanistan!.. Zaten istiklalini Avrupa sayesinde elde etmiş. Avrupa'ya dayanmasa, daha çok korkacak Türkiye'den. Açık seçik korkuyor Türkiye'den."

Demirel 1975'ten itibaren birçok Yunanlı devlet adamıyla buluştu. Ya başbakan olarak ya da cumhurbaşkanı olarak. Konstantin Karamanlis, Konstantin Mitsotakis, Kostas Simitis ve Kostis Stefanopulos.

"Konstantin Mitsotakis yakın dostumuzdur," diyor Demirel. "Zaten onun zamanında PKK gibi şeyler yoktu. Onunla çok rahat konuşurduk. Her şeyi konuşurduk," diye ekliyor. Ve 9. Cumhurbaşkanı'yla tarihin sayfalarını karıştırmaya başlıyoruz.

❖❖❖

1 Ekim 1998. Cumhurbaşkanı Demirel TBMM'nin açılış konuşması için kürsüde. Demirel o gün Şam'a yaptığı çağrıyı anlatıyor:

"Suriye Türkiye'ye karşı açık bir husumet politikası izlemektedir. PKK terör örgütüne aktif destek sağlamayı sürdürmektedir. Tüm uyarılarımıza ve açılımlarımıza rağmen hasmane tutumundan vazgeçmeyen Suriye'ye karşı mukabelede bulunma hakkımızı saklı tutup sabrımızın taşmak üzere olduğunu bir kere daha dünyaya ilan ettim.

Neden yaptım? Çünkü, 1984'te Eruh'ta devlet dairesini basarak başlayan bölücü terör bir türlü bitmiyor. Bölücü terör 5 bin askerimizi, 5 bin 9 aylık çocuktan 90 yaşındakine kadınlarımız toplam 10 bin kişiyi, 30 bin de o istikamette saptırılmış, yine bu ülkenin vatandaşları olan gencecik insanlarını kurban etmiştir. Söylüyoruz,

buna destek vermeyin diyoruz, destek veriyorlar. Nerden buluyor bu parayı?"

Sayfaları birlikte karıştırmaya devam ediyoruz.

21 Şubat 1993. Başbakan Demirel'le Şam'dayız. Ben o sırada Milliyet'teyim. Ziyaretin ikinci günü sabahı, Demirel, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'la görüştükten sonra, THY'den kiralanan uçağımız Şam'dan havalanacak. Demirel, Esad'la görüşmeye gidiyor. Onunla birlikte seyahat eden bizleri, otelden doğruca havaalanına götürüyorlar. Grupta Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, Sabah'tan Hasan Cemal ile Yavuz Donat, Milliyet'ten Yalçın Doğan ve Zaman'dan Fehmi Koru da var. Havaalanına gidip beklemeye başlıyoruz. "Esad'la Demirel arasındaki görüşme en fazla bir saat sürer," diye düşünüyoruz. Ama saatler geçmeye başlıyor. Ortada Demirel yok. Havaalanında herkes kol kola gidip volta atmaya başlıyor. Bekliyoruz. Bekliyoruz. 2 saat geçiyor, 3 saat geçiyor. Yine Demirel yok. 4-5 saat. Yok. Şam Havaalanı apronunda tam 6 saat bekliyoruz.

Demirel, Esad'la yaptığı bu tarihi görüşmeyi 11 yıl sonra Güniz Sokak'taki buluşmamızda anlattı:

"Hafız Esad'la 4 saat konuştuk. Esad'a dedim ki, 'Bak, Türkiye'de bir cinayet cereyan ediyor. İnsanlar öldürülüyor. Öldürülenler bizim vatandaşlarımızdır. Bunlar Türk'tür, Müslümandır, insandır. Buna destek vermek aslında ne insanlığa sığar ne komşuluğa sığar.' 'Biz destek vermiyoruz,' dedi.

Ben cebimden küçük bir kâğıt çıkardım. Dedim ki, Abdullah Öcalan şu telefon numarasındadır. Şu telefonu çevirirseniz direkt karşısına çıkacaktır. Kâğıdı aldı cebine koydu. Gayet pişkin."

Bu arada çaylarımız geldi. İnce belli kristal bardaklarda! Demirel çayından bir yudum aldı ve devam etti:

"Her şey 17 Eylül 1998 Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş'le başlıyor. Suriye gibi komşular iyi niyetimizi yanlış tefsir ediyorlar. Apo denen eşkıyayı destekleyerek Türkiye'yi terör belasına bulaştırdılar. Türkiye beklediği karşılığı alamazsa her türlü tedbiri almaya hak kazanacaktır. Artık sabrımız kalmadı.

Çok önemli bir beyanat bu. PKK'yı bitiremiyor Türkiye! Neden? 3500 ya da 4000 kişi. Her sene baharda meydana çıkıyor Kuzey Irak'ta. Bunlar Türkiye'ye giriyorlar. Girmeleri bir türlü önlenemiyor. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde cinayetler işliyorlar. Buna karşılık Türkiye 200 bin asker ve 100 bin korucuya bunlara karşı çıkıyor ve 20-30 bin de polis var. 350 bin kişiyle karşı çıkıyor Türkiye. Artık biz diyoruz ki, kim destek oluyorsa o cinayetlere ortak

olur. 1 Ekim 1998'de benim Büyük Millet Meclisi'nde konuşmam var ve 6 Kasım'a geliyoruz. 5 Ekim gün Mısır Devlet Başkanı bizim büyükelçimize müracaat ediyor. 6 Ekim günü Türkiye'ye gelmek istiyorum diyor. Ben buyursun gelsin dedim ve 6 Ekim günü geldi, oturduk konuştuk.

Hüsnü Mübarek Suriye'den geldi. Bana 'Siz ne yapmak istiyorsunuz? Ben ne yapıyım?' diye sordu. Eline isteklerimizi içeren metni verip 'Budur dananın kuyruğu,' dedim."

Demirel sanki o güne dönerek heyecanla anlatmaya devam ediyor:

"Sabah geldi. Öğlen yemek yedik konuştuk. On sekiz sularında helikopterle havaalanına götürüyorum. Pursaklar üzerindeyiz.' Bak kardeşim,' dedim. 'Burada iş ciddidir. Arap ülkeleri olarak sadece Araplıktan dolayı bu Hafız Esad'a destek veriyorsunuz. Aslında bu destek Hafız Esad'a değil. Bir cinayete destek veriyorsunuz. Ben Hafız Esad'a söyledim. Eğer insansan bu cinayetleri yaptırmaya devam edemezsin. Eğer komşuysan, bu komşuluk hukukuna da sığmaz. Müslümansan, ölen insanlar da Müslüman. Ne komşuluk hukukuma ne insanlığa ne Müslümanlığa sığar. Bunu yapma!' Ama adamdan cevap yok. 'O zaman tatlı sözden anlamayanın hakkı kötektir,' dedim. 'Bu köteği yiyecek. Şimdi sana çok dostane söylüyorum. Devletten devlete falan değil. İş ciddidir. Bu Hafız Esad'ın başına çok bela olacak. Bana ne yapayım diye sordun. Ben de sana bunu verdim. Al bunu götür, burada ne yazıyorsa onu yapsın. Ama evvela bu adamı teslim etsin bize.' 'Şimdi Dışişleri Bakanım Amr Musa'yı gönderiyorum Şam'a,' dedi. İki dakika daha gittik. 'Ben gideyim Şam'a' dedi. Havaalanına gittik, yarım saat oturduk. Kendisi kalktı gitti Şam'a. Şam'la konuştular. 12 Ekim'de Amr Musa geldi. Şam'a gittik. Hafız Esad çıkartacak dedi. Beklemeye girdik. Bir savaş böylece önlenmiştir. Türkiye ile Suriye arasındaki savaşı Mübarek önlemiştir."

Ya o haber gelmeseydi? Demirel hiç tereddüt etmeden "Haber gelmeseydi biz gidip alacaktık. Artık yapacak bir şey kalmamıştı. 1984'ten 1998'e kadar 14 sene. Hiçbir laftan anlamıyor adam. Ne insanlıktan ne Müslümanlıktan ne komşuluktan. Hiçbir laftan anlamıyor," diyor.

"Esad'ın Apo'yu Şam'dan atmasında ABD'nin rolü ne oldu?" diye sorduğumda Demirel arşivindeki iki belgeyi daha ilk kez gün ışığına çıkarıp verdi. İlki, ABD Başkanı Bill Clinton'ın 5 Ekim 1998'de Hafız Esad'a gönderdiği gizli mesaj. İkincisi de aynı gün Clinton'ın Demirel'e gönderdiği tarihi mesaj.

Dört gün sonra 9 Ekim 1998. Demirel'in bir başka önemli konuğu daha var. İran Dışişleri Bakanı Kemal Harazi. Ama Demirel, İran'ı işe fazla karıştırmak niyetinde değil:

"İran Dışişleri Bakanı Kemal Harazi, İran Cumhurbaşkanı Hatemi'den mesaj getirdi. 'Biz de yardımcı olalım,' diyor. Biz 'Teşekkür ederiz. Evvela onlar o tavrı değiştirsinler,' diyoruz. Biz doğrusu onları çok fazla işin içine sokmak istemedik. Zaten meseleyi çözmüş gibiydi. Yalnız ben Hatemi'ye bir mektup yazdım."

Ve 19 Ekim 1998. Hafız Esad Öcalan'ı Suriye'den attı. İlk durak Atina. Öcalan Yunanlı dostlarının ona kucak açacağından emindi. Ama Atina Havaalanı'na indiği zaman büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Yunan İstihbarat Teşkilatı (EYİP) Öcalan'ı üç saat havaalanında tuttu ve sonra kiraladığı özel uçakla Moskova'ya gönderdi. EYİP'in gizli operasyonundan kimsenin haberi yoktu.

"Önce Atina'ya geldiğinden haberimiz olmadı. Biz Moskova'ya gittiğini düşündük," diyor Demirel. Peki Simitis neden apar topar Öcalan'dan kurtulmak istedi? İşte Demirel'in yorumu:

"Türkiye'nin öfkesini biliyordu. Türkiye bu meselede kılıcı kınından çıkartmıştır. Ananeye göre kılıç kınından çıktı mı iş görülmeden sokulmaz kınına. Onu görmüştür Simitis. Türkiye kılıcı kullanacaktı... Nereye giderse peşinden gidecek Öcalan'ın. 40 bin kişi hayatını kaybetmiş. Olur mu böyle şey! Savaşta bu kadar insan hayatını kaybetmiyor."

9. Cumhurbaşkanı'yla tarihin karanlıkta kalan sayfalarını çevirmeye devam ediyoruz.

Şubat ayının başları. 1999. MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun, Çankaya köşküne çıkıyor ve sürpriz haberi getiriyor:

"CIA Öcalan'ı Türkiye'ye teslim edecek."

Demirel, şimdiye kadar karanlıkta kalan operasyonu ilk kez anlattı:

"Şubat başında MİT Müsteşarı Atasagun bana geldi. 'Efendim Apo'yu Amerika bize teslim etmek istiyor,' dedi. Ben Başbakan'la Genelkurmay Başkanı'nı davet ettim. Onlar da geldiler. Atasagun onlara da anlattı. 'Amerika gizli servisi müracaatıdır bu,' dedi. O zaman beklemeye girdik. Nerede ne zaman teslim edecekler. Aradan 4-5 gün geçti. Biz şüpheye düştük. Acaba vaz mı geçtiler diye. MİT Müsteşarı'nı çağırdım. 'Vaz mı geçtiler,' diye sordum. 'Hayır. Senaryoyu iyi hazırlayamamışlar. Belki bir Batı Afrika ülkesinde teslim edecekler,' dedi. Fevkalade gizli cereyan ediyor bu iş. Sonra geldi 'Kenya'da teslim edecekler,' dedi. MİT, genelkurmay, emniyet hepsi bir araya geldi, uçak kiraladılar. Uçak Cavit Çağlar'ın

uçağıdır. Uçak Kenya'ya gitti, alıp geldi. 16 Ekim 1999 Salı günü 03.00'te İmralı'ya geldi. 14 sene cinayet işleten şebekenin başı kopartıldı. O tarihten bu yana cinayet yine işlenmiştir ama bu hadise fiilen durmuştur. Hiç olmazsa şimdilik."

O günlerde Yunanistan'da kopan gürültüyü hatırlıyorum. Öcalan'ın yakalanmasından sonra Başbakan Simitis dört gün ortaya çıkamadı. Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos kan ter içinde, Apo'yu Türkiye'ye teslim ettikleri suçlamalarını yanıtlamaya çalıştı. Yaşanan büyük bir siyasi depremdi.

"Simitis Apo'yu teslim etmeye mecbur mu oldu?" diye sordum Demirel'e: "O tarafını Amerikalılar halletmiştir. Türk-Amerikan münasebetlerinin önemi hakkında konuştuğum zaman birçok kere söyledim. Adamlar bize her meselede destek olmuştur. Öcalan'ı da bize teslim eden Amerikalılardır. Biz yakalamış değiliz. Ya da Yunanlılar bize doğrudan teslim etmiş değil. Bizim Yunanlılarla hiç münasebetimiz olmamıştır. Bize müracaat ettiler. Biz beklemeye girdik. Hazır deyince de gidip aldık geldik. Simitis neden Amerika'ya vermeye razı oldu? Amerika'ya verirken adamın Türkiye'ye verileceğini bilmiyor muydu? Biliyordu. Bilmemesi mümkün değildi. Çünkü devletler birbirlerine oyun oynamaz. Devlet hilekârlık yapmaz. Söylemişlerdir. Başka türlü olamaz."

Ama ne olursa olsun gerek Başbakan Simitis gerekse bakanlar sonuna kadar Apo'yu ABD'ye ve dolayısıyla Türkiye'ye teslim ettiklerini inkâr ettiler. Olayın derinlemesine soruşturulması durduruldu. Mahkemede de olay kapatılıverdi.

Hatırlatınca Demirel "İnkâr siyasetin içinde vardır," deyip kahkahayı patlattı. Böylece, 9. Cumhurbaşkanı'yla karanlıkta kalan bir sayfayı çevirdik. Süleyman Demirel, 40 yıldır Türkiye'nin iç ve dış politikasına damgasını vuran bir siyasetçi. Onunla konuşacaklarımız biter mi?

Öcalan dosyasını kapatıyoruz. Bu kez de Kıbrıs ve Ege'yi açıyoruz.

29 yıl öncesine, 1975 yılına dönüp sayfalarını karıştırmaya başlıyoruz. Demirel anlatıyor:

"1974'te Kıbrıs çıkartması oldu. CHP-MSP koalisyonu dağıldı. Ondan sonra dört ay Türkiye'de güvenoyu almamış olan Sadi Bey'in hükümeti geldi. Fahri Korutürk, Sadi Bey'e hükümet kurma görevi verdi. Sadi Bey'in hiçbir desteği yoktu. Zaten kendisi cumhurbaşkanı kontenjan senatörüydü. Sadi Bey enteresan adamdı, hükümet kurdu çıktı. Sen kimden oy alacaksın dedik. 18 oy aldı ve Türkiye hükümetsiz kaldı. Biz hükümet kurmak taraflısı değildik. Bizim 149 milletvekilimiz vardı. 226'ya tamamlamak kolay bir iş değil. Zaten

biz bir miktar öfkeliydik. Çünkü biz Türkiye'de rejimi kurtardık. Çankaya'yı kurtardık ve devletin askeri gücünün parlamento üstündeki nüfuzunu ortadan kaldırdık. Gürler hadisesi dolayısıyla biz halkın bize büyük itibar etmesi gerektiğini düşünüyorduk.

Sonra kendi içimizde de bölündük. Yüzde 29 oy biz aldık. Yüzde 12 oy da içimizden bölünenler aldı. Yüzde 41 oyu bulduk. Tek parti iktidarı kimse olmadı. Ama hadiseler öyle cereyan etti ki... Türkiye'nin Kıbrıs'ta askeri vardı. Amerika ambargo koymuştu. Askerimize buradan çık git diyorlar. Bütün dünya Türkiye'ye karşı tavır takınmıştı. Petrol fiyatları büyük çapta artmıştı. Yani hükümetsizdi Türkiye. Sadi Irmak Hoca başbakanlıkta oturuyordu, ne geleni ne gideni vardı. Rahmetli Kemal, özel kalem müdürü. Kemal'le oturuyorlar sabahtan akşama kadar. Tabii bizim buna içimiz razı olmadı. Sonra 'Biz hükümet kuralım,' dedik. Ama neyle kuracağız? Cumhuriyet Halk Partisi dışındaki bütün partileri ve bağımsızları topladık. Bir hükümet çıkaracak kadar sayı çıkıyor ortaya. Kolları sıvadık. 16 Mart 1975'te Antalya'ya gittim. Antalya'da miting yaptık. Büyük bir miting. Antalya önemli bir yerdir siyaseten. 2 Mart 1975'te Sayın Ecevit gitmiş. O da büyük itibar gördü orada ama biz çok daha fazla itibar gördük. Sonra 18 Mart günü ben Fahri Korutürk'ü ziyaret ettim. 'Türkiye hükümetsiz gidemez. Siz cumhurbaşkanı olarak hükümet kurulmasını sağlayamıyorsunuz. Ben kurarım,' dedim.

Onun da ağzı yanıktı. Güvenoyu almayacak bir hükümet kurulmasını istemiyordu. Ben kendisine 'Şu kadar parti oyu... Dört tane bağımsız oyu. Bağımsızların da taahhütleri işte,' dedim. 230 milletvekiliyle hükümet kurma işine koyulduk. Fahri Korutürk de görevi bana verdi. Ardından mart sonundan itibaren hükümet vardı. Bu Milliyetçi Cephe hükümetiydi. Ama hükümetin kucağında çok büyük sorunlar vardı. Hükümete Feyzioğlu dahildi. Erbakan dahildi. Alparslan Türkeş'in iki milletvekili vardı. O daha dahildi. Zor bir hükümetti ama 26 ay biz götürdük. Yani 5 Mayıs 1977'de yapılan seçimlere kadar götürdük."

Demirel soluklanıyor ve sayfaları çevirmeye devam ediyor:

"Temmuz 1974'te Kıbrıs'a asker çıkardık ve arkasından bütün Amerika'nın, Avrupa'nın husumeti geldi. Ambargo kondu. Çok sıkıntılara girdik. Malımız var, satamıyoruz. Altınımız var, rehin yapacağız yapamıyoruz. Döviz gelirlerimiz ancak petrol masraflarımızı karşılıyor. Burada böyle boğuşurken, Amerikalılara bu ambargoyu kaldırın dedik. Kaldırmadılar. Biz de müşterek savunma tesislerimiz vardı, onları kapattık. Temmuz 1975'te. Ve Türkiye yalnızlığa itildi. Çözüm? Çözümün imkânı yok. Güneydeki bütün

Türkler Kuzey'e geldi. Lefkoşa muhacirlerle doldu. Bizim aşağı yukarı bir kolordu askerimiz oraya çıktı. Kıbrıs'taki Türkler ordunun güvenlik şemsiyesi altına girdiler. O tarihten itibaren de bir tek kan dökülmedi. Ama ada fiilen bölündü. Denktaş Makarios'la konuştu.

Kıbrıs'ta başlayan bu çekişme Ege kıta sahanlığına intikal etti. Biz Hora gemisini çıkardık. Çünkü dendi ki Yunanistan uluslararası sulara kimseyi çıkartmaz. Biz de dedik ki, 'Çıkarır mı çıkarmaz mı görürsünüz.' Ve gemiyi çıkardık. Ege denizi bir zaman Yunanlıların denizi değildir ve olmayacaktır. Adalar 1911'e kadar Osmanlı devletinin Akdeniz adaları eyaletidir. Tarih boyunca Anadolu hangi milletin elinde olmuşsa adalar onların elinde olmuştur. Ben Ege adaları diyorum, onlar Yunan adaları diyor. Birtakım meseleler aslında Türkiye sınırının yanlış çizilmiş olmasından doğuyor. Türkiye'ye haksızlık edilmiştir, dedim.

650 bin kişinin oturduğu adaların karşısında, yalnız sahil kesiminde 6,5 milyon Türk'ün oturduğu kıtanın hakkı için, 'Senin hakkın burada bitiyor,' deniyor. Türkiye'nin önünü kapatmak aklın alacağı iş değil. Ege Denizi Yunan gölü olamaz. Nereye kadar bizim, nereden sonra onların olacak?.. Bu hakkaniyet esasına göre müzakereyle çözülecek bir konudur. Zaten Yunanlılar bugüne kadar hep alıcı durumda olmuşlardır. Girit'te ne hakkı vardır Yunanlıların, Kıbrıs'ta ne hakları vardır?.. Batı Trakya'da, adalarda ne hakları vardır?.. Yani 1829'da Mora Yarımadası'nda büyümeye başlayan Yunanlılar hep Türkiye aleyhine büyümüştür."

Yıl 1975. Konstantin Karamanlis'le Süleyman Demirel Belçika'da NATO zirvesinde karşılaşıyorlar. Demirel'in Karamanlis'le ilk karşılaşması. Demirel 29 yıl sonra yeniden o güne dönüyor:

"Karamanlis 1974'te Türkiye'yle Yunanistan arasındaki bir savaşı durdurmuştur. Sürgünden döndü ve halkına dedi ki, 'Ben size Türkiye'yle savaşmayacağımızı söylüyorum. Bunu yutun.'

Sonra NATO zirvesinde buluştuk. Karamanlis gayet mülayim. Oturaklı, ağır başlı. Söylediği sözleri gayet ciddiyetle söylüyor. Ben kendisine Türkiye'yle Yunanistan arasındaki sorunlar barışçı yollarla çözülürse bundan her iki ülkenin de menfaati olduğunu söyledim. 'Bizim Yunanistan'a karşı bir husumetimiz yoktur. Türkiye'de bu kadar seçim yapılmıştır. Kıbrıs dahil hiçbirisinde Yunan düşmanlığı üzerinden hiçbir parti kampanya yapmamıştır. Biz Türk-Yunan münasebetlerini çözülemez hale getirmemek için hep siyasi meselelerin üstünde tuttuk. Ve her parti bunu yaptı. Ama siz Yunanistan'da her defasında Türkiye aleyhtarlığını birinci mesele yapıyorsunuz. İki komşu memleketin halkını birbirine düş-

man hale getirmekte ne yararınız var. Türkiye düşmanlığı üzerine siyaset yapıyorsunuz,' dedim.

Bana dedi ki 'Siz büyüksünüz, sizden korkuyoruz.' Ben de şöyle karşılık verdim: 'İyi ya biz büyüksek bizim gazabımızı üstünüze çekmemenin yollarını arayın.'

İki devlet adamının yapabileceği seviyeli bir konuşmaydı. O konuşmada, meseleleri Lahey Mahkemesi'ne götürme tartışması da yapıldı. Mahkemeye gitmeden önce tahkimname lazım. Tahkimnameyi konuşmak için anlaştık. Ama bir tahkimname üzerinde anlaşma olmadı." Konuşurken, Demirel bir anda, 24 yıllık zaman dilimini atladı. 1999 yılının Aralık ayındaki Avrupa Birliği zirvesinin perde arkasını anlatmaya başladı. Büyük pazarlıklar sonunda Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden adaylık statüsünü kopartabildiği zirve.

Ben Başbakan Kostas Simitis'in uçağında gitmiştim Helsinki'ye. Simitis'le ilk seyahatimdi. Helsinki beyaz bir çarşaf altında. Kar neredeyse dize kadar. 9 Aralık Perşembe günü öğleye doğru indik Helsinki'ye. Yunanlı gazetecilerle birlikte bavullarımızı otele bırakır bırakmaz doğruca basın merkezine koştuk. Türk televizyon ekipleri 24 saat önce Helsinki'de karargâh kurmuştu. Bütün televizyonlar canlı yayında. Basın merkezine girer girmez kendimi, Mehmet Ali Birand'la CNN Türk'te canlı yayında buldum. İki gün süren, müthiş bir maratondu Helsinki zirvesinden yaptığımız yayınlar. Hepimiz çok heyecanlıydık. İlk andan itibaren herkes bana aynı soruyu soruyor:

"Simitis, Türkiye AB ilişkilerinin açılmasına uyguladığı vetoyu kaldıracak mı?"

Günlerdir Atina'da bu soruya yanıt arıyordum. Helsinki'ye gelirken de uçakta, Yunanlı meslektaşlarımla konuşuyordum. Hepsi aynı şeyi söylüyordu:

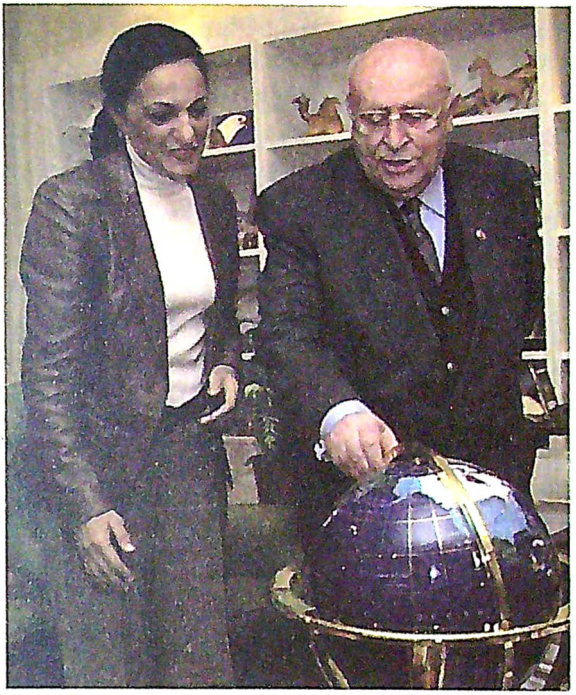
"Simitis vetoyu kaldıracak ama son dakikada Yunan kamuoyuna satmak için bir şeyler almaya uğraşacak. Pazarlık yapacak."

Nasıl bir pazarlık bu? Mutlaka Kıbrıs ve Ege için bir şeyler alacak. Kamuoyuna satacağı bir şeyler alması lazım...

Simitis'in kurnaz bir pazarlıkçı olduğuna ilk kez Helsinki'de tanık oldum. Başbakan Simitis, çiçeği burnundaki Dışişleri Bakanı Yorgos Papandreu'yla birlikte kelimeler üzerinde, 10 Aralık sabahına kadar pazarlık ettiler. Papandreu'nun "kadife pazarlık" yönetimi Helsinki'de ilk kez sahnelendi ve sonuç verdi.

Avrupa Birliği'nin liderleri karşılarında, yaka silktikleri Yunanlı siyasetçilerden farklı bir siyasetçi buldular. Simitis-Papandreu ikilisi Avrupa Birliği koridorlarında puan toplamaya başladı.

10 Aralık Cuma öğle saatleri. AB'nin kararı Türk Dışişleri Bakanlığına bildirildi. Artık top Ankara'da... En uzun gün başlıyor.

Üç darbeyle devrilip, dört kez sandıktan çıkıp gelen, zirveye tırmanan Demirel'e göre askeri darbeler nasıl mı önlenir? Askeri darbeleri önleme formülünü anlattığı söyleşimizi ilk kez yayımlıyorum. *Ankara, 2009*

Helsinki'de Çocuklar Gibi Şendik

Türk gazetecileri olarak AB zirvelerine ilk kez Helsinki'de damga vurmaya başladık. Helsinki zirvesini, 200'ü aşkın Türk gazeteci grubu izledi. Yüzlerce bilgisayar ve telefonun çalıştığı, iki bine kadar gazetecinin mekânı olan basın merkezinde, üç gün boyunca Türkiye dışında başka bir sorunla ilgilenen olmadı. Bu tür zirvelerde gazeteciler arasında müthiş bir dayanışma olur. Sürekli bilgi alışverişi yaparız. Alman, Fransız, Belçikalı ve tabii ki Yunanlı meslektaşlarımız hep bizim peşimizdeydi.

10 Aralık Cuma, saat 14.00. Basın merkezi kaynamaya başladı:

"Ankara AB'nin verdiği adaylık statüsünden memnun değil. Adaylığı reddedebilir."

17.00. Ankara'dan gelen rahatsızlık işaretleri çoğalıyor. Kıbrıs ve Ege paragrafı tepki yaratmış durumda.

22.00. Helsinki'de heyecan doruktа. Dönem Başkanı, Finlandiya'nın Başbakanı Lipponen'le AB Komiseri Javier Solona ve AB'nin genişlemeden sorumlu Komiseri Gunter Verhaugen, Ecevit hükümetini ikna etmek için Ankara'ya uçtu. Böylece uzun bekleyiş başladı.

Lipponen Kıbrıs ve Ege'nin Türkiye'nin adaylığında bir önşart olmadığı konusunda Ankara'yı ikna edebilecek miydi? Ankara adaylığı reddedecek mi? Ne yapacak?..

Demirel'le birlikte Helsinki pazarlığında karanlıkta kalan sayfaları çeviriyoruz, Demirel anlatıyor:

"Helsinki zirvesinden önce Fransa Cumhurbaşkanı Chirac bana, 'Bütün zorlukları Yunanistan çıkartıyor. Benim Atina'yla çok iyi münasebetim yok, Almanya bizimle beraber olursa biz ağırlığımızı koyarız,' dedi. Kohl'la bir şey yapılamazdı. Ondan sonraki zatla konuştuk. Chirac'la bir araya geldiler, Helsinki kararı öyle çıkmıştır."

Sonunda Lipponen, Başbakan Ecevit'e bir mektup verdi. Şöyle diyordu Finlandiya Başbakanı:

Sayın Başbakan,

Bugün Avrupa Birliği, Türkiye Cumhuriyetiyle ilişkilerine yeni bir yön vermiştir. Türkiye'ye diğer aday ülkeler statüsünde adaylık verme yolunda oybirliğiyle alınan kararı size resmen tebliğ etmekten ötürü son derece mutluyum.

Avrupa Konseyi'nde bu mektuba ilişkin karar taslağını görüştüğümüzde hiçbir itirazla karşılaşmadan 4. ve 9. paragraflara atıfta bulunulmasının üyelik kriterleriyle ilgili olmadığını, siyasi diyaloğun ima edildiğini söyledim. Ortaklığa kabul, konseyin bugünkü kararları temel alınarak gerçekleşecektir.

4. paragrafta 2004 tarihi, Uluslararası Lahey Adalet Divanı nezdinde anlaşmazlıkların çözüleceği son tarih değil, Avrupa Konseyi'nin durumu yeniden gözden geçireceği tarihtir.

Kıbrıs'a gelince, politik bir çözüm Avrupa Birliği'nin amacıdır. Kıbrıs'ın üyeliğe kabulüne gelince, konsey karar alırken tüm ilgili faktörleri göz önüne alacaktır.

Bu açıklamanın ışığında sizi diğer aday ülkelerle birlikte yarın Helsinki'ye çalışma yemeğine davet ediyorum.

Paavo Lipponen

Türkiye, bu mektubu, Kıbrıs ve Ege'nin Türkiye'nin adaylığı açısından bir önşart olmadığına ilişkin güvence olarak gördü ve böylece adaylığı kabul etti... Ama bu mektup daha sonra çok tartışıldı. AB'nin liderleri, 2002 geldiği zaman "Kıbrıs çözülmeden Türkiye AB yolunda yürüyemez," demeye başladılar. Yani AB, bir kez daha Türkiye'ye verdiği sözü tutmuyordu. Aynen 1981'de "Yunanistan'ın üyeliği Türkiye'nin üyeliğinin önünde bir engel değildir," dedikten sonra aldığı kararı unutup tozlu raflara kaldırdığı gibi. Peki, Türkiye hukuki açıdan ne yapabilir?

Demirel, "Hiçbir şey. Bağıracak çağıracak. Destek arayacak. Biz Fransızlara, Almanlara gideceğiz, yapmayın etmeyin diyece-

ğiz. Ayıptır diyeceğiz. Bunlar olacak," diyor ve anlatmaya devam ediyor:

"1963 Anlaşması'nda yok Kıbrıs. 1971 Katma Protokolü'nde yok. 1987'de AB'ye tam üyelik için yaptığımız müracaata 1989'da verdikleri cevapta yok. Bana göre Helsinki'de de yok. Eğer Helsinki'de Kıbrıs'ı şart koşsalardı, ben bunu kabul edemezdim. Ben reddetmeyelim diye ağırlığımı koyardım çünkü. Orada şart yoktu. Çözülebilirse iyi olur diyor, biz hayır biz bunu çözmeyeceğiz, çözülmesini istemiyoruz diyoruz, olabilir mi bu? Gayet a-politik olurdu. Çözüleceğini varsaymak lazım. Çözülmezse o ayrı bir iştir."

Aslında Türkiye tabularını yıkıp Helsinki formülünü kabul etti. Hem de Musul sendromuna rağmen! Beş yıl sonra hangi psikolojik baskının altında Demirel'in "evet" dediğini dinlemek ilginçti:

"Esasen Türkiye Lahey Divanı'na gitmekte çok müteredditir. Çünkü Lahey Divanı'na çok güveni yoktur. Aleyhimizde karar alırlar. Ondan sonra gidecek yer yok. O zaman Yunanistan'ın istediği şeyler olur. Biz hak iddia edemeyiz. Bu korku Musul'dan gelir. Lozan Anlaşması'na göre Musul Anlaşması yürürlüğe girdikten sonra bir plebisit yapılacak ve Lahey Divanı işi çözecek. 1925'te Şeyh Sait İsyanı çıkartıldı. Sonra Türkiye bir plebisiti göze almamış. Lahey Divanı da işi oldu bittiye getirmiş. O günden itibaren Lahey Divanı'na Türkiye uzak durur. Bakın hadiseler nasıl değişmeden geliyor.

Türkiye'yle Yunanistan arasındaki sorunlar 2004'e kadar çözülemezse Lahey Divanı'na gidilebilir. Gidilmelidir. Bu şimdi Türkiye'nin önüne çıkacak. Hiç şaşmıyor. Adam Türkiye'ye karşı çizmiş politikasını, hiç şaşmıyor. Bütün bunlara rağmen Türkiye bazı şeyleri görmezlikten gelip eskitmeye çalışıyor."

Helsinki, hem taktik hem de stratejik açıdan Yunanistan'ın Türkiye politikasında dönüm noktasıdır.

1- Türkiye'yi tamamen AB dışında tutma stratejisinin iflas ettiğini, Andreas Papandreu'nun AB'deki şantaj politikasının Yunanistan'ı kara koyun yapmaktan başka bir sonuç vermediğini gördüler.

2- Türkiye'yle Yunanistan arasında bir savaş patlak vermesi halinde AB'nin Yunanistan'a askeri destek vermeyeceğini anladılar.

3- AB üyesi bir Türkiye'nin Yunanistan için tehdit olmaktan çıkacağına karar verdiler. Bu nedenle Türkiye'nin AB yoluna 20 yıldır koydukları barikatları kaldırdılar. Türkiye'ye AB yolunu açtılar.

4- Türkiye, üye oluncaya kadar da Kıbrıs ve Ege gibi sorunları AB'nin desteğiyle çözme yöntemini uygulamaya başladılar.

5- Simitis, Türkiye'nin adaylığı üzerindeki Yunan vetosunu kaldırırken AB'den hem Kıbrıs'ın tam üyeliğini kopardı hem de Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların Uluslararası Lahey Adalet Divanı'na gidişi için yol açtı.

Şimdi gündemdeki soru şu: 2004'ün sonunda ne olacak? AB Ege'yi masaya sürecek mi?

"Ne Kıbrıs'ın çözümü ne Türkiye'yle Yunanistan arasındaki meselelerin çözümü Türkiye'ye koşulmuş şart değildir. Ama Kıbrıs'ı getirdiler. Anlaşılan Ege'yi de getirecekler. Bu iki ülke arasındaki meseleleri daha da gerer. Çünkü Türkiye Avrupa Birliği'nde karşılaştığı sorunları Yunanistan'dan biliyor."

Peki diyalog ve uzlaşma üslubuyla Simitis, Türkiye'yi köşeye mi sıkıştırdı? AB içinde uzun yıllar sürecek bir baskı dönemi mi başlattı?

"Biz samimi görüntü içinde olmasak ne yapabilirdik? Ters bir görüntü içinde olsak... Bunun bize de faydası yoktur. Avrupa nezdinde mızıkçı, kavgacı, problem çıkartan bir Türkiye olurduk. Simitis'in böyle yumuşak bir şeye razı olması Türkiye'nin aleyhine olmamıştır. Lehine olmuştur. Yani bütün kabahati bizim üstümüze yıkarlardı. Türkiye hır çıkartıyor diye. Helsinki'den sonra Simitis'in kendi meclisinde bir konuşması var. 'Biz Kıbrıs'ta uzlaşma istiyoruz. Çünkü Kıbrıs'ta uzlaşma olmazsa Kuzey Kıbrıs'ı dünya tanıyacaktır. O zaman da ada bölünecektir,' diyor."

Yine Helsinki'ye dönelim... 11 Aralık, saat 11.00. Başbakan Bülent Ecevit, Helsinki kararlarını kabul etti. Ata uçağıyla Helsinki'ye geliyor. Biz Türk gazeteci grubu yorgunduk ama çocuklar gibi şendik.

AB liderlerinin her zirvede yaptığı gibi, toplanıp bir aile fotoğrafı çektirdik.

9. Cumhurbaşkan'ıyla, üç gün süren maraton görüşmemizin sonunda, Türkiye'nin Avrupa trenine binmek için 30 yıldır süren koşusunu da konuştuk. Geleceğe de bir yolculuk yaptık.

1978'de Yunanistan tam üyelik için başvurduğu zaman Demirel Başbakan'dı. Türkiye de Yunanistan'la birlikte başvursaydı, Türkiye bugün AB treninde olmaz mıydı? Treni Demirel kaçırmadı mı? Yıllarca Demirel bu yüzden suçlandı. Demirel suçlamaları kabul etmiyor:

"Biz 1963'te Ankara Anlaşması'nı imzalamışız. Bu anlaşmanın 28. maddesi Türkiye'nin Ortak Pazar'a tam üye olmasını öngörüyor. Kayıt yok. Yalnız buna takvim koymuş. Takvimin birinci bölümünde Türkiye bir hazırlık dönemi geçirecek, sonra geçiş dönemi olacak. Türkiye 1970-71'de Katma Protokolü'nü imzalamış. İki tane takvim var. Biri 12 yıllık, diğeri 22 yıllık. 22 yıllık takvim dolduğu zaman

Türkiye Gümrük Birliği'ne girecek. Türkiye bu takvimleri uygulamaya çalışıyor. Türkiye bunları bırakıp tam üye olayım gibi bir şeyi akıl etmemiştir. Sonra biz 1978'de bıraktık işi. Sayın Ecevit de pek Ortak Pazar işine teşne değildi. 1978 öncesinde bizim müracaat etme imkânımız olmazdı. Biz zaten Katma Protokolü'nü imzalamıştık. Adam bize döner derdi ki, 'Yahu biz sizinle yeni katma protokolü imzaladık. Önce 12 ve 22 senelik programları icra edin gelin.'

1987'de Turgut Bey müracaat ediyor, iki sene sonra cevap veriyorlar 'Eligible'sınız ama 'Mature' değilsiniz. Yunanistan'ı kabul etmeleri, duydukları muhabettin sonucudur."

Peki Avrupa şimdi neden Türkiye'yi kabul etsin? İşte Demirel'in geçmişten geleceğe yolculuğu:

"Avrupa'nın 500 yıllık gayreti Türkleri Avrupa'dan atmak olmuştur. Şimdi Balkanlar'dan attığı Türkleri içine alacak. Niçin alacak? Avrupa menfaatçidir. Menfaatleri var. Türkiye Avrupa'yla yeni gelişen dünya arasında çok önemli bir köprü. Bu yeni dünya Avrasya'dır, Çin'dir. 10 sene içinde Çin şu veya bu şekilde Avrupa'ya ulaşacak. Çin Avrupa'ya uzak değil. Bizim hudutlarımıza 3 bin kilometre. Türkiye bence jeo-stratejik sebeplerle ve önümüzdeki 30 sene zarfında Amerika bölgesinde olacak. Avrupa'nın Amerika'yla bir yarışı olacak. Bu yarışta Türkiye'yi yanında tutmak için bizi içine alacak. Menfaatçiliği buradan geliyor. Anket yapılıyor, Avrupa halklarının yüzde 35'i Türkiye'nin Avrupa'ya dahil olmasına taraftar, yüzde 65'i değil. Peki halklarına nasıl kabul ettirecekler? Bizim onlara, Avrupa kamuoylarını Türkiye'ye ısındırın dememiz mümkün değil. Bunu Avrupa'nın hükümetleri yapacak. Diyecekler ki, 'Türkiye'yi almakta şu menfaatler var. Avrupalılığı kabul etmiş tek Müslüman ülke.' Avrupalılık bir değerler manzumesine sahip çıkmaktır. Böylece Avrupalılığın sınırları Meriç nehrinden Kafkasya'ya kadar uzanacak. Yarın da Kafkasya'dan Aladağlara uzanacak. Avrupa bence bu Avrasya olayını geçiştiremez. Burayı Amerika'ya da bırakamaz. Avrasya Çin'le Amerika'nın arasında."

Müslümanları içine almak istemeyen Avrupa, imajı türbanlı bir Türkiye'yi içine sindirebilecek mi? Ya AK Parti ve Recep Tayyip Erdoğan? Gerçekten Avrupa Birliği'ne girme istediğinde samimi mi?

Demirel'in bugüne ve geleceğe projeksiyonu:

"Avrupa'ya gireceğim diyorlar. Demeseler, gericisin diye itham edilecekler. Sen mürtecisin diyecekler. Onlar da 'Ben bunların hiçbiri değilim. Ben Avrupa'ya girmeye uğraşıyorum,' diyorlar. Bunda samimiler mi? Bana göre değildir. Ama ister samimi olsun ister olmasın, olayın icaplarını yapıyorlar ya. 'Bana mürteci deme-

sinler,' diye yapıyorlar. İyi de bundan Türkiye yararlanır. Türkiye bir süre türbanlı görüntüyle gidecek. Sonra Avrupalılar diyecek ki ne var bunda. O da öyle işte, başını bağlıyor. Benim ticaretim var Türkiye'yle diyecek. Menfaatçidir Avrupa. Keyfine de düşkündür.

Türkiye Avrupalılıktan vazgeçmemeli. Türkiye kapıda itilse kakılsa, biraz omuz yese bile Avrupalılıktan vazgeçmemeli. Çok önemli bir hadise."

Güniz Sokak, Ankara
3 Kasım 2003

Demirel'in Darbelerden Kurtulma Formülü

Yine Süleyman Demirel'in Güniz Sokak'taki ünlü odasındayım. Demirel kitaplarla dolu odasında her zamanki koltuğunda oturuyor... Odasına girdiğim zaman yine her zaman olduğu gibi ayağa kalkıp beni karşılıyor. Ve hemen konuya giriyoruz. İtalyan Gladiosu'nun kara kutusu diye anılan eski Cumhurbaşkanı'yla görüşmeye gideceğimi söylüyorum. Büyük ilgiyle dinliyor beni. Sonra bizdeki "derin devleti" soruyorum. Önünde notları hazır. Her zamanki gibi Anayasa'sı da notlarının yanında. Başlıyor anlatmaya.

"Bakın 60 sene içinde Türkiye'de üç defa darbe olmasına rağmen Türkiye'nin anlayamadığı bir olay var. Silahlı Kuvvetler'in İç Hizmet Kanunu ne diyor? Askerlerin görevini sayarken 'Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak görevi bizimdir,' diyor. İşte ikinci devlet bu. Yani birinci devletin askeri, ikinci devlet. Türkiye'deki silahlı kuvvetlerin yeri başka ülkelerdeki gibi değildir.

Atatürk ve arkadaşlarının kurdukları devlet askere emanettir.

Ne 1960 ne 1980 Anayasaları hiçbir şeyi değiştirmemiştir. Ne zaman ki ülkede iç kavga yaşanıyor, uçuruma sürükleniyor, asker müdahale ediyor. Devletin emrinde olan asker devleti ele almıştır. Sadece Türkiye'de durum böyledir. 60 senedir oluyor. Bu demokratik değildir."

Demirel kitaplarla dolu olan orta masasından hemen önde duran Türkiye Cumhuriyeti Anayasa kitapçığını eline alıyor. İşaretlediği sayfayı açıp okumaya başlıyor:

"Anayasanın 118. maddesi var. Ne diyor? 'Milli Güvenlik Kurulu, Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonunun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirir.

Kurulun, devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulu'nca değerlendirilir.' Yani ne diyor?

'Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği,' diyor. Ondan sonra İç Hizmetler Kanunu'nun 35. maddesi işler. Ne diyor 35. Madde:

'Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır,' diyor.

Yani asker devletin korunması kararını resen veriyor. Meclis veriyor değil.

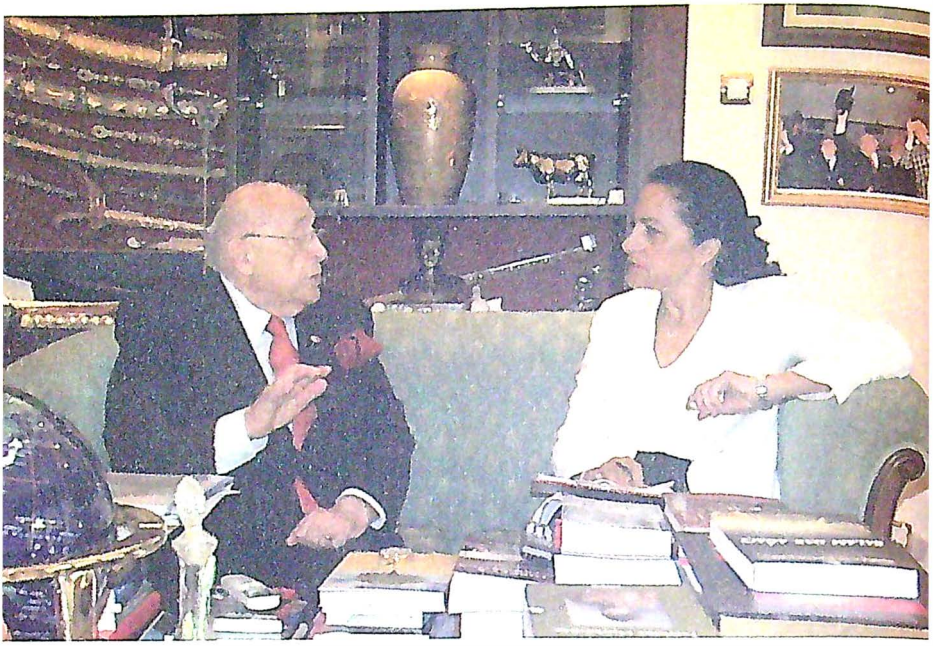
Asker resen olağanüstü hal kararı veremiyor, bu kararı meclis veriyor. Resen sıkıyönetim kararı veremiyor, bunu da meclis veriyor. Ama asker resen devletin korunması kararını veriyor. Milli Güvenlik kararını Bakanlar Kurulu'na bildiriyor. Devlet felç oluyor."

Demirel 12 Mart 1972'de darbeyle Başbakanlık koltuğunu bıraktı. Kendi deyimiyle şapkasını alıp gitti... 12 Eylül 1980'de de askere olağanüstü yetkiler verdiği halde darbeyi önleyemedi. "11 Eylül'de akan kan 12 Eylül'de nasıl durdu?" diye hep aynı soruyu sordu. 12 Eylül darbesi Demirel'in yedi yıl Güniz Sokak'taki odasında oturmasına yol açtı. Ama yine de yeniden sandıktan çıkıp başbakan olduğu zaman askerden hesap sormadı. Neden sormadı? Demirel'in çok dolu olduğunu gördüm.

"Nasıl hesap sorayım? Anayasaya yüzde 92 oranında oy vermişsin," diyor. Sonra eliyle tarihe tanıklık eden çalışma odasını gösteriyor ve "Ben 10 yılımı burada geçirdim," diyor. "Peki neden 35. maddeyi değiştirmeye çalışmadınız?" diye üsteliyorum. "Nasıl değiştireceğim. Kimse arkama düşmedi ki," diyor ve devam ediyor:

"Demokrasilerde üstün yasa Anayasa olmalı. Bizde ne oluyor? Asker geliyor, Anayasayı kenara atıyor. Asker, sivil idarenin emrinde olmalı. Ülkede asayişsizlik olunca kanunlar işler. Adliye cihazı işletir. Olağanüstü tedbirleri kim alır? Hükümet alır. Tedbirleri sivil idarenin emrindeki güvenlik kuvvetleri uygular. Bir yer geliyor asker diyor ki, sivil idareyle bu işler olmuyor, diyor. El koyuyor. Ne yapıyor, kırıp döküyor. Geçici bir süre düzelmiş gibi görünüyor. Sonra sivil irade geliyor. Ama sivil iradenin gücü yok. Korkuyor. Türkiye 20 senedir bunu tartışıyor.

1979'da geldiğimizde sistem felçti. Hiçbir şey işlemiyordu. Hiçbir devlet yoktur ki, organları işlemesin. Kimse işini yapmıyordu. Yapsaydı işletirdik. Bir de halkta bir kanaat var, 'Asker gelir düzel-

Türkiye'nin siyasi nabzı 50 yıl boyunca Güniz Sokak'ta attı. Demirel'in odası ise 88 yıllık hayatının bir yansıması gibidir. Demirel'le Türkiye ve dünyaya bakmak her zaman ufuk açar. *Ankara, 2006*

tir.' Halkımız demokrasiye inanmış değil. Derin devlet değil, derinde devlet var. Atatürk'ün 1937 nutkuyla başlayan bir olay var. Sonra asker, 35. Madde olmasa da el koyabilir. Ona direnecek başka güç yok.

Peki ne zaman asker sivil idareye itaat etmez? Niçin itaat etmediğini değil niçin ettiğini düşünmek lazım. Rejime sahip çıkan hür medya varsa. Hür yargı varsa. Rejime sahip çıkan sivil toplum varsa. Üniversite varsa. Rejime sahip çıkan meslek kuruluşları varsa asker o zaman rejimin sahipliği gibi görevi kalmaz."

"Ya Ecevit'in ilk kez 1973'te açıkladığı Kontrgerilla neydi?" dedim.

Demirel "Kontrgerilla hadisesini Ecevit diline doladı," diye anlatmaya başladı:

"1973'te iktidar oldu. Bu defa ben dilime doladım. 'Ecevit iktidarsın, kontrgerillanın ne olduğunu çıkar,' dedim. Sonra Başbakan olunca sordum. Ben işin peşini bırakır mıyım. Sonra üstüne gittim. Cevdet Sunay'a, Cemal Tural'a ve Memduh Tağmaç'a sordum. 'Türkiye'nin bütün sorumluluğunu biz taşıyoruz. Bilmediğim bir şey var mı?' dedim. 'Hayır devletin hükümetten gizli bir şeyi yok,' dediler. Hasan Işık Milli Savunma Bakanı'ydı. Bize ya-

kın biriydi. Bir gün ona sordum. 'Bu meseleyi çok karıştırmasak iyi olur,' dedi."

"Sizden yine de saklamış olamazlar mı?" diye üsteledim.

"Türkiye'nin kanunlarına uymayan gayri nizami bir teşkilat olsa kapatılırdı. Genelkurmay Başkanı bugün vardır, yarın yoktur. Nasıl saklar. Mesut Bey bizden saklandı diyor. O zaman nasıl başbakanlık yaptınız diye sorarlar. Devlette kayıtlıdır. Harcanan her kuruş kayıtlıdır. Başbakan oldum. Cumhurbaşkanı oldum. Hepsi kayıtlı. Savunma Bakanlığı'nın bütçesi meclise gelir. Komisyonda görüşülmesi sırasında basına kapalı görüşülse de kayıtlara girer. Hiçbir şey kayıtsız olmaz.

"Cossiga 45 yıl sakladıklarını söylüyor," diye hatırlattım.

Demirel "Ona 'Örgütü nasıl finanse ettiniz? Her kurum parlamentodan geçtiğine göre, nasıl sakladınız? Birçok hükümet gelip gitti. Bu hükümetlerden nasıl gizlendiniz?' diye sormak lazım," dedi.

"Ya sizden saklandığını anlarsanız?" deyince Demirel önce "Saklayamazlar," diye itiraz etti ama sonra bir an düşünüp devam etti:

"Benden saklandığına dair herhangi bir kanaate varırsam büyük hayal kırıklığına uğrarım. Devlet kurumları hakkında büyük hayal kırıklığına uğrarım. Açık rejim hakkında büyük hayal kırıklığına uğrarım."

Ya Ergenekon davası. Olup bitenler. Bulunan gömülü silahlar?

"Bazıları darbe yapmak istemiş olabilir. Hazırlık da yapmış olabilir. Ama yapamamış. Yasadışı olaylara karışanlar da olabilir. Bunların hepsi çıkar. Bir şeyi unutmamak lazım. Askerler emekli olduktan sonra birbirlerini görmek bile istemezler. Gömülü silahlar neydi? Belki ordudan çalınmış silahlar olabilir. Ya da dışardan getirilmiş..."

Güniz Sokak, Ankara
5 Şubat 2009

KADININ DAYANILMAZ AĞIRLIĞI

BENAZİR BUTTO

Dünyada Son Röportaj

Öldürüldüğünü duyduğum an içimi bir hüzün kapladı. Dubai'de son buluşmamızdan ayrılırken kapıda bana el sallayışı geldi gözlerimin önüne! Sonra yanından ayrılmayan küçük kızı Asefa'nın hüzünlü yüzünü görür gibi oldum. İçim yandı. "Pakistan halkı için, Pakistanlı çocuklar için dönmeliyim," diyordu. "Bile bile ölüme gitti," diye söylendim... Değer miydi karanlığa böylesine meydan okumaya! Değer miydi karanlıktan gelen kurşunların hedefi olmaya! Neden Pakistan'a dönmesi için ısrar etmişlerdi? ABD'den destek aldığı söyleniyordu.

Peki neden Amerika daha iyi korunmasını sağlayamamıştı? Müslüman dünyasının çağdaş kadın liderini fanatik İslamcılar mı yok etmişti? Suikastın ardından kim ya da kimler vardı? Sonra Benazir'le 1989'da ilk tanıştığımız günü düşündüm. Hem benim hem de onun hayatı nasıl da değişmişti? Akıp giden yıllarda neler olmuştu neler?

İlk tanıştığımız zaman Benazir Butto henüz 35 yaşındaydı. İslam dünyasının ilk kadın başbakanıydı. Ve bütün dünya, orduya meydan okuyan bu genç ve güzel kadını hayranlıkla izliyordu.

Benazir, iki kez başbakanlığa tırmandı, iki kez askeri darbeyle devrildi... Görücü usulüyle evlendiği kocası Asif Zardari yolsuzluk suçlamalarıyla 11 yıl demir parmaklıklar ardında kaldı... Sonra da sürgün yılları. Yıllar akıp gitmişti!

Benazir'in ölümü beni yıllar öncesine götürdü. 1989'da Ankara'da Asif'le yaptığım röportajı hatırladım. Nasıl "Benazir'in kocası olmak zor," diye yakınmıştı bana! Sonra 1990'da o ana kadar, ismini bile duymadığım Navabşah diye bir yerde Benazir'le nasıl buluşmuştuk! Tozlu yollarda saatlerce Benazir'in konvoyunu nasıl izlemiştim! Kalabalıkların içine dalıyordu. Her an bir fanatiğin hedefi olabilirdi. "Öldürülmekten korkmuyor musun?" diye sormuştum. Bana "Korkuyorum," demişti. Ama yine de gözü karaydı.

Sabaha karşı üçte hâlâ coşkulu bir kalabalık bekliyordu. Kürsüye çıkıp konuşmaya başladı. Olağanüstü karizmatikti. Konuşmasını bitirince yanıma gelip "Hoş geldin Nur," dedi. Navabşah, *23 Ekim 1990*

Navabşah'a maceralı seyahatimden tam 18 yıl sonra Benazir'le Dubai'de buluştuk! Bunun son röportaj olacağını nereden bilebilirdik ki! Benazir son buluşmamızda da her zamanki gibi çok cesurdu. Pakistan'ın kaderi olan askeri yönetimlere meydan okuyordu. Giderek tırmanan İslam Fundamentalizmine meydan okuduğu gibi!

"Din özgürlüğü," adına kadınların örtünmeye zorlandığı bir dünyada Benazir korkusuzca konuşuyordu. "İslamı biliyorum. Herkesle tartışmaya da hazırım," diyor ve ekliyordu:

"Hiçbir yerde kadınların kapanmasını emretmiyor. Hazreti Peygamber, en iyi peçenin gözlerdeki peçe olduğunu söyler."

İşte böyle meydan okuyordu Benazir! Doğrusu biraz tedirgin olmuştum. O gün "Öldürülmekten korkmuyor musun?" diye sordum. "Zamanı gelir doğarız. Zamanı gelir ölürüz," demişti. Bu kez ölümü kabullenmişti sanki. Ama yine de umutlu ve kararlıydı... Yeniden sandıktan çıkıp üçüncü kez başbakanlık koltuğuna oturmayı hedefliyordu. Ona "Belki de cumhurbaşkanlığına tırmanıyorsun," dedim. Nedense o an, acı bir gülümseme kapladı yüzünü. "Hayat ne gösterecek bilemezsin," dedi.

Gerçekten hayatın neler getireceğini kestirmek zordu. Benazir babasının idam edildiği günden itibaren büyük bir kavgaya girdi. Hep karanlığa meydan okudu... Azrail ise hiç peşini bırakmadı. Herkes "Butto ailesi lanetli mi?" diye soruyordu. Aynen Hindistan'ın Nehru-Gandhi ailesi ya da Amerika'nın Kennedy ailesi gibi...

Yoksa, üç aile de karanlığa meydan okumanın ağır bedelini mi ödediler? Benazir nerede mi hata yaptı? Bence buna tarih karar verecek. Ama tanıdığım Benazir, Doğu'yla Batı kültürünün mükemmel bir senteziydi. Karizmatikti ve cesurdu. Günahıyla sevabıyla, İslam dünyasındaki tabuları kırmaya çalışıyordu. Ben de tarihe tanıklık eden bir gazeteci olarak, böylesine cesur bir kadın liderin sözlerinin uçup gitmemesi gerektiğine inanıyorum.

Veda

Yüksek duvarların arasından iki katlı villanın bulunduğu bahçeye girer girmez, kapıda Pakistanlı iki koruma karşıladı beni. Dubai'nin gökdelen ormanının ortasında görkemli villaların bulunduğu bir semtti burası. İslam dünyasının ilk kadın Başbakanı Benazir Butto'un sürgün yıllarını geçirdiği yer! Doğrusu heyecanlıydım. Çünkü Benazir'le 14 yıl sonra yeniden buluşuyorduk. Süratle akıp giden yıllar içinde köprülerin altından ne kadar çok su akmıştı!

Hem onun hem de benim hayatımda! Villaya girince geniş salonun ortasında Benazir'i sekreteriyle ayakta konuşurken buldum. Benazir, beni görür görmez hemen konuşmasını kesti ve kollarını açıp "Hoş geldin Nur. Dur sana bakayım," diyerek kapıya doğru yürüdü.

Uzun yıllardır birbirini göremeyen ama bıraktıkları yerden başlayan iki okul arkadaşı gibi birbirimize sarıldık. Sonra Benazir bana bakıp "Nur sen hâlâ incesin. Bak ben ne kadar şişmanladım," diye yakındı. Gerçekten de 14 yıl öncesindeki gibi ince değildi artık. Kilo almıştı. Ama hâlâ eskisi gibi güzeldi. Ben kilolardan hiç söz etmeden ona "Sen de her zamanki gibi güzelsin," dedim.

Kilo alsa da Benazir gerçekten her zamanki gibi çok şık ve güzel görünüyordu. Doğu'yla Batı'nın bir sentezi olduğu hemen üstündeki kıyafetten anlaşılıyordu. New York ve Londra'da sokakta gezerken jean de giyiyordu belki ama kameraların karşısına geçince her zamanki gibi aristokrat bir aileden geldiği belli olan Pakistanlı hanımefendiydi. Aslında Doğulu olmaktan her zaman gurur duydu ama yıllarca içinde yaşadığı Batı'nın değerlerine de sahip çıkıp benimsemişti. Tam anlamıyla Batı ve Doğu kültürlerinin mükemmel

Coşkulu kalabalık ön koltuğunda oturduğum cipin etrafını sardı. "Jivva Benazir" (Yaşa Benazir) diye bağırıyorlardı. Direksiyonda oturan toprak ağası dostum "Benazir değil. Benazir değil," diye kalabalığı yatıştırmaya çalışınca anladım. Beni Benazir zannetmişlerdi. *Navabşah, 23 Ekim 1990*

bir senteziydi. O gün Benazir son derece şık ama o kadar da sade giyinmişti. Yine Pakistan'ın geleneksel giysisi olan bir şalvar kamiz vardı üstünde. Kamizi koyu yeşil, şalvarı ise beyaz ipek kumaştan yapılmıştı. Yani benimle buluşurken Pakistan bayrağının renklerini seçmişti. Saçlarını da her zamanki gibi ipek beyaz bir eşarpla örtmüştü, arkadan da küçük bir atkuyruğu yapmıştı. İpek eşarbı saçlarını hafifçe örtecek şekilde omuzlarına iniyordu. Eşarbının arasından da kulaklarındaki altın damla küpeler görünüyordu.

Yani taktığı eşarbın İslam dünyasında esen türban fırtınasıyla hiçbir ilgili yoktu çünkü saçlarını örtmek gibi bir kaygısı olmadığı belliydi. Birlikte olduğumuz yaklaşık iki saat boyunca eşarbı birçok kez başından kaydı. Benazir, eşarbının kaydığını bazen unutup konuşmasını sürdürdü, bazen de düştüğünü fark edince omuzlarından alıp yeniden başına koydu ama o arada kulağındaki altın damla küpeler ve saçını minik bir atkuyruğu yaptığı iyice ortaya çıktı. Ayağında ise düz ve son derece sade, siyah bir ayakkabı vardı.

Kolundaki pırlantalı saatten başka da hiçbir mücevher takmamıştı. Makyajı da giysileri kadar sadeydi. Gözlerine hafif sürme çekmişti. Hafif de bir ruj sürmüştü.

O gün nedense çok da neşeliydi Benazir. İki saat boyunca yüzündeki sıcak gülümseme sadece babasının asıldığı geceyi yeniden hatırlayınca gölgelendi. O korkunç gecenin üstünden 28 yıl geçtiği halde bir türlü aşamadığı belliydi.

Tam 28 yıl! Sürgünden zirveye çıktığı, sonra yeniden sürgüne savrulduğu fırtınalı yıllar!

Neler yaşamamıştı ki bu fırtınalı yıllarda! Babasının idamının ardından bütün aile için sürgün hayatı başlamış, herkes bir yere savrulmuştu. Erkek kardeşleri Murtaza ve Şahnavaz Kabil ve Şam'a gönderilmişti. Sürgünde de El Zülfikar örgütünü kurmakla suçlanmışlardı.

Butto ailesi lanetlenmiş gibiydi sanki. İkinci acı haber babasının idamından yedi yıl sonra Fransa'dan geldi. Fransa'nın Cannes kentindeki evinde ölü bulunan Şahnavaz'a ne olmuştu?

Şahnavaz'ı Afgan eşi mi zehirlemişti? Yoksa bir suikaste mi kurban gitmişti? Garip ölümün üzerindeki sis perdesi bir türlü kaldırılamadı. Kardeşinin ölümünden sonra Pakistan'a dönen Benazir'i ise Azrail izliyordu. İlk kez 1987 yılında, henüz 34 yaşındaydı son dakikada suikastten kurtulduğu zaman! Sürgünden yeni dönmüştü. Evine gelen Abdül Kayyum adlı emekli bir subay kapıda karşılaştığı iki korumayı yaralamış ama Benazir'in bulunduğu odaya giremeden yakalanmıştı. Emekli subay sorgusunda Benazir'e âşık olduğunu söylüyor, "Ona evlenme teklif edecektim," diyordu ama gerçek olan Benazir suikast girişiminden son dakika kurtulmuştu.

1988'de Ziya Ül Hak'ın bir suikast sonucu öldürülmesiyle birlikte Benazir'in şansı dönmeye başladı. Ziya ül Hak'ın ölümünden birkaç ay sonra yapılan seçimlerde Benazir babasının partisinin başındaydı ve Pakistan Halk Partisi genel seçimleri kazanıyor, 35 yaşındaki genç, güzel ve karizmatik kadın lider başbakanlık koltuğu oturuyordu. Hem de Müslüman dünyasının ilk kadın başbakanı sıfatıyla tarihe adını yazdırarak!

Benazir'in zirveye tırmanışı Butto ailesi üzerindeki kara bulutları dağıtmadı. Aileyi daha çok acılı günler bekliyordu. Benazir'in erkek kardeşi Murtaza'yla da arası bozulmuştu. Murtaza'nın uçak kaçırmakla suçlanmasıyla Benazir kardeşini ikinci kez sürgüne gönderiyordu. Artık Benazir'in de koltuğu sallanıyordu.

Nitekim çok sürmedi. 1990'da Devlet Başkanı tarafından yolsuzluk suçlamasıyla görevinden alınıyordu. Benazir'le yıllar sonra Dubai'de yeniden buluştuğumuz zaman devrildikten sonra köyleri gezerken Navabşah'ta sabaha karşı ikide onu bekleyen büyük kalabalığa hitap edişi geldi gözlerimin önüne! Kocası Asaf o sırada yolsuzluk suçlamalarıyla hapisteydi ve Benazir çok hırslıydı... Gözü karaydı ve müthiş karizmatikti... Onu başbakanlıktan deviren, kocasını hapse atan güçlere meydan okuyordu. Ve sonunda Benazir, meydan okuduğu güçlerin bileğini bir kez daha büküp ikinci kez zirveyi yakaladı. Ama bu zaferi de uzun sürmedi.

Yıllar Onu Olgunlaştırmıştı

Dubai'de yıllar öncesinden oldukça farklı bir Benazir Butto buldum aslında. Yaşadıkları Benazir'i çok daha olgunlaştırmıştı. Olaylara daha felsefi açıdan bakıyordu. Çocuklarının büyümesi de onu büyük ölçüde rahatlatmıştı sanki. Benazir, karşı karşıya olduğu tehlikenin farkındaydı ama yine de Pakistan'a dönüp radikal İslama karşı mücadele etmeye ve demokrasi için kavgaya girmeye kararlıydı. Benazir bu kez gerçekten Pakistan'ı sürüklendiği çıkmazdan kurtarabilecek miydi? Radikal İslamı kontrol altına alabilir miydi? Bilinmez ama o gün iki saat boyunca karşımda bütün yaşadıklarına ve her şeye rağmen geleceğe umutla bakan cesur bir siyasi lider vardı.

Biraz da Benazir'in çocuklarıyla son kez birlikte olduğum şık villadan söz etmek istiyorum. Villanın salonuna girer girmez Batı'yla Doğu'dan ortak bir esinti hissettim. İlk dikkatimi çeken salonu kaplayan değerli İran ve Pakistan halıları oldu. Krem rengi, desenli İngiliz koltuklarının arkasındaki duvarda Pakistanlı ressamların imzalı tabloları asılmıştı. Bir başka duvarda ise çok kıymetli olduğu hemen anlaşılan ipek bir halı asılıydı. Salona girer girmez dikkatimi çeken bir başka şey de Benazir Butto'nun 55 yaşında idam edilen babası Zülfikar Ali Butto'nun fotoğrafıydı. Benazir, babasının fotoğrafını krem rengi berjer koltukların yanındaki sehpanın üstüne koymuştu. Zülfikar Ali Butto'nun fotoğrafına baktım.

Ne zaman çekilmişti bilemiyorum ama Butto çok düşünceli görünüyordu. Belki de Pakistan'ın doludizgin kaosa sürüklendiği günlerdi. Benazir sıcak karşılamanın ardından, birkaç adım geride, merakla bize bakan küçük kızını gösterip "Bak çocuklar da seni bekliyor. Assefa gel Nur teyzene merhaba de!" diye Assefa'ya seslendi.

Kızına elini uzatırken gülümseyerek bana "Nur sana teyze diyebilirler değil mi?" dedi. Assefa kucağındaki gri siyah uzun tüy-

lerinin arasından kocaman simsiyah gözleriyle bize bakan sevimli kedisi Missy'yle yanımıza gelirken ben "Tabii ben onun teyzesi sayılırım. Biz ilk tanıştığımızda Assefa yeni doğmuştu," dedim.

Benazir, "14 yıl oldu değil mi? Ne kadar uzun bir süre," diye bir an içini çekti. Bir yandan da kızının kucağındaki İran kedisini sevgiyle okşuyordu. O an bütün siyasi kavgalardan çok uzak, sevgi dolu bir anneydi:

"Assefa en küçüğüm... Onunla hep Missy için kavga ediyoruz. (Gülerek.) Missy biraz kameralardan korkuyor. Assefa hep 'Missy benim,' diyor. Ben de 'Hayır benim,' diyorum."

Assefa, güzel, ince ve son derece narin bir genç kızdı. Ama yüzünde derin bir hüzün vardı. Annesine çok düşkün olduğu hemen anlaşılıyordu. Benazir'in de küçük kızına farklı yaklaştığını hissettim. Onu daha fazla korumak ister gibiydi.

Assefa'nın yüzüne annesinin darbeyle devrilmesi ve babasının hapse atılmasıyla yaşadığı sarsıntılar yansımıştı sanki. O güzel yüzün rengini değiştiren sedef hastalığına yaşadıkları mı yol açmıştı acaba bilemiyorum ama Benazir'in öldürüldüğünü duyduğum anda Assefa'nın hüzünlü yüzü geldi gözlerim önüne. Bir film şeridi gibi gözlerimin önünden geçti Benazir'le sohbetimiz ve bizi izleyen çocukları!

Benazir'e neden "Öldürülmekten korkmuyor musun?" diye sormuştum! Şimdiye kadar birçok liderle uzun söyleşiler yaptım ama kimseye böyle bir soru sormadım. Ama Benazir'le öylesine dostça ve sıcak bir sohbete dalmıştık ki, Pakistan'ın içinde bulunduğu kargaşayı ve İslam radikalizmini düşünüp onun için ciddi kaygı duydum o gün!

Küçük kız annesine sorduğum soruları duyunca neler hissetmişti acaba? Ben "Öldürülmekten korkmuyor musun?" diye sorarken Assefa'ya annesini kaybedebileceği korkusu yaşatmış mıydım? Bilemiyorum. Ama düşününce içim sızladı. Öylesine bir dünyada yaşıyorduk ki, içinde masum insanlarla dolu uçaklarla New York'taki ikiz kulelere intihar saldırısı yapılıyordu. Bombaları beline saran gencecik kızlar ve erkekler gözü kapalı ölüme gidiyordu.

"Müslümanlık" adı altında milyonlarca insanın gözleri önünde insanlar koyun gibi kesiliyordu. Tüyleri diken diken eden böylesine vahşetin yaşandığı bir dünyada yaşıyorduk ve giderek daha fazla fanatizme sürüklenen Pakistan'da bir kadın lider diktatörlüğe ve radikal İslama meydan okuyordu.

"Çocuklarım büyüdü. Artık Pakistan'da dönebilirim. Demokrasi kavgasına girebilirim," diyordu Benazir.

O gün yıllar sonra yeniden buluşan iki okul arkadaşı gibiydik. Son buluşmamız olacağını nereden bilecektik. *Dubai, 8 Eylül 2007*

Hangisi doğruydu? Aldoux Huxley'in sorusunu hatırladım. Olaylar mı insanlara göre gelişiyor, yoksa insanlar mı olaylara göre biçimleniyordu? Yoksa Benazir'in de inandığı gibi, insan ne yaparsa yapsın alın yazısını değiştiremiyor muydu? Belki de Benazir'in alın yazısıydı bu. Kim bilir?

Dünyadaki Son Röportaj

Karşılaştığımız ilk andan itibaren sohbete dalmıştık bile. "Çok fazla seyahat ediyorsun değil mi?" dedim. Benazir yine içini çekerek yakındı:

"Evet. 2,5 yıldır uzaktaydık. Özellikle Missy için çok zor oluyor. Onu birlikte götüremiyoruz..." Biz sohbet ederken 18 yaşındaki oğlu Bilawal odaya girdi. O da dedesi ve annesi gibi Oxford Üniversitesi'nde okumaya başlamıştı. Benazir "Sevgilim gelsene," diye Bilawel'e seslendi. Ardından da 17 yaşındaki kızı Bakhtawar göründü kapıda. Bütün çocuklar şalvar kamiz giymişlerdi... Bena-

zir Bakhtawar'a da "Gel Nur teyzene merhaba de," diye seslendi. Bakhtawar da yanımıza gelince "Nur teyzen Türkiye'den geldi," diye ekledi. Bir yandan fotoğraflar çekiliyor bir yandan da Benazir, çocuklara "Dedeniz Türkiye'yi çok severdi. Türk liderlerle çok iyi dostlukları vardı," diye anlatıyordu. Fotoğrafların çekilmesi sırasında Benazir'in çocuklarına ne kadar hasret kaldığını gördüm. Bir ara küçük kızına sarılıp "Bir çocuğum daha olmasını istedim ama olamadı. Çünkü kocam hapisten çıktığı zaman artık ben çocuk sahibi olmak için yaşlanmıştım," diye yakındı.

27 Aralık günü, Benazir'in öldürüldüğü anı televizyonda izlerken Pakistan'a dönüşüne birkaç gün kala yaptığımız bu içten söyleşinin aslında bir veda olduğunu gördüm. Ama ikimiz de bunun bir veda olduğunu nasıl bilecektik ki?

İşte Benazir'in öldürülmeden önce verdiği son röportajı:

Böylesine şiddetli siyasi kavga içinde çocukları büyütmek çok zor olmadı mı?

Çocuklarla gerçekten çok zor oldu. Çok küçüktüler. Ben ise Pakistanlı topluluklarla buluşmak için sürekli seyahat etmek zorunda kalıyordum. Uluslararası basınla sürekli görüşüyordum. Düşünce kuruluşlarına gidip konuşmalar yapmam gerekiyordu. Ancak böylece Pakistan halkına ulaşabiliyordum. Sürekli seyahat ettiğim için küçük çocuklarımızı bırakmak zorunda kalıyordum.

Oğlum 7-8 yaşındaydı. Küçük kızım ise sadece 3-4 yaşındaydı. Hep beni kapıda beklerlerdi. Zaten babaları yoktu. Anneleri de sürekli bir yerlere gidip geliyordu. Kendilerini hiç güvende hissedemiyorlardı. Her zaman onlara "Ne olursa olsun anneniz mutlaka geri dönecek," derdim. Şimdi çocuklarım büyüdü. Oğlum 18 yaşında. 19 yaşında olacak. Kızım 17 yaşında. Küçük kızım ise 14. Şu anda onları bırakıp Pakistan'a dönebilecek kadar güçlü hissediyorum kendimi. Ama o zaman çok daha küçüklerdi ve daha çaresizlerdi. Annem o zaman çok daha iyi durumdaydı ve bana sürekli 'Bu çocukları bırakıp dönersen kim bakacak onlara?' derdi."

Ne Kadar Safmışım

Gerçekten senin hayatının neredeyse 30 yılı çok zor koşullar altında geçti. Baban demokrasi kavgasında hayatını kaybetti. Sen de uzun zamandır büyük bir kavga içindesin. İnişler çıkışlar! Zaferler yenilgiler! Yolsuzluk yapmakla da suçlandın. Ba-

zen bu bitmez tükenmez kavgaya girdiğin için pişman oluyor musun?

Gerçekten de bazen sonsuz bir kavga gibi görünüyor. Bir zamanlar, gençken "Bu kavga sonunda mutlu sonla bitecek," diye düşünürdüm. General Zia gidince, her şeyin düzeleceğini zannederdim. Ne kadar da safmışım!

Peki, neden işler düzelmedi?

Seçim oluyor ama seçim bir anlam taşımıyor. Radikal güçler bırakmıyor. Bırakmadılar. Pakistan'da radikal güçlerle ılımlılar arasındaki savaş sürdü ve hâlâ da sürüyor. Ama bu çok önemli bir savaş ve devam ettirmek gerekiyor. Sadece kendi çocuklarım için değil bütün Pakistanlı çocukların geleceği için mücadele sürmeli ve ben kavgayı sürdürmeye kararlıyım.

Ama birçok kez yenildin.

Evet yenilgiler, zaferlerden daha fazla oldu. Ama hayatımın da bir anlamı oldu ve bu kavgayı sürdürdüğüm için hiçbir zaman pişmanlık duymadım. Ne olursa olsun belirli bir dönem için oluyor. Sürgün hayatım başladığı zaman çocuklar çok küçüktü. Babaları hapisteydi. Annem hastaydı. Bütün bunlarla nasıl başa çıkacağım diye düşündüm.

Tanrı'ya isyan ettiğin olmadı mı?

"Allah'ım ne olur taşıyamayacağım yükü verme," diye yalvardım. Ama Tanrı hiçbir zaman taşıyamayacağın yükü vermiyor. Şimdi Pakistan'a dönmeye hazırlanıyorum. Geriye dönüp baktığım zaman "Belki de Tanrı benim çocuklarımı büyütmemi istedi," diye düşünüyorum. Belki de ülkeden uzakta kalmamı istedi. Belki de Tanrı Pakistan Halk Partisi'nin iktidarda olmadığı zaman neler olduğunu Pakistan halkının görmesini istedi. Her şeyin mutlaka bir sebebi var. Şu anda Pakistan'a döneceğim için çok heyecanlıyım. 50 yaşıma Dubai'de girdim. O an benim için çok duygusal bir andı. Çünkü babam da öldürüldüğü zaman 50 yaşını biraz geçmişti. Birden o anda kendimi çok garip hissettim. Benim için çok sarsıcı bir andı. Çünkü ben ondan daha fazla yaşadım. Ne kadar genç öldüğünü düşündükçe hâlâ kendimi çok mutsuz hissediyorum. 25 yaşındayken 50 yaşın genç olduğunu göremiyordum. Ama şu anda 50'yi geçtim ve babamın ne kadar genç olduğunu anlıyorum. Ve şimdi yaşadığım her yılın fazladan bir yıl olduğunu düşünüyorum.

Çok sarsıcı duygular bunlar. Aslında her şeyden çekilip kocan ve çocuklarınla huzurlu bir hayat yaşayabilirdin. Belki de içindeki bu kavga bir türlü seni bırakmadı. Dubai'ye gelirken uçakta otobiyografini okudum. Babanın idam edildiği gece hapishanedeki duygularının çok güçlü olduğunu hissediyorum.

O duyguları hâlâ aşamıyorum. Geri döndüğüm ve hatırladığım zaman yeniden babası zalimce öldürülen genç kız oluyorum. Çoğu zaman hafızamı geçmişe kapatmaya çalışıyorum. Çünkü hatırlayınca çok acı veriyor. Eğer geçmişin acılarını sürekli hatırlarsak, bugün yaşayamayız. Ama çocuklarım olduğu, halkımın desteğini aldığım ve zorlukları göğüsleyebildiğim için kendimi kutsanmış hissediyorum. Üniversitelere gidiyorum, çok seyahat ediyorum. Birkaç kez üniversitede ders de verdim. Pakistan siyasetinin karmaşasından, belirsizliklerden ve endişelerden uzak, çok ideal bir hayat gibi görünüyor. Ama her zaman ülkemin bana verdiği görevi bildim. Bu yüzden de daha yerleşik bir hayatı verecek fırsatlara sırtımı çevirdim. Ama bir gün siyasette olmazsam üniversitede ders vermek isterim. Çünkü ders vermeyi seviyorum. Öğrendiklerimi, tecrübelerimi gençlerle paylaşmayı seviyorum.

Belki sen unutmuşsundur, yıllar önce senin seçim kampanyanı izlemek için Navabşah'a gelmiştim. 18 saat seni köy köy izlemiştim. Sonra sabaha karşı ikide Navabşah'a gelmiştik. Binlerce insan seni bekliyordu. O gece, halka yaklaşımından çok etkilenmiştim. Sonra o seçimlerden zaferle çıktın ve başbakan oldun. Ama daha sonra başbakanlığı kaybettin. Zaman zaman "Bazı hatalar yaptım. Bunları keşke yapmasaydım," diye düşündüğün oluyor mu?

İnsan zaman zaman "Daha iyi yapabilirdim," diyor ama olayların içinde her şeyi kontrol edemiyorsun. Bazı konulara daha fazla ağırlık verebilirdim. Örneğin bölgesel barış. Taliban ilk ortaya çıktığı zaman hepimiz barışa katkısı olacağını düşünmüştük. Bu büyük bir hataydı. Benim başbakanlık dönemimde El-Kaide ise yoktu. Benim zamanımda başka türlü davranıyorlardı. Zaman zaman bunları düşündüğüm oluyor.

Diktatörlük Radikal İslamı Alevlendirdi

Peki başbakan olduğun dönemde radikal İslam hareketini kontrol edebildin mi? Şimdi nasıl kontrol edeceksin? Edilebileceğini düşünüyor musun?

Ben başbakanken radikal İslam hareketi kontrol altına alınmıştı. Hükümetim devrildikten sonra radikaller yeniden güçlendiler. Ben diktatörlüğün radikalizmi alevlendirdiğini düşünüyorum. Demokrasi ise ateşi azaltıyor. Zia Ül Hak döneminde mücahitler kalaşnikoflarla Pakistan sokaklarında dolaşıyorlardı. Daha sonra durum öyle kötüleşti ki, insanlar kaçırılıp öldürülmeye başlandı. Demokrasiye döndükten sonra durum da değişti. Ama ilk başbakanlıktan uzaklaştığım zaman yine terörist saldırılar başladı. Ve Pakistan terörist devlet ilan edildi.

Peki yeniden başbakan olduğun zaman nasıl kontrol altına aldın?

Pakistan halkı ve uluslararası toplumla birlikte hareket ettim. Terörizmi etkisiz hale getirmeye başladım. Üç yılda Pakistan en süratli gelişen 10 ülkeden biri oldu. Ayrıca Barış Gücü'ne asker veren ülke durumuna geldik. Bunu üç yılda yaptık. Sivil savaşı durdurmak için Başbakan Tansu Çiller'le birlikte Bosna'ya bile gittik. Ama benim hükümetim ayrıldıktan sonra terörizm yeniden başladı. Mücahidin Örgütü'nü (Afganistan'da Rus işgaline karşı silahlı mücadeleye giren İslam savaşçıları) kuran ordu içindeki aşırılar Pakistan'da demokrasiyi istikrarsızlığa sürükledi. Onlar Pakistan'da halkın yararlanacağı bir demokrasinin devam etmesini istemediler. Bu krize ihtiyaç duydular. Çünkü bu tür bir kriz Pakistan'da askeri yönetim anlamına geliyor. Böyle bir kriz gizli bazı fonların Pakistan dışına akmasını da sağlıyor. Aslında demokrasiyi istikrarsızlığa sürükleyen Zia döneminden beri Pakistan'daki kurulu düzenle mücahidin'in ittifakıdır. Seçim de her şeyin sonu olmuyor. Çünkü seçimlerden sonra demokrasiyi kurmak ve zaferinizi korumak zorundasınız.

Baban başbakanken askeri darbeyi durduramadı. Ne yazık ki sen de askeri darbeyi durduramadın. Bu kez Pakistan'a demokrasi getirmeyi başarabilecek misin? Bu kez demokrasi çözüm olabilecek mi?

Sorunu çözebileceğimi zannediyorum. Sandıktan çoğunluğu sağlayabilecek bir yetki almaya ihtiyacım var. Böylece ülkenin ihtiyacı olan reformları uygulayabilmek için gereken adımları atabilirim. Daha önceki iki başbakanlığım döneminde anayasal bir çoğunluğu elde edemedim. Daima koalisyonların içindeydim. Sürekli başka partilerin peşinde koştum. Hükümetimin dayandığı parlamento grubumun sağlam olup olmadığını sürekli izlemem gerekiyordu.

Nawaz Şerif ise şanslıydı. Parlamentoda üçte iki çoğunluğu vardı. General Zia da General Müşerref yönetimini mutlak elinde tutuyordu. Bense daima çok az bir çoğunlukla yönetebildim. Pakistan halkına mesajım şu: "Bir kez bana gerçek bir şans verin," diyorum. "Bize tam yetki ve güç verin. Bizi verdiğiniz tam güçle yargılayın," diyorum. Eğer ben başbakan olursam ve cumhurbaşkanının ordu üzerinde gücü ve etkisi devam ederse, orduyu kontrol etmek benim işim değil. Orduyu kontrol etmek cumhurbaşkanının işidir. Ne yazık ki ordunun etkisi altında olan cumhurbaşkanları kendileri için güç istiyorlar ve iktidara ordunun omuzlarında gelmek istiyorlar. Bu yüzden de başbakandan ve sivil hükümetten kurtuluyorlar. Bu üzücü bir durumdur.

Pakistan halkının tam yetkiyle iktidara gelmek için bana bir kez gerçek anlamda şans vermesini ümit ediyorum. Ama basit çoğunluğu elde etsek bile iç durumu değiştirmek için yapabileceğimiz birçok şey olduğunu biliyorum. İnsanların huzur içinde yaşayabileceği tedbirler alacağız. İşsizliği, geri kalmışlığı ve fakirliği ortadan kaldırmak için adımlar atacağız. Bölgede de barış ve huzuru sağlayacağız. Hindistan ve Pakistan ilişkilerine nasıl yaklaşacağımı biliyorum. Bizim bölgesel barışı kurmak için başlattığımız politikaları bizden sonra iktidara gelen Nawaz Şerif de General Müşerref de devam ettirdi.

Pakistan'a demokrasi getirmek için General Müşerref'le işbirliği yapabileceğini anlıyorum.

Pakistan'a demokrasiyi getirmek için tabii ki görüşmeler yapıyoruz. Hem bölgesel güvenliği hem de iç güvenliği güçlendirmek için ılımlı güçlerin nasıl birlikte çalışabileceklerini konuşuyoruz. Temel siyasi partilerin marjinalleştirilmesi yüzünden anlaşma yapılamıyor. Önümüzdeki birkaç hafta içinde bakalım ne yapabileceğiz.

Zaman giderek daralıyor ama demokrasiye geçiş için müzakerelerimiz oldu. Ilımlı güçleri bir araya getirip Pakistan'da güvenliği oluşturmaya, sefaleti azaltacak, iş imkânları yaratacak biçimde ekonomiyi düzenlemeye uğraşıyoruz. Bazıları Pakistan ekonomisinin iyi gittiğini söylüyor ama bundan çiftçiler ve sefalet sınırında yaşayan insanlar yararlanamıyor!

Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit de Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi için çok çaba gösterdiler. Onlarla demokrasi mücadelelerini ve nasıl başardıklarını hiç konuştunuz mu?

Sayın Süleyman Demirel'le konuştum. Ben başbakan olarak Ankara'ya geldiğim zaman Demirel cumhurbaşkanıydı. Nasıl adım adım o noktaya geldiğini anlattı bana. Önce başbakan olduğunu, sonra cumhurbaşkanlığına çıktığını söyledi. Ama Sayın Ecevit'le görüşme zamanım olmadı. Çünkü ben başbakanlıktan ayrıldıktan sonra Ecevit başbakan oldu. Ama Sayın Ecevit hakkında birçok şey duydum.

Babam onunla ilgili konuşurdu. O zaman ben öğrenciydim. Çok gençtim. Çok uzun bir süre Sayın Ecevit'in siyasi kariyerini ve kararlılığını izledim.

Belki Demirel'in izinden gidip önce yeniden başbakanlık koltuğuna oturacaksın, sonra da cumhurbaşkanlığına tırmanacaksın!

(Gülerek.) Hayatın neler hazırladığını bilemeyiz. Cumhurbaşkanlığının birçok prensibe dayanan bir gücü var. İnsanlar esas gücün siyasette olduğunu söylüyor ama bence değil. Cumhurbaşkanının moral sesi olmalıdır. Tabii ben şu anda başbakanlık için mücadele ediyorum.

Kısa süre içinde dönmeyi planlıyor musun?

Evet. Partimin merkez yönetim davetini kabul ettim. Şu anda başlamak üzere olan Ramazan ayında mı yoksa Ramazan'dan sonra mı döneceğimi konuşuyoruz. Belki cumhurbaşkanlığı seçimi Ramazan'da olacak. Bir grup cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında yani şu anda dönmek gerektiğini düşünüyor. Bir grup ise Ramazan ayının sonunu beklemek gerektiğine inanıyor. Çünkü İslam ülkesinde Ramazan ayı boyunca biraz hayat yavaşlar.

İlk başbakan olduğun zaman Ankara'yı ziyaret etmiştin. O sırada Milliyet gazetesinde yazıyordum. Tabii genç ve güzel bir kadın başbakan Ankara'yı ziyaret ediyordu ve bütün gazeteciler doğal olarak senin peşindeydi. Ben havaalanında eşin Zardari'nin yanına yaklaştım ve randevu istedim. "Tabii neden olmasın," dedi. Ertesi sabah sen resmi görüşmelerine başlarken ben de Çankaya Köşkü'nün bahçesindeki Camlı Köşk'e gelip eşinle röportaj yaptım. Çok güzel bir röportaj olmuştu. Eşin son derece içten konuşmuştu ve bana "Benazir'in kocası olmak zor," demişti. Gerçekten Benazir Butto'nun kocası olmak çok mu zordu?

Kocam için çok zor olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir eşin nasıl olması gerektiği konusunda geleneksel bir bakış açımız var. Margareth Thatcher başbakan olduğu zaman kocası emekli olmuş-

tu. Hayatının ortasına gelen genç bir adam değildi. İndra Gandhi de kocasından ayrılmıştı. Golda Meir'ın eşi var mıydı bilemiyorum.

Galiba yoktu?

Görüyor musun? Eşlerin de kendilerine ait bir hayatının olabileceği fikri yoktu. Başbakan olduğum zaman kocam 34 yaşındaydı. Hayatının ortasındaydı. Ve tartışmaların da ortasında kaldı. Hakkında nezakete sığmayan çok kötü şeyler söylediler. Bir İslam ülkesinde bir erkeğin kadının iki adım gerisinde yürümesine alışık değillerdi. Ama Tony Blair İngiltere'de başbakanlığa seçildiği zaman da benzer bir durumu gözledim. Çünkü Bayan Blair avukat olarak işine devam etti. Bu yüzden de çok tartışıldı. Eleştirildi. Yani modern bir demokrasisi olan, kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu İngiltere'de bile başbakanın eşinin bir kariyerinin, bir işinin olabilmesi ve kendi parasını kazanabilmesine alışık değiller. İnsanlar rahatsız oluyor.

Bayan Clinton da avukattı ama Bill Clinton ABD Başkanı olduktan sonra çalışmadı. Bayan Blair ise çalıştı. Benim kocamın da kendi işi vardı. Benimle evli olduğu için işini nasıl bırakabilirdi? Modern bir dünyadayız ve biz de geçiş dönemi yaşıyoruz. Biz bir dünyadan modern dünyaya geçtik. Eski dünyada erkeğin ülkeyi yönetmesine kadının ise destekleyici bir rol üstlenmesine alışmışız.

Gerçekten eşler için çok zor! İnsanlar siyasetçileri sadece siyasi kimlikleriyle görüyor. Onların da özel yaşamları olabileceğini, eşleri ve çocukları bulunabileceğini ne yazık ki düşünmüyor. Galiba en zor olan da özel hayatı sürdürebilmek değil mi?

Medya dünyasında yaşıyoruz. Eskiden insanların özel hayatına böylesine zorla girilmezdi. Ama bilgi edinme özgürlüğü, internet, kitle haberleşme araçlarıyla çok daha fazla merak var. Belki de soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte insanlar başkalarını daha fazla merak ediyorlar.

Vakit Dolduysa Nasılsa Ölürüz

Peki her yerde ve özellikle de Pakistan'da daima projektörlerin altında oldun. Öldürülmekten korkmadın mı? Korkmuyor musun?

Zamanı gelir doğarız. Zamanı gelir ölürüz. Ben bu inançla büyüdüm. Vakit dolunca ölüm gelecek. Vaktin dolunca nasılsa ölürüz. Yolda karşıdan karşıya geçerken trafik kazasında da ölürsün. Buna inanıyorum.

Yani kadere inanıyorsun.

Bir insanın ne zaman doğacağı ve ne zaman öleceğinin yazıldığına inanıyorum. Tanrı'nın ne zaman doğacağımızı ve ne zaman öleceğimizi yazdığına inanıyorum.

Peki kaderi değiştirmek mümkün mü sence? Eğer imkânın olsaydı kaderini değiştirir miydin?

Tabii, özgür irademiz var. Tanrı bize özgür irade vermiş. Biz sürekli özgür iradeyle karar veriyoruz. Küçük ya da büyük kararlar! Bu kararlar da hayatımızı farklı yönlere götürüyor. Ben, hayattaki tercihimi yaptığımı hissediyorum. Aslında istediğim hayatı, siyasete girmeyi seçmedim. Siyasete, babam tutuklandığı, hapse atıldığı, adaletten uzak zalimce asıldığı için girdim. Birçok insanın da öldürüldüğünü, kırbaçlandığını ve işkenceye maruz kaldığını gördüm. Kadınların küçük çocuklarından kopartılıp hapse atıldığına şahit oldum. Bütün bu koşullarda sürüklendim. Yani benim hayatımı koşullar seçti. Ama bu yola girdikten sonra da geriye bakmadım. Çünkü bir şeyi yaparsam kendimi tümüyle vermek isterim. En iyisini yaparım. Pakistan halkına söz verdim. Demokratik ilkelerle en iyisini yapmaya çalıştım. Öncelikle Pakistan Halk Partisi'ni sosyal ve ekonomik özgürlük hareketi olarak görüyorum. Dürüst ve adil bir toplumu hedefliyoruz. Kadınların ayrımcılığa uğramadığı, azınlıkların cezalandırılmadığı, sıradan insanların merdivenleri tırmanıp başarı şansının olduğu bir toplum hedefliyoruz.

Yani "Bu benim kaderim" mi diyorsun?

Siyasetten nefret ettiğim halde belki de benim kaderim siyasette olmaktı. Babam siyasetin içindeydi ve siyasetten nefret ediyordum. Ne zaman evden çıksa çok endişelendirdim. Çünkü suikast girişimlerini duyuyordum ve böylesine korku dolu ve belirsiz bir hayatı kendim için istemiyordum. Ama sonunda kendimi bir dakika sonra ne olacağını bilemediğim benzer bir hayatın içinde buldum. Havaalanına gidip tutuklanıp tutuklanmayacağımı bilmiyordum. Ayda iki kez seyahat ediyordum. Dört kez ya da daha fazla havaalanında kontrolden geçiyordum. Her seferinde de Pakistan hükümetinin peşimde olduğunu biliyordum. Evden çıkarken çocuklarıma ve anneme geri dönüp dönemeyeceğimi hiçbir zaman bilemedim. Ama bütün bunlara rağmen hep Pakistan halkına ve adalete güvendim. Yaptıklarıma güvendim. Bu yüzden de hiçbir zaman vazgeçmedim.

Bütün bu anlattıklarından güçlü inançların olduğunu anlıyorum. Allah'a, kadere inanıyorsun. Bazıları, Müslüman kadınların örtünmesi gerektiğini savunuyor ama sen örtünmüyorsun.

Hayır. Tabii ki İslamda birlik var. Bir Tanrı'mız, bir Peygamber'imiz, bir Kâbe'miz var ama İslamda yorum zenginliği de bulunuyor. Çeşitli okulların değişik yorumları var. Ben İslamı evde öğrendim. Çocukken İslamı öğretmek için eve öğretmen gelirdi. İslamı biliyorum. Herkesle de tartışırım. Hiçbir yerde kadınların kapanmasını emretmiyor. Bunu tartışırım. Bakın, en iyi örtünme, gözlerdeki örtünmedir. İnsanların bakışı namuslu olmalıdır. En iyi yol budur. İnsanlar kendilerini kontrol etmeli ve mütevazı ve namuslu olmalılar. Mütevazı giyinmeye inanıyorum ama. Allah'ın bizden tepeden tırnağa örtünmemizi istediğine inanmıyorum. Kesinlikle... Bunu tartışmak isteyen İslam bilimadamıyla da tartışmaya hazırım.

Türkiye'de de böyle bir tartışma sürüyor. Türkiye'ye gelmelisin bence!

Hazreti Peygamber, en iyi peçenin gözlerdeki peçe olduğunu söyler. Ben buna inanıyorum ve ben de Peygamberimizin sözlerini takip ediyorum.

Yani Müslümanlığın emrettiği gerekçesiyle saçının bir telinin bile görülmemesi gerektiğine inanmıyorsun.

Hayır, kesinlikle inanmıyorum.

20-30 yıldır bütün İslam dünyası radikal İslamın tehdidi altına girdi. Neden böyle bir tehdit ortaya çıktı?

İslam dünyasında iyi finanse edilen bir hareket var. Çok iyi mali destek görüyorlar. Özel okullarda İslamı özel bir biçimde yorumlayıp eğitim veriyorlar. Hoşgörüden uzak ve katı eğitimin gerçek İslamla alakası yok. İslama da büyük zarar veriyor. Dünyayı yok etmeye çalışıyorlar. Böylesine siyasi fanatiklik ortaya çıkıncaya kadar İslam büyük saygı görüyordu. Şimdi biz Müslümanlar, Hazreti Muhammed'le ilgi karikatürler yayımlandığı zaman hakarete uğramış hissediyoruz. Bu biz Müslümanları yaralıyor ve çaresiz kalıyoruz. Ama bütün bunlar fanatikler yüzünden oluyor. Fanatikler İslamı koruduklarını sanıyorlar ama aslında İslama büyük zarar veriyorlar. Bu fanatikler Batı'ya karşı savaştıklarını söylüyorlar ama Batı'ya saldırarak sert tepkiye neden oluyorlar. Eğer Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırı olmasaydı, Afganistan'daki durum olmayacaktı.

Bu yüzden fanatikler ne derlerse desinler aslında İslama büyük zarar veriyorlar. Müslüman toplumuna büyük inancım var. Biz Müslümanlıkta Rönesans dönemini yaşadık. Eğitim, bilim, sanat, resim, mimari ön plandaydı. İslamda mantık vardı. O dönemde insanlar oturup her şeyi tartışıyorlardı çünkü Allah bize "Bilgiye ulaşın," diyor. Fanatikler ise zihinlerimizi kapatmamızı, hiçbir şeyi sorgulamamamızı istiyorlar.

Peki Müslüman dünyası dogmalardan nasıl kurtulacak?

Ben Dubai'de yaşıyorum ve Şeyh Muhammed'in Birleşik Arap emirliklerinde yaptıklarından etkileniyorum. Tamamen bilgiye dayanan bir toplum yaratıyorlar. Büyüklük sadece askeri güce dayalı değildir. Sınırları ve kâinatı aşan insanların düşünme kapasitesi esas büyüklüktür. Özgür bir toplum oluşturmalıyız. İnsanların farklı düşüncelerinden dolayı hapsedilmediği, öldürülmediği, hukuka saygılı bir toplum! Diktatörlükler aşırı güçleri alevlendiriyor. Bu nedenle demokrasi büyük önem taşıyor.

Yani özgür bir toplumun yaratılmasına öncelik veriyorsun!

Evet. Özgür ve hoşgörülü bir toplum! İnsanların farklı görüşü savundukları için öldürülmediği, farklı görüşleri yüzünden hapsedilmedikleri bir toplum yaratmalıyız. Yasalara saygı gösterilen hür toplumda insanlar hürdür.

Sence din ve devlet işlerinin ayrılması yani laiklik, radikal İslami eğilimlere karşı İslam ülkeleri için bir güvence olabilir mi?

Ben diktatörlüğün aşırılıkları alevlendirdiğine inanıyorum. Diktatörlük olduğu zaman siyasi partiler yasaklanıyor. Siyasi parti liderleri tutuklanıyor. İnsanlar işkence yapılarak sorgulanıyor. Hâkimlere saldırılar oluyor. Diktatörlüklerde saldırı sadece siyasilere yönelik olmuyor. İnsan onuruna, yargıya, basına saldırı da başlıyor. Devleti oluşturan bütün kurumlar geri plana itiliyor. Demokrasinin büyük önem taşıdığına inanıyorum. Demokrasi gelirse çoğulculuk olacak. Parlamentoda her şey tartışılacak ve uzlaşmayla çözüm bulunacak. Siyaset "al ve ver" demektir. Uzlaşmayı öğrenmek zorundayız. Demokrasi ve ılımlılık birlikte yürümelidir.

Demokrasinin yerleşmesinde siyasetle dinin ayrılması gerektiğine inanıyorsun değil mi?

Kesinlikle, İslamda devletin müdahale etmemesi gerekiyor. İslam adına konuşanlar, İslamı okumamışlar. İslam'da Allah "Be-

nimle doğrudan ilişki kurabilirsiniz," der. Allah "Bu ilişkiye kimse müdahale edemez. Ne annen ne baban ne de başka biri, Tanrı'nın huzuruna çıktığın zaman kimse müdahale edemez," der. Her insan kendi hayatından sorumludur. Devlet bana hayatımla ilgili ne yapmam gerektiğini nasıl söyleyebilir? Allah'ın huzuruna çıktığımız zaman yanımda devlet olmayacak. Devletin hiçbir hakkı yok. Ama biz bireyler olarak değerler sistemimizi dini değerlerimizden ayırabiliriz. Bu değerler nedir? Çalmayacaksın. Yalan söylemeyeceksin. Zina yapmayacaksın. Bütün bunlar 10 emir gibi bütün dinlerde var. Bu değerlere sahip çıkacak olan biz bireyleriz. Devletin müdahale etme hakkı yoktur. Devlet müdahale ederse bu tarikatlaşmayı getirir. Devlet tek bir düşünce tarzını kabul ederse diğer düşünceleri reddediyor demektir. Tarikatlar İslam dünyasını zayıflatıyor ve bölüyor. Şu an Irak'ta şahit olduğumuz gibi kan akmasına yol açıyor.

Batı'yla İslam dünyası arasında giderek büyüyen uçurumu nasıl kapatacağız? Çatışmanın şiddetlenmesini nasıl önleyeceğiz?

İslamla Batı arasında çatışma ve İslam ülkelerinin içindeki çatışma ancak tek bir yolla önlenir. Herkes istediği dine inanabilmelidir. Hoşgörülü olmalıyız. Başkalarını yargılamaya hakkımız olmadığını kabul etmeliyiz. Bizi Allah yargılayabilir. Şu anda kendi yasalarımız, anayasamız ve toplumun ortak çıkarlarına göre yargılanmalıyız. Fanatiklerin gerçekten İslamı yok etmeye çalıştıklarına inanıyorum. Ama aynı zamanda bütün dünyayı yok etmeye çalışıyorlar. Biz barış ve huzur içinde yaşamak istiyoruz. Allah yüzlerce peygamber gönderdi. Hepimizi Tanrı yarattı. Birbirimize saygı göstermeliyiz. Birbirimizi kabul etmeliyiz. Birbirimizin inançlarına da saygı göstermeliyiz. İnsan onuruna saygı göstermeliyiz. Bütün insanlar eşit yaratıldı. Bazılarının baskı altında tutulup diğerlerinin yöneteceğini kabul edemeyiz.

Irak'ta Sünniler ve Şiiler arasındaki mezhep çatışmaları giderek şiddetleniyor. Herkes Irak'ın parçalanmasına kesin gözüyle bakmaya başladı. Irak parçalanırsa bölgeyi nasıl etkileyecek sence?

Bütün sınırların değiştiği bir dönemden geçiyoruz. Sovyetler çöktü. Yugoslavya dağıldı. Arnavutluk da çöktü. Irak'ta neler olacağını kestirmek zor ama Irak halkının kardeşi olarak, Irak liderlerinin halkı kurtaracak bir yöntem bulacağını umuyorum. Uzlaşma yolunu bulmaları gerekiyor. Belki de gevşek bir federasyonda anlaşabilirlerse çok daha iyi olur. Irak halkı adına kimse karar veremez.

Onlar bu kararı alacak. Pakistan da tek bir ülkeydi. Ama Doğu Pakistan bizden ayrıldı. Ayrılık Batı Pakistan'dakiler için çok sancılı oldu. Ama Doğu Pakistan'da yaşayanlar ayrımcılığa uğradıkları, ikinci sınıf vatandaş olduklarını düşünüyorlardı. Irak'ın hayatta kalması arzu edilebilir ama tüm Irak halkının bu konuda bir uzlaşmaya varması lazım.

Amerikalılarla sürekli temas halindesin. ABD'nin politikalarını eleştiriyor musun? Onlara Irak'a ve İslam dünyasına nasıl yaklaşmaları gerektiğini anlatıyor musun?

ABD'nin şimdi General Müşerref'i olduğu gibi geçmişte de Pakistan'daki diktatörlükleri desteklemesini şiddetle eleştirdim. ABD son zamanlarda Pakistan'da adil seçimlerin yapılması için sesini yükseltti. Kuşkusuz bunun halkımız üzerinde olumlu etkisi oldu. Demokrasiden söz edince o ülkenin halkına ulaşıyorsunuz. Ben nereye gidersem gideyim öncelikle gerçek İslamın ne olduğunu anlatıyorum. Çünkü teröristlerin İslamın mesajını rehin aldıklarına inanıyorum. İslamın barış dini olduğunu anlatıyorum. Müslümanların birbirlerine ilk söylediği söz "Selamünaleyküm"dür. Diğeri de aynı şekilde cevap verir. Bu "Barış seninle olsun," demektir. Bu da biz Müslümanların barışa ne kadar değer verdiğini gösterir. Konuşmalarımda ayrıca demokrasinin geliştirilmesinin önemini de vurguluyorum. Çünkü demokrasiyle halka ulaşıyorsun. Eğer demokrasi yoksa insanların tek gideceği yer camidir. Camiye dua etmeye gidiyoruz. Duadan sonra ise vaaz dinliyoruz. Bu durumda ise halka vaaz veren tek bir siyasi parti oluyor.

Kısa bir süre sonra Pakistan'a dönmeye hazırlıyorsun. Türkiye bu kritik dönemde ne yapabilir? Nasıl bir rol oynayabilir sence?

Öncelikle şunu söylemek istiyorum. Babamın Türkiye'ye karşı büyük bir hayranlığı ve sevgisi vardı. Ben de aynı şekilde Türkiye'ye büyük sevgi ve hayranlık duyuyorum. Türkiye'nin ve İstanbul'un çok özel bir konumu var. Türkiye'nin güzelliklerine ve mimarisine her zaman hayran oldum. Muhteşem halılarınız var. Osmanlı döneminden kalan saraylarınızla çok özel bir kültüre sahipsiniz. Bunun da ötesinde Türkiye de Pakistan'a benzeyen tecrübeler geçirdi. Türkiye de askeri yönetimlerden geçti. Bu nedenle Türk liderlerden Pakistan'ın askeri liderliğiyle demokrasiye geçiş tecrübelerini paylaşmalarını, orduyu sivil yönetimden nasıl uzaklaştırdıklarını anlatmalarını bekliyorum. Ama aynı zamanda Türk ordusunun hâlâ Türkiye'de oynadığı çok önemli bir rol var. Türk ordusu, Atatürk'ün

On dört yıl sonra buluşuyorduk. Yıllardır birbirini göremeyen iki yakın okul arkadaşı gibi birbirimize sarıldık. Sonra bakıp "Nur sen hâlâ incesin. Bak ben ne kadar şişmanladım," diye yakındı. Çocuklarını "Gelin Nur Teyzeniz geldi," diye çağırdı. *Dubai, 8 Eylül 2007*

izinde Türkiye'nin ılımlı laik bir ülke olarak kalmasının güvencesidir. Ama Türk ordusu artık hükümetin işlerine müdahale etmiyor. İki ülke arasındaki yakın ilişkileri, Pakistan ve Türk ordusu arasındaki karşılıklı saygıyı dikkate alırsak, Türkiye geçirdiği bu tecrübeyi rahatlıkla bizim askeri yönetimimizle paylaşabilir. Bunun da ötesinde Türkiye ve Pakistan'ın işbirliği yapabileceğine inanıyorum. İki ülke de Orta Asya'ya yakın. Ekonomik alanda da ortak çıkarlarımız var. Daima Pakistan'daki Türk yatırımlarını memnuniyetle karşıladık. Türkiye'nin Pakistan'a yardım edeceğini umuyoruz.

Türkiye'deki sert tartışmayı izlediğinden eminim. Türkiye'de İslami eğilimin giderek güçlenmesinden kaygı duyanlar oldukça fazla. Türkiye'nin Atatürk devrimlerinden kaymasından sen de kaygı duyuyor musun?

İslami partilerin daha ılımlı bir çizgiye geldiklerini ve Türkiye'nin laiklikten kaydığı yolundaki yazıları gazetelerde okuyorum. Bu Türk halkının kararı. Türk halkının kararını kabul edip saygı göstermeliyiz. Fakat Türkiye, devrimler sayesinde ve din ve devlet işlerini birbirinden ayırarak modernleşti. Türkiye'nin modern bir ülke olarak kuruluş ilkelerine sadık kalacağını umuyorum. Din ise tamamen bireyi ilgilendiren bir konudur. Tansu Çiller'i ziyaret etmeye gittiğim zaman beni camiye götürdü. Hatta kurban da kesilmişti. Türkiye'de dini değerlerin olduğunu biliyorum ama bu değerler Türkiye'nin genel laik yapısıyla uyumlu oldu. Din ve devlet işleri ayrı kaldıkça Türkiye'nin kuruluş ilkelerinin korunacağına inanıyorum.

İslam dünyasında özgür kadının sembolüsün. Türkiye'de örtünmeyi kadının özgürlüğü olarak görüp savunan kadınlar var. Türk kadınlarına bir mesajın var mı?

Türk kadınına şunu söyleyebilirim. Allah kadını ve erkeği eşit yarattı. Allah'ın Peygamberi çalışan bir kadınla evlendi. Hayatta seçimlerini yaparken öncelikle Kuran'ı okumalarını ve Allah'ın ne dediğini öğrenmelerini tavsiye ediyorum. Erkekler onlara belirli şekilde giyinmelerini söyledikleri için değil, Kuran'ı okuyup Allah'ın ne dediğini öğrendikten sonra kendileri nasıl giyineceklerine karar versinler.

Doğrusu ben kadınların erkeklerin baskısıyla örtünmek zorunda kaldıklarına inanıyorum. Ne dersin?

Çoğu İslam bilimadamı erkek değil mi? Allah kadınla erkeği eşit yarattı. Kadın da öne çıkıp Kutsal Kitap'ı okumalıdır. Kendisi Kuran'ı anlamalı ve yorumlamalıdır. Eğer Kuran'ı incelerlerse kadın ve erkeğin eşit olduğunu ve erkeklerin bize ne giyeceğimizi söylemeye hakları olmadığını görecekler. Dini okullara giden kız çocuklarına Allah'ın örtünmeleri emrini verdiği söyleniyor. Allah ise bizden sadece mütevazı ve namuslu giyinmemizi istiyor. Ama bize tepeden tırnağa kapanmamızı emretmiyor. Sonuç olarak herkes kendi kararını verecek ve ahirette herkes kendi cevabını verecek. Hayır, örtünmeye inanmıyorum. Görüyorsun ben çocuklarıma da örtünün demiyorum. Başlarını kapatmıyorlar.

Türbanlı bir kadınla ilginç bir konuşmam olmuştu. Bana erkeklerin zayıf olduğunu savunmuştu. Kadınlarınsa güçlü olduğunu söylüyordu. Erkeklerin tahrik olmasını önlemek

için kadınların türban taktığını söylemişti. Ne diyorsun? Gerçekten kadınlar örtünerek erkeklerin isteklerini kontrol mu ediyorlar?

Zayıf ya da güçlü diye bir şey yok. İyi ya da kötü insan var. Eğer iyi insansa şeytana uyup günaha girmez. (Gülerek.) Allah "Şeytanca düşüncelerde ruhunuzu koruyun der," ama Allah, "Şeytanca düşüncelerden başkalarının ruhunu koruyun," demez. Bence sadece Müslüman ve Hıristiyan dünyası arasında değil Müslüman dünyasının kendi içinde de tartışma başlatması gerekiyor. Buna ihtiyacımız var.

Müslümanlıkta reforma ihtiyaç yok mu? Sence Atatürk Müslümanlıkta reform hareketi miydi?

Babamın kütüphanesinde Atatürk'le ilgili bir kitap vardı. Ben babamın kütüphanesine gider okurdum. Atatürk modern Türkiye'yi yarattı. Onun hayatını okurken büyülenmiştim. Atatürk ve Pakistan'ın kurucusu olan Muhammed Ali Cinnah "Nerede ibadet etmek istiyorsanız hürsünüz. İster camiye isterse başka bir kutsal yere gidin," dediler. İslam Allah'la birey arasındaki bir dindir. Bir Müslüman lider olarak kitlelerin inançlarından daha fazla savaştan ve fakirlikten kaygı duyuyorum. Ben bir devletin uygulayacağı yasalarla ilgileniyorum.

Pakistan'dayken de hep başın açıktı. Sadece geleneksel biçimde saçlarını tamamen kapatmayan bir başörtüsü kullandın. Peki hiç başını örtmen için dini baskı gördün mü?

Dini baskı değil ama kültürel baskı hissettim. 13 yaşındayken burka giydim. Tepeden tırnağa kapanıyordum. Çünkü herkes giyiyordu ama babam burka giymeme gerek olmadığını söyledi. Kültürümün bir parçası olarak hep böyle bir eşarp kullandım. Pakistan'da olduğum zaman da hep geleneksel giyindim. Ama kültür de her zaman değişiyor. Şimdi gençler daha farklı, yaşlılar gibi giyinmiyorlar.

Seninle yıllar sonra yeniden buluşmak gerçekten büyük bir mutluluktu. Dünyanın radikal İslam tehdidi altında olduğu bu dönemde çok cesur açıklamalar yaptın. Çok teşekkür ediyorum.

Navabşah, 23 Ekim 1990
Dubai, 8 Eylül 2007

SUHA ARAFAT

Dünyada İlk Röportaj

Merdivenlerin başında gülümseyerek karşıladı beni. Uzun sarı saçlarıyla bir Arap kadınından daha çok bir İngilize benziyordu. Sanki okul yıllarından beri arkadaşmışız gibi sıcak ve samimiydi. "Hoş geldin Nur," deyip yanaklarımdan öptü. Halbuki sadece ikinci kez karşılaşıyorduk. Üzerinde, sade pilili siyah bir etek ve beyaz uzun kollu bir bluz vardı. Boynuna lacivert bir eşarp takmıştı. Yüzünde makyaj yok gibiydi. Suha Arafat'la buluştuğumuz iki katlı villa, Arafat'ın Beyrut'tan sürüldükten sonra yaşamaya başladığı Tunus'taki evlerinden biriydi. Kapısında Tunuslu polisler bekliyordu. İçerde ise Filistinli korumalar!

Suha Arafat, beni küçük ve sade bir odaya aldı. Burası Yaser Arafat'ın çalışma odasıydı. Çalışma masasının arkasında Arafat'ın büyük çerçeveli bir fotoğrafı asılıydı. Masanın yanında ise Filistin bayrağı! Odanın sağ duvarlarında Arafat'ın kefiyesini takarken çekilmiş birkaç kare çerçeveli fotoğrafı dizilmişti.

Başka bir duvarda ise, FKÖ liderinin hac sırasında çekilmiş bir fotoğrafı! Suha'yla Arafat'ın birlikte çekilmiş bir fotoğrafı ise televizyonun üstündeydi. Suha beni eski bir arkadaşıymışım gibi karşılamış olsa da oldukça tedirgindi. Konuşmaya başladığımız zaman kelimeleri özenle seçiyor, hata yapmamaya dikkat ediyordu.

Aslında haklıydı da. İlk kez bir gazeteciyle konuşuyordu. Bütün dünya basını bir yıldır peşindeydi Suha'nın. Ama Arafat, dünyadan gizlediği karısının benimle görüşmesine izin vermişti. Amerikan televizyonları böyle bir röportaj için neler vermezlerdi ki!

❖❖❖

O günlerde Yaser Arafat'ın evliliği tabuydu sanki. Arafat, Filistin halkının gözünde bir idol olduğu için kimse özel hayatının da olabileceğini hayal dahi edemiyordu.

Yaser Arafat'tan, dünyadan sakladığı genç karısıyla görüşmek için izin istemek çılgınca bir fikirdi. Ama sanki bir mucize oldu. Arafat izin verdi. Böylece Suha Arafat'la dünyadaki ilk röportajı yapan gazeteci oldum. *Tunus, 7 Haziran 1992*

Zaten Arafat da yıllarca "Neden evlenmiyorsunuz?" diye soranlara "Ben devrimle evliyim," demişti. Bu yüzden Filistinliler, Arafat'ın da evlenebileceğine uzunca süre inanmak istemediler. Ama olayın doğru olduğu anlaşılınca tepkiler de yağmaya başladı. Nedeni ise Suha'nın hem Hıristiyan hem de 29 yaşında olmasıydı. Yani 62 yaşındaki Arafat'tan 33 yaş küçüktü! Aslında o günlerde Arafat'ın yakınındaki birkaç kişi dışında da Suha Tawil'i tanıyan yok gibiydi.

Ortadoğu'nun kurt siyasetçisi hayatındaki en büyük sırrı bana açıyordu. Belli ki yaşanacak sansasyonu göğüslemeye hazırdı artık.

Arafat'ın Amerikan ya da Arap basını yerine, özel hayatını dünyaya açmak için beni ve bir Türk gazetesini seçmesi ise aslında siyasi bir karardı. Arafat karısını Türkiye üstünden dünyaya tanıtmak istemişti.

❖❖❖

Suha Tawil Arafat'la o gün sabah buluştuk. Ayrıldığımız zaman ise gece yarısına geliyordu. Konuşacak o kadar çok şey vardı ki! Sohbetimize, Suha'nın çocukluk yıllarına dönerek başladık.

17 Temmuz 1963'te Batı Şeria'da Filistinli Hıristiyan bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmişti Suha. Çocukluğu Kudüs, Ramallah ve Nablus'ta geçmişti. Oxford'da okuyan babası Batı Şeria'nın ilk bankacısıydı. Annesi ise Filistin davasının militanı ve gazeteci-yazar Ramonda Tawil!

Suha 18 yaşına kadar Kudüs'teki Rosary Sister's Katolik Lisesi'nde okudu. Sonra da Paris'te Sorbonne yılları başladı. Zaten o yıllarda bir erkek ve üç kız kardeşiyle birlikte bütün aile de Paris'e taşınmıştı. Suha, Sorbonne Üniversitesi'nde tarih, uygarlıklar ve dilleri okurken Filistin davasını tanıtmak için Filistinli Öğrenciler Birliği'nin de üyesiydi. Annesi gibi o da çok aktif olduğu için kısa sürede birliğinin başkanı oldu.

❖❖❖

Sohbete başlar başlamaz videoya bir kaset koydu Suha. Hüzün veren bir kaval sesiyle birlikte göz alabildiğine boş tepelerin görüntüleri akmaya başladı ekranda. "İşte burası vatanım Filistin," dedi Suha. Kaset, bir Amerikan TV kanalı tarafından Filistin meselesiyle ilgili olarak hazırlanmış bir programdı. Hüzünlü kaval sesini tok ve kararlı bir kadın sesi bastırdı. Birlikte dinlemeye başladık:

"Filistin topraklarına gönülden bağlıyım. Temiz havasına, parlak güneşine... Vatanımla aramdaki bağ o kadar güçlü ki, büyüyen bir sevgi yumağı, ortak bir lisan bu...Eğer ağaçlar ve taşlar konuşabilse, doğduğum topraklara olan duygularımı anlatabilirler... Çocukluğumda bir ağacın gölgesine yatıp, bu toprakların beni nasıl sardığını hissederdim... Ağaç dallarının gölgeleri yüzümde dans eder, ben bir kelebeğin süzülerek geçişini seyrederdim... Vatanımla benim arama herhangi bir engel girebileceğini düşünemezdim... Ama şimdi bu güzel tabiat bile, hapishanemin bir parçası... Benim evim, benim hapishanem."

Konuşan, Suha'nın yazar annesi Ramonda Tawil'di. Ramonda bazen ağlayarak farklı dillere de çevrilen çok satan kitaplarından paragraflar okuyordu. Kaseti izlerken Suha Arafat'ın yüzünü hüzün kapladı. "Cesur bir kadındır annem," diye konuşuyordu Suha.

"Annem, Filistin için başlatılan mücadelenin ilk liderlerindendir. İlk hapse giren Filistinli kadındır. İşgal altındaki topraklarda Filistinlilerin sesini dünyaya duyurmak için Filistin haber ajansını kuran bir gazetecidir. İşte ben böyle bir annenin kızıyım."

Belli ki, Suha kendisinden 33 yaş büyük olan Arafat'la evliliğinin nedenlerini anlatmaya çalışıyordu dünyaya. Hikâyesine annesinin otomobiline bomba konduğu güne dönerek sürdürdü Suha.

"Annemin otomobiline bomba konulması üzerine Batı Şeria'dan koparak Paris'e göçmek zorunda kaldık. Annem kendisi için değil, daha çok bizim için korkuyordu. Çünkü biz mücadelenin tam içindeydik. Annem de daha yapılması gereken çok şey var diye düşündü ve biz Filistin'den ayrıldık. Annem 1987'ye kadar Kudüs'te 'El Awuda' (Geri Dönüş) adlı bir dergi çıkartarak mücadeleyi sürdürdü. Ama sonra onun da Kudüs'ten ayrılmaktan başka çaresi kalmadı. Ben en son 1984'te tatil için gittim Kudüs'e. O günden bu yana bir daha geri dönemedim."

Suha, annesini ve çocukluk yıllarını anlatırken, sanki o günleri yeniden yaşıyor gibiydi:

"Annemin bizi çok etkilediği muhakkak. Annem, Nablus'ta Filistin adına konuşan tek kişiydi. İşgal altındaki topraklarda Filistin'in dünyaya açılan tek sesiydi. Kendimi bildim bileli Filistin için mücadele ediyorum. Vatanıma kavuşmak en büyük hayalim."

Ya Arafat'la nasıl mı tanıştılar? Suha'nın gerçek anlamda Yaser Arafat'la tanışması 1985 yılında Arafat'ın Fransa'yı ziyareti sırasında oldu. Suha henüz 22 yaşındaydı. Arafat ise 55!

Paris ziyareti boyunca Arafat'ın tercümanlığını üstlendi Suha ve yanından hiç ayrılmadı. O sırada Arafat Tunus'ta yaşıyordu ve Tunus'a döndükten kısa bir süre sonra Suha'yı arayıp sekreteri olarak çalışmasını istedi. Suha da hemen kabul etti. Suha Tawil, o yılları şöyle anlattı bana:

"İlk tanıştığım zaman henüz çocuktum. Herhalde 20 sene önceydi. Annem aktif olarak Filistin mücadelesi içinde olduğu için Yaser Arafat'la da sık sık görüşüyordu. Ama gerçek anlamda tanışmamız 1985'te oldu. Üniversiteyi bitirdikten sonra annemin Paris'teki bürosunda çalışıyordum. İşgal altındaki topraklarda başlayan büyük ayaklanmayla ilgili (intifada) dünyaya haber yayan merkezlerden biriydi annemin bürosu. Ben de Fransızlarla sürekli temaslar halinde, haberleri Fransızcaya çeviriyordum. Bu arada da iki yıl boyunca Paris-Tunus arasında gidip geldim. Başka bir görevim daha vardı. Arafat Paris'e geldiği zaman, bütün resmi ve gayriresmi temaslarını, kısacası programını ben hazırlıyordum. 1988'den sonra da Tunus'ta Arafat'ın ekonomik danışmanı olarak çalışmaya başladım."

Yaser Arafat'ın Suha Tawil'e nasıl evlenme teklif ettiği sorusunu duyunca Suha, "Şimdi hassas konulara geliyoruz," deyip kahkaha

attı ve devam etti: "Doğrudan bana teklif etti. Ben de hiç düşünmeden evet, dedim."

Anlatırken Suha'nın bir an gözleri daldı ve sanki iki yıl öncesine, Aralık 1990'a dönerek konuşmasına devam etti:

"Evliliğimiz çok gizli tutuldu. İkimizin de ailesinden gelen olmadı. Sadece bir iki kişi vardı. Çok sade bir törendi doğrusu. İmam nikâhıyla evlendik. Gelinlik de giymedim. Onun için gelinlikli fotoğrafımı veremiyorum."

Anlattıkları şaşırtıcıydı doğrusu. Nasıl imam nikâhıyla evlenmişti ki? Şaşırdığımı fark edince "Müslüman oldum," diyerek hayatındaki ikinci önemli kararı açıkladı bana.

Suha, Arap dünyasında sadece imam nikâhı yapıldığını söylüyordu ama söylediği pek doğru değildi çünkü Tunus'ta medeni nikâh geçerliydi. Suha'ya Türkiye'de de belediyede resmi nikâhın zorunlu olduğunu söylediğim zaman biraz şaşırır gibi oldu... Belli ki Arafat, imam nikâhıyla evlenerek Arap dünyasının tepkisini azaltmak istemişti.

❖❖❖

Buluştuğumuz zaman Suha artık Arafat'ın ofisinde çalışmıyordu. "Karısı olarak yanında çalışmak olmuyor," diye yakınıyordu Suha. Ama en büyük şikâyeti evlendikten sonra Arafat'ı daha az görmesiydi. Suha, "Arafat'ın karısı olmak zor. Buluşmamız artık kolay olmuyor," diye içini çekerek anlatmayı sürdürdü. Gerçekten de evlendikten sonra az görüşmeye başlamışlardı. Çünkü Arafat sabahlara kadar çalışıyor, suikast ihtimaline karşı çoğu zaman ayrı bir yerde yatıyordu. Yine de Suha, bir geçiş dönemi yaşadığını, kısa sürede yeniden çalışma hayatına döneceğini düşünüyordu. "Bu dönem geçtikten sonra Filistin mücadelesinde aktif olarak yerimi alacağım. Kararlıyım," diyordu.

Suha'nın en büyük yakınması ise eskisi gibi sade hayatını sürdüremeyişiydi artık. "Evde birçok insan var... Yemek bile yaptırmıyorlar... Doğrusu hareketsizlikten şişmanlamaya başladım... Eskisi gibi çıkıp alışverişe de gidemiyorum, yürüyemiyorum... Mutlaka çalışmaya başlayacağım."

Arafat Neden Evlendi?

Yaser Arafat 17 Temmuz 1990'da evlenmişti Suha'yla. Saddam'ın Kuveyt'i işgalinden kısa bir süre önce! Arafat o günlerde Ortadoğu'da Saddam'ı destekleyerek hayatının kumarını oynadı ve kaybetti. 16-17 Ocak 1991'de ABD öncülüğünde Irak ordusunu

Kuveyt'ten atmak için başlatılan geniş çaplı askeri harekâtın en ağır faturasını herhalde Arafat ödedi. Iraklı askerlerin pabuçlarını bile bırakıp kaçmalarının ardından Kuveyt, ülkede yaşayan 400 bin Filistinliyi gözünün yaşına bakmadan sürüyordu. Ortadoğu'da ikinci büyük Filistin göçü yaşanıyordu. Ve Arafat zaten Beyrut'tan sürüldükten sonra askeri gücünü kaybetmişti. Şimdi de siyasi açıdan büyük bir yenilgi yaşıyordu. O günlerde Arafat bir zamanlar "hain" ilan ettiği Enver Sedat'ın imzaladığı Camp David Anlaşması'nı bile kabul etmeye razıydı ama geç kalmıştı. Köprülerin altından çok sular akmıştı. Kısacası 30 yıl süren büyük kavgadan sonra Arafat adeta başladığı noktaya dönüyordu. Ve işte böyle büyük bir hezimet yaşanırken Arafat, tüm tepkilere rağmen evlendiği genç karısından vazgeçmiyordu.

Peki sansasyonel evliliğin arkasında ne vardı? Herkes bu soruya yanıt arıyordu. Acaba Suha Arafat'ın adıyla zirveye mi tırmanmayı hedefliyordu? Yoksa Arafat hayatını verdiği bir Filistin devleti için bir vâris mi bırakmak istiyordu?

Ya genç ve güzel Suha? Yaser Arafat gibi sürekli ölüm tehdidi altında yaşayan, iki gece üst üste aynı evde ve yatakta bile yatmayan bir liderle neden evlenmeyi kabul etmişti?

"Evlenmeye karar verdiğim zaman artık Filistin'e giremeyeceğimi biliyordum. En zor karar ise buydu," diye anlatmaya başladı Suha ve şöyle devam etti:

"İsrail, Filistin Kurtuluş Örgütü için çalışanların Filistin'e girişine izin vermiyor. Arafat'ın karısı olarak ben de artık Filistin'e giremeyeceğimi biliyorum. Filistin'i göremeyeceğim. Bu gerçeği kabul etmem kolay olmadı. Ama sonunda düşündük ki, Filistin'e giremesem de Filistin'in sembolüyle evleniyordum. Arafat Filistin'in sembolüdür. Bütün dünyaya dağılan Filistinlileri birleştiren insandır. Arafat, kaybettiğimiz vatanımızı temsil ediyor."

Suha anlatırken çok duygulandı. Bir ara gözleri doldu. Bir an durduktan sonra konuşmasını sürdürdü:

"İşte bu nedenle Arafat'la evlenirken Filistin'i terk etmedim. Çünkü aslında ben Filistin'in sembolüyle evlenerek Filistin'le evlenmiş oldum. Arafat'la birlikte bir gün Filistin'e döneceğim."

"Bu yüzden mi Arafat'la evlenerek ölüm tehdidi altında yaşamayı da kabul ettin?" diye üsteledim.

Suha hiç tereddüt etmeden yanıtladı:

"Bu aslında bir seçim değil. Bir kader. Bir erkeği seversiniz, Sonradan ne olacağını düşünür müsünüz? Arafat da benim kaderim."

Arafat gibi hem İsrail hem de Arap dünyasındaki radikallerin tehdidi altında yaşayan bir liderin karısı olmak ölüm tehdidi altında yaşamak demekti aslında. Ne olursa olsun Suha da Fransa'da yaşamak yerine böyle bir hayatı seçmişti.

Suha'ya "Peki öldürülmekten korkmuyor musun?" dedim. Yüzünü hafif bir gülümseme kapladı. Devam etti:

"Yaser Arafat'ın olağanüstü bir yanı vardır. O da Allah'a yürekten inanmasıdır. Bana da Allah'a inanmayı ve ona sığınmayı öğretti. Arafat'ın gerçekten inançları çok güçlüdür. Eğer bir şey olacaksa, bunu engellemeye imkân yoktur. Hepimizin bir alın yazısı var. Buna inanıyorum. Şunu düşünün, sıradan bir erkekle evlenip trafik kazasında da başıma bir şey gelebilir. Eğer kaderim böyleyse. Değil mi?"

Ancak yine de 24 saatten fazla bir yerde kalamayan, sürekli korumalarla gezen, uğradığı büyük askeri yenilgilere rağmen dünyaya meydan okumaya devam eden bir liderle birlikte olmak, her an Azrail'in gölgesinde yaşamak gibiydi! Hiç de kolay değil.

"Çok gençsin. Henüz 29 yaşındasın. Hiç mi öldürülmekten korkmuyorsun?" diye üsteledim. "Hayır," dedi Suha Arafat, "Birçok genç kız herhangi bir erkekle evleniyor. Bazen de beklemedikleri kadar mutsuz bir hayata sürükleniyorlar. Her şey bir kader. Benim de kaderim Yaser Arafat."

Daha sonra Suha'nın "Hayatımın en zor anlarıydı," dediği iki ay önce Arafat'ın uçağının kaybolduğu günü konuştuk. O saatleri yaşarcasına anlatıyordu Suha Tawil:

"Gece yarısıydı. Telefonum çaldı. Arafat'ın uçağının kaybolduğunu söylediler. Beynimden vurulmuşa döndüm. Büyük bir şoktu. O andan itibaren insanlar bizim eve akın akın gelmeye başladılar. Yaşadığım üzüntüyü anlatamam. Ama içimde öyle bir his vardı ki, Arafat'ın yaşadığını biliyordum. Allah'ın Filistin halkını yalnız bırakmayacağını hissediyordum. O sırada tek bir düşüncem vardı. Bir an önce herkesi seferber edip Arafat'ın uçağını bulmak! Başka hiçbir şey düşünemiyordum. Hatta dua bile etmek aklıma gelmiyordu. Sadece 'Arafat'ın uçağını bulmaları lazım. Bulsunlar,' diyordum. Telefonun başında bekleyerek saatler geçti. Sonunda telefonum çaldı. Ve Arafat'ın uçağını buldukları haberini verdiler. Arafat da iyiydi."

Suha o geceyi anlatırken yine bir an durdu. Gözleri yaşardı. ve devam etti: "İşte o anda anladım. Bu Allah'ın bir lütfuydu. Allah Arafat'ı Filistin halkına bağışlamıştı. Herkes aynı şeyi söylüyordu."

Görüşmemiz sırasında bir yandan da Suha Arafat'ın fotoğraflarını çekmeye çalışıyordum. Bir ara çerçeve içindeki Arafat'la birlikte olan fotoğrafını arkamıza alarak fotoğraf çekmeyi teklif ettim.

"O fotoğrafın daha büyüğü var," deyip yandaki odaya gitti ve daha büyük fotoğrafı getirdi. Sohbet ederken saatlerin nasıl akıp geçtiğini fark etmedik. Suha da bütün tedirginliğini üstünden atmış, rahatlamıştı. Daha konuşacak çok şey vardı ama öğleden sonraki randevuları için gitmesi gerekiyordu. "Nur, akşam birlikte yemek yiyelim mi?" dedi. Ben "Memnuniyetle," deyince hemen telefonu çevirip restoranda yer de ayırttı. Adını Madam Tawil diye verince doğrusu biraz şaşırdım. "Neden Madam Arafat demedin?" diye sordum.

Suha gülerek "Arafat, çok kutsal bir isim. Arafat ismini kullanıp bir restoran sahibini etkilemek istemiyorum. Hem sonra ben normal hayatımı sürdürmek de istiyorum," diye yanıtladı. Ama Suha'nın normal hayatını yaşaması gerçekten kolay mıydı? Kuşkusuz hayır!

Aslında ilk günden itibaren zaten hayatı sınırlanmıştı. Korumalar olmadan hiçbir yere gidemiyordu. Hatta o kadar ki bir ara fotoğraf çekmek için bahçeye çıkmaya kalkınca korumalar hemen müdahale etti.

Suha Arafat o sırada eğilip kulağıma "Bazen kaçıyorum," diye fısıldayıp kahkahayı patlattı. Şimdiye kadar gazetecilerden gizlendiği için kaçamak yapabiliyordu ama ya bundan sonra?!

"Fotoğrafların Milliyet'te yayımlandıktan sonra artık kaçma şansın kalmayacak," diye takıldım.

"Saçlarımı kestireceğim," diyerek ikinci bir kahkaha attı. Suha Arafat değişmemeye kararlıydı o gün. Ama bir müddet sonra, istemese de, değişmek zorunda kalacağını o da biliyordu.

Akşam Yemeğinde Sohbet

Suha'yla evdeki üç saatlik sohbetten sonra akşam yemeğinde buluşmak üzere ayrıldık. Akşam bıraktığımız yerden söyleşimize devam ettik.

Hem de "Tanrı ve dinler" gibi hassas konular da dahil!

Suha Arafat, Arap dünyasının liderleriyle ilgili son derece ilginç fikirlere sahipti. Sohbetimiz sırasında bazı olayların perde arkasını, Arafat'ın Körfez Savaşı sırasında Saddam'la olan ilişkisini de anlattı. Körfez Savaşı'nın ağır faturasını Filistinlilerin ödüyor olmasının FKÖ liderinin eşini derinden yaraladığı belliydi. Ama "Saddam'la ilgili söylediklerimi yazma lütfen. Sonra Abu Ammar'a ait olduğunu düşünürler," dedi, ben de yazmadım.

Yaser Arafat'ın kendisine, "Allah'a daha güçlü duygularla bağlanmayı," öğrettiğini söylüyordu Suha. Ama "Herhalde onun ka-

dar güçlü inançlarım olamaz. Çünkü o, gerçekten güçlü inançlara sahip bir insan," diyordu. Dini inançlara gelince, Suha Arafat, Kuran okumayı çok sevdiğini söyledi. Şaşırdığımı görünce nedenini şöyle anlattı Suha:

"Kuran'ı okumak benim için zor olmadı. Çünkü Nablus'ta okulda bize Kuran öğrettiler. İslam'la Arap milleti arasında doğrudan bir bağ olduğu kanısındayım. Bu, bir kültürel ve sosyal yapıdır. Ama şunu da belirtmek istiyorum. Filistinlilerin yüzde 30'u Hıristiyan'dır. Ve aralarında da bir fark yoktur... Özellikle intifadadan sonra erkekle kadın arasındaki ayırım ortadan kalktı ve dinler arasındaki farklar da yok oldu. Birlikte mücadele sürdürülüyor. Şimdi Hıristiyan ailelerin kızlarıyla Müslüman ailelerin erkekleri rahatlıkla evleniyorlar."

Suha'yla sohbetimiz sırasında "Çocuk istiyor musun?" diye sormadan edemedim doğrusu. Suha bir çocuk istiyordu. Hem de intifadaya katılacak bir çocuk! İntifadanın Filistinliler için bir hayat biçimi olduğunu söylüyordu Suha ve "İntifada 1987'de başlamadı. 20 yıldır sürüyor," diyordu. "Tabii Allah bize çocuk verirse istiyorum."

Suha'yla geç saatlere kadar sohbet ettik. Ayrılırken ertesi sabah kahvaltıya da davet etti beni. Ertesi sabah ise her şey bir anda değişiverdi. Arafat Cidde'ye giderken uçağı çakılmıştı. Sabah, erken saatte telefonum çaldı. Arayan Suha Arafat'tı. Ağlıyordu.

"Nur, Allah Arafat'ı ikinci kez Filistin halkına bağışladı."

Arafat Amman'da hastaneye kaldırılmış, beyin damarlarındaki tıkanıklık nedeniyle de derhal ameliyata alınmıştı. Suha apar topar Amman'a gidiyordu. Her zamanki samimiyetiyle ağlayarak telefonda şöyle diyordu:

"Seni tekrar görmek istiyordum ama maalesef hemen Amman'a gidiyorum. Arafat'ın durumunun iyi olduğunu söylüyorlar ama yanında olmalıyım." Böylece Suha'ya veda ettim...

Arafat sadece uçak kazasından sağ kurtulmamıştı aslında. Uçak kazası sayesinde belki de koltuğunu da kurtardı. Çünkü Suha'yla evliliğini kimse içine sindiremiyordu. Ne Arafat'ın dava arkadaşları ne Müslümanlar ne de Hıristiyanlar! Özellikle işgal altındaki topraklarda Arafat'ın evliliğine büyük tepki olduğu söyleniyordu. Evlilik söylentileri yüzünden FKÖ yürütme organı olan Merkez Komite'de sert tartışmalar olduğu, Arafat'ın kendisini savunmak zorunda kaldığı da anlatılıyordu. Ve FKÖ içindeki çalkantı da devam ediyordu. Kısacası Arafat'ın genç karısını Filistinlilere kabul

Milliyet
İSVEÇ'92 REHBERİ
İşte Arafat'ın dünyadan gizlediği eşi
'Böyle giderse deniz biter'
PKK'nın silahçısı yakalandı

ettirmekte büyük zorlukla karşılaştığı açıktı. Ve Arafat Körfez Savaşı'ndan sonra aldığı büyük darbeyi henüz atlatamamışken bu kez de koltuğu evliliği yüzünden sallanıyordu. Cidde'ye giderken uçağı çakılmasaydı belki de Arafat'ı devireceklerdi. Kim bilir!

Arafat'ın ölümden dönmesi kaderini değiştiren olay oldu. Sadece Arafat'ın değil! Kuşkusuz Suha'nın da.

1994'te Gazze'ye gittiğimde Suha'yı telefonla aradım. Yine iki yıl önceki gibi son derece sıcak ve samimiydi. Beni eve davet etti ama Arafat'la görüşmemin ardından süratle Tel-Aviv'e dönüp uçağa yetişmem gerekiyordu.

"Bir dahaki sefere," deyip ayrıldık. Ama bir daha görüşme imkânımız olmadı. Hem benim hem de onun hayatı değişti. Ben beklemediğim bir fırtınayla kendimi Atina'da buldum ve 10 yıl kaldım. Suha'nın ise 24 Temmuz 1995'te benim Atina'ya gittiğim günlerde bir kızı oldu. Yaser Arafat'ın tek vârisi! Adını Zahwa koydular. 2004'te Yaser Arafat 75 yaşında hayata gözlerini yumduğu zaman küçük kızı Zahwa 9 yaşındaydı. Suha, Arafat'ın ölümünden sonra döndüğü Tunus'ta vatandaşlık da alıp üç yıl yaşadı. Ama artık, tek başına kurtlar sofrasındaydı. Bir anda Arafat'ın "300 milyon dolarlık gizli serveti" tartışması patladı. Aslında Arafat'ın gizli banka hesaplarıyla ilgili söylentiler yıllardır sürüyordu.

2000'li yılların başında önce Uluslararası Para Fonu, Filistin liderinin kayıt dışı faaliyetleriyle ilgili açıklama yapmıştı. IMF'ye göre, Filistin özerk yönetimi bütçesinden çekilen 900 milyon dolar, paravan şirketlere gizli hesap numaralarında aktarılmış ve sonra da kaybolmuştu.

Kuşkusuz uluslararası yardım paralarının da amaç dışı kullanılıp kullanılmadığı sorulduğunda akla ilk gelen Avrupa Birliği oldu. Çünkü Oslo Anlaşması'ndan sonra Filistin yönetimine en fazla mali yardım yapan AB'ydi. Okul, hastane ve tarımcılık projeleri AB'nin yardımlarıyla finanse ediliyordu. Yardım paralarının her defasında ihtiyaç sahiplerine ulaşıp ulaşmadığını kestirmek imkânsızdı.

O günlerde Alman Hıristiyan Demokrat Birlik Parti Avrupa Milletvekili Armin Laschet de Filistin Özerk Yönetimi'ne yapılan yardımların yıllarca denetlenemediğini söylüyor, "AB, Filistin Özerk Yönetimi bütçesine 2002-2003 yılları arasında her ay karşılıksız 10 milyon euro havale etti. Parlamento nakdi yardım yapılmasını eleştirdi ve bu uygulamaya son verilerek yeniden proje finansmanına başlandı. Artık ödemelerde ihmalkâr davranıldığı söylenemez. Bu konu artık açıklığa kavuştu," diyordu.

❖❖❖

Aslında Filistin bölgelerinde yolsuzluk ve adam kayırmanın son derece yaygın olduğunu kimse inkâr etmiyordu. Nitekim AB'nin dolandırıcılıkla mücadele ünitesi, Arafat ve adamlarının yardım paralarını zimmete geçirdikleri şüphesiyle soruşturma bile açtı. Ama kanıt bulunamadı. Avrupa'dan alınan yardım paralarını Filistin örgütlerinin terör eylemleri için kullanıldığı yolundaki İsrail'in iddiasını da araştırdılar ama yine kanıt yoktu...

Arafat'ın hayatta olduğu sürece Filistin'in kasasının anahtarını cebinde taşıdığı bir gerçekti ama kişisel serveti gibi görünen servetin büyük kısmı aslında Filistin yönetimine aitti.

İddialar yüzünden Tunus vatandaşlıktan atınca, kızını alarak 2007'de Fransa'ya gitti Suha Arafat. Kısa süre sonra Tunus yönetimi Suha Arafat'ın ülkedeki tüm mallarına da el koydu. Daha sonra Paris savcılığı da Fransa'da yaşayan Suha Arafat ile ilgili tahkikat yaptı. Milyonlarca doların aklanmak üzere İsviçre bankalarından Suha Arafat'ın hesabına havale edildiği ortaya çıkarıldı. Ama bu paranın AB yardımlarından ayrıldığına dair herhangi bir ipucuna rastlanmadı.

Aslında Suha'nın da aileden zengin bir banker kızı olduğu zaten biliniyordu. Arafat ailesinin siyasal yaşamın yanı sıra özel bazı ticari işlerle uğraşıp servet edindiği de sır değildi. Kısacası Suha ve kızı kurtlar sofrasında yapayalnız kalmıştı. Suha için ikinci sürgün hayatı başlıyordu.

Tunus, 7 Kasım 1993

ANGELA MERKEL

Köy Papazının Kızı

Berlin'de buluştuğumuz saatlerde Avrupa, çığ gibi büyüyen euro krizinin tam göbeğindeydi. Tüm gözler batan Yunanistan'ı AB fonlarıyla kurtarmaya karşı direnen Almanya Şansölyesi Angela Merkel'deydi. 56 yaşındaki Merkel gülümseyerek salona girdiğinde, Avrupa'nın Yeni Demir Leydi'siyle karşı karşıya olduğuma inanamadım doğrusu.

Siyah pantolon ve koyu yeşil ceketinin içine giydiği siyah bluzunu, taktığı kolyeyle renklendirmeye çalışmış olsa da, Avrupa'nın en güçlü liderlerinden biri olmaktan çok fizik profesörüne benziyordu.

Merkel'in 2005'te başbakanlık koltuğuna oturduğu günleri hatırlıyorum. Demode görüntüsüyle herkesi şaşırtmıştı o günlerde.

Merkel'in can sıkıcı bir taşralı olduğunu söyleyenler çoktu.

Alman halkını büyük hayalkırıklığına uğratacağını düşünenler de!

Aslında kimse, birleşerek yeniden devleşen Almanya'nın en güçlü koltuğuna Angelina Jolie'nin oturmasını beklemiyordu.

Almanların istediği, Helmut Kohl'den sonra da, ne yaptığını bilen, ciddi ve güvenilir bir liderdi. Zaten Merkel de Kohl'un yıldızıydı.

Ama yine de, danışmanları, ilk kadın Şansölye'yi 21. yüzyıla uydurmaya kararlıydılar. Bir papazın kızı olmasına rağmen Merkel de fazla direnmedi. Doğu Almanya'nın tozunu üstünden atıp demode görüntüsünden sıyrılmaya başladı. Hemen saç modelini değiştirdi. Canlı renkler ve spor kıyafetler giyip modernleşti.

En büyük sansasyonu ise, resmi bir yemekte göğüs dekoltesini gözler önüne seren mavi bir tuvalet giyerek yaptı. Merkel, herkesi şaşırtan seksi imajıyla karikatüristlere malzeme olsa da, ilk dört yılında Alman ekonomisini güçlendirip, Demir Leydi olduğunu gösterdi.

Böylece altı ay önceki seçimlerde de, ikinci kez başkanlık koltuğuna oturdu.

Kuşkusuz, Merkel'in ikinci döneminde, Avrupa'da ve Almanya'da daha farklı bir tablo vardı. Liberal FDP'yle sancılı bir koalisyon kurmak zorunda kalan Merkel, Dışişleri Bakanlığını da FDP'nin genç ve dinamik lideri Guido Westerwelle'ye bıraktı. İki liderin baştan beri aralarındaki görüş ayrılıklarından birini de "Türkiye" oluşturdu. Merkel, "İmtiyazlı Ortaklık" tezini savunurken Westerwelle, "Hayır Türkiye'ye kapıyı kapatamayız," dedi.

Merkel'le görüşmek için Berlin'de olduğum sırada iki lider arasında sağlık ve sosyal güvenlik politikaları yüzünden de büyük kavga vardı. Westweller, Merkel'e açıkça meydan okuyordu ama yine de ikisi ipleri kopartmaya niyetli görünmüyordu. Neden mi? Çünkü iki liderin de farklı bir koalisyona gitme şansı yoktu da ondan!

Yani Avrupa siyasetini oluşturan temel anlayışla uzlaşmak zorundaydılar. Yine de hiç kuşku yoktu ki, koalisyonun ağır topu Merkel'di!

Gelelim Avrupa Birliği cephesine... Aslında yeniden şekillenen AB'de en önemli gelişme, Almanya'yla Fransa'nın başkanlık koltuğunu istemeyişinde yaşandı. AB başkanlığına, Avrupa siyasetinde ismi olmayan eski Belçika Başbakanı Van Rompuy'ün getirilmesi, Merkel ve Sarkozy'nin ipleri ellerinde tutmak istediğini gösterdi.

Son krizde de esas bilek güreşi ikisi arasında olmuştu. Merkel'le Berlin'de görüştüğümüz saatlerde herkes "Acaba Yunanistan'ı kurtaracak mı?" diye soruyordu. Merkel ise, 1981'den beri AB'den milyarlarca euro alıp batan Yunanistan'ı bir kez daha AB fonlarıyla kurtarmaya kesinlikle karşı çıkıyordu. IMF'nin operasyonuna katılmasında ısrar ediyordu. Bu yüzden, Merkel'i AB projesinden soğumakla bile suçlayanlar oldu. Ama Merkel, yine de "Alman halkının vergileriyle kimseyi kurtarmam," diye uzun süre direndi. "Kurtaralım," diyen Sarkozy'nin yerel seçimlerde hezimete uğraması, Merkel'in pozisyonunu güçlendirdi. Bulunan formülle, Yunanistan'a nefes aldırsalar da IMF ve euro bölgesi ülkeleri de operasyona bağlandılar. Yani bilek güreşinden büyük ölçüde Merkel galip çıktı. Ama tartışmanın giderek şiddetlendiği de görülüyordu. Herkesin kafasında aynı soru vardı o günlerde. Angela Merkel, Thatcher'ın tahtına oturan Avrupa'nın "Yeni Demir Leydi'si" miydi? Yoksa çağa ayak uyduramayan, değişime direnen "Yaşlı Miss Europe" mu?

Angela Merkel'le 29 Mart 2010'da Ankara'ya gelişi öncesinde Berlin'de tanıştım. Aslında, Merkel başbakanlık koltuğuna oturduğu günden beri gazetecilere oldukça mesafeliydi. Aylardır özel randevu istememe rağmen ayaküstü kısa birkaç demeçlerin dışın-

da röportaj vermek istemiyordu. Ankara'ya gelişi öncesinde ilk kez Türk basınından sadece dört gazeteciyi davet etmişti.

Şansölye'yle Berlin'deki Başbakanlık ofisinde bir saate yakın konuştuk. Röportajı tam bir "Alman" disiplini ve düzeni içinde yaptık. Küçük bir salondaki dikdörtgen bir masada karşı karşıya oturduk. Merkel'in iki yanına da iki danışmanı oturdu. Merkel gayet iyi İngilizce bilmesine rağmen Almanca konuşmayı tercih ettiği için simültane tercümeyi yapacak mütercim de camekânın arkasındaki yerini almıştı.

Angela Merkel, gülümseyerek elimizi sıkıp "Hoş geldiniz," dedikten sonra yerine oturdu. Basın danışmanı Şansölye'nin kısa bir giriş konuşması yaptıktan sonra ikişer soru alacağını, daha sonra da teypleri kapatıp bizle sohbet etmek istediğini söyledi. Merkel kısa giriş konuşmasını önündeki kâğıttan okudu. Merkel'in önündeki kâğıttan okuduğu mesajın her sözcüğü üstünde düşünülerek dikkatle seçilmişti.

Fotoğraflarda verdiği sert imajından daha yumuşak bir havadaydı. Sohbetimiz sırasında espriler bile yaptı. Bir ara "Yunanistan'ı kurtaracak mısınız?" diye sordum. "Kurtaralım mı?" diye bana soruyla cevap verdi. Ben de "Eğer Türkiye'ye de AB yolunu açarsanız tabii kurtarın," deyince güldü. *23 Mart 2010*

Türkiye'ye Geleceğim İçin Çok Seviniyorum

Merkel, önce klasik bir cümleyle "Türkiye'ye geleceğim için büyük mutluluk duyuyorum," diye söze girdi. İkinci cümlesindeki kilit sözcük Anıtkabir'di.

Merkel'in "Tabii ki," diye altını çizerek "Anıtkabir'i ziyaret edip çelenk koyacağım," demesi ilginçti doğrusu. Merkel böylece Almanya'nın Atatürk Türkiye'sine verdiği önemi vurguluyordu. Ama son derece diplomatik bir üslupla! Merkel'in ziyaret programını okuması ise yine üstü kapalı siyasi mesajlar içeriyordu.

"Ankara'da Cumhurbaşkanı Gül, Başbakan Erdoğan'ın yanı sıra siyasi parti liderleriyle de görüşeceğim," dedi Alman Başbakanı. O günlerde Türkiye Ergenekon tutuklamalarıyla sarsılıyordu ve muhalefet ayaktaydı. Merkel ise "Muhalefetle de konuşacağım. Onların şikâyetlerini de dinleyeceğim," demeye getiriyordu. Merkel'in İstanbul'daki programının ayrıntısını tek tek okuması mesaj doluydu.

Önce "Ayasofya," dedi Merkel. Ardından Sultanahmet Camii! Sonra kilise temsilcileri! Ve daha sonra da iş dünyası! Merkel, "Türkiye'nin kültürel güzelliklerini de tanıma fırsatım olacağı için çok sevinçliyim," diyordu. Programın arkasındaki gizli mesaj da belliydi. Almanya, Türkiye'deki çok kültürlülüğü ve dini özgürlükleri yakından izliyordu. Ayrıca ekonomik ve ticari ilişkilere de büyük önem veriyordu.

"Türkiye'yle ortak çıkarlarımız var," diye sözlerini sürdürdü Almanya Şansölyesi. Türk-Alman ilişkilerini "Özel" diye tanımladı ve "3 milyon Türk kökenli insan Almanya'da yaşıyor. 4 milyon Alman turist Türkiye'ye gidiyor. Birçok ülkeden daha fazla birbirimize yakınız," dedi.

❖❖❖

Angela Merkel'e Türkiye'de AB'ye bakışın giderek kararduğı günlerde buluştuk. Kıbrıs Rumları 8 müzakere başlığını dondurmuştu, Sarkozy ise 5 başlığı. Artık tüm müzakere süreci donmak üzereydi. Konuşmasına başlar başlamaz, "Ankara'yla her zaman görüş birliği içinde olmadığınız AB'ye tam üyelik müzakerelerini de görüşeceğiz." diyerek imtiyazlı ortaklık fikrini savunmaya devam ettiğini gizlemedi Merkel. Zaten Angela Merkel'in baştan beri Türkiye için AB'de imtiyazlı ortaklığı savunduğunu biliyorduk.

Ama Merkel'in "2004'te Türkiye'yle AB arasında başlayan tam üyelik müzakerelerine devam edeceğiz," demesi önemliydi.

Merkel "Ahde vefalıyız, Almanya verdiği sözü tutacak. Müzakereler devam edecek ama sonu açık olacak," diyordu. Böylece Merkel, ne olursa olsun müzakereleri durdurmayacağı mesajını verdi o gün. Ancak Erdoğan'la Kıbrıs'ı ve Ankara protokolünün onaylanmasını görüşeceğini vurgulayarak Kıbrıs'ı pazarlık konusu yapacağını da gösterdi. Merkel'in giriş konuşmasında Türkiye Ermenistan arasındaki ilişkilerin ilerlemesinden mutluluk duyduğunu vurgulaması da ilginçti.

"Bunun kolay olmayan uzun bir süreç olduğunu gördük," dedi Merkel. Böylece Ermeni meselesinin açılmasına verdikleri önemi vurgulamış oldu. Alman Başbakanı Türkiye'ye kalabalık bir Alman işadamları grubuyla geliyordu. Bu Almanya'nın Türkiye'yle ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmeye verdiği önemi gösteriyordu. Nitekim Merkel Alman işadamlarının Türkiye'de her alanda yatırım yapmak istediğini vurguluyordu.

Merkel'in kısa ama Almanya'nın Türkiye politikasının ana hatlarını ortaya koyan giriş konuşmasının ardından ilk soruyu sordum:

AB, Türkiye'yi reddederse tarihi bir hata yapmış olmayacak mı? Neden Türkiye'nin tam üyeliğine karşı çıkıyorsunuz? İmtiyazlı ortaklıktan ne anlıyorsunuz?

Merkel bu soruyu bekler gibi gülümsedi ve anlatmaya başladı:

"Tabii ki seve seve açıklamak isterim. Hükümete geldiğimiz zaman 2005'te olduğu gibi ahde vefadan bahsettik. Yani müzakerelerin sürmesi gerekmektedir. Çünkü başlamış durumdadır. İmtiyazlı ortaklık dediğim zaman şu anlama geliyor. Türkiye ile AB arasında sadece ortak noktalarımız değil gerçekten iç içe geçmiş ilişkilerimiz var. 35 fasıl var. 27-28'i ele alınabilir ve onaylanabilir. Bu imtiyazlı bir ortaklık anlamına gelir. Bazı noktalar kapsam dışında kalır. Örneğin kurumsal iç içe geçiş. Ama ekonomik açıdan son derece yakın bir ilişki söz konusu olur; araştırma, eğitim –zaten NATO üzerinden var olan– Avrupa'da savunma ve güvenlik politikasında birlikte çalışıyoruz. Son derece yakınız. Bütün bunlar tam üye olmadan yapılabilecek imtiyazlı ortaklık kapsamına giren ilişkilerdir. Böylece bugünden daha sıkı bir ilişki olur."

Biraz üsteledim: **"Peki ya Türkiye artık 50 yıldır kapısında beklediği Avrupa'ya yabancılaşıp eksen değiştirmeye kalkarsa?"**

"Hayır ben Türkiye'nin eksen değiştirmeyeceğini umuyorum," diye yanıtlamaya başladı sorumu. Şöyle devam etti: "Çünkü Türkiye'nin Avrupa'yla işbirliğinin sürmesini istiyoruz. Ortadoğu barış

sürecinde Türkiye çok önemli girişimlerde bulundu. Eksenlerimizin koşut olmasına çok önem veriyoruz. Her zaman son sorunun sorulması gerekmiyor. Önümüzde hangi ödevlerimiz var. Kıbrıs. Ankara protokolünü sormak daha önemli olabilir. Bunları yanıtlamadan önce diğer noktalara değinmek pek doğru olmayabilir. Sayın Gül ve Sayın Erdoğan'la bu noktaları ele alacağız."

Türklerin Asimilasyonunu İstemiyoruz

O günlerde Erdoğan'ın son Almanya ziyareti sırasında Türklere yaptığı "Asimile olmayın," çağrısı hâlâ tartışılıyordu. Bir meslektaşım Merkel'e ne düşündüğünü sordu. Merkel rahatsızlığını gizlemedi doğrusu:

"Başbakan'ın Türk öğrencilerle sohbeti olmuştu. Kendilerini pek rahat hissetmedikleri, başörtüsü takan bir öğrenciye garip bakıldığı gibi açıklamaları olmuştu. Ben şunu söyledim. 'Almanya'da yaşayan 2. ve 3. neslin başbakanıyım. Bir Alman nasıl bana başvuruyorsa onlar da sorun yaşayınca bana başvurmalılar.' Başbakan Erdoğan asimilasyondan söz ediyor ama bunu kimse için istemem ki. Ben kesinlikle istemiyorum Almanlar da beklemiyor. Türk kökenli insanlar da istemiyor çünkü bu insanın geçmişi elinde alınmış olur. Tabii ki kendi kültürlerini korumak istiyorlar. Almanya'da da Kuzey ve Güney arasında büyük farklar var. Biz onlar için de kesinlikle asimilasyon beklentisi taşımıyoruz. Ama onlarca yıl burada yaşadıktan sonra ortak dilimiz Almancadır. Yasalara uyulması gerekir. Ulusal uyum planı var."

Sonra her zamanki gibi "Vize sorunu" açıldı. Merkel yine hiçbir umut vermemeye özen gösterdi. Şöyle dedi: "Schengen bölgesinde Türkiye vatandaşlarına vizenin kaldırılması konusunda henüz mutabakat yok. AB'ye yasadışı girişler de devam ediyor. Bu konuyu da Erdoğan'la görüşeceğim."

PKK Terörünü Onaylamıyoruz

Tabii Angela Merkel'e PKK sorusu da geldi. Zaten Merkel de bu soruyu bekliyordu. İki ülkenin sadece NATO'da değil terörle mücadelede de ortak hareket ettiğini söyledi. Terörle mücadelenin hukuk çizgisinde yapılması gerektiğini vurguladı.

"PKK terörünü kesinlikle onaylamıyoruz," dedi ve son noktayı koydu:

"PKK'nın siyasi emellerinin barışçıl biçimde ve barışçıl amaçlarla güdülmesi gerekiyor."

Merkel'in mesajları ve sıcak yaklaşımı, Türkiye'yi kaybetmek istemediğini açıkça gösteriyordu. Gerçi Merkel, başbakanlık koltuğuna oturduğu günden beri CDU'nun da çizgisi doğrultusunda Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği yerine imtiyazlı ortaklıktan yana olduğunu söylemeye devam ediyordu ama müzakereleri durdurmayacağını açıklaması önemliydi.

Daha sonra teypleri kapattık ve sohbet etmeye başladık. Bu kez o bize sorular sormaya başladı. Türkiye'deki tüm gelişmeleri çok dikkatli izlediği belliydi. Türk halkının duygularını, beklentilerini ve hayalkırıklıklarını da yakından izlediğini gördüm.

Merkel, Türkiye'deki iç siyasi kavganın perde arkasını ve nereye kadar gideceğini anlamaya çalışıyordu. Sohbetimizin içeriğini yazamam. Ama daha önce yazmadığım bir şakalaşmamızı aktarayım.

Bir ara Merkel'e "Sayın Başbakan Yunanistan'ı kurtaracak mısınız?" diye sordum. Merkel "Kurtaralım mı?" diye bana gülerek karşılık verdi. Ben de "Eğer Kıbrıs Türkiye'nin yolunu tıkamaktan vazgeçerse tabii ki Yunanistan'ı kurtarın," dedim. Benim cevabım üzerine kahkahayı patlattı. Böylece sohbetimizi noktaladık.

Merkel birkaç gün sonra da Ankara'ya geldi. Almanya'nın ilk kadın Şansölyesi, 2006'da Ankara'ya geldiği zaman da hava pusluydu.

O zaman da yine aynı korku vardı Ankara'da. Ya Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan Merkel AB trenini durdurursa? Ya Sarkozy gibi popülist bir siyasetçiyle ele ele verip imtiyazlı ortaklığı masaya sürerse?

Korkunun ötesinde panik havasının bile olduğunu hatırlıyorum. Merkel, çiçeği burnunda bir başbakan olarak seçim kampanyasında verdiği sözü unutmuş değildi ama treni durdurmadı. Aksine AB'de dönem başkanlığını alınca 4 başlığın açılmasını bile sağladı. Gelelim 2010'daki tabloya. Merkel Ankara'ya kafasındaki imtiyazlı ortaklığı silerek gelmedi. Ama treni durdurmak gibi bir niyeti de yoktu. Berlin'deki görüşmemizden önemli bazı ayrıntıları aktarayım.

Alman başbakanının söyleşimize "Görüş ayrılıklarımız var ama müzakereler sürecek. Ucu açık olacak," diye başlaması önemliydi.

Yani, hazırlanan metinde "İmtiyazlı ortaklık" denmiyordu.

Başka bir deyişle "İmtiyazlı ortaklıkta ısrar etmeyeceğim. Müzakereleri durdurmak için de inisiyatif almayacağım," mesajını veriyordu. Ben konuyu deşince Merkel, " Kurumsal içerik olmayacak. 27-28 başlık işleyecek" diye kafasındaki fikri söyledi. Yani "İmtiyazlı Ortaklık" tanımını soruyla ben açtım.

Bence, Merkel, CDU içindeki Türkiye karşıtlarını susturmak için biraz da tribünlere oynadı. Ayrıca koalisyon ortağı olan Dışişleri Bakanı Westerwelle'in de fren rolünü üstlendiğini unutmamak gerekir.

FDP liderinin arkasındaysa Almanya'yı birleştiren vizyoner iki liderden biri olan Hans Dietrich Gencher vardı.

❖❖❖

Önemli bir ayrıntı daha vardı. Türkiye'yle müzakereler nasıl oybirliğiyle başladıysa, ancak oybirliğiyle durdurulabilirdi.

Yani, müzakereleri durdurmak için 27 ülkenin "Evet" demesi gerekiyordu. AB zirvelerinde bazen bir sözcük ya da bir virgülün yerinin bile saatlerce pazarlık edildiğini bildiğim için bunun da önemli bir ayrıntı olduğunu düşünüyorum. Gerçi "Almanya'nın istemediği hiçbir şey AB'de olmaz," denir ama İngiltere, İsveç, İspanya, İtalya ve Çek'ler Türkiye'yle müzakerelerin tıkanmasına karşı çıkarken, Konsey'den de "Durduralım," kararının çıkması mümkün değildi. Alman Başbakanı Ankara'ya, Kıbrıs ve Sarkozy yüzünden müzakerelerin neredeyse tıkanmaya başladığı bir noktada gelmiş olsa da, bardağın dolu yanını gösteren bazı gelişmeler de vardı o günlerde.

Öncelikle Türkiye'yi üyeliğe götürecek 5 başlığı donduran Sarkozy, yerel seçimlerde büyük bir hezimete uğramıştı ve koltuğu sarsılmaya başlamıştı. 2012'deki seçimlerde Sarkozy'nin cumhurbaşkanlığını kaybedip kaybetmeyeceğini kimse kestiremiyordu ama zaten Ankara, hesaplarını "Sarkozy gelip geçicidir," diye yapıyordu. Esas hesaplar güçlü Almanya'yı ikna etme hedefine kilitlenmişti. Türkiye'ye nefes aldırabilecek önemli faktöre gelince? AB ekonomisi duraklama dönemine girmişti. Merkel, gücünü korumuş gibi görünse de, Alman ekonomisi de durmuştu. Euro kriziyle birlikte Almanya'daki büyüme hızı yüzde 1'e düşmüş, tüm Avrupa'da 1 milyar dolardan daha büyük yatırım alanı kalmamıştı. Taze kan ise Türkiye'de vardı. Küresel krize ve içteki sert siyasi kavgaya rağmen, Türk ekonomisi ayakta kalmayı başardığı gibi, 2010 için yüzde 3-5 arasında büyüme hedeflenmişti. Yani, duraklayan AB için, Türkiye'deki nükleer santral, hızlı tren, Airbus, Çanakkale ve 3. Boğaz Köprüsü projeleri gibi milyarlarca euro'luk dev projeler taze kan olacaktı.

Dünyanın nabzının Türkiye'nin etrafında attığını ve enerji akışında yol kavşağında olduğunu da unutmayalım. Nitekim Merkel

de Alman iş dünyasının ağır toplarıyla geldi Ankara'ya; hedef projelerden pay kapabilmekti.

❖❖❖

Gözden kaçan bir ayrıntı daha vardı. Merkel, eksen kayması tartışmaları sürerken, "Türkiye'yi Batıya demirlemeliyiz," diyerek stratejik ve siyasi hedefini koydu. Kısacası, Avrupa'nın yeni Demir Leydi'si treni durdurmadı. Durdurmaya niyeti de yoktu. Hava puslu olsa da, Türkiye'yle ilgili son kararın, stratejik ve siyasi olacağı açıktı. Toz duman arasında da olsa yola devam edilecekti.

Kıbrıs Yüzünden AB Treni Duracak mı?

Gelelim müzmin Kıbrıs meselesine! AB'nin Demir Leydi'si, dört yıl önce Ankara'ya geldiği zaman Kıbrıslı Rumlar çoktan Brüksel'e kapağı atmıştı bile. O günleri, Atina, Lefkoşa ve Brüksel'de yakından izledim. Papadopoulos'tan yaka silkenler o kadar çoktu ki.

Yerden yere vuranların başında eski Başbakan Simitis'le George Papandreu vardı. Papadopoulos, eski Başbakanlardan Mitsotakis'i ise "Annan Planı'na evet deyin," diye çağrı yaptığı için adeta "vatan haini" ilan etmişti o günlerde.

AB cephesindeki listeye gelirsek... Komisyonun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Verheugen, "Beni aldattı," diye ateş püskürenlerin başındaydı. Ama, ne kadar kızarlarsa kızsınlar, Papadopoulos'a yani Rumlara AB kapısını açtılar. Neden mi? Çünkü, Türkiye'yi kapıda bekletmek isteyenler için "Kıbrıs" iyi bir kozdu da ondan. Nitekim de öyle oldu. İslam fobisi tırmanıp, Avrupa'nın "Hıristiyan kültürüne dayandığı" tezini savunanların sesi yükseldikçe, AB'nin "Demokrasi, Barış ve İstikrar Projesi" olduğu da unutulmaya başlandı ve Rumlar da müzakerelere taş koydu. 38 başlığın 17'sini "Türkiye limanlarını ve havaalanlarını Rum gemilerine ve uçaklarına açmadığı" için durdurdular. Türkiye heyecanını kaybetmeye başlayınca tren iyice yavaşladı. Hatta durma noktasına geldi. "Aman Türkiye'yi kaybetmeyelim," diyen İspanya, böyle bir aşamada AB'de dönem başkanı oldu. Angela Merkel'le görüşmek için Berlin'e geçmeden önce Madrid'de nabız tutmaya çalıştım. Birkaç önemli notu aktarayım.

Aslında 2008'de Papadopoulos'un yerine Hristofyas gelince herkes umutlanmıştı. İki eski solcu dizginleri alınca "Sorunu çözeriz," diye baktılar. Ama iki yılda yine bir arpa boyu gidilmedi. Talat ve Hristofyas "Geçiş kapılarının açılması" gibi atmosferi yumuşatan bazı adımlar atsalar da tarihi çözüme imza koyamadılar. Neden mi?

Ayrıntılara girmeden işin özüne bakarsak iki temel kilitlenme noktası vardı.

Birincisi, Talat, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tarihe gömülüp yerini Federal Cumhuriyet'in almasını istedi. Hristofyas ise reddetti.

İkincisi ise Talat, Türkiye garantisinin devam etmesini istedi. Hristofyas yine reddetti. Böylece hem müzakere süreci kangren olmaya başladı hem de Türkiye'nin AB müzakereleri.

İspanya, dönem başkanı olunca, Dışişleri Bakanı Moritanos kangrene çare bulmak için kolları sıvadı. Bir şansı da vardı doğrusu.

AB'nin Ortadoğu Temsilci olarak beş yıl Lefkoşa'da yaşadığı için Hristofyas'ı ve Rumları yakından tanıyordu. İspanyol Bakan, kulislerde "Ala Moritanos" adı takılan bir formül üretti.

Moritanos'un hayali, BM, İspanya, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'yle Kıbrıslı Rum ve Türk liderlerin katılacağı 6'lı bir zirveydi. Formülü, Türkiye ve Talat kabul etti. Ama Hristofyas, "Kıbrıs Cumhuriyetine de sandalye verin," deyip iki şapka ile masaya oturmak isteyince işler sarpa sardı. Moritanos da havlu attı.

Bu arada zaten 18 Nisan'da Kuzey Kıbrıs'ta yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimleri yaklaşınca müzakereler durdu ve "Ben çözerim" diyen Moritanos'un da umutları suya düşmeye başladı.

Bundan sonra ne mi olacak dersiniz?

İspanya dönem başkanlığı sırasında son bir hamlenin hazırlıklarını yapıyordu. Kuzey Kıbrıs'taki seçimden hemen sonra, AB'nin yine "havuç ve sopa" taktiği uygulayacağı belliydi. Kuzey'e doğrudan ticaret tüzüğünü 19 Nisan'da Avrupa Parlamentosu'nda tartışacaklardı. Annan Planı'na "Evet" diyen Türklere 30 yıldır uygulanan ambargonun kalkabileceği mesajı verilecekti. Yani Türklere "Havuç" göstereceklerdi. Rumlara ise sopa! İşlemezse bile, kimsenin Kıbrıs yüzünden Türkiye'yle ipleri kopartmaya niyeti yoktu. "Müzakereler sürüyor," deyip topu yeni dönem Başkanına atacaklardı.

AB'nin en güçlü lideri Merkel, Erdoğan'a "Ankara protokolünü uygulayın," demiş olsa bile, Berlin'de yaptığımız görüşmede, Kıbrıs yüzünden Türkiye'yi kaybetmek istemediği izlenimini aldım. Kısacası, AB trenini raydan çıkartmamak için öyle ya da böyle formül bulacaklardı. Nitekim de buldular. Ne tren raydan çıktı ne de ilerledi. Adeta derin dondurucuya atıldı. Ta ki Avrupa ve dünya konjonktüründe değişiklik oluncaya kadar!

Berlin, 26 Mart 2010

DORA BAKOYANNİS

Joan Baez Hayranı Devrimci

21 Nisan 1967. Sabaha karşı 03.00. Atina'nın Glyfada sahilinde bir villayı askeri cipler sardı. Makineli tüfekli askerler ciplerden fırlayıp villanın kapısını yumruklamaya başladılar. Karanlığı delen gürültüyle birlikte, villanın üst katında cılız bir ışık yandı. Sonra bütün villa ışıklandı. Kapının aralanmasıyla birlikte askerler villaya daldılar. Kapıda duran uzun boylu, yapılı adamı alıp yeniden ciplere bindiler ve karanlıkta kayboldular. Askerlerin sürükleyerek kapıdan çıkardıkları uzun boylu adam, Yunan siyaset dünyasının ünlülerinden Konstantin Mitsotakis'ti. Mitsotakis'in genç eşi Marika, çocuklarına sarılarak ciplerin karanlığın derinliklerinde gözden kayboluşunu izledi. Hemen yanı başında, elini sıkı sıkı tutan 13 yaşındaki genç kız ise, kocaman siyah gözlerini açmış sanki bir filmi izliyor gibiydi. Şoke olmuştu. İşte bu genç kız, Yunan siyaset dünyasında zirveye tırmanıp en sevilen siyasetçiler arasında girecek olan Dora'ydı. Belki de Dora, o gün, babasından ilk önemli siyaset dersini de alıyor, siyasetin 100 metre yarışı değil, bir maraton koşusu olduğunu öğrenmeye başlıyordu. Dora, siyasetin içinde yoğrularak büyüdü. Üç kız ve bir erkek kardeşin en büyüğüydü ve babası onu siyasi kampanyalarında yanına alıyor, bazen Girit köylerinde geziyorlardı. Dora o günleri "Babamla gezmek çok hoşuna gidiyordu," diye anlatıyor.

Hayatındaki İlk Deprem

Papadopoulos liderliğindeki bir grup Albay Yunanistan'da darbe yaptığı gün Dora'nın da hayatındaki ilk deprem oldu. Babası Mitsotakis, çalkantılar içindeki Yunan siyaset dünyasının liderlerinden biriydi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman işgaline karşı direnişin içinde yer almış, hatta Naziler tarafından iki kez yakalanıp idama mahkûm edilmiş ama son anda kurşuna dizilmekten kurtulmuştu.

Dora'nın siyasetteki en büyük hocası olan Mitsotakis, 1946'da, 28 yaşında, Liberal Parti'den Yunan Parlamentosu'na girdiği zaman, ülke monarşiyle yönetiliyordu. Askeri darbeye kadar geçen 23 yıl içinde ise, Mitsotakis süratle zirveye tırmandı. Darbeden iki yıl önce, Yorgos Papandreu'nun dedesi olan Sosyalist Yorgos Papandreu'nun başkanlığındaki kabinede, Maliye Bakanlığı bile yaptı. Ama Yorgos Papandreu'yla yolları bir süre sonra ayrıldı. Hatta Papandreu, Mitsotakis'i askeri yönetimle dirsek temasına girmekle bile suçladı ama Mitsotakis'in tutuklanması bu suçlamayı yalanlar nitelikteydi.

İşte Dora, ilk başlarda tam olarak anlayamasa da, bu siyasi kavgaların içinde büyüdü. Dora'nın, siyasetin korkunç yüzüyle, ilk karşılaşmasıysa askerlerin evlerini basıp babasını alıp götürdükleri gece oldu. Askeri cunta liderleri bir süre sonra Mitsotakis'i serbest bıraktılar ama Dora, hem babasının tutuklandığı karanlık geceyi hem de aylar süren ev hapsi dönemi hiç unutmadı.

Polislerin Mitsotakis villasına yerleşmeleri, babasının Paris'e kaçışından sonra başladı. Askeri cunta, Mitsotakis'e baskı yapmak için beş aylık oğlu dahil karısı Marika'ya aylarca nefes aldırmadı. Polisler sürekli evin içindeydi. Dora ise, polisleri sinir etmek için, kendi çapında protesto yöntemini bulmuş, sürekli o dönemin ünlü parçası *Delilah*'yı çalıyordu. Ama ünlü politikacı, Paris'te öyle bir kampanya başlattı ki sonunda askerler, ailesinin ülkeden ayrılmasına izin vermek zorunda kaldılar.

Joan Baez Hayranı Bir Devrimci

Dora, artık Paris'te okuyor ve cuntaya karşı mücadelenin içinde yer alıyordu. Paris'teki Yunanlı öğrenciler arasında sol rüzgârı esiyordu; bütün aile siyasi yelpazenin sağında yer almasına rağmen Dora "sol" rüzgâra kapıldı. Bu yüzden annesi ve babasıyla sert tartışmalara da girdi. Hatta o dönemde gitar çalıyor ve devrimcilerin simgesi olan Joan Baez'ın parçalarını söylüyordu. Paris'te sokak gösterilerine katıldı, Fransız polisiyle çatışmaya bile girdi. Dora, o günleri hatırladığı zaman, Fransız polisinin çok sert olduğunu, kızları saçlarından yakalayıp sürüklediğini söylüyor.

Dora bir süre sol rüzgârla esti savurdu ama daha sonra görüşleri yavaş yavaş değişmeye, o da ailesi gibi sağ yelpazeye kaymaya başladı. Dora, hayatını da değiştirecek ilk büyük aşkını Paris'te yaşadı. Pavlos Bakoyannis de sürgünde yaşayan bir gazeteciydi ve Cunta'ya karşı direniş hareketinin içindeydi. Dora, aralarında 19

yaş fark olmasına rağmen Pavlos'a âşık oldu. Bir süre sonra Pavlos, Almanya'nın Sesi Radyosu'nun Yunanca bölümü şefi olunca, Münih'e birlikte gittiler. Böylece Dora ailesinin yanından ayrıldı.

Yunanistan'a Dönüş

1973 yılında Albaylar Cuntası af çıkartınca Mitsotakis, ailesini alıp Yunanistan'a döndü, döner dönmez de tutuklandı ama artık askeri rejim, sonun başlangıcına gelmişti. Cunta Lideri Albay Yuanidis'in Kıbrıs'ı ilhak etmek için Makarios'u devirmesiyle birlikte de taşlar süratle yuvarlanmaya başladı. Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesi Yunanistan'da askeri rejimin sonu oldu. Böylece yıllardır sürgünde yaşayanlara da dönüş yolu açıldı.

Dora ve Pavlos da cuntanın devrilmesinden sonra Yunanistan'a döndüler ve Atina'da Saint Denis Katedrali'nde görkemli bir törenle evlendiler. Dora evlendikten sonra üniversiteyi bitirmeye karar verdi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girdi. 1976 yılında ilk çocukları Alexia dünyaya geldi. İki yıl sonra Alexia'yı, Konstantin izledi. O sırada Pavlos gazetecilik yapıyor, Dora ise babasına yardım ediyordu. 1984'te Mitsotakis Yeni Demokrasi Partisi'nin başına geçtiği zaman, özel sekreteri olarak Dora'yı yanına aldı. Böylece, Dora artık siyasetin tam göbeğindeydi.

Mitsotakis'le, Sosyalist Andreas Papandreu arasında öylesine bir iktidar mücadelesi başladı ki, Yunanistan'da tansiyon birden yükseldi.

1989'da Mitsotakis seçimleri kazanıp başbakan olduğu zaman hem iç hem de dış politikada büyük bir değişim başlattı. Yıllarca Batı'yla kavga eden Papandreu'nun tersine Batı'yla uzlaşmak amacıyla adımlar atmaya başladı. Aldığı en önemli kararlardan biri Papandreu'nun Türkiye'yle koparttığı diyaloğu yeniden başlatmak oldu. Ama her alınan değişim kararı Yunan siyasi hayatında büyük çalkantıları beraberinde getiriyordu.

Hayatındaki İkinci Deprem

23 Nisan 1989. Sabah 08.00. Atina'nın merkezi. Kolonaki. Pavlos Bakoyannis otomobilini park etti. Bürosuna yürümeye başladı.

Sabahın sessizliği aniden kurşun sesleriyle delindi. Pavlos, kanlar içinde bürosunun kapısına yığıldı. İki kişi koşarak uzaklaştılar.

Biraz sonra Dora'nın telefonu çaldı. 17 Kasım Terör Örgütü Pavlos'u vurmuştu. Dora'nın elindeki telefon düştü. Dondu kaldı. Bütün hayatı sarsılıyordu.

Dora Bakoyannis'le ilk kez 27 Ağustos 2002'de uzun bir söyleşi yaptım. Yıllarca Yunanistan'a kan kusturan terör örgütü militanlarının yakalanmaya başladığı günlerdi. CNN Türk televizyonuna "17 Kasım – Karanlıktaki Silah" belgeselini hazırlıyordum. Akropol'ün eteklerindeki şık bürosunda buluştuk. O günlerde Dora Yunan siyasetinde giderek parlayan genç bir kadın siyasetçiydi. Odasına girer girmez ilk dikkatimi çeken gümüş çerçeve içindeki siyah beyaz fotoğraf oldu. "17 Kasım'ın sokak ortasında öldürdüğü Pavlos Bakoyannis'in fotoğrafı."

Suikastın üzerinden 13 yıl geçmişti ve Dora, o acılı günü kim bilir kaç kez yaşamıştı. Ama o günü yeniden bana anlatırken gözlerinin daldığını ve birkaç saniye de olsa o anı yaşar gibi olduğu hissettim.

Ve o korkunç anı şöyle anlattı Dora:

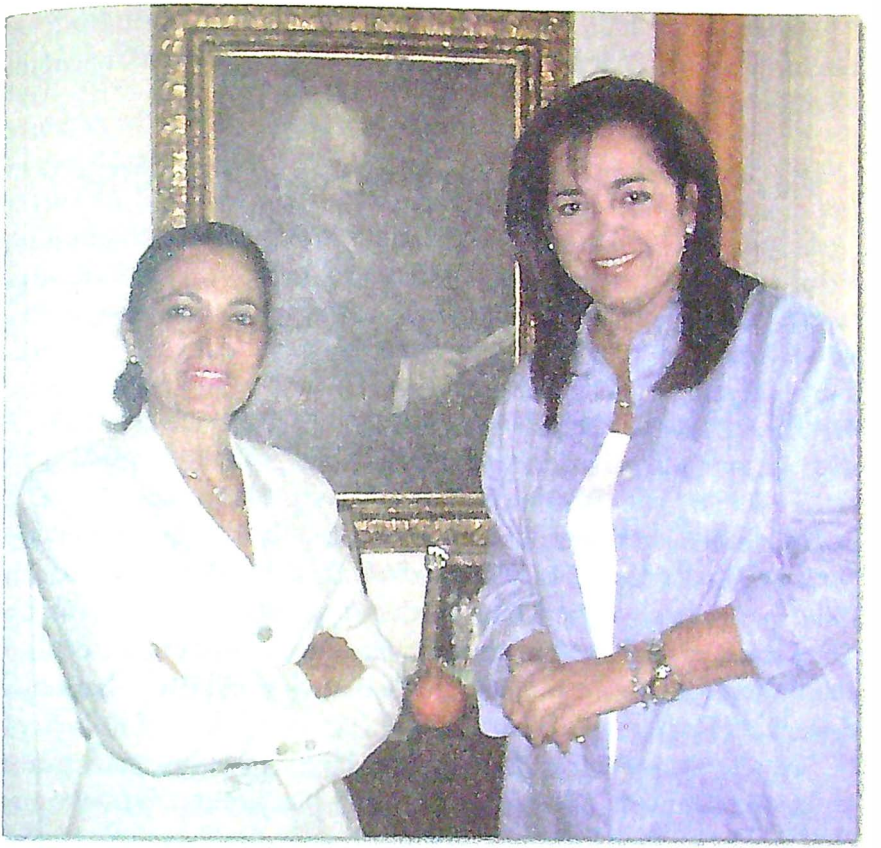
"Zannediyorum saat 08.10'du. Pavlos, 15 dakika önce evden çıkmıştı. Birden bütün telefonlar çalmaya başladı. O sırada kapı da çaldı. Koşup açtım. Gelen iki arkadaşımdı. Pavlos'u vurduklarını söylediler. Şoke oldum."

Yıkılmıştı Dora.

"Neden? Neden onu vurdular?" diye bağırarak kapıdan fırladı. Pavlos kanlar içinde yerde yatıyordu.

"Birisinin Pavlos'u öldürebileceğini hiç düşünmedik. Evet, siyasi atmosfer gergindi ama Pavlos askeri rejime karşı mücadele edenlerin başında yer almıştı. İyi tanınan ve inançlı bir demokrattı. Askeri yönetimin devrilmesinden sonra sağla sol arasında uzlaşma sağlamak için uğraşan kilit isimlerden biriydi. Bu nedenle hiçbir zaman tehdit hissetmedik." O günlerde Yunanistan gerçekten çok gergindi. Ülke haftalardır "Koskotas Skandalı"yla çalkalanıyordu. Batan Girit Bankası'nın sahibi Koskotas, Sosyalist Pasok lideri Andreas Papandreu'ya yakınlığıyla tanınıyordu ve Papandreu, devlet kuruluşlarının bütün paralarını batıran Girit Bankası'nı yönlendirmekle suçlanıyordu. Papandreu hükümeti düşmüş, sağ ve sol, ilk kez bir koalisyon hükümeti kurmuştu. Ülkede seçim rüzgârı esiyordu.

İşte böyle bir atmosferde sağın güçlü partisi YDP'nin lideri Konstantin Mitsotakis'in damadı Bakoyannis'e sıkılan kurşunlar bütün Yunanistan'ı sarstı. 17 Kasım Örgütü ilk kez bir milletvekilini sokak ortasında öldürüyordu. Korkunç suikastın acısını, yüreğinin derinliklerinde en fazla yaşayan, hiç kuşku yok ki Dora Bakoyannis oldu. Eşine düzenlenen suikast hayatını değiştirdi ve siyasete atılmaya karar verdi. 13 yılda Yunan siyaset sahnesinde zirveye oturdu. Yıllar sonra Dora'ya sordum:

İlk kez Akropol'ün yakınındaki şık bürosunda buluştuk. Liderlik yarışına soyunuyordu. Bürosunun duvarında büyük amcası Elefterios Venizelos'un resmi asılıydı. Masasının üstünde ise "17 Kasım"ın kurşunlarına hedef olan eşi Pavlos Bakoyannis'in fotoğrafı vardı.

"Peki, 17 Kasım, Pavlos Bakoyannis'i öldürerek sistemi mi sarsmak istedi? Yoksa Andreas Papandreu'ya güçlü muhalefet yapan YDP Lideri Mitsotakis'i korkutup susturmaya mı çalıştı?" Dora şöyle dedi:

"Hepsi rol oynadı. Pavlos o ana kadar suikast düzenlenen ilk milletvekiliydi. Siyasi atmosfer gergindi. Sağla solun oluşturduğu bir hükümet işbaşındaydı. Kasım'da seçimler yapılacaktı. Eşim askeri rejime karşı mücadele edenlerin başında yer almış, iyi tanınan ve inançlı bir demokrattı. Biliyorsunuz Yunanistan'da bir içsavaş yaşadık ve bu içsavaş toplumda derin yaralar açtı. Askeri rejimin devrilmesinden sonra sağ ve sol arasında köprüleri kurmaya çalışıyorduk. Pavlos, bu çabada kilit isimlerden biriydi. Ama öldüreceklerini hiç düşünmedik."

Suikastta her şeyin rol oynadığını, ancak temel nedenin Pavlos Bakoyannis'in sağla sol arasında uzlaşma sağlamaya çalışması olduğunu düşünüyordu Dora Bakoyannis.

Ama yine de hâlâ yanıtsız kalan birçok soru bulunduğunu ve bunların ancak 17 Kasım'ın liderleri yakalanınca yanıtlanacağını söylüyordu

Özal'la Mitsotakis'in Arasını Bozmak İstediler

Örgüt, 1991'de Türk Büyükelçiliği Basın Ataşesi Çetin Görgü'yü sokak ortasında herkesin gözü önünde öldürdüğü zaman Bakoyannis'in babası Konstantin Mitsotakis, başbakandı. Bakoyannis, örgütün kuruluşundan 16 yıl sonra yaptığı stratejik değişikliği Türk-Yunan diyaloğunu engelleme çabasına bağladı ve şu yorumu yaptı: "Babam her zaman Türkiye'yle diyaloğu savundu. Türkiye'yle birlikte yaşamamız ve sorunlarımızı çözmemiz gerektiğine inandı. O sırada, Türkiye'de Turgut Özal başbakandı. Hükümetin kararını değiştirip diyalog havasını bozmak istediler. İki ülke arasındaki sorunlara daha fazlasını eklemek istediler. Bence Türk diplomatlarını öldürmeye başlamalarının temel nedeni buydu."

"Pavlos'un ölümünden sonra ya tamamen toplumdan çekilip acımla yaşayacaktım ya da mücadele edecektim," diye anlatmaya devam etti Dora.

Siyasete girmeye karar vermesinde en büyük etkense, cenaze günü toplanan Atinalıların "Dora güçlü olmalısın, bizi bırakma," diye bağırmaları oldu ve genç kadın, 35 yaşında kocasının milletvekili olduğu Pindus Dağları'ndaki Evritania şehrinden parlamentoya girdi. Hem de o zamana kadar tek bir kadını milletvekili seçmeyen bölgeden.

50 yıldır, Yunan siyaset hayatına damgasını vuran bir aileden gelmesine rağmen, yine de kadın politikacı olmak kolay değildi. Kendisini kanıtlaması gerekiyordu.

"Erkeklerin dünyasında kadın politikacı olmak başlangıçta zordu. Toplumumuzda kadının evde oturup çocuklara bakması gerektiğini düşünenler var. Bir kadının siyasete girmesi ve hatta lider konumunda olmasını bazıları pek benimsemiyor. Tabii zirveye çıkınca işler daha kolaylaşıyor Ama yine de kadın politikacılar olarak biz hâlâ azınlıktayız. Kadınları politikada pasifleştirmek için çeşitli taktikler uygulayanlar her zaman oluyor. Ama zirveye çıkınca halk sizi kabul ediyor."

Dora'yla konuştuğum günlerde 17 Kasım'ı çökertmek için yapılan operasyonlarda 14 kişi tutuklanmasına rağmen kimse bir türlü tatmin olmuyordu. Yunan halkı 17 Kasım'ın Yunan İstihbarat Teşkilatı içinde olduğuna inanıyordu ve yakalananların sadece tetikçi olduğunu düşünüyordu. Herkes "Beyin takımı hâlâ ortada yok," diyordu.

Dora Bakoyannis'e "Simitis Hükümeti, Yunan İstihbarat Teşkilatı'yla bağlantısı olduğu yolundaki iddiaları da soruşturmalı mı?" diye sordum. Ünlü kadın politikacı hiç tereddüt etmeden yanıt verdi: "Her şey soruşturulmalı, her şey. Ortada birçok senaryo dolaşıyor. Bu Yunan siyasi hayatında çok ağır bir yük oldu. Bütün bu kuşkular, cevaplanmayan sorular, Yunan polisinin yetersizliğine eklendi. Hepimiz zor bir dönemdeyiz. Hepimiz yanıtları öğrenmek istiyoruz. 27 yıl sabır gösterdik. Biraz daha sabır göstermeliyiz."

❖❖❖

Yunanistan, toplum hayatında, kadının özgür olduğu bir ülke. Ama siyasette hâlâ kadının adı yok. 300 kişilik Yunan Parlamentosu'nda sadece 29 kadın milletvekili var. Bu nedenle, Dora Bakoyannis, Yunan siyaset hayatında, zirveye tırmanan ender kadın siyasetçilerden biriydi. Dora'ya "Neden Yunanlı kadın siyasete girmiyor?" diye de sordum.

"Ne yazık ki, Yunan siyasi hayatında da erkek egemenliği sürüyor. Kadınların yönetimde yer almasına karşı bir önyargı var. Biz kadınların siyasette daha güçlü olmamız gerekiyor. Kendimizi her dakika kanıtlamamız lazım çünkü çok daha fazla eleştiriliyoruz. Ayrıca özel hayatımızda da bir anne, bir eş olarak daha fazla sorumluluk yükleniyoruz. Zannediyorum, kadınlar siyasette karşılaştıkları engellerin yanı sıra bütün bu zorluklar yüzünden siyasetten uzak duruyorlar. Ama eğer kendinize inanır ve zor bir çalışmaya hazır olursanız bu zorlukları aşabilirsiniz. Ama tabii sevdiğiniz insanlardan da tam destek almanız gerekiyor."

Ya kadınların siyasette daha duygusal davrandığı suçlaması?

Dora Bakoyannis "Bence bu doğru değil. Bir önyargı," diye itiraz edip devam etti:

"Duygusal zayıf kadınlar olduğu gibi zayıf erkekler de var. Kadınlarla erkekler arasındaki en önemli fark bence kadınların hayat verme gücü olması. Bu nedenle kadın için barış ve istikrar daha büyük önem taşıyor. Kadınlara şans verilirse siyasete başka bir anlam vereceklerdir."

Partilerin kadınlara kotayla siyasetin yolunu açmasına gelince, şöyle dedi Dora Bakoyyannis:

"Başta ben kadınların kotayla sınırlandırılmasına karşı çıktım ama sonra gördüm ki, kota olunca kadınların partilere girişi daha kolay oluyor. Şu anda yüzde 30'luk kota var. Ama kadın için politika zor Çünkü ne hafta sonunuz var ne de boş bir zamanınız.

Çocuklarınıza, eşinize fazla zaman ayıramıyorsunuz. Siyasette saldırıya uğruyorsunuz. Çocuklarınız bundan etkileniyor."

İstanbul'da Yeniden Âşık Oldum

Yıl 1998. Dora siyasetin sert rüzgârlarına yelken açtığı sırada hayatını değiştiren farklı bir fırtınaya kapıldı. Dora bir toplantı için İstanbul'a gitti. Aynı toplantıya katılan Yunanlı bir işadamı daha vardı. Birlikte Boğaz'da balık yediler. İşte ne olduysa Boğaz'ın büyülü atmosferinde oldu ve Dora, Pavlos'un ölümünden dokuz yıl sonra, yeniden âşık oldu. Hem de İstanbul'da. Artık çok mutluydu.

Dora, sohbetimiz sırasında, o güzel akşamı "İstanbul'u çok seviyorum. Arada bir İsidoros'la kaçamak bile yapıyoruz," diye gülerek anlattı.

Dora'nın hayatındaki en büyük değişikliğin mimarı İsidoros Kuvelos bir işadamı. Dora'yı destekledi ama siyasetin dışında kaldı. İsidoros'un en büyük özelliği ise 1.96 boyunda olması. Çünkü Dora 1.84 boyunda.

"Benden uzun bir erkek bulduğum için çok mutluyum Artık boyu boyuma uygun bir erkekle dans edebiliyorum. Topuklu ayakkabı bile giyebiliyorum," diye kahkahayı patlatıyor.

Dora Bakoyannis, siyaset merdivenlerini de tırmanmaya başladı. İlk Bakan Yardımcılığı görevini 1990'da Mitsotakis hükümetinde yaptı. 1992'de ise 38 yaşında Kültür Bakanı oldu. 1993'te Pasok

Dora'nın siyasetteki hocası, babası Konstantinos Mitsotakis oldu. Mitsotakis'le de Başbakanken görüştüm. *Atina, 1991*

lideri yaşlı Andreas Papandreu, Liani skandalıyla yıprandığı halde yeniden iktidarı yakaladığı zaman Mitsotakis'in Yeni Demokrasi Partisi de yeniden ana muhalefete geçti. Dora'nın yıldızı muhalefetteyken daha da parladı hatta adı parti liderliği için bile birinci sıraya oturdu. Ama hanedanların çatıştığı Yunan siyasetinin zirvesinde Karamanlis adı ağır bastı. Yunanistan'ın demokrasiye dönüşünde büyük rol oynayan sağın güçlü lideri Konstantin Karamanlis'in yeğeni Kostas Karamanlis sahneye çıktı ve sağın güçlü partisinden esen rüzgârlar Karamanlis yelkenini doldurdu. Siyaset dünyasının hâlâ erkek egemenliğinde olduğu Yunanistan'da, Dora en azından şimdilik parti içi liderlik yarışında frene bastı. Ama yine de zirvedeki yerini kaybetmedi.

Tarihe Adını Yazdıran Kadın

13 Ekim 2003. Yunan siyaset dünyasının kadın yıldızı, Mahalli seçimlerde, 3000 yıllık Atina'nın ilk kadın belediye başkanı olarak tarihe geçti... Dora'nın, büyük amcası ünlü devlet adamı Elefterios Venizelos, babası eski Başbakan Konstantin Mitsotakis, ilk kocası da 17 Kasım'ın sokak ortasında öldürdüğü ünlü politikacı Pavlos Bakoyannis olmasaydı yine zirveye tırmanabilir miydi acaba?

Benazir, idam edilen Pakistan Başbakanı Zülfikar Ali Butto'nun kızı olmasaydı, zirveye tırmanabilir miydi? Zannetmiyorum ama yine de eğer liderlik gücü olmasaydı o büyük kavgada ayakta kalamazdı. Hiç kuşku yok ki, Benazir gibi, Dora'nın da zirveye tırmanışında, aileden aldığı gücün büyük rolü oldu ama yine de iki kadın siyasetçi de, kavgayı bileklerinin hakkıyla kazandılar. Çünkü Benazir, babası idam edildiği gün kaçabilirdi. Dora ise, 13 yaşındayken, askerler babasını alıp götürdüğü gün yaşadığı şoku atlatamayıp siyasetten korkabilirdi. Hele kocası öldürüldüğü zaman, tamamen yıkılabilirdi ama o, liderlik mücadelesine girdi ve kazandı.

O gün Dora Bakoyannis, 27 yıldır kanlı suikastlar düzenleyen 17 Kasım Terör Örgütü'nün üstündeki sis perdesinin kaldırılması ve Yunan derin devletinin temizlenmesi için umutlu olduğunu söylüyordu. "Artık Türk diplomatları, Yunanlılar ve bütün diplomatlar Atina'da kendilerini güvende hissetmeli. Yunanistan'dan terörü temizleyeceğiz," diyordu.

17 Kasım belgeseli için konuştuğumuz zaman Dora Bakoyannis Ekim'de yapılacak yerel seçimlerde Atina Belediye Başkanlığı'nın en güçlü adayıydı. Seçilmesine kesin gözüyle bakılıyordu. Nitekim ezici bir zaferle Atina'nın ilk kadın belediye başkanı oldu.

Dora Bakoyannis'le Belediye Başkanlığı koltuğuna oturduktan bir süre sonra yine buluştuk. Ve herkesin aklındaki soruyu sordum:

3000 yıllık Atina'nın ilk kadın belediye başkanı olmak nasıl bir duygu?

"Bu büyük bir sorumluluk. Çünkü ilk kez kuralları çiğnediğiniz zaman sorumluluk daha büyük oluyor. Size inanan insanlara olan sorumluluğunuz var. Onları hayal kırıklığına uğratmamanız gerekiyor, onun için de başarabileceğinizi göstermelisiniz. Yunanistan'da sadece siyasette değil, her alanda daha çok kadının karar mekanizmalarında yer alması gerekiyor. Eğer kadınların siyasi hayata girişinde daha fazla rol oynayabilirsem, kendimi başarılı sayacağım. Kendimiz ve çocuklarımız için parlak bir gelecek istiyorsak, kadınlar da siyasete girmeli. Eğer toplumun yarısı sadece erkek olmadığı için kenarda kalıyorsa bu insan kaynaklarının harcanmasıdır."

Dora'nın idealleri vardı. Yunan siyasetine kadın damgasını vurmak istiyordu. Bir başka ideali de Ege'nin barış denizi olmasıydı.

"Elefterios Venizelos büyük amcamızdır. Ben böyle bir aileden geliyorum. Biz ortak kaderi paylaşan, birlikte yaşamaya mahkûm iki komşu ülkeyiz. 100 yıl süren bir çatışma ve çalkantı dönemi yaşadık. Artık bu dönemi geride bırakıp, gelecek 100 yılı barış, işbirliği ve dostluk içinde yaşamayı hayal etmeliyiz. Hiç kuşku yok ki, Türkler ve Yunanlılar yüzyıllardır çatıştılar ama birlikte yaşamaları sayesinde, birbirlerini tanıma ve ortak özellikler geliştirme imkânını da buldular. Şimdi siyasilerin görevi ortak özellikleri geliştirmek olmalıdır. İki halk da barış ve dostluk istiyor. Biz Avrupa çatısı altında, dostluk, barış ve refahı getirecek bir gelecek yaratmalıyız. Ege, barış ve dostluk denizi olmalıdır."

O bir kadın, o bir anne, o bir siyasetçi ve o bir lider... Dora, daha sonraki yıllarda zirveye tırmanışını sürdürdü. Dışişleri Bakanı oldu ve biz yine buluşup Ege'yi konuştuk. Herkes Dora'ya "Geleceğin İlk Kadın Başbakanı" diye baktı. Ama Dora belki de en büyük hatasını güçlü rakibi Kostas Karamanlis'in Dışişleri Bakanı olmayı kabul ettikten sonra milliyetçi çizgiye kayarak yaptı. O da milliyetçi Ortodoks Kilisesi'ne ve Kıbrıslı Rumlara teslim oldu adeta. Hayallerini ise dondurdu. 2010'da Yeni Demokrasi'nin sandıktaki hezimetinin ardından babasının partisinden de koptu. Liderlik kavgasından da!

17 Kasım Belgeseli, CNN Türk, Atina, 27 Ağustos 2002,
Atina, 22 Ekim 2002
Atina, Mart 2006

MARGARİTA PAPANDREU

Bir Dünya Vatandaşı

Kapıdan adımımı atar atmaz, Andreas Papandreu'nun yağlıboya portresi karşıma çıkınca ilk şaşkınlığımı yaşadım. Salona girince şaşkınlığım daha da arttı.

Bir kadın, 35 yaşındaki genç aşkı uğruna her şeyden vazgeçip büyük skandalları göze alan 70'lik kocasına bu kadar hoşgörüyle nasıl bakabilirdi? Nasıl hâlâ eski mutlu günlerin anısını başköşede koruyabilirdi? Şöminenin bir yanında, Margarita'yla Andreas'ın birbirlerine mutlulukla gülümsedikleri siyah beyaz bir fotoğraf gözüme çarptı. Bu fotoğraf 1960'larda Papandreu'nun ilk büyük mitinginden sonra Patras'ta çekilmiş.

Şöminenin diğer kenarında ise bir aile fotoğrafı vardı. Fotoğrafta Andreas ayakta, Margarita bir koltukta oturuyor. Margarita'nın kucağında ise 10-12 yaşlarında olan küçük oğlu Nikos var. Koltuğun önünde Sofia köpeğiyle poz vermiş, büyük oğulları Andreas ise ayakta. Margarita'nın gözlerindeki mutluluk sanki fotoğraftan taşıyor. Çok gerilerde kalan günler!

Yorgos Papandreu'nun Amerikalı annesi Margarita Papandreu'yla, 1996 yılında tanıştım. Türkiye düşmanlığıyla tanıdığımız eski Başbakan Andreas Papandreu'nun trajik ölümünden birkaç ay sonraydı. Margarita, kocasının yıktığı, Türk-Yunan dostluk köprüsünü yeniden kurmaya çalışıyordu.

İlk tanışmamız Türk ve Yunan kadınlarının oluşturduğu WINPEACE'in toplantısı sırasında oldu. Yakından tanıma fırsatını ise daha sonraki yıllarda yaptığımız uzun sohbetler sırasında buldum. Adı Margaret olmasına rağmen herkes ona Margarita diyordu. Margarita'nın yaşadığı ünlü Kastri villasına gittiğim ilk gün, oldukça şaşırmıştım. Kastri dev çam ağaçlarının ortasında iki katlı tarihi bir villa. Papandreu ailesi en az 70 yıldır bu villada yaşıyor.

Önce dede George Papandreu. Sonra Andreas ve Margarita çifti ve çocukları. Andreas'ın evi terk etmesinden sonra ise artık Kastri villasının sahibi Margarita.

Margarita'yla buluştuğumuz zaman Liani skandalının patlak vermesinin üzerinden 10 yıl geçmişti. Bütün Yunanistan yıllarca Andreas'ın aşkı ve seksi sevgilisi Liani'nin hikâyeleriyle çalkalanmıştı. Ve bu skandalın tam ortasında, terk edilen bir kadın vardı: Margarita.

Fırtınanın ortasındaki mağrur kadın, hiçbir zaman bağırıp çağırmadı. Üzüntüsünü içine gömdü, bir sessizlik abidesi gibi kaldı.

Margarita, ne Andreas'ın Liani için 40 yıllık evini terk ettiği zaman konuştu ne de bütün servetini Liani'ye bıraktığını öğrendiği zaman tek bir kelime söyledi. Ama fırtınalar dindikten sonra beklenmeyen bir anda, sessizliğini bozdu. O günlerde ABD Başkanı Bill Clinton'ın Monica Lewinsky'yle sürüklendiği seks skandalı doruktaydı. Margarita Papandreu, Hillary Clinton'a herkesi şaşırtan bir mektup yazdı. Mektubunda Hillary'in çektiği acıyı anladığını, ancak hayatta başka değerler olduğunu yazıyordu.

Bir Hayat Felsefesi

Margarita'yla Hillary Clinton'a yazdığı mektuptan birkaç gün sonra buluştuk. Son derece içtendi. Yaşadığı güzellikleri ne olursa olsun korumaya kararlıydı. Sanki hayat dersi verir gibiydi. Sevgiyi coşkuyla yaşamış ama bitişini büyük bir olgunlukla kabul etmişti. Mutlu anılarını, çerçeveleyip koruyan, hayatı iyi ve kötü yanlarıyla bir bütün olarak kabul edip yaşadıklarından pişmanlık duymayan, inançları ve idealleri için yaşamaya devam eden dolu dolu bir kadındı Margarita. Son derece mütevazı, son derece sevecen, sıcak ve samimi, kendisiyle barışık bir aydın, bir dünya vatandaşıydı.

Margarita Amerika'da doğup büyümüş, Andreas'la tanışıp evlendikten sonra, 1959'da Yunanistan'a gelmişti. Yunan toplumuna adapte olmak pek kolay olmadı. Kendisine bir rol bulması gerekiyordu. O da kadın hareketi içine girdi. Yunanistan Kadın Sendikalarını kurdu. Bu onu hem Yunan toplumuyla hem de kültürüyle bütünleştirdi. Yunanistan'da kürtajın yasallaştırılmasına, medeni kanuna damgasını vurdu. Ve 40 yıl böyle geçti.

Peki Margarita kendisini Amerikalı mı yoksa Yunanlı mı hissediyordu?

"Ben bir dünya vatandaşıyım. İki ülkem olduğu için çok şanslıyım," diye başladığı konuşmaya Margarita ve ekledi:

"ABD'de büyüdüğüm ve okuduğum için hayata bakışım ve değer yargılarım o yıllarda oluştu. Dört çocuğum da Amerika'da

Andreas Papandreu onu genç ve seksi bir kadın için terk etmesine rağmen onun hakkında kötü sözler söylemedi. Fırtınaların ortasında gururlu bir kadındı. Dede Papandreu'nun evinde oturmaya devam etti. Evin her köşesinde Andreas'la fotoğraflarını görmek şaşırtıcıydı. *Atina*

doğdu. Birçok açılardan hâlâ bir Amerikalıyım. Ama daha olgun hayatım Yunanistan'da geçti. İki ülkede de uçaktan indiğim zaman kendimi evimde hissediyorum. Ben iki ülkede de kendimi vatanımda hissediyorum."

"Bütün olanlardan sonra Amerika'ya dönmeyi düşünmediniz mi?" diye sorduğum zaman bütün içtenliğiyle dünyasını açtı bana:

"Hayır düşünmedim, düşünemiyorum. Kendimi daha fazla Yunanlı gibi hissetmesem de Yunanistan'da yaşamak beni daha çok tatmin ediyor ve burada daha rahat ediyorum. Yunanistan'daki hayatla, Yunan kültürüyle daha ilgiliyim. Dostlarım var ve tabii dört çocuğum burada yaşıyor. Bazen düşünmüşümdür. Amerika'ya dönmeye karar versem nerede yaşarım diye? Nerede yaşayacağımı bile bilmiyorum. Artık beni bağlayan bir yer bile yok. California'yı severim ama orada yaşasam çok yalnız olurdum."

Andreas'tan ayrıldıktan sonra, etrafını çeviren insanların büyük bölümü birden yok oluvermişti ama o, ideallerine ve kadın hakları

için yıllardır verdiği mücadeleye sarılmıştı. Kendi deyimiyle Amerikan değerleriyle, yani "Sorunları basitleştirip çözüm arayarak, samimiyetle çalışarak," yaklaşmıştı hayata.

Söyleşimiz sırasında karşımda, yıllarca Türkiye düşmanlığı tohumları eken Andreas Papandreu'dan çok farklı bir insan, bir idealist, bir barış savaşçısı buldum. Margarita'yla barıştan siyasete, iktidar kavgasından Clinton-Lewinsky olayına ve Andreas'lı yıllarına kadar her şeyi içtenlikle konuştuk. Margarita Papandreu'nun olgunluğunu ve içtenliğini olduğu gibi yansıtabilmek için yaptığım söyleşiyi kitabıma aynen almaya karar verdim.

İktidarda Çürüyenler

Başbakan'ın eşi olarak Andreas Papandreu'yla birlikte yıllarca iktidarın içindeydiniz. İktidar nasıl bir dünya?

Ne yazık ki, iktidarda birçok çürüyen kişilik görüyorsunuz. Normal hayattayken tanıdığınız insanların iktidara gelince değişmeye başladığını görüyorsunuz. İktidarı ele geçirince yarı Tanrı olduklarını düşünmeye başlıyorlar. İnsanlara farklı davranıyorlar, saygı göstermiyorlar. İktidarlarını koruyabilmek için herkesi çiğneyebiliyorlar.

İktidarda çürümeye yol açan ne?

İktidardakilerin etrafını öyle bir çeviriyorlar ki sonunda o insan eleştirileri duyamaz hale geliyor ve giderek böbürlenmeye başlıyor.

Siz Andreas Papandreu'yu uyaramadınız mı?

Andreas'la bir noktaya kadar iyi temasımız vardı. Ayaklarını yerde tutmaya çalıştım. O sırada ben de kadın hakları için çalışıyordum. Yunanistan'ı bir baştan bir başa dolaşıyordum ve nabız tutabiliyordum.

Neden politikaya atılmadınız?

Amerika'da kalsaydım atılırdım ama Yunanistan'da her şeyden önce Yunancam yeterli değildi. Gerçekten duygularımı ve düşüncelerimi anlatacak düzeye gelmem yıllar aldı. Andreas siyaset dünyasındayken siyasete atılmamın yanlış olacağını düşündüm. Ayrıca özgürce fikirlerimi söylemeyi seviyorum. Parti çizgisinde olmam gerekmiyor.

Yıllarca sessiz kaldıktan sonra ilk kez Hillary Clinton'a mektup yazarak duygularınızı açıkladınız. Neden sessizliğinizi bozdunuz?

Ne yazık ki mektubum Yunan kamuoyunda yanlış anlaşıldı. Sadece acı tecrübelerimi paylaşmak, Hillary'nin uykusuz geçen gecelerini ve yaşadığı acıları anladığımı söylemek istemiştim. Bunun hiç de eğlenceli bir şey olduğunu zannetmiyorum. İnsanlar yaşadıklarımdan mutlu mu olduğumu düşündüler? Hayatımda korkunç bir sorgulamadan geçmediğimi mi zannettiler? Yeni ya da beklenmedik bir şey söylemedim ki. Belki o günlerde düşüncelerimi bu şekilde açıklamamıştım. Ama ne yapacaktım? Gazetecilerin karşısına çıkıp büyük bir sorunla karşı karşıya olduğumu, acı çektiğimi mi söyleyecektim?

Belki herkese çok güçlü olduğunuz izlenimi verdiniz.

Belki beni çok güçlü gördüler. Bunu anlıyorum. Ama umarım benim de bir insan olduğumu unutmamışlardır. (Margarita, bir an durdu, gözleri belirsiz bir noktaya takılıp daldı, sanki bir an gerilere, uykusuz geçen gecelerine bir yolculuk yaptı. Acı bir gülümsemeyle konuşmaya devam etti.) Güçlülük abidesi olamazsınız. İnsanların bunu da gördüğünü umuyorum. Ama herhalde duygularımı ilan edemezdim.

Hillary'ye dünyada açlığın, sefaletin, savaşların ve acıların devam ettiği bir sırada iki kişi arasındaki bir sorunu böylesine büyütmenin anlamsızlığından söz ediyordunuz mektubunuzda, değil mi?

Evet. Amerika'da yaşanan olayın, inanılmaz bir olay olduğunu düşünüyorum. Çok çirkin bir olay. Ne yazık siyasi mücadelenin de bir parçası. Bu olayın Amerikan Başkanı'nı küçültmeye yönelik bir partizanlık olduğunu düşünüyorum. "Değer verdiğimiz şeylere ne oldu? Hayatta önemli olan nedir?" diye soruyorum. Amerika, yegâne dünya gücü iken, bu olay Amerikan halkı için çok mu önemliydi? Olayın ilginç yanı, Amerikan halkı da benim gibi düşünüyor. Kongre ve basın ise farklı yöne çekiyor. Olayı sömürüyor. Ben bu mektubu Clinton'ı korumak için yazmadım. Bence demokratik yapı korunmalı. Eğer bu olaylara izin verirseniz, bütün sistem sarsılıyor. Bu olaylardan sonra radikaller, yönetimi ele geçiriyorlar. Bu nedenle bir kadın dayanışmasının ötesinde düşüncelerimi aktarmaya çalıştım. Sorun Clinton'la karısı ve belki de kızı arasındaki bir sorun ve orada çözülmeliydi. Neden insanların yatak odalarını gözlemek zorundayız?

Tabii bu noktada siyasilerin özel hayatlarının ne kadar saklı kalması gereği de tartışılıyor. Bir devlet başkanının özel hayatının da mercek altında olmasını doğal görenler de var.

Kuşkusuz, insanların da siyasete ya da herhangi bir kamu hizmetine girdikleri zaman özel hayatlarının eleştiriye açık olduğunu bilmeleri, toplum değerlerine göre hareket etmeleri gerekiyor. Hem cinsel hayatlarında hem de parasal konularda dikkatli davranmak zorundalar. Kamuoyuna mal olunca, toplum için bir model haline geliyorsunuz. İnsanları hayalkırıklığına uğratmamak lazım.

Son yıllarda yaşadıklarınızdan sonra hiç "Keşke 40 yıl önce o dişçiye gitmeyip, Andreas'la tanışmasaydım," diye düşündüğünüz oldu mu?

(İçten bir kahkaha atarak.) Hayır, hayır. Andreas Papandreu hayatımda olağanüstü bir olaydı. Özel bir insandı. Onu çok sevdim.

Kızgın olmadığınızı görüyorum.

Hayır hayır... Benim için çok zengin bir tecrübeydi. Hayat iyi ve kötü tecrübelerle dolu. Tabii ki her şeyin böyle bitmesini istemezdim ama Andeas'la 40 yılımı geçirdim. Onun en güzel yıllarıydı. Belki benim de en güzel yıllarım oldu. Hiçbir şey için o yılları terk etmezdim. Ayrıca dört harikulade çocuğum var.

Sizin de söylediğiniz gibi iktidar insanları değiştiriyor. "Keşke Andreas siyasete atılmasaydı," diye düşündünüz mü?

Hayır çünkü siyasete girme kararının alınmasında benim de rolüm oldu. Ayrıca ben de siyasete her zaman yakın oldum. Andreas'ın büyük bir lider olacağını hissediyordum. Hiçbir zaman siyasete girmesinden dolayı pişmanlık duymadım. Bence doğru bir karardı. Üniversitede kalsaydı, farklı bir hayatım olurdu ama ben bu ülkeyi sevdim. Benimle çalışan kadınlarla birlikle Yunanistan'a katkıda bulunmaktan da mutlu oldum.

Biraz da Türkiye'yle barış çabalarınızdan söz edelim. Erkekler sürekli savaştan söz ederken biz kadınlar nasıl barışı kuracağız?

Biz savaştan ve şiddetten nefret ediyoruz. Savaşı önlemek için öncelikle barış kültürü yaratmalıyız. Tarihte yaşadığımız ve halen var olan çatışmaları artık terk etmeliyiz. Bu, tecrübelerimizi tümüyle unutmak ya da küçümsemek anlamına gelmiyor. Hatırlamak,

daima gelecekte olabilecekler için bir uyarıdır. Ama beyaz bir sayfa açtık. Bu sayfaya benzerliklerimizi, ortak sorunlarımızı, çocuklarımız için ortak düşlerimizi yazmalıyız. İşte WINPEACE bunu yapmaya çalışıyor.

Sizce Ege Denizi bizi ayırıyor mu yoksa birleştiriyor mu?

Ege bizi birleştirmeli. Ekonomik, kültürel ve çevre olarak her alanda birleştirmeli. Ege'de ortak tarihimiz ve ortak çıkarlarımız var. Ancak ne yazık ki iki ülkedeki siyasi kurumlar bizi ayırmak için uğraşıyor. Bazı sorunlar zor olabilir. Görüş ayrılıkları da olabilir. Ama şimdi konuşmalıyız, şimdi müzakere etmeliyiz, şimdi birbirimize yaklaşma yollarını bulmalıyız.

Neden şimdi? Savaş çıkmasından mı korkuyorsunuz?

Tarih bize bir gerçeği gösterdi. Ne zaman iki ülke arasında düşmanlıklar varsa ve bu iki ülke bir türlü sorunlarını çözemiyorsa küçük bir çatışma savaşı başlatabiliyor. Bazen bölge dışı güç odakları da savaşı kışkırtabiliyor. Ben iki NATO ülkesinin akılcı davranıp savaş çıkmasını imkânsız hale getirmelerini istiyorum.

Ama inanılmaz bir silahlanma yarışı sürüyor. Hatta Yunanistan kadınlara bile askeri eğitim veriyor.

Doğru. Adaların işgaline karşı koyma gerekçesiyle parlamentoya böyle bir yasa tasarısı getirildi. Ben kesinlikle karşı çıktım. Prensip olarak kadınların silah kullanmasına karşıyım. Çünkü kadının tabiatında şiddet yok. Silah eğitimi verilerek kadının karakteri yok edilirse, kim şiddete karşı çıkacak? Ama ne yazık ki erkeklerin hâkim olduğu bir parlamentoya sahibiz, yasa kabul edildi.

Ya kadın milletvekilleri? Onlar da mı evet oyu kullandı?

Muhtemelen öyle. Parti disiplini uyarınca yasaya evet oyu kullandıklarını zannediyorum.

Kadının yönetimdeki rolünü artırmak zorundayız diyorsunuz ama ilginçtir, kadının başbakan olduğu ortamlarda ne yazık ki büyük bir değişim yaşanmıyor.

Evet, yaşanmıyor çünkü İndra Gandhi, Golda Meir, Thatcher, Tansu Çiller gibi, başbakanlığa tırmanan kadınlar hep erkeklerin yolunu izleyerek zirveye tırmanıyorlar.

Yani kadınlar erkeklerin yöntemleriyle yönetmeye başlıyorlar diyorsunuz.

Evet, çünkü güçlerini aldıkları taban erkek. Kadın değil. Koltuklarını koruyabilmek için de erkeklerin desteğini korumaya çalışıyorlar. Halbuki İskandinav ülkelerindeki gibi parlamentonun yüzde 30'u, 40'ı kadın olunca, hükümetin yapısında da hemen değişiklik görüyorsunuz. Örneğin İsveç'te devletin önceliğini barış, adalet, eğitim ve çevre oluşturuyor.

Peki Türkiye'nin adaları gerçekten işgal edeceğine inanıyor musunuz?

Ben ne Türkiye'nin ne de Yunanistan'ın savaş istedikleri kanısındayım. Ama ortam varsa, emin olamazsınız. Erkekler sorunları genellikle kuvvet kullanarak çözme eğilimindeler. Ama öyle bir atmosfer yaratmalıyız ki, iki halkın savaşa sürüklenmesi çok zor bir hale gelsin. Ne kadar çok karşılıklı dost edinirsek, o kadar çok "Ne yapıyoruz," diye düşünürüz. Sorunlarımızı başka yöntemlerle çözmeye çalışırız.

Türkiye'nin de AB'ye üye olması Türk-Yunan sorunlarının çözümünü kolaylaştırmaz mı?

Bence Yunanistan Türkiye'nin AB'ye adaylığını desteklemelidir. Buna karşılık iki ülke Camp David ya da Oslo Anlaşması türü bir müzakere başlatabilir. Savaştan sonra değil, savaşmadan bu yönteme başvurmalıyız. Savaştan sonra yapılacak barış müzakerelerinin bedelinin ağır olacağını hepimiz çok iyi biliyoruz. Ticari, kültürel alanda etkin programlar başlatmalıyız. Sabırla çalışmalıyız.

Sorunlarımızın temelinde eğitim yatmıyor mu? Yeni nesilleri sürekli düşmanlık duygularıyla yetiştirmiyor muyuz?

Evet bu gerçekten çok önemli. Biz WINPEACE olarak tarih kitaplarındaki duygusallıkları ve diğer tarafı küçülten bölümleri saptamak için bir çalışma yapacağız. Sadece tarih kitaplarında değil, turist broşürlerinde bile diğer ülkenin önemini azaltmaya çalışan bölümler var. Değişim için kadının yönetimdeki rolünü artırmak zorundayız.

Yorgos'un Annesi Olmak

Beş yıl sonra yine Kastri'de yeni bir söyleşi için buluştuğumuz zaman Margarita 80. yaş gününü Zeybekiko dansıyla kutlamıştı. Yine hayat doluydu. Savaşçı ruhundan da hiçbir şey kaybetmediğini gördüm.

Savaşa karşı çıkmak için Bağdat'a kadar gitmişti. "Öteden beri savaşlara erkekler karar verdi. Savaşın acı sonuçlarına katlanan hep biz kadınlar olduk. Ama kadınlara fikir soran olmuyor," diyordu. Aradan geçen beş yıl içinde Yunanistan'da Türkiye tabusu sarsılmıştı ve Türkiye tabusunu sarsan, Yorgos Papandreu'nun arkasındaki güç olarak annesi Margarita Papandreu'yu görenler çoğunluktaydı.

Bu kez Margarita'yla Dışişleri Bakanı olan oğlu Yorgos'u konuştuk. Tabii yine projektörler altında geçen renkli hayatına kısa bir yolculuk yaptık. Margarita her zamanki gibi cesur, samimi ve inançlıydı:

Andreas Papandreu'yla evliyken başbakan eşi olarak neredeyse 40 yıl hep projektörlerin altındaydınız. Bu zor muydu?

Bu, her zaman zordur. Tabii bundan zevk alan ve isteyenlerden söz etmiyorum. Ama yine de Başbakan'ın karısı olmak tatmin edici bir roldü. Bir şerefti. Ben bundan daima gurur durdum. Ama projektörler başka yere çevrildiği zaman da rahatladığınızı hissediyorsunuz. Çünkü ben hep projektörlerin altında olmaktan hoşlanan birisi değilim.

Ama bunun bazı avantajları da olsa gerek?

Tabii bu rol, belki de elde edemeyeceğim bazı imkânlar verdi bana. Bu imkânları, Yunanistan'ın çıkarına kullanmaya çalıştım. Hep kadınların kaderiyle ilgilendiğim ve kadın hareketlerinin içinde olduğum için bu benim için büyük bir fırsat yarattı.

Projektörlerden kurtulamıyorsunuz. Dışişleri Bakanı'nın annesi olduğunuz için gözler yine sizde.

Evet ama yine de farklı. Başbakan'ın eşi olarak çok daha olay saldırıların hedefi oluyorsunuz. Anne olarak etkinizden hoşlanmıyorlar ama yine de eş kadar etkili olamayacağınızı düşünüyorlar.

George'u siyasete atılması için teşvik ettiniz mi?

Ben çocuklarıma bazı temel prensipleri ve değer yargılarını vermeye çalıştım. Neye karar verirlerse desteklerim. George, yüksek lisansını bitirip döndüğü zaman adaylığını koymaya karar verdi. Siyasette olmanın bazı olumsuz yanlarını biliyorsanız, tabii ki üzülmesinden korkuyorsunuz. Yolun kolay olmadığını anlayıp hayal kırıklığına uğramasından endişe ediyorsunuz. Ama göze aldığınız riskler ve üstlendiğiniz görevler hayatınızda birçok şeyi harekete geçiriyor. Hayatı daha heyecanlı hale getiriyor.

Nikos ya da Andreas da siyasete girebilir mi?

Biz siyasetin içinde gelen bir aileyiz. Askeri cunta gibi önemli dönemlerden geçtik. Sürgünde yaşayıp demokrasi için savaştık. Çocuklarım da bütün bunları yaşadılar. Ya kendilerini sorumlu görüp siyasete girecekler ya da isyan bayrağını açıp siyasetle hiç ilgilenmeyip başka yöne yürüyecekler. Hiçbirinin siyasete düşmanca baktığını zannetmiyorum. Ama yapmak istedikleri bazı şeyler var ve bütün aile olarak şu anda George'u destekliyoruz.

Yorgos Papandreu'nun Başbakan olacağı söyleniyor. Destekler misiniz?

Spekülasyon var. Eğer George karar verirse tabii ki desteklerim.

George Papandreu nasıl bir çocuktu?

Çok kararlı bir çocuktu. Yapmak istediği bir şeye karşı çıkarsak, ulaşmak için her yolu denerdi. Bu yüzden babasıyla çok sürtüştüler. Bence kararlılığı olumlu yanlarından biriydi. Özellikle siyasette kararlılık büyük önem taşıyor. Yolunuza birçok güçlük ya da düşmanlıklar çıkıyor. Devam etmek için kararlı olmanız gerekiyor. Tabii yol boyunca alacağınız darbeleri aşmanız, yaraları sarmanız da da kararlı olmanıza bağlı.

Dışişleri Bakanlığı'nı Öcalan krizinin tam ortasında üstlendi. Korktunuz mu?

Hayır, memnun oldum. Zaten Dışişleri Bakan Yardımcısı'ydı ve bir Dışişleri Bakanı'nın nasıl hareket edeceğine ilişkin bir bakış açısı vardı. George'un bakışı ve yaklaşımının Yunanistan için eskisinden çok daha iyi olacağına inanıyordum. Bu görev onun için bir meydan okumaydı ama güveniyordum.

Türkiye'ye açılımla bir siyasi risk aldığı kanısında mısınız?

Başlangıçta bir siyasi risk olarak görüldü. Deniz değiştiği için insanlar özellikle büyük değişikliklerde kendilerini güvende hissetmezler. Ama bugün ulaşılan nokta, George için bir avantaj oldu. Hem iki halk da yakınlaşmaya hazırdı. "Tanrıya şükür ki, bu baş ağrısından kurtuluyoruz," dediler. Karşılıklı güzellikleri görmeye başladılar.

Ege Denizi'nin iki halkı birleştirmesi için yolumuz hâlâ çok uzun mu sizce?

Zannetmiyorum. Önemli mesafe aldık. Bunda George'un rolü büyük oldu. Artık düşmanca sözler duymuyoruz. Bence ilişkileri

geliştirmek için temel atıldı. Bizi neredeyse savaşa sürükleyecek olan İmia (Kardak) Krizi'ni yaratan nedenlerden biri düşmanlıktı. Şimdi bir şey olsa "Dostları arayıp soralım," diyorlar. Bence son altı yıl çok verimli oldu.

Sorunların çözülmediğini, hiçbir gelişme olmadığını söyleyenler de var.

Ben buna katılmıyorum. Savaş korkusundan kurtulmak bile tek başına büyük bir başarıdır. Ama hâlâ Batı Trakya'da yaşayan Türkler "Türküm" diyemiyor. Bence insanlar kendilerini istedikleri gibi hissedebilirler. Bu yasal yollarla önlenemez. Ben ulusal kimliklerin açıkça söylendiği ABD'den geliyorum. Chicago'da bir Yunan düğününe gidip görmelisiniz. İnsanlar Yunanlı olduklarını hissediyorlar ve söylüyorlar.

WINPEACE olarak gençlik kamplarına Türk ve Yunanlı öğrenciler gönderdiniz. Bazı Yunanlı ailelerin çocuklarını Türkiye'ye göndermek istemediğini duydum.

Evet doğru. Bazılarının beyni yıkanmıştı ama tamamen farklı düşüncelerle döndüler. Eğer "boynuzları olan, saldırgan ve barbar" insanların oluşturduğu bir ulus imajı yaratırsanız, böyle korkularla gider. Bu nedenle tarih kitaplarının değiştirilmesi ve üstünde uzlaşmaya varılan bir kitabın okutulması son derece önemli.

Ama yine de düşmanca duygular besleyenler de var.

Doğru var. Yüzyıllar boyunca oluşan duyguları sihirli bir değneğin dokunuşuyla ortadan kaldıramazsınız. Adım adım, sabırla yürümek gerekiyor.

Yorgos Papandreu bu söyleşimizden altı ay sonra Pasok liderliğine oturdu. Yorgos Papandreu'nun arkasındaki en büyük gücün, hep annesi Margarita olduğunu düşündüm.

Atina, 2 Aralık 1998

ELISABETH REHN

Dünyanın İlk Kadın Savunma Bakanı

Elisabeth Rehn siyasete atıldığı zaman her erkeğin başını döndürecek kadar güzeldi. Bazıları "Aptal bir sarışının siyasette ne işi var," diye söylendi. Ona "Marilyn Monroe" diyenler bile oldu.

Hele dünyanın ilk kadın Savunma Bakanı olduğu zaman yaşadıkları!..

Erkeklerin dünyasında "İlk" olmak hiç de kolay değildi. Generaller "Finlandiya'da erkek mi kalmadı," diye neredeyse ayaklandılar. Rehn ise, "Kahretsin! Ben size gösteririm," deyip kavgaya girdi.

"İmkânsız diye bir şey yoktur," sözü onun sloganıydı ve sonunda "Sarışın güzel kadın" tabuları yıktı ve tarihe adını "İlk kadın Savunma Bakanı" diye yazdırdı.

Elisabeth Rehn'le Helsinki'de bol kahkahalı bir söyleşi yaptık.

Onunla buluşuncaya kadar tarihe geçen ilk kadın Savunma Bakanı'nın 43 yaşına kadar bir ev kadını olabileceği hiç aklıma gelmemişti doğrusu. Hem de 4 çocuklu bir ev kadını! Rehn şu an 73 yaşında ama dünyaya meydan okumaya devam eden bir savaşçı aynı zamanda. Konuşurken heyecanlanıyor. Yumruğunu sıkıp "Bamm" diyerek sol avucuna vuruyor. Verdiği sert kavgada karşısına çıkan erkeklere alaycı bir üslupla takılıp kahkahayı patlatıyor. İki buçuk saatlik uzun bir söyleşiden süzdüğüm, savaşçı bir kadının hayat hikâyesinden çarpıcı kareleri okuyacaksınız.

Hayatı Nasıl Değişti?

Kuşkusuz sıradan bir ev kadını sayılamaz Elisabeth Rehn. "Hayatımın aşkı" dediği kocası gibi o da bir siyaset bilimci ve bir ekonomist ama 20 yaşında evlenip 7 yılda 4 çocuk dünyaya getirince, Grankulla kasabasında çocuklarını büyütmekten başka çaresi kalmamış! Ta ki, çocukları biraz büyüyünceye kadar. Önce Helsinki'ye 60 kilometre uzaklıktaki 7 bin nüfuslu Grankulla'nın

Belediye Meclisi'nde siyaset merdivenlerine adım atmış Rehn. 43 yaşında İsveç Azınlığı Partisi'nden parlamentoya girmiş. Böylece Rehn'in önlenemez yükselişi başlamış. Kısa sürede Hukuk Komisyonu Başkanı, sonra da partisinin Grup Başkanı olmuş.

"Hiçbir zaman sözümü esirgemedim. Açıkça düşüncemi söyledim. Başkaları gibi kıvırmadım. Bu yüzden başım çok derde girdi. Ama halk beni sevdi," diyor Rehn.

Savunma Bakanı Yapıp Kurtulmak İstediler

Eğitim Bakanlığı'nı yürüten İsveç Sosyalist Partisi liderinin özel sektöre geçişi, "Marilyn Monroe" Rehn'in hayatında dönüm noktası oluyor. Rehn "Ben de varım," deyip Eğitim Bakanlığı'nı istiyor. O günleri gülerek anlatıyor Elisabeth Rehn:

"Seçimlere dokuz ay kalmıştı. Bana Eğitim Bakanlığı'nı vermediler. 'Savunma Bakanı ol,' dediler. 'Nasılsa dokuz ayda dünyayı altüst edemez, sonra da ondan kurtuluruz,' diye düşündüler herhalde. Ama ben çok daha popüler oldum. Seçimlerde daha fazla oy alınca yeniden savunma bakanı yapmak zorunda kaldılar. "

Rehn'e "Evde çocuklara baktığınız zamanlarda, bir gün generallere emir vereceğiniz aklınıza gelmiş miydi?" diye sordum. Rehn ilk kahkahasını patlattı.

"Bakın bizim doğal bir liderlik sırrımız var. Bir taraftan yemek pişiriyoruz. O sırada iki oğlum kavga ediyor. Küçük kızım da altına doldurmuş. Bütün bu felaketlerle başa çıkmak zorundayım. Bütün bu felaketlerle başa çıkmak kadınlara doğal liderlik gücü veriyor. Bilimsel değil ama kadın liderlerin pratik sırrı bu bence.

Eğer kadınsanız neden sekreter olabilirsiniz de Savunma Bakanı olamazsınız? Nazik ve iyi olmanız beklenir. Fazla ciddiye almak istemezler. Savunma Bakanı'nın sert olmasını beklerler. Ama askerler de insan. Siz de insan olursanız, savunma bakanı da olursunuz."

Generaller "Ülkede Erkek mi Kalmadı?" Diye Ayaklandı

Elisabeth Rehn'den 1990 yazında Savunma Bakanı olduğu ilk günleri birlikte dinleyelim:

"Generaller 'Finlandiya'da erkek kalmadı mı?' diye neredeyse ayaklandılar. Ama ben 'İmkânsız yoktur,' deyip bakanlığı kabul ettim. Basının karşısına ilk çıktığım zaman dizlerim titriyordu. 'Aman Tanrım ben ne yaptım,' dedim."

"Ya Bakan olarak generallerle karşılaştığı ilk anda neler oldu?" diye sorunca kahkahalarla anlatmaya devam eden Rehn şöyle devam etti:

"Ertesi sabah Genelkurmay Başkanı ve bütün komutanlar beni kutlamaya geldiler. Bana öyle bir bakıyorlar ki, belli ki içlerinden 'Sabah kafası kesilecek biri,' diye geçiriyorlardı. Ama fazla telaşlı da görünmüyorlardı çünkü 'Nasılsa dokuz ay sonra kurtulacağız,' diye düşünüyorlardı. Ama bekledikleri gibi olmadı. Benden kurtulamadılar."

Rehn yüzünden eksik olmayan muzip bir gülümsemeyle devam ediyor:

"İlk kadın Savunma Bakanı olunca bütün dünya medyası peşime düştü. Böylece daha da popüler oldum. Savunmanın, kum havuzunda, sadece erkeklerin oynayacağı, bir oyun olmadığını dünyaya gösterdim."

Beş yıl sonunda Savunma Bakanlığı'ndan ayrılırken generallerin verdiği veda yemeğini ise hiç unutamamış Elizabet Rehn. Generaller o gün çok güzel konuşmalar yapmışlar. Hatta gözleri dolup ağlayanlar bile olmuş.

Rehn, "Gerçi kocam ve çocuklarım, benden kurtuldukları için ağladıklarını söylediler," deyip gülüyor ama ardından da "Generaller her geçen gün bana daha fazla saygı gösterdiler," diye ekliyor.

Ya ekonomist kocası? İlk kadın Savunma Bakanı'nın kocası olmayı nasıl karşıladı, dersiniz.

"Kocam muhteşem bir insandı. Hayatımın aşkıydı," diye anlatıyor Rehn ve devam ediyor. "Kocam başarılı bir işadamıydı. Çocuklar küçükken ben onun gölgesindeydim. Sonra ben projektörlerin altındaydım ama kocam hiçbir kompleks duymadı. Hatta sevdi bile. Bir defasında Viyana'da liderler zirvesine birlikte gittik. Liderlerin hepsi erkek. Masada tek kadın benim. Kadınların arasında da tek erkek benim kocam! Nasıl keyif aldı anlatamam. Bir gece can sıkıcı bir toplantıdan sonra otele döndüm. Bardan gürültü geliyor. Bir baktım ki kocam, liderlerin eşlerinin ortasında kahkahalar atıyor. Bütün kadınlar etrafını çevirmiş, 'Ne kadar hoş bir kocanız var,' diyorlar. Baktım iş kötü. 'Hadi bakalım. Bu kadar yeter artık, odamıza gidelim,' dedim."

Savaş Alanında İlk Kadın Bakan

Elisabeth Rehn savunma bakanlığı koltuğuna oturduğu zaman Soğuk Savaş'ın biteceğini ve büyük bir deprem yaşanacağını hesaplayan yok gibiydi. Ama oldu. Rehn, beş yıl sonra koltuğunu bıraktığı zaman dünya değişmişti. Sovyetler çökmüş, Saddam, Kuveyt'i

işgal etmiş, Körfez Savaşı çıkmış ve Finlandiya, Körfez dahil birçok yere barış gücü askeri göndermişti.

"Şık ve güzel bir kadın cepheye nasıl gider, diye eleştirenler olmadı mı?" diye sordum. Rehn gülerek "Marilyn Monroe deseler de sadece Kuveyt'e değil dünyanın her köşesindeki barış gücü askerlerimizi teftişe gittim. Beyrut, Güney Lübnan, Suriye, Filistin, İsrail, Kaşmir. Kaşmir'de çatışmalar devam ederken İslamabad'dan kalkan helikopterin içindeydim. Büyük devletlerin saldırılarına hep şiddetle karşı çıktım," diyor.

"Peki dünyada daha çok kadın savunma bakanı olsa acaba savaşlar azalır mı?" diye üsteledim.

Rehn hiç tereddüt etmeden "Bakın kadın ya da erkek fark etmez, işin gereği neyse yapılmalıdır," diye yanıtlamaya başladı ve şöyle sürdürdü: "Savunma bakanıyken savaş uçakları filosunu yeniledik. Zor bir karardı. Uçakların tekniği hakkında hiçbir fikrim yoktu ama uçakları görüp inceleyip karar vermek zorundaydım. O zamana kadar böyle büyük bir alım yapılmamıştı. Bu kararı hükümet olarak aldık ve cumhurbaşkanını da bilgilendirdik ama imzayı atan bendim. Alkışlayabilirlerdi ama suçlayabilirlerdi de."

Elisabeth Rehn milyarlarca dolarlık savaş uçakları alımına imza attığı için bir fatura ödedi mi dersiniz?

"Evet ödedim. 1994'te cumhurbaşkanlığına aday olduğum zaman önüme faturayı çıkardılar," diye anlatıyor:

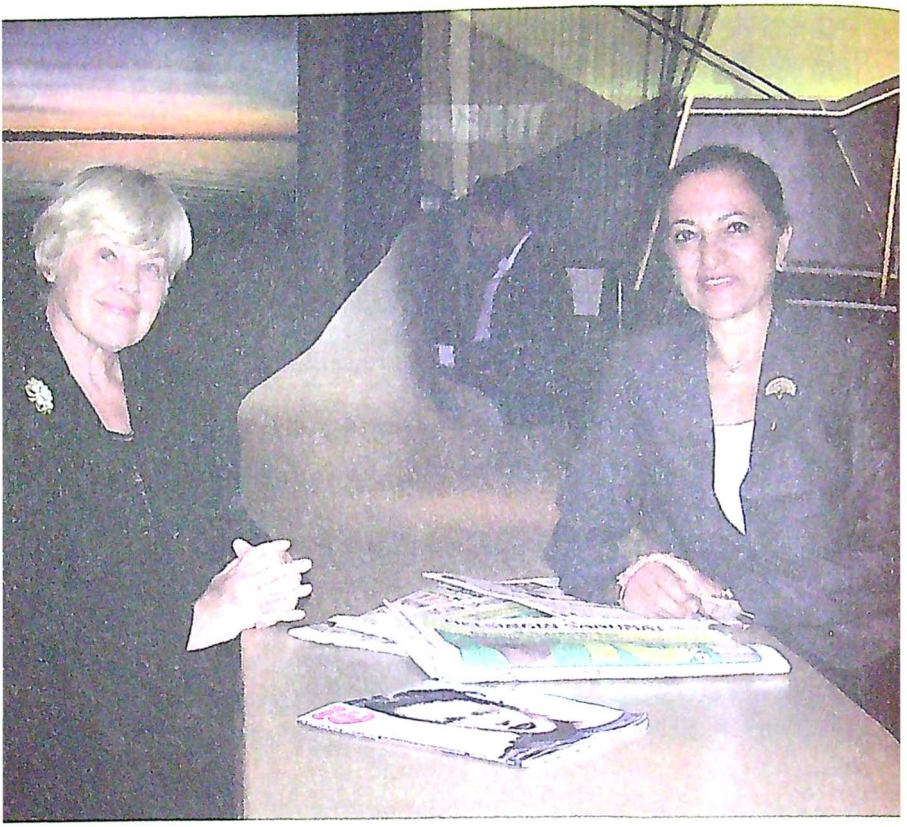
"Özellikle solcular bu kadar parayı savaş uçaklarına yatırdığım için beni eleştirdiler. Ama aldığım karar doğruydu. Rusya tehdidi altındaydık. Savaş filomuz eskiydi, yenilenmesi gerekiyordu. Ülkemin savunması önemliydi."

Rehn aldığı doğru kararları şiddetle savunuyor ama yanlış kararları da itiraf etmekten korkmuyor:

"Berlin duvarı yıkılırken Doğu Almanya'da Rusların bıraktığı silahları satın almak hataydı. O zaman Fin ordusunun silahlarının çoğunluğu Rus yapımı olduğu için aldık. Aptalca bir karardı. Hepsine ihtiyacımız yoktu. Sonradan bunlar başımıza dert oldu. Fazla bilgim olmadığı için imzayı attım. Kimse her alanda uzman olamaz."

Neden Barış Müzakerelerinde Kadın Yok?

Elisabeth Rehn, Fin ordusunda büyük değişime imzasını atan bir savunma bakanı. "Kadınlara gönüllü olarak orduya katılma yolunu açtım. Barış gücü askerlerimize de katıldılar," diyerek büyük değişimi anlatmaya başlıyor:

Elizabeth Rehn siyasete atıldığı zaman her erkeğin başını döndürecek kadar güzeldi. Bazıları "Aptal bir sarışının siyasette ne işi var," dediler. Ona "Marilyn Monroe" diyenler de oldu ama o Demir Leydi'ydi. Dünyanın ilk kadın Savunma Bakanı oldu. Rehn'le Helsinki'de buluştum.

"Barış gücü askerlerimizi gezerken aldığım kararın ne kadar önemli olduğunu anladım. Krizlerin önlenmesinde ve barış operasyonlarında kadınlara ihtiyaç vardı. Örneğin Afganistan'daki askeri birliğimizde kadın olmasaydı, kadınlara ulaşamaz, toplumu bu kadar tanıyamazdık. Uluslararası sorunların çözüm masasında mutlaka kadın olmalıdır. Örneğin Bosna barış müzakerelerinde masanın iki tarafında da hep erkekler vardı. Neden kadın yoktu? Bütün hayatım kadınları da masaya oturtmak için mücadeleyle geçti."

Elisabeth Rehn, hiç kuşku yok ki çok cesur bir kadın siyasetçi. Ne kadar çetin ceviz olduğunu daha sonra insan hakları ihlallerini soruşturmak için BM Genel Sekreteri'nin özel temsilcisi olarak Bosna'ya giderek de dünyaya gösterdi.

"Hayatım boyunca hiçbir zor görevden kaçmadım. Evet, çok cesurum," diye başını sallıyor Rehn ve 1995'te savaş devam ederken Saray Bosna'ya gittiği günü anlatıyor:

"Komutanın odasına girdim. Adamın tavrı çok can sıkıcı. Beni hiç ciddiye almadı. Yardımcılarından biri önüne 'Eski Savunma Bakanı' diye not uzatınca komutan toparlandı. 'Size koruma verelim' filan demeye başladı. Ama öyle kızmıştım ki, 'İstemem, ben kendimi korurum,' dedim."

"Savaşın ortasına girdiğiniz zaman korkmadınız mı?" diye sordum. Rehn düşünmeden "Hayır. Nasılsa tehlikenin ortasında adrenalinim yükseliyor. O sırada korkmuyorum. Sonra düşününce dizlerim titreyebiliyor. Ama kimse görmüyor," diyerek gülüyor.

Savaş Suçlularını Nasıl Konuşturdum?

Rehn öylesine nazik ve yumuşak bir üslupla konuşuyor ki insan "Bosna'daki insan kasapları acaba onu ne kadar ciddiye aldı?" diye düşünmeden edemiyor. Rehn ise savaş suçlularıyla konuşurken uyguladığı metodu anlatırken daha da keyifleniyor:

"Hep gülümsüyordum. Naziktim. Hep 'Bu kadın zararlı olamaz,' diye düşünüp anlatmaya başlıyorlardı."

73 yaşındaki Rehn anlatırken bir an duruyor. Sağ yumruğunu sıkıyor. Sol avucuna indirirken "İşte böyle, bamın," deyip kahkaha patlatıyor. Sonra devam ediyor:

"Ne zaman zor biriyle görüşsem sert olduğumu da kanıtlamam gerekiyordu. Bosna'da birçok meslektaşımın alnadığı çok tehlikeli misyonları üstlendim. Ellerinde silahları olan yüzlerce erkeğin arasında girdim. Ben BM'nin temsilcisiydim. Ve korkmadığımı göstermeliydim. Anladılar ki güçlüyüm, beni izlediler ve sonuç aldık. Neden biz kadınlar sürekli güçlü ve sert olduğumuzu kanıtlamak zorundayız? Sert olmadan da farklı bir liderlik gösterebilirsiniz."

Elisabeth Rehn Miloseviç'le ilk buluşmasını ise şöyle anlatıyor:

"Yarım saatlik görüşme bir saat 20 dakika sürdü. Çok terbiyesizdi. İçimden 'Cehenneme gitsin. Bu adam beni korkutamaz,' dedim. Ona çok açıkça 'Ben işimi yapacağım,' dedim. Görüşmeden çıkarken 'Acaba ölüm fermanımı da imzaladım mı?' diye düşündüm. Otomobile bindiğim zaman hâlâ öfkeliydim. İkinci buluşmamızda öyle yumuşamıştı ki 'Sevgili Madam,' diye karşıladı. 'Ne isterseniz sorun. Ülkemin her yanına gidebilirsiniz,' diyordu."

Cesetlerin Kokusu Hâlâ Burnumda

Rehn, kurtların yediği, çürümeye başlayan cesetlerin teşhisi için Bosna'da onlarca toplu mezarın başında saatlerce kalmış.

18 ay sonunda evine döndüğü zaman kâbuslarını da beraberinde getirmiş.

"Uzun süre her gece kâbuslarla uyandım," diye anlatıyor Rehn ve yüzünü buruşturarak ekliyor:

"O korkunç cesetlerin burnumdaki kokusu bir türlü geçmiyor. Kocam da, çocuklarım da bana çok destek verdi. Ama tümüyle yaşadıklarımı anlayamadılar. Sadece benimle birlikte olanlar anlayabiliyor."

Elisabeth Rehn Finlandiya'da cumhurbaşkanlığını kıl payı kaybeden ilk kadın aday! Öylesine popülerdi ki, İsveçlilerin Azınlık Partisi onu cumhurbaşkanlığına da aday gösterdi. Aslında kimse onun başaracağına ihtimal vermiyordu. "Küçük bir parti ve kadın aday yüzde 3'ten fazla oy alamaz," dediler. Medya ise ona, "Hiç şansı yokken neden aday oluyor," diye yüklendi. Ama Elisabeth Rehn öyle bir kampanya yaptı ki, zirveyi Ahtisaari'ye kıl payı kaptırdı.

Rehn'le Finlandiya'da o günlerde yaşanan ilginç dini siyasi kavgaya dönelim:

"O sırada Finlandiya'da, 'İsa gerçek bir insan mıydı?' tartışması var. Bana 'Ne düşünüyorsunuz,' diye sordular. 'Bilimadamları tartışırken ben ne diyebilirim,' dedim. Ertesi gün gazetelerde 'İsa'ya bile inanmıyor' diye başlık attılar. Sosyal Demokrat Ahtisaari ise her toplantıda 'Ben dindar bir aileden geliyorum,' diye söze başladı."

Hem kadın hem de İsveç kökenli olduğu için saldırıya uğradığı halde yine de oyların yüzde 46'sını almış Elisabeth Rehn. "Sonuçta Ahtisaari cumhurbaşkanı oldu ama kimse bana yenildi diye bakmadı, tam aksine büyük bir zaferdi," diyor.

Peki Elisabeth Rehn'in "Keşke hiç siyasete atılmayıp evimin kadını olmaya devam etseydim," dediği anlar oldu mu acaba?

"Hayır," diyor Rehn. "Hiç pişman olmadım," derken yüzünü hafif bir hüzün kaplıyor ve devam ediyor:

"Hayatım boyunca 'Hiçbir şey imkânsız değildir. Her şeyi yapabilirsin,' dedim. Ama sonunda tek bir şeyin imkânsız olduğunu anladım. Kocam kanser olunca eve kapandım, 'İyileştireceğim' diye savaştım. Ama bu imkânsız bir savaştı."

Erkek Gibi Olmadım

Fotoğraflar çekilirken Rehn hemen çantasını açıp pudrasını çıkardı ve sürmeye başladı. Belli ki, erkeklerin dünyasındaki büyük kavgada bile kadınlığını unutmamış. "Güzel çıkmak lazım," diyor ve ekliyor:

"Hiçbir zaman erkek olmaya çalışmadım. Bosna'daki de askeri bir görevdi. Garnizonda tüm subaylar ve askerlerle yedim. Ama ben bir erkekten farklı olarak askerlerin dertlerini de dinledim. Asker oldukları için kendilerini ne kadar kötü hissettiğini anlatanlar oldu bana. Bazılarının hastaneye kaldırılması için talimat verdim. İntihar etmek üzereydiler. Askerler de insan. Savunma Bakanlığı benim için insani bir görevdi."

Rehn'e "Altı aylık hamile İspanyol Savunma Bakanı'nı görünce neler hissettiniz?" diye sorduğum zaman "Kendini iyi hissediyorsa neden olmasın?" dedi. Sonra da "Bebeğin bakımı gibi pratik zorluklar var ama bence askerlikte sınır yok," diye ekledi.

Elisabeth Rehn bundan sonra ne yapacak mı diyorsunuz? "Çocuklarım artık evde oturup torunlarıma çorap öreceğimi düşünüyorlar ama," diyor ve bir kez daha patlatıyor kahkahayı: "Beni dizginlemek kolay mı?"

Helsinki, 2 Ekim 2008

ŞEYHA MOZAH

Tabuları Yıkan First Lady

Dünya sahnesine çıktığı günden beri projektörler çevrildi ona.

Giydiği şık elbiseler ve taktığı milyon dolarlık mücevherler günlerce konuşuldu. 1 milyon 200 bin tirajlı Amerikan siyaset-moda ve pop kültür dergisi Vanity Fair, onu dünyanın en şık kadını seçti.

İş dünyasının etkili Forbes dergisi de dünyanın en güçlü 100 kadını listesine aldı. Ama onu dünya sahnesinin yıldızları arasına sokan Arap dünyasında tabuları sarsmaya başlaması oldu.

Eğitim için öyle bir savaşa girdi ki, UNESCO onu temel ve yüksek eğitimde özel temsilci seçti. Irak'taki okulların korunması için çağrı yapıp savaş bölgelerine bile girmeyi göze aldı. Şeyha Mozah'ı uzun süredir merak ediyordum doğrusu. İstanbul'a geldiği zaman görüşmek istedim ama programı çok yoğundu.

Birkaç gün sonra, Başdanışmanı Doktor Abdel Rahman Azzam'dan mesaj aldım. Dedesi Enver Paşa'nın yakın arkadaşı, annesi Türk ve babası da İstanbul'da büyükelçilik yapan İstanbul hayranı Mısırlı Doktor Abdel Rahman, Şeyha'nın beni Doha'ya, Dünya Eğitim Konferansı'na davet ettiğini söyledi. Doha'da üç gün kaldım ve onu konferans süresince yakından izlemedim. Dünyadan 1200 delegenin katıldığı konferansta neredeyse gece gündüz çalıştı. Panellere katıldı. İkili görüşmeler yaptı. Son gün 30 kişinin özel davet edildiği 3 saatlik panelde de dinledim onu. Rahat, sıcak ve karizmatikti. Söylediklerine inandığı belliydi. Panel bitince yanına gidip "Merhaba," deyince son derece sıcak "Hoş geldin Nur," diye gülümsedi. Randevumuz birkaç saat sonra olduğu halde "Hadi şimdi konuşalım," dedi. Konferansın yapıldığı oteldeki özel dairesine yürürken biraz yorgunluktan yakınsa da neşesi yerindeydi. Söyleşimizde bazılarının "Sadece hayal," dediği Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun ortaya attığı Osmanlı Milletler Topluluğu'nu bile konuştuk. Benazir Butto'ya da öldürülmeden önce sorduğum hassas soruyu yani "İslamda örtünme" meselesini tartıştık. Mozah tartışmalı konulara

girmekten çekinmedi. Herkesin kafasındaki sorulara çok cesur cevaplar verdi. Peki tabuları sarsan bu güzel kadın kim miydi?

Mozah, Doha'ya 50 kilometre uzaklıktaki Al Khor'da dünyaya geldi. Mozah'ın babası Nasser bin Abdullah Al Missned bölgenin güçlü Şeyhlerinden biriydi. Doğduğu zaman son Osmanlı'nın bölgeyi terk edişinin üzerinden sadece 44 yıl geçmişti. Babası ailesini alıp Mısır'a göç ettiği zaman güzel kızı Mozah henüz küçüktü. O yıllarda genellikle aileler kızlarını okutmadığı halde Şeyh sevdiği kızını okutmakta kararlıydı. En iyi okullara gitti ve sonra Kuveyt Üniversitesi'nde Sosyoloji okumaya başladı. Katar Veliahtı Şeyh Hamad bin Khalifa Al Thani Mozah'la evlenmek istediği zaman Kuveyt Üniversitesi'ne sosyoloji okuyordu. İngiliz Sandhurst Askeri Akademisi mezunu olan 25 yaşındaki veliaht ise o sırada Savunma Bakanı'ydı.

Mozah 18 yaşında evlendi. Arka arkaya 5 erkek ve 2 kız çocuğu oldu. Ama liberal görüşleriyle tanınan veliaht karısının okumasını engellemedi. Mozah üniversiteye devam etti ve 1986'da mezun oldu. Ardından da yüksek lisans yaptı.

209 bin Katarlıya karşı 1.4 milyon yabancının çalışıp yaşadığı Katar'ın ekonomik ve sosyal politikalarındaki değişim Veliaht Şeyh Hamad'ın 1995'te babasının yerini alışıyla başladı. Mozah, şeriatla yönetilen Katar'da dört eş alabilen Emir'in ikinci karısıydı. Ama ilk ya da kısa bir süre önce evlendiği söylenen üçüncü karısını gören pek yoktu. Zaten Körfez'de halkın önüne çıkan ilk "First Lady" de Şeyha Mozah oldu. Mozah önce Katar'ın toplumsal değişimi ve kalkınmasında rol oynamaya başladı. Bir süre sonra Emir, Mozah olmadan yurtdışı gezilere de gitmez oldu. Böylece dünya Şeyha Mozah'ı konuşmaya başladı.

Giydiği her elbise, ayakkabı ve çantayı dünyaca ünlü modacılar hazırlıyordu. Son Paris ziyaretinde Jean Paul Gaultier'in elbisesi ve Christian Louboutin'in ayakkabısı ve beline taktığı pırlanta ve incilerle süslenmiş kemeriyle öylesine şık ve çarpıcıydı ki Carla Bruni bile gölgede kaldı. Gerçi Şeyha Mozah, diğer kadınlar gibi, Katar'da siyah ipek çarşaf giyiyordu. Nitekim konferansa da ipek siyah çarşafla katılmıştı. Ama saçlarının ön kısmı her zamanki gibi açıktı. Boynunu ve kulaklarını ise silme pırlantalarla kaplı kocaman küpeler süslüyordu. Yani Katar'da çarşaf giyiyor olsa da saçlarını kapatmayışı ve yurtdışı seyahatlerde de modern giyimiyle devrim yapıyordu Şeyha Mozah!

Sadece giyimiyle tabuları sarsmadı Katar Emiresi. Onu asıl popüler yapan yoğun sosyal faaliyetleri oldu. Şeyha Mozah sanki her

şeyi birden değiştirmek istiyor gibiydi. Yabancı işçilerin sorunlarıyla ilgileniyordu. Eğitim için kampanya yürüyordu. Körfez bölgesinde, şiddete uğrayan kadınlara ilk sığınma evini açan oydu. Katar'da henüz demokrasiden pek söz edilemese de Demokrasi Vakfı'nı kurup başkanı bile oldu. Hatta toplumsal tartışmaları teşvik etmesiyle de biraz şaşkınlık yarattı. Üslendiği eğitim konseyi başkanlığı da ona UNESCO özel temsilciğini getirdi. Yani Arap kadını için yeni rol model oldu Şeyha Mozah.

Şeyha Mozah güzel İngilizcesi, kendinden emin, bilgili ve cesur duruşuyla yüzyıllardır değişime direnen ve kadını toplum dışına iten anlayışa meydan okuyordu sanki. Arkasında 33 yıldır evli olduğu Emir'in olduğuna hiç kuşku yoktu. İkisi de Körfez'de tabuları sarsmaktan korkmadıklarını dünyaya ilan ediyorlardı adeta.

Çocukluk Hayalleri Neydi?

Arap dünyasında "Yeni bir kadın lider" imajı yarattınız. Bir gün böyle olmayı hayal ettiniz mi?

(Gülümseyerek.) İnsan çocukken bir sabah uyanıp rüyamı gerçekleştireceğim demiyor tabii. Ulaştığınız noktada eğitimin rolü büyük önem taşıyor.

Ama herhalde çocukluğunuzdan itibaren bir hedefle de yetiştirildiniz.

Ailemin hedefi bizlere iyi eğitim vermekti. Babam, ailem ve bütün çevrem! Hep eğitimin gücüne inandılar. Herkes bu inançtaydı.

Ya evlendikten sonra?

Ben eğitime inanan bir insanla evlendim. Eşim toplumdaki her gücün anahtarının eğitim olduğuna inanıyordu. Ben eşimle ailemden daha uzun süredir birlikteyim. Yanındayım. Halkı için endişelerini, umutlarını, rüyalarını biliyorum. Yani bu, sizi siz yapan, içinde yaşadığınız ve devam eden bir süreç oluyor. Çocukluğunuzdan başlayarak sürekli gelişiyorsunuz. Zenginleşiyorsunuz. Ben de sürekli zenginleştim.

Kuşkusuz eşinizin önemli rolü ve desteği var. Ama yine de ailenizde aldığınız eğitim çok önemli olsa gerek.

Ailem eğitime gerçekten çok önem veriyordu. Bu anlayışla yetiştirildim ve büyüdüm. Bize önce kendimize güvenmeyi öğrettiler.

Çok sıcak ve samimiydi. Gerçi Paris, Londra ve New York'taki gibi giyinmiyordu. Siyah ipek çarşaf içindeydi ama yine de saçları görünüyordu. "Neden saçlarınızı kapatmıyorsunuz?" diye sordum. "Bu benim tercihim," diye güldü. *Doha, 17 Aralık 2010*

Yeteneklerimize, potansiyelimize, kapasitemize güvenerek yetiştirildik. Şimdi ben de çocuklarımı aynı şekilde yetiştirmeye çalışıyorum. Ümit ederim başarırım. Ülkeme ve gençliğe karşı bir görevim, misyonum var. Buna inanıyorum. Gençlerimiz görüşlerini ve inançlarını güvenle rahatlıkla söyleyebilmelidir. İnançlarımıza ve yaptıklarımıza güvenmeliyiz. Bu çok önemli.

Son dönemde Türkiye'nin Arap ve İslam dünyasına açılımı çok tartışılıyor. Sizce Türkiye Arap dünyasında gerçekten rol oynayabilir mi?

Kilit rol oynayabilir. Zaten oynuyor da. Türkiye'nin ve Başbakan Erdoğan'ın Ortadoğu'da uluslararası adaletin uygulanması için oynadığı rolü tüm Arap dünyası takdirle karşılıyor. Türkiye'den devam etmesini bekliyoruz. Türkiye oynadığı rolle hem Arap hem de Batı dünyasında saygı yarattı. Türkiye'yle her alanda işbirliği yapmak ve birlikte çalışmak istiyoruz.

Türkiye'nin Arap dünyasıyla Batı arasında köprü olabileceği görüşüne katılır mısınız?

Evet, Türkiye'nin Arap ve İslam dünyasının dinamiklerini anlamasını sağlayacak tarihi geçmişi var. Türkiye Batı'yla Doğu'yu birleştirebilir. Dünya sahnesinde hem siyasi hem de ekonomik alanda güçlü bir konuma geliyor. Buna bütün Batı dünyası da saygı duyuyor ve Türkiye'yi dinliyor.

Türkiye'nin Ortadoğu'ya esas ekonomik ve ticari açılımının AB süreciyle olduğunu düşünenler var. Siz ne dersiniz?

Türkiye Batı'yla Doğu'nun kesiştiği bir noktada bulunuyor. Eğer Türkiye AB'ye üye olursa, kuşkusuz bu ekonomik açıdan her iki taraf için de yararlı olacak. Türkiye'nin AB'ye kabul edilmesini umuyorum.

Osmanlı Milletler Topluluğu Neden Olmasın

Davutoğlu, "İngiliz Milletler Topluluğu nasıl kurulduysa, Osmanlı Milletler Topluluğu da kurulabilir," dedi. Ne dersiniz, böyle bir topluluk kurulabilir mi?

Katılıyorum ya da karşıyım diyemem. (Gülerek.) Bence bu fikir üzerinde çalışmaya ihtiyacımız var. Bunu nasıl uygulayabiliriz, bakmalıyız. Çok ilginç bir fikir.

Başbakan Erdoğan'ın Arap dünyasındaki popülaritesi bunda etkili olur mu?

Evet. Zaten böyle bir fikri gerçekleştirmek için de popüler olmak lazım.

Davutoğlu, yüzyıllarca birlikte yaşayan Türklerle Arapların dini, kültürel bağlarını ve ekonomik alandaki yakınlaşmayı dikkate alıp "Osmanlı Milletler Topluluğu neden olmasın?" diyor ama bazıları için de bu bir hayal.

Bence kesinlikle hayal değil. Çok ilginç bir fikir. Gerçekten ortak bir dünyaya ihtiyacımız var. Aramızda birçok ortak nokta var. Tabii hangi bölgeden söz ediyoruz? Buna bakmak lazım. Osmanlı ortak dünyasından mı? Bunu nasıl yapılandırabileceğimizi düşünmek çok ilginç olabilir. Hiçbir şeye karar vermiş değiliz. Ama hiçbir şey de imkânsız değil. Ortak çıkarlarımız ve ortak değerlerimiz var. Bu doğrultuda çalışırsak hiçbir şey imkânsız değil bence. Hepimiz

için uygun olan yapıyı istediğimiz gibi inşa edebiliriz. Türkiye bu teklifi yapsın. Tartışalım.

Yani siz de "Neden olmasın" diyorsunuz?

Tabii neden olmasın! Her zaman bir liderliğe, bir inisiyatife ihtiyacımız var. Türkiye bu tür inisiyatiflerde lider rol oynayacak bir güce sahip.

Dizilerin Arap dünyasında çok popüler olduğunu biliyorum. Geldiğimiz bu noktada Türk televizyon dizilerinin de rolü oldu mu sizce? Kültürel köprüler mi kuruluyor?

(Kahkaha atarak.) Tabii televizyon dizilerini izliyoruz ve bunların muhtemelen katkısı oluyor.

İzlediğiniz televizyon dizisi var mı?

Birkaç defa izledim. Ama çok popülerler. Herkes izliyor. Bütün oyuncuları tek tek ismen biliyorlar. Tabii ki çok iyi bir durum. Medyanın halklar arasında sosyal bağlar kurmada ve kültürleri yaymada ne kadar önemli rol oynadığını gösteriyor. Dizilerin köprülerin kurulmasında önemli katkısı var. Ama Araplar ve Türkler arasındaki yakınlaşmanın yolunu açan Türkiye'nin bölgeye siyasi açıdan objektif yaklaşımı oldu. Siyasi yaklaşımın da ötesinde ekonomik alandaki başarısı ve son birkaç yıldır süratli kalkınması Türkiye'ye bölgede liderlik yolunu açtı.

Arap dünyasının eğitim alanında zamanın ötesinde hareket etmesi gerektiğini söylüyorsunuz? Neden?

Çünkü zaman kaybediyoruz. Onlarca yıl atıl, hareketsiz kaldık. Adeta uyuduk. Çok zaman, çaba ve kaynak kaybettik. Artık kapasitemizin sınırlarını zorlayıp bütün çabalarımızı harekete geçirme zamanı geldi. Eğer Arap gençliğini doğru yönlendirirsek birçok alanda dünya liderleri çıkacağına inanıyorum. Bakın Dünya Futbol Şampiyonası için bütün çabamızı koyduk. 2022'de Dünya Kupasını Katar'a getirmeyi başardık. Kendimize güvenince hedefimize de ulaşabiliriz.

Katar'ın seçilmesinde esas rolü sizin oynadığınızı düşünenler o kadar çok ki. Galiba altın golü siz attınız.

(Kahkahalar) Yok yok. Ben çok daha sonra işin içine girdim. Gençler bunun için çok çalıştı. İki yıldır uğraşıyorlar. Onların rolü çok büyük.

Arap dünyasındaki tabuları yıkmaya çalışıyor.

Peki Arap dünyasındaki eğitim açığını nasıl kapatmayı planlıyorsunuz?

Özel sektörün de eğitim alanına süratle girmesi gerekiyor. Yüzyılın hedefi eğitim olacak. Tüm hedeflerimizi gerçekleştirmenin tek yolu bu. Hem eğitimi yaygınlaştırmalıyız hem de düzeyi yükseltmemiz gerekiyor. İki yıldır Eğitimde Yeni Buluşlar Dünya Konferansı'nı düzenliyoruz. Doha'ya bu yıl da 1200 akademisyen ve uzman davet ettik. Gelecek yıl eğitim alanında yeni buluşlar için 500 bin dolarlık ödül koyduk. Hiç zaman kaybetmemeliyiz.

UNESCO'nun özel temsilcisisiniz. Savaş bölgelerindeki çocukların eğitimiyle de ilgileniyorsunuz. En büyük hedefiniz ne?

Bakın çatışma bölgelerinde yaşayan çocukların eğitimi güvence altına almalıyız. Mutlaka bir yol bulmalıyız. Bunun için Irak'a gittim. Gazze'de ise keşke rol oynayabilsem. Keşke okullarını yeniden inşa edebilsek. Çocukların savaşlar yüzünden yaşadıkları psikolojik sorunları aşmaları için yardım edebilsem. Ama Gazze'ye giremiyoruz. Ülkelerini yeniden inşa etmeleri için ihtiyaçları olan malzemeleri götürmemize izin verilmiyor.

Türkiye'nin de hâlâ Gazze'de oynayabileceği bir rol var mı?

Türkiye, Gazze'yi yeniden inşa etmek isteyenlerle İsrail arasında arabuluculuk yapabilir. Başbakan Erdoğan'la bir görüşmemizde bunu konuştuk. İsteyen liderlerle birlikte Gazze'ye gidip durumu yerinde görmek istiyoruz. Ümit ediyorum birlikte bunu gerçekleştirebiliriz.

Gazze'ye de gideceksiniz öyle mi?

Evet. Gidebilirsem çok mutlu olurum. Gazze'de hayat koşullarının düzeltilmesi için bütün liderlerin baskı yapması lazım.

Biraz da İslamdan söz edelim. İslam sadece camide olmaz diyorsunuz?

Evet, sadece camide olmaz. İslam sadece kurallarını yerine getirmek anlamına gelmiyor. Çok daha derin bir anlamı var. Bence İslam herkesin kalbinde ve ruhunda olmalı. Müslümanlık içimizde, ruhumuzda olmalı. Eğer gerçek Müslümansak, başkalarına yönelik davranışlarımızda bu görünür. Yüzümüze yansır. Müslümanlık kurallarını yerine getirmenin ötesinde bir duruş, bir davranıştır.

Başını Tümüyle Niçin Kapatmıyor?

Türkiye'de çok tartışılan bir konu var. Müslüman kadınlar nasıl giyinmeli? Çok şık giyiniyorsunuz. Başınızı da fazla kapatmıyorsunuz. (Soruyu sormaya başlayınca kahkahayı patlattı.)

(Gülmeye devam ederek.) Yooo başımı kapatıyorum.

Ama saçlarınızı görüyorum. Bazı kadınlar saçlarının tek bir telini bile göstermiyorlar.

Evet ama büyük ölçüde başımı örtüyorum. (Gülerek.)

Doha'da siyah çarşaf ve peçeyle dolaşan çok kadın gördüm. Sadece gözleri görünüyordu. Sizin örtünmeyle ilgili bakışınız çok farklı?

Benim burada ve yurtdışında nasıl giyindiğimi görüyorsunuz. Kendi anlayışıma göre giyiniyorum. Belki doğru belki de yanlış ama bu benim bakışım. İslami kurallar açısından konuyu yargılayacak durumda değilim doğrusu. Kimseye de ne giyip ne giymemesi gerektiğine ilişkin fetva veremem. Bu konumda değilim. Ne yapmam, nasıl giyinmem gerektiği konusundaki benim yorumum böyle. Herkes İslamı kendi anlayışına göre yorumlamakta hürdür. Başkalarını yargılayamam.

Benazir Butto'ya da "İslamda örtünmeyi" sormuştum. "Hiçbir yerde kadınların kapanmasını emretmiyor. En önemli örtünme, gözlerdeki örtünmedir. İnsanların bakışı namuslu olmalıdır," demişti. Din adamlarıyla tartışmaya hazır olduğunu da söylemişti. Sizce örtünme için İslami kurallar var mı?

Kuşkusuz ben İslam âlimi değilim. O bakımdan da İslami kuralların neyi emredip neyi emretmediği konusunda konuşamam. Ben tamamen kişisel olarak nasıl giyinmem veya nasıl giyinmemem gerektiğine karar veriyorum. Kendi seçimimi yapıyorum.

Şeyha Mozah'ın Ülkesi

Tabuları yıkan First Lady'nin ülkesine gelince!.. Doha'ya inerken uçağın penceresinden bakınca "Acaba New York'a mı iniyoruz?" diye düşündüm. Muhteşem bir manzaraydı. Işıl ışıl dev kulelerin yükseldiği bir ormana iniyorduk sanki. Küçük bir Manhattan'a doğru süzülüyor gibiydik. Son Osmanlı askeri Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra 1915'te ayrıldı Basra Körfezi'ne uzanan bu küçük yarımadanın topraklarından!

Bugünkü Emir'in dedesinin davetiyle tam 63 yıl kaldıktan sonra! Bugün Katar'ın başkenti olan Doha'daki kalenin asıl adı Kal'atü't-Türk. Yani "Türk kalesi."

Bir zamanlar sapsarı çölün dışında bir şey olmayan bu toprakların kaderi 70 yıl önce değişmeye başladı. Yani 1940'ların başında

kara altın fışkırmaya başladığı zaman. Bugün Katar dünya petrol ve doğal gaz rezervlerinde dünyada üçüncü sırada oturuyor. Önümüzdeki 200 yıla yetecek kadar petrol ve doğal gazı var Katar'ın. Kişi başında düşen milli gelirde ise dünyanın zirvesinde oturuyor Katar.

Okuyunca sakın şaşırmayın. Bu minik Körfez ülkesinde kişi başına düşen milli gelir 101 bin dolar. Katar'da 1.6 milyon insan yaşıyor ama sadece 209 bini Katarlı. Katar Emiri ve Emiresi'nin yakın mesai arkadaşlarından, otellerde ve inşaatlarda çalışanlara kadar herkes yabancı. İngiliz, Amerikalı, Alman, İsviçreli de var, Hintli, Malezyalı da. Dünyanın her yerindeki gibi Türkler de var Katar'da.

Ama diğer milletlere göre çok daha az. Küçük bir Manhattan'ı anımsatan Doha'daki her ışıl ışıl kule bir mimari şaheser adeta.

Dünyanın en iyi mimarları özel projelerle kuruyorlar Doha'yı. Altı şeritli bulvar yeni Doha'yla eskisini birleştiriyor. Eski Doha'daki çarşı ve binalar da yenileniyor.

Katar'da Körfez'deki çok şiddetli bir değişim rüzgârının estiğini gördüm. Bunda en büyük rolü Şeyha Mozah'ın oynadığına hiç kuşku yoktu. Şeyha Mozah'la görüşmek için gittiğim zaman Katar'da tam bir bayram havası esiyordu. Halk sokaklara döküldü. Borsa fırladı.

Katar Futbol Takımı Dünya Kupası finallerine çıkmayı başaramadı ama 2022'de Dünya Futbol Şampiyonası için Katar seçildi. Günlerdir bütün gazetelerde Katar Emiri Al Thani ve oğlunun fotoğraflarıyla tam sayfa kutlama mesajları yayımlanıyordu. Dünya çapındaki şirketler Dünya Kupası'nı Ortadoğu'ya getirdikleri için Katar Emiri'ni kutluyordu. Katar Dünya Kupası'nı almak için iki söz verdi.

Öncelikle 4 milyar dolar harcayıp dokuz yeni stadyum inşa edecek. Üç eski stadyumunu da yenileyecek. Kuşkusuz Temmuz ayında yapılacak Kupa'nın en büyük sorunu 50 derece sıcaklık olacak. Futbol sahalarının soğutulması için planlar yapılmaya başlandı bile. Dev klimalar yerleştirilecek. Katar Emiri havayı soğutmak için tam 50 milyar dolar daha harcayacak. Hiç kuşku yok ki, önümüzdeki günlerde ABD ve Avrupa'nın büyük şirketleri pastadan pay almak için kıyasıya bir rekabet içine girecekler. Yani Körfez'in Küçük Manhattan'ında yatırım patlaması başlıyor. Pasta şu anda 64 milyar dolar. 100 milyar dolara çıkacağı tahmin ediliyor. Pastadan pay almak için Batılı şirketler şimdiden kolları sıvadılar bile. Katar 2022 Dünya Kupası için bir söz daha verdi.

Katar'da beş yıldızlı otellerde içki yasağı yok. Ama dışarıda içki satılmıyor. Kupa sırasında isteyen herkes herhangi bir lokantada isterse içki içebilecek. Dünya kupası sırasında içki yasağı sınırlı da olsa kaldırılacak.

Körfez'de de içten içe deprem var. Tabular sarsılıyor. Hem de sarsan akıllı, eğitimli ve güzel bir kadın!

Doha, 10 Aralık 2010